SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 117

Lars Björne

”...syihin ja lakiin eikä mielivaltaan...”

Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918–1939

Mit deutscher Zusammenfassung

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA
A-sarja N:o 117

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 117

LARS BJÖRNE

"...syihin ja lakiin eikä mielivaltaan..."

Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918—1939

»...auf Grund und Gesetz, nicht aber auf Willkür...«

EINE UNTERSUCHUNG ÜBER DIE POLITISCHEN PROZESSE VOR DEM APPELLATIONSGERICHT TURKU IN DEN JAHREN 1918—1939

ZUSAMMENFASSUNG

AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA
JAKAJA

”...syihin ja lakiin eikä mielivaltaan...”

Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918—1939

KIRJOITTANUT
LARS BJÖRNE
OIKEUSTIETEEN LISENSIAATTI

Yliopistollinen väitöskirja, joka Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Turun yliopiston luentosalissa I lauantaina, maaliskuun 19 päivänä 1977 kello 12.

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1977. Vammalan Kirjapaino Oy.

ISBN 951-9068-62-7 (nid.)
ISBN 951-9068-63-5 (sid.)
ISBN 978-951-855-584-4 (PDF)

ISSN 0356-7206 (painettu)
ISSN 2814-8053 (verkkojulkaisu)

SISÄLLYSLUETTELO

Sisällysluettelo V
Lähdeluettelo XII
Lyhenteitä XVI

I Johdanto 1

A. Suomen poliittisten oikeudenkäyntien tutkimuksesta 1
B. Tutkimuksen rajaus ja kysymyksenasettelu 5

II Poliittisten oikeudenkäyntien tausta 18

III Rikokset 26

A. Valtio- ja maanpetos sekä majesteetinrikos (RL 11—13 luvut) 26
1. RL 11 luku (valtiopetosrikokset) 26
a. valtiopetos (RL 11:1 ja 2) 26
b. valtiopetosta koskeva salahanke (RL 11:3) 38
c. valtiopetoksen valmistelu ennen vuotta 1931 (RL 11:4) 41
c.a. yleinen kehitys kansalaissodan jälkeen 1930-luvulle asti 43
c.b. eri tekomuodot 46
»Joka ... rupeaa yhteyteen vieraan hallituksen kanssa ...» .. 46
»... väärinkäyttää hänelle uskottua virkavaltaa ...» 47
»... hankkii aseita tahi väkeä ...» 47
»... taikka tekee muun sellaisen valmistelun ...» (maanalainen toiminta) 48
»... taikka tekee muun sellaisen valmistelun ...» (julkinen toiminta) 74
c.c. päätösten perustelu 100
d. valtiopetoksen valmistelu ja valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistäminen vuodesta 1931 (RL 11:4 ja 4a) 107
d.a. yleinen kehitys vuoden 1931 alusta talvisotaan 113
d.b. eri tekomuodot 115
maanalainen toiminta (RL 11:4) 115
julkinen toiminta (RL 11:4) 124
RL 11 luvun 4a §:ssä tarkoitettu toiminta 127

d.c. rikosten vanhentuminen 136
d.d. RL 11 luvun 4 a §:n taannehtiva soveltaminen 138
d.e. yleiset perustelut 140
e. tiivistelmä ja johtopäätöksiä 140
f. valtiopetoksen yrityksestä tai sen valmistelusta luopuminen (RL 11:5) 142
liite. Mäntsälän kapina 143
2. RL 12 luku (maanpetosrikokset) 162
a. palveleminen vihollisen sotajoukossa (RL 12:1) 164
b. vihollisen auttaminen sodan aikana (RL 12:2 ja 3) 168
c. avun lupaaminen vieraalle hallitukselle ennen sodanjulistusta (RL 12:5, 1, 2-kohta) 168
d. valtiosalaisuuksien ilmaiseminen ym. (VSalIlmA 22. 6. 1898) .. 184
3. RL 13 luku (majesteetinrikos ym.) 190
B. RL 14 ja 15 luvut 190
1. Rikokset ystävyydessä olevaa valtiota vastaan (RL 14 luku) 190
a. kunnianloukkaus ystävyydessä olevan valtion päämiestä vastaan (2 §) 191
b. vierasta valtiota vastaan kohdistunut valtiopetosrikos (3 §) 192
c. vieraan valtion vallanmerkin häpäiseminen (4 §:n 2 momentti) .. 196
2. Rikokset eduskuntaa vastaan ja vaalirikokset (RL 15 luku) 196
a. eduskunnan tai sen valiokunnan neuvotteluvapauden häiritseminen ym. (1 §:n 1 momentti) 197
b. vaalivääärennys (4 §) 200
C. Sananvapausrikokset 201
1. RL 16 luku 201
a. rikokseen kehottaminen 201
b. kehotus tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan tai rikoksen ylistäminen 210
c. julkinen asevelvollisen houkutteleminen jäämään pois kutsunnasta jne. tai käyttäytymään palvelusvelvollisuutensa vastaisesti 219
d. julkinen painokirjoituksella tai kuvallisella esityksellä tapahtunut Suomen lipun tai valtakunnanvaakunan häpäiseminen .. 220
e. hallituksen, eduskunnan, julkisen viranomaisen taikka laillisen yhteiskuntajärjestyksen halventaminen ilmeisesti perättömiä tietoja levittämällä (vuosina 1919—1930) 220
f. hallituksen, eduskunnan, julkisen viranomaisen taikka laillisen yhteiskuntajärjestyksen halventaminen perättömiä tai vääristeltyjä tietoja taikka lausumia levittämällä (vuosina 1931—1939) 231
2. Laki valtiolle ja yhteiskunnalle vaarallisen kiihoituksen ehkäisemisestä (L 14. 4. 1934/155) 242
3. Tuomion tai päätöksen moittiminen 250
D. Muut poliittiset rikokset 334

1. Laki kiellosta käyttää poliittisia tunnusmerkkejä eräissä tilaisuuksissa (L 5. 4. 1934/132) 252
2. Puoluelipun käyttö 253
3. Laki työrauhan suojelemisesta (L 6. 2. 1931/62) 255
4. RL 16 luvun 25 § 260
E. Poliittinen väkivalta 261
1. Poliittiset surmaamiset 261
a. punainen terrori 261
b. valkoinen terrori 264
c. poliittiset henkirikokset 1920- ja 1930-luvulla 268
2. Kyydityksset 275
F. Rikolliset kyydityksset 281

IV Rangaistukset 288

A. Rangaistuksen mittaaminen 288
1. Rangaistuksen mittaamisongelma oikeustieteellisessä kirjallisuudessa 288
2. Rangaistukset eri rikoksista 290
a. valtiopetos ja sen avunanto 294
b. valtiopetoksen valmistelu 298
b.a. rikosoikeudellisesti täysi-ikäiset 298
b.b. nuoret rikoksentekijät 310
b.c. avunanto valtiopetoksen valmisteluun 312
c. valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistäminen 315
d. avun lupaaminen tulevalle viholliselle (RL 12: 5,1) 317
e. RL 16 luvun 24 § ja KiihotusL 319
f. Mäntsälän kapina 322
g. kyydityksset 324
h. rangaistusten vertailua 328
B. Ehdollisten rangaistusten käyttö 330

V Oikeudenkäynnit 340

A. Oikeudenkäyntien kulusta 340
B. Syyttäjistön toiminta 342
C. Puolustus 350
1. Avustajat 350
a. avustajien käyttö 350
b. avustajien toimintamahdollisuudet 354
c. avustajien toiminnan arviointia 359
2. Syytettyjen puolustautuminen 361
a. poliisitutkintapöytäkirjat 361
b. puolustuksen päälinjat 365
D. Todistelu 376
1. Yleistä 376

2. Todistajat 378
a. yleistä 378
b. syyttäjän todistajat 379
c. puolustuksen todistajat 383
3. Muu todistelu ja HO:n suhtautuminen todistuskysymykseen 384

VI Valitukset KKO:een 386

A. Yleistä 386
B. Valitukset Turun HO:n poliittisia rikoksia koskevista päätöksistä .. 388
1. Kommunistioikeudenkäynnit 388
a. yleistä valituksista 388
b. syyttäjien valitukset 389
c. tuomittujen valitukset 390
2. Mäntsälän kapina ja kyydityksset 393
a. Mäntsälän kapina 393
b. kyydityksset 395
3. RL 16 luvun 24 § ja KiihotusL 396

VII HO:n jäsenet ja syyttäjät 400

A. Sosiaalinen tausta ja virkaura 400
B. HO:n jäsenten poliittiset mielipiteet 403

VIII Syytetyt ja tuomitut 413

IX Tiivistelmä ja arviointia 424

Zusammenfassung 427
Liite 441
Liitetaulukot 455
Henkilöhakemisto 499

TAULUKOT, LIITE JA LIITETAULUKOT

Taulukot:

I Turun HO:n Mäntsälän kapinaa koskevat päätökset 155
II Tuomitut paikalliset johtohenkilöt ja muut osanottajat verrattuina kapinallisten lukumäärään 157
III Valtiopetosrangaistusten pituus ja vuosittainen jakautuma 295

IV Valtiopetoksen avunanto. Rangaistusten pituus ja vuosittainen jakautuma 297
V SSTP:n rauhanjulistuksesta annettujen rangaistusten pituus ja vuosittainen jakautuma 317
VI Tuomitun poliittinen kanta ja vapausrangaistuksien käyttö Turun HO:ssa vuosina 1919—1939 (RL 16:24) 320
VII Turun HO:n rangaistuksen mittaamiskäytäntö eräiden poliittisten rikosten kohdalla vuosina 1918—1939 328
VIII Turun HO:n valtiopetoksen valmistelusta määräämien kuritushuonerangaistusten ehdollisuus 1. 1. 1919— 13. 5. 1932 (ei nuoret rikoksentekijät = RL 3:2) 332
IX Turun HO:n avunannosta valtiopetoksen valmisteluun määräämien vapausrangaistusten ehdollisuus vuosina 1919—1932 334
X Turun HO:n RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitetusta rikoksesta määräämien vankeusrangaistuksien ehdollisuus vuosina 1931—1939 (ei nuoret rikoksentekijät = RL 3:2) 335
XI Turun HO:n eräistä poliittisista rikoksista tuomitsemien vapausrangaistusten ehdollisuus 338
XII Avustajan vaikutus Turun HO:n päätöksiin kommunistioikeudenkäynneissä 359
XIII Kommunistioikeudenkäynneissä Turun HO:ssa syytettyjen suhtautuminen syytteeseen (prosenteissa) 366
XIV Mäntsälän kapinaa koskeneet valitukset KKO:een 394
XV Turun HO:n kyydityksiä koskevista päätöksistä tehdyt valitukset KKO:een 395
XVI Turun HO:n hallituksen julkista halventamista ym. (RL 16:24) koskevista päätöksistä tehdyt valitukset KKO:een 397
XVII Turun HO:n KiihotusL:a koskevista päätöksistä tehdyt valitukset KKO:een 399

Liite:

Turun HO:n valtiopetoksen valmistelua koskevien päätösten yleiset perustelut 441
A. Salainen toiminta 441
B. Julkinen toiminta 444

Liitetaulukot:

I Valtiopetosjutut Turun HO:ssa vuosina 1918—1939 455
II Valtiopetoksen valmistelua koskevat jutut Turun HO:ssa vuosina 1918—1930 456
III Valtiopetoksen valmistelua tai valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämistä koskevat jutut Turun HO:ssa vuosina 1931—1939 457

IV RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitettujen rikosten jakautuminen pykälän eri kohtien mukaan HO:n päätöksissä vuosina 1931—1939 458
V Maanpetoksellista toimintaa koskevat jutut Turun HO:ssa vuosina 1918—1939 459
VI Turun HO:n vuosina 1918—1939 tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat julkista kehotusta valtio- tai maanpetosrikokseen taikka kapinaan 460
VII Turun HO:n vuosina 1918—1939 tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat RL 16 luvun 8 §:n 2 momentissa tarkoitettua rikosta 461
VIII Turun HO:n toisena oikeusasteena vuosina 1919—1930 tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat RL 16 luvun 24 §:ssä tarkoitettua rikosta 462
IX Turun HO:n vuosina 1931—1939 toisena oikeusasteena tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat RL 16 luvun 24 §:ssä tarkoitettua rikosta (ei pelkästään takavarikon vahvistamista koskevat jutut) .. 463
X Turun HO:n vuosina 1934—1937 tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat KiihotusL:ssa tarkoitettua rikosta (ei pelkästään takavarikon vahvistamista koskevat jutut) 464
XI Turun HO:n vuosina 1931—1938 tekemät päätökset kyydityksiä koskevissa jutuissa (toisen vapauden laiton riistäminen, RL 25: 9) 465
XII Turun HO:n toisena oikeusasteena käsittelemät yhdistyksen lopullista lakkauttamista koskevat jutut vuosina 1919—1939 466
XIII Turun HO:n valtionpetoksen valmistelusta tuomitsemat kuritushuonerangaistukset vuosina 1918—1939 (ei nuoret rikoksentekijät, RL 3: 2) 468
XIV Turun HO:n valtiopetoksen valmistelusta tuomitsemat rangaistukset vuosina 1918—1939 (nuoret rikoksentekijät, RL 3: 2) 467
XV Turun HO:n avunannosta valtiopetoksen valmisteluun tuomitsemat rangaistukset vuosina 1918—1939 470
XVI Turun HO:n RL 11 luvun 4 a §:ssä mainitusta rikoksesta tuomitsemat rangaistukset vuosina 1931—1939 (ei nuoret rikoksentekijät, RL 3: 2) 471
XVII Turun HO:n RL 16 luvun 24 §:ssä mainitusta rikoksesta tuomitsemat rangaistukset vuosina 1919—1939 472
XVIII Turun HO:n RL 25 luvun 9 §:n nojalla tuomitsemat rangaistukset 473
XIX Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä esiintyneet avustajat 476
XX Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä esiintyneet todistajat 474
XXI Valitukset Turun HO:n kommunistijuttujen päätöksistä vuosina 1918—1939 474
XXII Syyttäjien tekemät valitukset Turun HO:n kommunistijuttujen päätöksistä vuosina 1918—1939 477
XXIII Tuomittujen tekemät valitukset Turun HO:n kommunistijuttujen päätöksistä vuosina 1918—1939 478
XXIV Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjen ja tuomittujen henkilöiden lukumäärä 480

XXV Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1918—1939 tuomittujen vuosittainen ikäjakautuma 482
XXVI Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä varsinaisina tekijöinä sekä avunantajina tuomittujen miesten ja naisten ikäjakautuma .. 484
XXVII Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen ammatti 486
XXVIII Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen kotipaikka 488
XXIX Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1918—1939 tuomittujen siviilisääty 490
XXX Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen tekijöiden ja avunantajien sekä miesten ja naisten siviilisääty 489
XXXI Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1923—1939 tuomittujen tekijöiden ja avunantajien sekä miesten ja naisten kuuluminen kirkkoon tai siviilirekisteriin 492
XXXII Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1918—1939 tuomittujen koulusivistys 494
XXXIII Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen tekijöiden ja avunantajien sekä miesten ja naisten koulusivistys 489
XXXIV Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen miesten aikaisempi rikollisuus 496
XXXV Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tekijöinä ja avunantajina tuomittujen miesten aikaisempi rikollisuus 498

LÄHDELUETTELO

Alla olevassa lähdeluettelossa ei ole mainittu sellaisia painettuja lähteitä, joita on käytetty vain kerran jonkin erityiskysymyksen selvittämiseksi.

1. Painamaton asiakirja-aineisto

Turun maakunta-arkisto (TMA)

Turun HO:n päätöstaltiot 1908, 1915, 1918—1929.
Turun HO:n alistettujen juttujen päätöstaltiot (A.J.) 1918—1929.
Turun HO:n virkasyytteiden päätöstaltio (ei n:oa) 1920—1921.
Turun HO:n valtiorikosakteja 1918—1930.
Turun HO:n rikosasiain akteja 1919.
Turun HO:n I osaston pöytäkirjat 1919—1920.
Turun HO:n I osaston konseptipöytäkirjat 1920.
Turun HO:n hakemusdiaarit (Hak.D.) 1918—1929.
Turun HO:n rikosasiain diaarit (R.D.) 1918—1929.
Oikeuskanslerinviraston kirjeet Turun HO:lle 1919—1938.
Oikeuskanslerinviraston kirjeet Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 1919—1935.
Ministeriöiden kirjeet Turun HO:lle ja Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 1918—1939.
Muiden virastojen kirjeet Turun HO:lle ja Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 1918—1938.

Turun hovioikeuden arkisto (THOA)

Turun HO:n päätöstaltiot 1930—1939,[1] 1942.
Turun HO:n alistettujen juttujen päätöstaltiot (A.J.) 1930—1939.[1]
Turun HO:n valtiorikosakteja 1931—1939.
Turun HO:n hakemusdiaarit (Hak.D.) 1931—1939.[1]
Turun HO:n rikosasiain diaarit (R.D.) 1931—1939.[1]

Korkeimman oikeuden arkisto (KKOA)

KKO:n päätöstaltiot 1919—1940.
Turun HO:sta tulleita valtiorikosakteja 1934—1939.

---

[1] Sarja siirretty teoksen painatusvaiheessa TMA:oon.

Valtionarkisto (VA)
Turun HO:sta KKO:een tulleita valtiorikosakteja 1919—1940.
Mäntsälän kapinaa koskevat aktit.
Suojelupoliisin arkisto
EK:n arkistossa olevia henkilökortteja ja kuulustelupöytäkirjoja 1919—1930.

2. Julkaistu asiakirja-aineisto

JFT bilaga (SOO:n päätökset) 1906—1908, 1911.
Korkeimman oikeuden päätökset 1919—1925.
Selostuksia ja tiedonantoja Korkeimman oikeuden ratkaisuista 1926—1940.
Suomen senaatin oikeusosaston päätökset ja tuomiot 1917 I. Päätökset.
Valtiopäivät
Asiakirjat 1918, 1920, 1930, 1930 (toiset valtiopäivät), 1931—1935, 1942.
Liitteet 1919, 1930.
Pöytäkirjat 1918—1921, 1923, 1924, 1929, 1930, 1930 (toiset valtiopäivät), 1932, 1934, 1936.

3. Kirjallisuutta

Branting, Georg, Rättvisan i Finland. Några dokument med kommentarer. Stockholm 1924. (*Branting*)

Eränen, Mikko, Punaisen esiliinan tarinat. Työväenliikkeen rivijäsenet kertovat. Tampere 1974. (*Eränen*)

Forsman, Jaakko, Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver de särskilda brotten enligt strafflagen af den 19 december 1889. Andra afdelningen. Brotten mot det medborgerliga samhällets rättsgebit. Tredje afdelningen. Brotten mot statens rättsgebit. 2. uppl. Utgifven af L. Aspegren. Helsingfors 1902—1917. (*Forsman* III)

— » — Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver straffrättens allmänna läror med särskild hänsyn till strafflagen af den 19 december 1889. Med tillstånd af föreläsaren utgifna af Lars Wasastjerna. Helsingfors 1893. (*Forsman* I)

Hakalehto, Ilkka, Kommunistinen liike. Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919—1939, ss. 89—120. Porvoo 1964. (*Hakalehto* 1964)

— » — Suomen kommunistinen puolue ja sen vaikutus poliittiseen ja ammatilliseen työväenliikkeeseen 1918—1928. Väitösk. Porvoo 1966. (*Hakalehto* 1966)

— » — Suomen kommunistisen puolueen kriisi 1928—30. Oman ajan historia ja politiikan tutkimus, ss. 225—240. Helsinki 1967. (*Hakalehto* 1967)

Hannula, Uuno, »Me teemme mitä tahdomme». Helsinki 1933. (*Hannula*)

Helo, Johan, Vaiennettuja ihmisiä. Tapahtumia toisen maailmansodan ja sen jälkeisenä aikakautena. Helsinki 1965. (*Helo*)

Hentunen, Ernesti, Valtiorikoksiako? Helsinki 1932. (*Hentunen*)

Hiitonen, Ensio, Vääryyttä oikeuden valekaavussa. Hyvinkää 1953. (*Hiitonen*)

Honka, Olavi, Muistelmia ja mielipiteitä. Porvoo 1972. (*Honka*)

Honkasalo, Brynolf, Suomen rikosoikeus. Erityinen osa. III. 2. p. Oppikirjana käyttämistä varten tarkastanut Reino Ellilä. Helsinki 1962. (*Honkasalo,* Erityinen osa III)

— » — Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. I osa. Helsinki 1948. III osa. Helsinki 1953. (*Honkasalo,* Yleiset opit I, III)

Hornborg, Eirik, Man i ledet. Minnen och episoder 1899—1927. Helsingfors 1959. (*Hornborg* 1959)

— » — Stormig höst. Minnen och genljud från 1930- och 1940-talet. Helsingfors 1960. (*Hornborg* 1960)

Hyvämäki, Lauri, Kommunisminvastaisen lainsäädännön synty ja lapuanliike. Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919—1939, ss. 145—168. Porvoo 1964. (*Hyvämäki* 1964 I)

— » Keskustan ja vasemmiston yhteistyö (1937—39). Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919—1939, ss. 201—214. Porvoo 1964. (*Hyvämäki* 1964 II)

— » — Sinistä ja mustaa. Tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista. Helsinki 1971. (*Hyvämäki* 1971)

Hyvönen, Antti, Kokemuksia maanalaisuuden tieltä. Tampere 1973. (*Hyvönen*)

Jutikkala, Eino, Suuntaus oikealle (1923—26). Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919—1939, ss. 30—48. Porvoo 1964. (*Jutikkala*)

Juva, Einar W., P. E. Svinhufvud II. Porvoo 1961. (*Juva* 1961)

— » — Svinhufvudin presidenttikausi (1931—37). Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919—1939, ss. 169—184. Porvoo 1964. (*Juva* 1964)

Karttunen, Sakari, Ystävyys vastatuulessa. Suomen-Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seuran myrskyinen taival vuonna 1940. Helsinki 1966. (*Karttunen*)

Kivimäki, T. M., Suomalaisen poliitikon muistelmat. Porvoo 1965. (*Kivimäki*)

Lakimiesmatrikkeli. Elämäkerrallisia tietoja Suomen lakimiehistä. Koonnut J. E. Wilskman. Porvoo 1939. (Lakimiesmatrikkeli 1939)

Paavolainen, Jaakko, Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918. I. 'Punainen terrori'. Väitösk. Helsinki 1966. II. 'Valkoinen terrori'. Helsinki 1967. (*Paavolainen* 1966, 1967)

Parkkari, Nestori, Nuoret taistelun tiellä. Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900—1944. Kuopio 1970. (*Parkkari*)

Punaisten puolesta — valkoisia vastaan. Lehtisiä luokkataistelun uusimmasta historiasta Suomessa. Toim. V. Lundgrén. Helsinki 1929. (Punaisten puolesta — valkoisia vastaan)

Relander, Lauri Kristian, Presidentin päiväkirja I—II. Lauri Kristian Relanderin muistiinpanot vuosilta 1925—1927, 1928—1931. Julk. Eino Jutikkala. (*Relander* I—II)

Serlachius, Allan, Rättvisan i Finland. Ett svar till Georg Branting. NTfStr 1925, ss. 147—155. (*Serlachius,* NTfStr 1925)

Serlachius, Allan, Suomen rikosoikeuden oppikirja. I osa. Yleiset opit. 2. p. Helsinki 1919. II osa. 2. p. Helsinki 1924—1926. (*Serlachius* I—II)

Suomen lakimiehet. Elämäkerrallisia tietoja. Koonnut K. G. Holmberg. Helsinki 1926. (Suomen lakimiehet 1926)

Tigerstedt, Örnulf, Statspolisen slår till. Kampen mot sovjetspionaget i Finland 1919—1939. Helsingfors 1942. (*Tigerstedt*)

Tirkkonen, Tauno, Suomen rikosprosessioikeus. I. Vammala 1948. II. Helsinki 1953. (*Tirkkonen* I—II)

Tuominen, Arvo, Maan alla ja päällä. Muistelmia vuosilta 1921—1933. Helsinki 1958. (*Tuominen*)

Turun hovioikeus 1623 31/10 1973 Åbo hovrätt. Toim. Yrjö Blomstedt. Porvoo 1973. (Turun hovioikeus 1973)

Upton, Anthony F., Kommunismi Suomessa. Rauma 1970. (*Upton*)

Vuorimaa, Artturi, Kokenut kaikki tietää. Porvoo 1967. (*Vuorimaa*)

Åbo hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623—1923. Biografiska och genealogiska anteckningar, samlade av A. W. Westerlund. I—II. Åbo 1923.

4. Sanoma- ja aikakauslehtiä

Lakimies 1918.
Nya Argus 1954.
Turun Sanomat 1936.
Varsinais-Suomi 1936.

LYHENTEITÄ

A	= Asetus
armahdusasetus	= Asetus eräiden valtiorikosoikeuksien tuomitsemien henkilöiden armahtamisesta 30 päivänä tammikuuta 1920 annetun lain soveltamisesta 30. 1. 1920/9
armahduskirja	= Korkeimman vallan haltian päätös valtiorikoksiin syyllisten henkilöiden armahtamisesta 7. 12. 1918/165 (lyhenne HO:n käytännön mukaan)
armahduslaki, vuoden 1920	= Laki eräiden valtiorikosoikeuksien tuomitsemien henkilöiden armahtamisesta 30. 1. 1920/8
armahduslaki, vuoden 1932	= Laki eräiden kapinaan osaaottaneiden henkilöiden armahtamisesta ja kapinasta tuomittujen rangaistusten täytäntöönpanosta 10. 5. 1932/142
asess.	= Asessori (hovioikeuden)
AsK	= Asetuskokoelma
EK	= Etsivä Keskuspoliisi, vuodesta 1937 Valtiollinen poliisi (Valpo)
HA	= Hovioikeuden auskultantti
HO	= Hovioikeus
HON	= Hovioikeudenneuvos
IKL	= Isänmaallinen Kansanliike
JFT	= Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
KHO	= Korkein hallinto-oikeus
KKO	= Korkein oikeus
KO	= Kihlakunnanoikeus
Komintern	= Kommunistinen internationaali
L	= Laki
MOK	= Molempien oikeuksien kandidaatti
NKP	= Neuvostoliiton kommunistinen puolue
NTfStr	= Nordisk Tidsskrift for Strafferet
OikN	= Oikeusneuvos
OK	= Oikeudenkäymiskaari (vuoden 1734 lain)
P	= Päätös (= asetus)
p.	= Päätös (tuomioistuimen)
PainovapausL	= Painovapauslaki 4. 1. 1919/1
ptk.	= Pöytäkirja
RK	= Rikoskaari (vuoden 1734 lain)

haitallisiksi, joten on mielekästä tutkia, poikettiinko niistä. Poikkeama luo vahvan olettamuksen siitä, että poliittiset seikat ovat vaikuttaneet tuomioistuimeen. Tältä pohjalta lähdettynä voidaan hyvinkin todeta, että jokin oikeuskäytännössä poliittisten rikosten kohdalla omaksuttu linja oli »virheellinen» tai neutraalimmin sanottuna muusta oikeuskäytännöstä poikkeava. Poikkeama on olemassa silloinkin, kun oikeuskäytäntö t i e t y n r i k o k s e n kohdalla oli täysin vakiintunut. Tällöin ei tietenkään oteta kantaa näiden yleisten periaatteiden arvoon sinänsä.

B. TUTKIMUKSEN RAJAUS JA KYSYMYKSENASETTELU

Tutkimus rajoittuu ajallisesti ja asiallisesti vain Turun HO:ssa vuosina 1918—1939 käsiteltyihin ja tässä tutkimuksessa poliittisiksi luokiteltuihin juttuihin.

Tutkittavana oleva aika voitaisiin ilmaista nykyaikana käytetyllä muotitermillä »ensimmäisen tasavallan» rauhanvuodet. Tosin Tarton rauhansopimus solmittiin vasta vuonna 1920, mutta kansalaissodan päätyttyä maassa käytännössä vallitsivat ainakin suurin piirtein rauhanomaiset olot. Alkuvuodeksi on valittu vuosi 1918, koska vuosien 1917—1918 tapahtumat merkitsivät täydellistä muutosta Suomen ulkonaisessa asemassa. Tilanne valtiorikoksia tutkittaessa oli täysin uusi, kun Turun HO jälleen saattoi kokoontua, sen jälkeen kun punaiset olivat vetäytyneet Turusta.[1] Autonomian aika ja venäläistämispyrkimykset olivat ohi, tilalle oli tullut yllättävä ja monien vaikeuksien jälkeen saavutettu itsenäisyys. Autonomian aikana suurin osa maan juristikunnasta tuomioistuinten jäsenistö mukaan lukien oli suhtautunut negatiivisesti venäläistämispyrkimyksiin. Itsenäisyysjulistuksen ja sitä seuranneen kansalaissodan jälkeen valtaosa juristeista piti itsenäisyyttä raskain uhrauksin saavutettuna suurena arvona ja samaisti itsensä kansalaissodassa voittaneeseen osapuoleen (s. 403). Suomen itsenäistymisen seurauksena tapahtui juristikunnan suhtautumisessa poliittisiin rikoksiin varsin olennainen muutos. Ennen itse-

[1] Turun HO:n ensimmäiset kansalaissodan jälkeiset päätökset on päivätty 25. 4. 1918, HO:n päätöstaltio v. 1918 (TMA).

näistymistä suhtautuminen näihin rikoksiin lienee vaihdellut suoranaisesta hyväksymisestä vastahakoiseen sanktioiden käyttämiseen, jos ao. juristin virka tätä edellytti. Vuoden 1918 jälkeen sen sijaan suhtauduttiin jyrkän kielteisesti vasemmiston (kansalaissodan hävinneen osapuolen) tekemiin valtiorikoksiin, koska etenkin äärivasemmisto koettiin uhkana vasta saavutetulle itsenäisyydelle. Muuttunut asennoituminen ei kuitenkaan saanut tukea lainsäädännöstä. Vaikka Suomen valtio-oikeudellinen asema oli täysin muuttunut, poliittisia rikoksia kriminalisoiva lainsäädäntö pysyi suurin piirtein samanlaisena kuin se oli ollut autonomian aikana. Muodollis-juridinen pohja siis jäi ennalleen, vaikka todellinen tilanne muuttui. Vuodesta 1918 juristikunnan ratkaistavaksi jäi ongelma, miten vanhoilla, tylsillä ja autonomian loppuaikoina tahallisesti tylsytetyillä aseilla voitiin taistella nyt todellisena vaarana pidettyä poliittista vihollista vastaan.

Vuoteen 1918 verrattuna ei vuoden 1939 loppu merkinnyt samanlaista käännekohtaa. Katson kuitenkin tutkimuksen kohteena olevan ajanjakson päättämisen tähän olevan erittäin perusteltua, sillä pyrkimykseni on tarkastella poliittista lainkäyttöä normaalioloissa, (mikä ei tarkoita sitä, että sisäpoliittinen tilanne olisi ollut rauhallinen koko tutkimuksen kohteena olevan ajan). Talvisodan puhjettua myös oikeuslaitos joutui elämään eräänlaisessa sotatilassa, ja henkisen, vaikkakaan ei ulkonaisen sotatilan on luonnollisesti täytynyt vaikuttaa tuomioistuinten toimintaan. Kun tutkitaan Turun HO:n oikeuskäytäntöä, on myös muistettava, että HO:ien tuomiovalta ensimmäisenä oikeusasteena valtio- ja maanpetosjutuissa poistettiin vuoden 1940 tammikuussa säädetyllä lailla, joka tosin kumottiin jo saman vuoden heinäkuussa.[2] Lisäksi vuoden 1939 loppupuolella muutettiin perusteellisesti autonomian ajalta olevia maanpetosta koskevia säännöksiä.[3]

Aikarajauksen yhteydessä on lopuksi mainittava, että koska tutkimuskohteena on HO:n ratkaisutoiminta, niin päätöksistä on käytetty päätöksentekopäivää eikä sitä päivää, jona päätös annettiin asianosaisille.

Tutkimuksen rajoittaminen asiallisesti käsittelemään pääasiassa Turun hovioikeuden poliittisissa jutuissa tekemiä päätöksiä ei ehkä ensi silmäykseltä tunnu selvältä. Vuosien 1918—1939 poliittisia oikeudenkäyntejä koskeva aineisto on kuitenkin niin laaja, että aineiston

2 L:t 2. 1. 1940/3 ja 12. 7. 1940/367.

3 L 18. 10. 1939/343.

karsiminen on ollut tutkimustaloudellisista syistä välttämätöntä. Suomen virallisen tilaston oikeustilastosta käy ilmi, että vaikka VRO:issa tuomitut jätetään huomiotta, niin noin 4 000 tuomiota annettiin vuosina 1918—1939 valtio- ja maanpetosrikoksista, jotka muodostavat vain osan poliittisista rikoksista.[4]

Juristin näkökulmasta katsottuna olisi luonnollista, että oikeuskäytäntöä koskevassa tutkimuksessa keskityttäisiin KKO:n ratkaisutoimintaan. KKO:n päätöksillä oli jo tutkittavana aikana tietty merkitys prejudikaatteina. Tämä KKO:n funktio korostui jossain määrin, kun KKO:n vuoden 1926 vuosikirjasta lähtien ruvettiin julkaisemaan etupäässä laintulkintakysymyksiä koskevia ratkaisuja.[5] Poliittisia oikeudenkäyntejä koskevassa oikeushistoriallisessa tutkimuksessa ei keskittyminen vain KKO:een ole hedelmällistä, vaan etusija on annettava HO:ien toiminnalle. OK 8 luvun 2 §:n mukaan HO:t käsittelivät ensimmäisenä oikeusasteena valtio- ja maanpetosrikoksia. HO:t joutuivat siten itsenäisesti ottamaan kantaa poliittisista rikoksista nostettuihin syytteisiin. KKO sitä vastoin saattoi perustaa ratkaisunsa »valmiiksi purtuun» aineistoon, kun sillä oli lähtökohtana valituksenalainen HO:n päätös. Menettely oli KKO:ssa puhtaasti kirjallista, kun taas HO:issa noudatettiin normaalia alioikeusmenettelyä valtiorikosjutuissa.

Rajoittuminen KKO:een tulleeseen aineistoon saattaisi myös johtaa yksipuoliseen otantaan. Sitä mukaa kuin tuomittujen luottamus oikeuslaitoksen objektiivisuuteen väheni, yhä harvemmat, etenkin vangitut, henkilöt valittivat HO:ien päätöksistä, koska silloin voimassa ollut RL 3 luvun 11 § oli tutkintavankeudessa olevalle valituksentekijälle erittäin epäedullinen (s. 387). Syyttäjät eivät juuri valittaneet edes melko harvoista vapauttavista päätöksistä (s. 389). Tyytyminen pelkästään KKO:n ratkaisuihin voisi johtaa vääristyneeseen kuvaan sekä oikeuskäytännöstä että syytettyjen ja tuomittujen toiminnan laadusta, ja rutiiniluontoiset, mutta lukumääräisesti tärkeimmät jutut jäisivät liiaksi taka-alalle. Vähäpätöisissä sananvapausrikoksia koskevissa jutuissa ei HO:ien päätöksistä taas saanut valittaa (OK 30: 3). Näillä perusteilla on mielekästä keskittyä poliittisten oikeudenkäyntien tutkimuksessa HO-tasolle. KKO:n HO:n

[4] Suomen virallinen tilasto XXIII, Oikeustilasto, 1918—1939.

[5] Suunnitelma, jonka Korkein oikeus oikeusministeriön esittelystä on 21 päivänä 1928 vahvistanut tätä julkaisua varten (KKO:n vuosikirjojen johdanto 1926—1946).

päätöksistä poikkeavan kannan selostaminen on tämän ohella tietenkin paikallaan.

HO:ien toiminnan tuloksena syntynyt aineisto on erittäin laaja. Keskittyminen Turun HO:n poliittisiin oikeudenkäynteihin on itsestään selvää, sillä ennen Helsingin HO:n perustamista vuonna 1952 Turun HO:n tuomiopiiri käsitti maan tärkeimmät osat, mm. Helsingin, Tampereen ja Turun kaupungit. Suurimmista kaupungeista ainoastaan Viipuri oli Turun HO:n tuomiopiirin ulkopuolella. Suurin poliittinen oikeudenkäynti, STP:n lakkauttamisjuttu vuosina 1923—1924, käsiteltiin kokonaisuudessaan Turun HO:ssa. Turun HO:n ensisijaista asemaa verrattuna Vaasan ja Viipurin HO:iin osoittaa sekin seikka, että Turun HO:ssa annettiin noin 40 % kaikista HO:ien valtio- ja maanpetostuomioista tutkittavana aikana.[6] Erityislailla Turun HO sai lisäksi tehtäväkseen ensimmäisenä oikeusasteena ratkaista kaikki Mäntsälän kapinaan liittyneet tapahtumat (s. 146).

Suomen 1920- ja 1930-luvun poliittisesta lainkäytöstä ei tähän mennessä ole julkaistu yhtään varsinaista tutkimusta.[7] Tämän ajan sisäpolitiikkaa käsittelevissä teoksissa on tyydytty lyhyesti selostamaan tuomioistuinten päätöksiä eniten huomiota herättäneissä jutuissa, ilman että olisi pyritty tutkimaan tuomioistuinten toimintaa sellaisenaan. Sitä runsaampi on pääasiassa äärivasemmistolaisten julkaisemien kirjoitelmien määrä. Niille on yhteistä hyvin negatiivinen suhtautuminen oikeuslaitokseen ja poliittisissa oikeudenkäynneissä annettujen päätösten ankara moittiminen. Muistelmakirjallisuudessa ei sen sijaan yleensä selosteta kovin laajasti oikeudenkäyntejä.

Ensimmäinen Suomen poliittisia oikeudenkäyntejä käsittelevä teos oli ruotsalaisen asianajajan Georg Brantingin Tukholmassa vuonna 1924 painettu »Rättvisan i Finland». Branting itse toimi Suomessa eräissä ns. kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjen avustajana, vaikka syyttäjistö yritti kaikin tavoin estää hänen toimintansa (s. 356). Branting käsitteli kirjassaan eräitä tunnetuimpia juttuja kuten oikeudenkäyntiä ns. rauhan-

---

6 Ks. s. 7 sekä liitetaulukot I ja XXI.

7 VTK *Jaakko Mäkelä* on syksyllä 1975 tehnyt Suomen poliittista oikeudenkäyttöä koskevan yleisen valtio-opin laudaturtyön. Tutkimuksessa on esitetty lähinnä valtiorikostuomioiden määrällistä kehitystä ja poliittisen oikeudenkäytön sisäpoliittista taustaa. Jaakko Mäkelä, Oikeudenkäyttö Suomen politiikassa valtiollisten oikeustapausten 1918—1939 valossa (Turun yliopisto 1975).

julistajia vastaan. Kuten Brantingin teoksen alaotsikko ilmaisi, kirjanen koostui kommentein varustetuista asiakirjoista. Kirjoittaja, joka itse kuului Ruotsin sosiaalidemokraattiseen puolueeseen,[8] suhtautui hyvin kriittisesti Suomen tuomioistuinten toimintaan. Mikäli halutaan lyhyesti luonnehtia kirjan tendenssiä, voidaan todeta Brantingin pyrkineen osoittamaan, ettei Suomen oikeuslaitos ollut puolueeton eikä pohjoismaista tasoa. Teoksella tuli olemaan huomattava merkitys myöhemmälle äärivasemmiston piirissä ilmestyneelle oikeudenkäyntejä koskevalle kirjallisuudelle.

Lakitieteen tohtori Ensio Hiitosen vuonna 1953 julkaisema kirja »Vääryyttä oikeuden valekaavussa» on ainoa tähän mennessä ilmestynyt tutkimuksentapainen teos, joka käsittelee poliittisia oikeudenkäyntejä. Hiitonen siirtyi sodan jälkeen edistyspuolueesta sosialistiseen yhtenäisyyspuolueeseen, ja tämä siirtyminen on värittänyt hänen teostaan. Toisaalta Hiitonen pyrki arvioimaan oikeudenkäyntejä traditionaalisen oikeustieteen pohjalta. Hiitosen teosta on pidetty erittäin tendenssipitoisena; esim. Paavolainen on katsonut sen yleisen hengen viittaavan ns. luokkasotakirjallisuuteen.[9] Valitettavampia ovat kuitenkin teoksessa melko yleisesti esiintyvät asiavirheet, jotka nekin kohdittain vahvistavat kirjan tendenssiä. Tuomioistuinten päätöksiä ja niiden perusteluja on toistettu väärin, eikä Hiitonen kaikissa kohdissa ole tuntenut edes lakitekstiä.

Hiitosen teoksen kohtalona oli joutua tahallisesti vaiennetuksi, mihin etenkin juristipiireissä pyrittiin.[10] Sen sijaan Hiitosen puoluetoveri Atos Wirtanen julkaisi Nya Argus -lehdessä erittäin positiivisen arvostelun, jossa hän kiitti tekijää kirjan asiallisesta sävystä ja maltillisista kannanotoista.[11] Tämä arvostelu ei jäänyt vastalauseitta: saman lehden yleisönosastoon kirjoittanut C. G. Aminoff piti teosta erittäin subjektiivisena ja paljasti sen asiavirheitä.[12] Aminoffin kirjoitelma lienee ainoa juristin

---

8 *Hiitonen*, s. 178.

9 *Paavolainen* 1966, s. 20.

10 *Hiitonen* pelkäsi itse tätä. Käytettävissäni olleessa Hiitosen professori Rolf Lagerborgille lähettämässä teoksen kappaleessa on Hiitosen pyyntö, että Lagerborg arvostelisi teosta Borgåbladetissa, koska »troligtvis försöker man tiga boken ihjäl». Vastineessaan C. G. Aminoffille Hiitonen mainitsi eräiden lehtien ilmoittaneen, että oli mahdotonta saada ketään juristia arvostelemaan kirjaa edes negatiivisessa sävyssä. Nya Argus 1954, s. 329.

11 Nya Argus 1954, ss. 277—279.

12 Nya Argus 1954, ss. 299—300.

kannanotto Hiitosen teokseen. Teosta on sen sijaan runsaasti lainattu (virheineen) myöhemmässä 1920- ja 1930-lukua käsittelevässä kirjallisuudessa, ja sitä on käytetty eräissä tutkimuksissakin.

Harvat tuomituista vasemmistolaisista ovat julkaisseet muistelmansa. Arvo (Poika) Tuominen, joka tuomittiin Turun HO:ssa kaksi kertaa 1920-luvulla valtiorikoksista ja joka lisäksi kerran oli syytteessä valtiopetoksen valmistelusta, on melko laajasti selostanut niitä oikeudenkäyntejä, joissa hän oli mukana.[13] Lisäksi voidaan mainita eräät julkaisut, joissa on työväenliikkeen jyrkemmän siiven veteraanien haastatteluja ja joissa jossain määrin selostetaan myös oikeudenkäyntejä.[14] Turun HO:ssa tuomituista äärioikeistolaisista on julkaissut muistelmansa mm. Artturi Vuorimaa, joka oli mukana sekä Rötkön ja Pekkalan kyydityksessä että Mäntsälän kapinassa.[15] Rehtori Eirik Hornborg on teoksessaan »Man i ledet» selostanut juttua, jossa häntä vuonna 1926 syytettiin valtiosalaisuuksien ilmaisemisesta. Toinen osapuoli, Turun HO:n jäsenet ja syyttäjistö, ei sen sijaan ole tallentanut jälkimaailmalle tietojaan poliittisista oikeudenkäynneistä. Poikkeuksena on monissa Turun HO:n valtiorikosjutuissa syyttäjänä toimineen, myöhemmin oikeuskanslerina olleen Olavi Hongan teos »Muistelmia ja mielipiteitä» (1972). Oikeudenkäyntien taustaa valaisee esim. presidentti Relanderin päiväkirja.[16]

Edellä olevat teokset ovat esimerkkejä 1920- ja 1930-lukua käsittelevästä melko laajasta muistelmakirjallisuudesta. Muistelmateokset eivät kuitenkaan tämän tutkimuksen kannalta ole yleensä olleet kovin antoisia. Äärivasemmiston muistissa ovat säilyneet pääasiassa poliisitutkinta eli »kituminen ohranan vankikomeroissa» sekä tuomion jälkeen Tammisaaren pakkotyölaitoksessa vietetty aika. Oikeudenkäynnit sen sijaan sivuutetaan lyhyellä maininnalla vapausrangaistuksen pituudesta. Tämä on luonnollista, sillä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta Turun HO:ssa tuomituilla ei ollut juridista koulutusta eikä usein edes oikeuden-

---

13 *Arvo Tuominen,* Maan alla ja päällä. Muistelmia vuosilta 1921—1933 (1958).

14 Esim. *Mikko Eränen,* Punaisen esiliinan tarinat. Työväenliikkeen rivijäsenet kertovat (1974). Kirjassa oleva oikeudenkäyntien arvostelu perustuu *Hiitosen* teokseen.

15 *Artturi Vuorimaa,* Kokenut kaikki tietää (1967).

16 *Lauri Kristian Relander,* Presidentin päiväkirja I (1967) ja II (1968).

käyntiavustajaa, joten itse oikeudenkäynti on pakostakin jäänyt melko käsittämättömäksi. Äärioikeistolaiset eivät Mäntsälän kapinallisia lukuun ottamatta joutuneet henkilökohtaisesti Turun HO:n eteen, koska valitus- tai alistusmenetelmä oli täysin kirjallinen.

Tässä tutkimuksessa on tahallisesti jätetty käyttämättä haastatteluja. Tutkimusajanjakson lopusta on kulunut neljättäkymmentä vuotta, ja vielä elossa olevat henkilöt, jotka jommallakummalla puolella olivat mukana oikeudenkäynneissä, ovat jo iäkkäitä. Tämä seikka ei sinänsä estäisi käyttämästä haastatteluja, mutta ne tuskin toisivat lisävalaistusta asiaan, sillä ainakin valtaosalla sekä tuomareista että tuomituista on pakostakin hyvin subjektiivinen asennoituminen oikeudenkäynteihin.

Tämä tutkimus perustuu ensi sijassa siihen primääriaineistoon, joka on syntynyt Turun HO:n toiminnan tuloksena. Oikeuskäytäntöä selvitettäessä ovat päälähteenä olleet Turun HO:n päätöstaltiot sekä alistettujen juttujen taltiot vuosilta 1918—1939. Oikeudenkäyntimateriaalia (pöytäkirjat liitteineen) on tutkittu niissä jutuissa, jotka HO ensimmäisenä oikeusasteena on käsitellyt.

Kun oikeushistoriallinen tutkimus perustuu lainkäytössä syntyneeseen aineistoon, kuten tuomioistuinten päätöksiin ja pöytäkirjoihin, on lyhyesti luonnehdittava sitä kuvaa todellisuudesta, joka tällä tavalla syntyy syytettyjen toiminnasta. Tämä kuva ei esitä varsinaista todellisuutta, eikä tällä materiaalilla, käyttääksemme Ranken eräässä toisessa yhteydessä lausumia sanoja, voida selvittää, »wie es eigentlich gewesen». Tuomioistuinaineisto sen sijaan kuvastaa todellisuutta s e l l a i s e n a kuin tuomioistuin sen näki. Tämä rajoitus on otettava huomioon, kun perehdytään tässä tutkimuksessa esitettyihin tietoihin. Ei ole ollut mahdollista eikä edes yleensä suotavaa selvittää tapahtumien kulkua (esim. SKP:n toimintaa) HO:n ulkopuolella syntyneen aineiston avulla, koska, kun tutkitaan HO:n oikeuskäytäntöä, on rajoituttava vain niihin faktoihin, jotka ovat olleet HO:n tiedossa oikeudenkäyntien aikana. Tämän itsestään selvän asian mainitseminen on paikallaan siitä syystä, että eräissä kohdissa esitetyt tiedot eivät vastaa todellisuutta (esim. kysymys siitä, oliko joku syytetty SKP:n jäsen). Monien syytettyjen toiminta oli tietysti paljon laajempi kuin oikeudenkäynnin aikana saatettiin saada selville.

Olen rajoittanut tutkimuksen käsittelemään vain y h t ä v a i h e t t a oikeudellisessa taistelussa äärivasemmistoa ja ajoittain äärioikeistoa vas-

taan. Tämän tutkimuksen »päähenkilönä» on Turun HO ja pääkohteena Turun HO:n toiminta, jonka edellytyksenä oli viranomaisten päätös ryhtyä käyttämään oikeudellista tietä. Näitä oikeudenkäyntien edellytyksiä ei aineiston liiallisen paisumisen takia ole voitu selvittää tämän tutkimuksen puitteissa. Lehdistö, jonka merkitystä poliittisten oikeudenkäyntien taustatekijänä voidaan pitää erittäin huomattavana, on mainitusta syystä jäänyt tutkimuksen ulkopuolelle. Rajanvedon haittapuolena on ehkä se, että HO:n toiminta jää ikään kuin leijailemaan ilmaan. Tätä haittaa olen pyrkinyt poistamaan hahmottamalla lyhyesti oikeudenkäyntien taustaa (luku II) ja sijoittamalla eri rikosten yhteyteen suppeita esityksiä sisäpoliittisen tilanteen kehityksestä.

Tutkimuksen pääpaino kohdistuu Turun HO:n eri rikoksia käsittelevään oikeuskäytäntöön. Ennen kuin käydään tarkastelemaan, mitä rikoksia voidaan pitää poliittisina, on lyhyt selvitys kysymyksenasettelusta paikallaan.

Oikeuskäytännön tarkastelu pohjautuu HO:n päätöksiin ja niiden perusteluihin. Olen a priori lähtenyt siitä, että päätökset todella ilmaisevat tietyn harkitun ajatuksen. Inhimillisesti katsottuna on luonnollista, että ajattelemattomuus, huolimattomuus ja muut vastaavanlaiset seikat joskus ovat vaikuttaneet ainakin päätöksien perusteluja laadittaessa. Tällaisia seikkoja ei ole voitu ottaa huomioon, joten HO:n on katsottu olleen »vastuussa» päätöksistään edellä mainitussa laajuudessa.

Poliittisia rikoksia koskevan oikeuskäytännön kohdalla on päähuomio kiinnitettävä siihen seikkaan, onko rikosten poliittisuus vaikuttanut tuomioistuinten toimintaan ja miten tällainen vaikutus on ilmennyt. Rikoksia käsittelevässä luvussa olen keskittynyt HO:n ratkaisutoiminnan siihen osaan, joka koskee rikoksen tunnusmerkistöä ja päätösten perusteluja. Tätä ratkaisutoimintaa on analysoitu erikseen kunkin rikoksen kohdalla.

Rikoksia koskevaa oikeuskäytäntöä tutkittaessa on noudatettu tiettyä kaavaa. Ennen oikeuskäytäntöä koskevaa osaa on lyhyesti esitetty senaikaisen rikosoikeudellisen kirjallisuuden tulkintasuosituksia. Jos laki oli säädetty vasta Suomen itsenäistyttyä, on selostettu hallituksen esityksessä olevia perusteluja ja eräitä eduskunnassa esitettyjä kannanottoja osoituksena siitä, mihin uudella lailla pyrittiin ja mitä siltä odotettiin.

Kirjallisuudesta olen tietoisesti rajoittunut esittämään vain 1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun alkuvuosikymmenien huomattavimpien rikosoikeustieteilijöiden Jaakko Forsmanin ja Allan Serlachiuksen mielipi-

teitä. HO:n sekä vanhempien että nuorempien jäsenten teorian tuntemus vastasi suurin piirtein näiden kirjoittajien teosten sisältöä.[17] Vuosisatamme alkuvuosikymmenien HO:issa oli jatko-opintoja harjoittanut virkamies tai jäsen harvinaisuus. Tämä oli seurausta HO:ien nimityspolitiikasta, jossa virkaikä syrjäytti kaikki muut ansiot.[18] Forsmanin ja Serlachiuksen teokset eivät tietenkään, kuten ei oikeustiede muutenkaan, olleet mikään oikeuslähde eivätkä siis sitoneet tuomioistuimia millään tavalla. Alarik Hernbergin vuonna 1927 esittämä mielipide, jonka mukaan tuomari, joka epäselvissä tapauksissa ei turvaudu kotimaiseen tieteisoppiin, olisi tuomittava virkavirheestä, lienee ainoa laatuaan.[19] Toisaalta voidaan olettaa, etteivät tuomarit ilman syytä poikenneet oikeustieteellisissä teoksissa esitetyistä ja opiskeluaikana omaksumistaan tulkintatavoista.

Samasta syystä kuin on selostettu vain pääasiassa vuosisadan alun huomattavimpia oikeustieteellisiä teoksia, on lainkohtia analysoitaessa pyritty noudattamaan traditionaalista tulkintamenettelyä, koska tällainen parhaiten vastannee HO:n jäsenten ajattelutapaa.

Sivulla 2 olevan poliittisten rikosten määritelmän pohjalta olen pyrkinyt selvittämään, mitä Suomessa vuosina 1918—1939 tehtyjä rikoksia voidaan pitää poliittisina. Suomen rikoslainsäädännön erityissäännökset valtiollisista rikoksista (= rikoksista, joilla pyrittiin poliittisiin päämääriin) tarjoavat yhden lähtökohdan. Tärkein määritelmä oli rangaistusten täytäntöönpanoasetuksen vuonna 1921 muutetun 2 luvun 8 §:n 6 momentissa. Lainkohdan mukaan vankia, joka, olematta samalla syypää muuhun rikokseen, oli tuomittu rangaistukseen rikoksesta, josta säädettiin RL 11 (valtiopetos), 12 (maanpetos) ja 13 luvussa (majesteetinrikokset) sekä 16 luvun 24 §:ssä (hallituksen ym. julkinen halventaminen), ei saanut panna yhteen muista rikoksista tuomittujen kanssa. Lisäksi tällaiseen poliittiseen vankiin oli osittain sovellettava tutkintovankeja koskevia sääntöjä, mikä merkitsi eräitä lievennyksiä vapausrangaistukseen. Vuoden 1921 lainmuutos tehtiin aikana, jolloin oli kysymys pääasiassa kansalaissotaan osallistumisesta tuomittujen vankien käsittelystä, ja käytän-

17 Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan tutkintovaatimukset vuosina 1910, 1922 ja 1932.

18 *Honka*, ss. 109—111.

19 *Alarik Hernberg*, Yleissiviilioikeus Suomen lain mukaan (Kerava 1927), s. 25.

nön näkökohdat olivat sanelleet sen, että vain muutamille poliittisista rikoksista tuomituille myönnettiin nk. valtiollisten vankien erikoisoikeudet.[20] Myöhemmin myös Mäntsälän kapinasta tuomitut saivat valtiollisen vangin oikeudet.[21] Poliittisia rikoksia käsitellään myös rikoksentekijän luovuttamista koskevassa laissa,[22] jossa kielletään valtiollisesta rikoksesta epäillyn luovuttaminen, mutta jonka 5 §:ssä todetaan, ettei murhaa tai murhayritystä koskaan voida pitää poliittisena rikoksena.

Rangaistuksen täytäntöönpanoasetuksen poliittisten rikosten luettelosta huolimatta rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa on vakiintunut valtiorikoskäsite, joka on lainsäädännössä omaksuttua jonkin verran laajempi. Näihin rikoksiin on katsottu kuuluvan lisäksi RL 14 ja 15 luvussa (rikokset ystävyydessä olevaa valtiota vastaan sekä rikokset eduskuntaa vastaan ja vaalirikokset) ja vuonna 1931 RL:iin lisätyssä 16 luvun 25 §:ssä (maanpuolustustyöhön osallistuneen henkilön häpäiseminen) mainitut teot.[23] Edellä olevan määritelmän mukaan voidaan ensimmäisen tyypin poliittisina rikoksina pitää RL 11—15 luvuissa ja 16 luvun 24—25 §:issä olevia sekä lisäksi Mäntsälän kapinan yhteydessä tehtyjä rikoksia.

Poliittisena rikoksena pidetty hallituksen julkinen halventaminen oli lähinnä sananvapauden väärinkäyttöä. Tähän rikokseen voidaan rinnastaa julkinen kehotus rikokseen (RL 16: 8,1) ja julkinen kehotus tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan (RL 16: 8,2), joiden rikosten vaikuttimena usein oli poliittinen vakaumus tai päämäärä. Näiden rikosten yhteenkuuluvuutta RL 16 luvun 24 §:ssä mainitun rikoksen kanssa osoittaa jo sekin, että tuomittu usein oli syyllistynyt samalla teolla molemmissa pykälissä kriminalisoituihin rikoksiin. Sananvapausrikoksina voidaan pitää myös RL 16 luvun 24 §:n väliaikaisesti korvanneessa KiihotusL:ssa mainittuja tekoja. Myös tuomion moittimista (OK 28: 1), esim. poliittisessa oikeudenkäynnissä annetun päätöksen arvostelemista, voidaan pitää poliittisena sananvapausrikoksena.

Sananvapausrikoksiksi luonnehdittavia rikoksia on aineiston runsauden takia ollut pakko karsia. Tutkimuksen ulkopuolelle on ensinnäkin jätetty kaikki kunnianloukkaustapaukset, sillä näissä henkilökohtaiset ja

---

20 Hallituksen esitys n:o 37 vuoden 1920 valtiopäiville, Valtiopäivät 1920, Asiakirjat III.

21 L 10. 5. 1932/142, 2 §.

22 L 11. 2. 1922/43.

23 *Honkasalo,* Erityinen osa III, s. 2.

poliittiset antipatiat ovat niin yhteennivoutuneita, että kunnianloukkausjuttujen jako poliittisiin ja ei-poliittisiin olisi ollut mahdotonta. PainovapausL:n mukaan rangaistavia rikoksia ei myöskään ole tutkittu, paitsi jos rikoksentekijä samalla on syyllistynyt RL:ssa kriminalisoituun tekoon. Jumalan pilkkaaminen ja muut RL 10 luvussa kriminalisoidut teot saattoivat johtua poliittisista vaikuttimista; näitä tapauksia oli kuitenkin vain muutama, ja ne on siitä syystä jätetty pois.

Poliittinen väkivalta voi ilmetä niin monissa eri muodoissa, että niitä koskevan oikeuskäytännön tyhjentävä selostaminen kattaisi suurimman osan rikoslainsäädäntöä. Poliittista väkivaltaa koskevassa osassa olen tyytynyt selostamaan kahta väkivallan muotoa. Ensinnä on esitetty Turun HO:n ratkaistavina olleet poliittiset surmaamisrikokset. Tässä on vielä rajoituttu käsittelemään vain sellaisia tapauksia, joissa surmaaminen tai surmaamisyritys on ollut ainakin jossain määrin harkitun poliittisen tarkoitusperän seurauksena. Esimerkiksi poliittista herjausta seurannut kuolemaan johtanut pahoinpitely ei kuulu tähän ryhmään. Toisena väkivaltailmiönä ovat 1930-luvun alun erittäin runsaslukuiset »kyydityket» eli »muilutukset»: äärioikeiston tavaksi ottama menetelmä riistää poliittisilta vastustajilta vapaus, mitä usein seurasi kuljetus itärajan yli Neuvostoliittoon.

Rikoksia koskevan luvun lopussa on lakkautettujen poliittisten yhdistysten toimintaa käsittelevä osa.

Rikoksia koskeva luku on jaksotettu siten, että oman ryhmänsä muodostavat ne tapaukset, joita HO käsitteli ensimmäisenä oikeusasteena. Näitä tapauksia on tutkittu seikkaperäisimmin. Kaikki varsinaiset poliittiset rikokset (RL 11—15 luvut ja 16: 24) on otettu mukaan tutkimukseen. Muiden poliittisiksi katsottavien rikosten kohdalla on keskitytty pääasiassa niihin tapauksiin, joissa poliittiset vaikuttimet ovat olleet selvästi havaittavissa.

Turun HO:n poliittisia rikoksia koskevan oikeuskäytännön selostaminen jäisi vaillinaiseksi, ellei myös otettaisi huomioon rangaistuksen mittaamiskäytäntöä eri poliittisiksi katsottavien rikosten kohdalla. Luvussa IV selvitetään kysymystä, saattoiko tuomitun poliittinen vakaumus (rikoksen vaikuttimet) vaikuttaa rangaistuksen määrään ja miten tämä oli sopusoinnussa oikeustieteen rangaistuksen mittaamista koskevien kannanottojen kanssa. Ehdollisten rangaistusten käyttö liittyy läheisesti rangaistuksen mittaamiseen.

Oikeudenkäyntiä koskevassa luvussa (luku V) on ollut luonnollista keskittyä niihin tapauksiin, ns. kommunistioikeudenkäynteihin, joissa OK 8 luvun 2 §:n nojalla suullinen käsittely pidettiin Turun HO:ssa. Lisäksi on esitetty vertailukohteena lyhyitä mainintoja Mäntsälän kapinan oikeudellisesta jälkiselvittelystä. Kun edellisissä luvuissa keskityttiin HO:n ratkaisutoimintaan, niin tässä luvussa selvitetään poliittisten näkökantojen ja intohimojen mahdollista vaikutusta itse oikeudenkäyntien kulkuun. Erilliskysymyksinä ovat esillä todistelu sekä syyttäjistön ja puolustuksen toiminta. Puolustukseen liittyviä ongelmia olivat puolustusasianajajain käyttö, heidän mahdollisuutensa tehokkaasti hoitaa puolustusta, puolustuksessa noudatetut päälinjat ja puolustuksen esittämien näkökohtien vaikutus tuomioistuimeen. Todistelua koskeva kohta on ollut pakko rajoittaa muutamiin ulkonaisiin seikkoihin. Oikeushistoriallisessa tutkimuksessa ei ole mahdollista (ainakaan jos tutkittavien oikeustapausten lukumäärä on suuri) asettua tuomarin asemaan ja uudelleen punnita oikeudenkäyntien aikana esitettyjen todistusten merkittävyyttä. Sen sijaan on mahdollista osoittaa, millaisia todistelukeinoja yleensä käytettiin ja miten vedenpitävää näyttöä tuomioistuin vaati langettavan päätöksen perustaksi.

Rikoksia, rangaistuksia ja oikeudenkäyntejä käsittelevän kokonaisuuden jälkeen on tehty tiivistelmä valituksista KKO:een (luku VI). Päähuomio kohdistuu kysymyksiin, kuinka usein valitukset olivat tuloksellisia, kumpi osapuoli (syyttäjistö vai tuomitut) käytti useammin muutoksenhakukeinoja ja vaikuttiko RL 3 luvun 11 §:n säännös ehkäisevästi vangittujen haluun valittaa KKO:een.

Tutkimuksen loppuosassa valaistaan toisaalta HO:n jäsenten ja syyttäjistön (luku VII), toisaalta syytettyjen ja tuomittujen (luku VIII) sosiaalista taustaa. HO:n jäseniä ja syyttäjäviranomaisia käsitellään yhdessä, koska useat HO:n jäsenet olivat virkauransa aikaisemmassa vaiheessa toimineet syyttäjinä poliittisissa oikeudenkäynneissä. Äänestyspöytäkirjojen pohjalta tutkitaan HO:n jäsenten piirissä mahdollisesti vallinnutta erimielisyyttä heidän suhtautumisessaan poliittisiin rikoksiin. Jos jonkun jäsenen mielipiteet ovat huomattavasti poikenneet enemmistön mielipiteestä, on lisäksi selvitetty, voidaanko sitä perustella ko. jäsenen sosiaalisella tai kielellisellä taustalla taikka poliittisella näkemyksellä. — Ns. kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjen ja tuomittujen sosiaalisen taustan valottamiseksi esitetään tietoja mm. ikärakenteesta, perhesiteistä,

kuulumisesta uskonnolliseen yhdyskuntaan, koulusivistyksestä ja aikaisemmasta rikollisuudesta.

Tutkimuksen viimeisessä luvussa on lyhyt tiivistelmä tutkimustuloksista.

Tutkimuksessa eri poliittisista ryhmittymistä käytetty terminologia eroaa jossain määrin 1920- ja 1930-luvulla käytetystä, mutta olen pitänyt terminologian muuttamista asiallisena, koska se siten paremmin vastaa nykyistä kielenkäyttöä. Kommunisti-käsitettä on käytetty suppeasti, ja sillä tarkoitetaan vain SKP:n jäsentä. SSTP:n, sen seuraajien ja näiden kanssa yhteistyössä olleiden järjestöjen jäsenistä on käytetty nimitystä sosialisti.[24] Äärivasemmisto, työväenliikkeen jyrkempi siipi jne. ovat kommunisteista ja sosialisteista käytettyjä yhteisnimityksiä. Vasemmistolla tarkoitetaan koko työväenliikettä. Lapuanliikkeen, IKL:n ja näihin rinnastettavissa olevien ryhmittymien kannattajista on käytetty termiä äärioikeisto, kun taas oikeistolla tarkoitetaan kokoomuspuoluetta.

[24] Presidentti *Relander* käytti päiväkirjassaan STPP:n kannattajista nimitystä kommunistit ja sosiaalidemokraateista sosialistit, mikä vastannee porvarillisten piirien sen ajan kielenkäyttöä. Relander I—II, passim.

II POLIITTISTEN OIKEUDENKÄYNTIEN TAUSTA

Turun HO:ssa 1920- ja 1930-luvulla pidettyjen poliittisten oikeudenkäyntien ja nimenomaan ns. kommunistioikeudenkäyntien taustatekijöiden ja syiden selvittäminen ei varsinaisesti kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Sallittakoon kuitenkin eräitä hajanaisia havaintoja niistä historiallisista vaikuttimista ja niistä päätöksentekijöistä, jotka johtivat oikeudelliseen taisteluun pääasiassa äärivasemmistoa, mutta ajoittain myös äärioikeistoa vastaan.

Puhtaasti sisäpoliittiset valtapyrkimykset lienevät jossain määrin vaikuttaneet etenkin suurimpiin puhdistusoperaatioihin vuosina 1923 ja 1930, jolloin estettiin äärivasemmiston osallistuminen eduskuntatyöhön. Vuosien 1918—1919 tynkäeduskunta ei liene ollut kaikille porvarillisille piireille pelkästään epämiellyttävä kokemus.[1] STP:n eduskuntaryhmän vangitsemisella vuonna 1923 muutettiin myös eduskunnan voimasuhteita, mutta porvarillisten puolueiden edustajat antoivat SDP:lle lupauksen, ettei tilannetta käytettäisi hyväksi työväestölle epämieluisten lakien läpiajamiseen.[2] STP:n hajoittamisen vaikutus eduskunnan voimasuhteisiin jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä presidentti Ståhlberg hajoitti eduskunnan, ja työväenliikkeen jyrkempi siipi saattoi jo vuonna 1924 uusilla tunnuksilla osallistua vaaleihin.[3]

---

[1] Vajaalukuinen eduskunta oli monarkistien suunnitelmien läpiviemisen edellytyksenä. Tähän samoin kuin siihen seikkaan, että ympärysvallat painottivat uusien vaalien pitämisen tärkeyttä, viitattiin eduskunnan välikysymyskeskustelussa 26. 11. 1918. Valtiopäivät 1918, Pöytäkirjat, s. 79 s. (ed. Vuorimaan lausunto).

[2] Väinö Tanner viittasi puheenvuorossaan 7. 12. 1923 näihin kysymyksiin ja myönsi, että porvarillinen enemmistö oli koettanut olla käyttämättä väärin tilannetta. Valtiopäivät 1923, Pöytäkirjat II, s. 1750.

[3] Ståhlberg hajotti eduskunnan sillä perusteella, että se ei enää STP:n kansanedustajien vangitsemisen jälkeen ollut täysilukuinen eikä poliittisia voimasuh-

Kommunistioikeudenkäyntien riippuvaisuus sisäpoliittisista arvioinneista näkyy myös siinä, että syytteiden nostaminen oli useasti riippuvainen hallituksen kokoonpanosta. Vuonna 1930 Svinhufvudin oikeistohallitus antoi heti virkaan astuttuaan sosialistisen kansanedustajien vangitsemismääräykset.[4] Vuoden 1927 sosiaalidemokraattinen hallitus tyrehdytti väliaikaisesti kommunistioikeudenkäynnit (s. 43). Sosiaalidemokraatit eivät taktisista syistä juuri voineet ryhtyä ajojahtiin, joka olisi kohdistunut työväenliikkeen toista siipeä vastaan. Lisäksi sosiaalidemokraatit suhtautuivat periaatteessa vieroksuvasti poliittisiin oikeudenkäynteihin, mikä saattoi koitua myös porvarillisten syytettyjen hyväksi.[5]

Kulloinkin vallassa ollut hallitus ei toiminut suinkaan missään poliittisessa tai historiallisessa tyhjiössä. Poliittisten päätöksentekijöiden toimintaa arvosteltaessa on otettava huomioon sekä sortokausien ja kansalaissodan perinne että erilaisten painostusryhmien toiminta.

Venäläistämispyrkimykset vuodesta 1899 lähtien saivat aikaan suomalaisessa yhteiskunnassa (sivistyneistön piirissä) voimakkaan laillisuusnäkökohtien korostamisen. Tämä laillisuussuuntaus ilmeni toisaalta taipumattomuutena poliittisissa kysymyksissä ja toisaalta tapana perustella omia poliittisia näkemyksiä oikeustieteellisillä argumenteilla.[6] Kansalaissodan mukana tämä laillisuusnäkökanta jyrkkeni. Hävinneitä punaisia ei voitu, eikä haluttu pitää poliittisina vastustajina, ts. vastakkaisen poliittisen vakaumuksen omaavina henkilöinä, vaan heitä kaikkia pidettiin rikollisina, joita oli rangaistava voimassaolevan rikoslainsäädännön nojalla. Koska vedottiin juridisiin argumentteihin, ei voitu käyttää poliittisesti tarkoituksenmukaisia menetelmiä, esim. tavallisten punakaartilaisten vapauttamista. Tästä oli seurauksena kesän 1918 vankileirimurhenäytelmä.

---

teita vastaava. Hajotus tapahtui vastoin eduskunnan enemmistön tahtoa. Jutikkala, s. 36. Äärivasemmiston osallistumisesta vuoden 1924 eduskuntavaaleihin ks. esim. *Hakalehto* 1966, s. 187.

[4] *Hyvämäki* 1964 I, s. 161.

[5] *Hornborg* toteaa muistelmissaan, ettei Tannerin hallitus periaatteellisista syistä halunnut valittaa Turun HO:n vapauttavasta päätöksestä Hornborgin ym. jutussa. Hornborg 1959, s. 203.

[6] Esimerkkeinä voidaan mainita taipumattomuus Neuvostoliiton aluevaatimusten edessä ennen talvisotaa ja vuoden 1772 hallitusmuodon 38 §:ään perustuva kuninkaan vaali vuonna 1918.

Kansalaissodan perinne oli tietysti omiaan jyrkentämään sisäpoliittisia asetelmia pitkälti 1930-luvulle asti, ja vasta talvisodan kokemukset arpeuttivat pahimmat haavat kummallakin puolella. Kansalaissodanaikainen ja sitä molemmillä puolilla seurannut terrori vaikutti myös rintamalinjojen lukkiutumiseen. Punaisen terrorin uhreja oli yli 1 600, valkoisen yli 20 000, jos jälkimmäisiin laskee mukaan vankileireillä aliravitsemukseen ja tauteihin kuolleet.[7] Valkoinen terrori voidaan suureksi osaksi nähdä punaisen terrorin kostona. Valkoisen terrorin laajuus johti taas kostoajatuksen kehittymiseen hävinneiden puolella. Valkoiset olivat itsekin tietoisia siitä, että terrorissa oli ehkä menty yli sen, mikä kapinan taltuttamiseksi oli välttämätöntä (armahduskirja 7. 12. 1918, 5-kohta). Koetusta punaisesta terrorista ja oman terrorin aiheuttamasta huonosta omastatunnosta johtuen valkoisella puolella lienee laajalti vallinnut tuskin aiheeton pelko uuden vallankumouksen verilöylystä.

Venäjän vallankumouksesta ja Suomen kansalaissodasta yltyi ilmeisesti jo aikaisemmin kytenyt »ryssän viha». Matti Klinge on tosin sitä mieltä, ettei mitään »ryssän vihaa» syntynyt autonomian aikana, vaan että se kehittyi ja että sitä määrätietoisesti kehitettiin vasta siitä lähtien, kun Venäjä lokakuun vallankumouksessa muuttui kommunistiseksi.[8] Valkoiset pitivät kansalaissotaa pääasiassa vapaussotana. Tästä syystä voitiin hävinneitä pitää maanpettureina ja lisäksi samaistaa heidät vihattuihin »ryssiin». Kuvaava on maalaisliittoon lukeutuvan rovasti A. O. Vuorimaan vuonna 1920 eduskunnassa esittämä mainesana »ryssäläis-juutalaisia agentteja ja maan pettureita», millä hän tarkoitti suomalaisia kommunisteja.[9] Äärivasemmisto saattoi taas lietsoa esille kansan keskuudessa vanhastaan kytevää herravihaa. Puhuttiin »lahtariroikaleista» [10] ja EK:a kutsuttiin »ohranaksi» ja »kulttuuriyhteiskunnan mätäpaiseeksi» jne.[11] Onkin todettava, ettei rajoja poliittisten lausumien kielenkäytölle asettanut niinkään paljon hyvä maku kuin mielikuvitus.

Erilaisten painostusryhmien vaikutus poliittisiin päätöksentekijöihin on laaja ja vaikeasti selvitettävä ongelma, joten tyydyn muutamiin yleis-

---

7 *Paavolainen* 1966, s. 92 sekä Paavolainen 1967, s. 146 s. (8 380 teloitettua ja 11 783 vankileirillä kuollutta.)

8 *Matti Klinge,* Vihan veljistä valtiososialismiin (Porvoo 1972), ss. 57—112.

9 Valtiopäivät 1920, Pöytäkirjat I, s. 771.

10 HO:n p:t 24. 10. 1919 n:o 1257 ja 4. 10. 1923 n:o 1598 (TMA).

11 HO:n p. 11. 9. 1924 n:o 1160 (TMA).

havaintoihin. Kommunismin vastainen taistelu organisoitiin jo 1920-luvulla perustamalla vuonna 1923 Suomen Suojelusliitto -niminen järjestö, joka valistusmateriaalia levittämällä yritti muokata yleistä mielipidettä kommunismia vastaan.[12] Koska kommunismi saatettiin samaistaa Neuvostoliitosta tulevaan uhkaan, voitiin kommunisminvastaiselle taistelulle samalla antaa puolustusnäkökohtia korostava luonne. Ei liene sattuma, että lapuanliikkeen kesällä 1930 järjestämä talonpoikaismarssi ulkonaisilta muodoiltaan vastasi Ruotsissa vuonna 1914 järjestettyä »bondetågetia», jolla oli tähdennetty puolustuksen lujittamisen tärkeyttä.

Lapuanliikkeen ansiosta yleinen kommunisminvastainen mielipide voimistui vuonna 1930 niin, että poliittisten päätöksentekijöiden oli pakko ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin kommunisteja vastaan. Vuonna 1923 saatettiin vielä vasemmiston ulkopuolellakin olla eri mieltä STP:n hajottamisen oikeutuksesta tai ainakin teon laillisuudesta.[13] Vuonna 1930 kaikki porvarilliset piirit ja ilmeisesti myös eräät oikeistososiaalidemokraatit[14] olivat yhtä mieltä siitä, että kommunistiseksi katsotulle toiminnalle oli asetettava sulku. Esimerkkinä tällaisesta kääntymyksestä voi mainita tässä teoksessa usein lainatun professori Allan Serlachiuksen, joka totesi lausunnossaan vuonna 1920, että SSTP:ta koskevalta langettavalta päätökseltä puuttui juridinen pohja, mutta joka vuonna 1931 oikeusneuvoksena oli valmis katsomaan sormien läpi Rötkön ja Pekkalan väkivaltaista perustuslakivaliokunnan istunnosta poistamista.[15] Porvarillisissa piireissä esiintyvä kielteinen suhtautuminen lapuanliikkeeseen

---

12 *Hyvämäki* 1964 I, s. 150.

13 Ed. Schaumanin puheenvuoro eduskunnassa 7. 12. 1923, Valtiopäivät 1923, Pöytäkirjat II, s. 1764 s. *Jutikkala* (s. 34) on ollut toisella kannalla.

14 *Relander* totesi päiväkirjassaan jo 21. 4. 1928, että sosiaalidemokraatit olivat tyytyväisiä, jos kommunisteja hiukan pidettiin lujilla. Relander II, s. 72. Sosiaalidemokraatitkaan eivät kannattaneet STPP:ta fascistista toimintaa koskevassa välikysymyksessä 3. 4. 1930 (äänestyksen tulos 128—24). Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 898.

15 Ks. jäljempänä ss. 78 ja 199. Allan Serlachius on ehkä sikäli huonosti valittu henkilö, että hänet jo aikaisemmin tunnettiin yleisesti mielipiteiltään horjuvana. *Hannu Klami*, Oikeustaistelijat (Turku 1976, käsikirj.), s. 85. Lapuanliikkeen vaikutus mielipiteisiin käy ilmi myös presidentti *Relanderin* päiväkirjasta; vuoden 1930 kuluessa Relanderin asenne sosiaalidemokraatteihin muuttui negatiivisemmaksi. Relander II, ss. 9—363 (1928—1929) passim. verrattuna esim. s. 497 (28. 9. 1930).

ei kohdistunut liikkeen päämääriin vaan liikkeen käyttämään väkivaltaan.[16]

Hallitukseen kohdistunut ulkopuolinen painostus lienee ollut voimakkaimmillaan vuonna 1930. Kallion hallitus joutui eroamaan, vaikka se sai eduskunnalta luottamuslauseen,[17] ja tilalle tuli Svinhufvudin hallitus, jolta odotettiin ripeämpiä toimia lapuanliikkeen päämäärien hyväksi. Svinhufvudin hallitus teki päätöksen STPP:n kansanedustajien vangitsemisesta h e t i s e n j ä l k e e n, kun Rötkö ja Pekkala oli poistettu perustuslakivaliokunnan kokouksesta.[18] Presidentti Relander kielsi, että Rötköä ja Pekkalaa kohdanneella väkivallalla olisi ollut mitään vaikutusta hallituksen toimiin, sillä päätös kansanedustajien vangitsemisesta oli tehty jo tätä ennen.[19]

Yleisellä mielipiteellä ja eri painostusryhmillä lienee myös ollut vaikutuksensa, kun 1930-luvulla vastaavasti jouduttiin tarttumaan rikosoikeudellisiin menetelmiin yhä radikalisoituvaa äärioikeistoa vastaan. Esimerkkinä voi mainita melko laajan Mäntsälän kapinallisten hyväksi säädetyn abolition.[20] Porvarillisen rintaman hajanaisuus näkyi myös tuomioistuinten toiminnassa. Hallituksen määräyksestä äärioikeistoa vastaan nostetut syytteet eivät aina johtaneet hallituksen toivomaan tulokseen, kuten IKL:n lakkauttamisyritys vuonna 1938 osoittaa.[21] Kuvaavaa on myös, että IKL pyrittiin lähinnä ulkopoliittisista syistä lakkauttamaan

---

16 Hyväksyvä asennoituminen lapuanliikkeeseen ei näytä olleen sataprosenttinen porvarillisella taholla. *Hornborg* on muistelmissaan (1960, s. 26 s.) pyrkinyt osoittamaan, että hän Nya Argusissa alun perin vastusti lapuanliikettä. Esimerkkinä yleisemmästä porvarillisesta asennoitumisesta voi mainita P. E. Svinhufvudin käsityksen lapuanliikkeen väkivallantöistä »pintavaahtona». Hornborg 1960, s. 36, *Juva* 1961, s. 410. Presidentti *Relander* mainitsi päiväkirjassaan, että hän oli kirjoittanut Svinhufvudin puheen, jossa mainittu lausuma esiintyi. Relander II, s. 492 (20. 9. 1930).

17 Kallion hallitus sai eduskunnalta luottamuslauseen 2. 7. 1930 (Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 991 s.), mutta jätti vielä saman päivän iltana presidentin pakotuksesta eroanomuksensa. *Juva* 1961, s. 384.

18 Rötkön ja Pekkalan poiskuljettaminen tapahtui 4. 7. 1930 (HO:n p. 28. 1. 1931 A.J. I: 5, THOA). Kaikkia STPP:n kansanedustajia koskeva vangitsemismääräys annettiin 5. 7. 1930. *Juva* 1961, s. 392.

19 *Relander* II, s. 487 s. (16. 9. 1930). *Hyvämäen* mukaan vangitsemispäätös tehtiin 4. 7., Hyvämäki 1964 I, s. 161.

20 L 10. 5. 1932/142, ks. s. 147.

21 Helsingin RO ei vahvistanut väliaikaista kieltoa, KKO 1939 I 20.

sisäasiainministeri Urho Kekkosen toimesta vasta vuonna 1938, vaikka KKO oli lakkauttanut sen edeltäjän Lapuan Liike r.y:n jo vuonna 1935.[22]

Lehdistön merkitys painostusryhmänä ansaitsisi oman tutkimuksensa. Esimerkkinä mainittakoon sattumalta käsiini joutunut vuodelta 1923 oleva Åbo Underrättelserin numero, jossa vaadittiin luopumaan juridisista muodoista taistelussa kommunisteja vastaan.[23]

Erittäin merkittävänä painostusryhmänä voidaan pitää vuonna 1919 tasavallan turvaksi perustettua Etsivää Keskuspoliisia (EK).[24] EK:n päätehtäväksi tuli taistelu kommunismia vastaan, ja se saikin äärivasemmiston vihat niskoilleen.

Vaikka EK:n tehtävänä oli toimia valtiorikoksia tutkivana objektiivisena viranomaisena, se laajensi huomattavasti tehtäväkenttäänsä. Se rupesi harjoittamaan myös valistustoimintaa ja muiden viranomaisten painostusta, eikä liene liian kärjistettyä sanoa, että se paisui vähitellen valtioksi valtiossa. EK mm. painatti lisääntyvästä kommunistisesta toiminnasta ja solutustyöstä pitkiä muistioita,[25] joilla se pyrki saamaan poliittiset päätöksentekijät ryhtymään toimiin yhä uusia kommunistisiksi katsottuja toimintamuotoja vastaan. EK lienee 1930-luvulla myös painottanut lainsäädännön tiukkenemisen merkitystä; suunniteltiinhan elinkautisen kuristushuonerangaistuksen käyttöönottamista valtiopetoksen valmistelun uusijoille.[26] Vuonna 1942 julkaistuun Örnulf Tigerstedtin kirjaan »Statspolisen slår till» kirjoittamassaan esipuheessa Valpon (entisen EK:n) osastopäällikkö Urho Raekallio totesi, että vanhentunut lainsäädäntö oli huomattavasti haitannut EK:n toimintaa, koska valtiorikoksia koskevat pykälät oli säädetty Venäjän vallan aikana, mistä syystä suomalaiset juristit olivat tehneet ne mahdollisimman liberaaleiksi.[27] Kommunistien 1930-luvulla omaksuma kansanrintamataktiikka sai EK:n näke-

[22] *Hyvämäki* 1964 II, s. 210. Kekkonen on myöhemmin maininnut, että lakkauttamiseen vaikuttivat ensisijaisesti ulkopoliittiset syyt. Mt. s. 211.

[23] Åbo Underrättelser 18. 8. 1923 aktin n:o s. 165 S.D. 1924 (VA) liitteenä.

[24] *Tigerstedt*, s. 13.

[25] EK:n julkaisutoiminnasta, ks. s. 345.

[26] Hallituksen esitys n:o 94 vuoden 1935 valtiopäiville, Valtiopäivät 1935, Asiakirjat III, keskustelu eduskunnassa EK:n asemasta, Valtiopäivät 1936, Pöytäkirjat I, ss. 380—481. *Parkkari* mainitsee (s. 242 s.) EK:n vuonna 1934 hallitukselle jättämästä muistiosta, jossa ehdotettiin, että kolminkertaiset uusijat menettäisivät vapautensa epämääräiseksi ajaksi.

[27] *Tigerstedt*, s. 13 s.

mään kommunistista solutustyötä yhä useammissa järjestöissä. Vuonna 1936 tämä suomalainen »Capitoliumin hanhi» kuitenkin päästi yhden varoitushuudon liikaa, ja siltä ryhdyttiin taittamaan kaulaa. Tulos jäi laihanpuoleiseksi: nimen muutos ja silloisen päällikön, hallitusneuvos Esko Riekin ero.[28]

EK:a syytettiin, osittain myös porvarillisissa piireissä, poliittisesta kallistumisesta äärioikealle. 1930-luvulla EK:sta ei ollut suurtakaan apua, kun ryhdyttiin tutkimaan äärioikeistolaisten lainvastaisia toimia.[29] Tosiasia on, että EK luopui ainakin kommunistioikeudenkäyntien yhteydessä objektiivisen tutkimuselimen osasta ja rupesi näyttelemään syyttäjistöä tukevaa, mutta myös ohjailevaa osaa. (Ks. luku V, Oikeudenkäynnit.) EK:n poliittisen suuntauksen selville saamiseksi olisi kuitenkin tehtävä tutkimus sen henkilökunnan poliittisista mielipiteistä. Esitän tässä vain muutamia huomautuksia.

EK:n päällikkönä toistakymmentä vuotta toiminut hallitusneuvos Esko Riekki toimi eronsa jälkeen vuoden 1939 eduskuntavaaleissa kokoomuksen vaaliyliasiamiehenä.[30] Myöhemmin Riekki osallistui suomalaisen SS-pataljoonan värväämiseen.[31] Rötkön ja Pekkalan perustuslakivaliokunnasta poistamiseen ja Mäntsälän kapinaan osallistunut Kosti Eerolainen oli entinen EK:n etsivä.[32] EK:n virkamiesten joukosta löytyi toisaalta muitakin kuin äärioikeistoon tai kokoomukseen kuuluvia; esim. Urho Kekkonen toimi 1920-luvulla EK:n kuulustelijana.[33] Koska ei ole olemassa tutkimusta EK:n henkilökunnasta, tyydyn esittämään varovai-

---

28 EK:n joulukuussa 1935 ja toukokuussa 1936 valmistamat muistiot kommunistien solutustyöstä mm. Ihmisoikeuksien Liitossa ja Nuortasavaltalaisten Liitossa pääsivät vahingossa julkisuuteen loppukesällä 1936. Nuortasavaltalaisten Liiton perustajiin kuulunut ministeri K. T. Jutila erosi hallituksesta muistion johdosta, koska hän katsoi, ettei hallitus tarpeeksi tarmokkaasti hälventänyt muistioiden aiheuttamia epäilyjä. Eduskunta vaati puolueettomien henkilöiden suorittamaa tutkimusta EK:n toiminnasta. Tutkimus johti tekstissä mainittuihin seurauksiin. Valtiopäivät 1936, Pöytäkirjat I, ss. 481—483 ja *Juva* 1961, s. 515 s. ja s. 518 s. sekä *Kivimäki*, s. 103 s.

29 *Juva* 1961, s. 478.

30 *Juva* 1961, s. 635.

31 *Mauno Jokipii*, Panttipataljoona (Tapiola 1968), s. 36 s.

32 HO:n p. 28. 1. 1931 A.J. I: 5 (THOA).

33 EK:n kuulustelija Urho Kaleva Kekkonen oli mm. todistajana ns. pietarinkävijäin jutussa vuonna 1923. Akti n:o s. 165 S.D. 1924 (VA).

sena olettamuksena, että sen henkilökunnan poliittinen katsantokanta oli »keskivertoporvarillista» oikeammalla.

Tähän asti olen tyytynyt tarkastelemaan pääasiassa yhteiskunnan ja viranomaisten puolella vaikuttaneita tekijöitä. Toisaalta on otettava huomioon myös toisen osapuolen käyttäytyminen, mikä huomattavasti vaikutti rikosoikeudellisen linjan omaksumiseen. Tappiolle jääneet ja Venäjälle paenneet vanhan sosiaalidemokraattisen puolueen johtohenkilöt perustivat SKP:n nimenomaan vallankumoukselliseksi järjestöksi, joka suhtautui toimintansa alkuvuosina täysin vieroksuvasti kaikkeen lailliseen toimintaan. Esimerkkeinä tästä alkuvuosien jyrkästä linjasta voi mainita neuvostovaltion puna-armeijan suomalaisjoukot, sabotaasisuunnitelmat, vakoilun, Mannerheimin murhaamissuunnitelmat ja maanalaisen toiminnan sekä ehkä näkyvimmän ilmentymän, vuoden 1922 »läskikapinan». SKP:n alkuvuosien linja oli jatkuvana rasitteena myöhemmin julkisesti toimimaan pyrkiville järjestöille. Syytetyt esittivät vertailukohteena muut pohjoismaat, joissa kommunistiset puolueet saivat toimia vapaasti, mutta tämä vertaus oli erittäin ontuva, sillä näiden maiden puoluejohdot eivät koostuneet ulkomaille paenneista etsintäkuulutetuista henkilöistä, eivätkä pohjoismaiset kommunistipuolueet harjoittaneet maanalaista toimintaa.[34]

[34] SKP:n toiminnasta, ks. luku III, Rikokset.

III RIKOKSET

A. VALTIO- JA MAANPETOS SEKÄ MAJESTEETINRIKOS (RL 11—13 LUVUT)

1. RL 11 luku (valtiopetosrikokset)

Vasta vuoden 1889 RL erotti Suomen oikeusjärjestyksessä valtio- ja maanpetosrikokset toisistaan; vuoden 1734 laki ei tällaista eroa tuntenut.[1] Syventymättä RL 11 luvun syntyvaiheisiin voi vain todeta, että Venäjällä oltiin tyytymättömiä mm. näihin säännöksiin ja että RL astui voimaan vasta, kun oli tehty erinäisiä muutoksia, joiden tarkoituksena oli korostaa Venäjän asemaa.[2] RL 11 luvussa muutettiin 2, 3 ja 4 §:t, mutta asiamuutoksia tehtiin vain 2 §:ään, kun taas 3 ja 4 §:ien kohdalla tyydyttiin koventamaan rangaistuksia. Tällaisena RL 11 luku on vieläkin voimassa useista muutosyrityksistä huolimatta.[3] Vuonna 1931 tähän lukuun tosin lisättiin valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämistä koskevat säännökset (11: 4 a), mikä aiheutti muutoksen myös kansalaisluottamuksen menettämispykälään (11: 6, ks. jäljempänä s. 316).

a. valtiopetos (RL 11: 1 ja 2)

1 §. Joka, aikoen surmata Keisarin ja Suuriruhtinaan ottaa hänet hengeltä, taikka sitä yrittää, tuomittakoon valtiopetoksesta kuolemanrangaistukseen.

2 §. (21. 4. 1894) Joka, aikoen:

1) viedä Keisarilta ja Suuriruhtinaalta vapauden, saattaa hänet vihol-

---

[1] Vuoden 1734 lain RK, *Forsman* III, s. 958 ja s. 966 s.

[2] Vrt. RL:n alkuperäinen teksti ja A 21. 4. 1894.

[3] Hallituksen esitys n:o 94 vuoden 1935 valtiopäiville. Valtiopäivät 1935, Asiakirjat III.

lisen tahi kapinoitsijan valtaan, riistää häneltä korkeimman vallan taikka estää häntä sen käyttämisestä;

2) Venäjän Valtakunnasta irroittaa Suomenmaan, tahi jonkun osan siitä, tahi muun Venäjän Valtakuntaan kuuluvan alueen, taikka saattaa jonkun osan Venäjän Valtakuntaa vieraan vallan alle; taikka

3) laittomalla tavalla kumota tahi muuttaa Keisarikunnan tahi Suuriruhtinaanmaan hallitusmuodon taikka vallanperimyksen järjestyksen, tekee teon, jolla hän aikomuksensa toteuttaa taikka sitä yrittää, rangaistakoon valtiopetoksesta kuritushuoneella elinkaudeksi taikka vähintään kahdeksaksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

1 § ja 2 §:n 1-kohta menettivät merkityksensä Suomen itsenäistyessä, koska katsottiin, että nämä säännökset eivät koskeneet tasavallan presidenttiä.[4] Näihin säännöksiin ei Turun HO:ssa vedottu.[5] Jäljelle jäivät alueen irrottamista ja hallitusmuodon laitonta kumoamista koskevat kohdat.

2 §:ssä puhutaan teosta taikka sen yrittämisestä, mutta selvää on, että vain epäonnistuneesta yrityksestä rangaistaan.[6] Suomen itsenäistymisprosessiin olisi näitä lainkohtia voitu soveltaa, ja olisi ilmeisesti sovellettukin, jos kehitys olisi kulkenut toiseen suuntaan.

Kaikki Turun HO:ssa käsitellyt valtiopetosjutut koskivat vuoden 1918 kansalaissotaa, joskin alussa pyrittiin soveltamaan RL 11 luvun 2 §:ää myös kansalaissodan jälkeisiin tapahtumiin. Oikeusministeriön määräyksestä vt. kanneviskaali Ludvig Lagercrantz syytti HO:ssa vuonna 1919 toimittaja Emil Lindahlia valtiopetoksesta, koska Lindahlin vastuulla Helsingissä ilmestyneessä Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton toimikunnan julkaisemassa Sosialistisessa Aikakauslehdessä oli järjestelmällisesti ajettu ohjelmaa, jonka tarkoituksena oli hallitusmuodon kumoaminen laittomalla tavalla ja työväestön diktatuurin asettaminen sen sijaan. Oikeusministeriön kirjeessä viitattiin PainovapausL 49 §:ään, jonka mukaan kaikki valtiorikokset edelleenkin kuuluivat HO:n tuomiovaltaan.

---

4 Ks. esim. *Serlachius* II, ss. 315—317.

5 Ks. kuit. s. 152 (Mäntsälän kapina).

6 Shakespeare toteaa osuvasti, että valtiopetos ei koskaan onnistu, sillä jos se onnistuu, sitä ei uskalleta kutsua valtiopetokseksi. Tähän viittaavat *Inkeri Anttila* ja *Olavi Heinonen* teoksessaan »Rikokset lajit», s. 58 (Helsinki 1972). *Forsman* on samaa mieltä kirjoittaessaan, että valtiopetoksen onnistuessa uusi vallanpitäjä luo uuden järjestyksen (Forsman III, s. 972).

Lagercrantz vaati Lindahlille ensisijaisesti rangaistusta valtiopetoksesta RL 11 luvun 2 §:n mukaan, mutta jätti HO:n harkittavaksi, voitiinko ehkä soveltaa 11 luvun 4 §:ää. HO katsoi kuitenkin, etteivät nämä kirjoitukset olleet sellaisia, että se ensimmäisenä tuomioistuimena olisi voinut tutkia niitä (OK 8: 2).[7] Päätös syntyi äänestyksen jälkeen; asess. A. Bergroth olisi ollut valmis asiallisesti tutkimaan syytettä.[8] Lagercrantz valitti KKO:een, mutta HO:n päätös vahvistettiin.[9]

Kansalaissodan oikeudellinen jälkiselvittely ei kuitenkaan pitkään aikaan kuulunut HO:n tuomiovaltaan. Senaatin vt. prokuraattori kehotti sähkeellä 14. 5. 1918 kanneviskaalinvirastoa ryhtymään syytetoimenpiteisiin 56:ta nimettyä sosiaalidemokraattista kansanedustajaa vastaan (mm. Kullervo Manner, Edward Gylling ja Otto Wille Kuusinen), ja syytetoimiin ryhdyttiinkin. VROL annettiin kuitenkin jo 29. 5. 1918,[10] joten HO ei voinut tutkia syytteitä,[11] vaan se lähetti tutkinta-asiakirjat VRYO:lle.[12] Vasta sen jälkeen, kun melkein kaikki punaisten puolella kansalaissotaan osallistuneet oli tuomittu, VRO:t lakkautettiin lopullisesti 1. 6. 1920.[13]

VROL:n takia HO joutui vain satunnaisesti tuomitsemaan kansalaissodassa hävinneitä. Oikeudenkäyntejä oli runsaimmin vuosina 1920—1922 heti VRO:ien toiminnan lakattua, mutta viimeinen syyte käsiteltiin vasta vuonna 1937 (ks. liitetaulukko I), jolloin 8. 3.—25. 4. 1918 kansanvaltuuskunnan sosiaaliasiain valtuutettuna toiminut HA Juho Arjanne tuomittiin valtiopetoksesta.[14]

Koska HO vasta vuonna 1920 rupesi osallistumaan punaisten tuomitsemiseen, on myös selvitettävä, mikä merkitys armahduslaeilla oli oikeudenkäynteihin. Kansalaissodassa hävinneiden armahtaminen oli sodan jälkeen hyvin arkaluontoinen kysymys. Tätä asiaa puitiin useaan otteeseen eduskunnassa, jonka piti päättää yleisestä armahduksesta vuoden 1919 hallitusmuodon astuttua voimaan.[15] Armahduslakien tarkoituksena oli

---

7 HO:n p. 18. 12. 1919 n:o 1611 (TMA).
8 I osaston pöytäkirja 10. 12. 1919 (TMA).
9 KKO 1920 p. II 196.
10 AsK 32/1918.
11 HO:n p. 14. 6. 1918 n:o 236 (TMA).
12 1918 Hak:D. 130: 2 (TMA).
13 L 2. 4. 1919/39 ja Vnp 14. 5. 1920/141.
14 HO:n p. 26. 1. 1937 n:o 75 (THOA).
15 Vuoden 1919 hallitusmuodon 29 §:n 1 momentti.

vapauttaa osa tuomituista eikä suinkaan kajota tuomioistuinten toimivaltaan. Ainoa syytteiden nostamista kieltävä säädös oli vuodelta 1918 [16] — viimeinen, jonka Svinhufvud valtionhoitajana allekirjoitti.[17]

Armahduskirjan 3-kohta sisälsi ensinnäkin eräitä lievennyksiä jo tuomittuihin ja vastedes tuomittaviin rangaistuksiin: kuolemanrangaistus muutettiin elinkautiseksi kuritushuonerangaistukseksi, elinkautinen kuritushuonerangaistus aleni kahdeksitoista vuodeksi, ja määräaikaiset, yli kuusi vuotta kestävät vapausrangaistukset alenivat kolmanneksella. Viimeksi mainittu määräys koski myös lyhyempiä vapausrangaistuksia siinä tapauksessa, ettei tuomittua päästetty ehdonalaiseen vapauteen (armahduskirjan 1-kohdassa määrättiin samalla, että korkeintaan kuudeksi vuodeksi tuomitut pääsivät eräin edellytyksin ehdonalaiseen vapauteen). Abolitiosäännökset olivat 4- ja 5-kohdassa, joista 5-kohta sisälsi täydellisen abolition ns. valkoiseen terroriin osallistuneille.[18] 4-kohta rajoitti syytteen nostamista niitä henkilöitä vastaan, joita ei vielä ollut tuomittu, siten, että syyte eräissä tapauksissa oli raukeava. Rikokset, joita tämä syytteestä luopuminen koski, olivat: valtio- t. maanpetos, rikokset julkista viranomaista tai yleistä järjestystä vastaan ja yleisvaaralliset rikokset, RL 25 luvun 1, 9 ja 10 §:issä mainitut toisen vapauteen kohdistuvat rikokset, kotirauhan rikkominen, laiton kotietsintä ja rikokset toisen omaisuutta vastaan. Rikokset oli lisäksi pitänyt tehdä kansalaissodan yhteydessä. Osattomiksi abolitiosta jäivät yllyttäjät em. rikoksiin, kapinaliikkeessä johtavassa asemassa olleet ja murhapolttoon tai sen avunantoon tai yritykseen syyllistyneet sekä henkilöt, jotka olivat paenneet maan rajojen ulkopuolelle eivätkä vielä olleet palanneet.

Armahduskirjan syntyvaiheiden selvittäminen ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Voi vain todeta, että eräät säännökset päätöksen 4-kohdassa ovat ilmeisesti olleet vaikeasti tulkittavissa. Ensinnäkään abolitio ei koskenut murhapolttoon osallisia, mutta murhaan tai tappoon osallistuneita ei asetettu poikkeusasemaan. Ratio on hämärä, perusteena ei voinut olla se seikka, että murhaan tai tappoon osallistuneet saatettiin tuomita kuolemanrangaistukseen tai elinkautiseen kuritushuonerangaistukseen, joihin kaikki muut rangaistukset sisältyivät, koska myös kapinan yhteydessä tehdystä murhapoltosta saattoi RL 34 luvun 3 §:n mukaan seurata

16 P 7.12.1918/165.

17 Eduskunta hyväksyi Svinhufvudin eroanomuksen 12.12.1918, AsK 173/18.

18 Tämän kohdan merkityksestä HO:n toiminnalle, ks. luku III E. Poliittinen väkivalta.

elinkautinen kuritushuonerangaistus.[19] Hieman mielivaltaiselta lienee vaikuttanut myös säännös, jonka mukaan rikokseen yllyttäjä toisin kuin tekijä ei päässyt osalliseksi abolitiosta. Lopuksi armahduskirjassa jätettiin avoimeksi, kenen oli katsottava olleen johtavassa asemassa kapinaliikkeessä.[20]

Tarkastellessani HO:n päätöksiä valtiopetosjutuissa olen erotellut omaksi ryhmäkseen tapaukset, joissa syytetty on tuomittu myös murhasta tai avunannosta murhaan kansalaissodan aikana.[21] Näistä rikoksista tuomittuja oli 25; kukaan tuomituista ei ollut ollut VRO:n tutkittavana, joten HO joutui lisäksi arvioimaan syytetyn osallisuutta kansalaissotaan. Kaikissa tapauksissa syytetty on armahduskirjan määräyksistä huolimatta tuomittu myös valtiopetoksesta tai avunannosta valtiopetokseen, minkä rikoksen on RL 7 luvun 1 §:n nojalla katsottu olevan ideaalikonkurrenssissa surmaamisen kanssa. Valitukset KKO:een eivät tuoneet muutosta, ainoastaan yhdessä tapauksessa KKO katsoi, että syyteoikeus valtiopetoksesta oli rauennut armahduskirjan 4-kohdan nojalla, ja tuomitsi syytetyn vain avunannosta murhaan.[22]

Armahduskirja ei koskenut johtohenkilöitä, joten keskeisenä kysymyksenä oli, keitä oli pidettävä tällaisina. Samalla tällä ongelmalla oli merkitystä myös rangaistusten määrän suhteen; johtohenkilöt tuomittiin valtiopetoksesta ja muut avunannosta valtiopetokseen,[23] jolloin minimi-

---

19 Ainoa poikkeus on, että murhapolttoon syyllinen olisi syyllistynyt myös maanpetokseen, josta saattoi seurata kuolemanrangaistus.

20 Armahduslaissa 8/20 ja asetuksessa 9/20 on yksityiskohtaiset määräykset siitä, keiden katsotaan olleen johtavassa asemassa. Tämä laki koskee kuitenkin ehdonalaiseen vapauteen laskemisen edellytyksiä, eikä sen määräyksiä voida soveltaa vuoden 1918 armahduskirjaan, joka koski syyteoikeuden raukeamisen edellytyksiä.

21 Tässä kohdassa tarkastelen vain HO:n suhtautumista valtiopetossyytteeseen, murhasyytteistä ks. luku III E. Poliittinen väkivalta.

22 HO:n p. 26. 11.1920 n:o 1488 (TMA); KKO 1921 p. II 526. HO (ään., 4—1) oli tuominnut K:n yksin teoin tehdystä valtiopetoksesta ja avunannosta murhaan 10 v kh + 12 v klm, KKO (ään., 3—1) tuomitsi K:n avunannosta murhaan 5 v kh + 8 v klm. HO:n päätöksessä todettiin mm., että K oli ollut punakaartin muonituskomiteassa, osallistunut pakkoluovutuksiin ja pakottanut useita henkilöitä liittymään punakaartiin.

23 Tällaista rajanvetoa ei ole expressis verbis esitetty missään, eikä armahduskirjasta välillisestikään käy ilmi, onko tämä ollut tarkoituksena. Jako lienee kuitenkin luonnollinen.

rangaistus RL 5 luvun 3 §:n ja 3 luvun 2 §:n nojalla oli kaksi vuotta kuritushuonetta. Koska vuoden 1918 armahdussäännösten nojalla tavallisesti laskettiin ehdonalaiseen vapauteen ensin korkeintaan neljän vuoden[24] ja myöhemmin kuuden vuoden[25] kuritushuonerangaistukseen tuomitut, merkitsi HO:ssa valtiopetoksen avunannosta saatu tuomio myös vapaalle jalalle pääsyä. Lisäksi syyteoikeus oli edellä selostetuin edellytyksin rauennut, jollei syytetty ollut paennut maasta tai palannut ennen 7. 12. 1918.

Kansalaissodan päättymisen jälkeen oli vallalla käsitys, että kaikkia punaisia tai heitä avustaneita oli pidettävä rikollisina, jotka oli tuomittava RL:n säännösten mukaan.[26] Tämä toteutuikin VRO:ien avulla suurimmaksi osaksi vuosina 1918—1920, jolloin 67 788 henkilöä tuomittiin kuolemaan tai eripituisiin vapausrangaistuksiin. Vain n. 7800 syytettyä vapautettiin.[27] Myös HO:n päätöksistä löytyy ainoastaan kaksi tapausta (vuodelta 1921), joissa valtiopetossyyte on hylätty; se ei siis rauennut armahduskirjan nojalla. Näissä tapauksissa on mielenkiintoisinta selvittää, oliko olemassa jonkinlainen »kynnys», jonka alapuolella oli ei-kriminaalinen osallistuminen kansalaissodan tapahtumiin tai punaisen virkavallan avustaminen.

Kansalaissodan voittanut osapuoli piti kansalaissotaa vapaussotana ja katsoi, että Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä oli vallinnut sotatila. Tämän johdosta monet VRO:issa syytetyt henkilöt tuomittiin myös maanpetoksesta, mikä rikos murhan lisäksi oli ainoa, josta tällöin saattoi seurata kuolemanrangaistus.[28] Tarton rauhansopimuksen 35 artikla tarjosi kuitenkin molemminpuolisen armahduksen henkilöille, jotka olivat syyllistyneet valtiollisiin rikoksiin toisen sopimuspuolen hyväksi. Asetuksella[29] määrättiin, että tämä koski kaikkia, jotka olivat syyllistyneet maanpetokseen Neuvosto-Venäjän hyväksi ennen 14. 10. 1920. HO olisi kuitenkin voinut vuonna 1920 tuomita kansalaissotaan osallistuneita punaisia myös maanpetoksesta.

---

24 P 30. 10. 1918/144.

25 P 7. 12. 1918/165.

26 Ks. *Paavolainen* 1966, s. 12 ja ss. 306—323.

27 *Paavolainen* 1966, s. 13.

28 *Hiitonen*, ss. 17—20 ja s. 44.

29 A Tarton rauhansopimuksen 35 artiklan täytäntöönpanosta 21. 1. 1921/14.

Tutkiessani syytettyjen jaottelua johtohenkilöihin ja avunantajiin olen jättänyt pois tapaukset, joissa syytetty on tuomittu myös murhasta. Kansalaissodanaikainen ns. punainen terrori oli useasti spontaania, ja surmaamiset suoritettiin yleensä paikallisen punakaartipäällystön käskystä tai jopa käskyttä, kun taas ylemmät johtoportaat yrittivät, joskin heikolla menestyksellä, ehkäistä väkivallantekoja.[30] Olisi siis ollut luonnollista, että murhiin syyllistyneet olisi HO:ssa tuomittu lisäksi vain ideaalikonkurrenssissa olevasta valtiopetoksen avunannosta. Näin ei kuitenkaan tehty; kahdestakymmenestä viidestä murhaan syyllistyneestä yksitoista tuomittiin valtiopetoksesta. Kuusi valtiopetoksesta tuomittua oli ollut tavallisena rivimiehenä punakaartissa, suorittanut vain vahtipalvelua ja taistellut rintamalla.[31] Muiden viiden joukosta löytyy yksi komppanianpäällikkö, yksi »Vehmaan punakaartipäälliköistä», yksi paikallisen punakaartin muonituskomitean jäsen ja kaksi paikallisen punakaartin esikunnan jäsentä.[32] Neljätoista henkilöä tässä ryhmässä tuomittiin avunannosta valtiopetokseen, näistä yksi oli ollut komppanian päällikkönä,[33] muut olivat olleet rivimiehiä. Koska rajanveto murhajutuissa on ollut melko sattumanvaraista, ei niistä voi tehdä mitään johtopäätöksiä.

HO:ssa tuomittiin 20 kapinallista valtiopetoksesta. Kansanvaltuuskunnan jäseniä pidettiin luonnollisesti johtohenkilöinä. Edellä mainitun Juho Arjanteen lisäksi tuomittiin HO:ssa myös oikeusasiain valtuutettu Antti Kiviranta[34] ja kansanvaltuuskunnan prokuraattori Matti Turkia[35] sekä sota- ja sisäasiainvaltuutettu Adolf Taimi, joka tuomittiin muiden SKP:n johtohenkilöiden kanssa vuonna 1928.[36] Turkian tapaus on erikoinen sikäli, että hänet tuomittiin jatketusta valtiopetoksesta, koska hän oli joulukuussa 1919 Neuvosto-Venäjällä ollessaan allekirjoittanut ns. »kommunistisen vaalilipun».[37] HO perusteli päätöstään sillä, että vii-

---

30 *Paavolainen* 1966, ss. 283—313.

31 HO:n p:t 26. 8. ja 26. 9. 1921 n:ot 932 ja 1048, 25. 11. ja 16. 12. 1921 n:ot 1420 ja 1563 a, 26. 5. 1924 n:o 858 ja 11. 9. 1925 n:o 787 (Työmies A. A. V.) (TMA).

32 HO:n p:t 26. 11. 1920 n:o 1488, 22. 5. 1922 n:o 1105, 28. 6. 1923 n:o 1180, 11. 9. 1925 n:o 787 (räätäli K. S.) ja 19. 12. 1927 n:o 1859 (TMA).

33 HO:n p. 4. 9. 1928 n:o 853 (TMA).

34 HO:n p. 15. 10. 1920 n:o 1158 (TMA).

35 HO:n p. 13. 10. 1927 n:o 1397 (TMA).

36 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

37 »Kommunistinen vaalilippu» oli SKP:n johtohenkilöiden allekirjoittama »Suomen köyhälistölle, maan raatajille ja herravallan sortoa vihaaville sotilaille».

meksi mainittua valtiopetoksen valmistelua käsittelevää rikosta oli pidettävä aikaisemmin jo täytetyn valtiopetoksen jatkamisena. Vähemmistöön jäänyt asess. Angervo halusi tuomita Turkian erikseen avunannosta valtiopetoksen valmisteluun.[38] Päätöksestä ei valitettu, ja Turkia lienee ainoa, joka tuomittiin täytetystä valtiopetoksesta kansalaissodan jälkeisten tapahtumien perusteella.

Kansanvaltuuskunnan asettaman väliaikaisen »eduskunnan» työväen pääneuvoston jäsenyys johti kahdessa tapauksessa valtiopetostuomioon. Toinen tuomituista oli lisäksi ollut jonkin aikaa maanviljelyshallituksen valvojana,[39] toisen kohdalla oli raskauttavana seikkana jäsenyys pääneuvoston ulkoasiain valiokunnassa,[40] joskin tuomittu itse väitti, että valiokunta ei ollut kokoontunut kertaakaan.[41]

Kansalaissodan puhjettua punaiset pyrkivät korvaamaan aikaisemmat virastot omilla elimillään. Osaksi tämä johtui periaatteellisista syistä, mutta toimenpide oli myös pakon sanelema, koska senaatin kiellon johdosta virkamiehet eivät yleensä suostuneet noudattamaan kansanvaltuuskunnan käskyjä. HO piti johtavaa asemaa punaisessa virastossa valtiopetoksena. Tuomittujen joukossa olivat »Suomen Kansanvaltuuskunnan Intendenttilaitoksen Teknillinen ja Liikejaosto»-nimisen keskusviraston apulaisjohtaja,[42] valtionrautateiden johtoa varten asetetun rautatieneuvoston puheenjohtaja [43] ja Pietarissa olleen Suomen passitoimiston päällikkö.[44] Aina ei johtavaa asemaakaan tarvittu, esim. vallankumousylioikeuden jäsen tuomittiin valtiopetoksesta.[45] Johtava asema paikallishallinnossa oli myös riittävä edellytys valtiopetostuomiolle.[46]

Harvat tapaukset sen sijaan koskivat johtavia punakaartilaisia. Korkeimmassa asemassa olleen Adolf Taimen lisäksi voidaan mainita eräs

---

osoitettu julistus, jossa kehotettiin taisteluun porvarillista yhteiskuntaa vastaan, ks. jäljempänä s. 60.

38 Äänestyspöytäkirja em. p:n kohdalla.

39 HO:n p. 31. 8. 1921 n:o 940 (TMA).

40 HO:n p. 21. 2. 1922 n:o 365 (TMA).

41 Em. p:n akti 1921 Hak.D. 137:4 (TMA).

42 HO:n p. 27. 9. 1921 n:o 1054 (TMA).

43 HO:n p. 10. 11. 1924 n:o 1502 (TMA).

44 HO:n p. 13. 12. 1920 n:o 1569 (TMA).

45 HO:n p. 29. 8. 1921 n:o 934 (TMA).

46 HO:n p:t 13. 9. 1920 n:o 998 (lääninvaltuuskunnan sihteeri ja Turun postikonttorin komissaari), 20. 10. 1920 n:o 1199 (lääninvaltuuskunnan rahastonhoitaja) (TMA).

helsinkiläinen työmies, joka oli nimitetty huhtikuun alussa vuonna 1918 sekä meriesikunnan ylipäälliköksi ja rahastonhoitajaksi että laivaston ylipäälliköksi.[47] Nämä tittelit lienevät olleet käytännöllisesti katsoen vailla katetta (syytetyn avustaja väitti, että meriväkeen oli kuulunut vain n. 100 miestä).[48] Muita tuomittuja olivat pari punakaartin keskushallinnossa toiminutta henkilöä ja kaksi rykmentinpäällikköä.

Edellä hahmottuvasta yleislinjasta poikkeaa kaksi HO:n tuomiota. Vuonna 1920 tuomittiin valtiopetoksesta työmies, joka oli ollut punakaartissa tavallisena rivimiehenä.[49] Myöhemmin sosiaalidemokraattisena poliitikkona tunnettu Emil Louhikko sai vuonna 1921 kahdentoista vuoden kuritushuonetuomion, koska hän oli jo ainakin 10. 2. 1918 liittynyt kapinallisiin ryhtyen kansanvaltuuskunnan työasiainosaston virkailijaksi. Louhikko tuomittiin myös siitä, että hän oli syksyllä 1917 ollut »Työväen Vallankumouksellisen Keskusneuvoston» toimeenpanevan komitean jäsen ja ottanut osaa kapinan valmistamiseen. Tämä on HO:n päätöksistä ainoa, jossa ratkaisua perustellaan tuomitun toiminnalla e n n e n kansalaissodan puhkeamista.[50]

V a l t i o p e t o k s e n a v u n a n n o s t a tuomittiin tai armahduskirjan 4-kohtaa sovellettiin silloin, kun HO katsoi, ettei syytetty ollut ollut johtavassa asemassa. Suuri osa näistä tapauksista koski henkilöitä, jotka olivat osallistuneet paikallisen punakaartin toimintaan joko komppanian päällikkönä, esikunnan jäsenenä tai tavallisena rivimiehenä. Toiseksi ryhmäksi voidaan erottaa punaisten palvelukseen astuneet virkailijat, sihteerit, rahastonhoitajat ym., joilla ei ollut ollut poliittista päätösvaltaa. Kaksi paikallisen vallankumousoikeuden puheenjohtajaa tuomittiin avunannosta valtiopetokseen.[51]

Äsken mainitut jutut ovat selviä. »Rajatapaukset» suhteessa valtiopetokseen ja ei-rangaistavaan toimintaan ovat sitä vastoin mielenkiintoisempia. Vuonna 1926 tuomittiin muuan tamperelainen räätäli avunannosta valtiopetokseen mm. sillä perusteella, että hän oli kansalaissodan aikana toiminut ensin työväen pääneuvoston varajäsenenä ja sitten jäse-

47 HO:n p. 30. 8. 1921 n:o 939 (TMA).

48 Em. p:n akti 1921 Hak.D. 135: 3 (TMA).

49 HO:n p. 8. 11. 1920 n:o 1354 (TMA).

50 HO:n p. 17. 3. 1921 n:o 377 (TMA). Päätöksessä Louhikon johtoasemaa perustellaan hänen vaikutusvallallaan.

51 HO:n p:t 24. 4. 1922 n:o 881 ja 22. 6. 1926 n:o 734 (TMA).

nenä sekä pääneuvoston asettaman sota- ja talousvaliokunnan puheenjohtajana. Lisäksi hän oli osallistunut huhtikuun alussa Viipurissa pidettyyn kokoukseen, jossa Kullervo Manner oli valittu diktaattoriksi. HO katsoi vielä, että syytetty oli osallistunut kapinan valmisteluun.[52] Muista kansalaissodassa huomattavassa asemassa toimineista, jotka tuomittiin avunantajina, mainittakoon kansanvaltuuskunnan maatalousasiainosaston jäsen ja ylivalvoja [53] sekä Turun ja Porin lääninvaltuuskunnan raha-asiain valtuutettu.[54]

HO omaksui vallitsevan kannan, jonka mukaan kaikki toiminta punaisten hyväksi katsottiin rikolliseksi. Punakaartiin liittyminen oli sinänsä rangaistava teko, vaikka aktiivinen toiminta olisi jäänyt vähäiseksi. Tuomittujen joukossa oli punakaartilainen, joka oli ensin ollut Turussa pari päivää vahdissa ja harjoituksissa ja sen jälkeen seurannut osastoaan Nauvoon ja Korppooseen toimien osastonsa kokkina.[55] Tässä tapauksessa katsottiin kuitenkin, että avunanto valtiopetokseen oli tapahtunut lieventävien asianhaarain vallitessa. Samaa perustelua on käytetty parissa muussakin tapauksessa; toisessa tuomittu oli ainoastaan toimittanut vahtipalvelusta n. viikon ajan, toisessa alle 18-vuotiaan punakaartilaisen osallistuminen kansalaissotaan rajoittui runsaan puolen kuukauden vahtipalvelukseen.[56] Punakaartin avustaminen toimimalla sen vakoojana oli myös avunantoa valtiopetokseen.[57]

Ne kaksi tapausta, joissa syyte hylättiin, koskivat syytettyjä, jotka olivat Helsingissä liittyneet venäläisten värväämiin sotilasosastoihin ja

---

52 HO:n p. 7. 12. 1926 n:o 1330 (TMA).

53 HO:n p. 20. 11. 1922 n:o 2075 (TMA). HO:n notaari A. A. Uggeldahl valitti päätöksestä KKO:een, joka katsoi, että tuomittu oli ollut johtavassa asemassa ja siis syyllistynyt valtiopetokseen. KKO 1923 p. II 658.

54 HO:n p. 13. 10. 1927 n:o 1404 (TMA).

55 HO:n p. 21. 3. 1921 n:o 404 (TMA).

56 HO:n p:t 8. 3. 1921 n:o 326 ja 14. 3. 1921 n:o 353 (TMA).

57 HO:n p. 30. 6. 1921 n:o 900 (TMA). Tapaus liittyy punaiseen terroriin; syytetty oli erään toisen mieshenkilön kanssa mennyt taloon, jonka isäntää epäiltiin valkoiseksi. Sanomalla olevansa hallituksen joukkojen miehiä he olivat saaneet isännän luovuttamaan pistoolinsa ja jääneet taloon pitääkseen isäntää silmällä, kunnes aseistettu punakaartiosasto saapui vangitsemaan tämän. Isäntä kuljetettiin pois ja surmattiin. Päätöksen perustelusssa todettiin jääneen näyttämättä, että syytetty olisi ollut tietoinen siitä, että isäntä surmattaisiin, joten syyte avunannosta murhaan hylättiin.

myöhemmin siirtyneet osastojensa mukana Neuvosto-Venäjälle. Toisessa tapauksessa oli jäänyt näyttämättä, että po. osasto olisi ollenkaan auttanut kapinallisia,[58] toisessa syytetty oli kerran suorittanut neljän tunnin ajan vartiopalvelusta, mikä ei kuitenkaan johtanut langettavaan päätökseen.[59] Tämä olikin ainoa tapaus, jossa vähäistä avunantoa ei pidetty rangaistavana.

Vuoden 1920 armahduslaki ja -asetus[60] määrittelivät yksityiskohtaisesti, keitä oli pidettävä kapinassa johtavassa asemassa olleina. Luettelo ei ollut tyhjentävä, koska nimettyjen ryhmien lisäksi johtohenkilöinä pidettiin myös näihin verrattavia, joten rajatapauksissa tuomioistuimilla oli vapaa harkinta. HO:n käytäntö nojautui tämän lainsäädännön periaatteisiin, esimerkiksi lääninvaltuuskuntien jäsenet, punakaartin johtohenkilöt pataljoonanpäälliköistä ylöspäin ja vallankumousylioikeuden jäsenet kuuluivat lueteltuihin johtohenkilöihin.

Rajanveto valtiopetoksen ja sen avunannon välillä oli siis eräissä tapauksissa horjuva. Viittaan jo mainittuihin maatalousasiainosaston ylivalvojan, pääneuvoston jäsenen ja lääninvaltuuskunnan raha-asiain valtuutetun tuomioihin. Ensiksi mainitun kohdalla päätös muuttui KKO:ssa.[61] Kaksi viimeksi mainittua päätöstä annettiin vuosina 1926 ja 1927.[62] Koska tapauksia on niin vähän, ei niistä voi päätellä, vaikuttiko ajallinen etäisyys kansalaissotaan lieventävästi oikeuskäytäntöön. Rangaistusten mittaaminen tukee jossain määrin tätä olettamusta (ks. jäljempänä s. 295).

Kapinaan yllyttäneet rinnastettiin johtohenkilöihin vuoden 1918 armahduskirjassa. HO:ssa oli yksi ainoa tapaus, jossa syyttäjä vaati rangaistusta nimenomaan yllytyksestä valtiopetokseen.[63] Syyttäjän kirjelmässä todettiin, että syytetty, näyttelijä Aarne Orjatsalo oli 2. 4. 1918 Helsingissä Kansallisteatterissa järjestetyssä yleisessä »työläismiesten kokouksessa» pitänyt »räikeäsisältöisen sekä mahtipontisesti esitetyn puheen, siinä kehoittaen tähän tilaisuuteen tulleita henkilöitä liittymään

58 HO:n p. 11. 5. 1921 n:o 687 (TMA).

59 HO:n p. 7. 3. 1921 n:o 310 (TMA).

60 L ja A erälden valtiorikosoikeuksissa tuomittujen henkilöiden armahtamisesta 30. 1. 1920, AsK 8 ja 9/20.

61 Ks. alaviite 53.

62 Ks. alaviitteet 52 ja 54.

63 HO:n p. 13. 9. 1929 n:o 1106 (TMA).

punakaartiin . . . » ja Viipurissa saman kuun 7. päivänä pitänyt ». . . . äärimmäisen räikeän kiihoituspuheen aseisiin nostattamiseksi . . . ». HO:n päätöksen perusteluissa katsottiin selvitetyksi, että Orjatsalo oli Helsingissä, kapinan ollessa jo kukistumassa, pitänyt puheen, ». . . jonka sisältö, joskaan sitä ei ole voitu tarkoin selvittää . . .», kuitenkin oli tähdännyt kapinallisten rikollisen toiminnan edistämiseen, mutta että puuttui selvitys Viipurissa pidetyn puheen sisällöstä tai tarkoitusperästä. Puheen pitäminen katsottiin avunannoksi eikä yllytykseksi valtiopetokseen, joten syyte raukesi vuoden 1918 armahduskirjan nojalla.

Abolitiota, joka koski tekijöitä muttei yllyttäjiä, ei aina pidetty täysin johdonmukaisena. Eräästä vuonna 1920 tehdystä päätöksestä, jossa syyteoikeus katsottiin rauenneeksi armahduskirjan 4-kohdan nojalla, löytyy nimittäin pöytäkirjan korjaajan (varapresidentti Havun?) käsialalla tehty lyijykynämerkintä: »Eivät yllyttäjätkään pääse vapaaksi!»[64]

Valtiopetokseen katsottiin yleensä sisältyvän kaiken kansalaissodan aikaisen toiminnan; surmaamisrikokset olivat luonnollisesti poikkeus. HO ei siis muutamia tapauksia lukuun ottamatta noudattanut VRO:ien linjaa, jonka mukaan valtiopetoksen lisäksi tuomittiin myös ryöstöstä, laittomasta kotietsinnästä, vapauden riistämisestä jne.[65] Neljässä HO:n päätöksessä oleva rikosnimike sisältää myös muita rikoksia kuten valtiopetoksen, joka sisältää laittoman kotietsinnän ja kiristämisen,[66] sekä valtiopetoksen ja sen yhteydessä tehdyn murhayrityksen ja laittoman vangitsemisen.[67] Päätösten perusteluissa sen sijaan mainitaan usein esimerkiksi, että syytetty on osallistunut ryöstöihin,[68] tai sitten syytetty on tuomittu maksamaan korvauksia erinäisten rikosten takia.[69]

Monissa jutuissa syyttäjä vaati lisäksi rangaistusta maanpetoksesta. Vuodesta 1921 lähtien kanneviskaalinvirasto ilmoitti luopuvansa syyt-

---

64 HO:n p. 11. 10. 1920 n:o 1139 (TMA).

65 VRO:ien toiminnasta ks. esim. *Paavolainen* 1966, s. 12 s. ja *Hiitonen*, ss. 38—50.

66 HO:n p. 3. 12. 1920 n:o 1535 (TMA).

67 HO:n p. 26. 8. 1921 n:o 932 (TMA).

68 Esim. HO:n p. 20. 10. 1920 n:o 1199 (TMA).

69 Esim. HO:n p. 26. 11. 1920 n:o 1488 (TMA); erinäisiä korvauksia omaisuuden anastamisesta ja laittomasta vangitsemisesta.

teestä Tarton rauhansopimuksen takia. Kahta poikkeusta lukuun ottamatta oli kysymyksessä toiminta Neuvosto-Venäjällä kansalaissodan jälkeen, tavallisesti SKP:n ohjeiden mukainen liittyminen puna-armeijaan.[70] Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain valtuutettua Antti Kivirantaa vastaan ajetussa jutussa [71] syyttäjänä toiminut vt. kanneviskaali Olavi Honka vaati Kivirannalle rangaistusta myös kansalaissodan aikana tehdystä maanpetoksesta, koska kapina oli tehty yksissä tuumin »maassa silloin majailleen venäläisen sotaväen kanssa, joka samoihin aikoihin oli Venäjän valtakunnassa valtiovaltaa käyttävien viranomaisten tieten ja suostumuksella ryhtynyt sellaisiin tekoihin, että sota oli katsottava tulleen aloitetuksi Suomen ja Venäjän valtakuntain välillä». HO hylkäsi syytteen maanpetoksesta, koska se katsoi, että puuttui luotettava selvitys siitä, että Kiviranta olisi tiennyt Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisestä sotatilasta. Vaikkakin syyte hylättiin toteen näyttämättömänä, päätöstä voisi ehkä pitää eräänlaisena periaatekannanottona. Kuinka olisi voitu tuomita alempia johtohenkilöitä tai rivimiehiä maanpetoksesta, kun ei edes voitu näyttää toteen, että kansanvaltuuskunnan jäsen olisi ollut tietoinen sotatilasta? Toisaalta viitattiin syytekirjelmässä sisä- ja sota-asiainvaltuutettua Adolf Taimea vastaan siihen, että Taimi oli ollut kansalaissodan aikana »yhteistoiminnassa maassa silloin majailleen venäläisen sotaväen ja Venäjän bolsheviikkipuolueen elinten kanssa». Päätöksessä, jossa tässä kohdin hyväksyttiin syyttäjän perustelu, mainittiin myös Tarton rauhansopimuksen 35 artiklan täytäntöönpanoasetuksen 3 §, vaikkei syytteessä ollut edes väitetty, että Taimi olisi Neuvosto-Venäjälle pakonsa jälkeen osallistunut sotatoimiin. Näiden kahden tapauksen perusteella lienee kuitenkin liian uskallettua lausua mitään varmaa.[72]

b. valtiopetosta koskeva salahanke (RL 11: 3)

3 §. Jos kaksi tahi useammat ovat keskenänsä sopineet tekemään valtiopetoksen; rangaistakoon jokainen heistä sellaisesta salahankkeesta kuritushuoneella vähintään yhdeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi.

---

70 Näistä maanpetosrikoksista, ks. jäljempänä s. 164.

71 HO:n p. 15. 10. 1920 n:o 1158 (TMA).

72 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

Forsman ja Serlachius ovat olleet samaa mieltä RL 11 luvun 3 §:n tulkinnasta.[73] Molemmat katsoivat, että salahanke oli määrätynlaista valtiopetoksen valmistelua. Sopimuksen piti koskea jotakin määrättyä (Serlachius: »ainakin suunnilleen määrättyä») RL 11 luvun 1 tai 2 §:ssä mainittua rikosta, ilman että sopimuksessa oli välttämätöntä määrätä aikaa, paikkaa ja muita tarkempia olosuhteita. Salahankkeeseen osallistuneen ei tarvinnut itse ryhtyä tekijänä valtiopetokseen, vaan muu osallisuus, kuten avunanto, riitti. Jos hanke oli edistynyt niin pitkälle, että RL 11 luvun 1 tai 2 §:ää voitiin soveltaa, ei syytettyä enää voitu rangaista salahankkeesta.

HO:n oikeuskäytännössä ei salahanketta koskeva pykälä näytellyt mainittavaa osaa. Vuosina 1919—1920 HO:ssa tosin syytettiin yhteensä 64:ää henkilöä valtiopetosta koskevasta salahankkeesta. Kanneviskaalinvirasto vaati kaikille syytetyille yhtä lukuun ottamatta lisäksi rangaistusta myös valtiopetoksen valmistelusta. Vain yksitoista syytettyä tuomittiin RL 11 luvun 3 §:n nojalla, jolloin salahanke katsottiin tehdyn ideaalikonkurrenssissa valtiopetoksen valmistelun kanssa. Muissa tapauksissa (lukuun ottamatta niitä, joissa syyttäjä jo oikeudenkäynnin aikana luopui vaatimuksistaan) HO katsoi jääneen näyttämättä, että syytetyt olisivat keskenänsä sopineet valtiopetoksen tekemisestä. Vuoden 1920 jälkeen ei Turun HO:ssa syytetty eikä tuomittu ketään valtiopetosta koskevasta salahankkeesta.

HO nojautui RL 11 luvun 3 §:ään kolmessa eri päätöksessään vuonna 1920.[74] Syytetyt tuomittiin salahankkeesta sillä perusteella, että heidän katsottiin kuuluvan SKP:een. Näissä päätöksissä ei tosin vielä puhuttu SKP:sta, vaan todettiin, että syytetyt olivat liittyneet osaksi Venäjällä, osaksi Suomessa toimivaan suomalaiseen vallankumoukselliseen järjestöön, jonka tarkoituksena oli laittomalla tavalla kumota ja muuttaa Suomen valtakunnan hallitusmuoto; sanonta, joka esiintyy myös myöhemmissä valtiopetoksen valmistelua koskevissa oikeudenkäynneissä. Syyttäjäkin oli perustanut rangaistusvaatimuksensa tällaiseen jäsenyyteen, joka usein oli vain olettamus. Ainoassa tapauksessa, jossa vaadittiin rangaistusta pelkästään salahankkeesta, perusteltiin syytettä sillä, »että... [N]... oli ... Kesäkuun lopulla [1919] Helsingissä tavattuaan ... [S:n] ... kysynyt tältä, eikö hän tahtoisi liittyä 'samaan sakkiin' eli kommunistiseen jouk-

73 *Forsman* III, s. 972 ss., *Serlachius* II, s. 317.

74 HO:n p:t 23. 3. 1920 n:o 425, 30. 7. 1920 n:o 926 ja 15. 10. 1920 n:o 1157 (TMA).

koon, johon oli määrä hankkia lisää jäseniä, mihin ehdotukseen ... [S] ei kuitenkaan ollut suostunut;» ja ilmeisesti N oli »nähtävästi» keväällä 1919 liittynyt »johonkin Helsingissä toimivaan kapinalliseen järjestöön, jonka tarkoituksena» jne.[75] Syyte hylättiin, koskei ollut näytetty, että N olisi syyllistynyt rikolliseen toimintaan.

Kaikki kolme päätöstä, joissa HO katsoi tuomittujen syyllistyneen salahankkeeseen, joutuivat näiden tekemien valitusten johdosta KKO:n tarkasteltaviksi. Ensimmäisissä jutuissa KKO katsoi, kuten HO, että myös RL 11 luvun 3 §:ää oli sovellettava.[76] Viimeisessä, vuonna 1921 ratkaistussa jutussa KKO sen sijaan tuomitsi syystetyt siitä, »... mikä ... oli luettu heidän viakseen...» RL 11 luvun 4 ja 6 §:ien nojalla valtiopetoksen valmistelusta.[77] KKO:n muuttunut kanta oli ilmeisesti vaikuttanut HO:n käytäntöön, sillä seuraavassa jutussa, jossa syytettyjen katsottiin kuuluneen SKP:een, heitä syytettiin ainoastaan valtiopetoksen valmistelusta.[78] Muuttunut oikeuskäytäntö ei vaikuttanut sanottavasti rangaistusten määrään (ks. jäljempänä, luku IV).

Salahankepykälän käyttäminen SKP:n jäseniä vastaan lienee ollut Turun HO:n »erikoisuutena». KKO:n vuosikirjoista ei löydy muista tuomioistuimista tulleita juttuja, joissa mainittaisiin RL 11 luvun 3 §, paitsi eräs SYO:n päätös, jossa jääkärivääpeli tuomittiin valtiopetoksen salahankkeesta, koska hän erään toisen jääkärivääpelin kanssa oli vuonna 1919 sopinut valtiopetoksen tekemisestä.[79] Vanhemmasta oikeuskäytännöstä voi mainita HO:n päätöksen vuodelta 1908, jossa syytetyt tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, koska he olivat yksissä neuvoin hankkineet aseita, mutta syyte salahankkeesta hylättiin näyttämättömänä. SOO hylkäsi salahankesyytteen sillä perusteella, että salahanke sisältyi valtiopetoksen valmisteluun.[80]

---

75 HO:n p. 24. 10. 1919 n:o 1257 (TMA), vt. kanneviskaalin Ludvig Lagercrantzin kirjelmä HO:lle 9. 9. 1919. (Kanneviskaalinviraston toiminnasta, ks. jäljempänä s. 342.)

76 KKO 1920 p. II 528 ja p. II 916.

77 KKO 1921 p. II 199.

78 HO:n p. 14. 10. 1921 (ei n:oa) (TMA).

79 KKO 1920 p. II 526.

80 HO:n p. 15. 4. 1908 n:o 272 (TMA), JFT 1908 bilaga, s. 173 a ss.

c. valtiopetoksen valmistelu ennen vuotta 1931 (RL 11: 4)

4 §. Joka, valtiopetoksen aikomuksessa, rupeaa yhteyteen vieraan hallituksen kanssa, taikka väärin käyttää hänelle uskottua virkavaltaa, taikka hankkii aseita tahi väkeä, taikka tekee muun sellaisen valmistelun, rangaistakoon kuritushuoneella vähintään yhdeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi. Jos joku senkaltaisessa aikomuksessa liittäytyy sellaiseen väkeen; tuomittakoon kuritushuoneeseen korkeintaan kuudeksi vuodeksi.

Taistelussa SKP:ta ja muita suomalaisia vasemmistojärjestöjä vastaan tämä RL:n kohta oli ehdottomasti tärkein. Pykälä säilyi muuttumattomana koko tutkimuksen kohteena olevan ajan, mutta vuonna 1931 lisättiin jäljempänä selvitettävistä syistä RL:iin uusi 11 luvun 4 a §, jossa täsmennettiin, mitä oli pidettävä valtiopetoksen valmisteluna. Tämän pohjalta on siis aiheellista jakaa valtiopetoksen valmistelua koskevat jutut kahteen eri alalukuun. Ensin selvitetään, miten oikeuskäytäntö kehittyi 1920-luvulla lainsäädännön pysyessä muuttumattomana. Toisessa alaluvussa tarkastellaan, millainen vaikutus uudella RL 11 luvun 4 a §:llä oli oikeuskäytäntöön. Lopuksi esitetään yhteenvetona katsaus kehityslinjoista koko tutkittavana aikana.

Jaakko Forsman on suhteellisen seikkaperäisesti analysoinut RL 11 luvun 4 §:ää.[81] Tämän pykälän suuren merkityksen vuoksi toistan melko laajasti Forsmanin johtopäätöksiä, mutta hänen argumenttiensa kohdalla viittaan hänen teokseensa.

Forsman selostaa ensin RL 11 luvun 4 §:ssä nimenomaan mainittuja tekomuotoja. Yhteydenotosta vieraaseen hallitukseen todetaan, että tällainen toiminta on rikollista, vaikka mitään sopimusta ei olisi syntynytkään.[82] Virkavallan väärinkäyttöön voi syyllistyä vakinainen virkamies tai sellainen, jolla on vain väliaikainen tehtävä.[83] Kolmas tekomuoto, aseiden tai väen hankkiminen, kuitataan maininnalla, että se voi usein olla konkurrenssissa RL 16 luvun 22 §:ssä mainitun rikoksen kanssa.[84] Tämän tutkimuksen kannalta on mielenkiintoisin ensimmäisen lauseen

---

81 *Forsman* III, ss. 974—980.

82 *Forsman* III, s. 975.

83 *Forsman* III, s. 975.

84 *Forsman* III, s. 976, (RL 16: 22: Suomen miehen pestaaminen ystävyydessä olevan vieraan vallan sotapalvelukseen).

loppuosa: »... taikka tekee muun sellaisen valmistelun ...». Forsman toteaa, että tällä lisäyksellä pykälän soveltamisalaa on huomattavasti laajennettu.[85] Tällaiset valmistelut voivat olla monenlaatuisia, »... t. ex. att inöfva manskap i vapen, förse det med lifsförnödenheter, hindra afsändande af order angående upplösande af lägermöte o.s.v. Ifrågavarande paragraf är således ganska omfattande».[86] Forsmanin esimerkkikokoelmasta voi päätellä, että hän katsoo ensimmäisen lauseen loppuosan lähinnä tarkoittavan kaikenlaisia tekoja, joilla yritetään edistää aseellisten voimien keräämistä, eli että tämä säännös olisi lisäys kolmanteen tekomuotoon »hankkii aseita tahi väkeä».

Valtiopetoksen valmisteluun syyllistynyt voidaan tuomita vain yhteen rangaistukseen RL 11 luvun 4 §:n nojalla, vaikka hän olisi syyllistynyt useampaan pykälässä mainittuun tekoon. Forsmanin mielestä tämä johtuu siitä, että pykälässä mainitut teot ovat esimerkinluontoisia.[87] Valmistelurikoksen luonteeseen kuuluu, että siihen syyllistyneellä on myös aikomus tehdä päärikos. Jos muiden on määrä tehdä päärikos, valmistelutoimet ovat säännönmukaisesti avunantoa itse päärikokseen.[88] Valtiopetoksen valmistelu, kuten salahanke, edellyttää tiettyä valtiopetosrikosta.[89]

Serlachius toistaa Forsmanin kannan, että sitä, joka usealla eri tavalla valmistelee samaa valtiopetosta, on rangaistava vain yhdestä rikoksesta. Pykälässä erikseen luetellut tekomuodot ovat vain esimerkkejä.[90]

Georg Brantingin kirjassa »Rättvisan i Finland» käsiteltiin kahta suurehkoa valtiopetoksen valmistelua koskevaa oikeudenkäyntiä 1920-luvun alkupuolella.[91] Vastineessaan Brantingille[92] Serlachius joutui myös ottamaan kantaa RL 11 luvun 4 §:n tulkintaan. Serlachiuksen vastine nojautuu kohdittain poliittisluontoisiin väittämiin. Hän hyväksyy käsityksen, että valtiopetoksen valmistelu edellyttää »... [ett] någotsånär fast beräk-

85 *Forsman* III, s. 974.
86 *Forsman* III, s. 976.
87 *Forsman* III, s. 978.
88 *Forsman* III, s. 974.
89 *Forsman* III, s. 979.
90 *Serlachius* II, s. 317 s.
91 *Branting*, ss. 20—29 ja 51—88 (SSTP:n perustamisyritystä vuonna 1920 ja STP:n lakkauttamista koskevat jutut).
92 *Serlachius* NTfStr 1925, ss. 147—155.

nat högförräderiföretag», mutta toteaa, ettei kukaan oli pystynyt selvittelemään, kuinka tarkoin määritelty tällaisen valtiopetoshankkeen pitäisi olla, joten arviointi kuuluu viime kädessä tuomarille. Vaikka laki on sama useissa maissa, sitä voidaan kuitenkin tulkita eri tavalla aina sen mukaan, kuinka vaaranalaisessa tilassa jokin valtio on. Tästä syystä jouduttiin Suomessa luopumaan enemmän yksilön oikeuksista valtion suhteen mm., koska »... [Finland] av ett oblitt öde [är] ställt rakt i gapet på en lika mäktig som rovgirig granne». Tuomarit eivät kuitenkaan ole erehtymättömiä, eikä Serlachiuskaan ollut samaa mieltä KKO:n kanssa SSTP:n perustamisjutussa.[93]

Serlachiuksen argumentointi näkyy keskittyneen osoittamaan, että poliittiset näkökohdat oikeuttavat ankarampaan laintulkintaan. Teon vaarallisuus olisi yhtenä arviointiperusteena RL 11 luvun 4 §:ää tulkittaessa. Juridisia näkökohtia Serlachius ei juuri esitä. Branting kritisoi myös Turun HO:n STP:n lakkauttamispäätöstä, jota KKO ei ollut vielä käsitellyt. Serlachius ei katsonut asialliseksi vastata tähän, »... [ty i] Finland hava vi för sed att icke offentligt kritisera domslut, innan de vunnit laga kraft».[94]

c.a. yleinen kehitys kansalaissodan jälkeen 1930-luvulle asti

Valtiopetoksen valmistelua koskevien oikeudenkäyntien lukumäärä selviää liitetaulukosta II. Taulukossa olevat luvut riittänevät osoittamaan, miten riippuvainen oikeudenkäyntien lukumäärä oli yleisestä sisäpoliittisesta tilanteesta Suomessa. Vuonna 1927 Turun HO:ssa ei ollut ainoatakaan valtiopetoksen valmistelua koskevaa oikudenkäyntiä, koska maata silloin johtanut sosiaalidemokraattinen hallitus ei katsonut taktisista tai periaatteellisista syistä voivansa määrätä työväenliikkeen jyrkempään siipeen kohdistuvien syytteiden nostamista.[95] Vuosien 1929—1930 vaihteesta lähtien kasvanut oikeistoradikaalinen suuntaus kuvastuu myös oikeudenkäyntien lisääntyvässä lukumäärässä. Tässä yleisessä kehityksessä HO näytteli suhteellisen passiivista osaa; syytekehotukset tulivat oikeusministeriöstä tai EK:lta, joskin kanneviskaalinvirasto saattoi jossain mää-

[93] *Serlachius* mt. s. 152 s.
[94] *Serlachius* mt. s. 150 s.
[95] Ks. edellä s. 19.

rin käyttää omaa harkintavaltaansa. (Kanneviskaalinviraston rangaistusvaatimukset siinä tapauksessa, että syytekehotus ei sen mielestä ole ollut tarpeeksi perusteltu, ks. s. 343.)

Kaikki oikeudenkäynnit kohdistuivat yhtä lukuun ottamatta SKP:n tai Suomessa julkisesti esiintyneiden äärivasemmistolaisten puolueiden tai yhdistysten toimintaa vastaan. Tästä syystä on paikallaan lyhyt katsaus SKP:n toimintaan.

Kansalaissodan päättyessä pääsivät kansanvaltuuskunnan jäsenet ja useat muut sosiaalidemokraattiset johtohenkilöt pakenemaan Neuvosto-Venäjälle, missä he yleensä asettuivat Pietariin. Hävitty sota pakotti tappion syiden pohdiskeluun; tämän pohdiskelun tuloksena hylättiin entiset sosiaalidemokraattiset aatteet. Ulkonaisena merkkinä suunnan muutoksesta perustettiin elo-syyskuun vaihteessa 1918 Moskovassa Suomalainen Kommunistinen Puolue, joka myöhemmin muutti nimensä Suomen Kommunistiseksi Puolueeksi.[96]

Usko yleismaailmallisen vallankumouksen pikaiseen puhkeamiseen sai SKP:n aluksi omaksumaan ns. ultravasemmistolaisen linjan, joka tähtäsi kohta alkavan vallankumouksen valmistelemiseen ja hylkäsi perinteellisen julkisen toiminnan tarpeettomana. Tämä vuoteen 1921 asti kestänyt suuntaus on jättänyt jälkensä HO:n päätöksiin. Heti kansalaissodan jälkeisinä vuosina tuomitut olivat joko harjoittaneet maanalaista toimintaansa Neuvosto-Venäjältä käsin tai Suomessa muokanneet maaperää tulevalle vallankumoukselle, useimmiten agitaatiokirjoituksia levittämällä, harvemmin aseita keräämällä. SKP:n myöhemmin omaksuman dualistisen toimintalinjan johdosta HO:ssa oli kuitenkin tuomittavana SKP:n salaisia toimihenkilöitä senkin jälkeen, kun työväenliikkeen jyrkempi siipi oli organisoitunut julkisiksi järjestöiksi.

Eri maiden vallankumousliikkeiden epäonnistuttua Komintern joutui tarkistamaan toimintalinjaansa. Todettiin, ettei välittömästä vallankumouksesta ollut toiveita, ja Kominternin II ja III kongressissa vuosina 1920 ja 1921 hyväksyttiin uudet menettelytapaohjeet, joiden mukaan kom-

---

96 *Hakalehto* 1966, s. 12 ss. Milloin ei muuta mainita, on tämän luvun tiedot SKP:sta ja Suomessa 1920-luvulla julkisesti toimineista järjestöistä otettu em. teoksesta.

munististen puolueiden oli jälleen osallistuttava perinteelliseen julkiseen toimintaan, kuten vaaleihin, parlamentaariseen työhön ja ammattiyhdistysliikkeeseen. Tämän ohella piti kuitenkin jatkaa maanalaista toimintaa. SKP:n johtohenkilö Otto Wille Kuusinen oli ollut edelläkävijänä tämän uuden linjan noudattamisessa. Hän oli toukokuussa 1919 palannut Suomeen ja oppositiossa SKP:n johtoon pyrkinyt perustamaan julkisesti toimivan puolueen. Tämä SSTP:n perustamisyritys toukokuussa 1920 johti ensimmäiseen suureen valtiopetoksen valmisteluoikeudenkäyntiin Turun HO:ssa.

Jo kesäkuussa samana vuonna Helsingin sosialistinen kunnallisjärjestö julistautui uudeksi SSTP:ksi. Tämä välillä nimeä vaihtanut puolue sai toimia vuoteen 1923, jolloin sen toimihenkilöt vangittiin. Tuloksena tästä oli laajin HO:ssa pidetty poliittinen oikeudenkäynti, missä oli yhteensä 196 syytettyä, joista 189 tuomittiin toukokuussa 1924 valtiopetoksen valmistelusta tai sen avunannosta.[97] Puolueen korkeimpia toimihenkilöitä oli jo aikaisemmin tuomittu ns. rauhanjulistajien jutun yhteydessä, mutta tällöin ei vielä ollut kajottu itse puolueeseen.

Näiden kahden yrityksen jälkeen uutta puoluetta ei enää perustettu, vaan sen sijaan pyrittiin luomaan löyhempi yhteistoiminta, jota ei olisi voitu yhdellä iskulla hajottaa. Luotiin Sosialistisen työväen ja pienviljelijäin vaalijärjestö (STPP), jonka ylimpänä elimenä oli Helsingin sosialististen työväenjärjestöjen edustajista koostuva vaalineuvosto. Tähän vaalineuvostoon kuului päätösvaltaisina jäseninä myös eduskuntaryhmä ja työväenlehtien edustajia. Toimeenpanevana koko maata käsittävänä elimenä oli Helsingin työväen vaalikomitea.[98] Nimistä käy ilmi, että koko maata käsittävän keskusjohdon olemassaolo haluttiin pitää salassa, eikä yhdistyksiä enää yritetty rekisteröidä. Vaalijärjestö toimi vuoteen 1930 asti, jolloin se hajotettiin ja jolloin monet sen jäsenistä tuomittiin osallisuudesta järjestön toimintaan. Nämä oikeudenkäynnit merkitsivät samalla julkisen äärivasemmistolaisen toiminnan loppua toistaiseksi Suomessa. Jo ennen vuotta 1930 oli useita järjestöjä hajotettu. Sos. Nuorisoliitto lakkautettiin vuonna 1926, jolloin myös sen toimihenkilöitä tuomittiin.[99]

---

97 HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA). *Hakalehdon* (1966, s. 186) esittämä väite 189 syytetystä, jotka kaikki tuomittiin, on väärä. Syytettyjä oli HO:n päätöksen mukaan alun perin 196, mutta 7:n kohdalla (yksi oli kuollut) syyttäjä luopui syytteestä.

98 *Hakalehto* 1966, s. 188.

99 HO:n p. 2. 6. 1926 n:o 661 (TMA).

c.b. eri tekomuodot

Valtiopetoksen valmistelua koskevien päätösten vertaaminen RL 11 luvun 4 §:ssä mainittuihin tekomuotoihin on vaikeaa tämän pykälän rakenteen vuoksi. Pykälän sisältöä ei ole erotettu eri momentteihin, ja esimerkkeinä mainitut teot ovat kaikki samassa lauseessa. Tämän johdosta HO ei määritellyt, mihin RL 11 luvun 4 §:n kohtaan se oli päätöksensä perustanut, vaan tyytyi viittaamaan pykälään sellaisenaan. Täysin varmaa pykälän ensimmäisen ja toisen lauseen mukaista jakoa ei voi tehdä, koska HO ainoastaan yhdessä tapauksessa vuodelta 1931 tuomitsi varsinaisina tekijöinä pidetyt syytetyt alle vuoden pituisiin kuritushuonerangaistuksiin valtiopetoksen valmistelusta. Tästä huolimatta olen pyrkinyt jakamaan teot RL 11 luvun 4 §:n rakenteen pohjalta, jotta HO:n kieltämättä joskus sekavasta oikeuskäytännöstä voisi tehdä jonkinlaisia johtopäätöksiä.

»Joka ... rupeaa yhteyteen vieraan hallituksen kanssa ...»

Ainoa juttu, johon tämä esimerkki soveltuu, on myös ainoa, joka ei kohdistunut äärivasemmistoon. Vuonna 1920 syytettiin HO:ssa ahvenanmaalaisia johtohenkilöitä varatuomari Carl Björkmania ja sanomalehdentoimittaja August Julius Sundblomia siitä, että he olivat kääntyneet Ruotsin hallituksen puoleen ja pyytäneet, että tämä toimisi saariryhmän Ruotsiin liittämisen puolesta. HO:n päätöksessä todettiin, että ahvenanmaalainen lähetystö oli jo vuonna 1918 antanut Ruotsin hallitukselle adressin, jossa selitettiin, että ahvenanmaalaiset halusivat liittyä Ruotsiin. Lisäksi katsottiin selvitetyksi, että Björkman ja Sundblom olivat muiden Ahvenanmaalla asuvien henkilöiden kanssa käyneet 31. 5. 1920 Ruotsin hallituksen puheilla ja jättäneet kirjelmän, jossa mm. viitattiin edellä mainittuun adressiin ja kansojen itsemääräämisoikeusperiaatteeseen ja toivottiin, että Ruotsin hallitus voisi auttaa asian edistymistä. Syytetyt olivat myös seuraavina päivinä vierailleet eri valtioiden edustajien luona Tukholmassa tehdäkseen näiden hallituksille tunnetuksi Ruotsin hallitukselle jätetyn kirjelmän sisällön. HO tuomitsi molemmat valtiopetoksen valmistelusta, koska he »... i afsikt att få Ålandsöarna afskilda från Finland och förenade med Sverige, satt sig i förbindelse med Sveriges

regering och andra makters representanter i sistsagda land...».[100] Tuomitut valittivat KKO:een, joka pysytti tuomiot ennallaan.[101]

Tapaus on lain kannalta täysin selvä. Valmisteluasteella oleva valtiopetosrikos mainitaan RL 11 luvun 2 §:n 2-kohdassa. Ainoa huomion arvoinen seikka, joka ei kuitenkaan ollut HO:n päätettävissä, oli se, että myös muita ahvenanmaalaisia oli käynyt 31. 5. 1920 Ruotsin hallituksen puheilla, mutta vain pääsyyllisiksi katsotut joutuivat vastuuseen.

»... väärin käyttää hänelle uskottua virkavaltaa ...»

Tähän ryhmään kuuluvia tapauksia ei juuri löydy, koska äärivasemmistolaisilla ei yleensä ollut valtion virkoja. Vuonna 1921 tuomittiin eräs entinen jääkärivääpeli siitä, että hän käyttäen hyväkseen asemaansa Hausjärven suojeluskunnan paikallispäällikkönä oli hankkinut 50 tai 60 pistoolia eräälle SKP:n palveluksessa olevalle henkilölle ja vuonna 1920 ilmeisesti vuoden loppuun asti korvausta vastaan hankkinut sotalaitosta ja suojeluskuntia koskevia tietoja kahdelle Neuvosto-Venäjän sotilasjärjestön palveluksessa olevalle suomalaiselle. Tämä jääkärivääpeli tuomittiin vain valtiopetoksen valmistelusta; tällöin ei mainittu, että häntä ei voitu tuomita maanpetoksesta Tarton rauhansopimuksen 35 artiklan johdosta, eikä häntä myöskään syytetty 14. 10. 1920 jälkeen tapahtuneesta toiminnastaan VSalIlmA:n nojalla.[102] Tässä on havaittavissa se HO:n päätöksissä joskus esiintyvä ilmiö, että jos syytetty saatettiin tuomita jostakin RL 11 tai 12 luvussa mainitusta rikoksesta, häntä ei syytetty muusta poliittisesta toiminnastaan.

Useita kansanedustajia tuomittiin myöhemmin toiminnastaan eduskunnassa. Kansanedustajilla ei kuitenkaan voida katsoa olleen mitään virkavaltaa.

»... hankkii aseita tahi väkeä ...»

Turun HO:n valtiopetoksen valmistelua koskevista päätöksistä ei yleensä löydy viittauksia aseellisen toiminnan maanalaiseen valmistelemi-

100 HO:n p. 27. 7. 1920 n:o 922 (TMA). Päätös syntyi äänestyksen jälkeen, ja se laadittiin asessoreiden G. Lindebergin ja R. Dahlbergin lausuntojen mukaan. Eri mieltä olivat HON:t R. W. Montin ja B. Arrhenius sekä apujäsen E. R. Hedenberg.

101 KKO 1921 p. II 1052.

102 HO:n p. 30. 8. 1921 A.J. I: 35 (TMA).

seen, joskin eräissä jutuissa saatettiin tuomita menetetyksi tuomitulta takavarikoitu ase.[103] Eräissä tapauksissa viitattiin myös siihen, että tuomittu oli värvännyt muita henkilöitä SKP:n palvelukseen, mutta tämä värväämineri oli silloin tapahtunut muun toiminnan ohella. Pari kertaa HO joutui ottamaan kantaa syytteeseen, jonka mukaan syytetty oli ainoastaan kehottanut toisia matkustamaan puoluekursseille Venäjälle.

Vuonna 1922 oli Kannaksella pidätetty eräitä Neuvosto-Venäjältä palanneita suomalaisia, jotka salateitse sinne matkustettuaan olivat osallistuneet SKP:n järjestämille, runsaan kuukauden kestäneille kursseille Lempaalan kylässä aivan silloisen rajan tuntumassa (jäljempänä s. 57). Paitsi näitä syytettiin HO:ssa myös erästä tamperelaista sorvaria ja myöhemmin mainittavaa sanomalehdentoimittajaa A. E. Forsmania siitä, että nämä molemmat olivat kehottaneet kahta henkilöä lähtemään edellä mainituille kursseille. HO tuomitsi kummankin yllytyksestä valtiopetoksen valmisteluun.[104] Molemmat tuomitut valittivat KKO:een, joka ei alentanut rangaistuksia, mutta muutti HO:n perusteluja siten, että molempia rangaistiin valtiopetoksen valmistelusta, koska he olivat houkutelleet muita tuomittuja kursseille ja siten liittymään väkeen, jonka tehtävänä oli yhteiskuntajärjestyksen laiton kumoaminen jne.[105]

»... taikka tekee muun sellaisen valmistelun ...» (maanalainen toiminta)

Edellä mainittuja harvoja tapauksia lukuun ottamatta kaikki muut on laskettu kuuluviksi tähän kohtaan. Koska tapaukset ovat niin erilaatuisia, HO:n päätökset on pyritty jakamaan niihin, jotka koskevat SKP:n jäsenten, kannattajien tai palkattujen apulaisten maanalaista toimintaa, ja niihin, jotka vuodesta 1920 kohdistuivat julkiseen äärivasemmistolaiseen toimintaan Suomessa. Tätä jaottelua ei ole voitu kaikissa tapauksissa ylläpitää, sillä syytetty tuomittiin usein osallisuudestaan sekä julkiseen että salaiseen toimintaan. Tällä tavalla saa kuitenkin HO:n päätöksistä poimituksi ne eri teot, joita HO on pitänyt valtiopetoksen valmisteluna.

---

103 *Hakalehdon* mukaan (1966, s. 84 ss.) jäi SKP:n tarkoitus perustaa salaisia sotilasosastoja Suomeen etenkin Etelä-Suomessa pääasiassa suunnitteluasteelle.

104 HO:n p:t 19. 5. 1922 n:o 1065 ja 13. 6. 1922 n:o 1197 (TMA).

105 KKO 1922 p. II 936 ja p. II 1408.

Jo varhaisimmissa tapauksissa vuodelta 1919 katsottiin valtiopetoksen valmisteluksi kommunistisen ja sosialistisen kirjallisuuden maahantuonti, edelleen kuljettaminen, levittäminen ja säilyttäminen myöhempää jakelua varten. Muutamia esimerkkejä HO:n päätöksistä: Vuonna 1920 tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta kaksi miestä, jotka työskennellessään Turun ja Tukholman välillä kulkevassa proomussa olivat tuoneet Suomeen kommunistista kirjallisuutta, mm. 122 kappaletta teosta »Suomen työväki kommunistiseen puolueeseen» ja 6 kappaletta Bucharinin kirjaa »Kommunistien (Bolschewikien) ohjelma». Syytetyt oli pidätetty, ennen kuin he olivat tuoneet kirjaset maihin, mutta toinen miehistä oli Turussa »... levittämisen tarkoituksessa tarjonnut noita kirjasia eräälle henkilölle, joka niitä ei kuitenkaan ollut ottanut vastaan...».[106] Levittämisyritys oli tapahtunut siten, että kun eräs liikemies oli kysynyt toiselta syytetyltä, oliko tällä konjakkia tai sokeria, syytetty oli kertonut kirjasista »... kuitenkaan kehottamatta ... [todistajaa] ... ottamaan levittääkseen ... [niitä]».[107] Päätöksessä toistetusta syytekirjelmästä käy ilmi, että kanneviskaali Ludvig Lagercrantz katsoi syytettyjen edistäneen SKP:n toimintaa tuomalla Suomeen levitettäväksi kirjasia, »jotka sisälsivät osaksi selostuksia kommunistien ohjelmista ja tarkoitusperistä» ja osaksi kehotuksia vallankumoukseen Suomessa.

Pari kuukautta myöhemmin tuomittiin höyrylaiva »Oihonnassa» työskennellyt lämmittäjä, koska hän oli tuonut Turkuun, myös Tukholmasta, seuraavat lehdet: »Zimmerwald, Socialistisk månadstidskrift» n:o 1 (2 kpl), »Folkets Dagblad Politiken» n:ot 17, 18 ja 19 (3 kpl), »Klassekampen, organ for Norges socialdemokratiske Ungdomsforbund» n:o 14 (1 kpl) ja »Stormklockan, socialistisk tidning» n:o 4 (1 kpl), kaikki vuodelta 1920. Näiden lisäksi hän oli tuonut vaasalaisen Vapaa Sana -lehden toimitukselle tarkoitetun Edward Gyllingin kirjoittaman suljetun kirjeen »Maailmansodan taloudelliset seuraukset. Sotavelat». Syyttäjä perusteli rangaistusvaatimustaan sillä, että lehdet olivat vallankumouksellisia ja että kirjeeseen oli otettu nimenomainen kehotus vallankumoukseen.[108] Tässäkään tapauksessa syytetty ei ollut onnistunut tuomaan lehtiä maihin, vaan hänet oli pidätetty Turun satamassa hänen ollessan palaamassa laivaan hakemaan pullon viinaa sekä lehdet ja kirjeen sisältävän paketin.

106 HO:n p. 12. 3. 1920 n:o 346 (TMA).

107 Em. p:n akti 1920 Hak.D. 130: 2 (TMA).

108 HO:n p. 10. 5. 1920 n:o 701 (TMA).

Eräässä vastaavanlaisessa tapauksessa vuodelta 1921 syytetty sitä vastoin vapautettiin, koskei ollut selvitetty, että maahantuodun paketin sisältönä olevissa painotuotteissa ja kirjoituksissa olisi kehotettu Suomen valtiomuodon kumoamiseen tai muuttamiseen laittomalla tavalla.[109]

Edellä olevat esimerkit riittänevät osoittamaan Turun HO:n suhtautumisen Ruotsista tapahtuneeseen kirjallisuuden maahantuontiin. Syytteet Neuvosto-Venäjältä suoritetusta maahantuonnista tulivat sen sijaan yleensä esille Viipurin HO:ssa, jonka tuomiopiiriin eteläiset raja-alueet kuuluivat.

HO kohteli ankarasti myös niitä, jotka Suomessa olivat levittäneet äärivasemmistolaista kirjallisuutta. Vuonna 1920 oli syytteessä neljä hämeenlinnalaista työmiestä, koska nämä olivat Hämeenlinnan maaseurakunnan työväenyhdistyksen iltamissa levittäneet maanalaista kommunistista kirjallisuutta. Kahden kohdalla syyte hylättiin toteennäyttämättömänä, ja kaksi tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta vuodeksi kuritushuoneeseen. Tuomituista työmies Juho Jokinen oli iltamissa antanut työmies Lauri Koivulle kaksi kappaletta »Kommunistinen ongelma» -lehteä kehottaen tätä lukemaan ne ja antamaan ne edelleen. Vastaanottaja oli lukenut lehden ja iltamista poistuessaan antanut saamansa kappaleet kahdelle eri henkilölle.[110]

Maanalaisten lehtien levittäminen oli tärkeä muoto SKP:n toiminnassa; vuosien kuluessa HO tuomitsi useita henkilöitä tästä rikoksesta. Eräässä tapauksessa tuomittiin SSTP:n Satakunnan piirisihteeri, joka oli edelleen myyntiä varten lähettänyt piiriinsä työväenjärjestöille puoluetoimikunnalta saamaansa kirjallisuutta, mm. Trotskin ja Leninin kirjoja.[111] 1920-luvulla lehtien levittäminen oli kuitenkin harvoin ainoa syyt-

---

109 HO:n p. 12. 12. 1921 n:o 1529 (TMA). Tukholmasta tuotu paketti sisälsi kappaleita sanomalehdistä »The Communist», »Röda röster», »Die Rote Fahne» ja »Bulletin Communiste», vallankumouksellista sisältöä niinikään olevat konekirjoituksella laaditut »kyhäelmät» »Ei mitään Kordelin-palkintoja» ja »Kaikille kommunistijärjestöille», kolme kappaletta Neuvosto-Venäjän sähkösanomatoimisto Rostan sähkösanomajulkaisuja ja »Nissen» allekirjoituksella varustetun kirjeen puuseppä H. Itkoselle Tammisaareen.

110 HO:n p. 30. 6. 1920 n:o 897 (TMA). Jokisen luota oli kotietsinnässä tavattu kommunistista kirjallisuutta ja Hämeenlinnan garnisoonikomennon salainen päiväkäsky, mutta häntä syytettiin vain kirjallisuuden levittämisestä.

111 HO:n p. 20. 10. 1922 A.J. II: 49 (TMA). Tuomio annettiin toisen ns. rauhanjulistajien jutun yhteydessä. Tässä vaiheessa ei vielä kohdistettu toimen-

teen aihe; myöhemmin HO siirtyi linjalle, jonka mukaan syytetyt näissä tapauksissa tuomittiin avunannosta valtiopetoksen valmisteluun.[112] Mainittakoon vielä, että vuonna 1930 tuomittiin monta henkilöä mm. SKP:n julistusten ja lehtien levittämisestä.[113] HO:ssa olevista jutuista päätellen SKP:n julkaisutoiminta vilkastui 1920-luvun kuluessa.[114]

Kirjallisuuden säilyttämistä sen edelleen levittämistä varten pidettiin avunantona valtiopetoksen valmisteluun.[115] HO totesi myös monta kertaa, ettei kommunistisen kirjallisuuden hallussapito sinänsä käsittänyt valtiopetoksen valmistelua.[116] Siinäkin tapauksessa, että syytetty tuomittiin muusta toiminnastaan, HO saattoi päätöksessään kyllä todeta, että syytetyltä oli tavattu rikollista kirjallisuutta, mutta HO ei lukenut tätä hänen syykseen rikoksena.[117] Kirjallisuuden hallussapito saattoi kuitenkin olla kohtalokasta, sillä sitä pidettiin valtiopetoksen valmisteluun viittaavana indisiona; joissakin tapauksissa syytteen ainoana perusteena oli, että syytetyn luota oli kotietsinnöissä löydetty vallankumouksellista kirjallisuutta.[118]

Kaikenlaista kajoamista äärivasemmistolaiseen kirjallisuuteen, lukuun ottamatta hallussapitoa ilman levittämisen tarkoitusta, pidettiin siis valtiopetoksen valmisteluna tai sen avunantona. Merkille pantavaa on myös, ettei kirjallisuuden levittämisen ollut tarvinnut onnistua; edellä olevat esimerkit osoittavat, että maahantuonti tai säilyttäminen levittämis-

---

piteitä puolueeseen sellaisenaan, eivätkä puoluetoimikunnan jäsenet koskaan joutuneet vastuuseen em. lähetyksen lähettämisestä.

112 Esim. HO:n p:t 31. 5. 1926 n:o 658 ja 10. 7. 1928 n:o 819 (TMA).

113 Esim. HO:n p:t 30. 7. 1930 n:o 1125 ja 9. 10. 1930 n:o 1555 (THOA).

114 SKP:n salaisesta lehdistöstä 1920-luvulla, ks. *Hakalehto* 1966, s. 136 s.

115 HO:n p. 5. 2. 1920 n:o 72 (TMA).

116 Esim. HO:n p:t 24. 10. 1919 n:o 1257 ja 28. 11. 1919 n:o 1495 (TMA).

117 Esim. HO:n p. 2. 12. 1930 n:o 2199 (THOA). HO:n päätöksessä 17. 12. 1930 n:o 2445 a (THOA) sanamuoto on epäselvä. Syyttäjä vaati rangaistusta siitä, että syytetty oli toiminut erilaisissa järjestöissä, »jota paitsi» hänen asunnostaan oli kotietsinnässä löydetty kiellettyä kirjallisuutta ja kommunistisia lehtiä. HO katsoi syytetyn viaksi jäävän sen, mistä häntä oli syytetty.

118 HO:n p. 24. 10. 1919 n:o 1257 (TMA). Myöhemmin samana vuonna eräs syyte valtiopetoksen valmistelusta perustui siihen, että syytetty oli ollut apulaisena vaimonsa kangasliikkeessä ja nähnyt tämän vastaanottavan hämäräperäisen käärön sekä että hänen kotoaan oli tavattu Bucharinin kirjoittama kirja, joka siinä olevan lyijykynämerkinnän mukaan kuului syytetylle. Syytetty vapautettiin usean kuukauden vankeuden jälkeen. HO:n p. 28. 11. 1919 n:o 1495 (TMA).

tarkoituksessa oli riittävä edellytys langettavalle tuomiolle. Yhdentekevää oli lisäksi, oliko levittäminen tapahtunut vastaanottajan mielipiteisiin vaikuttamiseksi vai oliko sillä pelkän mielenosoituksen luonne. Vuonna 1930 tuomittiin eräs 17-vuotias viilaajanoppilas siitä, että hän oli joulukuussa 1929 levittänyt eduskunnan istuntosalin kuuntelijaparvekkeelta SKP:n ja SKNL:n allekirjoittamia vallankumouksellisia julistuksia.[119] Vähemmistöön jäänyt apujäsen T. Lindqvist katsoi selvitetyksi, että syytetty eduskunnan ollessa kokoontuneena oli heittänyt kuuntelijaparvekkeelta istuntosaliin nipun julistuksia. Lindqvist ei pitänyt tätä tekoa valtiopetoksen valmisteluna.[120] Mainittakoon jo tässä yhteydessä, että HO rupesi 1930-luvulla pitämään kommunistisen mielipiteen julkista ilmaisemista valtiopetoksen valmisteluna.

Rikollisena pidetty kirjallisuus voidaan jakaa kahteen ryhmään. Oman ryhmänsä muodostavat SKP:n lehdet, julistukset ja kirjelmät, jotka oli tarkoitettu nimenomaan Suomen oloja varten ja jotka usein sisälsivät kehotuksen aktiiviseen toimintaan. Lisäksi levitettiin myös kommunistisen tai sosialistisen liikkeen klassikkoja, jotka olivat usein suomeksi käännettyjä ja Suomessa painettuja, sekä eräissä tapauksissa ulkomaisten kommunisti- tai sosialistipuolueiden lehtiä.

Suuri osa SKP:n levittämästä aineistosta oli puolueen julkaisemia lehtiä, kuten SKP:n Tiedonantaja, sotilaslinjan julkaisema Punasotilas ja SKNL:n Nuori Kaarti. Näiden lehtien sisältöä ei syytekirjelmissä tai päätöksissä selostettu, vaan katsottiin ilmeisesti riittäväksi näytöksi, että ne olivat lähtöisin SKP:n piiristä. Muiden takavarikoitujen SKP:n painotuotteiden joukosta löytyy esim. SKP:n sotilasjärjestön vuonna 1920 julkaisema »Neuvosto-Venäjä tarjoaa uudelleen rauhaa», jossa kerrottiin rauhantarjouksista Suomen, Liettuan ja Latvian hallituksille. Samassa tilaisuudessa takavarikoidusta Punasotilaasta todettiin, että se sisälsi mm. artikkelin »Lahtarien julmuudet sotureitaan kohtaan Aunuksessa».[121] Merkille pantavaa on myös, että vuonna 1930 tuomittiin menetetyksi »rikollinen kirja» »Punaisten puolesta — valkoisia vastaan», joka sisältää selostuksen parista Turun HO:ssa käydystä oikeudenkäynnistä ja joka oli julkisesti ilmestynyt Suomessa vuonna 1929.[122] (Ks. myös s. 217).

---

119 HO:n p. 26. 3. 1930 n:o 480 (THOA).

120 Äänestyspöytäkirja HO:n taltiossa em. päätöksen kohdalla.

121 HO:n p. 5. 2. 1920 n:o 72 (TMA).

122 HO:n p. 23. 12. 1930 n:o 2488 (THOA).

SKP:n painotuotteet sisälsivät, varsinkin alkuvuosina puolueen perustamisen jälkeen, paljon kehotuksia vallankumoustaisteluun. Seuraavat esimerkit SKP:n varsin värikkäästä kielenkäytöstä osoittavat kirjoitusten sisällön. Kanneviskaali Ludvig Lagercrantz jätti vuonna 1919 HO:lle syytekirjelmän, johon hän oli jäljentänyt seuraavat otteet »Suomen työläisille, sotilaille ja maalaiskansalle» osoitetusta SKP:n keskuskomitean allekirjoittamasta julistuksesta:

»Nouskaa herrojanne, lahtariroikaleita vastaan. Lyökää ne maahan ja ottakaa omiin käsiinne, omain valitsemienne neuvostojen käsiin valta.» — »Kansainvälinen vallankumous kutsuu teitä, Suomi ei enää saa olla maailman suurrosvojen komennettavana santarmimaana.» — »Alas Mannerheim ja Suomen suurporvarien lahtarikopla!». Alas imperialistiset rosvot!» — »Ylös vallankumoukseen — taisteluun — voittoon!»[123]

Vuonna 1920 eräs syytetty tuomittiin siitä, että hän oli Maarianhaminassa levittänyt muutamia kappaleita Tukholmassa painettua teosta »Suomen työväki kommunistiseen puolueeseen». Jutun asiakirjavihkoon on liitetty tämä teos, jonka marginaaleissa olevat lyijykynäviivat osoittavat, että viranomaiset ovat kiinnittäneet huomiota seuraaviin kohtiin:

(s. 11) »Sitä varten lyötäköön säälimättä porvariston sotilaallinen lahtarivoima murskaksi ja omistavat luokat riisuttakoon aseista» — »Köyhälistön punainen armeija muodostettakoon...» — »Köyhälistö ottakoon käsiinsä kaiken valtiovallan»
(s. 19) »Työväenvallan diktatuuri vastavallankumouksellista porvaristoa kohtaan on välttämätön..»[124]

Näiden toisinaan apokalyptisten huudahdusten joukosta löytyy kieltämättä kehotuksia valtiopetokseen.

Toisena ryhmänä ovat teoreettiset kirjat ja kirjoitukset sekä ulkomaalaiset sanomalehdet, joille on yhteistä, etteivät niissä olevat kirjoitukset ollenkaan kosketelleet Suomen oloja. Heti kansalaissotaa seuraavina vuosina HO katsoi rikolliseksi kaiken äärivasemmistolaisen kirjallisuuden. Vuonna 1921 tuomittiin eräässä jutussa valtiolle menetetyiksi mm. seuraavat syytetyiltä tavatut teokset: Engelsin »Kommunistinen Katkismus»,

123 HO:n p. 24. 10. 1919 n:o 1257 (TMA).

124 Akti 1920 Hak.D. 132: 2 ja HO:n p. 28. 6. 1920 n:o 885 (TMA).

»Valtio ja vallankumous», »Venäjän Sosialistisen Federatiivisen Neuvostotasavallan perustuslaki» (!), jotka kaikki oli avoimesti julkaistu Suomessa, kaksi viimeksi mainittua Savon Kansan Kirjapaino Oy:ssä, sekä Marxin »Palkkatyö ja pääoma» ja SKP:n julkaisema »Kumouslauluja».[125] Vuonna 1922 tuomitun SSTP:n Satakunnan piirisihteerin levittämien kirjojen joukossa olivat Trotskin »Terrorismi ja Kommunismi», Bucharinin »Kommunismin aapinen» ja Leninin »Penikkatauti».[126] Tuomitun vuonna 1928 tekemästä nimenomaisesta vaatimuksesta huolimatta HO ei palauttanut kirjoituksia »Kansainvälinen Nuorisoliike», »Mitä Norjan työläisnuorisolle kuuluu» ja »Ranskan nuorten työläisten sodanvastainen taistelu», vaan ne tuomittiin menetetyiksi ja käyttämättömyyteen saatettaviksi.[127] Vuosikymmenen vaihtuessa HO omaksui erittelevämmän kannan. Vuonna 1930 palautettiin eräälle tuomitulle EK:n takavarikoimat kirjat (Marxin ja Engelsin) »Kommunistinen manifesti» sekä »Neuvosto Venäjä» ja »Memoaari Pispalan pojille» -niminen runovihko, »joitten ei ... havaittu sisältävän mitään rikollista».[128] Vuonna 1938 HO kuitenkin taas julisti menetetyksi julkaisun »Neuvostoliiton uusi perustuslaki».[129]

HO:n oikeuskäytäntö oli horjuva niissä muutamissa edellä selostetuissa tapauksissa, joissa syytetty oli tuonut maahan länsimaissa julkaistuja sosialistisia lehtiä. Vuonna 1920 katsottiin ruotsalaisten ja norjalaisten sosialististen lehtien maahantuonti rikokseksi. Vuonna 1921 sitä vastoin eräs syytetty vapautettiin, vaikka hän oli tuonut maahan ranskalaisia, saksalaisia ym. lehtiä, koska ne eivät kehottaneet Suomen hallitusmuodon laittomaan kumoamiseen.[130] Jälkimmäiseen ratkaisuun osallistui mm. HON E. A. Stigzelius, joka Arvo Tuomisen mukaan suhtautui muita HO:n jäseniä objektiivisemmin syytettyihin äärivasemmistolaisiin (s. 408). Mainittakoon myös, että asess. K. Molin osallistui näihin molempiin ristiriitaisiin päätöksiin esittämättä eriävää mielipidettä.[131]

---

125 HO:n p. 14. 10. 1921 (ei n:oa) (TMA).

126 HO:n p. 20. 10. 1922 A.J. II: 49 (TMA).

127 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

128 HO:n p. 3. 11. 1930 n:o 1839 (THOA).

129 HO:n p. 22. 3. 1938 n:o 436 (THOA).

130 Ks. alaviitteet 108 ja 109.

131 Kiellettyjen lehtien maahantuontia pidettiin poikkeustapauksessa painovapausrikoksena. Turun RO tuomitsi vuonna 1919 henkilön, joka oli tuonut maahan 50 kpl Viesti-nimistä lehteä, kuukaudeksi vankeuteen PainovapausL 34, 37 ja 52 §:ien nojalla. Turun HO ei muuttanut päätöstä. HO:n p. 3. 11. 1919 n:o 1337 (TMA).

Vuoden 1921 tapausta lukuun ottamatta HO omaksui kansalaissodan jälkeen sen kannan, että kommunistisen kirjallisuuden levittäminen oli rangaistava valtiopetoksen valmisteluna siitä riippumatta, kehotettiinko kirjoituksissa S u o m e n hallitusmuodon laittomaan kumoamiseen vai ei. HO hyväksyi syyttäjän väitteen, että kirjoitukset olivat »vallankumouksellisia».[132] Tulemme myöhemmin huomaamaan, että tämä oli sopusoinnussa HO:n yleisen linjan kanssa, jonka mukaan kaikki kommunistinen toiminta, aatteiden levittäminen, niiden opiskeleminen jne. oli valtiopetoksen valmistelua.

Kirjallisuuden levittämisen yhteydessä on käsittelemättä vielä yksi ongelma. RL 16 luvun 8 §:n 1 momentti sääti rangaistuksen sille, joka julkisesti väkijoukossa taikka levittämällä kirjoituksia koetti vietellä mm. valtiopetoksen tekemiseen. Kysymys siitä, oliko sovellettava RL 11 luvun 4 §:ää vai 16 luvun 8 §:ää, oli samalla oikeuspaikkaongelma, sillä RL 16 luvun 8 §:ään nojautuvat syytteet käsiteltiin yleisessä alioikeudessa. HO:n käytäntöä selvittääkseni voin vedota valtiopetoksen yhteydessä käsiteltyyn HO:n päätökseen 18. 12. 1919 n:o 1611, jolloin HO OK 8 luvun 2 §:n nojalla ei ottanut käsiteltäväkseen syytettä siitä, että Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton äänenkannattajassa Sosialistisessa aikakauslehdessä oli jatkuvasti ajettu ohjelmaa, jonka tarkoituksena oli hallitusmuodon laiton kumoaminen. Syyttäjä oli vaatinut rangaistusta joko RL 11 luvun 2 tai 4 §:n nojalla. Tämä HO:n päätös oli vielä sopusoinnussa Venäjän vallan aikaisen oikeuskäytännön kanssa, jonka mukaan lehtiartikkeleiden julkaisemista, lentolehtisten levittämistä jne. pidettiin poikkeuksetta RL 16 luvun 8 §:ssä mainittuna rikoksena, jos kirjoitukset sisälsivät kehotuksen valtiopetokseen.[133] HO:n 1920-luvun käytännössä on kuitenkin mahdotonta vetää rajaa RL 11 luvun 4 §:ssä ja 16 luvun 8 §:ssä mainittujen tekomuotojen välille. Eräs edellytys (lievemmän) RL 16 luvun 8 §:n soveltamiselle oli, että rikollinen kehotus oli esitetty Suomessa julkisesti ilmestyneessä painotuotteessa tai julkisessa puhetilaisuudessa. Jos syyte koski muuta valtiopetoksen valmistelutoimintaa, ei tällaisista teoista syytetty erikseen RL 16 luvun 8 §:n nojalla. RL 16 luvun 8 §:n 1 momenttiin nojautuvat syytteet äärivasemmistolaisia vastaan vähenivät myös 1920-luvun kuluessa sitä mukaa kuin julkista toimintaa ruvettiin pitä-

132 HO:n p. 10. 5. 1920 n:o 701 (TMA).

133 Esim. JFT 1906 bilaga, s. 12 a s. ja 1907 bilaga, s. 204 a s. (SOO:n päätökset). Ensiksi mainittu juttu oli ollut myös Turun HO:n ratkaistavana.

mään valtiopetoksen valmisteluna, jolloin pelkkä SSTP:n tai sen seuraajien lehtien toimittaminen oli tällainen rikos.

Kirjallisuuden välittämiseen liittyi läheisesti SKP:n salaisten lähetysten, kirjeiden ja rahavarojen välittäminen. SKP:n toiminnan alkuvuosina oli kirjallisuuden välityksen ohella myös muu yhteydenpito ainakin osaksi puolueeseen kuulumattomien henkilöiden hallussa, jotka pientä rahallista korvausta vastaan toimivat välittäjinä.[134] Aluksi tällaisten lähetyksien kuljettaminen ja »postilaatikkona» toimiminen (syytetty oli esim. asunnossaan ottanut vastaan lähetyksiä, jotka toiset henkilöt myöhemmin hakivat) katsottiin valtiopetoksen valmisteluksi, mutta kautta koko 1920-luvun löytyy myös ratkaisuja, joissa lähetyksien välittämistä pidettiin vain valtiopetoksen valmistelun avunantona. Esimerkiksi vuonna 1929 HO tuomitsi erään valtionrautateiden makuuvaunujen siivoojan ja vaasalaisen kirvesmiehenvaimon ehdolliseen vankeusrangaistukseen siitä, että ensiksi mainittu oli monen vuoden ajan kuljettanut Helsingistä SKP:n useisiin kaupunkeihin toimihenkilöilleen lähettämiä asiakirjoja sisältäviä paketteja ja kirjeitä sekä kirjallisuutta ja tuonut määräpaikoista Helsinkiin SKP:n johdolle lähetettyjä kirjeitä. Vaasalainen nainen oli pitänyt asunnossaan em. lähetysten »postilaatikkoa». Syytetyt eivät kuuluneet SKP:een eivätkä muuhunkaan järjestöön (»tietoisina ... [SKP:n] ... tarkoitusperistä»).[135] Lähetyksiin saattoi sisältyä myös muita maanalaiseen toimintaan tarvittavia välineitä kuten passien väärentämiseen tehtyjä leimoja.[136]

Tässä kohdassa mainitun toiminnan luonteeseen tulevan valtiopetoksen valmisteluna ei aina kiinnitetty huomiota. Rahalähetysten välittämisen rangaistavuus esimerkiksi oli riippumaton siitä, mihin rahat käytettiin. Vuonna 1920 tuomittiin eräs putkityöntekijä mm. siitä, että hän oli osallistunut ainakin kahden SKP:n Venäjältä toimittaman valtiopetoksellisen toiminnan edistämiseksi tarkoitetun rahalähetyksen jakamiseen. Rahat oli tarkoitettu ja jaettu punakaartilaisten leskille.[137] Yhdessä tapauksessa HO luki syytetyn syyksi myös sen, että hän oli SKP:n toi-

---

134 Esim. HO:n p. 28. 11. 1919 n:o 1495 (TMA).

135 HO:n p. 1. 3. 1929 n:o 265 (TMA). Syyttäjä oli vaatinut rangaistusta vain avunannosta. Sama syyte ja rangaistus myös HO:n p. 3. 11. 1930 n:o 1839 (THOA).

136 HO:n p. 12. 4. 1920 n:o 506 (TMA).

137 Ks. em. alaviite.

meksiannosta tuonut kaksi pakettia Venäjältä Helsinkiin, vaikka HO päätöksessään totesikin, että pakettien »sisällöstä ei kuitenkaan ole saatu selkoa».[138]

Puoluetyöntekijöiden koulutuksella oli tärkeä sija SKP:n toiminnassa. Koulutus tapahtui pääasiassa Neuvosto-Venäjällä Pietarissa ja Lempaalassa lähellä Suomen silloista rajaa. Aluksi pidettiin lyhyitä, kuukauden tai pari kestäneitä kursseja. Vuonna 1922 perustettiin Pietariin »Lännen Vähemmistökansallisuuksien Kommunistisen Yliopiston Pietarin osasto», johon otettiin oppilaiksi monivuotisille kursseille myös suomalaisia ja jonka rehtorina toimi aluksi Yrjö Sirola. Yliopiston oppiaineita olivat mm. marxismi-leninismin teoria, »agitaatio-oppi», Venäjän vallankumouksen, Suomen ja yleinen historia, yhteiskuntaoppi, sielutiede, talousmaantiede ja Venäjän maantiede, matematiikka, fysiikka, kemia ja tähtitiede sekä suomen, saksan ja venäjän kieli.[139]

Suomessa kiinni jääneet koulutetut joutuivat usein syytteeseen Turun HO:een. Vuoden 1930 loppuun mennessä oli HO:ssa tuomittu kymmenkunta henkilöä Lännen Vähemmistökansallisuuksien Kommunistisessa Yliopistossa opiskelemisesta ja kaksitoista henkilöä osallistumisesta Pietarissa ja Lempaalassa järjestettyihin kursseihin. Lisäksi oli tuomittu yksi edellä mainittujen kurssien opettaja. Yksi syytetty tuomittiin osallistumisesta SKP:n Tukhomassa järjestämille kursseille. Muutama syytetty vapautettiin näytön puutteessa. Luvut ovat erittäin pienet verrattuina Hakalehdon koulutuksen saaneista poliittisista työntekijöistä esittämiin tietoihin.[140]

Langettavat tuomiot noudattavat HO:n yleistä linjaa. Koulutetut työntekijät joutuivat sitä paitsi kiinni yleensä vasta sen jälkeen, kun he koulutuksen saatuaan olivat jonkin aikaa toimineet maanalaisissa tehtävissä. Tässä keskitytään tarkastelemaan niitä tapauksia, jolloin syyte ei perustunut muuhun kuin kursseille osallistumiseen.

Vuoden 1922 alussa pidätettiin kuusi suomalaista, viisi miestä ja yksi nainen, heidän ylittäessään salaa rajaa Karjalan Kannaksella. Pidätetyt olivat joulukuussa 1921 ja tammikuussa 1922 osallistuneet Lempaalassa pidettyihin kursseihin. Kaikki joutuivat syytteeseen Turun HO:een, missä

138 HO:n p. 28. 6. 1920 n:o 880 (TMA).

139 *Hakalehto* 1966, s. 134 s.

140 Ks. em. alaviite.

heidät tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta. HO katsoi myös että syytetyt olivat liittyneet SKP:een ennen Neuvosto-Venäjän matkaansa.[141] Pari kuukautta myöhemmin (heinäkuussa 1922) joutui vielä eräs ahvenanmaalainen konttoristi syytteeseen osallistumisestaan kursseille. HO tuomitsi myös hänet kuritushuonerangaistukseen (ankarampaan kuin edellä mainitussa tapauksessa), vaikka ei ollut väitettykään, että hän olisi ollut SKP:n jäsen. Syytetyn kiistämättä jääneen väitteen mukaan kursseilla käsiteltiin sosialismin yleisiä oppeja.[142]

Näissä tapauksissa ei voitane kieltää, että HO:n päätökset soveltuvat vaikeasti yhteen RL:ssa ja oikeustieteellisessä kirjallisuudessa olevan valtiopetoksen valmistelurikoksen kanssa. Kurssien järjestäminen oli tietenkin eri asia, mutta, kuten viimeksi mainitussa tapauksessa, sosialismin oppien opiskelua (ilman muuta poliittista toimintaa) voitaisiin luonnehtia valtiopetoksen valmistelun valmisteluksi, jota RL ei tuntenut.[143] 1920-luvun lopussa oli toiminta Suomessa julkisesti esiintyvissä työväen opintoyhdistyksissä valtiopetoksen valmistelua. (Vertaa myös HO:n vuodelta 1938 olevaa päätöstä s. 187, jossa vakoilukoulutuksen saamista Neuvostoliitossa ja Suomeen saapumista pidettiin VSalIlmA 1 §:ssä mainitun rikoksen *yrityksenä*.)

Suomalaisilla kommunisteilla oli mahdollisuus saada myös *sotilaskoulutusta* Neuvosto-Venäjällä. Tarton rauhansopimuksen 35 artiklan johdosta, joka sääti armahduksen niille henkilöille, jotka olivat syyllistyneet *maanpetosrikoksiin* toisen osapuolen hyväksi, ensimmäisiä ns. punaupseerikoulun käyneitä ei rangaistu heidän saamastaan koulutuksesta. Vasta 1920-luvun puolivälissä HO havahtui huomaamaan sotilaskoulutuksen valtiopetoksellisen luonteen, minkä jälkeen punaupseereita rangaistiin samalla tavalla kuin muita puoluetyöhön koulutettuja (ks. s. 166) siihen katsomatta, oliko koulutus saatu ennen Tarton

141 HO:n p. 19. 5. 1922 n:o 1065 (TMA).

142 HO:n p. 12. 7. 1922 n:o 1254 ja akti 1922 Hak.D. 140: 4 (TMA). Aktista käy lisäksi ilmi, että tuomittu oli täysin laillisesti lähtenyt työnhakuun Ruotsista Neuvosto-Venäjälle, eikä häntä huolittu kurssien päätyttyä puhujaksi, koska hän oli tullut kursseille vasta niiden puolessa välissä. Tuomittu oli »Svenska socialistiska arbetarpartietin» jäsen.

143 Käsite »valmistelun valmistelu» esiintyy tri J. Herzfeldin Adolf Taimen puolesta Turun HO:lle vuonna 1928 esittämässä lausunnossa. Punaisten puolesta — valkosia vastaan, s. 274.

rauhansopimusta vai sen solmimisen jälkeen. HO:ssa tuomittiin vuoden 1930 loppuun mennessä yhdeksän punaupseeria valtiopetoksen valmistelusta.

Pelkkä SKP:n rahoittama käynti Neuvosto-Venäjällä oli valtiopetoksen valmistelua silloin, kun HO katsoi, että syytetty oli ollut tietoinen SKP:n tarkoitusperistä.[144] Samalla kertaa tuomittiin kaksi muuta syytettyä siitä, että he olivat *yrittäneet* lähteä Neuvosto-Venäjälle, mutta heidät oli pidätetty Koivistolla. Neuvosto-Venäjällä käynyt ei valittanut päätöksestä; muiden kahden kohdalla KKO hylkäsi syytteet, koskei ollut näytetty, että he olisivat syyllistyneet rikoksiin.[145]

SKP:n nk. sotilaslinjan tehtävänä oli mm. levittää propagandaa asevelvollisten keskuuteen ja hankkia tietoja sota- ja suojeluskuntalaitoksesta. Muun muassa sotilastietojen hankkiminen ja niiden vieraalle vallalle välittäminen oli kielletty VSalIlmA:ssa, jonka nojalla monta vakoilijaa tuomittiinkin (ks. s. 185). Se tosiasia, että SKP:n johto toimi Neuvosto-Venäjältä käsin, loi tiettyä epävarmuutta HO:n oikeuskäytäntöön. Eräissä tapauksissa vakoilu SKP:n (eikä siis Neuvosto-Venäjän hallituksen) hyväksi rangaistiin VSalIlmA:n nojalla, kun taas toisissa tapauksissa kiinni joutuneita vakoilijoita syytettiin vain valtiopetoksen valmistelusta. Harvoissa tapauksissa sen sijaan vakoilua pidettiin sekä RL 11 luvun 4 §:ssä että VSalIlmA:ssa mainittuna rikoksena.

Kahdenkymmenenkolmen HO:ssa vuosina 1919—1930 syytetyn »ansioluettelossa» oli maininta, että he olisivat osallistuneet sotilasvakoiluun, mutta syyttäjä vaati rangaistusta ainoastaan valtiopetoksen valmistelusta. Lisäksi pari syytettyä oli toiminut sotilastietojen kuriirina ja yhden (Hjalmar Rasi) viaksi oli luettu, että hän Neuvostoliitossa »oli käsitellyt Suomesta tulleita ... muun muassa suojeluskuntia ... koskevia selostuksia sekä tehnyt niistä yhteenvetoja ja antanut ne keskuskomitean käytettäviksi».[146] Syyttämättä jättäminen VSalIlmA:n nojalla saattoi eräissä tapauksissa johtua siitä, että syyttäjällä oli esitettävänään perin hatarat tiedot syytetyn toiminnasta, joten hän ei voinut nimetä varsinaista tekoa, joka olisi sopinut mainitun asetuksen kasuistisiin säännöksiin. Syytekirjelmässä mainittiin vain, että syytetty oli ottanut osaa »armeijaan kohdistetun vakoilun harjoittamiseen»[147] tai että hän oli lupautunut erästä

144 HO:n p. 30. 7. 1920 n:o 926 (TMA).
145 KKO 1920 p. II 916.
146 HO:n p. 2. 4. 1928 n:o 522 (TMA).
147 Em. p.

rykmenttiä koskevien sotilastietojen hankkimiseen.[148] Myös Sos. Nuorisoliiton lakkauttamispäätöksessä viiden syytetyn kohdalla oleva maininta sotilasvakoilusta on aivan ylimalkainen, eikä siinä yksilöidä tekoja sen enempää kuin toiminnan paikkaa tai aikaakaan.[149]

Eräässä tapauksessa tietoja ei hankittu niiden edelleen välittämistä varten vaan sabotaasimielessä. HO:n vuodelta 1919 olevassa päätöksessä, siis SKP:n »Sturm und Drang» -kaudelta, kerrotaan, että syytetyt olivat hankkineet Melkön saarella olevia ruuti- ja ampumatarvevarastoja kuvaavan piirroksen voidakseen räjäyttää nämä varastot ilmaan.[150] Tässäkin tapauksessa vakoilua oli harjoitettu ennen Tartoń rauhansopimusta, joten em. asetusta ei voitu soveltaa, mutta maanpetossyytekin jätettiin nostamatta tässä samoin kuin muissakin tapauksissa, jotka koskivat SKP:n hyväksi tapahtunutta toimintaa.

Näiden tapausten ohella on vain yksi juttu vuodelta 1922, jossa on tietoja varsinaisesta sotilasvakoilusta SKP:n hyväksi. Syytetty oli tuntemattomaksi jääneeltä sotilashenkilöltä saamiensa tietojen nojalla mm. laatinut kolme raporttia sotaväen majoituspaikoista, aseistuksesta ja erinäisistä laitoksista; ainakin kaksi raporteista sisälsi sotilassalaisuuksia. Neuvosto-Venäjälle raportteja viemään lähtenyt kuriiri pidätettiin Metsäpirtissä.[151] Tämä on siis ainoa tapaus, jonka yhteydessä edellä esitettyjen varausten jälkeen voi todeta, ettei SKP:n hyväksi suoritettua sotilasvakoilua aina pidetty valtiosalaisuuksien ilmaisemisena. (Vuodelta 1924 on lisäksi yksi tapaus, jossa syyte hylättiin näytön puutteessa.[152]) Myöhemmin HO:n kanta muuttui (ks. s. 186).

Edellä mainittuja tekomuotoja on esiintynyt aika runsaasti HO:n päätöksissä. Näiden lisäksi voi vielä mainita muutamia esimerkkejä muustakin toiminnasta, mitä HO on pitänyt valtiopetoksen valmisteluna.

SKP:n ensimmäisessä vuonna 1919 pidetyssä puoluekonferenssissa hyväksyttiin päätöslauselma »kommunistinen vaalilippu», joka oli osoitettu »Suomen köyhälistölle, maan raatajille ja herravallan sortoa vihaaville sotilaille».[153] Siinä suositettiin vaalilakkoa ja suoraa toimintaa.

148 HO:n p. 22. 9. 1930 n:o 1368 (THOA).
149 HO:n p. 2. 6. 1926 n:o 661 (TMA).
150 HO:n p. 24. 10. 1919 n:o 1257 (TMA).
151 HO:n p. 14. 2. 1922 n:o 304 (TMA).
152 HO:n p. 11. 4. 1924 n:o 596 (TMA).
153 *Hakalehto* 1966, s. 41.

HO:n kanneviskaalinapulainen Axel Uggeldahl luonnehti sisältöä seuraavin sanoin:

»[julistuksessa] ... Suomen työväestöä erittäin räikein sanoin yllytetään muodostamaan 'köyhälistön punainen armeija kumoustaistelun voitolliseksi perilleviejäksi' ja siten asevoimin kukistamaan laillinen Hallitus ja sen sotavoima, riistämään itselleen kaikki valtiovalta ja saattamaan maassa voimaan 'työväen ja puna-armeijan soturien sekä työtätekevien sorrettujen maanmiesten yhteinen Sosialistinen Neuvosto-tasavalta' eli lyhyesti sanottuna köyhälistön diktatuuri; ...».[154]

Viisi tämän »vaalilipun» lukuisista allekirjoittajista oli vuosina 1923—1927 syytteessä Turun HO:ssa. Kaksi SKP:n jäsentä tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta,[155] yksi, sosiaalidemokraattisen liikkeen nestori Nils Robert af Ursin, selvisi puolentoista vuoden kuritushuonerangaistuksella valtiopetoksen valmistelun edistämisestä (= avunannosta).[156] Matti Turkian tapauksessa »vaalilipun» allekirjoittamista pidettiin jatkona hänen kansalaissodan aikaiselle valtiopetokselliselle toiminnalleen.[157] Yksi syytetty vapautettiin, koskei ollut selvitetty, että hänen nimensä olisi hänen neuvostaan ja toimestaan merkitty julistukseen.[158] Tässäkään tapauksessa, joka läheisesti liittyy kiihotuskirjallisuuden levittämiseen, ei viitattu RL 16 luvun 8 §:n 1 momenttiin.

Valtiopetoksen valmistelutoimintaa koskettelevat nämäkin HO:n vuodelta 1920 olevasta päätöksestä löytyvät esimerkit.[159] Yksi syytetty tuomittiin siitä, että hän oli saattanut kaksi muuta syytettyä yhteen, avustanut eräässä radiokaupassa (= säilyttänyt osia ja hoitanut osamaksuja) sekä neljä kertaa erään Järvimäki-nimisen SKP:n jäsenen pyynnöstä »värjännyt tämän huuliparran». Eräs helsinkiläinen muurari, nimeltään Jokinen, oli kehotuksesta ottanut Järvimäen luokseen asumaan ilmoittamatta siitä poliisille ja sopinut Järvimäen kanssa ovikellon merkkisoitosta. Kolmas syytetty, joka tiesi Järvimäen olevan kommunistien palveluksessa, oli hankkinut tälle asunnon Jokisen luota, ja lopuksi neljäs

154 HO:n p. 7. 2. 1923 n:o 231 (TMA).
155 Em. p. ja HO:n p. 8. 5. 1923 n:o 1065 (TMA).
156 HO:n p. 12. 3. 1923 n:o 567 (TMA).
157 HO:n p. 13. 10. 1927 n:o 1397 (TMA).
158 HO:n p. 12. 2. 1923 n:o 274 (TMA).
159 HO:n p. 30. 7. 1920 n:o 926 (TMA).

syytetty oli lainannut rahaa eräältä toiselta syytetyltä ja välittänyt Järvimäelle »kipinäkoneen». Kukaan näistä syytetyistä ei ollut SKP:n jäsen.

Näiden tapausten merkitystä rajoittaa se seikka, että kaikki syytetyt tuomittiin samassa oikeudenkäynnissä, (jutussa, jossa Neuvosto-Venäjälle lähdön yritystä pidettiin valtiopetoksen valmisteluna). Asunnon antaminen kommunistille olikin yleensä avunantoa valtiopetoksen valmisteluun. Esimerkit puolustanevat mukanaoloaan kuitenkin sillä, että ne antavat pienen kuvan maanalaisesta toiminnasta ja osoittavat samalla, että HO saattoi pitää kaikenlaiseen toimintaan osallistuneita valtiopetoksen valmistelurikoksen tekijöinä.

Tähän asti mainitut tekomuodot ovat olleet sellaisia, että niihin saattoivat syyllistyä sekä SKP:n jäsenet että ulkopuoliset avustajat. Tutkimatta on vielä SKP:n jäsenten puoluekoneistossa ja sen ulkopuolella harjoittama toiminta.

SKP:n jäsenyyttä pidettiin jo sellaisenaan valtiopetoksen valmisteluna. HO:n päätöksiin on ilmeisesti vaikuttanut RL 11 luvun 4 §:n viimeinen lause, koska niissä puhutaan liittymisestä puolueeseen, jonka tarkoituksena oli laittomasti kumota hallitusmuoto jne. Tulen myöhemmin luvussa Rangaistukset osoittamaan, ettei tämä suinkaan johtanut pykälän lopussa mainitun lievemmän rangaistusasteikon käyttämiseen, vaan että SKP:een liittymisellä oli rangaistusta korottava vaikutus. Johtuen SKP:n luonteesta eliittipuolueena ei juuri sattunut, että jonkun syytetyn viaksi olisi luettu pelkkä (passiivinen) jäsenyys, vaan lisäksi viitattiin myös puolueen toimintaan osallistumiseen. Valtaosalla tuomituista oli lisäksi ollut jokin toimi maanalaisessa puoluekoneistossa.

SKP:n puoluekoneiston kehitys ja rakenne selviää hyvin kirjan liitteenä olevasta yhteenvedosta, joka sisältää HO:n SKP:n maanalaista toimintaa ja järjestörakennetta koskevat yleiset perustelut.[160] Todettakoon lyhyesti, että korkein Suomessa toimiva elin oli nk. Suomen byroo, jonka alaisena toimihenkilönä oli mm. puolueen järjestöjen ja puolueryhmien yleisorganisaattori. Seuraavana portaana olivat piirijärjestöjen johdossa olevat piirikomiteat, joita oli seitsemän (vuoteen 1923 vaalipiirikolmikot), sekä tarvittaessa alapiirikomiteoita. Paikallistoimintaa johtivat paikallis- ja kaupunkikomiteat (vuoteen 1923 paikalliskolmikot). Kaikilla tasoilla

160 Liite s. 441. SKP:n organisaatiosta, ks. tarkemmin *Hakalehto* 1966, ss. 18—30 ja ss. 112—119.

oli lisäksi tarpeellisia toimihenkilöitä (piiriorganisaattoreita jne.). Puolueen perusryhmänä oli solu, joka korvasi alkuaikoina toimineet kolmikot. Useimpien solujen johdossa oli nk. solujen byroo. Nuorisotoimintaa varten SKP perusti vuonna 1925 maanalaisen keskusjärjestön Suomen Kommunistisen Nuorisoliiton (SKNL), jolle luotiin oma organisaationsa.[161] Organisaation rakenteesta mainittakoon vielä julkisissa työväenjärjestöissä toimineet SKP:n jäsenistä muodostuneet fraktiot.

Jäljempänä on koottu esimerkkejä niistä HO:n päätöksien kohdista, joissa kerrotaan syytettyjen toiminnasta SKP:ssa. Milloin päätöksessä todetaan syytettyjen viaksi jääneen sen, mistä heitä on syytetty, on vastaavasti lainattu päätökseen otettua syytekirjelmää. Aikaisemmissa esimerkeissä pääpaino on pantu sellaisille »lieville» tapauksille, joissa tuomittua useimmiten on syytetty vain yhdestä teosta, jotta voitaisiin selvittää, mitä HO on pitänyt rikollisena valmisteluna. Tässä olevat esimerkit jakautuvat sen sijaan tasaisemmin; mukana on korkeimpia johtohenkilöitä kuten vuonna 1928 pidätetyt Suomen byroon jäsenet, mutta myös tavallisia rivimiehiä. Tapaukset ovat HO:n päätöspäivämäärien mukaisessa aikajärjestyksessä.

Vuonna 1920:

Hjalmar Alarik Hupli ja Otto Vilhelm Itkonen olivat vuonna 1918 Neuvosto-Venäjällä liittyneet SKP:een ja puolueen tarkoitusperiä edistääkseen tulleet Suomeen helmi- tai maaliskuussa 1919, jolloin Itkonen oli tuonut rahalähetyksen ja jättänyt sen tänne. Molemmat olivat toimineet lokakuuhun 1919 asti Helsingissä venäläisen kiihotuskirjallisuuden levittäjinä. (Molemmat tuomittiin myös valtiopetoksen salahankkeesta.)[162]

Vilhelm Leinonen oli liittynyt SKP:een, saanut tehtäväkseen vakoilla Mikkelin ja Kuopion suojeluskuntia 2 000 markan kuukausipalkasta ja ollut yhteydessä toiseen SKP:n jäseneen.[163]

Armas Vitalis Rinne oli SKP:n jäsen, hän oli pyynnöstä värvännyt miehiä lähtemään Neuvosto-Venäjälle, säilyttänyt paketteja ja mennyt hakemaan paketin, jonka piti sisältää kompassi ja vaatteita Venäjän matkaa varten. Paketinhakumatkalla hän oli tavannut kaksi muuta SKP:n

---

161 *Hakalehto* 1966, s. 131.

162 HO:n p. 23. 3. 1920 n:o 425 (TMA). Turhan laveuden välttämiseksi olen vain harvoissa tapauksissa lainannut sanatarkasti HO:n päätöksiä.

163 HO:n p. 28. 6. 1920 n:o 888 (TMA).

jäsentä. Lisäksi hän oli pitänyt erään SKP:n jäsenen luonaan asumassa, (tuomittiin myös salahankkeesta).[164]

Vuonna 1922:

Kalle Anton Salmi oli syksystä 1921 toiminut SKP:n paikallisen osaston johtajana Porissa ja tässä ominaisuudessaan pitänyt luetteloa puolueen Porissa asuvista jäsenistä, merkinnyt näiden nimet ja muut tiedot luetteloon ja erityisille lomakkeille, jotka hän sitten oli toimittanut SKP:n keskuskomitealle Pietariin. Salmi oli myös hallussaan olevaan asemakarttaan tehnyt merkintöjä niiden talojen kohdalle, joissa säilytettiin ase-, räjähdys- ja muita sotatarvevarastoja ja joissa asui joko suojeluskuntaan kuuluvia tai kapinallisiin lukeutuvia henkilöitä.[165]

Frans Emil Korkiala oli kuulunut SKP:n vaalipiirikolmikkoon, (tuomittiin myös SSTP:n rauhanjulistuksesta).[166]

Kalle Lepola oli Neuvosto-Venäjällä liittynyt SKP:een ja keväällä 1919 toiminut keskuskomitean agitaattorina Inkerin suomalaisilla asutusalueilla. Kun suomalainen keskustoimisto perustettiin Pietariin, Lepola oli lokakuussa 1919 valittu tämän elimen »kollegion» jäseneksi; hän oli toiminut myös keskustoimiston sihteerinä sekä sen »huoltotoimiston» hoitajana vuoden 1920 loppupuolelle asti. Lisäksi hän oli ollut luennoitsijana Pietarissa ja Lempaalassa pidetyillä kiihotuskursseilla ja vuoden 1920 loppupuolelta vuoden 1922 alkupuolelle ollut keskuskomitean »agitatsionitoimiston» hoitajana. Lepola palasi Suomeen 2. 6. 1922 ja hänet pidätettiin samana päivänä Heinjoella, (syytteessä myös valtiopetoksesta).[167]

Vuonna 1923:

Amanda Sofia Sirola oli liittynyt SKP:een, toiminut puolueen keskuskomitean lisäjäsenenä ja allekirjoittanut »kommunistisen vaalilipun».[168]

Vuonna 1924:

STP:n lakkauttamisjutun yhteydessä kolme syytettyä tuomittiin siitä, että he »Suomen kommunistisen työväestön edustajina» (syyttäjän kirjelmä) olivat ottaneet osaa SKP:n kesällä 1921 Pietarissa pidettyyn puoluekokoukseen.[169]

---

104 HO:n p. 30. 7. 1920 n:o 926 (TMA).
165 HO:n p. 27. 7. 1922 n:o 1267 (TMA).
166 HO:n p. 20. 10. 1922 A.J. II: 49 (TMA).
167 HO:n p. 20. 11. 1922 n:o 2075 (TMA).
168 HO:n p. 7. 2. 1923 n:o 231 (TMA).
169 HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA).

Vuonna 1925:

Armas Berg ja Axel Mannila olivat kuuluneet SKP:n työpaikkasoluun ja levittäneet kommunistista kirjallisuutta.[170]

Erik Fredrik Davidsson oli ainakin kevättalvesta 1924 ollut SKP:n asiamiehenä Turussa ja tällöin ollut läheisessä yhteistyössä erään SKP:n johtohenkilön kanssa, joka asui jonkin aikaa Davidssonin luona. Davidsson oli valvonut ja ohjannut muiden salaisessa toiminnassa mukana olevien henkilöiden työtä. Hän oli levittänyt Helsingissä olevan (?) keskuskomitean lähettämiä lentolehtisiä sekä toimittanut keskuskomitealle osaksi postitse, osaksi käymällä Helsingissä puolueen salaisia lähetyksiä ja ottanut vastaan Turkuun osoitettuja lähetyksiä.[171]

Vuonna 1928:

»Hjalmar Viktor Rasi oli marraskuussa vuonna 1922 matkustanut Pietariin ja siellä opiskellut ... 'Lännen Vähemmistökansallisuuksien Kommunistisessa Yliopistossa' 1923 vuoden loppuun. 1924 vuoden tammi- tai helmikuussa hän oli joutunut ... keskuskomitean palvelukseen liittyen samalla puolueeseen. Mainitussa palveluksessa ollessaan Rasi oli käsitellyt Suomesta tulleita piirikomiteain lähettämiä muun muassa suojeluskuntia, puolueen järjestelyä ja mielialoja eri seuduilla Suomessa koskevia selostuksia sekä tehnyt niistä yhteenvetoja ja antanut ne keskuskomitean käytettäviksi. Keskuskomitean palveluksessa Rasi oli ollut 1924 vuoden loppuun saakka, jolloin hän oli saanut mainitulta komitealta määräyksen lähteä Suomeen, ja sittenkuin hän ensin oli järjestänyt puolueen toiminnan Kuopion piirissä, joka puolueen varsinaisena piirinä oli silloin ollut vasta suunnittelun alaisena, siirtyä Helsinkiin piirikomiteain yleisorganisaattoriksi. Tämän jälkeen eli joulukuun lopussa 1924 tai 1925 vuoden tammikuun alussa Rasi oli matkustanut Kuopion kaupunkiin, jossa hän oli toiminut Kuopion piirin pääorganisaattorina tammikuun alkuun 1926. Tuossa toimessaan Rasi oli järjestänyt ja kehittänyt puolueen toimintaa Kuopion ja Kajaanin seuduilla sekä hankkinut jäseniä puolueeseen ja perustanut alapiirikomiteoita, joille hän oli antanut ohjeita ja lähettänyt kiihoituskirjallisuutta ja joilta hän oli vastaanottanut ilmoituksia niiden toiminnasta. Piiriorganisaattorina Rasi oli käynyt kerran, joskus kaksikin kertaa kuukaudessa Helsingissä keskustelemassa piirikomiteain yleisorganisaattorin ja 'Suomen Byroon' jäsenten kanssa niistä keinoista ja toimintatavoista, joilla puolueen toimintaa voitaisiin edistää, saaden silloin toimintaansa varten sekä suullisia että kirjallisia ohjeita kuin myös kiihoituskirjallisuutta. Tammikuussa 1926 Rasi sitten oli muuttanut Kuo-

170 HO:n p. 19. 2. 1925 n:o 174 (TMA).

171 HO:n p. 15. 7. 1925 n:o 674 (TMA).

piosta Helsinkiin ja ottanut vastaan yleisorganisaattorin toimen. Yleisorganisaattorina Rasi oli antanut ohjeita ja määräyksiä piirikomiteoille, tehnyt esityksiä puolueen tarkoitusperien edistämiseksi 'Suomen Byroolle', lähettänyt kiihoituskirjallisuutta piiriorganisaattoreille ja laatinut tilanneselostuksia piirikomiteoilta saatujen raporttien sekä sanomalehdistä ja aikakausjulkaisuista hankittujen tietojen perusteella. Heinäkuussa 1927 Rasi oli tehnyt matkan Venäjälle ja oli silloin ollut keskusteluissa Suomen oloista ja asioista ... [SKP:n] johtohenkilöitten kanssa. Palattuaan seuranneen elokuun lopussa Venäjältä Helsinkiin, Rasi oli pidätetty Etsivän Keskuspoliisin toimenpiteestä sitä seuranneen marraskuun 18. päivänä;».[172]

Adolf Taimi »oli kapinan kukistumisen jälkeen paennut Venäjälle sekä siellä kesällä vuonna 1918 ottanut osaa ... [SKP:n] ... perustamiseen sekä sen jälkeen ... jatkuvasti erittäin huomattavasti osallistunut puolueen toimintaan ja sen johtamiseen; ... [ja] ... hänet oli keskuskomitean toimesta ... [syksyllä 1927] lähetetty Suomeen ottamaan Suomen byroon keralla osaa järjestön toiminnan johtamiseen ja tarkkailuun maassa, jossa toiminnassa Taimi oli ollut hänen ... [19. 5. 1928] ... Helsingissä tapahtuneeseen pidättämiseensä asti;» (Taimi tuomittiin myös valtiopetoksesta).

»... Anton Henrik Järvinen oli liityttyään vuoden 1920 lopulla Suomen kommunistiseen puolueeseen, matkustanut Venäjälle ... sekä sen jälkeen palannut Suomeen ja siitä lähtien tehokkaasti ottanut osaa puolueen salaiseen toimintaan, kuuluen pitkän aikaa ... huhtikuussa [1928] tapahtuneeseen pidättämiseensä asti Suomen byrooseen täysivaltaisena jäsenenä, erikoistehtävänään puolueen organisaattorien opastus ja raha-asioiden hoito, sekä ottanut osaa kesällä vuonna 1926 Moskovassa pidettyyn puolueen keskuskomitean laajennettuun istuntoon eli plenumiin;»

Martti Villiam Koivisto oli vuodesta 1925 ottanut osaa SKP:n toimintaan maassa kuuluen vuodesta 1925 Viipurin piirikomiteaan ja hoitaen 1927 jonkin aikaa Viipurin piiriorganisaattorin tehtäviä.

Urho Aleksanteri Harjunpää oli ainakin vuodesta 1926 ottanut osaa SKP:n ja erityisesti sen nuorisolinjan toimintaan Vaasassa; hän oli myös ollut yhteistoiminnassa SKP:n salaisten toimitsijoiden kanssa.

Antti Rouhiainen oli tietoisena SKP:n tarkoitusperistä ainakin vuodesta 1927 ollut Viipurissa yhteistoiminnassa SKP:n salaisten toimitsijoiden kanssa järjestön tarkoitusperien edistämiseksi.[173]

Vuonna 1929:

Yrjö Henrik Lindholm ja Martin Erik Laiho olivat syksystä 1928 toi-

172 HO:n p. 2. 4. 1928 n:o 522 (TMA).

173 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

mineet SKNL:n Turun piirikomitean jäseninä, kunnes heidät pidätettiin toukokuussa 1929.

Lauri August Laine oli vuosina 1925 ja 1926 toiminut Högforsin paikalliskomitean jäsenenä.[174]

Vuonna 1930:

Yrjö Ilmari Lehtinen oli ainakin vuosina 1928 ja 1929 ollut yhteistoiminnassa SKP:n toimitsijoiden kanssa ottamalla myöskin osaa SKP:n kesällä 1929 Tukholmassa pidettyyn neuvottelukokoukseen.[175]

August Fredrik Niemistö oli vuodesta 1925 tehokkaasti ottanut osaa SKNL:n ja SKP:n toimintaan ja ollut läheisessä yhteistyössä näiden järjestöjen johto- ja toimihenkilöiden kanssa.[176]

Vieno Armas Tuominen oli vuosien 1929 ja 1930 aikana osallistunut Helsingissä salaiseen kommunistiseen toimintaan toimimalla työpaikkasolujen perustajana valtionrautateiden Helsingin konepajalla, jäsenten värvääjänä ja yhteydenpitäjänä SKP:n ylempiin elimiin sekä kirjallisuuden ja julistusten levittäjänä ja jakajana.[177]

Nämä jo sinänsä pitkiksi tulleet näytteet ovat vain murto-osa kaikista SKP:n toimintaa koskevista päätöksistä, mutta ne ovat läpileikkaus Turun HO:n käytännöstä. Aikaisemmin jo monesti toistettu väite, että kaikki osallistuminen SKP:n toimintaan oli valtiopetoksen valmistelua, käy ilmi myös näistä otteista. Vuonna 1922 Kalle Lepolan syyksi luettiin myös hänen agitaatiotoimintansa Inkerin suomalaiseuduilla, siis Neuvosto-Venäjän kansalaisten parissa. Amanda Sirola tuomittiin vuonna 1923 myös siitä, että hän oli toiminut SKP:n keskuskomitean lisäjäsenenä. Hänen kiistämättä jääneen väitteensä mukaan hänen tehtävänään oli tässä toimessa ollut Neuvosto-Venäjällä olleiden punapakolaisten auttaminen. Syyttäjänä toiminut kanneviskaalin apulainen Axel Uggeldahl totesi tällöin suoraan, että kaikki toiminta SKP:n puitteissa oli rikollista.

Tärkeäksi kysymykseksi jää, onko 1920-luvun päätöksissä havaittavissa mitään kehitystä. Yhdessä suhteessa pieniä muutoksia löytyy. 1920-luvun alkupuolella on päätöksissä yleensä osoitettu, että syytetty on syyllistynyt t i e t t y y n t e k o o n, kuten kirjallisuuden levittämiseen jne.

174 HO:n p. 30. 9. 1929 n:o 1235 (TMA).
175 HO:n p. 10. 3. 1930 n:o 386 (THOA).
176 HO:n p. 28. 3. 1930 n:o 512 (THOA).
177 HO:n p. 13. 5. 1930 n:o 843 (THOA).

Jo vuonna 1923 Frans Korkiala tuomittiin vain vaalipiirikolmikon jäsenyydestä, mutta hän oli syyllistynyt myös muihin rikoksiin. Vuosikymmenen loppupuolella ei enää mainittu konkreettisia tekoja, vaan riitti, että syytetyn asema järjestökoneistossa oli todettu. Varsinaiseen toimintaan viitataan hyvin ylimalkaisesti, usein mainitaan vain vuosiluvut, ja tiettyjen tekojen määrittely korvataan laatusanoilla »huomattavalla tavalla», »tehokkaasti» ja joskus »innokkaasti». Tätä huomiota vastaan ei sodi se seikka, että Rasin rikosluettelo vuodelta 1928 on pisin näytteistä, koska hän ilmeisesti oli hyvin auliisti kertonut osallisuudestaan SKP:n toimintaan.[178] Vertailukohteena voi mainita Adolf Taimen tuomion hyvin epämääriset perustelut.

Epäselväksi jää (ja jäi todennäköisesti myös HO:lle) useissa tapauksissa, oliko syytetty todella SKP:n jäsen. 1920-luvun lopussa tällä seikalla ei näytä olleen merkitystä, koska syytetyt saatettiin tuomita myös sillä perusteella, että he olivat olleet yhteistyössä SKP:n salaisten toimihenkilöiden kanssa. Yhteistyön laatu on päätöksissä usein jäänyt mainitsematta.

Tämän kehityksen syy on selvä. Vuonna 1924 HO:ssa ensimmäisen kerran tuomittiin syytettyjä valtiopetoksen valmistelusta vain sillä perusteella, että heillä oli ollut jokin tehtävä STP:ssa. Tämän jälkeen oli selvää, että myös SKP:n jäsenten kohdalla riitti perusteluksi viittaus syytetyn asemaan puolueessa. HO:n perusteluita arvosteltaessa on kuitenkin muistettava RL 11 luvun 4 §:n viimeinen lause, joka kriminalisoi liittymisen valtiopetosta valmistelevaan väkeen.

Vuosina 1920—1930 HO:ssa tuomittiin yhteensä 51 syytettyä avunannosta valtiopetoksen valmisteluun (liitetaulukko II). Näistä runsas puolet eli 30 henkilöä oli osallistunut maanalaiseen toimintaan. Ennen kuin käymme tutkimaan HO:n päätöksiä, on vielä palattava vuosisadan alun juridisessa kirjallisuudessa valmistelun avunannon rangaistavuudesta esitettyihin mielipiteisiin.

RL ei tunne käsitettä avunanto rangaistavaan valmisteluun; RL 5 luvun 3 §:ssä mainitaan vain avunanto rangaistavaan yritykseen. Vuonna 1931 säädetty RL 11 luvun 4 a § muodosti valtiopetoksen valmis-

178 Rasia on äärivasemmiston keskuudessa pidetty petturina tai jopa provokaattorina, ks. *Tuominen*, s. 319 s.

telun avunannosta itsenäisen rikoksen; puhuttiin valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä. Tähän lainkohtaan palataan myöhemmin. Tässä tarkastellaan tilannetta 1920-luvulla, jolloin avunantokäsitteen soveltaminen oli rikosoikeuden yleisten oppien varassa.

Forsman oli Suomessa ainoa, joka tarkasteltavana olevana aikana tai sitä ennen oli käsitellyt avunannon suhdetta rangaistavalle valmisteluasteelle jääneeseen rikokseen. Forsmanin jo aikaisemmin esitetty kanta oli, että valtiopetoksen valmistelun tekijänä saattoi olla vain se, jonka tarkoituksena oli itse ryhtyä päätekoon, siis valtiopetokseen tai sen yritykseen. Muiden tekemiä valmistelutoimia oli s ä ä n n ö n m u k a i s e s t i (i regeln, tekijän harvennus) pidettävä avunantona päärikokseen.[179] Tästä voimme päätellä, että jos päärikosta ei edes yritetä, tällainen toisen suorittama valmisteluteko jää valtiopetoksen avunannon yritykseksi, josta Suomen lain mukaan ei rangaista kuten ei avunannon yrityksestä muutenkaan.

Tämän Forsmanin mielipiteen tulkinnan tueksi on myös tutkittava, mitä hän on sanonut avunannosta muihin valmistelutoimiin. Kahdessa muussa tapauksessa Forsman käsittelee tätä kysymystä, nimittäin RL 34 luvun 6 §:ssä (sytytys- tai räjähdysaineiden kokoaminen murhapolttoa tai rikollista räjähdystyötä varten) ja 37 luvun 6 §:ssä (raharikoksen valmistelu). Ensiki mainitussa tapauksessa todetaan, että jos sytykkeet on koonnut joku muu kuin se, joka aikoo tehdä murhapolton jne., ei RL 34 luvun 6 §:ää voida soveltaa, vaan kokoaja on tuomittava murhapolton jne. avunannosta, jos muut avunannon edellytykset ovat olemassa[180] (= että tapahtui ainakin päärikoksen rangaistava yritys). RL 37 luvun 6 §:n kohdalla Forsman ei ole yhtä kategorinen. Hän katsoo, että tämän pykälän mukaan voidaan tuomita rangaistukseen myös avunannon yrityksestä (esim. toinen valmistaa toiselle laattoja väärän rahan tekemistä varten, mutta viimeksi mainittu luopuu väärennyksestä tai käyttää muita välineitä), koska tällöin on poikkeuksellisesti kysymyksessä delictum sui generis.[181] Näissä kahdessa tapauksessa on lisäksi muistettava, että Forsman puhuu toisen henkilön kuin tulevan tekijän, laissa tarkoin määritellyn valmistelutoimen tekemisestä. RL 34 luvun 6 §:ssä ja 37 luvun 6 §:ssä valmisteluteot on täysin rajattu päin vastoin kuin RL 11 luvun 4 §:ssä.[182]

---

179 S. 42 ja alaviite 88.

180 *Forsman* III, s. 908.

181 *Forsman* III, s. 796.

182 Tämä koskee RL 37 luvun 6 §:ää myös vuoden 1932 lainmuutoksen jälkeen.

Forsmania lienee siis tulkittava siten, että hän ei pitänyt valmistelun avunantoa rangaistavana tekona ainakaan RL 11 luvun 4 §:ssä ja 34 luvun 6 §:ssä mainituissa tapauksissa. Väärinkäsitysten välttämiseksi on tässä vielä toistettava eräs seikka, ennen kuin siirrytään HO:n oikeuskäytäntöön. Joskin Forsmania pidettiin (ja voidaan vieläkin pitää) Suomen rikosoikeuden alkuperäisen tulkinnan suurimpana auktoriteettina, hänen mielipiteensä olivat vain yksityishenkilön esittämiä; ne eivät tietenkään sitoneet tai suojanneet lainkäyttäjää. Kirjallisuudessa ilmenee joskus taipumus pitää tuomioistuinten päätöksiä »väärinä» tai »oikeina» sen mukaan, ovatko ne sopusoinnussa Forsmanin tai muiden auktoriteettien näkemysten kanssa.[183] Vielä on mainittava, ettei RL k i e l l ä valmistelun avaunannon olemassaoloa, vaan se vaikenee koko asiasta (vrt. kuitenkin nulla poena sine lege-periaatteeseen).

Hiitonen selostaa STP:n lakkauttamisjutun yhteydessä vuonna 1924 syytettyjen avustajana toimineen HA Joutsenlahden väitettä, että tätä oikeudenkäyntiä varten oli luotu uusi rikosoikeudellinen käsite »avunanto valtiopetoksen valmisteluun».[184] Koska Hiitonen ei kommentoi väitettä, hänen esityksensä jää tässäkin kohdassa harhaanjohtavaksi; Turun HO:ssa annettiin ensimmäiset tuomiot valtiopetoksen valmistelun avunannosta jo vuonna 1920,[185] joten tämä käsite oli viidettä vuotta HO:n käytössä STP:n lakkauttamisoikeudenkäynnin aikana. Jo sitä ennen, lokakuussa 1919, vt. kanneviskaali Ludvig Lagercrantz oli eräässä jutussa vaatinut syytetylie rangaistusta mainitunlaisesta avunannosta.[186]

Maanalaista toimintaa koskevissa jutuissa HO:n varsinaisten valmistelutekojen ja avunannon välille vetämä raja on hyvin epäjohdonmukainen. Usein saa sen käsityksen, ettei tällaista rajaa ratkaisijoiden mielessä ollutkaan, vaan että sattuma (ja tietenkin syyttäjän rangaistusvaatimus) ratkaisi, tuomittiinko syytetty valtiopetoksen valmistelusta vai avunannosta tähän rikokseen. Huoneen luovuttaminen SKP:n salaisille toimitsijoille joko asunnoksi tai kokouspaikaksi oli tosin kahdessa tapauksessa avunantoa,[187] mutta löytyy myös päätös, jossa tällainen teko kat-

183 *Hiitonen*, s. 151.

184 *Hiitonen*, s. 196 s.

185 HO:n p. 5. 2. 1920 n:o 72 (TMA).

186 HO:n p. 28. 11. 1919 n:o 1495 (TMA).

187 HO:n p:t 14. 3. 1922 n:o 557 (TMA) (syytetty oli majoittanut Otto Wille Kuusista) ja 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA) (syytetyt olivat mm. piilottaneet Adolf Taimea).

sottiin varsinaiseksi valmisteluksi.[188] Salaisen kirjallisuuden tai pakettien välittämistä saatettiin myös pitää avunantona[189] samoin kuin kirjallisuuden tai SKP:n monistuskoneen säilyttämistä.[190] N. R. af Ursinin saama tuomio on jo mainittu sivulla 61. Valtiopetoksen valmistelun avunannosta tuomittujen joukossa oli jopa yksi SKP:n jäsen. Lisäksi hän oli välittänyt SKP:n salaista kirjeenvaihtoa, ja hänen luotaan oli tavattu suuri kirjallisuusvarasto sekä papin-, matka- ja henkilöllisyystodistuksia ja väärennettyjä poliisin ja muiden viranomaisten leimasimia.[191] Yhdessä tapauksessa avunantoa oli osallistuminen SKP:n sotilaslinjan toimintaan hankkimalla tämän toimitsijoille teollisuuslaitoksia, sotaväkeä, suojeluskuntia ja tulliasioita koskevia tietoja.[192] Kun usein mainittu Adolf Taimi oli pidätetty, katsottiin valtiopetoksen valmistelun avunantoon vielä sisältyvän salaamisyritykset, siis RL 16 luvun 20 §:ssä mainittu rikoksen suosiminen. Taimen pidätyksen jälkeen oli häntä piilottanut naishenkilö yrittänyt hävittää ja kätkeä asunnostaan tavattuja järjestön rikollista toimintaa valaisevia todistuskappaleita.[193]

Nämä esimerkit osoittavat, ettei edellä esitetty arviointi ole liian jyrkkä. HO:n häilyvän oikeuskäytännön vaikutuksia vähensi alkuaikoina kuitenkin se seikka, että rangaistukset avunantotapauksissa usein kohosivat yhtä korkealle, kuin jos syytetty olisi tuomittu varsinaisena tekijänä. Liitetaulukosta II selviää, että HO usein katsoi syytetyn syyllistyneen avunantoon, vaikka syyttäjä oli vaatinut rangaistusta valmistelusta.

Valtiopetoksen valmistelusyyte Turun HO:ssa ei väistämättä johtanut langettavaan tuomioon, vaan päätöksistä käy ilmi, että kymmenessä prosentissa tapauksista syyte hylättiin, sitä ei tutkittu tai se raukesi esim. siitä syystä, että syyttäjä luopui oikeudenkäynnin aikana rangaistusvaatimuksesta. (Syytteestä luopuminen johtui kuitenkin useasti siitä, että syytetty oli kuollut tai että häntä ei ollut tavattu.) 1920-luvun kuluessa vapautettujen määrä väheni huomattavasti sekä absoluuttisesti että suh-

188 HO:n p. 30. 7. 1920 n:o 926 (TMA) (selostettu sivulla 61).
189 HO:n p. 19. 2. 1925 n:o 174 (TMA) sekä viisi päätöstä vuosina 1926—1930.
190 HO:n p. 14. 10. 1921 (ei n:oa) (TMA).
191 Ks. edellinen alaviite.
192 HO:n p. 10. 7. 1928 n:o 819 (TMA).
193 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

teellisesti laskettuna (liitetaulukko II). Vuonna 1920 vajaa neljännes syytetyistä sai vapauttavan tuomion (90 syytettyä, 18 syytettä hylättiin, 3 raukesi tms.). Vuonna 1922 hylättyjä syytteitä oli melkein kolmannes (kymmenen 31:stä), mutta vuosina 1928—1930 yhteensä 234 syytetystä vain neljä vapautettiin ja yhden kohdalla syyte raukesi, joten melkein 98 % syytteistä johti langettavaan tuomioon. Ei ole uskottavaa, että 1920-luvun loppupuolen korkea syytteiden menestymisprosentti johtuisi siitä, että syyttäjät tällöin olisivat olleet valikoivampia syytteiden nostamisen suhteen ja luopuneet epävarmoissa tapauksissa syytteen nostamisesta, joskin heikoimmin perustellut syytteet löytyvät 1920-luvun alkupuolelta.[194] Syyt ovat pikemminkin haettavissa yhä laajenevasta valtiopetoksen valmistelukäsitteestä ja siitä, että HO, päin vastoin kuin vuosikymmenen alkuvuosina, ei juuri kiinnittänyt huomiota syyllisyyden subjektiiviseen puoleen.

Koska kaikki toiminta SKP:n hyväksi oli rikollista, ei HO:n päätöstaltioista juuri löydy vapauttavia päätöksiä, joita olisi perusteltu sillä, että syytettyjen toiminta ei ollut ollut rikollista. Tästä säännöstä on kaksi poikkeusta. Vuonna 1919 merimies Niilo Ahonen oli syytteessä siitä, että hän sisarensa pyynnöstä oli vienyt rahalähetyksen eräälle henkilölle. Samassa jutussa puuseppä Sulo Auteretta syytettiin siitä, että hän ollessaan apulaisena vaimonsa liikkeessä oli nähnyt tämän vastaanottavan salaisen käärön ja »ollut tietoinen tuollaisten lähetysten välittämisestä ja sallinut sen tapahtua». Viimeinen syyte on sitäkin oudompi huomioon ottaen RL 16 luvun 19 §:n 2 momentin säännöksen, joka kieltää rankaisemasta lähisukulaisia siitä, etteivät he ole ilmoittaneet tiedossaan olevaa valtiopetoksen hanketta. Näiden syytettyjen kohdalla HO totesi, etteivät he kerrotulla toiminnallaan olleet tehneet itseään syypäiksi rikoksiin.[195] HO:n päätöstaltiossa olevassa kappaleessa on marginaalissa (luultavasti tahattomasti) ironinen lyijykynämerkintä: »Mitä Sulo Henrik Autere toiminut?» Samoin perustein vapautettiin seuraavana vuonna eräs syytetty, joka oli pitänyt kommunistista agenttia vuokralaisenaan ja tämän pyynnöstä säilyttänyt jotain pakettia tuntematta sen sisältöä sekä toinen syy-

---

194 HO:n p. 24. 10. 1919 n:o 1257 (TMA). Syytetyn luota oli tavattu joukko vallankumouksellisia julistuksia, joista syyttäjä päätteli, että syytetty oli ottanut osaa vallankumoukselliseen toimintaan »ilmeisesti (tekijän harv.) jaettavaksi vastaanottamalla ja luonaan säilyttämällä» näitä julistuksia. Syyte hylättiin.

195 HO:n p. 28. 11. 1919 n:o 1495 (TMA).

tetty, joka oli toiminut kolme viikkoa kauppa-apulaisena liikkeessä, jossa oli SKP:n »postitoimisto».[196]

Edellä mainituissa tapauksissa näkyy merkkejä myös siitä, että HO kiinnitti huomiota subjektiiviseen puoleen eli siihen, oliko syytetty toiminut tahallisesti SKP:n hyväksi. Vuonna 1919 eräs 19-vuotias turkulainen palvelijatar oli joulukuussa eräänä yönä osallistunut salaiseen kokoukseen, johon oli kertynyt joukko aseistettuja miehiä ja naisia pohtimaan uutta vallankumousta, jota paitsi syytetty oli kokouksessa merkinnyt nimensä alkukirjaimen ja kotipaikkansa erääseen kirjaan ja vannonut valan, jonka mukaan hänen tuli uskollisesti ja tarmokkaasti toimia kommunistisen aatteiden hyväksi. Syyte hylättiin, koska syytetty oli väittänyt, että hän oli mennyt kokoukseen ainoastaan uteliaisuudesta sekä tehnyt merkinnän ja valan häntä kokouksessa kohdanneesta pakotuksesta aikomatta valaa noudattaa, eikä siis ollut käynyt selville, että hänellä olisi ollut valtiopetoksen aikomusta.[197] Päätöksen perustelut ennakoivat vuonna 1931 voimaan astuneen RL 11 luvun 4 a §:n 2-kohtaa. Vuonna 1920 neljä syytettyä vapautettiin, vaikka he olivat osallistuneet maanalaiseen toimintaan, koska puuttui selvitys siitä, että he olisivat »toimineet tahallisesti ja tietoisina järjestön aikomuksista».[198] Samansuuntaiset perustelut löytyvät vielä yhdestä päätöksestä vuodelta 1926.[199] Myöhemmin tällaisia perusteluja ei ole. Ainoa viittaus subjektiiviseen puoleen oli, että syytetyt olivat tietoisia rikollisista tarkoitusperistä.

Ne tapaukset, joissa syyte on hylätty sillä perusteella, ettei syytteessä mainittuja tekoja ole näytetty toteen, eivät yleensä anna aihetta kommentteihin. Parissa tapauksessa on selostus paikallaan. Suurehkossa jutussa vuonna 1922 oli syytteessä useita henkilöitä vain sillä perusteella, että heidän nimensä olivat esiintyneet pääsyytetyn (SKP:n toimitsijan) laatimassa salaisessa luettelossa. HO ei pitänyt näyttöä riittävänä langettavaan tuomioon.[200] Vuonna 1923 syytettiin ns. pietarinkävijöitä siitä, että he olivat Suomen kommunistisen työväestön edustajina ottaneet osaa

196 HO:n p. 12. 4. 1920 n:o 506 (TMA).

197 HO:n p. 29. 4. 1920 n:o 598 (TMA). Syytetty oli joutunut kiinni, koska hän oli kertonut kokouksesta isäntäväelleen, joka ilmiantoi hänet. Toistuvista pyynnöistä huolimatta syytetty pääsi vapaalle jalalle vasta yli neljän kuukauden tutkintovankeuden jälkeen (akti 1920 Hak.D. 131: 3, TMA).

198 HO:n p:t 19. 3. 1920 n:o 405 ja 28. 6. 1920 n:o 888 (TMA).

199 HO:n p. 22. 6. 1926 n:o 734 (TMA).

200 HO:n p. 27. 7. 1922 n:o 1267 (TMA).

SKP:n Pietarissa kesällä 1921 pidettyyn puoluekokoukseen. Arvo Tuominen, joka oli yksi syytetyistä, on laajasti selostanut oikeudenkäyntiä muistelmissaan.[201] Useimmat syytetyt kiistivät koko matkan, viisi syytettyä sen sijaan tunnusti käyneensä puoluekokouksessa, mutta nämäkin vapautettiin, koska puuttui luotettavaa selvitystä siitä, minkälaisia päätöksiä kokouksessa oli tehty ja olivatko syytetyt myötävaikuttaneet päätösten syntymiseen.[202] Onnettomammin kävi kolmelle niistä neljästä syytetystä, joiden juttu siirrettiin ratkaistavaksi STP:n lakkauttamisjutun yhteyteen, koska he olivat syytteessä myös tästä. Tällöin heidät tuomittiin osanotosta SKP:n puoluekokoukseen, ilman että päätöksessä olisi viitattu heidän myötävaikutukseensa kokouksen päätöksiin.[203] Ainoa laatuaan on se vuoden 1923 päätös, jossa SKP:n kokoukseen osanoton rangaistavuus tehtiin riippuvaiseksi syytettyjen myötävaikutuksesta kokouksen päätöksiin. Päätös muuttuikin KKO:ssa,[204] ja vuodesta 1924 oli osanotto SKP:n ja myös julkisesti toimivien sosialististen järjestöjen kokouksiin sinänsä valtiopetoksen valmistelua.

»... taikka tekee muun sellaisen valmistelun ...» (julkinen toiminta)

Kaikki julkiseen vasemmistolaiseen toimintaan osallistuneet henkilöt, jotka olivat syytteessä valtiopetoksen valmistelusta, tuomittiin tämän kohdan mukaan. Syytteissä ei sen enempää kuin päätöksissäkään pyritty,

---

201 *Tuominen*, ss. 185—195.

202 HO:n p. 19. 11. 1923 n:o 1846 (TMA). *Tuominen* on tässä kohdin väärässä, kun hän väittää, että tunnustaneet tuomittiin jo HO:ssa, sillä vasta KKO muutti päätökset syytetyille epäedulliseen suuntaan. KKO:n p. 18. 2. 1925 n:o 345 (KKOA). *Hiitosen* esittämä tieto (s. 239), jonka mukaan HO:n päätöksessä olisi ollut maininta siitä, ettei Tuomista ja eräitä muita enää voitaisi tuomita SSTP:een kuulumisesta, koska tämä seikka olisi ollut käsiteltävänä jo ns. rauhanjulistajien jutun yhteydessä, on täysin väärä. Pietarinkävijäin jutussa syyte ei koskenut syytettyjen suhdetta SSTP:een, vaan heidän osallistumistaan SKP:n puoluekokoukseen, (poikkeuksena oli A. I. Heikka, jota syytettiin myös ensimmäisen SSTP:n perustamisesta). Rauhanjulistajien jutussa ei SSTP:n laillisuuttakaan tutkittu. Ainoa totuuden itu Hiitosen väitteessä on se, että Tuominen ja eräät muut todella väittivät, että heidän suhdettaan SKP:een ja Kominterniin oli jo aikaisemmin tutkittu, joten heitä ei vastoin OK 17 luvun 32 §:ää voitu enää syyttää tästä. HO hylkäsi väitteen aiheettomana, koska kysymyksessä oli uusi rikos.

203 HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA).

204 Alaviite 202.

harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta, viittaamaan tiettyihin syytettyjen tekemiin tekoihin, vaan toimitsijan asema, myöhemmin pelkkä jäsenyys sosialistisessa järjestössä, oli riittävä edellytys langettavalle tuomiolle. Koska julkisen toiminnan rikollisuutta perusteltaessa HO:n päätöksissä oli suuri merkitys ns. ketjuuntumisperiaatteella, tulen päin vastoin kuin salaisen toiminnan osalta seuraamaan kronologista esitystapaa.

HO joutui ensimmäisen kerran vuonna 1920 puuttumaan äärivasemmiston julkiseen toimintaan. SDP:ssa vähemmistöön jääneet vasemmistoradikaalit olivat joulukuussa 1919 päättäneet perustaa uuden työväenpuolueen. Valittiin myös väliaikainen puoluetoimikunta. Sen jäseniksi tulivat Tuomas Heinonen, Ida Kantanen, Eino Pekkala, August Raatikainen ja Sulo Vuolijoki. Väliaikainen puoluetoimikunta kutsui koolle puolueen perustavan kokouksen, joka pidettiin 13.—15. 5. 1920 Helsingissä. Kokouksen osanottajiksi ilmoittautui 79 edustajaa 42 järjestöstä.[205]

Kokous sujui aluksi rauhallisesti, joskin poliisiviranomaiset olivat alusta lähtien mukana. Kokouksessa hyväksyttiin yksimielisesti puolueen nimeksi Suomen Sosialistinen Työväenpuolue sekä puolueen yleisohjelma ja menettelytapaohjelma. Menettelytapaohjelma sisälsi kohdan, jonka mukaan puolueen piti liittyä Kominterniin »omalla ohjelmallaan». Tämän johdosta kokouksessa läsnä ollut Helsingin vt. poliisimestari Hjalmar Honkanen hajotti kokouksen ja pidätti yksitoista kokouksen osanottajaa.[206]

Turun HO:ssa asetettiin syytteeseen kolmetoista kokouksen osanottajaa, mm. kaikki väliaikaisen puoluetoimikunnan jäsenet, ja lisäksi tämän toimikunnan sihteeri Robert Virta, joka HO:n päätöksen mukaan ei ollut ollut kokouksessa läsnä. Kaikki syytetyt tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, myös Robert Virta, koska hän oli »tehokkaasti ottanut osaa kysymyksessä olevan puolueen perustamisen valmisteluihin».[207]

Tulen myöhemmin palaamaan HO:n päätöksen perusteluihin. Todettakoon tässä, että päätöksen perustelut olivat ylimalkaiset ja osaksi ristiriitaiset. Pääpaino pantiin ilmeisesti Kominterniin liittymispäätökselle;

---

205 *Hakalehto* 1966, s. 154 s., *Hiitonen* mainitsee 78 edustajaa (s. 157). Ks. myös liitteessä olevia HO:n perusteluja (s. 444).

206 *Hakalehto* 1966, ss. 155 ja 160 (Honkasen virka-asema, Suomen lakimiehet 1926, s. 256).

207 HO:n p. 17. 12. 1920 n:o 1616 (TMA). *Brantingin* väite yhdestätoista tuomitusta (s. 24) on virheellinen. Branting on ilmeisesti huomannut vain ne syytetyt, jotka valittivat päätöksestä.

se seikka, että liittymisen tuli tapahtua omalla ohjelmalla, ei muuttanut asiaa, »... varsinkin kun ei tuon ohjelman eroavaisuutta kolmannen internationaalin periaatteista ole päätöksen alustuksessa eikä sen ponnessakaan mainittu, vaan ilmeistä on että sanottu lisäys on tehty ainoastaan asian oikean laidan salaamiseksi...». Toisaalta kiinnitettiin huomiota puolueen perustamiseen sinänsä, jolloin päätös liittyä Kominterniin oli todiste siitä, että SSTP oli vallankumouksellinen järjestö. Koska myös Virta tuomittiin, vaikka ei millään tavoin viitattu hänen myötävaikutukseensa Kominterniin liittymispäätökseen, puolueen perustaminen sinänsä oli ilmeisesti valtiopetoksen valmistelua. Päätöksen kirjoittamisessa on ollut tiettyjä vaikeuksia. Päätöstaltiossa olevaan kappaleeseen on koneella kirjoitettu kohta »[SSTP] ... joka hyväksyy myöskin laittomia tekoja ... [hallitusmuodon kumoamiseksi]» muutettu musteella lauseeksi »... joka aikoo käyttää myöskin laittomia keinoja ...».[208] Syytetyt valittivat KKO:een, joka oikaisi syytettyjen hyväksi eräitä HO:n suorittamia rangaistusten yhdistämisiä ja laati uudet perustelut.[209]

HO:n päätös ei ollut yksimielinen. HON Hjalmar Roinila halusi vapauttaa syytetyt. Hän katsoi tosin selvitetyksi, että kokouksessa oli päätetty liittyä Kominterniin, jonka kannalla olijat olivat valmiit myös laittomalla tavalla kumoamaan hallitusmuodon,

»mutta koska mainittuun internationaaleen liittymistä tarkoittava päätös, jonka teon jälkeen poliisiviranomainen oli heti hajoittanut puheena olevan kokouksen, niin ollen oli ymmärrettävä uhkaukseksi, otollisen ajan tultua, panna kokouksessa hyväksytty, pääpiirteissä Marexilaisen yhteiskunta- ja talousjärjestelmän käsittävä ohjelma Suomessa kerrotuin tavoin täytäntöön eikä tuollaista uhkausta taas yhtä vähän kuin Robert Wirran kokousta valmistelevia töitäkään voitu pitää sellaisena valtiopetoksen valmistelutoimintona, jota edellytettiin Rikoslain 11 luvun 4 §:ssä ...» niin Roinila oli valmis hylkäämään syytteen.[210]

Hän piti kiinni kannastaan senkin jälkeen, kun KKO oli vahvistanut HO:n langettavan päätöksen kahdessa jutussa vuosina 1922 ja 1925, mutta

---

208 Edellinen alaviite.

209 KKO luopui viittaamasta Kominterniin liittymispäätökseen ja katsoi, että menettelytapaperiaatteet sinänsä osoittivat, että SSTP aikoi käyttää myös laittomia keinoja hallitusmuodon kumoamiseen, KKO:n p. 20. 4. 1921 n:o 961 (KKOA). Uusia perusteluja ei ole otettu KKO:n vuosikirjaan, KKO 1921 p. II 478. *Hakalehto* (1966, s. 160) on selostanut HO:n päätöksen perusteluja KKO:n kantana.

210 I osaston pöytäkirja 17. 12. 1920 (TMA).

jäi molemmilla kerroilla vähemmistöön.[211] Sen sijaan Homeros näkyy nukahtaneen eräässä jutussa vuonna 1923, jolloin neljätoista henkilöä oli syytteessä osallistumisesta SSTP:n tammikuussa 1922 pidettyyn puolueneuvoston kokoukseen, missä oli tehty päätös ns. rauhanjulistuksesta Neuvosto-Venäjän hyväksi. Kahta henkilöä syytettiin myös osallistumisesta SSTP:n perustamiskokoukseen vuonna 1920. Nämä tuomittiin, paitsi RL 12 luvun 5 §:ssä mainitusta rikoksesta, myös valtiopetoksen valmistelusta Roinilan ollessa langettavalla kannalla HO:n muiden jäsenten kanssa.[212]

Kun uudelleen perustetun SSTP:n puoluetoimikunta vuoden 1922 tammikuussa julkaisi tunnetun rauhanjulistuksen Neuvosto-Venäjän hyväksi, kaikki puolueneuvoston kokouksen täysivaltaiset osanottajat pyrittiin asettamaan syytteeseen. Kokouksessa oli yksimielisesti hyväksytty julistuksen pohjana olleet ponnet (ks. s. 170). SSTP:n perustavan kokouksen 79 osanottajasta vain 30 joutui syytteeseen osanotostaan. Hiitonen on jo kiinnittänyt huomiota tähän seikkaan ja pitää käytäntöä outona, koska kaikki päätökset oli tehty yksimielisesti.[213] Ennen kuin puututaan tähän mielipiteeseen, on luotava silmäys kaikkiin SSTP:n perustamista koskeviin juttuihin, jotka ratkottiin HO:ssa.

Tuomiot osallisuudesta perustavaan kokoukseen jakautuivat seuraavasti: vuonna 1920 13 tuomittua, vuonna 1922 1 tuomittu, vuonna 1923 5 tuomittua, vuonna 1924 9 tuomittua sekä vuosina 1925 ja 1928 kumpanakin 1 tuomittu. Vuoden 1920 tuomiot tulivat kaikki edellä mainitussa ensimmäisessä oikeudenkäynnissä. Vuonna 1923 tuomituista kolme tuomittiin myös rauhanjulistuksesta (s. 169) ja yksi pietarinkävijäin jutun yhteydessä (s. 74). Kaikki vuonna 1924 tuomitut olivat syytteessä STP:n lakkauttamisjutussa (s. 80). Viimeinen vuonna 1928 tuomittu, Jaakko S. Kivi, oli mukana Taimen jutussa. Häntä syytettiin pääasiassa kuulumisesta SKP:n Suomen byroohon, mutta myös aikaisempi toiminta julkisissa järjestöissä luettiin hänen viakseen.[214] Jäljellä olevista kolmesta syytetystä yksi (Matti Väisänen) tuomittiin myös valtiopetoksen avunannosta,[215] ja yksi oli lisäksi syytteessä Vaasan HO:ssa.[216] Vuonna 1925

---

211 HO:n p:t 16. 10. 1922 n:o 1769 ja 18. 5. 1925 n:o 576 (TMA).

212 HO:n p. 20. 9. 1923 n:o 1489 (TMA).

213 *Hiitonen*, s. 177.

214 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

215 HO:n p. 16. 10. 1922 n:o 1769 (TMA).

216 HO:n p. 7. 9. 1923 n:o 1387 a (TMA).

tuomittu Otto Heikkinen oli vuoden 1920 jälkeen ainoa, joka joutui vastuuseen pelkästään osallistumisestaan SSTP:n perustavaan kokoukseen.[217]

Näistä tapauksista huomaamme, että vuoden 1920 jälkeen ketään (yhtä poikkeusta lukuun ottamatta) ei pantu syytteeseen pelkästään osanotosta toukokuussa 1920 pidettyyn kokoukseen. Jos syytetyn viaksi luettiin myös muu valtio- tai maanpetoksellinen toiminta, häntä syytettiin lisäksi myös em. osanotosta ja hänet tuomittiin tästä siitäkin huolimatta, että varsinainen pääsyyte hylättiin (A. I. Heikan tapaus pietarinkävijäin jutun yhteydessä, s. 74). Tällöin oli vielä ns. legaliteettiperiaate rajattomana voimassa. Tämän periaatteen mukaan virallisen syytäjän piti nostaa syyte jokaisesta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta.[218] Tässä tapauksessa syyttäjäviranomaiset eivät noudattaneet lain määräyksiä tuntemattomasta (mahdollisesti poliittisesta) syystä. Koska Turun HO:n kanneviskaalinvirastolla oli jo vuonna 1920 käytettävissään SSTP:n perustavan kokouksen pöytäkirjat, joissa olivat osanottajien nimet, lankeaa osavastuu tästä laiminlyönnistä HO:n syyttäjistölle.

SSTP:n perustavan kokouksen hajottaminen herätti kritiikkiä (vasemmiston ulkopuolellakin). Syytetyt saivat Serlachiukselta lausunnon, jonka mukaan heitä ei voitu tuomita, koska Kominternin luonnetta ei ollut oikeudessa selvitetty.[219] Kun myös Branting piti tuomioita väärinä, Serlachius rupesi kuitenkin puolustelemaan KKO:n päätöstä sillä perusteella, että ratkaisu oli tuomareiden harkinnasta riippuvainen, joten sitä ei voitu pitää ainakaan virheellisenä laintulkintana.[220] Eduskunnassa tehtiin välikysymys SSTP:n kokouksen hajottamisesta. Keskustelussa mielipiteiden jakautuma oli tuttu; hajottamista kannattivat porvarillisten puolueiden edustajat, ja sitä vastustivat sosiaalidemokraatit ja SSTP:n edustaja Ville Vainio. Keskustelussa pääpaino pantiin Kominterniin liittymiselle. Kaikki puhujat näyttävät pitäneen hajottamista myös poliittisena kysymyksenä, vaikka keskustelussa vedottiinkin myös oikeudellisiin näkökohtiin.[221]

---

217 HO:n p. 18. 5. 1925 n:o 576 (TMA) ja *Hiitonen*, s. 187 s.

218 RVA 15 §.

219 Ks. *Hiitonen*, s. 171.

220 *Serlachius* NTfStr 1925, s. 152 s.

221 Valtiopäivät 1920, Pöytäkirjat I, ss. 743—782. *Hiitonen* on lyhyesti selostanut keskustelussa esitettyjä mielipiteitä (s. 162 ss.). Hänen väitteensä, että hiljaa pysyneitä porvarillisia edustajia olisi asia nolottanut, ei saa tukea asiakirjoista ja se jää Hiitosen vastuulle.

Vuonna 1920 uudelleen perustettu SSTP, jonka nimi toukokuussa 1923 muutettiin Suomen Työväenpuolueeksi (STP), sai toimia rauhassa järjestönä kolmisen vuotta, ennen kuin viranomaiset puuttuivat sen toimintaan. Puolue osallistui myös vuoden 1922 eduskuntavaaleihin ja sai 27 kansanedustajaa. Vaikka puolue näin pystyikin toimimaan julkisuudessa jonkin aikaa, sen kannalta uhkaavia oikeudellisia toimenpiteitä esiintyi jo ennen puolueen lakkauttamista.

Vuonna 1921 asetettiin HO:ssa syytteeseen eräs SSTP:n toimihenkilö. Syytekirjelmä alkoi selostuksella SSTP:n perustavasta kokouksesta toukokuussa 1920 ja silloin hyväksytystä ohjelmasta ja päätöksestä liittyä Kominterniin. Tämän jälkeen todettiin, että syytetty oli marraskuussa 1920 ryhtynyt SSTP:n kiertäväksi luennoitsijaksi ja puolueen toiminnan järjestäjäksi, mihin kuului myös osastojen perustaminen. Syytetty oli lisäksi eri puolille Suomea suuntautuvilla matkoillaan pitänyt puheita ja myynyt SSTP:n ohjelmia sekä 19. 3. 1921 saapunut Ulvilaan, jossa hän VPK:n talolla puhuessaan »... oli suorasanaisesti kehoittanut kuulijoitaan ryhtymään uuteen kapinaan maan laillista hallitusta vastaan sekä myynyt sen ohessa edellämainittuja ohjelmakirjasia ...». HO totesi lakonisesti syytetyn viaksi jäävän sen, mistä häntä oli syytetty ja tuomitsi hänet valtiopetoksen valmistelusta.[222]

HO:n hyväksymistä syyttäjän perusteluista käy selville seuraavaa: Kesällä 1920 perustettua toista SSTP:ta pidettiin samana puolueena kuin sitä, jota oltiin perustamassa toukokuussa 1920, vaikka myöhempi SSTP ei edes yrittänyt liittyä Kominterniin. SSTP:n toimitsijana toimiminen (puheiden pitäminen ja puolueen ohjelman jakaminen) oli rikollista. Julkisessa kokouksessa pidetty valtiopetokseen kiihottava puhe oli valtiopetoksen valmistelua (RL 11: 4) eikä RL 16 luvun 8 §:ssä mainittu rikos ilmeisesti siksi, että se liittyi muuhun edellä mainittuun toimintaan. Tämä HO:n päätös vuodelta 1921 ennakoi jo vuoden 1924 päätöstä, jolla 189 henkilöä tuomittiin osallisuudesta SSTP:n (STP:n) toimintaan. Huomautettakoon, että kaksi HO:n jäsentä (K. Molin ja V. Mäkinen) osallistui molempiin päätöksiin.

Vuonna 1922 rauhanjulistajien toisessa jutussa piirisihteeri Lamminen tuomittiin paitsi RL 12 luvun 5 §:n nojalla myös valtiopetoksen valmistelusta, koska hän oli välittänyt edelleen piirijärjestöille SSTP:n puolue-

222 HO:n p. 18. 7. 1921 n:o 911 (TMA). Päätöksestä ei valitettu.

toimikunnan lähettämää kirjallisuutta, siis hoitanut piirisihteerin tehtäviään (s. 50).

Kolme päivää ennen HO:n päätöstä STP:n lakkauttamisjutussa eräs raumalainen metallityömies tuomittiin siitä, että hän oli toiminut puheenjohtajana SSTP:n kanssa läheisessä vuorovaikutuksessa olleen ja ohjelmassaan hallitusmuodon kumoamiseen ym. tähtäävän Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton ja sen tilalle perustetun Sosialistisen Nuorisoyhdistyksen Rauman osastoissa ja että hän oli huhtikuussa 1923 toimeenpannut asevelvollisuuttaan suorittamaan lähteville tarkoitetun jäähyväisiltaman, missä hän oli kehottanut heitä harjoittamaan aseiden käyttöä vain uutta kapinaa varten ja harjoittamaan samanlaista kiihotustoimintaa joukkoosastoissaan.[223] Päätöksestä voi lukea, että STP (ennen kuin HO varsinaisesti totesi sen rikolliseksi), Sos.-dem. Nuorisoliitto, (joka oli lakkautettu vuonna 1923,) ja Sosialistinen Nuorisoyhdistys (= ilm. Sos. Nuorisoliitto, päätetty perustaa vasta toukokuussa 1923, lakkautettu 1926) olivat rikollisia järjestöjä. Syytetyn kehotusta tuleville asevelvollisille on vaikea sovittaa RL:n puitteisiin. Hän ei kehottanut heitä lainvastaisiin tekoihin vaan päin vastoin suorittamaan asevelvollisuutensa mahdollisimman hyvin. Tässä siis kehotusta tietyn mielipiteen omaksumiseen pidettiin RL 11 luvun 4 §:ssä mainittuna rikoksena. Todettakoon, että syytetty tuomittiin a v u n a n n o s t a valtiopetoksen valmisteluun. (Rangaistus oli kylläkin kovempi kuin eräiden muiden, jotka muutamia päiviä myöhemmin tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta.)

Näiden esimerkkien valossa onkin luonnollista, että HO päätöksessään 12. 5. 1924 katsoi kaikkien 189 syytetyn (syyttäjä oli 7 syytetyn kohdalla luopunut rangaistusvaatimuksestaan) syyllistyneen valtiopetoksen valmisteluun tai valmistelun avunantoon. Ennen kuin tutkitaan HO:n päätöksen seurauksia, muutama esimerkki siitä, mitä HO katsoi syytettyjen tehneen.[224]

Valtiopetoksen valmistelu:

Niilo Välläri oli toiminut Uudenmaan sosialistisen piirijärjestön piirisihteerinä helmikuun 3. päivästä kesäkuun alkuun 1921 ja siitä lähtien

223 HO:n p. 9. 5. 1924 n:o 741 (TMA).

224 HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA). Turhan laveuden välttämiseksi päivämääriä on kirjoitettu numeroin ja turhia sanoja poistettu muuttamatta kuitenkaan

Suomen Työmiehen toimittajana 21. 9. 1921 asti. Viimeksi mainitusta päivästä lähtien hän oli toiminut Työväen Uutistoimiston hoitajana tammikuun 1922 loppuun sekä SSTP:n puoluetoimikunnan puheenjohtajana vuoden 1922 helmikuun alusta vuoden 1923 toukokuun puoliväliin ja STP:n toisena puoluesihteerinä 24. 5.—3. 8. 1923, jolloin hänet pidätettiin. Lisäksi Välläri oli ollut puoluetoimikunnan edustajana SSTP:n eduskuntaryhmän valmistusvaliokunnassa vuoden 1922 valtiopäivillä ja puheoikeutettuna läsnä puolueneuvoston kokouksessa 6.—8. 1. 1922; avannut puolueneuvoston 31. 3. 1922 alkaneen kokouksen ollen tämän puheenjohtajana, ollut puheoikeutettuna läsnä SSTP:n piirijärjestöjen edustajakokouksessa 15.—18. 5. 1923 ja edustanut puoluetta Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton edustajakokouksessa 27.—30. 3. 1922.

Viktor Salomaa oli, liityttyään SSTP:een kesäkuussa 1920, ottanut Helsingin sosialistisen kunnallisjärjestön edustajana osaa Uudenmaan sosialistisen piirijärjestön 19.—20. 3. 1921 pidettyyn kokoukseen, toiminut kokouksessa sihteerinä ja järjestävän valiokunnan jäsenenä, ollut SSTP:n puoluetoimikunnan jäsenenä helmikuun alusta 1922 ja varapuheenjohtajana huhtikuun 1. päivästä 1922 toukokuun puoliväliin 1923 sekä puheoikeutettuna läsnä puolueneuvoston 31. 3. ja 1. 4. 1922 pidetyssä kokouksessa, kuin myöskin ottanut osaa SKP:n Pietarissa heinä- ja elokuussa 1921 pitämään kokoukseen, jossa oli hyväksytty syytteessä kerrotut Kominternin päätökset.

Kaarle Kankari, joka oli liittynyt Suomen Sos.-dem. Nuorisoliittoon ainakin vuoden 1921 alussa, oli ollut SSTP:n edustajana valtiopäivillä syksyllä 1922 ja keväällä 1923 sekä toiminut luennoitsijana Turun läänin et. vaalipiirin sosialistisen piirtoimikunnan järjestämillä luentokursseilla Turussa 5.—15. 12. 1921. Hän oli ollut myös Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton tilintarkastajana toimintavuoden 1921 ja siinä ominaisuudessa ollut läsnä nuorisoliiton edustajakokouksessa 27.—30. 3. 1922.

Elin Fagerholm oli toiminut SSTP:n puoluetoimikunnan varajäsenenä joulukuun 28. päivästä 1920 tammikuun loppuun 1922 ja ottanut tänä aikana osaa erinäisiin toimikunnan kokouksiin. Toimikunnan vakinaisena jäsenenä hän oli ollut huhtikuun 1. päivästä 1922 toukokuun puoliväliin 1923, puolueen naissihteeristön jäsenenä tammikuusta 1922 alkaen, Uudenmaan sosialistisen piirijärjestön toimikunnan varajäsenenä 28. 5. 1922—15. 5. 1923 ja Suomen Sos.-dem. Naisliiton toimikunnan puheenjohtajana vuodet 1920 ja 1921. Hän oli edustanut naisliittotoimikuntaa liiton edustajakokouksessa 7.—10. 12. 1921 ja toiminut siinä yhtenä puheenjohtajana, ollut SSTP:n edustajana valtiopäivillä syksyllä 1922 ja keväällä 1923, ollut puoluetoimikunnan varajäsenenä läsnä puolueneuvoston 6.—8. 1. 1922 pidetyssä kokouksessa sekä edustanut naissihteeris-

asiasisältöä. Jos jäljempänä tätä tapausta käsiteltäessä ei ole mainittu lähdettä, tiedot on otettu em. päätöksestä.

töä puolueneuvoston kokouksessa 31. 3.—1. 4. 1922 ja Helsingin sosialistista kunnallisjärjestöä Uudenmaan sosialistisen piirijärjestön kokouksessa 27. ja 28. 5. 1922, ja toiminut tässä kokouksessa toisena sihteerinä.

Kaarlo Andersson oli, liityttyään SSTP:een syksyllä 1922, ollut puheoikeutettuna läsnä Satakunnan sosialistisen piirijärjestön kokouksessa 21. ja 22. 4. 1923 ja toiminut piirijärjestön toimikunnan jäsenenä 22. 4.—3. 8. 1923.

August Koivisto oli ollut puolueen edustajana valtiopäivillä syksyn 1922 ja kevään 1923.

Aina Laakkonen oli toiminut Turun läänin et. vaalipiirin sosialistisen piirijärjestön toimikunnan naisjaoston jäsenenä 19. 11. 1921—3. 8. 1923, mistä ajasta puheenjohtajana vuoden 1923 alusta viimeksi mainittuun päivämäärään saakka sekä edustanut Turun sosialistista naisyhdistystä Suomen Sos.-dem. Naisliiton edustajakokouksessa 7.—10. 12. 1921.

Juho Kemppainen oli, liityttyään SSTP:een vuonna 1920 ja oltuaan Suomen Työmiehen Tampereen-konttorin hoitajana lokakuusta 1920 vuoden 1921 loppuun, toiminut Vapaan Sanan toimittajana vuoden 1923 alusta saman vuoden elokuuhun.

Heikki Tuomisto oli toiminut Oulun läänin pohj. vaalipiirin sosialistisen piirijärjestön toimikunnan jäsenenä 14. 5. 1922—3. 8. 1923.

Arvid Turkka oli toiminut Pohjan Kansan vastaavana toimittajana 1. 3. — syyskuu 1920 ja siitä alkaen vuoden 1922 loppuun toimitussihteerinä lukuun ottamatta kahta kuukautta kesällä 1922 sekä Uuden Pohjan Kansan toimitussihteerinä vuoden 1923. alusta saman vuoden elokuuhun.

Avunanto valtiopetoksen valmisteluun:

Antti Hiltunen oli, liityttyään SSTP:een vuonna 1923, toiminut tästä vuodesta alkaen Lappeenrannan sosialistisen työväenyhdistyksen sihteerinä. (Hiltusta syytettiin sihteerinä olon takia valtiopetoksen valmistelusta.)

Anders Tuominen oli toiminut Oulussa ilmestyneitä Pohjan Kansaa ja Uutta Pohjan Kansaa kustantaneen Oy Pohjan Kansan johtokunnan puheenjohtajana vuosina 1920—1923 ja näitä lehtiä painaneen Oulun Läänin Työväen Kirjateollisuus Oy:n johtokunnan jäsenenä vuosina 1920 ja 1921 ja puheenjohtajana vuosina 1922 ja 1923. (Syyttäjä vaati rangaistusta valtiopetoksen valmistelusta).

Kalle Jääskeläinen, August Turunen, Kustaa Lempinen ja Vilho Kunnas olivat toimineet Savon Kansan Kirjapaino Oy:n johtokunnan jäseninä, Jääskeläinen vuonna 1922, Turunen vuoden 1921 alusta ja Lempinen 30. 9. 1921 — elokuu 1923 sekä Kunnas vuosina 1921 ja 1922.

Tällä HO:n päätöksellä tuli Suomen oikeuskäytäntöön uusi valtiopetoksen valmistelun muoto: osallistuminen julkisen työväenjärjestön

toimintaan. Aikaisemmissa HO:n päätöksissä oli vedottu siihen, että syytetty oli syyllistynyt johonkin konkreettiseen tekoon, kuten puheen pitämiseen, puolueohjelman tai Kominterniin liittymispäätöksen hyväksymiseen tai kirjallisuuden levittämiseen. Tässä päätöksessä katsottiin rikokseksi tietty toimi tai asema puoluekoneistossa tai puolueen lehdistössä, ilman että syyttäjä sen enempää kuin HO:kaan olisi kaikissa tapauksissa pyrkinyt määrittelemään, m i t e n ao. henkilö oli täyttänyt toimeensa liittyneet tehtävät.

Ennen kuin lähemmin tarkastelemme eri syytettyjen viaksi luettua toimintaa, on todettava, että ainoastaan kolme syytettyä tuomittiin osallistumisesta SKP:n maanalaiseen toimintaan. Muiden kohdalla päätöksessä ei lausuta mitään heidän yhteyksistään SKP:een. Kuitenkin on todennäköistä, että monet syytetyistä olivat myös SKP:n jäseniä, mutta tästä ei ollut tutkimuksissa saatu näyttöä.[225] Päätökset perustuvat syytettyjen yleisesti tunnettuun puoluetoimintaan, eräissä tapauksissa yli kolmen vuoden ajalta.

O s a l l i s t u m i n e n e r i p u o l u e - e l i n t e n (alimmalla tasolla piirijärjestöjen toimikuntien) k o k o u k s i i n oli toimintamuoto, joka oli myös aikaisemmin ollut esillä HO:n päätöksissä, mutta tässäkin kohdassa HO:n käytäntö muuttui ankarammaksi. Aikaisemmissa päätöksissään HO oli perustellut tuomioitaan sillä, että jossakin kokouksessa oli tehty tietynlainen päätös ja että syytetyt olivat osallistuneet päätöksentekoon (SSTP:n perustava kokous, s. 75, näin myös rauhanjulistajien jutussa, s. 170). Eräässä tapauksessa ei syytettyjä tuomittu edes osallistumisestaan SKP:n kokoukseen, koska ei voitu selvittää kokouksessa tehtyjä päätöksiä ja syytettyjen osallisuutta niihin (s. 74). Nyt luovuttiin tästä vaatimuksesta. Syyttäjäkään ei selvittänyt, mitä kokouksissa oli tapahtunut, paria keskeistä kokousta lukuun ottamatta, ja päätöksen perusteluista huomaa, että oli yhdentekevää, oliko syytetty osallistunut p ä ä t ö k s e n t e k o o n; rangaistavana pidettiin myös osallistumista p u h e o i k e u t e t t u n a johonkin kokoukseen. Merkkinä nyt omaksutusta laajemmasta tulkinnasta on, että edellä mainittu Elin Fagerholm oli todisteiden puuttuessa vapautunut maanpetossyytteestä vielä syyskuussa 1923 (osallistuminen puolueneuvoston kokoukseen, missä päätettiin ns. rauhanjulistuksesta), mutta että hänet nyt tuomittiin valtiopetok-

225 *Hakalehto* 1966, s. 167 s.

sen valmistelusta, koska hän oli ollut läsnä kokouksessa.[226] Lisäksi vuonna 1924 monta syytettyä tuomittiin osallistumisesta puheoikeudella samaan puolueneuvoston kokoukseen, ilman että heitä olisi koskaan syytetty rauhanjulistuksesta.

Kyseenalaista on, pitikö HO vielä tässä vaiheessa pelkkää STP:n jäsenyyttä valtiopetoksen valmisteluna. Viranomaisten toimenpiteet olivat kohdistuneet ainakin jossain määrin johtavassa asemassa oleviin puolueen jäseniin,[227] joten tavallisia rivimiehiä ei HO:ssa syytetty. Toisaalta oli päätöksessä useiden tuomittujen kohdalla maininta STP:n jäsenyydestä ja siitä, milloin ko. henkilö oli liittynyt puolueeseen, vaikka tähän ei ollut vedottu syytekirjelmässä. Tästä huolimatta on katsottava, ettei STP:n jäsenyyttä vielä pidetty valtiopetoksen valmisteluna. Ainoa STP:n puoluekoneistoon kuulunut syytetty, joka ei ollut ollut vähintään piiritoimikunnan tai sen naisjaoston jäsen tai varajäsen tai ei ollut osallistunut rikollisiin kokouksiin, oli Antti Hiltunen, joka tuomittiin valmistelun avunannosta (ks. edellä). Paitsi STP:n jäsenyydestä hänet tuomittiin siitä, että hän oli toiminut paikallisen sosialistisen työväenyhdistyksen sihteerinä. Tapaus on toinen niistä kahdesta, joissa HO poikkesi syyttäjän vaatimuksesta ja tuomitsi syytetyn vain avunannosta. Tästä päätellen HO ei pitänyt puolueen jäsenyyttä valtiopetoksen valmisteluna (vrt. RL 11 luvun 4 §:n viimeinen lause), ellei siihen liittynyt muuta toimintaa (myös STP:n lehdistön piirissä tai eduskunnassa). Avoimeksi jää kysymys, olisiko pelkkää jäsenyyttä pidetty valmistelun avunantona.

Paljon huomiota herätti aikanaan STP:n eduskuntaryhmän vangitseminen eduskunnan ollessa lomalla kesällä 1923. En tule tässä puuttumaan siihen paljon käsiteltyyn kysymykseen, olivatko vangitsemiset VJ:n mukaisia vai eivät. Kahta kansanedustajaa, Frans Hiilosta ja August Rytköstä, syytettiin myös käymisestä SKP:n Pietarissa pidetyssä puoluekokouksessa. Juho Vainio ja Antti Nahkala tuomittiin myös SSTP:n vuonna 1922 antamasta rauhanjulistuksesta, mistä myös kansanedustaja Elin Fagerholm oli syytteessä, mutta hänet vapautettiin.[228]

---

226 HO:n p. 20. 9. 1923 n:o 1489 verrattuna HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA).

227 *Hakalehto* 1966, s. 185.

228 HO:n p:t 26. 7. 1923 n:o 1212 (Nahkala) ja 20. 9. 1923 n:o 1489 (Vainio ja Fagerholm) (TMA). Ihmeellistä on, että nämä kansanedustajat saattoivat toimia toista vuotta eduskunnassa, ennen kuin heidät pidätettiin tammikuussa 1922 julkaistusta rauhanjulistuksesta. Koska ketään kansanedustajaa (lukuun otta-

Ennen kuin siirrytään tarkastelemaan kansanedustajien tuomioita, on todettava, ettei STP:n koko eduskuntaryhmää asetettu syytteeseen STP:n lakkauttamisjutussa.[229] Yksi edustaja 27-henkisestä ryhmästä, Turun et. vaalipiiristä valittu Heikki Jalmari (Hjalmar) Mäkinen, ei ollut muiden syytettyjen joukossa. Mäkinen tuomittiin jo elokuussa 1923 sekä valtiopetoksen valmistelusta, koska hän oli osallistunut SSTP:n perustavaan kokoukseen, että rikoksesta valtakunnan ulkonaista turvallisuutta vastaan rauhanjulistuksen takia.[230] Tämän jälkeen hänet, päin vastoin kuin muut kansanedustajat, jätettiin rauhaan. Mäkisen tapaus luo mielenkiintoisia perspektiivejä. Oliko HO sillä kannalla, että jos kerran oli lainvoimaisella päätöksellä tutkittu syytetyn osallisuus valtiopetoksen valmisteluun, häntä ei enää voitu tuomita muusta samanlaatuisesta toiminnastaan ennen päätöstä? Tämä ne bis in idem -periaate oli Suomen oikeudessa nimenomaan valtiorikosten kohdalla hyväksytty (OK 17: 32), eikä HO vuonna 1928 tutkinut Arvo (Poika) Tuomisen toimintaa SSTP:ssa, koska tämä oli vuonna 1923 vapautettu SKP:n puoluekokoukseen osallistumista koskevasta valtiopetoksen valmistelusyytteestä.[231] Nyt on kuitenkin muistettava, että sekä Mäkistä että Tuomista oli syytetty vain yhdestä teosta; Mäkisen kohdalla jäi esim. tutkimatta hänen osallisuutensa myöhemmin perustetun toisen SSTP:n toimintaan ja eduskuntatyöhön. Vielä oudommalta tuntuu HO:n kanta, jos ottaa huomioon, että Mäkinen sai »normaalin» vuoden kuritushuonerangaistuksen osanotostaan perustavaan kokoukseen, mikä oli sama rangaistus kuin eräillä kansanedustajilla (esim. August Koivisto), jotka tuomittiin pelkästään osallistumisestaan eduskuntatyöhön. Vielä painavampi argumentti on, että Turun HO hylkäsi STP:n lakkauttamisjutussa erään syytetyn väitteen, että hänet oli joulukuussa 1922 vapautettu valtiopetoksen valmistelua koskevasta syytteestä eikä häntä siis OK 17 luvun 32 §:n mukaan enää voitu tuomita, »... koskei viimeksi mainittu syyte ole käsittänyt sitä rikollista toimintaa, jonka Kanneviskaalinvirasto nyt

---

matta Matti Väisästä, joka ei ollenkaan ehtinyt osallistua eduskunnan työhön,) ei ennen ollut syytetty poliittisista rikoksista, mutta vuoden 1923 kevätistuntokauden jälkeen kaikki kansanedustajat vangittiin myös vanhojen rikosten perusteella, osoittaa tämä, että pidätysten syynä oli poliittinen uudelleen arviointi.

229 Tämä on yleisesti jäänyt mainitsematta mm. *Hiitoselta, Brantingilta* ja *Hakalehdolta.*

230 HO:n p. 7. 8. 1923 n:o 1222 (TMA).

231 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

vireillä olevassa asiassa on lukenut Kuuselan syyksi, . . .». Mainittu Kuusela tuomittiin Turun HO:ssa toiminnastaan SSTP:ssa vuodesta 1920 lähtien.

Ilmeistä on, että pikemminkin poliittiset kuin oikeudelliset seikat tai pelkkä huolimattomuus ovat vaikuttaneet Mäkisen poisjäämiseen STP:n lakkauttamisjutusta. Kysymys ei lopuksi ollut niinkään paljon tuomitsemisesta kuin siitä, keitä asetettiin syytteeseen, mikä paljolti riippui poliittisista päätöksentekijöistä ja EK:sta. Tulen myöhemmin palaamaan asiaan ja osoittamaan, että paras tapa välttyä uusilta oikeudenkäynneiltä oli valtio- tai maanpetosrikoksesta aikaisemmin saatu ja vielä kärsimättä oleva kuritushuonerangaistus tai jopa vapauttava tuomio.

STP:n kansanedustajia syytettiin ja heidät tuomittiin sen perusteella, että puolueneuvoston päätöksen mukaan eduskuntatyössä oli noudatettava Kominternin parlamentaarista työskentelyä koskevia päätöksiä. HO katsoi näiden päätösten sisällyksenä olevan, ettei puolue eduskunnassa saanut suorittaa »elimellistä» työtä, vaan sen piti parlamentista käsin auttaa joukkoja tuhoamaan porvarillinen valtakoneisto ja itse parlamentti. Puoluekurin säilyttämiseksi jokaisen edustajaehdokkaan oli annettava kirjallinen lupaus, jossa vakuutettiin, että edustaja tulisi eduskunnassa toimimaan yksinomaan työväenluokan etuja silmällä pitäen ja puoluetoimikunnan ohjeiden mukaisesti sekä puoluetoimikunnan sitä vaatiessa luopumaan edustajan tehtävistään. Monet (mutta eivät kaikki) kansanedustajat olivatkin antaneet tällaisen lupauksen ennen vuoden 1922 eduskuntavaaleja. Lisäksi katsottiin eduskuntaryhmän puheenjohtajan laatimasta toimintakertomuksesta käyvän ilmi, että näitä periaatteita oli noudatettu. Kansanedustajat tuomittiin lopuksi siitä, että he olivat taloudellisesti tukeneet SSTP:ta luovuttamalla osan edustajanpalkkiostaan puolueen käytettäväksi (ks. liite, s. 446).

Ilkka Hakalehto on perusteellisesti tutkinut SSTP:n ryhmän toimintaa vuosien 1922 ja 1923 valtiopäivillä.[232] Hänen tutkimuksestaan käy ilmi, että puolueen toiminta oli vahvasti propagandistinen. Ryhmä teki aloitteen Suomen muuttamisesta neuvostotasavallaksi, useita välikysymyksiä jne. Tällaisia propagandamielessä tehtyjä lakialoitteita ja välikysymyksiä on kuitenkin vaikea pitää RL:n tarkoittamana valtiopetoksen valmisteluna. RL 11 luvun 2 §, johon 11 luvun 4 § viittaa, mainitsee valtiopetoksen muotona vain hallitusmuodon muuttamisen laittomalla

232 *Hakalehto* 1966, ss. 174—184.

tavalla. Syytteen perustuessa kansanedustajien toimintaan eduskunnassa olisi myös vuoden 1906 VJ 11 §:n mukaan pitänyt saada eduskunnalta 5/6-osan enemmistöllä myönnetty lupa. Tällaista lupaa ei koskaan pyydetty eikä saatu.

Toinen raskauttava asianhaara oli eräiden jäsenten antama sitoumus puoluetoimikunnalle. VJ 9 §:n mukaan edustajan velvollisuutena oli toimessaan noudattaa perustuslakeja, eikä hän ollut muiden määräysten sitoma (ns. imperatiivisen mandaatin kielto). Tätä määräystä, joka jo periaatteessa esti puoluesidonnaisuuden, ei ollut rangaistus- tai muilla sanktioilla turvattu. Jos VJ 9 §:n rikkomista saatettiinkin pitää valtiopetoksen valmisteluna, oli vastassa jälleen VJ 11 §, sillä lupauskin koski toimintaa eduskunnassa. Sitoumuksen antaminen ei ollut välttämätön edellytys langettavalle tuomiolle, sillä myös muita kansanedustajia tuomittiin.

Kolmas syytekohta koski puolueen taloudellista tukemista edustajanpalkkiovaroilla. Ainakin myöhemmin tämä tapa lienee tullut yleiseksi kaikissa puolueissa.

Vasta sen jälkeen kun SSTP:n eduskuntaryhmä oli muodostettu, oli kansanedustajana toimiminen HO:n mukaan valtiopetoksen valmistelua. Jo vuoden 1919 eduskuntavaaleissa oli SDP:n listoilta valittu kansanedustajat Hilda Hannunen ja Ville Vainio, jotka siirtyivät myöhemmin SSTP:n riveihin.[233] Hannusen kohdalla syyttäjä joutui luopumaan rangaistusvaatimuksesta; Ville Vainiota syytettiin ja hänet tuomittiin vain toiminnastaan eduskunnassa syksyllä 1922 ja keväällä 1923.

Pelkkä SSTP:n kansanedustajana olo riitti langettavaan tuomioon. Tästä huolimatta jo mainittua Mäkistä ei syytetty tästä ollenkaan. Oikeudenkäynnin aikana syyttäjä lisäksi luopui syytteestä neljää muuta kansanedustajaa vastaan (Hilda Hannunen, Albert Kallio, Pekka Nurmiranta ja Juho Westerlund). Tämä asia on yleisesti jäänyt oikeudenkäynnistä kirjoittaneilta huomaamatta.[234] Mainittuja kansanedustajia ei ollut tavattu.[235]

---

233 *Hakalehto* 1966, s. 150.

234 *Branting*, s. 52 puhuu kaikkien kansanedustajien pidättämisestä, mutta ei mainitse, ketkä tuomittiin. *Hiitonen*, s. 203 s. puhuu kansanedustajien tuomitsemisesta ja on, ilmeisesti HO:n päätöksestä, laskenut, että tuomittujen joukossa oli kymmenen edustajaa, jotka eivät olleet antaneet sitoumusta puoluetoimikunnalle.

235 HO:n p:n 12. 5. 1924 n:o 764 akti n:o ss. 655—658 S.D. 1924 (VA).

Eduskunta kokoontui 17. 10. 1923. Syyttäjänä toiminut kanneviskaalinapulainen A. A. Uggeldahl jätti HO:lle 10. 10. syytekirjelmän, jossa hän vaati rangaistusta mm. edellisessä kappaleessa mainituille neljälle kansanedustajalle. Välipäätöksessään 12. 10. HO määräsi viimeiset kuusi vapaalla jalalla olevaa kansanedustajaa vangittaviksi sekä lähetti tästä samana päivänä kirjeen eduskunnalle. Heti istuntokauden alussa 17. 10. kirje esitettiin ilmoitusasiana eduskunnalle. Ainoa läsnä ollut STP:n edustaja, vangittavaksi määrätty ja myöhemmin tuomittu (Jo)hannes Pulkkinen pyysi puheenvuoroa asiassa, mutta sitä ei myönnetty.[236] Tapahtumien ajoitus osoittaa, että pyrkimyksenä oli vangita koko STP:n eduskuntaryhmä ennen syysistuntokautta ja vasta sen jälkeen tutkia heidän mahdollista syyllisyyttään. Tämä onnistui; vuoden 1923 valtiopäiviin ei enää osallistunut ainoatakaan STP:n kansanedustajaa. Eduskunnassa 7. 12. 1923 käydyssä välikysymyskeskustelussa varsinkin SDP:n edustajat painottivat kansanedustajien vangitsemisiin liittyviä poliittisia motiiveja.

STP:n lehtien toimittajia syytettiin ja heidät tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta. Palkallinen työ sanomalehtimiehenä STP:n hyväksi oli rikollista. Samoin oli rikollista Suomen Työmiehen sivukonttorin hoitaminen, toimistosihteerinä oleminen ja eräässä edellä ei-lainatussa tapauksessa lehden asiamiehenä toimiminen. Joskus viitattiin siihen, että tuomittu oli ollut STP:n jäsen, mutta muutoin ei selvitetty tuomitun mahdollisia suhteita puolueeseen (ks. edellä, Juho Kemppainen ja Arvid Turkka).

Tässäkin kohdassa HO hyväksyi päätöksen perusteluiksi syytekirjelmässä esitetyt väitteet, jotka lyhyesti toistettuina olivat seuraavat: Lehdistö oli herättänyt kumouksellista henkeä maan työväestössä, mikä oli edellytys STP:n lietsomalle valtataistelulle. Puoluejohdolla oli lisäksi ehdoton määräämisvalta lehdistön suhteen. Tätä näkökantaa syyttäjä perusteli puolueneuvoston 8. 1. 1922 hyväksymällä päätöslauselmalla ja varsinkin sen 8-kohdalla, jonka mukaan jokaisen puoluelehden oli noudatettava puolueen kiinteää ohjausta ja määräyksiä.

Rikollista oli 1) vallankumouksellinen kiihotus ja 2) riippuvaisuus STP:sta. 1)-kohdassa mainitussa tapauksessa oli olemassa RL 16 luvun 8 §, jonka mukaan useita vastaavia toimittajia oli jo aikaisemmin rangaistu valtiopetokseen kiihottamisesta (s. 205 ss.). Hiitonen toteaa,

---

236 Valtiopäivät 1923, Pöytäkirjat I, s. 755 s.

että nämä henkilöt tulivat täten rangaistuiksi kaksi kertaa, ensin erityisistä artikkeleista ja sitten toimittajana olosta yleensä.[237] Ainoa vasta-argumentti tähän on, että nyt rangaistiin myös muita toimituskuntaan kuuluvia kuin vastaavia toimittajia. Toisesta syyttäjän perustelusta voi todeta, että hän viittasi puolueneuvoston päätökseen, joka oli tehty tammikuussa 1922. Esim. Arvid Turkka tuomittiin myös siitä, että hän oli vuoden 1920 maaliskuun alusta, siis ennen kuin SSTP:ta oli edes yritetty perustaa, toiminut Pohjan Kansan vastaavana toimittajana. Lienee turhaa toistaa, ettei sanomalehtimiesten kohdallakaan viitattu tiettyihin tekoihin.

Myös muu palkallinen tai palkaton toiminta STP:n hyväksi oli valtiopetoksen valmistelua, esim. luennoitsijana, puoluepuhujana tai vaalitoimitsijana toimiminen.[238]

Enne tulevista oikeudenkäynneistä oli päätöksessä oleva maininta siitä, että Suomen Sos.-dem. Nuorisoliitto ja Naisliitto olivat toimineet kiinteässä vuorovaikutuksessa SSTP:n kanssa ja hyväksyneet puolueen ohjelman ja menettelytapaperiaatteet. Eräitä henkilöitä tuomittiin myös osallisuudesta näiden liittojen toimintaan. Molemmat liitot oli »vallattu» SDP:n vasemmisto-opposition voimin,[239] ja syyttäjä viittasi siihen, että Helsingin RO oli lakkauttanut ne 11. 4. 1923. Täysin perusteettomasti Hiitonen ihmettelee sitä, että eräs Lyyti Heinonen tuomittiin siitä, että hän SSTP:n edustajana oli osallistunut em. Naisliiton kokoukseen, siis tilaisuuteen, »jonka toimeenpanijana oli sekä silloin että myöhemminkin täysin laillinen järjestö».[240]

Valtiopetoksen valmistelun avunannosta tuomittiin STP:n lakkauttamisjutun yhteydessä 19 henkilöä, mikä on noin 40 % kaikista HO:n avunantotuomioista 1920-luvulla. Kaikki avunantotapaukset, Antti Hiltusen tapausta lukuun ottamatta, olivat sellaisia, että syytettynä oli STP:n lehtiä kustantaneen tai painaneen osakeyhtiön johtokunnan jäsen. Näissä tapauksissa syyttäjä muiden kuin Anders Tuomisen kohdalla oli vaatinut rangaistusta vain avunannosta valtiopetoksen valmisteluun.

Tässäkin kohdassa HO hyväksyi syyttäjän perustelut sellaisinaan.

---

237 *Hiitonen*, s. 206 s.

238 Ks. myös *Hiitonen*, s. 205.

239 *Hakalehto* 1966, s. 153 s.

240 *Hiitonen*, s. 205.

Yhtiöt olivat kustantaneet tai painaneet STP:n lehtiä, ja yhtiöiden toiminta oli muutenkin SSTP:n perustamisesta alkaen niin hyvin osakkaiden kuin johtokuntienkin tieten miltei yksinomaan tarkoittanut puolueen ja sen alajärjestöjen poliittisen toiminnan tukemista.

Syytettyjen valinta näkyy olleen melko sattumanvaraista. Minulla ei ole ollut tilaisuutta tutkia, kuinka tarkkaan eri piiritoimikuntien jäsenet saatettiin syytteeseen. Eräs ryhmä välttyi kuitenkin käytännöllisesti katsoen kokonaan syytteiltä STP:n lakkauttamisjutussa, nimittäin SSTP:n rauhanjulistuksesta RL 12 luvun 5 §:n nojalla syytetyt ja tuomitut. Puolueneuvoston kokouksen 27 täysivaltaisesta osanottajasta, joita syytettiin RL 12 luvun 5 §:n nojalla, vain kolme (kansanedustajat Antti Nahkala, Juho Vainio ja Elin Fagerholm) oli mukana vuoden 1924 jutussa, (pari saatiin kiinni tosin vasta 1920-luvun loppupuolella). Muut puoluetoimikunnan jäsenet ym. eivät joutuneet mukaan tähän suureen prosessiin. Tässä ei voi olla kyse OK 17 luvun 32 §:n soveltamisesta, sillä suurinta osaa heistä ei ollut ennen vuotta 1924 tuomittu tai edes syytetty valtiopetoksen valmistelusta. Lisäksi rauhanjulistuksesta tuomitut Satakunnan piiritoimikunnan jäsenet ja rauhanjulistusta julkaisseet toimittajat, mutta myös vapautetut Uudenmaan piiritoimikunnan jäsenet, välttyivät syytteiltä. Vankiloissa vielä istuvien kohdalla vaikuttaa siltä, että poliittinen tarkoituksenmukaisuus on ollut syynä syyttämättä jättämiseen; pidettiin ilmeisesti turhana tuomita vielä rangaistuksiaan kärsiviä. Vapautettujen kohdalla on syy mahdollisesti ollut se, että aikaisempi oikeudenkäynti oli katkaissut heidän mahdollisuutensa toimia puolueessa sillä aikaa, eikä vuonna 1923 katsottu aiheelliseksi enää tutkia vanhempia piiritoimikuntia. Tämä pätee osittain myös tuomittuihin; Juho Vainio ja Elin Fagerholm olivat maanpetossyytteessä vasta vuonna 1923. Tällöinkin oli valinnassa poliittisen tarkoituksenmukaisuuden tuntu; ainoat neljästätoista syytetystä, joita vielä syytettiin STP:n lakkauttamisoikeudenkäynnissä, olivat myös ainoat kansanedustajat. Tällainen karsiminen oli kuitenkin RVA 15 §:n vastaista.

Tulen myöhemmin osoittamaan, millä perusteella HO katsoi STP:n rikolliseksi järjestöksi. Tässä kiinnitetään huomiota siihen seikkaan, mikä merkitys pantiin tuomittujen subjektiiviselle syyllisyydelle ja heidän osallisuudelleen rangaistaviin tekoihin.

Vertailun vuoksi on selostettava eräs Turun HO:n päätös Venäjän val-

lan ajoilta. Päätöksessään 20. 4. 1914 HO oli hylännyt M. B. Mexmontania ynnä muita Voimaliiton johtohenkilöitä vastaan ajetun syytteen valtiopetoksen valmistelusta. Päätöksessä todettiin, että syytetyt olivat salaperäisyyden varjossa ja lupaa hankkimatta koettaneet vuonna 1905 perustaa Voimaliitto-nimisen järjestön yhteisen urheilun, etenkin ampumisen ja hiihdon, harrastamista varten. Liiton johto oli levittänyt erinäisiä, mm. rahankeräyksiin ja liiton lehden tilaamiseen kehottavia kiertokirjeitä. Lisäksi oli maahan saapunut salainen aselähetys, jonka saapumisesta muutamilla syytetyillä oli ollut tietoa, vaikka ei voitu näyttää heidän osallistuneen aseiden hankkimiseen. HO hylkäsi syytteet, koska liiton toiminta ei sen sääntöjen mukaan ollut lainvastaista ja koska ei ollut todistettu, että sen piirissä levitetyt muut kiertokirjeet, jotka sisälsivät kehotuksia valtiopetokseen, olisivat olleet syytettyjen käsialalla kirjoitettuja.[241]

Tästä päätöksestä käy ensinnäkin ilmi HO:n vaatimus, että syytettyjen olisi pitänyt syyllistyä aktiiviseen toimintaan. Syytetyt eivät olleet myötävaikuttaneet aselähetyksen hankkimiseen, kiertokirjeet eivät olleet syytettyjen käsialalla kirjoitettuja. Tietoisuus siitä, että liitolle hankittiin aseita rikollisella tavalla, ei vielä ollut merkityksellistä. Kysymys liiton rikollisesta luonteesta kuitattiin sillä, että sen toiminta sen sääntöjen mukaan ei ollut lainvastaista.

Melkein tasan kymmenen vuotta kului näiden kahden täysin vastakkaisen päätöksen välillä. Vuonna 1924 ei pyritty näyttämään, että tuomitut olisivat osallistuneet lainvastaiseen maanalaiseen toimintaan tai että he edes olisivat kaikki olleet siitä tietoisia. (On huomattava, että SKP pyrki muodostamaan fraktioita, ei niin että kaikki julkisten työväenjärjestöjen edustajat olisivat olleet myös SKP:n jäseniä.) Aktiivinen osanotto erilaisiin kokouksissa tehtyihin päätöksiin ei ollut välttämätöntä. Sääntöihin vetoaminen oli osoittautunut turhaksi jo SSTP:n perustamista koskevassa jutussa vuonna 1920. Näiden kahden päätöksen eroavuutta ei voida tietenkään juridisesti perustella, ainoana selityksenä on muuttunut poliittinen tilanne ja Turun HO:n jäsenten poliittinen näkemys. Voidaan mainita toisaalta 1900-luvun alun tukahduttavat venäläistämispyrkimykset, jotka kohdistuivat myös HO:iin, toisaalta kansa-

241 SOO 1917 p. 474, juttu oli jo kerran palautettu HO:een. HO oli aikaisemmin vuonna 1908 jättänyt asian erinäisin perustein tutkimatta. JFT 1911 bilaga, s. 33 a ss.

laissodan jälkeinen Suomi, jossa tuomarikunta oli aktiivisesti tai passiivisesti omaksunut valkoisten poliittisen asennoitumisen.

Jättäessämme turhan pohdiskelun siitä, olivatko vuosien 1914 ja 1924 päätökset, tai mahdollisesti jompikumpi niistä, juridisesti »oikeudenmukaisia» vai eivät, on vielä selvitettävä, mikä seuraus HO:n vuoden 1924 päätöksellä ja sitä vahvistaneella KKO:n päätöksellä[242] oli äärivasemmistolaisten poliittiselle toiminnalle tai, tasapuolisuuden nimessä, hallitusmuotoa vastustaville poliittisille suuntauksille yleensä. HO:n päätöksellä, jossa luovuttiin vaatimasta tiettyjä valtiopetoksen aikomuksessa tehtyjä tekoja, oli suurin merkitys siinä, että tästä lähtien jokainen sosialistisen näkemyksen puolesta toimiva henkilö tiesi saattavansa joutua koska tahansa kuritushuoneeseen sinänsä aikaisemmin laillisena pidetystä toiminnasta, kuten esim. vaalityöstä. Vuoden 1924 jälkeen vasemmistolaisten julkista toimintaa ei enää arvioitu oikeudellisin vaan poliittisin kriteerein. Poliittiset näkökohdat aiheuttivat sen, että sosialistiset järjestöt saivat toimia aina vuoteen 1930, ennen kuin kasvava oikeistosuuntaus pakotti viranomaiset ja sen jälkeen eduskunnan kieltämään kaiken äärivasemmistolaisen toiminnan. Damokleen miekka riippui kuitenkin uhkaavana koko julkisen sosialistisen liikkeen yllä jo vuodesta 1924 lähtien.

Oikeudelliset toimenpiteet julkisia järjestöjä kohtaan lakkasivat lyhyeksi aikaa STP:n hajottamisen jälkeen. Vuonna 1925 HO:n valtiopetoksen valmistelua koskevat päätökset kohdistuivat salaiseen toimin-

---

242 KKO 1925 p. II 288. Joskin KKO asiallisesti asettui samalle kannalle kuin Turun HO, se muutti huomattavasti päätöksen perusteluja. KKO:n yleisiin perusteluihin palaan myöhemmin. KKO ei sen enempää kuin HO:kaan pyrkinyt nimeämään tiettyjä rikollisia tekoja, mutta se kiinnitti enemmän huomiota tuomittujen subjektiiviseen syyllisyyteen. Puolueen toimitsijoiden katsottiin olleen tietoisia salaisesta toiminnasta ja myös edellyttäneen sitä, koska puolueneuvosto 27.—28. 12. 1920 oli päättänyt saattaa puolueen jäsenten tietoon Komiternin toisen kongressin ehdot sekä puoltanut puolueäänestyksen kautta, j o t a k u i t e n k a a n e i o l l u t n ä y t e t t y t o i m i t e t u k s i, (harv. tekijän) niiden hyväksymistä. Nämä ehdot sisälsivät mm., että jokaisen Kominterniin yhtyvän puolueen oli luotava rinnakkainen salainen järjestö. — Toinen SSTP ei tosin koskaan tehnyt päätöstä Kominterniin liittymisestä (*Hakalehto* 1966, s. 163 s.). Yhtiöiden johtokuntien jäsenten ja sanomalehtien palveluksessa olevien henkilöiden kohdalla KKO painotti heidän alistussuhdettaan puolueeseen.

taan osallistuneisiin. Saman vuoden marraskuussa EK pidätti joukon Sos. Nuorisoliiton toimihenkilöitä, jotka seuraavan vuoden alussa joutuivat syytteeseen Turun HO:ssa.[243] HO:n päätös tehtiin kesäkuussa 1926, 45 syytetystä kaikki muut paitsi yksi tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta.[244]

Helsingin RO:n lakkautettua Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton huhtikuussa 1923 oli jo toukokuussa päätetty perustaa Suomen Sosialistinen Nuorisoliitto -niminen yhdistys, jota muodollisista syistä ei rekisteröity. Joulukuussa samana vuonna perustettiin jälleen uusi yhdistys, Sosialistinen Nuorisoliitto, joka rekisteröitiin tammikuussa 1924. Viimeksi mainittu liitto julistettiin nyt HO:n päätöksellä rikolliseksi järjestöksi ja lakkautettiin (perusteluista, ks. s. 102 ss.).

Kuten STP:n tapauksessa on Sos. Nuorisoliitonkin kohdalla havaittavissa merkkejä HO:n negatiivisesta suhtautumisesta järjestöön ennen sen rikolliseksi julistamista. Jo vuoden 1925 alussa oli eräs paperityöntekijä Pohjois-Pirkkalasta (= Nokialta) syytteessä maanalaisesta toiminnasta SKP:n hyväksi. Syytteen tueksi vedottiin siihen, että hän oli toiminut puheenjohtajana Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton seuraajan Sos. Nuorisoliiton Tampereen osastossa ja Pohjois-Hämeen piirijärjestön toimikunnassa, ja hänellä siis »... Tampereella näytti olleen varsin keskeinen asema tämän tapaisissa riennoissa...», joten ei voinut olla epäilyksiä siitä, että hän oli tietoinen SKP:n tarkoitusperistä. Syyte hylättiin, koskei sitä vastoin syytetyn kieltoa voitu näyttää toteen.[245] Tällöin ei siis syyttäjäkään vielä pitänyt toimintaa Sos. Nuorisoliitossa rikollisena, mutta se oli vahva indisio rikollisesta tietoisuudesta.

Sos. Nuorisoliiton toimihenkilöiden viaksi luettu toiminta oli suureksi osaksi samanlaatuista kuin se, johon viitattiin STP:n lakkauttamisjutussa: toimikuntien jäsenyys, osallistuminen erilaisiin kokouksiin tms. Pieniä eroavaisuuksia on havaittavissa, mutta niillä on tuskin ollut periaatteellista merkitystä. Rikollisen toiminnan piiriin luettiin myös puheiden pitäminen erilaisissa juhlissa. Salaiseen toimintaan osallistumista kos-

---

243 HO:n p. 2. 6. 1926 n:o 661 (TMA).

244 HO:n edellisessä alaviitteessä mainittu p. *Hiitonen* mainitsee (s. 221), että kaikki 45 syytettyä olisi tuomittu. Häneltä on jäänyt huomaamatta, että yksi syytetty vapautettiin todisteiden puutteessa. — Jäljempänä olevat tiedot Sos. Nuorisoliitosta ja sen toiminnasta on otettu HO:n päätöksestä, jollei muuta ole mainittu.

245 HO:n p. 20. 3. 1925 n:o 369 (TMA).

kevat viittaukset (vakoilu, kiihotuskirjallisuuden jakelu) ovat verrattain yleisiä. Muun toiminnan ohella luettiin jäsenyys sekä Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton että Sos. Nuorisoliiton perusjärjestöissä tuomittujen viaksi. Pieni muutos ankarampaan suuntaan näkyy siinä, että nyt pidettiin toimintaa perusjärjestöissä jo valtiopetoksen valmisteluna, kun se vielä vuonna 1924 oli ollut avunantoa ja vain astetta ylempänä olevien piirijärjestöjen toimihenkilöt oli tuomittu varsinaisina tekijöinä.

Joulukuussa 1926 nimitetty ja noin vuoden toiminut maamme ensimmäinen puhtaasti sosiaalidemokraattinen hallitus ei ryhtynyt toimenpiteisiin työväenliikkeen jyrkempää siipeä kohtaan, mikä antoi hengähdystauon julkisesti toimiville sosialisteille.[246] Tauko kesti tosiasiassa vielä kauemmin, sillä vasta syksyllä 1929 HO antoi ensimmäisen päätöksensä, joka koski julkista toimintaa Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisen jälkeen.

Sitä ennen oli vuonna 1928 Taimen eli ns:ssa 49:n jutussa puitu muutamien syytettyjen osallistumista julkiseen toimintaan. Syytteen tärkein kohta oli osallistuminen SKP:n toimintaan, mutta neljäntoista syytetyn kohdalla selvitettiin myös heidän toimintaansa STP:ssa ja nuorisoliitoissa, ja esim. J. S. Kivi tuomittiin vielä tässä vaiheessa osallistumisestaan ensimmäisen SSTP:n perustavaan kokoukseen. Arvo (Poika) Tuomista ei sitä vastoin tuomittu toiminnastaan SSTP:ssa (s. 85).[247]

Syksyllä 1929 oli vuorossa kahdenkymmenenyhden syytetyn tuomitseminen, koska he olivat osallistuneet salaisen SKNL:n maanalaiseen toimintaan. Vaikka tässäkin jutussa pääpaino pantiin kommunistiselle toiminnalle, päätös oli samalla lähtölaukaus uusille toimenpiteille julkisia järjestöjä vastaan. Kymmenen syytettyä tuomittiin myös siitä, että he olivat osallistuneet Sos. Nuorisoliiton paikallisosastojen lakkauttamisen jälkeen perustettujen työläisnuorten opintoyhdistysten, kerhojen ym. yhdistysten toimintaan. Päätöstä perusteltiin sillä, että näiden yhdistysten »tarkoituksena todellisuudessa oli lakkautettujen yhdistysten lainvastaisen toiminnan jatkaminen ja erittäin jäsentensä tutustuttaminen ... vallankumouksellisiin oppeihin sekä kehittäminen ja kiihottaminen sanotunlaiseen toimintaan». Lisäksi syytettyjen katsottiin osallistuneen työläisnuorison ns. komiteatoimintaan, »joka käsitti aloitteenteon julkisten kokousten kokoonkutsumiseen pohtimaan pääasiallisesti poliittisia kysy-

246 Ks. edellä, luku II.

247 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

myksiä» ja valitsemaan komitea kokouksessa tehtyjen päätösten toimeenpanemiseksi.[248]

Eri syytettyjen toimintamuodoissa ei ole havaittavissa mitään uutta. Julkisen toiminnan erittely oli, jos mahdollista, vielä ylimalkaisempaa kuin aikaisemmin. Esim. eräs oululainen nahkuri tuomittiin siitä, että hän vuodesta 1927 oli Oulussa ja muuallakin ottanut tehokkaasti osaa opintoyhdistys- ja komiteatoimintaan ja vuoden 1929 alkupuolella toiminut SKNL:n Oulun piirikomitean jäsenenä.

HO:n päätös oli päivätty vajaa kaksi kuukautta ja annettu runsas kuukausi ennen marraskuun lopulla Lapualla tapahtuneita välikohtauksia. Koska opintoyhdistyksiä näin oli leimattu rikollisiksi jo ennen lapuanliikkeen syntyä, on luultavaa, että ilman tätä liikettäkin olisi vuonna 1930 jälleen tuomittu useita julkisesti toimineita sosialisteja. Syihin puuttumatta voidaan todeta, että poliittinen ilmapiiri pitkin vuotta 1929 oli ollut tulehtunut ja että Lapuan tapahtumat olivat seurausta tästä.[249] On mielenkiintoista havaita, että tämä kiristynyt tilanne käy ilmi myös HO:n päätöstaltioista.

Vuonna 1929 uudelleen alkanut julkisesti toimineiden sosialistien tuomitseminen kiihtyi vuosikymmenen vaihtuessa. Vuonna 1930 tuomittiin 136 äärivasemmistolaista RL 11 luvun 4 §:n nojalla (liitetaulukko II), mikä luku oli suurin sitten vuoden 1924. Suurin osa vuonna 1930 syytetyistä tosin tuomittiin ainakin osaksi maanalaisesta toiminnasta. Ainoa suuri juttu oli Pekkalaa, Rötköä ym. STPP:n johtajia vastaan käyty oikeudenkäynti (46 syytettyä), jossa HO teki päätöksensä lokakuussa 1930.[250]

Uusien syytekohtien selvittämiseksi esitän seuraavat otteet HO:n päätöksistä:

Ida Hämäläinen oli ainakin vuodesta 1927 ollut yhteistoiminnassa SKP:n toimitsijoiden kanssa puolueen tarkoitusperien toteuttamiseksi ja ottanut innokkaasti osaa naisten edustajaliikkeen ja nk. käsityökerhojen toimintaan ja SKP:n kesällä 1929 Tukholmassa järjestettyyn neuvottelutilaisuuteen. Johanna Kuusela oli etenkin vuonna 1929 ottanut tehokkaasti osaa em. naisten edustajaliikkeeseen, osallistunut mm. mainittuna vuonna

248 HO:n p. 30. 9. 1929 n:o 1235 (TMA).

249 *Hyvämäki* 1964 I, s. 147 ss.

250 HO:n p. 28. 10. 1930 n:o 1766 (THOA).

Helsingissä pidettyihin kokouksiin ja esiintynyt näissä kokouksissa myös toimihenkilönä.[251]

Niilo Savolainen ja Johan Pääkkö olivat kuuluneet 26. 4. 1930 lakkautettuun Helsingin nuorten työläisten opintoyhdistykseen sen lopettamiseen asti, Savolainen syksystä 1927 ja Pääkkö syksystä 1928, ja he olivat 16. 5. 1930 levittäneet Autopataljoonan Helsingissä olevalle kasarmialueelle SKP:n salaisia julistuksia.[252]

Paavo Lehto oli vielä sen jälkeen, kun HO oli 16. 10. 1929 tuominnut hänet ehdolliseen rangaistukseen valtiopetoksen valmistelusta, Karisjärven nuorten työläisten opintoyhdistyksen toimihenkilönä (ylipyyhitty: »kirjeenvaihtajana ja muullakin tavoin») osallistunut voimassa olevan yhteiskuntajärjestyksen tuhoamista tarkoittavaan opintoyhdistystyöhön.[253]

Arvi Lindén, joka vuonna 1926 oli ollut perustamassa Riihimäen nuorten työläisten opintoyhdistystä, oli sen jälkeen ottanut osaa yhdistyksen toimintaan ja sitä paitsi jo sitä ennen ja sen jälkeen Riihimäellä ja muuallakin huomattavalla tavalla osallistunut monenlaiseen kommunistiseen järjestötoimintaan.[254]

Vilho Suomi oli ainakin vuonna 1929 toiminut 28. 2. 1930 lakkautetun Turun työväen nuorisoyhdistyksen ja samanaikaisesti myös sen aloitetoimikunnan jäsenenä ja osallistunut nuorisoyhdistyksen edustajana Vaasassa elokuussa 1929 pidettyihin koko maan käsittäviin nuorten työläisten opintopäiviin kuin myös syksyllä 1929 ollut Turun nuorten työläisten sodan- ja fascisminvastaisen komitean sihteerinä, jota paitsi Suomi oli vuonna 1930 Turussa toimittanut ja levittänyt Aate-nimistä sisällöltään rikollista kommunistilehteä.[255]

Onni Heino, jonka asunnosta oli tavattu kommunistista kirjallisuutta ym., oli 6. 12. 1925 liittynyt Turun työväen nuorisoyhdistykseen, jonka toimintaan hän oli johtavana henkilönä ottanut osaa sekä ollut hänen toimestaan vuoden 1930 alkupuolella perustetun Suomen nahka- ja kumiteollisuustyöväen Turun teollisuusneuvoston n:o 6:n nuorisojaoston sihteerinä, kunnes hänet pidätettiin 9. 9. 1930, ja muullakin tavoin osallistunut kommunistiseen järjestötoimintaan.[256]

Heikki Muje oli vuonna 1927 toiminut jäsenenä Talikkalan työväen nuorisoyhdistyksessä, tammikuusta 1929 Helsingin nuorten työläisten opintoyhdistyksessä, kunnes yhdistys lakkautettiin 26. 4. 1930, ja jonkin aikaa vuoden 1930 alusta Helsingin ammatillisen keskusneuvoston nuori-

---

251 HO:n p. 10. 3. 1930 n:o 386 (THOA).
252 HO:n p. 26. 8. 1930 n:o 1146 (THOA).
253 HO:n p. 12. 9. 1930 n:o 1274 (THOA).
254 HO:n p. 11. 11. 1930 n:o 1910 (THOA).
255 HO:n p. 14. 11. 1930 n:o 1950 (THOA).
256 HO:n p. 2. 12. 1930 n:o 2199 (THOA).

sojaostossa, jota paitsi häneltä oli tavattu kiellettyä kirjallisuutta ja SKNL:n lehtiä.[257]

Päätöksissä mainittu naisten edustaja- eli delegaatioliikkeen toiminta tapahtui syyttäjän mukaan siten, että työpaikoittain kokoontuneet naiset valitsivat edustajansa paikkakunnittain pidettäviin kokouksiin, joissa valittiin piiriin lähetettävät edustajat, ja nämä vuorostaan lähettivät kokouksistaan edustajansa koko maan käsittäviin työläis- ja talonpoikaisnaisten edustajakokouksiin (ks. liite, s. 453). Muina valtiopetoksellisen toiminnan muotoina voi mainita kumouksellisen ohjelman valmistamisen ja hankkimisen, varsinkin vuoden 1929 eduskuntavaalien johdosta järjestettyihin kokouksiin ja juhliin,[258] ja toimimisen ohjelmansuorittajana erilaisissa tilaisuuksissa[259] sekä osanoton 1. 8. 1929 ns. punaisena päivänä Helsingissä toimeenpantuihin mielenosoituksiin.[260] Lisäksi voi vielä mainita muutamia tapauksia Pekkalan, Rötkön ym. jutusta, jolloin STPP:n järjestö- ja vaalikoneisto lakkautettiin.

Heikki Väisänen oli kuulunut Iisalmen sosialistiseen nuorisoyhdistykseen sen lakkauttamiseen asti sekä toiminut kansanedustajana ja STPP:n eduskuntaryhmän jäsenenä vuoden 1929 valtiopäivillä.

Ida Maria Reijonen, joka vuodesta 1922 alkaen oli ollut jäsenenä Helsingin sosialistisessa kunnallisjärjestössä sen lakkauttamiseen asti, oli toiminut Helsingin työväen vaalikomiteassa vuodesta 1925 helmikuuhun 1929 ja Helsingin työväen vaalineuvostossa vuosina 1925—1929, ollut vuodesta 1928 Helsingissä ilmestyneen Työläis- ja talonpoikaisnaisten lehden vastaavana toimittajana ja ottanut lehden itseoikeutettuna edustajana osaa työläis- ja talonpoikaisnaisten lokakuussa 1929 pidettyyn koko maan käsittäneeseen edustajakokoukseen, alustanut kokouksessa sanomalehtikysymyksen ja osallistunut 18. 5. 1930 pidettyyn Helsingin ja lähiseutujen naisten edustajakokoukseen.

Pekka Strengell oli SSTP:n perustamisesta alkaen »kolmannen internationalen kannattajana» kuulunut puolueeseen liittyneen Lyytilänmäen työväenyhdistyksen johtokuntaan, ottanut Suonenjoen sosialistisen kunnallisjärjestön edustajana osaa Kuopion läänin läntisen vaalipiirin sosialistisen piirijärjestön 5. 9. 1920 pidettyyn edustajakokoukseen, kuulunut STP:n lakkauttamisen jälkeen Lyytilänmäen työväen ja pienviljelijäin yhdistyksen johtokuntaan, ottanut viime vuosina ennen päätöstä

257 HO:n p. 17. 12. 1930 n:o 2445 a (THOA).
258 HO:n p. 6. 11. 1930 n:o 1861 (THOA).
259 HO:n p. 22. 9. 1930 n:o 1368 (THOA).
260 HO:n p. 1. 12. 1930 n:o 2169 (THOA).

osaa em. vaalipiirin kommunistisen vaalitoimikunnan eli STPP:n ylimmän elimen, Kuopion työväen vaalikomitean, järjestämiin vaalipiirin sosialistisen työväen ja pienviljelijäin edustajakokouksiin, joissa vaaliasioiden ohella oli käsitelty myös muita poliittisia kysymyksiä, edustanut ainakin yhdessä kokouksessa vuonna 1929 STPP:n eduskuntaryhmää ja selostanut kokouksessa ryhmän toimintaa sekä, oltuaan vuoden 1922 eduskuntavaaleissa SSTP:n ehdokkaana, toiminut STPP:n eduskuntaryhmän jäsenenä vuosien 1924, 1927 ja 1929 valtiopäivillä; tullut kuitenkin vuosien 1924 ja 1927 valtiopäiville toisen edustajan varamiehenä, ensiksi mainituille syksyllä 1924 ja vuoden 1927 valtiopäiville syksyllä 1928.[261]

Tässä esitetty otos HO:n päätöksestä vuodelta 1930 ei ole edustava sikäli, että olen pyrkinyt ottamaan mukaan pääasiassa sellaisia tapauksia, joissa syytettyä ei ole tuomittu salaisesta toiminnasta. Mainitun vuoden päätöksistä löytyy nimittäin aikaisempiin verrattuina huomattavan runsaasti mainintoja salaisesta toiminnasta, joskin yleensä vain ylimalkaisena viittauksena yhteistoimintaan SKP:n salaisten toimitsijoiden kanssa. Terminologia näkyy myös muuttuneen, nyt kutsuttiin myös julkista toimintaa suoraan kommunistiseksi (esim. vaalityö, Pekka Strengell). Muutenkin yhä epämääräisemmiksi muuttuneet perustelut vaikeuttavat tulkintaa.

Vuoden 1924 jälkeistä kehitystä seuraten HO piti vuonna 1930 yleisesti myös paikallisjärjestöissä toimimista valtiopetoksen valmisteluna. Enää ei edes vaadittu johtokuntaan kuulumista; em. Paavo Lehto tuomittiin paikallisen opintoyhdistyksen toimihenkilönä (= kirjeenvaihtajana). Arvi Lindén oli ollut perustamassa opintoyhdistystä ja ottanut osaa sen toimintaan, ilman että hän olisi ollut minkäänlaisena toimihenkilönä yhdistyksessä; Heikki Muje tuomittiin jäsenyydestään kolmessa julkisesti toimineessa yhdistyksessä, mutta on otettava huomioon, että ammatillinen nuorisojaosto oli elin, johon hänet oli valittu, ja tästä syystä ei Mujetta voida pitää aivan tavallisena rivimiehenä.[262] Kaikissa kolmessa tapauksessa on kyllä viittaus toimintaan (Mujeen kohdalla vain »toiminut jäsenenä»), mutta kun tätä toimintaa ei spesifioitu, ei liene liian uskallettua väittää, että pelkkä jäsenyys ainakin parissa tapauksessa riitti langetta-

---

261 HO:n p. 28.10.1930 n:o 1766 (THOA).

262 HO:n p:n 17.12.1930 n:o 2445 a akti 1930 Hak.D. 184:5 (TMA). RL 11 luvun 4 a § oli tällöin jo hyväksytty, vaikka se ei vielä ollut astunut voimaan. Mujeen puolustaja vaati, että uusi, lievempi asteikko oli otettava huomioon rangaistusta määrättäessä.

vaan tuomioon, jos ao. henkilö vain joutui syytteeseen HO:ssa. On myös useita tapauksia, joissa syytetty tuomittiin jäsenyydestä ja sen lisäksi vain kirjallisuuden levittämisestä. HO lienee siis viimeistään vuoden 1930 loppuun mennessä ruvennut rankaisemaan valtiopetoksen valmisteluna jäsenyyttä julkisesti toimineissa järjestöissä (vuonna 1931 säädetty RL 11 luvun 4a §:n 1-kohta). STPP:n kansanedustajien tuomitseminen syksyllä 1930 oli täysin sopusoinnussa aikaisemman käytännön kanssa, eikä ole aihetta tarkemmin puuttua tähän oikeudenkäyntiin. Päätöksessä oli kuitenkin varsin omalaatuinen perustelu: »sosialistisen työväen ja pienviljelijäin eduskuntaryhmä kommunistisena puolueena (tekijän harv.) oli Suomen kommunistisen puolueen keskuskomitean käskyläinen».[263]

Vuonna 1930 annettiin myös ensimmäiset tuomiot osallistumisesta sosialistiseen ammattijärjestötoimintaan. SAJ ja sen alajärjestöt lakkautettiin vasta vuonna 1931 (s. 285), vuoden 1930 tuomiot koskivat osallistumista ammattijärjestöjen yhteyteen perustettujen nuorisojaostojen toimintaan, jonka HO katsoi tapahtuneen SKNL:n ohjauksessa.

Koska eduskuntatyökin oli valtiopetoksen valmistelua, on selvää, että myös näkyvä ulkoparlamentaarinen toiminta, kuten mielenosoitukset, oli rikollista. Lisäksi paheksuttiin poliittisten kysymysten kytkemistä ammattiyhdistystyöhön.[264] Uutena tekomuotona oli lisäksi juhlaohjelmien laatiminen ja esittäminen. Yhteenvetona HO:n käytännöstä vuonna 1930 voi todeta, että HO tällöin piti rikollisena pelkästään kommunistisen mielipiteen esittämistä. Lehtien jakaminen, juhlien pitäminen ja mielenosoitukset tähtäsivät mielipiteenmuokkaukseen ja kommunistisen aatteen levittämiseen, ja opintotyöllä haluttiin lisätä aatteesta kiinnostuneiden tietoja. Kun HO tuomitsi kaikki tällaiset toimintamuodot, voidaan päätellä, että HO piti kommunistista oppia sinänsä rikollisena, riippumatta sen mahdollisesta toteutuksesta, mistä seurasi, että kaikki, jotka olivat mielipiteeltään kommunisteja, olivat rikollisia, jos he ilmaisivat mielipiteensä julkisesti. Tämä kanta täsmentyi vielä 1930-luvun kuluessa. Vasemmistolaisessa kirjallisuudessa esitetyt syytökset mielipidevainoista[265] eivät näin ollen ole täysin perättömiä. Ketään vuonna 1930 julkisesta toiminnasta syytettyä ei tuomittu vain avunannosta valtiopetoksen valmisteluun.

---

263 Ks. alaviite 261.

264 HO:n p. 2. 12. 1930 n:o 2199 (THOA).

265 Esim. *Eränen*, s. 243, myös *Hiitonen*, s. 176.

c.c. päätösten perustelu

Edellä on selostettu eri syytettyjen viaksi luettuja tekoja ja toimintamuotoja, mutta harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ei ole puututtu siihen, miksi HO piti jotain järjestöä rikollisena. Ennen kuin ryhdyn tutkimaan näitä tässä yleisiksi perusteluiksi kutsuttuja päätöksen osia, on lyhyesti mainittava HO:n päätösten rakenteesta.

OK 24 luvun 3 §:n mukaan jokaisen tuomion oli perustuttava lakiin ja syihin eikä mielivaltaan. Pykälä muutettiin vuonna 1921.[266] Tällöin siihen lisättiin 2 momentti, jonka mukaan HO:n oli otettava tuomioonsa selvä ja lyhyt selostus syytteestä ja, milloin asia niin vaati, syytteeseen annetusta vastineesta ja alioikeuden ratkaisusta. Valtiorikosjutuissa, jotka HO ratkaisi ensimmäisenä oikeusasteena, oli tapana ensin selostaa syytekirjelmän sisältö ennen varsinaista päätöstä. Syytettyjen vastaväitteitä ei sen sijaan päätöksissä mainita, paitsi silloin kun he olivat tehneet prosessiväitteitä tai esittäneet valtioon tai syyttäjään kohdistuneita vaatimuksia. Jos HO hyväksyi syyttäjän vaatimukset perusteluineen sellaisinaan, todettiin itse päätöksessä lyhyesti syytetyn viaksi jääneen sen, mistä häntä oli syytetty. Näissä tapauksissa voi HO:n päätöksen perusteluina pitää siihen otettuja syytekirjelmän perusteluja. Eräissä tapauksissa on itse päätöksessä myös perusteluja, jotka poikkeavat syytekirjelmästä, joten on selvää, ettei HO näissä tapauksissa ollut hyväksynyt syytekirjelmää sellaisenaan.

Näihin periaatteisiin nojautuen on tutkimuksen loppuun laadittu yhteenveto HO:n päätösten yleisistä perusteluista valtiopetoksen valmistelua koskevissa jutuissa. Yleisillä perusteluilla tarkoitetaan kertomusta eri poliittisten järjestöjen toiminnasta, ilman että näissä perusteluissa olisi mainittu ketään syytettyä erikseen. Liitteessä olevat perustelut on jaettu sen pohjalta, koskivatko ne salaista vai julkista toimintaa.

Laajempia yleisiä perusteluja löytyy ensimmäisen kerran HO:n SSTP:n perustamista koskevassa jutussa vuonna 1920. Kun vuodesta 1924 toimiminen julkisissakin sosialistisissa järjestöissä tuli rangaistavaksi, yleisten perustelujen merkitys kasvoi. Sitä mukaa kuin HO piti uusia toimintamuotoja valtiopetoksen valmisteluna, on myös päätöksiin otettu selostus ao. järjestön toiminnasta sellaisena kuin HO sen näki.

Salaista (SKP:n) toimintaa koskevat perustelut ovat selvät, ja niitä

266 L 19. 12. 1921/274.

voidaan pitää osittain informaation luontoisina. Liitteessä olevat näytteet ovat vuodelta 1928. Jo aikaisemmin oli HO täysin oikein todennut, että paenneet punaisten johtajat olivat perustaneet SKP:n, jonka toiminta oli tähdätty kapinassa saavuttamatta jääneeseen päämäärään, minkä SKP:n orgaanit itsekin myönsivät.

Julkisesti toimivien järjestöjen kohdalla tilanne oli osittain toinen. Nämä järjestöt pyrkivät siihen, että ne olisivat saaneet toimia viranomaisten estelemättä, ja ne yrittivät välttää liian jyrkkiä kannanottoja ja jo sellaisinaan laittomia keinoja. HO:lla olikin vaikeuksia muotoilla päätöksensä siten, että nämä järjestöt olisi voitu osoittaa rikollisiksi. Tämä käy ilmi myös siitä, että KKO ei SSTP:n perustamisjutussa sen enempää kuin STP:n lakkauttamisjutussakaan ollut tyytyväinen HO:n perusteluihin, vaan se muutti niitä osittain.

Nämä vaikeudet ilmenivät jo SSTP:n perustamisjutussa vuonna 1920. Kokous keskeytettiin Kominterniin liittymispäätöksen jälkeen, ja tätä päätöstä pidettiinkin kauan syytteen pääasiallisena perusteena.[267] Tästä huolimatta HO:n päätöksessä selostettiin laajasti myös puolueen ohjelmaa ja menettelytapaperiaatteita, joista HO:n päätökseen on otettu pääasiassa eräät yleiset julkilausumat (liite, s. 444). HO ei ottanut kantaa puolueen ohjelmassa oleviin väkivaltaa torjuviin kohtiin. Tämän jälkeen HO selosti Kominterniin liittymispäätöstä ja katsoi, että koska Komintern edellytti järjestöiltään myös vallankumouksellisia tekoja, niin myös SSTP aikoi käyttää laittomia keinoja. Perusteluihin sisältyi myös poliittinen arviointi. HO katsoi, ettei Kominternin periaatteita voitu toteuttaa muuten kuin vallankumouksen kautta (liite, s. 445). HO ei lausunut mitään SSTP:n perustajien mahdollisista yhteyksistä SKP:een. KKO:n muutettua HO:n perusteluja ei HO:n myöhemmissä päätöksissä mainittu mitään Kominternistakaan.

STP:n lakkauttamispäätöksen perusteluissa on ensimmäisen kerran havaittavissa pyrkimys, jota kutsuisin k e t j u u n t u m i s p e r i a a t t e e k s i. Myöhemmissä julkisiin järjestöihin kohdistuvissa päätöksissään HO pyrki nimittäin osoittamaan, että järjestö j o k o jatkoi aikaisemmin kielletyn järjestön toimintaa tai että se oli sama kuin edellinen järjestö, t a i että järjestö hyväksyi aikaisemmin tuomittuja vallankumouksellisia oppeja, t a i k k a että järjestöllä oli yhteydet SKP:een, tavallisesti niin,

---

267 Valtiopäivät 1920, Pöytäkirjat I, ss. 743—746 (hallituksen vastaus ed. Vainion kysymykseen) ja ss. 748—782 (keskustelua).

että järjestö oli SKP:n johdon alaisena. Päätöksissä ilmenee myös vahva prejudikaattisidonnaisuus, etenkin syytekirjelmissä vedotaan aikaisempiin KKO:n tai HO:n omiin ratkaisuihin, jos nämä olivat olleet langettavia.

STP:n lakkauttamisjutun yleisissä perusteluissa on ensin lyhyt historiikki SSTP:n perustamisesta. Tässä HO lähti siltä linjalta, että Helsingin sosialistisen kunnallisjärjestön julistauduttua 19. 6. 1920 SSTP:ksi kyseessä oli sama puolue, joka oli jäänyt perustamatta saman vuoden toukokuussa (»kokouksen tultua ... [14. 5.] ... hajoitetuksi ja puolueen toiminnan oltua jonkun aikaa lamassa ...», liite, s. 445). Seuraavaksi viitattiin puolueneuvoston kokouksessa 6.—8. 1. 1922 hyväksyttyihin menettelytapapäätöslauselmiin ja puhuttiin lopuksi puolueen nimen ja sääntöjen muuttamisesta. Itse päätöksestä saa turhaan hakea lausumaa siitä, miksi STP:n toiminta oli rikollista, mutta on ilmeistä, että HO piti puolueen uudelleen elvyttämistä ja menettelytapaperiaatteiden hyväksymistä valtiopetoksen valmisteluna, niin kuin syyttäjä KKO:n SSTP:n perustamiskokousta koskevaan päätökseen nojautuen oli väittänyt. Tammikuussa 1922 hyväksytyssä päätöslauselmassa oli todettu, ettei porvarillisen yhteiskunnan kriisi ollut rauhallista tietä ratkaistavissa ja että vastapainoksi heikolle Amsterdamin internationalelle oli luotava uusi internationale, joka yhdessä kolmannen internationalen kanssa (tekijän harv.) ryhtyisi kukistamaan porvarillista valtiota (liite, s. 446). Puolueen toimihenkilöt olivat ilmeisesti viisastuneet vahingosta ja välttäneet suoria Kominterniin liittymistä koskevia kehotuksia.

Mielenkiintoista on nähdä, kuinka HO päätöstensä perusteluissa yritti mukautua KKO:n kantaan. Vuoden 1924 päätöksessä ei puhuta Kominternista, koskei KKO ollut tästä maininnut. Kuitenkaan HO:n uudet perustelut eivät saavuttaneet suosiota KKO:ssa, joka lisäsi niihin, että puolueen toimihenkilöt olivat olleet tietoisia maanalaisesta toiminnasta ja edellyttäneet sitä, koska puolueneuvosto oli kokouksessaan 27.—28. 12. 1920 päättänyt saattaa jäsentensä tietoon Kominternin ehdot, joissa puolueelle vaadittiin salaista rinnakkaisjärjestöä.[268] KKO:n kantaan ei vaikuttanut, ettei ehtoja koskaan ollut hyväksytty. Vuonna 1926 HO oli omaksunut KKO:n viimeisessä päätöksessä ilmenevät periaatteet ja yritti panna painoa sille, että Sos. Nuorisoliiton jäsenet olivat syyllistyneet salaiseen toimintaan (liite, s. 000).

---

[268] KKO 1925 p. II 288. Ks. s. 92 alaviite 242.

HO:n päätöstaltiossa olevaan päätökseen tehdyt korjaukset viittaavat tiettyihin formulointivaikeuksiin. Kuten SSTP:n perustamisjutussakin, olisi ollut osoitettava, että Sos. Nuorisoliitto pyrki laittomalla tavalla kumoamaan maamme hallitusmuodon. Jo vuoden 1920 päätöksen lopullinen asu oli korjattu jyrkempään muotoon (s. 76). Alkuperäinen teksti sisälsi monta varausta: »... mikä päämäärä [= hallitusmuodon kumoaminen jne.] oli saavutettava, riippuen olosuhteista, laittomallakin tavalla ja ajankohtana, joka, kehityksestä riippuen, saattoi olla läheisessäkin tulevaisuudessa». Korjauksen jälkeen teksti kuului: »mikä päämäärä on suunniteltu saavutettavaksi laittomalla tavalla ...» jne. Täten oli mahdollinen, olosuhteista riippuva toiminnan vaihtoehto muutettu Sos. Nuorisoliiton ainoaksi menettelymuodoksi, jolloin vain ajankohta jäi riippuvaiseksi kehityksestä. Tuntemattomasta syystä on myös poistettu perustelujen viimeinen kappale, jossa viitataan syytetyiltä tavattuun kommunistiseen kirjallisuuteen ja siihen, että maassa toimi salaisia järjestöjä, jotka työskentelivät saman päämäärän saavuttamiseksi kuin Sos. Nuorisoliittokin sekä että noiden järjestöjen olemassaolo ja niiden toiminta on katsottava olleen Sos. Nuorisoliiton toimihenkilöiden tiedossa. Selityksenä lienee, että päätösten perustelut on kopioitu KKO:n STP:ta koskevasta päätöksestä, ja vasta sen jälkeen on huomattu, ettei nyt ollut esitettävänä vastaavaa näyttöä siitä, että toimihenkilöt olisivat olleet tietoisia salaisesta toiminnasta kuin KKO:lla oli ollut, kun se saattoi vedota puolueneuvoston jäsenilleen lähettämään tietoon Kominternin ehdoista.

HO:ssa suoritettu »plagiaatti» käy täysin selväksi, kun vertaamme KKO:n vuonna 1925 STP:n toiminnasta esittämiä perusteluja HO:n vuotta myöhemmin tehdyn päätöksen mainintoihin Sos. Nuorisoliiton toimintamuodoista.[269] Toiminnasta kertova otsikko-osa on miltei sama:

KKO: että puolueen toiminta, mikäli se oli kohdistunut tuon tarkoitusperän saavuttamiseen, oli ilmennyt:

HO: että Sosialistisen Nuorisoliiton toiminta, mikäli se oli kohdistunut vasta mainitun tarkoitusperänsä saavuttamiseen, on ilmennyt:

Tämän jälkeen seuraavat molemmissa päätöksissä toimintamuodot samassa järjestyksessä: toiminnan järjestäminen, kiihotustyö, rahavarojen hankkiminen ja juuri mainittu tietoisuus salaisesta toiminnasta, mikä

269 Lukija voi itse tehdä täydellisen vertailun käyttämällä tämän tutkimuksen liitteessä ja KKO:n vuosikirjoissa olevia HO:n ja KKO:n päätöksiä.

sitten oli poistettava HO:n päätöksestä. Yhtäläisyyden osoittamiseksi esitetään vielä näyte molempien tuomioistuinten päätöksistä:

KKO: kiihotustyössä, jonka tarkoituksena oli ollut joukkojen kokoaminen puolueeseen ja niiden perehdyttäminen puolueen tarkoitusperään sekä menettelytapoihin ...

HO: kiihotustyössä, jonka tarkoituksena on ollut työläisnuorison kokoaminen liittoon ja sen perehdyttäminen liiton tarkoitusperään ...

Myös väkivallan käyttöä koskevaan kohtaan tehdyt korjaukset selviävät KKO:n päätöksen avulla, jossa sanottiin, »... että puolue jo läheisessä tulevaisuudessakin, jos olosuhteet muodostuisivat sellaisiksi, että puolue katsoisi olevan toiveita menestyksellisestä toiminnasta ...»

HO:n viittaus olosuhteisiin oli sen sijaan aluksi tullut tarkoittamaan laitonta toimintaa yleensä eikä vain toiminnan ajankohtaa.[270]

Tästä kopioinnista ei tietenkään voi tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Kautta aikojen juristit ovat tottuneet käyttämään valmiita malleja, asiakirjakaavoja tms., ja myös tuomioistuinten päätöksissä toistuvat tietyt fraasit jopa vuosisadasta toiseen. HO kuitenkin lainasi KKO:n toista järjestöä koskevia perusteluja niin tunnollisesti, että tarkastusvaiheessa teksti on täytynyt korjata tosiasioita paremmin vastaaviksi.[271] Voisi katsoa, että HO Sos. Nuorisoliiton jutussa oli päässyt ajan tasalle omaksuessaan KKO:n viitoittamat perusteluperiaatteet.

Sos. Nuorisoliitonkin tapauksessa vedottiin siihen, että järjestö oli jatkanut lakkautettujen STP:n ja Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton toimintaa.

Vuoden 1926 päätöksen jälkeen ei HO:n päätöksissä enää ole syytekirjelmästä poikkeavia yleisiä perusteluja, vaan HO hyväksyi syyttäjän esittämät näkökohdat. Järjestöjen toiminta todettiin valtiopetoksen valmisteluksi joko sen perusteella, että ne olivat jatkaneet lakkautettujen järjestöjen toimintaa tai että toimittiin SKP:n tai SKNL:n johdolla (liite, ss. 449—454). Ironista kyllä HO saattoi saada perustelunsa Kominternin tai SKP:n toimintakertomuksista ja päätöslauselmista, mm. näihin nojautuen voitiin STPP:ta pitää kommunistien johtamana vallankumouksellisena järjestönä (liite, s. 450). Joskus päätöksen perustelu oli vähemmän harkittu. On jo

---

270 *Hiitosen* referaatti (s. 220 s.) HO:n päätöksestä on täysin virheellinen, jopa siinä määrin, etteivät suorat lainauksetkaan esiinny HO:n päätöksessä.

271 Syytekirjelmästä käy ilmi, että KKO:n päätös oli HO:n käytettävissä. KKO:n vuosikirja painettiin vasta vuonna 1929.

mainittu, että HO näki STPP:n eduskuntaryhmässä pienen kommunistisen puolueen, joka tosin oli SKP:n keskuskomitean käskyläinen (s. 99).

Avoimesti toimivien järjestöjen julkisivu ei suojannut niitä, ts. HO ei välittänyt virallisista ohjelmista, julkilausumista jne., paitsi jos ne sinänsä osoittivat järjestöjen vallankumouksellisia aikeita. Toukokuussa 1920 tehty varaus, että Kominterniin liittymisen piti tapahtua omalla ohjelmalla, oli tehty oikean asiantilan salaamiseksi. Sos. Nuorisoliitto oli rikollinen järjestö, »... vaikkakin tämän järjestön tarkoituksena sille hyväksyttyjen ohjelman ja sääntöjen mukaan on vain olla niiden Suomen kansalaisista muodostettujen yhdistysten yhdissiteenä, joita maan työläisnuoriso yhteiskunnallisten ja sivistyksellisten pyrintöjensä tueksi muodosti, ja sellaisena edistää sen järjestäytymistä sekä työväenliikkeen tunnetuksi tekemistä...» (liite, s. 448). HO:n Voimaliittoa koskevassa päätöksessä vuodelta 1914 oli sitä vastoin todettu vapauttavana seikkana, että järjestön sääntöjen mukaan sen toiminta ei ollut laitonta.

Koska HO ei siis aina voinut viitata rikolliseen ohjelmaan tai tehtyihin päätöksiin, päätökset jäivät tietyssä määrin riippuvaisiksi erilaisista oletamuksista.[272] Viittaan jälleen Sos. Nuorisoliiton lakkauttamispäätökseen, jossa lausutaan, että liitto oli muuttanut omia järjestäytymismuotojansa Kommunistisen Nuorisointernationalen 4. kongressissa vahvistettujen toimintamuotojen mukaisiksi ja, »jos kohta muodollista päätöstä tekemättä», omaksunut vallankumouksellisen päämäärän. Päätökset rakentuivat oikeastaan useasti kokonaan olettamusten varaan, kun järjestöjen toimihenkilöitä tuomittiin sen perusteella, mitä HO saattoi lukea jonkin ohjelman tai julkilausuman sanamuodosta tai sen pohjalta, mitä tähän mahdollisesti voitiin sisällyttää (Vrt. HON Roinilan mielipiteeseen Kominterniin liittymispäätöksestä uhkauksena, s. 76).

HO ei myös karttanut esiintymistä poliittisten tilanteiden ja periaatteiden auktoriteettina. SSTP:n perustamista koskevassa päätöksessä todetaan, ettei Kominternin ohjelmaa voitu toteuttaa ilman väkivaltaa (liite, s. 445), mitä voi pitää arviointina poliittisista voimasuhteista. Kun ahvenanmaalaiset Sundblom ja Björkman tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta sen perusteella, että he olivat kääntyneet Ruotsin hallituksen puoleen Ahvenanmaan kysymyksessä, HO piti lieventävänä asianhaarana, »... att de synbarligen därvid handlat i den tro att omförmälda af dem

272 Näin myös *Hiitonen*, s. 222.

åberopade princip om nationell självbestämningsrätt kunde, i motsats till hvad dock måste anses vara fallet, (tekijän harv.), grundlägga en rätt för Ålands befolkning att få genom folkomrästning själf besluta om sin framtida statliga ställning...».[273] Näin HO ratkaisi kysymyksen tuon ajan poliittisen iskulauseen soveltuvuudesta Ahvenanmaan kysymykseen.

Tässä on selvitetty, millä perusteilla HO piti eri järjestöjä rikollisina. Aikaisemmin on todettu, mikä toiminta oli valtiopetoksen valmistelua. Selvittämättä on vielä, miten syytetyt asetettiin vastuuseen tietyn järjestön pyrkimyksistä, kun he eivät itse olleet syyllistyneet mihinkään sinänsä rikollisiin tekoihin.

HO:n päätökset vaikenevat usein näistä seikoista. Esim. STP:n lakkauttamispäätöksessä todetaan yleisten perustelujen jälkeen vain: »... alempana mainitut syytetyt ovat työskennelleet kysymyksessä olevan puolueen tarkoitusperien toteuttamiseksi pääasiallisesti siten:».[274] Sos. Nuorisoliiton lakkauttamispäätöksen perustelujen karsimisen jälkeen on vain maininta siitä, että syytetyt tietoisina liiton tarkoitusperästä olivat toimineet jne.[275] Tietoisuus järjestön suunnittelemasta vallankumouksesta selvitettiin täten kollektiivisesti. Missään HO:n päätöksessä ei näy jälkeäkään siitä, että HO olisi ottanut huomioon eri vasemmistojärjestöjen piirissä vallinneita ristiriitoja, jotka koskivat suhtautumista SKP:een ja maanalaiseen toimintaan.[276] Myöhemmin, kun ruvettiin tuomitsemaan tavallisia rivimiehiä, jäi myös selvittämättä, olivatko kaikki tuomitut ollenkaan olleet tietoisia toiminnan johtoportaasta ja sen tarkoitusperistä.

Yhteenvetona HO:n 1920-luvun päätöksien perusteluista voi todeta seuraavaa. Päätökset rakentuivat ainakin osaksi todistamatta jääneisiin olettamuksiin ja poliittisiin arviointeihin. Päätösten yleisten perustelujen muotoilemisessa on ilmennyt huomattavia vaikeuksia. Eri tuomittujen toiminnan kytkeminen jonkin rikolliseksi havaitun julkisen järjestön tarkoitusperiin, sellaisina kuin HO piti niitä, ei aina ole aukoton. Päätösten

---

273 HO:n p. 27. 7. 1920 n:o 922 (TMA).

274 HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA).

275 HO:n p. 2. 6. 1926 n:o 661 (TMA).

276 Vasemmistojärjestöissä vallinneista virtauksista, ks. *Hakalehto* 1967, s. 236 s.

heikkò lainsäädännöllinen pohja ilmeni vahvassa prejudikaattisidonnaisuudessa, jossa aikaisempi päätös pantiin yhä laajenevan tulkinnan pohjaksi. Tällöin päätökset ketjuuntuivat, yhden järjestön lakkauttaminen riitti siihen, että kaikki myöhempi toiminta voitiin leimata aikaisemman järjestön toiminnan jatkoksi. Puuttumatta tämän enempää HO:n 1920-luvun perusteluihin voi todeta, että niissä oli tiettyjä heikkouksia, jotka asettivat tuomioistuimen alttiiksi osaksi myös porvarilliselta taholta tulevalle kritiikille.

Jos HO:n toiminnan historiallinen merkitys ilmenee siinä, että se maamme ensimmäisenä tuomioistuimena julisti julkisen sosialistisen toiminnan rikolliseksi, ei samaa voi sanoa HO:n päätösten perustelujen merkityksestä. Tässä HO seurasi korva hyvin tarkkana KKO:sta kantautuvia mielipiteitä ja yritti käyttää KKO:n päätöksiä valmiina malleina myöhemmissä oikeudenkäynneissä.

d. valtiopetoksen valmistelu ja valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistäminen vuodesta 1931 (RL 11: 4 ja 4 a)

4 a §. (23. 1. 1931/14). Joka:

1. liittyy sellaiseen yhdistykseen, järjestöön tai muuhun yhteenliittymään, joka hänen tietensä toimii Suomen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen väkivaltaiseksi kumoamiseksi tahi tarkoittaa tällaisen toiminnan edistämistä tai tukemista välillisesti tai välittömästi, taikka joka jäseniä hankkimalla, varoja kokoamalla, maksuja suorittamalla tai muulla siihen verrattavalla tavalla työskentelee tällaiseksi tietämänsä yhteenliittymän hyväksi;

2. ottaa osaa kokoukseen, joka hänen tietensä on kutsuttu koolle valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämiseksi tahi jossa neuvotellaan tai päätetään valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämiseksi taikka 1 kohdassa mainitun yhteenliittymän perustamisesta, ellei asianhaaroista käy päättäminen, ettei hänen aikomuksenaan ollut edistää tällaista toimintaa;

3. puhein, kirjoituksin tai muulla tavoin ylistää valtiopetosta tai sen valmistelua taikka levittää valtiopetokseen tai sen valmisteluun kiihoittaviksi tai sitä ylistäviksi tietämiänsä kirjoituksia tai esityksiä; taikka

4. muulla tavoin puhein tai teoin tahallansa edistää valtiopetokseen tähtävää toimintaa, tuomittakoon, ellei hän muun lainpaikan mukaan ole teostaan ankaramman rangaistuksen alainen, vankeuteen vähintään kahdeksi kuukaudeksi.

Pykälä liittyy läheisesti lapuanliikkeen painostuksesta aikaan saatuun kommunisminvastaiseen lainsäädäntöön 1930-luvulla. 4 a §:n merkitys ja sille asetetut tavoitteet eivät kuitenkaan ole täysin selviä. HO:ssa 1920- ja 1930-luvulla syyttäjänä toiminut ent. oikeuskansleri Olavi Honka ei halua muistelmissaan puuttua edes kysymykseen, oliko lain tarkoituksena koventaa vai lieventää rangaistuksia tai helpottaa taistelua kommunismia vastaan.[277] Tämän seikan selvittämiseksi on tarkasteltava 11 luvun lainmuutoksen syntyvaiheita.

Heinäkuun alussa 1930 hallitus jätti eduskunnalle esityksen, joka tähtäsi valtiopetosta kannattavien henkilöiden toiminnan estämiseen eduskunnassa ja kunnanvaltuustoissa riistämällä heiltä vaalikelpoisuus. Keskusvaalilautakuntien piti esityksen mukaan karsia ehdokkaat.[278] Ehdokkaan vaalikelpoisuutta ei ollut kytketty siihen, oliko häntä rangaistu valtiorikoksista, vaan kriteerinä pidettiin kuulumista järjestöön, joka tähtäsi hallitusmuodon väkivaltaiseen tai laittomaan kumoamiseen tai muuten tällaisen toiminnan edistämiseen. Tämän esityksen käsittelyyn ei ole syytä puuttua; esitykseen liittyvät lait hyväksyttiin, mutta ne jäivät lepäämään yli vaalien; eduskunnan hajotuksen jälkeen uusi eduskunta hyväksyi ne 11. 11. 1930.[279]

Vastapainoksi hallituksen esitykselle jätti viisi kansanedustajaa T. M. Kivimäen johdolla 4. 7. 1930 päivätyn lakialoitenipun, jossa päin vastoin kuin hallituksen esityksessä puhuttiin suoraan kommunistisen toiminnan estämisestä.[280] Päämäärä oli sama kuin hallituksen esityksessä, mutta sen toteutustapa oli toinen. Lakialoitenipussa lähdettiin siltä pohjalta, että RL 11 luvun 4 §:n sovellutusalaa laajentamalla saataisiin eitoivotut henkilöt tuomituiksi valtiopetoksen valmistelusta, jonka jälkeen näiltä VJ:een ja kunnallislakeihin tehdyillä muutoksilla voitaisiin riistää äänioikeus ja vaalikelpoisuus määräajaksi vielä rangaistuksen kärsimisen jälkeenkin. Aloitteentekijät esittivät perusteluina RL 11 luvun 4 §:n muuttamiselle, ettei RL silloisessa muodossaan antanut »viranomaisille riittäviä mahdollisuuksia kommunistien maanalaisen kiihoituksen ja muun rikollisen työskentelyn ehkäisemiseksi, josta syystä rikoslakia olisi tässä

277 *Honka*, s. 131.

278 Hallituksen esitys n:o 55 vuoden 1930 valtiopäiville, Valtiopäivät 1930, Asiakirjat III.

279 Toiset valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 238 s.

280 Lakialoitteet n:o 24 ja 25, Valtiopäivät 1930, Liitteet, s. 279 ss.

suhteessa tarpeellisessa määrin selvennettävä ja täydennettävä».[281] Näiden lakialoitteiden tarkoituksena oli toisaalta myös oikeusturvan tehostaminen siten, ettei keneltäkään, jota ei ollut tuomittu rikoksesta, voitaisi riistää vaalikelpoisuutta.[282]

Lakialoitteessa mainitut valtiopetoksen valmistelumuodot vastaavat myöhemmin hyväksytyssä 4 a §:ssä olevia neljää kohtaa melko tarkasti. Suurin ero oli siinä, että aloitteessa oli uusista tekomuodoista tehty 4 §:n 2 momentti eräänlaisena täydennyksenä voimassa olevaan lakiin: »Valtiopetoksen valmisteluun katsotaan syypääksi myöskin se, joka . . .».[283] Vanha rangaistusasteikko ehdotettiin säilytettäväksi ennallaan, ja se koskisi myös 2 momentissa mainittuja tapauksia. Hallitus vastusti aluksi aloitteen hyväksymistä, mutta ilmoitti lopulta, ettei sillä ollut mitään sen hyväksymistä vastaankaan.[284] Eduskunta hyväksyi RL 11 luvun 4 §:n lainmuutoksen suuren valiokunnan mietinnössä annetussa muodossa, mutta pääasiassa sosiaalidemokraattien vaatimuksesta laki jätettiin lepäämään yli vaalien.[285] Suuren valiokunnan esittämä muoto poikkesi lakialoitteesta pääasiassa siten, että RL 11 luvun 4 §:ssä olevaan ensimmäiseen rangaistusasteikkoon oli otettu vaihtoehtoisena rangaistuksena vähintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus erittäin lieventävien asianhaarain vallitessa.[286] Vuoden 1930 toisilla valtiopäivillä hyväksytty laki kuitenkin raukesi, koska hallituksen uusi RL 11 lukua koskeva esitys oli hyväksytty.[287]

Ennen kuin käymme tarkastelemaan hallituksen esitystä, joka johti vielä voimassa olevan RL 11 luvun 4 a §:n säätämiseen, on lyhyesti palattava Kivimäen ym. aloitteen eduskuntakäsittelyyn ja tällöin esitettyihin kannanottoihin. Kivimäki totesi aivan oikein yhteenvetona lain lepäämään jättämistä koskevassa keskustelussa, että vasemmisto vastusti lakia sillä perusteella, että sitä oli ehdotettu tiukennettavaksi, oikeistosta taas jotkut sillä perusteella, että rangaistusasteikkoa oli lievennetty.[288] Perustuslakivaliokunnassa lakia oli ehdotettu muutettavaksi siten, että ran-

281 Em. liitteet, s. 279.
282 Em. liitteet, s. 283.
283 Em. liitteet, s. 280.
284 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 1041 ss. ja s. 1137.
285 Em. pöytäkirjat, s. 1138 s.
286 Valtiopäivät 1930, Asiakirjat V, lakialoitemietinnöt n:o 14.
287 Toiset valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 499.
288 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 1138.

gaistuksen miniminä olisi ollut vähin määrä vankeutta, mihin RL:n mukaan saattoi tuomita, siis 14 päivää. Pääministeri Svinhufvud ja Turun läänin eteläisestä vaalipiiristä valittu HON Knut Molin vastustivat näin lievää rangaistusta.[289] Yksittäisten kansanedustajien lausumista voi vielä mainita seuraavaa. Lapuanliikkeen kannattajiin lukeutunut kokoomuspuolueen edustaja, lakit. tri, prof. Kyösti Haataja puolsi lain hyväksymistä vedoten siihen, että 1890-luvulla RL:a säädettäessä valtiopetos esiintyi rikoslainsäädännön alalla oleellisesti toisenlaisena, eikä RL:n säännöksiä sen enempää Suomessa kuin muuallakaan ollut voitu kirjoittaa silmällä pitäen erikoisesti valtiopetoksen ilmenemistä kommunismin muodossa.[290] Sanomalehdentoimittaja Jalmari Leino (SDP) puhui lakialoitteessa mainituista tekomuodoista. Hän totesi, että valiokunnassa oli väitetty lakiehdotuksen tekomuotojen olleen sellaisia, joita jo aikaisemmin HO:issa oli otettu huomioon. Leinon mielestä asia ei ollut niin yksinkertainen: »Useimmissa tapauksissa aikaisemmin tämmöiset asiat on otettu esille todistuskappaleina ainoastaan siinä tapauksessa, että ne ovat liittyneet johonkin muuhun paljon raskaampaan rikkomukseen.»[291]

Hallituksen vuoden 1930 valtiopäiville antama esitys RL 11 luvun muuttamiseksi rakentui pääasiassa Kivimäen ym. aloitteen pohjalle. Perusteluissa todettiin, ettei voimassa oleva RL antanut tarpeellisia toimintaedellytyksiä kommunistien rikollisen toiminnan ehkäisemiseksi, joten lainmuutos oli välttämätön. Hallitus oli kuitenkin erottanut uudet tekomuodot omaksi pykäläksi (4 a), koska nämä tosin tavoitteeltaan olivat samat kuin RL 11 luvun 4 §:ssä mainitut, mutta eivät yhteiskunnan kannalta niin vaarallisia. Esityksen rangaistusasteikko oli sama kuin hyväksytyssä laissa oleva.[292]

Sosiaalidemokraatit vastustivat hallituksen esityksen hyväksymistä. Perustuslakivaliokunnan mietintöön jättämässään eriävässä mielipiteessä valiokunnan sosiaalidemokraattiset jäsenet totesivat, että valtiopetosrikosten alue laajenisi huomattavasti, että yksityiskohtaiset määräykset rajoittaisivat tuomioistuinten harkintavapautta ja että lakia tultaisiin

289 Em. ptk:t, s. 1041 ss. ja s. 1046.

290 Em. ptk:t, s. 1119. Haataja oli kokoomuksen puoluehallinnon puheenjohtaja, *Relander* II, s. 552.

291 Em. ptk:t, s. 1068.

292 Hallituksen esitys n:o 29 vuoden 1930 toisille valtiopäiville, Toiset valtiopäivät 1930, Asiakirjat II.

soveltamaan puolueellisesti, kuten esityksen perusteluissa oli todettukin.[293] Vaikka vastalauseessa esitetyt perustelut eivät sinänsä sovi loogisesti yhteen,[294] voidaan niitä pitää yhteenvetona eduskunnassa esitetyistä epäilyksistä uutta lakia kohtaan. Vasemmistoa yritettiin tälläkin kertaa rauhoittaa sillä, että useimmat uudet tekomuodot olivat sellaisia, »jotka oikeudenkäytäntö jo on katsonut ennestään voimassaolevan lain vastaisiksi ja mitä siinä on uutta, ei ole sellaista, joka ei olisi entisistä säännöksistä johdettavissa».[295] Tämä Kivimäen lausunto soti kuitenkin hallituksen esityksen perusteluja vastaan.

Näiden useiden ristiriitaisten lausuntojen ja perusteluiden pohjalta lienee katsottava, että uusi RL 11 luvun 4 a § oli tarkoitettu laajentamaan valtiopetoksen valmistelurikoksen käsitettä, samalla kun eduskunnassa virinneen keskustelun seurauksena rangaistusasteikkoa alennettiin.[296] Käyttöön otetut vankeusrangaistukset koskivat kuitenkin vain niitä, jotka tultaisiin tuomitsemaan uuden 4 a §:n mukaan, kun taas 4 § jätettiin ennalleen. Osoituksena oikeuskäytännön luomasta tilasta on se, ettei eduskunnassa päästy yhteisymmärrykseen edes siitä, johtiko uusi säännös valtiopetoskäsitteen laajenemiseen vai ei.

Koska eduskunnassakin ilmeni epätietoisuutta uuden lain suhteesta aikaisempaan oikeuskäytäntöön, palaan vielä HO:n valtiopetoksen valmistelujuttuihin ennen vuotta 1931 ja vertaan niitä RL 11 luvun 4 a §:ään.

Pykälän 1-kohta mainitsee liittymisen yhdistykseen, joka..., sekä työskentelemisen tällaisen yhteenliittymän hyväksi hankkimalla jäseniä tai varoja taikka suorittamalla maksuja tai muulla siihen verrattavalla tavalla. HO rupesi jo vuodesta 1924 pitämään jäsenyyttä julkisesti toimivissa järjestöissä valtiopetoksen valmisteluna tai sen avunantona. Vuonna 1930 näkyy viittauksia siihen, että HO rupesi pitämään p e l k k ä ä jäsenyyttä valtiopetoksen valmisteluna, mutta näistä muutamista tulkinnanvaraisista tapauksista ei voitane tehdä täysin varmoja johtopäätöksiä. HO:n vanhemmasta oikeuskäytännöstä ei löydy tapauksia, jolloin syytetty olisi toiminut 1-kohdassa mainitulla tavalla j u l k i s e n järjestön

293 Em. asiakirjat II, perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 6.

294 Kansanedustaja Tulenheimon huomautus eduskunnassa 21. 11. 1930, Toiset valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 310.

295 Ed. Kivimäki 28. 11. 1930, Toiset valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 358.

296 Näin myös *Honka*, s. 131.

hyväksi. SKP:n auttaminen oli sitä vastoin aina rangaistava teko riippumatta auttamisen ilmenemismuodosta. Tähän kohtaan voisi ehkä sijoittaa tuomitut työväenlehtien toimittajat, henkilökunnan ja johtokuntien jäsenet, mutta 4-kohta (muulla tavoin puhein tai teoin tahallansa edistää ...) soveltuisi myös.

2-kohdassa on osanotto kokoukseen, jossa edistetään valtiopetokseen tähtäävää toimintaa tai pelkästään 1-kohdassa mainitun yhteenliittymän perustamista. Tämä kohta näkyy olevan kirjoitettu suoraan aikaisemman oikeuskäytännön pohjalta. Kohdan loppuosassa oleva periaate ilmenee jo eräässä HO:n päätöksessä vuodelta 1920 (s. 73).

3-kohta koskee valtiopetoksen ylistämistä tai tällaisten kirjoitusten levittämistä (ks. lakiteksti s. 107). Viittaan tässäkin kohdassa HO:n valtiopetoksen valmistelujutuissa omaksumaan käytäntöön. Sellaisen puheen pitäminen, jolla yritettiin kuulijoihin luoda vallankumouksellinen mielenlaatu kehottamatta heitä konkreettisiin tekoihin, oli aikaisemminkin ollut valtiopetoksen valmistelun avunantoa (s. 80). 1920-luvulla saatettiin kuitenkin äärivasemmalta esitettyjä lausumia pitää yllytyksenä valtiopetokseen tai rikoksen ylistyksenä RL 16 luvun 8 §:n nojalla (s. 206). Vuoden 1931 lainmuutoksen jälkeen oli RL 16 luvun 8 §:ssä mainittu valtiopetokseen yllyttäminen raskaampi rikos kuin 11 luvun 4 a §:n 3-kohdassa mainitut teot.

4-kohta on yleislauseke, joten sitä ei voi verrata aikaisempaan käytäntöön.

Näiden esimerkkien valossa huomaamme, että eduskunnassa esitetyt väitteet, joiden mukaan useimpia 4 a §:ssä mainittuja tekoja oli jo aikaisemmin pidetty rikollisina, olivat oikeita. Kansanedustaja Leinon väite oli myös perusteltu, koska syytteeseen oli asetettu pääasiallisesti sellaisia henkilöitä, joilla oli ollut edes jossain määrin johtava asema julkisissa työväenjärjestöissä (SKP:n toimintaan osallistuneita lukuun ottamatta). Tämä olikin ollut luonnollista, sillä näiden järjestöjen jokaisen jäsenen syyttäminen olisi ollut mahdotonta sosialistien verrattain suuren kannatuksen takia. Leino teki kuitenkin maallikkona väärät johtopäätökset, kun hän väitti, että »tämmöiset asiat» (= 4 a §:ssä mainitut teot) oli otettu esille todistuskappaleina raskaimpien rikosten ohella. HO totesi päätöksissään syytettyjen viaksi jäävän myös esim. liittymisen SSTP:een, joten on katsottava, että HO piti myös tätä liittymistä valtiopetoksen valmisteluna tai sen avunantona.

d.a. yleinen kehitys vuoden 1931 alusta talvisotaan

Vuonna 1930 alkanut kommunistien ja sosialistien laajamittainen syytteeseen asettaminen jatkui voimakkaana vuosikymmenen puoliväliin asti (liitetaulukko III). Huippu saavutettiin vuonna 1933, jolloin lähes 300:aa henkilöä syytettiin Turun HO:ssa valtiopetoksen valmistelusta tai RL 11 luvun 4 a §:ssä mainitusta rikoksesta. Aallonpohja oli vuonna 1938; ainoastaan 8 syytettyä, jotka kaikki tuomittiin. Luku oli samalla pienin kansalaissodan jälkeen, jos ei oteta huomioon sosiaalidemokraattien hallituskautta vuonna 1927, jolloin ei ollut ainoatakaan juttua, ja vuotta 1918, jolloin VRO:t toimivat täydellä teholla. Yhtä suuria oikeudenkäyntejä kuin 1920-luvulla ei yleensä ollut. Ainoa juttu, jossa oli yli 30 syytettyä, oli vuonna 1933 päätökseen saatu oikeudenkäynti 78:aa SKNL:n toimintaan osallistunutta henkilöä vastaan.[297] Useimmissa jutuissa oli vain pari syytettyä, keskiarvoksi vuosina 1931—1939 jää alle viisi syytettyä oikeudenkäyntiä kohti. Kaikki oikeudenkäynnit kohdistuivat äärivasemmistoon. Mäntsälän kapinan oikeudellisessa jälkiselvittelyssä, joka ei ole mukana liitetaulukossa III, syyttäjä kuitenkin asetti HO:n harkittavaksi, olivatko eräät Lapuan Liikkeen johtohenkilöt syyllistyneet valtiopetoksen valmisteluun (s. 151). Sosiaalidemokraattien epäilyt eduskunnassa siitä, että RL 11 lukua sovellettaisiin puolueellisesti, pitivät sikäli paikkansa, ettei ketään äärioikeistolaista koskaan tuomittu valtiopetosrikoksesta.

1930-luvullakin on havaittavissa riippuvaisuutta maassa vallinneen poliittisen tilanteen ja HO:ssa olevien valtiopetoksen valmistelua koskevien juttujen lukumäärän välillä. Syy ja seuraus -suhdetta on vaikea arvioida; Einar W. Juva on katsonut, että pitkälliset oikeudenkäynnit kommunisteja (ja heidän kyyditsijöitään, s. 275) vastaan olivat omiaan lietsomaan levottomuutta.[298] Ongelma ei liene niin yksiselitteinen. Ilmeistä on myös, että maassa vallinnut levottomuus ja voimakas oikeistovirtaus saivat viranomaiset entistä tarmokkaammin toimimaan äärivasemmistoa vastaan. Vähitellen kommunistioikeudenkäynnit muuttuivat rutiiniksi eivätkä herättäneet enää niin suurta mielenkiintoa,[299] joskin poikkeuksia oli, kuten esim. Antikaisen juttu.

---

297 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).

298 *Juva* 1964, s. 174.

299 Näin *Honka*, s. 131.

Jos vertaamme liitetaulukkoja II ja III, löytyy niistä yksi silmiinpistävä ero. Useissa jutuissa ennen vuotta 1931 esiintynyt käsite »avunanto valtiopetoksen valmisteluun» häipyi melkein ja vuoden 1932 jälkeen kokonaan HO:n päätöksistä. Vuosina 1918—1930 7,7 % kaikista syytetyistä tuomittiin avunannosta, kun taas vuoden 1931 lainmuutoksen jälkeen vastaava prosenttiluku oli 0,5. Nämäkin harvat tapaukset ovat vuosilta 1931 ja 1932, siis lyhyeltä ajalta lainmuutoksen jälkeen. RL 11 luvun 4 a §:ssä mainitusta rikoksesta tuomittujen suhteellinen osuus kaikista syytetyistä nousi kuitenkin huomattavasti korkeammalle kuin aikanaan avunannosta tuomittujen (19,6 % ja 7,7 %). Tulen palaamaan kysymykseen, missä määrin aikaisemmin avunantona pidetyt teot katsottiin nyt valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämiseksi. Syytteiden kohdalla tendenssi on päinvastainen (vuosina 1918—1930 4,5 %:ssa tapauksista syyttäjä vaati rangaistusta avunannosta, vuosina 1931—1939 yhteensä 2,3 % syytteistä koski avunantoa tai RL 11 luvun 4 a §:ssä mainittua rikosta).

Vuoden 1930 loppuun mennessä julkinen äärivasemmistolainen toiminta oli käytännöllisesti katsoen kokonaan lopetettu. Vuosina 1931—1933 SKP ryhtyi uudelleen organisoimaan sekä järjestökoneistoansa että salaista puoluelehdistöänsä.[300] Etenkin viimeksi mainittu oli välttämätöntä, koska julkinen lehdistö oli lakkautettu. Samalla SKP suhtautui täysin kielteisesti sosiaalidemokraatteihin ja pyrki esim. SAK:n rinnalle perustamaan salaisen Suomen punaisen ammattijärjestön, jonka kannatus kuitenkin jäi heikoksi.

Vuoden 1933 eduskuntavaalien jälkeen SKP:n keskuskomitea pyrki arvioimaan uudelleen taktiikkaansa. Kommunistien piti nyt liittyä julkisesti toimiviin sosiaalidemokraattisiin järjestöihin. Kominternin VII kongressissa omaksuttu kansanrintamataktiikka virallisti tämän suunnanmuutoksen. SKP pystyikin saamaan jalansijaa eräissä sosiaalidemokraattisissa järjestöissä.

Talvisodan alussa Terijoelle perustettu Suomen kansanhallitus muodosti Hakalehdon mukaan päätepisteen SKP:n aikaisemmalle toiminnalle. Samalla tätä ajankohtaa voidaan pitää myös loppupisteenä HO:n rauhanajan oikeudelliselle taistelulle kommunismia vastaan.

---

300 Esitys SKP:n toiminnasta pohjautuu *Hakalehdon* artikkeliin Kommunistinen liike (Hakalehto 1964, ss. 117—119). Ks. myös *Upton*, ss. 111—130.

d.b. eri tekomuodot

1920-luvun jutuissa noudattamaani jakoa RL 11 luvun 4 §:ssä mainittujen eri tekomuotojen välillä ei ole aiheellista toistaa tässä, koska pykälässä luetellut esimerkit eivät näytelleet minkäänlaista osaa HO:n oikeuskäytännössä. Eräissä jutuissa tosin mainitaan, että syytetty oli myös värvännyt jäseniä erilaisiin salaisiin järjestöihin.[301] Selvyyden vuoksi on sitä vastoin paikallaan edelleenkin erottaa toisistaan maanalainen ja julkinen toiminta. Koska äärivasemmiston poliittinen toiminta de facto kiellettiin vuonna 1930, olen pitänyt julkisena toimintana vain osallistumista tänä vuonna tai sitä seuraavina vuosina lakkautettujen julkisten järjestöjen toimintaan. Vuoden 1930 jälkeen tapahtunut (vähäinen) vaalitoiminta ja sosiaalidemokraattisten järjestöjen valtaamisyritykset olen sitä vastoin sijoittanut salaisen (= kiellетyn) toiminnan ryhmään. RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitettu valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistäminen liittyy niin läheisesti aikaisemmin HO:n käytännössä omaksumaan avunantokäsitteeseen, että nämä tapaukset on sijoitettu 1920-luvun avunantotapauksia vastaavalle kohdalle. Lopuksi on mainittava, etten turhien toistojen välttämiseksi tarkemmin selosta niitä tapauksia, jotka olivat samanlaatuiset kuin HO:ssa jo aikaisemmin ratkaistut. Pyrkimyksenä on osoittaa HO:n vuoden 1931 lainmuutoksen jälkeisissä päätöksissä mainittuja uusia tekomuotoja ja mahdollisesti muuttunut oikeuskäytäntö.

maanalainen toiminta (RL 11: 4)

Joskin RL 11 luvun 4 a §:n 3-kohdassa mainitaan valtiopetokseen tähtäävän toiminnan eräänä muotona vallankumouksellisten kirjoitusten valmistaminen ja levittäminen, HO piti vielä monissa 1930-luvun päätöksissään kirjoitusten valmistamista, monistamista, kääntämistä, maahantuontia, hallussapitoa levittämistarkoituksessa ja levittämistä RL 11 luvun 4 §:ssä mainittuna valtiopetoksen valmisteluna siinäkin tapauksessa, että ao. henkilö ei ollut syyllistynyt mihinkään muuhun rikokseen. Esimerkkeinä voi mainita seuraavat päätöksissä olevat perustelut:

---

301 Esim. HO:n p. 20. 4. 1933 n:o 754 (THOA).

valmistaminen: Väinö Tapiola oli joulukuun lopussa 1930 laatinut erään valtiopetokselliseen toimintaan tähtäävän kiihotuskirjoituksen ja julkaisemista varten luovuttanut sen tammikuun alussa 1931 eräälle toiselle syytetylle.[302]

monistaminen: Hilda Tanner oli vuoden 1935 huhtikuun alusta alkaen saman kuun 27. päivänä tapahtuneeseen pidättämiseensä saakka korvausta vastaan monistanut asunnossaan Helsingissä SKP:n ja sen rinnakkaisjärjestöjen salaisia kirjoituksia ja julistuksia.[303] Vilho Saks oli tahallansa toimellansa avustanut vaimoaan monistustyössä.[304]

kääntäminen: Rudolf Winsten, joka oli aikaisemmin tuomittu valtiopetoksen valmistelusta, oli jatkanut tällaista toimintaa toimien SKP:n lehtien, kirjeiden ja julistusten kääntäjänä.[305]

maahantuonti: Adolf Isaksson oli syksyllä 1932 tuonut maahan kommunistista kirjallisuutta.[306]

hallussapito levittämistarkoituksessa: Martti Helin oli osallistunut SKP:n rikolliseen toimintaan pitämällä hallussaan puolueen julkaisuja levittämistä varten. (Helin tuomittiin avunannosta valtiopetoksen valmisteluun.)[307]

levittäminen: Kaino Orvokki Penttinen oli jonakin päivänä huhtikuun lopulla ja 30. 7. 1934 levittänyt SKNL:n Helsingin paikalliskomitean allekirjoittamia kiihotuslehtisiä.[308]

Yllä mainittu Väinö Tapiola tuomittiin teostaan, joka oli tapahtunut ennen RL 11 luvun 4 a §:n voimaanastumista. Palaan kysymykseen 11 luvun 4 a §:n taannehtivasta soveltamisesta. Käytäntö tässä kohdin oli muutenkin kirjava. Pari kuukautta myöhemmin vapautettiin eräs riihimäkiläinen työmies, vaikka myös hän oli erään henkilön pyynnöstä kirjoittanut ja luovuttanut tälle salaisessa lehdessä julkaistavaksi aiotun kommunistisen kiihotuskirjoituksen »Tulee Joulu. . .». HO totesi lyhyesti jääneen näyttämättä, että jotakin rikollista olisi jäänyt syytetyn syyksi.[309] Päätöksen niukka perustelu lienee tulkittavissa siten, että kirjoituksen laatiminen ja antaminen tosin oli näytetty toteen, mutta että kirjoitusta ei mainitsematta jätetystä syystä pidetty rikollisena, ottaen vielä huomioon alkuperäisen ylipyyhityn sanamuodon: »että ... olisi tehnyt itseään syy-

302 HO:n p. 1. 4. 1931 n:o 959 (THOA).
303 HO:n p. 1. 7. 1935 n:o 990 a (THOA).
304 HO:n p. 26. 2. 1932 n:o 447 (THOA).
305 HO:n p. 20. 5. 1932 n:o 1176 (THOA).
306 HO:n p. 19. 12. 1932 n:o 2246 (THOA).
307 HO:n p. 9. 9. 1932 n:o 1528 (THOA).
308 HO:n p. 5. 10. 1934 n:o 1382 (THOA).
309 HO:n p. 19. 5. 1931 n:o 1436 (THOA).

pääksi hänen viakseen väitettyyn rikokseen...».[310] Jos syytetty oli syyllistynyt muuhunkin toimintaan, pidettiin sitä vastoin myös kiihotuskirjoituksen laatimista rangaistavana tekona.[311]

Vilho Saks lienee niitä, jotka tuomittiin vähimmillä perusteilla valtiopetoksen valmistelusta. Oikeudenkäynnin aikana Saks lausui, että hän oli ollut tietoinen vaimonsa toiminnasta, mutta että hän ei katsonut velvollisuudekseen ilmiantaa tätä niin kuin RL:ssa suoraan todetaankin (RL 16 luvun 19 § verrattuna 10 §:n 2 momenttiin). Syyttäjä, notaari Eino Eskola katsoi kuitenkin, että Saks sallimalla vaimonsa jatkaa oli avustanut tätä. Saksin aktiivinen toiminta rajoittui siihen, että hän kerran vaimonsa pyynnöstä oli tekstannut vahapaperille otsikot SKP:n Tiedonantajan kolmeen numeroon. Tästä hän sai vuoden ehdollisen kuritushuonerangaistuksen kansalaisluottamuksen menetyksineen.[312]

HO:n käytäntö kirjallisuuden kohdalla oli muutenkin kirjava. Harvoista avunantoa koskevista tapauksista pari käsitti ryhtymistä kiellettyyn kirjallisuuteen. Matti Helinin lisäksi valtiopetoksen valmistelun avunannosta tuomittiin myös eräs Auvo Lehtimäki vuonna 1931. Hän oli avustanut SKP:n Tiedonantajan levittämisessä syksyllä 1930.[313] Todettakoon, että HO:n päätös tehtiin vasta viisi päivää RL 11 luvun 4 a §:n voimaanastumisen jälkeen. Monet kirjoituksien ja lehtien parissa työskennelleet tuomittiin RL 11 luvun 4 a §:n nojalla.

Kuten ei aikaisemminkaan, ei kirjallisuuden hallussapito sinänsä ollut rikos, ainakaan jos siihen ei liittynyt muuta toimintaa. Eräässä päätöksessä syyte hylättiin toteen näyttämättömänä, kun vastoin syytetyn kieltoa oli jäänyt selvittämättä, että hän olisi tehnyt itsensä syypääksi rikolliseen toimintaan. Päätöstaltiossa olevassa kappaleessa on ylipyyhitty tarkempi perustelu: »... tarkoittanut levittää hänen hallustaan tavattuja lentolehtisiä ja siten tehnyt...».[314]

Tarkemmin selostamatta 1930-luvun kiellettyä kirjallisuutta on mainittava, että se koostui suurimmaksi osaksi SKP:n ja sen rinnakkaisjär-

310 Jutun asiakirjoista (1931 Hak.D. 189:3, THOA) löytyvän kirjoitelman sisältö on suurin piirtein seuraava: Joulu tulee, mutta työläiset ovat jouluna nälkäisiä kun porvarit syövät. Kuinka kauan vielä kestetään? On »ravistettava syöttiläs pois hartioiltamme».

311 Esim. HO:n p. 19. 5. 1931 n:o 1436 (THOA).

312 HO:n p:n 26. 2. 1932 n:o 447 akti 1932 Hak.D. 185:3 (THOA).

313 HO:n p. 28. 1. 1931 n:o 153 (THOA).

314 HO:n p. 16. 10. 1931 n:o 2392 (THOA). Sama periaate ilmenee HO:n p:stä 23. 5. 1933 n:o 988 (THOA).

jestöjen salaisista julkaisuista. Eräässä tapauksessa HO hylkäsi syytteen silläkin perusteella, etteivät levitetyt lentolehtiset olleet sisällöltään valtiopetokseen tai sen valmisteluun kiihottavia tai sitä ylistäviä.[315] Kiihottavaksi kirjallisuudeksi katsottiin esim. Turussa painettu »Työttömien taistelu», jossa vallitsevaa työttömyyttä hyväksi käyttäen kiihotettiin työläisiä nurjamielisyyteen voimassa olevaa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä vastaan.[316] Kiihotuskirjallisuudeksi katsottiin myös »Punaisten puolesta — valkoisia vastaan», joka selostaa äärivasemmistoa vastaan käytyjä oikeudenkäyntejä.[317]

Salaisen postinvälityspaikan pitäminen katsottiin eräissä tapauksissa valtiopetoksen valmisteluksi.[318]

SKP:n koulutustoiminta jatkui edelleen pääasiassa Neuvostoliitossa. Raskaimman luokan rikoksena pidetty opiskelu Lännen Vähemmistökansallisuuksien Kommunistisessa Yliopistossa (ks. luku Rangaistukset) luettiin HO:n päätöksissä ainakin kymmenen syytetyn viaksi. Lisäksi on kaksi epävarmaa tapausta, joissa tosin syytteessä puhuttiin em. yliopistosta, mutta päätöksessä viitattiin vain opiskeluun Neuvostoliitossa.[319] Vasta vuonna 1939 löytyy HO:n päätöksistä maininta Lenin-koulusta, joka toimi Moskovassa ja antoi korkeinta saatavissa olevaa puoluekoulutusta.[320] Mainittuna vuonna tuomittiin yhteensä kolmetoista henkilöä kolmessa eri oikeudenkäynnissä opiskelustaan tässä koulussa. Lisäksi tuomittiin ainakin kymmenen syytettyä tarkemmin määrittelemättömästä opiskelusta Neuvostoliitossa ja siellä toimeenpantujen lyhyempien kurssien seuraamisesta.

Muukin koulutus saattoi olla valtiopetoksen valmistelua. Vuonna 1939 tuomittiin eräs helsinkiläinen kiillottaja mm. siitä, että hän SKP:n komentamana oli syksyllä 1936 ollut noin kuukauden kestäneillä kursseilla Tuk-

315 HO:n p. 2. 12. 1932 n:o 2137 (THOA).

316 HO:n p. 15. 5. 1931 n:o 1417 (THOA).

317 HO:n p. 23. 12. 1930 n:o 2488 (THOA).

318 HO:n p:t 8. 5. 1931 n:o 1363 ja 1. 7. 1935 n:o 990 a (THOA).

319 HO:n p. 19. 7. 1937 n:o 878 (THOA).

320 *Hakalehto* 1966, s. 135. Nojautuen EK:n arkistoon Hakalehto mainitsee mm. Toivo Antikaisen käyneen tätä koulua. Oikeudenkäynnissä Antikaista vastaan syyttäjä ei kuitenkaan vedonnut tähän.

holmassa perehtymässä pienoispainotuotteiden monistusmenetelmään.[321] Vilkasta koulutustoimintaa harjoitettiin myös vankiloissa poliittisten vankien keskuudessa. Toiminta oli hyvin hoidettua etenkin Tammisaaren pakkotyölaitoksessa, ns. »Tammisaaren Yliopistossa».[322] Tämä ei jäänyt viranomaisilta huomaamatta. Helsinkiläinen leipuri Kalle Lindholm tuomittiin HO:ssa vuonna 1933 mm. siitä, että hän kärsiessään edellistä rangaistustaan valtiopetoksen valmistelusta oli Tammisaaressa toiminut toisten vankien keskuudessa SKP:n salaisen puoluetyön järjestäjänä ja siellä mahdollisuuksien mukaan valmentanut muita puolueen tehtäviin.[323] HO:n mielestä saattoi siis vankilan seinien sisälläkin syyllistyä valtiopetoksen valmisteluun.

Sotilaallisella koulutuksella ei näytä olleen yhtä suurta merkitystä kuin 1920-luvulla. Kaksi punaupseeria tuomittiin, toinen heistä oli Toivo Antikainen, joka oli EK:n suurin kaappaus Adolf Taimen jälkeen (ks. myös s. 273).[324] Lisäksi eräs tuomittu oli noin kolmen kuukauden ajan vuosina 1932—1933 käynyt Leningradin jalkaväkikoulu-nimistä sotakoulua.[325]

Kaikenlainen poliittinen yhteydenpito Neuvostoliittoon oli, kuten aikaisemminkin, valtiopetoksen valmistelua. Vuonna 1936 tuomittiin eräs henkilö valtiopetoksen valmistelusta ainoastaan sillä perusteella, että hän SKP:n komentamana oli salaista etappireittiä käyttäen yrittänyt lähteä Neuvostoliittoon, mutta tullut pidätetyksi Kivennavalla.[326] Jäsenyys Neuvostoliitossa toimivissa ei-suomalaisissa poliittisissa järjestöissä oli valtiopetoksen valmistelua. Vuodesta 1934 lähtien HO:ssa tuomittiin useita henkilöitä siitä, että he Neuvostoliitossa ollessaan olivat kuuluneet kansainväliseen Mopr-järjestöön, jonka toiminnan tarkoituksena oli varoja keräämällä tukea mm. SKP:n (harv. tekijän) hallitusmuodon kumoamiseen tähtäävää toimintaa.[327] HO omaksui kommunismia vastustavan kannan riippumatta siitä, mihin sen toiminta yksittäistapauksissa pää-

321 HO:n p. 12. 5. 1939 n:o 733 (THOA).
322 Koulutustoiminnasta, ks. esim. *Tuominen*, s. 145 s.
323 HO:n p. 8. 8. 1933 n:o 1135 (THOA).
324 HO:n p. 4. 6. 1935 A.J. V: 29 (THOA).
325 HO:n p. 23. 11. 1937 n:o 1376 (THOA).
326 HO:n p. 31. 3. 1936 n:o 543 (THOA).
327 Ensimmäinen tapaus oli HO:n p. 4. 6. 1934 n:o 963 (THOA).

asiassa tähtäsi. Esimerkkinä siitä, että kommunistinen toiminta oli rikollista, suuntautui se mihin maahan tahansa, on vielä HO:n vuodelta 1939 oleva päätös, jolloin eräs SKP:n toimihenkilö tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta mm. siksi, että hän oli värvännyt useita henkilöitä Espanjan tasavallan joukkoihin ja järjestänyt heidän matkansa Suomesta.[328] Muista Neuvostoliitossa toimineista järjestöistä voi mainita Suomen kansalaisten keskuuteen perustetun Osoaviahim-järjestön.[329]

Kommunistien toimitsijoiden majoittaminen saattoi olla valtiopetoksen valmistelua, joskin sitä useimmiten pidettiin valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisenä. Samassa jutussa vuonna 1937 tuomittiin kaksi majoittajista valtiopetoksen valmistelusta ja kaksi muuta RL 11 luvun 4 a §:n nojalla, vaikka kenenkään näiden syyksi ei luettu muuta kuin juuri mainittu rikos.[330] Teot erosivat toisistaan siinä suhteessa, että valtiopetoksen valmistelusta tuomitut olivat maksua vastaan majoittaneet toimitsijoita kolmatta vuotta, kun taas RL 11 luvun 4 a §:n nojalla tuomitut olivat tehneet tämän vain syksyllä 1936. HO näkyy tässä päätöksessään omaksuneen kannan, jonka mukaan RL 11 luvun 4 ja 4 a §:t tarkoittivat samoja rikoksia, ja valinta tehtiin rikoksen laadun mukaan. Ko. tapauksessa pitkitetty rikos johti ankaramman lainkohdan käyttöön.

Varojen kerääminen oli kahdessa tapauksessa valtiopetoksen valmistelua. Molemmat tuomitut olivat kuitenkin syyllistyneet muuhunkin toimintaan, mistä syystä heidät tuomittiin 4 §:n eikä 4 a §:n nojalla. Toisessa tapauksessa mainitaan vain syytetyn keränneen varoja kommunistisia tarkoitusperiä varten,[331] toisessa syytetty oli kerännyt varoja valtiollisten vankien hyväksi.[332] Viimeksi mainitussa tapauksessa HO poikkesi KKO:n aikaisemmin omaksumasta linjasta, jonka mukaan varojen kerääminen vankien hyväksi ei ollut RL 11 luvussa tarkoitettu rikos.[333]

---

328 HO:n p. 22. 3. 1939 n:o 449 (THOA).

329 Ks. alaviite 327.

330 HO:n p. 11. 3. 1937 n:o 318 (THOA).

331 HO:n p. 10. 6. 1936 n:o 979 (THOA).

332 HO:n p. 20. 6. 1939 n:o 892 (THOA).

333 KKO 1937 II 41.

Vaalitoiminta oli kuten aikaisemminkin rikollista. Vuoteen 1933 asti SKP yritti saada omia ehdokkaitaan valituiksi (edellä s. 114). Rangaistavia tekoja olivat mm. valitsijayhdistyksen perustaminen tai vaalitoimintaan osallistuminen, vaikka tämä oli tapahtunut ennen ns. kommunistilakien hyväksymistä vuonna 1930,[334] ja osanoton järjestäminen kunnallisvaaleihin kommunistisen henkilön valitsemiseksi valtuustoon.[335] Vaalitoiminnan ei tarvinnut koskea valtiollisia tai kunnallisia vaaleja. »Vaalimainostuksien» tekstaaminen Ol. Elannon vaaleja varten oli myös valtiopetoksen valmistelua.[336]

Eräistä toimintamuodoista rangaistiin RL 11 luvun 4 §:n nojalla vain silloin, kun syytetty oli syyllistynyt myös muihin tekoihin, mutta niitä pidettiin muutoin valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisenä. Toistojen välttämiseksi selostan näitä tekoja jo tässä riippumatta siitä, millaisiksi HO ne yksittäistapauksissa katsoi.

Jopa kommunistien kanssa seurusteleminenkin saattoi olla rikollista. Kokousten osanottoon suhtauduttiin samalla tavalla kuten ennenkin. Uutta oli, että retket myös luettiin mukaan tähän toimintaan. Vuonna 1933 eräs turkulainen maalarinvaimo tuomittiin RL 11 luvun 4 a §:n nojalla, koska hän oli osallistunut SKP:n Turun piirin naisjaoston heinäkuussa 1932 toimeenpanemaan retkeen Kaakinsaarelle, joka sijaitsee Airistolla Turun saaristossa. Nainen ei ollut SKP:n jäsen, eikä edes syytekirjelmässä mainittu, että retkellä olisi harjoitettu poliittista agitaatiota, mutta HO katsoi, että retken tarkoituksena oli SKP:n toiminnan edistäminen.[337] Muissakin päätöksissä retkeä pidettiin rikollisena.

Monissa päätöksissä on maininta siitä, että tuomittu oli osallistunut mielenosoituksiin. Lahja ja Laila Lempinen tuomittiin vuonna 1932 siitä, että he saman vuoden vapunpäivänä olivat innokkaasti ottaneet osaa Turussa järjestettyihin kommunistisiin mielenosoituksiin. Lahja Lempinen oli lisäksi ommellut isokokoisen punaisen lipun, joka jutun pääsyytetyn toimesta oli vapunpäivää edeltävänä yönä ripustettu Turun Nummenmäellä oleviin puhelinlankoihin.[338] Lahja tuomittiin 4 a §:n

334 HO:n p:t 26. 2. 1932 n:o 447 ja 17. 10. 1932 n:o 1788 (THOA).

335 HO:n p. 20. 12. 1934 n:o 1945 (THOA).

336 HO:n p. 10. 6. 1936 n:o 979 (THOA).

337 HO:n p. 29. 5. 1933 n:o 988 (THOA).

338 HO:n p. 12. 7. 1932 n:o 1410 (THOA).

nojalla vuodeksi ja Laila kahdeksaksi kuukaudeksi vankeuteen. Vajaa vuosi myöhemmin eräs SKP:n jäsen tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, koska hän oli levittänyt salaisia lentolehtisiä ja puolueen järjestämässä mielenosoitustilaisuudessa rakennustyömies Viljo Vepsäläisen hautajaisissa Malmin hautausmaalla Helsingin pitäjässä 23. 4. 1933 laskenut Vepsäläisen haudalle SKP:n puolesta seppeleen, jossa oli ollut vallankumoukseen kiihottavaa kirjoitusta.[339] Osallistuminen mielenosoituksiin ns. punaisena päivänä 1. 8. 1929 (ennen julkisen toiminnan kieltämistä) luettiin myös syytetyn viaksi,[340] samoin kuin osallistuminen yritykseksi jääneeseen mielenosoitukseen.[341]

Ensimmäiset oikeudelliset seuraukset SKP:n vuonna 1933 omaksumasta muuttuneesta taktiikasta ilmenivät eräässä HO:n päätöksessä lokakuulta 1934.[342] Tuomitut olivat ilmeisesti vuoden 1934 alussa onnistuneet

---

339 HO:n p. 7. 6. 1933 n:o 1037 (THOA). Seppeleen nauhoissa oli teksti: »Viimeinen tervehdys Viljo Vepsäläiselle! Valkoisen Suomen poliittisilta vangeilta.» sekä runo:
»Vaikk' ajojahti käy ja jalon riistan
Nuo herjat [hurjat?] hirttorengit heistä saa,
Ja vaikka sotaoikeus nyt oitis
Heidät linnan vallin alle ammuttaa,
Niin kumous se elää sittenkin».
HO:n em. p:n akti n:o 1219/465 V.D. 1933 (VA).

340 HO:n p. 15. 6. 1931 n:o 1700 (THOA).

341 HO:n p. 20. 6. 1939 n:o 892 (THOA). SKP:n inspiroimaan mielenosoitukseen osallistumisen ei kuitenkaan aina tarvinnut johtaa edes RL 11 luvun nojalla nostettuun syytteeseen. Turun HO tuomitsi vuonna 1931 (HO:n p. 4. 12. 1931 n:o 2893, THOA) viisi henkilöä sakkorangaistuksiin ilkivallasta (RL 42: 7), koska he olivat Lahdessa 1. 5. 1931 poliisiviranomaisten kiellosta huolimatta laulamalla häirinneet rauhaa. Lahden RO oli tuominnut syytetyt metelistä RL 16 luvun 3 ja 6 §:ien nojalla, koska he SKP:n vapputoimikunnan levittämissä julisteissa olevaa kehotusta noudattaen olivat vapunpäivänä saapuneet SDP:n Lahdessa olevalle talolle ja huolimatta poliisiviranomaisten kiellosta ja hajaantumiskäskystä muodostaneet kulkueen ja häirinneet yleistä turvallisuutta ja järjestystä. Että kulkueen järjestäminen sinänsä oli sallittua eikä edes edellyttänyt ilmoitusta viranomaisille, käy ilmi HO:n p:stä 15. 4. 1932 n:o 874 (THOA), jolla hylättiin syyte Akateemisen Karjalaseuran puheenjohtajaa vastaan siitä, ettei tämä ollut tehnyt viranomaisille ilmoitusta seuran 12. 5. 1931 Helsingissä Snellmanin patsaalle järjestetystä juhlakulkueesta.

342 HO:n p. 31. 10. 1934 n:o 1607 (THOA).

valtaamaan Turun sosiaalidemokraattisen työläisnuoriso-osaston ja johtamaan sitä, kunnes heidät kaikki erotettiin yhdistyksestä saman vuoden heinäkuun loppupuolella. Eräs syytetyistä tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta vain siitä syystä, että hän oli keväällä ja kesällä 1934 erottamiseensa asti tehokkaasti osallistunut valtiopetokselliseen toimintaan yhdistyksessä ja sen ulkopuolellakin ja esiintynyt yhdistyksen edustajana Sosiaalidemokraattisen Työläisnuorisoliiton liittokokouksessa Lahdessa 20.—21. 5. 1934. Neljä syytettyä tuomittiin 4 a §:ssä mainitusta rikoksesta. Heidän ainoa tekonsa oli, että he kesällä 1934 tietoisina SKP:n fraktion olemassaolosta yhdistyksessä yhdistyksen kokouksessa »tahallansa toimella» (ylipyyhitty: äänestämällä) olivat edistäneet fraktion tarkoitusperiä. Tämän jälkeen SKP:n fraktiotoiminta mainittiin monissa päätöksissä.

Sen jälkeen kun SKP:n uutena taktiikkana oleva fraktiotoiminta sosiaalidemokraattisissa järjestöissä oli todettu valtiopetoksen valmisteluksi, päätös saattoi koskea myös aikaisempaa toimintaa julkisissa järjestöissä. Usein mainitussa päätöksessä vuodelta 1936 perusteluna oli myös, että syytetty oli ainakin vuodesta 1928 kuuluessaan jäsenenä Raittiusyhdistys Koittoon myötävaikuttanut yhdistyksessä harjoitettuun kommunistiseen toimintaan, kunnes hänet oli 1. 9. 1930 tämän toimintansa takia erotettu yhdistyksestä.[343]

Jäsenyys erilaisissa Suomessa toimivissa salaisissa kommunistijärjestöissä on vielä käsittelemättä. Totesin aikaisemmin, että SKP:n jäseniä ei heidän aktiivisuutensa takia vielä vuoden 1930 loppuun mennessä koskaan ollut tuomittu pelkästään jäsenyytensä perusteella. Vuodelta 1932 on tällaisiakin tapauksia. Esimerkiksi eräässä tapauksessa viisi syytettyä tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta vain siitä syystä, että he vuonna 1931 olivat liittyneet SKP:een.[344] Myös määrittelemätön toimiminen SKNL:n jäsenenä oli valtiopetoksen valmistelua.[345] Usein mainittuna uutena SKNL:n toimintamuotona oli varhaisnuoriso- eli pioneerityö, joka kohdistui lapsiin.[346] Sekä jäsenyyttä SKP:ssa että SKNL:ssa saatettiin joskus poikkeustapauksissa pitää vain RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitettuna

343 HO:n p. 10. 6. 1936 n:o 979 (THOA).

344 HO:n p. 12. 1. 1932 n:o 3 (THOA).

345 HO:n p. 19. 12. 1933 n:o 2244 (THOA).

346 Esim. HO:n p. 19. 12. 1932 n:o 2241 (THOA).

rikoksena (s. 128). Muita HO:n päätöksissä esiintyviä SKP:n salaisia rinnakkaisjärjestöjä olivat Suomen punaisten rintamamiesten liitto,[347] Suomen punainen ammattijärjestö (SPAJ)[348] ja Suomen punainen apu.[349]

Kaikki viisi henkilöä, jotka vuoden 1930 jälkeen tuomittiin valtiopetoksen valmistelun avunannosta, olivat osallistuneet maanalaiseen toimintaan. Kaksi kiihotuskirjallisuuteen ryhtynyttä on jo mainittu (s. 117). Kaksi muuta, eräs aviopari, oli kuulunut julkisiin järjestöihin, mutta lisäksi he olivat kesällä 1932 majoittaneet asunnossaan erästä SKP:n toimitsijaa.[350] Viides tuomittu, satamatyömies Paul Lagerstam, oli järjestänyt kahden SKP:n jäsenen tapaamisen puolueasioissa.[351] Tämä tapaus on sikäli erikoinen, että samalla päätöksellä tuomittiin kolme SKP:n jäsentä RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Päätös syntyi äänestyksen jälkeen; vähemmistöön jäänyt asess. T. Lindqvist olisi tuominnut myös Lagerstamin 4 a §:n nojalla.[352] Tämä oli samalla viimeinen niistä HO:n päätöksistä, joissa joku tuomittiin tällaisesta avunannosta. Lindqvistin kanta, jonka mukaan aikaisempia avunantotapauksia nyt oli pidettävä valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisenä, on ilmeisesti ollut vallitsevana HO:ssa.

julkinen toiminta (RL 11: 4)

Läpi koko 1930-luvun tuomittiin HO:ssa julkisten lakkautettujen työväenjärjestöjen toimihenkilöitä. Kun tämänlaatuisia tuomioita on jo aikaisemmin selostettu, ei ole syytä enää puuttua niihin. Sen sijaan pyrin selvittämään, tuomittiinko julkisten järjestöjen rivimiehiäkin vuoden 1931 lainmuutoksen jälkeen valtiopetoksen valmistelusta. Eräs, tosin tulkin-

347 HO:n p. 1. 5. 1931 n:o 1267 (THOA).

348 HO:n p. 7. 4. 1933 n:o 732 (THOA).

349 HO:n p. 21. 6. 1933 n:o 1115 (THOA).

350 HO:n p. 9. 9. 1932 n:o 1528 (THOA). Toinen mainituista henkilöistä oli syytteessä myös kirjallisuuden hallussapidosta, mutta tämä kohta syytteestä hylättiin, koskei ollut näyttöä levittämistarkoituksesta. Taas esimerkki siitä, ettei kielletyn kirjallisuuden hallussapito sinänsä ollut rikos.

351 HO:n p. 20. 12. 1932 n:o 2251 (THOA).

352 Äänestyspöytäkirja päätöstaltiossa em. alaviitteessä olevan päätöksen kohdalla.

nanvarainen tapaus vuoden 1930 lopulta viittaa siihen, että HO piti jo ennen lainmuutosta jäsenyyttä valtiopetoksen valmisteluna. HO:n päätökset vuodesta 1931 lähtien osoittavat, että asianlaita oli näin. Esimerkkeinä voin lainata seuraavia päätöksiä, joissa syytetty tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta:

Saga Ahola oli vuodesta 1929 lähtien kuulunut Lahden nuorten työläisten opintoyhdistykseen ja sen Hilutytöt -nimiseen propagandaryhmään.[353]

Jorma Sippola oli vuonna 1930 kuulunut Helsingin työväen paikallisjärjestön nuorisojaostoon ja ottanut osaa SKP:n toimesta 30. 4. 1930 ja 18. 1. 1931 Helsingissä järjestettyihin mielenosoituksiin.[354]

Else Sundqvist oli syksystä 1929 kuulunut Helsingin nuorten työläisten opintoyhdistykseen, kunnes yhdistys lakkautettiin 26. 4. 1930.[355]

Paavo Saarinen oli keväästä 1927 vuoden 1928 loppuun kuulunut Helsingin nuorten työläisten opintoyhdistykseen ja ottanut osaa Lahdessa pidettyihin opintopäiviin.[356]

Martti Malmberg oli syksystä 1928 kuulunut Nokian työväen opintoyhdistykseen, kunnes se lakkautettiin 28. 4. 1930.[357]

Kerttu Alanen oli kuulunut syystalvesta 1929 Vuorelan nuorten työläisten opintoyhdistykseen ja helmikuusta 1930 Vuorelan järjestönuoret -nimiseen yhdistykseen, kunnes ne lakkautettiin 26. 4. 1930 ja 31. 1. 1930, ja toiminut yhdistyksissä tehokkaasti niiden valtiopetoksellisen tarkoitusperän hyväksi.[358]

Esitetyt tapaukset osoittavat selvästi, että HO tuomitsi henkilöitä, jotka olivat olleet julkisten yhdistysten tavallisia jäseniä ennen vuotta 1931, valtiopetoksen valmistelusta RL 11 luvun 4 §:n mukaan. Kahdessa tapauksessa (Sundqvist ja Malmberg) tuomittujen syyksi ei luettu mitään muuta kuin yhdistysten jäsenyys. Kumpikaan ei valittanut päätöksestä. Yleisempää oli kuitenkin, että tällaiset jäsenet tuomittiin valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä siitä riippumatta, olivatko he toimineet yhdistyksissä ennen lain voimaan tuloa (s. 129).

Jäsenyys kaikissa lakkautetuissa työväenjärjestöissä oli rikollista. Tällaisia olivat mm. eri paikkakuntien valtiollisten vankien huoltoyhdistyk-

353 HO:n p. 1. 4. 1931 n:o 959 (THOA).
354 HO:n p. 8. 5. 1931 n:o 1363 (THOA).
355 HO:n p. 5. 6. 1931 n:o 1603 (THOA).
356 HO:n p. 10. 7. 1931 n:o 1812 (THOA).
357 HO:n p. 9. 5. 1932 n:o 1079 (THOA).
358 HO:n p. 4. 5. 1934 n:o 762 (THOA).

set, Suomen työväen järjestönuorten liitto,[359] SAJ:öön kuuluneet paikalliset ammattiyhdistykset[360] ja sosialistiset urheiluyhdistykset.[361] Vankien Apu -niminen yhdistys tuotti kanneviskaalinvirastolle eräitä vaikeuksia. Jo vuonna 1932 kanneviskaali V. O. Järnström syytti erästä aputyöntekijää tähän yhdistykseen kuulumisesta, mutta luopui myöhemmin syytteen tästä kohdasta.[362] Pari vuotta myöhemmin kanneviskaali Olavi Honka teki uuden yrityksen mainiten, että yhdistys oli lakkautettu vuoden 1934 alussa. Tällöin HO hylkäsi yhdistyksen jäsenyyttä koskevan syytteen, koskei yhdistystä lain voiman saaneella päätöksellä ollut lakkautettu.[363] Erään ammattiyhdistysosaston kohdalla HO oli pari vuotta aikaisemmin syytetyn avustajan nimenomaisesta huomautuksesta tullut samaan lopputulokseen.[364] Samoin ei hyäksytty syytettä kuulumisesta Pakinkylän sivistysseura Salamaan, koskei sen lakkautuspäätöksen vastoin syytetyn kieltoa ollut todistettu saaneen lain voimaa.[365] Syytettä jäsenyydestä Turun Kirkosta Eronneiden Yhdistys -nimisessä rekisteröimättömässä yhdistyksessä ei myöskään hyväksytty, koska yhdistyksen toiminnan laadusta ei ollut esitetty selvitystä.[366] Toisaalta HO hyväksyi vuonna 1931 kokonaan syytteen, jossa oli yhtenä kohtana, että syytetty oli kuulunut Järvenpään työväen paikallisjärjestöön, »jonka lakkauttamisesta parailaan oli oikeusasia vireillä».[367]

Vanhat synnit pysyivät kauan ajankohtaisina. Vuonna 1933 tuomittiin eräs naispuolinen varastoapulainen mm. siitä, että hän oli vuodesta 1922 kuulunut jäsenenä 20. 12. 1923 lakkautettuun Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton Turun osastoon.[368] Vaikka paikallisjärjestöjen jäsenyys ei 1920-luvulla ollut valtiopetoksen valmistelua (s. 84), tämäkin seikka otettiin huomioon myöhemmin oikeuskäytännön muututtua. Etenkin syyt-

359 HO:n p. 26. 10. 1931 n:o 2495 (THOA).

360 HO:n p. 24. 8. 1934 n:o 1135 (Tampereen jalkinetyöntekijäin ammattiosasto) (THOA).

361 HO:n p:t 19. 10. 1933 n:o 1546 (Voimistelu- ja urheiluseura Jyry) ja 23. 11. 1937 n:o 1376 (Helsingin nuorten työläisten purjehdusyhdistys) (THOA).

362 HO:n p. 19. 12. 1932 n:o 2244 (THOA).

363 HO:n p. 20. 12. 1934 n:o 1945 (THOA).

364 HO:n p:n 21. 6. 1932 n:o 1397 akti 1932 Hak.D. 191: 6 (THOA).

365 HO:n p. 9. 3. 1934 n:o 387 (THOA).

366 HO:n p. 9. 3. 1934 n:o 382 (THOA).

367 HO:n p. 26. 3. 1931 n:o 864 (THOA).

368 HO:n p. 31. 5. 1933 n:o 1020 (THOA).

täjistö viittasi mielellään vanhaan jäsenyyteen. Vuonna 1933 erään syytteen yhtenä kohtana oli, että syytetty oli vuodesta 1912 (!) kuulunut jäsenenä Tampereen puuseppien ammattiyhdistykseen, kunnes se lakkautettiin 17. 8. 1931. Tästä kohdasta syyttäjä kuitenkin luopui käsittelyn aikana.[369] Pari vuotta aikaisemmin erästä helsinkiläistä jalkinetyöntekijää syytettiin mm. siitä, että hän oli vuodesta 1917 kuulunut Suomen työväen järjestönuorten liittoon. HO hyväksyi syytteen todeten vain, että syytetty oli ollut osan ajasta 15 vaan ei 18 vuotta täyttänyt.[370]

Julkisissa järjestöissä toimineiden henkilöiden subjektiivisen syyllisyyden toteamiseen ei HO:n päätöksissä uhrattu tilaa. Yhdessä päätöksessä HO, ilmeisesti syytetyn väitteiden takia, on katsonut asiakseen puuttua myös tähän seikkaan. Syytetty, puuseppä Alvar Lundén, joka oli kymmenen vuotta aikaisemmin tuomittu RL 12 luvun 5 §:n nojalla siitä, että hän Uudenmaan piirisihteerinä oli lähettänyt edelleen SSTP:n ns. rauhanjulistuksen (s. 170), oli vankilasta vapauduttuaan jatkanut poliittista toimintaansa, ollen mm. puheenjohtajana STPP:n perusjärjestössä Turun työväen paikallisjärjestössä ja jäsenenä Turun työväen vaalikomiteassa. HO katsoi Lundénin syyllistyneen valtiopetoksen valmisteluun seuraavin perustein:

»... kun toiminta, jonka valtiopetoksellisesta luonteesta Lundén asemaansa nähden ... on täytynyt olla tietoinen, minkä vuoksi ja kun se seikka, että tuo toiminta on saanut julkisesti tapahtua syystä, ettei viranomaisilla silloin ollut tietoa sen rikollisuudesta, ei saata vapauttaa Lundénia rangaistuksesta...».[371]

Lausumatta mitään perustelun vakuuttavuudesta voi todeta, että Lundénin kohtalo oli sitäkin kovempi, kun hänen edellisellä kerralla saamaansa tuomiota oli pidetty arveluttavana (s. 183). Tälläkään kertaa ei edes väitetty, että Lundén olisi syyllistynyt maanalaiseen toimintaan.

RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitettu toiminta

RL 11 luvun 4 a §:ssä ei nimeltä mainita uutta rikosta, mistä syystä HO:n terminologia alkuaikoina lain säätämisen jälkeen oli varsin kirjava.

369 HO:n p. 11. 5. 1933 n:o 929 (THOA).
370 HO:n p. 8. 5. 1931 n:o 1363 (THOA).
371 HO:n p. 22. 6. 1932 n:o 1399 (THOA)

Kun HO ensimmäisen kerran sovelsi uutta lakia, käytettiin vain nimitystä RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitettu rikos.[372] Yhdessä tapauksessa vuodelta 1932 HO kutsui myös 4 a §:n mukaista toimintaa valtiopetoksen valmisteluksi, ja vain vapausrangaistuksien laadusta huomaa, ketkä on tuomittu uuden lain nojalla.[373] Vähitellen vakiintui nimitys valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistäminen tai valtiopetokseen tähtäävä toiminta.

Vaikka RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitetut rikokset oli jaettu neljään eri kohtaan, ei HO:n päätöksissä yleensä ole mainintaa siitä, minka kohdan mukaan joku henkilö on tuomittu. Vain kahdessa päätöksessä on maininta siitä, että syytetty on tuomittu pykälän 4-kohdan nojalla.[374] Olen päätöksissä mainittujen tekojen pohjalta laatinut taulukon (liitetaulukko IV), josta käy ilmi rikosten jakautuma kohdittain. Huomaamme, että ylivoimaisesti eniten, hieman yli puolet, kaikista rikoksista voidaan katsoa kuuluvan neljänteen kohtaan. Jos otamme lukuun lisäksi myös tapaukset, joissa osa rikoksista on 4-kohtaan kuuluvia, nousee prosentti 62,8:aan. Lähes kaksi kolmasosaa tapauksista oli siis sellaisia, joissa HO käytti 4-kohdan yleislauseketta.

Tarkastellessamme HO:n 4 a §:ää koskevaa käytäntöä on poikettava aikaisemmin omaksutusta päätösten valinnasta. Kun aikaisemmin olen keskittynyt lieviin tapauksiin osoittaakseni, mikä valtiopetoksen valmistelun rangaistavuuden kynnys oli, on nyt lisäksi otettava mukaan myös sellaisia päätöksiä, joiden mukaan tuomitut ovat olleet mahdollisimman aktiivisia, mutta silti heidät on tuomittu vain valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä. Tämä on välttämätöntä siksi, että näin voi osoittaa, missä raja 4 §:n ja 4 a §:n välillä kulki HO:n oikeuskäytännössä ja onko tällainen raja yleensä määriteltävissä.

1-kohta:

Vuonna 1931:

Taisto Vakaa Voitto Koivumäki oli syksyllä 1931 kuulunut SKNL:oon.[375]

---

372 HO:n p. 8. 6. 1931 n:o 1632 (THOA).

373 HO:n p. 12. 7. 1932 n:o 1410 (THOA).

374 HO:n p:t 9. 3. 1934 n:o 387 ja 6. 11. 1935 n:o 1579 (THOA).

375 HO:n p. 4. 12. 1931 n:o 2913 (THOA).

Vuonna 1932:

Kaarlo Tynkkynen oli toiminut vuonna 1926 ennen 5. 11. 1926 tapahtunutta Sos. Nuorisoliiton lopullista lakkauttamista sen alaisen Helsingin sosialistisen nuoriso-osaston johtokunnan jäsenenä ja taloudenhoitajana ja ottanut vuonna 1929 varsin huomattavalla tavalla osaa 13. 11. 1930 lakkautetun STPP:n vaalityöhön.[376]

Sulo Sulopuisto oli vuosina 1917—1922 toiminut 11. 4. 1923 lakkautetun Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton Sälinkään osaston johtokunnan jäsenenä ja ottanut vuonna 1927 osaa STPP:n vaalitoimintaan.[377]

Lauri Vilenius oli toiminut SKP:n jäsenenä ja liittänyt puolueeseen jäsenen.[378]

Vuonna 1933:

Aimo Åkerfelt oli kuulunut jäsenenä Hangon ruotsalaiseen työväenyhdistykseen kahden vuoden ajan ennen yhdistyksen lakkauttamista 8. 12. 1930.[379]

Tyyne Heinonen oli vuonna 1928 liittynyt jäseneksi 26. 4. 1930 lakkautettuun Vuorelan nuorten työläisten opintoyhdistykseen toimien siinä vuonna 1929 johtokunnan jäsenenä ja rahastonhoitajana, kunnes yhdistys lakkautettiin, kuulunut jäsenenä Helsingin nuorten työläisten opintoyhdistykseen vuodesta 1929, kunnes yhdistys lakkautettiin 26. 4. 1930, ja liittynyt myös vuonna 1929 mukaan Helsingin nuorten työläisten kuoroon, joka lakkautettiin 18. 3. 1932, sekä osallistunut sen mukana Vaasassa vuonna 1929 pidettyihin opintopäiviin.[380]

Vuonna 1934:

Väinö Ruuskanen oli vuodesta 1926 ollut jäsenenä Työväen voimisteluja urheiluseura Innossa seuran vuonna 1930 tapahtuneeseen lakkauttamiseen asti.[381]

Emil Peltonen oli liittynyt SPAJ:n soluun ja osallistunut erään toisenkin samanlaisen solun perustamiseen ja toimintaan sekä kerännyt varoja Punainen Apu -nimisen järjestön hyväksi.[382]

376 HO:n p. 23. 2. 1932 n:o 399 (THOA).
377 HO:n p. 18. 3. 1932 n:o 643 (THOA).
378 HO:n p. 20. 12. 1932 n:o 2251 (THOA).
379 HO:n p. 5. 4. 1933 n:o 696 (THOA).
380 HO:n p. 2. 6. 1933 n:o 1035 a (THOA).
381 HO:n p. 28. 3. 1934 n:o 501 (THOA).
382 HO:n p. 1. 5. 1934 n:o 722 (THOA).

Vuonna 1937:

Heino Salin oli syyskesällä 1932 liittynyt jäseneksi SKP:een sekä kesällä ja syksyllä 1936 ottanut osaa puolueen opiskelutoimintaan.[383]

1- ja 2-kohta:

Vuonna 1935:

Emil Koivula oli Kuusankoskella vuonna 1933 ottanut osaa kokouksiin, jotka hänen tietensä oli kutsuttu koolle valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämiseksi, ja hän oli lisäksi kuulunut vuodesta 1927 vuonna 1931 lakkautetun Suomen rakennustyöväenliiton Voikan osastoon ja sen johtokuntaan, mutta oli jäänyt näyttämättä, että Koivula olisi kuulunut vuodesta 1925 5. 11. 1926 lakkautettuun Voikan sosialistiseen nuorisojärjestö Rientoon.[384]

1- ja 4-kohta:

Vuonna 1932:

Martta Liukkonen, jonka asunnosta oli tavattu suuri määrä rikollisia julkaisuja ja asiakirjoja, oli kuulunut Turun työväen nuorisoyhdistykseen ja Turun työväen paikallisjärjestöön, jotka lakkautettiin 28. 2. 1930 ja 10. 2. 1932, ottanut osaa vuonna 1927 Tampereella pidettyihin koko maan käsittäviin nuorten työläisten opintopäiviin ja ainakin syksystä 1931 SKP:n jäsenenä pitänyt asunnossaan Turussa kirjallisuuden ja julkaisujen varastoa ja ollut läheisessä yhteistoiminnassa SKP:n salaisten toimitsijoiden kanssa.[385]

Näistä esimerkeistä huomaa, ettei rajanveto valtiopetoksen valmistelun ja valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisen välillä ollut HO:lle suinkaan selvä. Neljä edellä mainittua henkilöä tuomittiin 4 a §:n nojalla, vaikka he olivat olleet johtokuntien jäseniä, kun taas henkilöitä, joita syytettiin ainoastaan julkisten yhdistysten jäsenyydestä, voitiin tuomita valtiopetoksen valmistelusta. Sama ilmiö on havaittavissa salaisenkin toiminnan kohdalla. Tavallisen SKP:n jäsenen katsottiin syyllistyneen valtiopetoksen valmisteluun (s. 123), mutta ei edes aktiivisen toiminnan

383 HO:n p. 8. 3. 1937 n:o 297 (THOA).

384 HO:n p. 22. 3. 1935 n:o 405 (THOA).

385 HO:n p. 8. 7. 1932 n:o 1408 (THOA).

jäsenyyden lisäksi tarvinnut johtaa ankaramman lainkohdan käyttämiseen (Vilenius ja Liukkonen). Lievimmät RL 11 luvun 4 a §:n 1-kohdan mukaan tuomitut rikokset olivat muutaman vuoden jäsenyydet julkisesti toimineissa yhdistyksissä ennen vuoden 1931 lainmuutosta.

2-kohdan osalta HO:n käytäntö näyttää selvimmältä. Ketään ei tuomittu valtiopetoksen valmistelusta vain tässä kohdassa mainitun rikoksen perusteella. RL 11 luvun 4 a §:n nojalla tuomittiin eräitä syytettyjä, koska he olivat osallistuneet SKNL:n solukokouksiin[386] tai neuvottelukokoukseen, jossa oli päätetty ns. fraktioiden järjestämisestä sosiaalidemokraattisiin ammatillisiin järjestöihin.[387] 4-kohtaan kuuluu sitä vastoin tapaus, jossa eräitä syytettyjä tuomittiin SKP:n fraktion kanssa äänestämisestä (s. 123), koska kokous sinänsä oli silloin täysin laillinen.

3-kohta:

Vuonna 1931:

Anders Bränskär oli 31. 7. 1931 levittänyt SKP:n lentolehtisiä.[388]

Vuonna 1933:

Kauko Nieminen oli vuosina 1931 ja 1932 toiminut SKP:n lentolehtisten levittäjänä.[389]

Vuonna 1934:

Viljo Suutari oli ottanut osaa rakennustyömies Viljo Vepsäläisen hautajaistilaisuuteen 23. 4. 1933 järjestettyyn mielenosoitukseen, joka hänen tietensä oli järjestetty valtiopetokseen tähtäävään toiminnan edistämiseksi.[390]

Ottaen huomioon 3-kohdan sanamuodon (puhein, kirjoituksin tai muulla tavoin ylistää valtiopetosta ...) on katsottava, että myös mielenosoi-

386 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).
387 HO:n p. 18. 12. 1935 n:o 1848 (THOA).
388 HO:n p. 16. 10. 1931 n:o 2392 (THOA).
389 HO:n p. 22. 2. 1933 n:o 347 a (THOA).
390 HO:n p. 19. 1. 1934 n:o 32 (THOA).

tukset on kielletty tässä kohdassa. Tässä tapauksessa oli mielenosoitus em. hautajaistilaisuudessa 4 a §:n mukainen rikos; seppeleen laskija, joka lisäksi oli levittänyt lentolehtisiä (siis myös 3-kohdassa mainittu teko), tuomittiin taas valtiopetoksen valmistelusta (s. 122).[391] Kirjallisuuden levittämisenkin kohdalla käytäntö oli horjuva. Esitettyjen esimerkkien valossa ei saa tukea tulkinnalle, jonka mukaan jatkettu levittäminen olisi valtiopetoksen valmistelua, mutta yhdellä kerralla suoritettu rikos olisi 4 a §:n 3-kohdan mukainen rikos (vrt. Kauko Niemisen ja s. 116 olevan Kaino Penttisen tapaukset). On myös otettava huomioon ne tapaukset, joissa syytetyn viaksi jäi sekä 1- että 3-kohdan mukainen rikos, joten monipuolisen toiminnankaan (esim. yhdistysten jäsenyys ja lentolehtisten levittäminen) ei tarvinnut johtaa tuomioon valtiopetoksen valmistelusta. Koska 3-kohdassa puhutaan ylistämisestä tai levittämisestä, olen luokitellut muut kirjallisuuteen ryhtymistä koskevat tapaukset 4-kohtaan kuuluviksi.

4-kohdan yleislauseke oli HO:n oikeuskäytännössä ylivoimaisesti suosituin. Esittämättä tarkkoja lukuja voi todeta, että tätä kohtaa sovellettiin eniten kirjallisuuden ja muun salaisen aineiston parissa työskennelleisiin henkilöihin (n. 50 mainintaa). Päätöksistä löytyy kirjoitusten laatiminen,[392] puhtaaksikirjoittaminen,[393] monistaminen,[394] edelleen välittäminen[395] jne., siis suurin piirtein samanlaatuisia tekoja, joita pidettiin myös valtiopetoksen valmisteluna. Postinvälityspaikkojen[396] ja kirjallisuusvarastojen[397] pitäminen oli myös yleisesti esiintyvä rikos. Kuten aikaisemmin on todettu, HO:n käytäntö oli kirjallisuudenkin kohdalla hyvin epävarma. Esimerkkinä voin lainata erästä päätöstä vuodelta 1935, jolla jotkut syytetyistä tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta ja toiset 4 a §:n nojalla, ilman että tällaisen eron syy kävisi selville päätöksen perusteluista:[398]

---

391 Vain nämä kaksi henkilöä tuomittiin mainitusta mielenosoituksesta.

392 HO:n p. 27. 8. 1935 n:o 1055 (THOA).

393 HO:n p. 20. 12. 1934 n:o 1945 (THOA).

394 HO:n p. 15. 12. 1932 n:o 2221 (THOA).

395 HO:n p. 24. 11. 1933 n:o 1782 (THOA).

396 HO:n p. 7. 8. 1933 n:o 1133 (THOA).

397 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).

398 HO:n p. 12. 7. 1935 n:o 995 (THOA).

Valtiopetoksen valmistelu:

Matti Peura oli talvella 1933 vastaanottanut Helsingissä olevassa asunnossaan SPAJ:n erästä rikollista julkaisua sisältäneen lähetyksen ja huolehtinut sen edelleen jakelemisesta.

Väinö Järvinen oli tammikuussa 1933 asunnossaan Helsingissä vastaanottanut erästä SPAJ:n rikollista julkaisua sisältäneitä lähetyksiä näiden julkaisujen edelleen levittämistä varten.

Valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistäminen:

Jalmari Kosunen oli, tultuaan joulukuussa 1932 värvätyksi kommunistiseen salaiseen toimintaan, vuonna 1933 ja keväällä 1934 vastaanottanut asunnossaan Helsingissä SPAJ:n erästä rikollista lehteä sisältäneitä lähetyksiä ja luovuttanut ne edelleen niitä noutamaan saapuneelle kommunistiselle toimitsijalle.

Katri Kauppila oli syksyn 1932 ja kevään 1933 välisenä aikana asunnossaan Helsingissä vastaanottanut SPAJ:n erästä salaista julkaisua sisältäneitä lähetyksiä näiden julkaisujen edelleen jakamista varten.

HO mainitsi ainoana lisäperusteluna, että jotkut syytetyt oli rikostensa laatuun nähden tuomittava valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä. Edellä olevista esimerkeistä huomaamme, että Järvisen ja Kauppilan tapaukset ovat miltei täysin samanlaiset, paitsi että lievemmän asteikon mukaan tuomittu Kauppila oli jatkanut toimintaansa kauemmin. HO:n päätöksessä perustelematon jako ei ollut ainakaan tuomituista pelkästään juridiselta kannalta mielenkiintoinen, sillä valtiopetoksen valmistelusta tuomitut saivat vähintään vuoden pituiset ehdottomat kuritushuonerangaistukset, kun 4 a §:n nojalla tuomitut selvisivät lyhyemmillä ehdollisilla vankeusrangaistuksilla (ks. myös s. 373 alaviite 74).

Toisena tavallisena tekomuotona oli kommunististen toimitsijoiden majoittaminen tai asunnon järjestäminen heille (lähes 40 mainintaa). Koska tätä kysymystä on jo selostettu RL 11 luvun 4 §:ssä mainittujen rikosten yhteydessä, en puutu tässä siihen enää. Yhteydenpito SKP:n salaisiin toimitsijoihin, (mikä ennen oli ollut valtiopetoksen valmistelua), esiintyy alle kymmenessä tapauksessa, mutta maininnan epämääräisyys vaikeuttaa tällaisten tapausten tarkastelua.[399]

---

399 HO:n p. 1. 5. 1935 n:o 671 (THOA).

Löytyy myös eräitä yksittäisiä tapauksia. Nämä ovat maininnan arvoisia, koska ne samalla osoittavat 4 a §:ssä mainittujen rikosten rangaistavuuskynnyksen. Äänestäminen SKP:n fraktion puolesta on jo toistuvasti mainittu. Muita 4 a §:ssä tarkoitettuja rikoksia olivat HO:n mielestä oman kirjoituskoneen luovuttaminen salaiseen valtiopetokselliseen toimintaan,[400] SKP:n painokoneen kuntoonpano ja puolueen kirjoituskoneiden korjaus maksua vastaan[401] sekä valmentautuminen asevelvollisuusaikana joukko-osastossa tapahtuvaa kommunistista toimintaa varten.[402] Kaikki tuomitut olivat syyllistyneet ainoastaan tässä mainittuihin tekoihin.

Lopuksi on mainittava kirjailija Jarno Pennasen tapaus. Pennanen tuomittiin HO:ssa vuonna 1935 mm. siitä, että hän oli tehnyt (julkisesti) opintomatkan Neuvostoliittoon ja tuonut sieltä kirjallisuutta.[403] Samalla hänet tuomittiin 4 a §:n 1- ja 3-kohdassa mainituista rikoksista, ts. kuulumisesta Hiilet r.y. -nimiseen yhdistykseen ja Helsingin satamatyöntekijäin ammattiosastoon, ja siitä, että hän oli Helsingissä osallistunut kiihotustilaisuuksiin ja mielenosoituksiin. KKO vapautti Pennasen myöhemmin.[404] Hiitonen on vahvasti kritisoinut tätäkin juttua.[405] Syventymättä kritiikkiin voi todeta, että oikeuskäytännössä vakiintuneen käytännön mukaan kuuluminen lakkautettuun (sosialistiseen) järjestöön oli ainakin 4 a §:ssä tarkoitettu rikos. Se, ettei ketään muuta Hiilet r.y:n jäsentä ollut syytetty jäsenyydestään, ei voinut vaikuttaa HO:n päätökseen. Kanneviskaalinvirasto olisi korkeintaan voinut osoittaa suurempaa harkintaa nostaessaan syytettä EK:sta tulevan aineiston pohjalta (ks. myös luku V B).

Vertaillessamme HO:n RL 11 luvun 4 §:n ja 4 a §:n nojalla rankaisemia tekoja huomaamme, että näiden kahden pykälän välinen raja jäi hyvin epämääräiseksi ja ettei voi tehdä muuta johtopäätöstä, kuin että usein pelkkä sattuma ratkaisi, kumpaa lainkohtaa käytettiin. Poikkeuksena oli kokoukseen osallistuminen, joka oli 4 a §:n 2-kohdassa tarkoitettu rikos

---

400 HO:n p. 9. 3. 1934 n:o 387 (THOA).

401 HO:n p. 1. 7. 1935 n:o 990 a (THOA).

402 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).

403 HO:n p. 7. 6. 1935 n:o 935 (THOA).

404 KKO:n p. 29. 11. 1935 n:o 2969 (KKOA).

405 *Hiitonen*, ss. 526—528. Hiilet r.y:stä, ks. *Karttunen*, s. 21.

niissä harvoissa tapauksissa, joissa syytetty ei ollut syyllistynyt mihinkään muuhun tekoon. Edellä esitetty väite koskee tietenkin vain verrattain lieviä tapauksia. Jos syytetty oli toiminut monta vuotta aktiivisesti SKP:n johtoportaassa, ei kysymys sovellettavasta lainkohdasta tuottanut HO:lle vaikeuksia. Lievissä tapauksissa tilanne oli monimutkaisempi. Pelkkä julkisten järjestöjen jäsenyys saattoi olla valtiopetoksen valmistelua, ja esitetty esimerkki osoittaa, että samassakin jutussa saattoi ilmetä perustelematonta molempien pykälien rinnakkaista käyttöä täysin samanlaisten tapausten kohdalla. Tilanne ei voinut olla tuomittujen kannalta tyydyttävä. Paitsi rangaistuksen laatu myös rikoksen vanhentuminen riippui siitä, kumpaa lainkohtaa sovellettiin.

HO omaksui täysin yhdenmukaisen kielteisen kannan kysymykseen, voitiinko molempia pykäliä yhtä aikaa soveltaa saman henkilön tekemiin rikoksiin. Koska RL 11 luvun 4 a § astui voimaan vasta 1931, vanhat auktoriteettimme tietenkin vaikenevat. Honkasalo on myöhemmin katsonut, että jos osa teoista joutuu 4 §:n, osa 4 a §:n alaisuuteen, joko ideaali- tai reaalikonkurrenssi lienee mahdollinen, jollei tekojen mahdollisesti katsota muodostavan pitkitettyä rikosta, joka on kokonaisuudessaan 4 §:n alainen.[406] HO ei ollut ensiksi mainitulla kannalla, vaan jos 4 §:n katsottiin soveltuvan, sisältyivät sen piiriin kaikki syytetyn tekemät teot niiden laadusta riippumatta (ks. kuitenkin s. 138), eikä yhtään henkilöä tuomittu samalla kertaa molempien pykälien nojalla. HO:n pitkitetyn rikoksen käsitettä kannattava kanta käy ymmärrettäväksi myöskin siitä syystä, ettei HO loppujen lopuksi edes kyennyt vetämään rajaa 4 ja 4 a §:issä tarkoitettujen rikosten välille.

HO ei tuominnut ketään avunannosta 4 a §:ssä tarkoitettuun rikokseen, vaikka tämä kyllä olisi ollut mahdollista. Esimerkiksi kirjallisuuden välittäminen myöhempää levittämistä varten olisi saattanut olla avunantoa 3-kohdassa tarkoitettuun rikokseen. Toisaalta 4-kohdan kaiken kattava sanamuoto ei juuri suonut mahdollisuuksia kenenkään tuomitsemiseen avunannosta 4 a §:n mukaiseen rikokseen. Sitä vastoin 4 a § korvasi HO:n aikaisemmin käyttämän käsitteen »avunanto valtiopetoksen valmisteluun». Tässä esitetyllä kysymyksellä ei ollut myöskään kovin suurta käytännön merkitystä 4 a §:n suhteellisen alhaisen rangaistusminimin takia.

406 *Honkasalo*, Erityinen osa III, s. 12 s.

HO:n päätökset, joissa syyte hylättiin, ovat vielä käsittelemättä. Vuosina 1932 ja 1933 syytteiden hylkäämisprosentti nousi noin kymmeneen oltuaan sitä ennen muutaman prosentin luokkaa. Vuosikymmenen loppupuolella taas syytteet melkein poikkeuksetta johtivat langettavaan päätökseen. Käsittelyn ulkopuolelle jätetään jälleen tapaukset, joissa HO on hylännyt syytteen toteennäyttämättömänä. Vain erittäin harvoissa tapauksissa HO hylkäsi syytteen muulla perusteella. Näistä tapauksista yksi (koski kirjallisuuden levittämistä) on jo esitetty (s. 116). Myös vuonna 1931 HO hylkäsi erään syytteen, koskei syytetyn syyksi väitetty teko ollut sen laatuinen, että se olisi ollut rangaistava. Päätöksessä mainitaan syyttäjän vain todenneen, että syytetty oli »tahallansa toimella» avustanut miestään julkaisujen monistamisessa.[407]

Parissa tapauksessa vuodelta 1933 ei l u p a u s t a ryhtyä salaiseen toimintaan pidetty rangaistavana tekona.[408] Toisessa tapauksessa lupaukseen liittyi valmentautuminen vakoilutehtäviin toisen syytetyn ohjaamana.[409] Syyttäjä valitti päätöksestä ja KKO katsoi, että syytetty valmentautumalla mainittuun tehtävään oli syyllistynyt valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämiseen.[410] Vuonna 1938 katsottiin KKO:n kannan mukaisesti tällainen valmentautuminen valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämiseksi. Tuomitut olivat lisäksi majoittaneet vakoilijan.[411] Yhteenvetona voikin todeta, että HO piti miltei kaikenlaisia tekoja ainakin 4 a §:ssä tarkoitettuna rikoksena, jos vain syyttäjä pystyi näyttämään ne toteen.

d.c. rikosten vanhentuminen

Koska 4 a §:n rangaistusmaksimi oli neljä vuotta vankeutta, tässä lainkohdassa mainitut rikokset vanhenivat viidessä vuodessa (RL 8: 1, 3-kohta). HO totesikin muutamassa tapauksessa, että syyteoikeus oli vanhentunut. Suuressa SKNL:n toimihenkilöitä ja jäseniä vastaan käydyssä oikeudenkäynnissä vuonna 1933 HO totesi kahden syytetyn kohdalla, että heidän rikostensa syyteoikeus oli osittain vanhentunut. Toinen oli kuu-

407 HO:n p. 3. 8. 1931 n:o 1850 (THOA).
408 HO:n p:t 17. 3. 1933 n:o 555 ja 7. 8. 1933 n:o 1134 (THOA).
409 HO:n p. 7. 8. 1933 n:o 1134 (THOA).
410 KKO 1934 II 208.
411 HO:n p. 11. 2. 1938 n:o 161 (THOA).

lunut Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton Turun osastoon vuosina 1920—1923, ja toinen oli toiminut Turun työväen paikallisjärjestön johtokunnassa vuonna 1923 ja Suomen työväen raittiusliiton Turun nuorten osaston johtokunnassa vuonna 1926. Ensiksi mainittu vapautettiin kokonaan, koska syytteen muita kohtia ei ollut näytetty toteen, mutta jälkimmäinen tuomittiin myöhemmästä toiminnastaan 4 a §:n nojalla. Mielenkiintoisempi on erästä kolmatta syytettyä koskeva päätös samassa jutussa. Syytetty tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, mutta katsottiin, että syyteoikeus hänen kuulumisestaan Sos. Nuorisoliiton Kemin osastoon vuosina 1925—1926 oli vanhentunut.[412] Parissa muussakin päätöksessä vuosina 1933 ja 1934 katsottiin syyteoikeus osittain vanhentuneeksi.[413]

Toiseenkin suuntaan meneviä päätöksiä löytyy. Vuonna 1932 tuomittiin eräs mäntsäläläinen maanviljelijä RL 11 luvun 4 a §:ssä mainitusta valtiopetoksellisesta toiminnasta, koska hän oli vuosina 1917 (!) —1922 toiminut Suomen Sos.-dem. Nuorisoliiton Sälinkään osaston johtokunnan jäsenenä ja vuonna 1927 ottanut osaa STPP:n vaalitoimintaan (ks. myös s. 126).[414] Mainittakoon, että tähän päätökseen osallistui HON A. Bergroth, joka kaksi vuotta myöhemmin katsoi syyteoikeuden rauenneen vastaavanlaisessa tilanteessa. Vuonna 1935 eräs puuseppä tuomittiin valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä, koska hän oli vuodesta 1925 kuulunut erääseen 5. 11. 1926 lakkautettuun sosialistiseen nuorisojärjestöön.[415]

Viimeksi mainitut päätökset selittyvät siten, että valtiopetoksellista toimintaa pidettiin pitkitettynä rikoksena. Forsman ja Serlachius olivat yhtä mieltä siitä, että pitkitettyjen rikosten kohdalla vanhentumisaika alkaa vasta tekosarjan loputtua.[416] Täysin selvähän on, että HO piti kyseisiä rikoksia pitkitettyinä rikoksina, sillä HO tuomitsi aina syytetyn vain yhteen rangaistukseen riippumatta toiminnan monipuolisuudesta ja sen kestoajasta. Niitä yhteensä kuutta syytettyä koskevia päätöksiä, joissa syyteoikeus katsottiin rauenneeksi, ei ole yhtä helppo selittää. Kahdessa tapauksessa syy on yksinkertainen; syytetyt vapautettiin kokonaan. Kolme tapausta, jolloin syytetyt tuomittiin 4 a §:n nojalla, on ristiriidassa

412 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).

413 HO:n p:t 18. 8. 1933 n:o 1171 ja 9. 3. 1934 n:o 387 (THOA).

414 HO:n p. 18. 3. 1932 n:o 643 (THOA).

415 HO:n p. 22. 3. 1935 n:o 405 (THOA).

416 *Forsman* I, s. 507 s., *Serlachius* I, s. 247.

HO:n pitkitettyä rikosta kannattavan vakiintuneen käytännön kanssa. Oudoin on kuitenkin tapaus, jolloin syytetty tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, mutta silti katsottiin, että syyteoikeus oli osittain vanhentunut. Tällöin vastakohtaisuus HO:n muuten omaksumaan käytäntöön oli täydellinen. J o s syyteoikeus yhdistyksen jäsenyydestä ei olisi ollut vanhentunut tässä tapauksessa, olisi syytetyn HO:n tällöin käyttämän linjan mukaan pitänyt tulla tuomituksi s e k ä 11 luvun 4 e t t ä 4 a §:n nojalla kahteen eri rangaistukseen. Tätähän ei ollut tapahtunut ennen eikä sellaista ole sattunut jälkeenkään päin, joten perustelut tässä päätöksessä lienevät vähemmän harkittuja.

d.d. RL 11 luvun 4 a §:n taannehtiva soveltaminen

Yleisenä oikeusperiaatteena on, ettei uutta rikoslakia voi soveltaa ennen sen voimaan astumista tehtyihin tekoihin, jotka eivät ole aikaisemmin olleet rangaistavia.[417] Lisäksi säädetään RVA 3 §:ssä, että jos teko on tehty aikaisemman lain voimassaolon aikana, mutta tulee tuomittavaksi vasta uuden lain astuttua voimaan, on käytettävä lievempää lakia. Sekä Forsman että Serlachius ovat käsitelleet laajasti kysymystä rikoslain ajallisesta sovellutusalasta,[418] mutta tässä ei ole syytä syventyä heidän perusteluihinsa.

Sanomattakin on selvää, että 4 a § on lievempi kuin 4 §.[419] Taannehtivuuden tutkiminen vaikeutuu kuitenkin siitä syystä, että jopa eduskunta oli epävarma siitä, missä määrin uusi laki tulisi laajentamaan valtiopetoksen valmistelukäsitettä verrattuna aikaisempaan oikeuskäytäntöön. Jos jätämme tämän kysymyksen avoimeksi, saamme kaksi vaihtoehtoa: 1. Uusi laki ei laajentanut rangaistavien tekojen alaa. Seurauk-

417 *Forsman* I, s. 402, *Serlachius* I, s. 60.

418 *Forsman* I, ss. 398—409, *Serlachius* I, ss. 55—61.

419 Ainoa epävarmuus on olemassa, jos katsomme, että uusi 4 a § tarkoitti samoja tekoja kuin mitä aikaisemmin oli tuomittu avunantona valtiopetoksen valmisteluun. Tässä tapauksessa uuden pykälän minimi 2 kuukautta vankeutta olisi ankarampi kuin avunannosta mahdollisesti tuomittava minimirangaistus 14 päivää vankeutta. Uuden pykälän maksimirangaistus 4 vuotta vankeutta olisi toisaalta lievempi kuin aikaisemman lain maksimi 6 vuotta kuritushuonetta (RL 5:3 ja 3:2).

sena on, että 4 a §:ää pitäisi käyttää kaikkiin tekoihin, jotka soveltuvat sen sanamuotoon riippumatta tekoajasta, koska uusi laki on lievempi. 2. Uusi laki määräsi rangaistaviksi myös sellaisia tekoja, jotka eivät ennen olleet rangaistavia. Seurauksena tässä tapauksessa on, ettei lainkohtaa voida soveltaa sellaisiin ennen sen voimaan astumista tapahtuneisiin tekoihin, joita ei ennen ollut kriminalisoitu.

Syytettyjen avustajat viittasivat kirjallisissa vastineissaan usein edellä esitettyihin näkökohtiin.[420] Vaikka HO ei tavallisesti millään tavalla reagoinut näihin väitteisiin, joutui kysymys 4 a §:n taannehtivasta soveltamisesta kaksi kertaa äänestyksen kohteeksi (vuonna 1933). Molemmilla kerroilla vähemmistöön jäänyt asess. Thorvald Bergroth katsoi, ettei 4 a §:ää voitu soveltaa, kun kysymyksessä oli jäsenyys julkisesti toimineessa yhdistyksessä ennen vuotta 1931. Lainaan äänestyspöytäkirjaa: Bergroth katsoi tosin selvitetyksi, että syytetty David Näsman oli vuodesta 1926 kuulunut jäsenenä Helsingin nuorten työläisten opintoyhdistykseen, kunnes se lakkautettiin 26. 4. 1930, »mutta koskei voitu katsoa Näsmanin olemalla sanottuna aikana mainitun yhdistyksen jäsenenä tehneen itseään vikapääksi silloin voimassa olleen lain mukaan rangaistavaan tekoon . . .», niin Bergroth hylkäsi syytteen aiheettomana.[421] Noin kuukautta myöhemmin Thorvald Bergroth oli jälleen samalla kannalla.[422] Tämän jälkeen hän ei ollut mukana sellaisissa päätöksissä, joissa tämä kysymys olisi ollut ajankohtainen.

HO tuomitsi edellä mainituissa tapauksissa, kuten monissa muissakin, ennen vuotta 1931 julkisesti toimineiden yhdistysten jäseniä valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä RL 11 luvun 4 a §:n nojalla (s. 129). Lisäksi on muistettava, että eräitä tällaisia henkilöitä tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta samalla perusteella (s. 125). Katsoimmepa kumman tahansa edellä esitetyistä vaihtoehdoista oikeaksi, lopputulokseksi jää kuitenkin, että HO:n toiminta jäi tässä kohdin yleisesti hyväksyttyjen, vakiintuneiden oikeusperiaatteiden ja lain vastaiseksi. Tämä onkin kohta, josta voi todeta, että HO:n käytäntö oli niin ristiriitaista, että sitä voidaan pitää virheellisenä. HO:n jäsenet joutuivat syytettyjen avustajien väitteiden johdosta tietoisesti paneutumaan kysymykseen.

---

420 Esim. HO:n p:n 21. 4. 1932 n:o 909 akti 1932 Hak.D. 188: 1 (THOA).

421 HO:n p. 3. 3. 1933 n:o 441 (THOA), äänestyspöytäkirja päätöstaltiossa em. p:n kohdalla.

422 HO:n p. 5. 4. 1933 n:o 696 (THOA), äänestyspöytäkirja.

d.e. yleiset perustelut

RL 11 luvun 4 a §:n voimaan astumisen jälkeen HO:lla ja kanneviskaalinvirastolla ei enää näytä olleen samanlaista tarvetta perustella päätöksiään laajahkoilla kertoelmilla kommunistisesta toiminnasta yleensä. Ainoa pitempi yleisesitys, joka on lähinnä informatiivinen, löytyy eräästä päätökseen otetusta syytekirjelmästä vuodelta 1939 (liite, s. 443). Merkille pantava on maininta siitä, että kommunistit pyrkivät tukemaan kuolemanrangaistusta vastustavaa liikettä. Tällä kertaa sitä ei tosin luettu kenenkään syytetyn syyksi, mutta sodan aikana katsottiin ns. kuutosten jutussa rikokseksi jo osallistuminen tämän liikkeen toimintaan.[423]

e. tiivistelmä ja johtopäätöksiä

Jo kansalaissotaa seuranneena vuonna ruvettiin Turun HO:ssa tuomitsemaan kommunisteja kannattajineen siitä, että he olivat osallistuneet maanalaiseen valtiopetoksen valmisteluun kansalaissodan jälkeen. Näitä juttuja esiintyi koko tutkittuna aikakautena. Tuomittujen joukossa oli korkeassa asemassa olevia toimihenkilöitä, myös emigrantteja, jotka olivat salaa palanneet Neuvostoliitosta Suomeen, ja tavallisia SKP:n jäseniä, jotka jäsenyytensä lisäksi olivat syyllistyneet ehkä vain lentolehtisten levittämiseen tai vastaavaan vähäpätöiseen toimintaan. Myös muita kuin SKP:n jäseniä tuomittiin osallisuudesta maanalaiseen toimintaan.

Vuonna 1920 kohdistettiin ensimmäiset syytteet henkilöihin, jotka pyrkivät aikaansaamaan sosiaalidemokraateista vasemmalla olevan, ainakin ulkonaisesti laillisesti toimivan sosialistisen puolueen. Ensimmäisessä oikeudenkäynnissä tuomittiin kaikki, yhtä lukuun ottamatta, paikallisesti ja ajallisesti määritellystä teosta, mutta jo seuraavassa suuressa oikeudenkäynnissä vuonna 1924 riitti langettavaan tuomioon, että syytetyillä oli ollut jokin asema lakkautetussa puolueessa. HO:n käytäntö poikkesi tällöin jyrkästi sen Venäjän vallan aikana omaksumasta kannasta, jolloin syytettyä ei voitu tuomita, ellei ollut näytetty toteen, että hän henkilökohtaisesti oli syyllistynyt tiettyyn tekoon. Nyt sen sijaan riitti usein hyvin ylimalkainen ja kaikkia syytettyjä yhteisesti koskeva viittaus heidän tietoisuuteensa järjestönsä tarkoitusperistä.

423 HO:n p. 6. 2. 1942 n:o 72 a (THOA).

Vuoden 1924 päätös oli suuntaa-antava tuleville oikeudenkäynneille. Jo vuonna 1930, siis ennen lainmuutosta, rangaistavuuden kynnys oli alentunut niin, että myös paikallisjärjestöjen toimihenkilöitä tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, kun aikaisemmin ei näin alhaalla järjestöjen hierarkiassa olevia ollut edes syytetty. Eräät päätökset vuodelta 1930 viittaavat siihen, että HO piti jo ennen lainmuutosta pelkkää julkisten järjestöjen jäsenyyttä valtiopetoksen valmisteluna. — Huomautettakoon myös, että juttujen lukumäärä koko aikakautena osoittaa riippuvuutta kulloinkin vallinneesta poliittisesta tilanteesta.

Vuoden 1931 lainmuutoksen vaikutus HO:n oikeuskäytäntöön oli miltei olematon. Uuden lain katsottiin pääasiassa soveltuvan niihin tekoihin, joita HO aikaisemmin oli pitänyt valtiopetoksen valmistelun avunantona, mutta nyt lievemmän säännöksen käyttö yleistyi aikaisempaan verrattuna. On kuitenkin huomattava, että monia eri järjestöjen rivimiehiä syytettiin ja heidät tuomittiin jäsenyydestään, jolloin HO sovelsi uutta lakia taannehtivasti. Uuden lain merkitystä ei pidä yliarvioida tällä perusteella. Kehitys oli 1920-luvun alusta kulkenut jatkuvasti ankarampaan suuntaan, ja epäilemättä olisi kehitys ollut suurin piirtein samanlainen 1930-luvulla ilman lainmuutostakin; tämä tietenkin sillä edellytyksellä, että viranomaiset olisivat katsoneet aiheelliseksi syytteen nostamisen yhä vähäpätöisempien tekojen perusteella. Juridiselta kannalta uuden lain vaikutusta voidaan pitää lähinnä negatiivisena, sillä se johti kärjistetysti sanottuna vain eräiden keskeisten oikeudellisten periaatteiden vararikkoon HO:ssa. Uuden lain kasuistisilla säännöksillä ei ollut myöskään oikeusturvaa lisäävää merkitystä, sillä yli puolet tuomioista annettiin 4 a §:n 4-kohdassa olevan yleislausekkeen nojalla. Tämä on sikäli luonnollista, että oikeuskäytäntö oli jo aikaisemmin täysin irtaantunut RL 11 luvun 4 §:n sanamuodosta.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki jutut koskivat kommunisteja tai sosialisteja. Eduskunnassa pidettiin itsestään selvänä, että RL 11 luvun muutokset oli tarkoitettu kommunistista toimintaa vastaan. Tämä ei kuitenkaan näkynyt itse lakitekstistä.

Kannanotto päätöksien oikeutukseen on vaikea ja eräässä mielessä turha tehtävä. Varovaisena arviona voisi todeta, että tuomiot julkisesti toimineita henkilöitä (ja järjestöjä) vastaan vaikuttavat vähemmän perustelluilta kuin SKP:n jäsenten tuomiot, koska SKP ei edes pyrkinyt salaa-

maan, että se tähtäsi hallitusmuodon väkivaltaiseen kumoamiseen. Päätöksien perustelut ensiksi mainituissa tapauksissa vaikuttavat usein hyvin väkinäisiltä, ikään kuin HO kyllä olisi ollut valmis tuomitsemaan syytettyjä, mutta rupesi vasta jälkeen päin harkitsemaan, miltä pohjalta se saattoi tapahtua. Monet tapaukset varsinkin 1930-luvulta osoittavat, että äärivasemmistolainen mielipiteenilmaisu jo sinänsä oli rikollista, joten moitteet tuomioistuinten »mielipideterrorista» eivät HO:n kohdalla ole täysin perättömiä.

HO:n itsenäinen merkitys näissä jutuissa ei ollut kovinkaan suuri, vaan se pyrki noudattamaan tiukasti KKO:n päätöksissä ilmeneviä suuntaviivoja. Ehkä suurin merkitys oli HO:n vuoden 1924 päätöksellä (STP:n lakkauttamisjuttu), jolla se ensimmäisenä tuomitsi suuren määrän syytettyjä vain sillä perusteella, että nämä olivat olleet puoluetoimessa.

f. valtiopetoksen yrityksestä tai sen valmistelusta luopuminen (RL 11: 5)

5 §. Mitä 4 luvun 2 §:ssä on säädetty rikoksen yrityksestä koskee myöskin valtiopetoksen yritystä sekä sen valmistelua.

4 luvun 2 §:n 1 momentti: Jos tekijä omasta tahdostaan, eikä ulkonaisten esteiden tähden, on luopunut rikoksen täyttämisestä, taikka ehkäissyt sen vaikutuksen, joka tekee rikoksen täytetyksi; jääköön yritys rankaisematta.

4 luvun 3 §:n 2 momentti: Rangaistavasta valmistelusta noudatettakoon mitä 2 §:ssä yrityksestä on säädetty.

RL 11 luvun 5 §:n merkitys jäi erittäin vähäiseksi, sillä HO käytti sitä yhden ainoan kerran vuosina 1918—1939. Vuonna 1933 HO:ssa syytettiin erästä henkilöä siitä, että hän oli kuulunut ainakin vuodesta 1926 Auran työväen vaaliyhdistykseen sen lakkauttamiseen saakka, muutaman vuoden ajan johtokunnan jäsenenä ja yhdistyksen puheenjohtajana, sekä kuulunut ainakin vuodesta 1928 SKP:een ja toiminut siinä kevääseen 1930 puolueen Auran paikalliskomitean jäsenenä. HO katsoi tosin syytetyn toiminnan näytetyksi toteen, mutta koska myös oli ilmennyt, että syytetty

oli vuonna 1930 luopunut toiminnastaan SKP:ssa, niin HO soveltaen RL 11 luvun 5 §:ää tuomitsi hänet vain toiminnastaan Auran työväen vaaliyhdistyksessä.[424]

Tämä henkilö tuomittiin kuulumisestaan julkiseen yhdistykseen, koska hän oli ollut jäsenenä yhdistyksen lakkauttamiseen asti, mitä voidaan pitää RL 4 luvun 2 §:ssä mainittuna ulkonaisena esteenä. Vaikka yhdistyksen jäsenyys olisi loppunut ennen yhdistyksen lakkauttamista, ei HO tällöinkään soveltanut RL 11 luvun 5 §:ää.[425] Jos valmistelu oli loppuunviety (esim. kirjallisuutta levitetty), ei RL 11 luvun 5 §:n soveltaminen tietenkään tullut kysymykseen. Forsmanin mielestä rankaisemattomuuden edellytyksenä tällaisessa tapauksessa oli, että tekijä oli ehkäissyt teon vahingolliset seuraukset.[426]

Eräässä oikeudenkäynnissä syyttäjänä toiminut notaari Eskola katsoi syytettyyn nähden l i e v e n t ä v i ä asianhaaroja olevan siinä suhteessa, että syytetty oli »itsestään luopunut rikollisesta toiminnastaan ja avoimesti tunnustanut tekonsa».[427] Edellisessä kappaleessa mainittu tapaus jäi siis poikkeukseksi.

liite. Mäntsälän kapina

Vuonna 1932 tapahtunut Mäntsälän kapina oli vuonna 1929 syntyneen lapuanliikkeen suoran toiminnan huipentuma ja samalla sen loppupiste, joskin eräitä levottomuuksia esiintyi tämän jälkeenkin.[428] Liike järjestäytyi puolueeksi (Isänmaallinen Kansanliike, IKL) kesäkuussa 1932.

Lapuanliikkeen alkutapahtumina on pidetty Lapualla 23. ja 24. 11. 1929 sattuneita välikohtauksia, joissa väkijoukko hyökkäsi paikkakunnalle haastejuhliin saapuneen sosialistinuorison kimppuun ja mm. repi osanottajilta näiden punaiset paidat.[429] Tapauksesta tuli alkusysäys laajalle kansanliikkeelle, joka kokouksia pitämällä, adresseja laatimalla jne. yritti taivuttaa hallitusta ja eduskuntaa kieltämään lainsäädäntöteitse lopullisesti äärivasemmiston julkisen toiminnan. Painostustoiminta

424 HO:n p. 23. 5. 1933 n:o 988 (THOA).

425 HO:n p. 10. 7. 1931 n:o 1812 (THOA), ref. s. 000.

426 *Forsman* I, s. 980.

427 HO:n p:n 20. 5. 1932 n:o 1175 akti 1932 Hak.D. 190: 2 (THOA).

428 Ks. esim. *Kivimäki*, s. 73.

429 Tässä kappaleessa olevat tiedot: *Hyvämäki* 1964 I, ss. 148—168.

huipentui Helsingissä heinäkuussa 1930 järjestettyyn talonpoikaismarssiin, johon osallistui 12 000 henkilöä eri puolilta maata. Lapuanliike onnistui pääpyrkimyksissään, sillä vuoden 1930 aikana äärivasemmiston julkinen toiminta kiellettiin vaali- ym. lakeihin tehdyillä muutoksilla. Tämän päämäärän saavuttamisen jälkeen lapuanliike kääntyi sosiaalidemokraatteja, »marksilaisia» vastaan. Liike oli jo aikaisemmin esittänyt yhden miehen vaalipiireihin ja äänioikeuden rajoittamiseen tähtääviä ehdotuksia.

Liikkeen syntymiseen ja sen ajankohtaan vaikuttaneet tekijät ovat jossain määrin epäselviä, sillä äärivasemmisto oli tähän aikaan melko heikko sisäisten ristiriitaisuuksien takia. Toisaalta äärivasemmiston toiminta oli ollut melko näkyvää vuonna 1929: »punaiseksi päiväksi» julistettu mielenosoituspäivä 1. 8. ja SAJ:n yleislakkoyritys poliittisten vankien vaatimusten tukemiseksi.[430]

Lapuanliikkeen lähtötapahtumana oli ollut väkivallanteko, ja etenkin vuonna 1930 liikkeen kannattajat syyllistyivät useisiin tällaisiin tekoihin. Mainittakoon tässä Vaasassa toimineen Työn Äänen kirjapainon hävittäminen 28. 3. 1930 vastaisena yönä, lukuisat kyyditykset (s. 275) ja muutamat poliittiset murhat (s. 271). Mäntsälän kapinan alkutapahtumat olivat yksi tämän väkivallan ilmentymä. Lapuanliikkeen johdon suhtautuminen liikkeen piirissä esiintyvään väkivaltaan oli horjuva, joskin se syyskuussa 1930 hallituksen tiukan vaatimuksen jälkeen kehotti kannattajiaan lopettamaan väkivaltaisuudet.[431]

Mäntsälän kapinan ja sen yhteydessä tehtyjen rikosten oikeudellinen jälkiselvittely sopinevat parhaiten käsiteltäviksi RL 11 luvun yhteydessä. Ketään ei tosin tuomittu valtiopetoksesta eikä ketään edes syytetty RL 11 luvun säännösten nojalla, joskin syyttäjänä toiminut kanneviskaalinapulainen Väinö Helke jätti kolmentoista syytetyn kohdalla HO:n harkittavaksi, olivatko he syyllistyneet valtiopetoksen valmisteluun.[432]

Ennen kuin käydään selostamaan itse oikeudenkäyntiä ja HO:n päätöstä, on muutamalla sanalla palautettava mieleen Mäntsälän kapinan

---

430 *Hakalehto* 1964, s. 115 s. ja *Hyvämäki* 1964 I, s. 147.

431 Ks. alaviite 429.

432 HO:n p. 14. 11. 1932 n:o 1981 (THOA). Tässä luvussa olevat maininnat HO:n osallisuudesta Mäntsälän kapinoitsijoiden tuomitsemiseen viittaavat tähän päätökseen, ellei muuta mainita.

tärkeimmät tapahtumat.[433] Sosiaalidemokraattinen kansanedustaja, tohtori Mikko Erich oli lupautunut pitämään puheen Mäntsälän Ohkolan työväenyhdistyksen iltamatilaisuudessa 27. 2. 1932. Ohkolassa oli ollut jo tammikuussa levottomuuksia, ja väkijoukko oli sulkenut työväentalon naulaamalla lautoja talon ovien ja ikkunoiden eteen.[434] Paikkakuntalaiset yrittivät saada tilaisuuden kielletyksi kääntymällä sisäministeri von Bornin puoleen, mutta tämä ei suostunut vetoomukseen. Erich saapui työväentalolle maaherran lähettämän poliisisaattueen suojelemana.

Sillä välin Mäntsälän lapualaismieliset olivat kokoontuneet työväentalolle. He yrittivät vielä tällöin saada nimismiehen kieltämään puhetilaisuuden, mutta tämäkään ei suostunut pyyntöön. Miehiä oli n. 350—450 (HO:n mukaan 350—400). He olivat asettuneet ketjuun työväentalon ympärille jo ennen kuin he pyysivät nimismiestä hajottamaan tilaisuuden. Erichin aloitettua puheensa syntyi vähän ajan päästä ammuskelua. Lainaan HO:n päätöstä: »... ketjusta oli ammuttu ilmaan useita satoja laukauksia, osuen myös muutama kuula työväentalon seinään ja kaksi kahden poliisimiehen vaatteisiin, olematta kuitenkaan todistettu, että ampuminen olisi ollut edeltäpäin päätetty». Nimismies kehotti turhaan kapinoitsijoita hajaantumaan (HO:n päätös) ja lopetti tämän jälkeen tilaisuuden. Kapinoitsijat siirtyivät Mäntsälän suojeluskuntatalolle, mistä heidän oli tarkoitus jatkaa matkaa koteihinsa. Useimmat kuitenkin jäivät paikoilleen, mihin osaltaan vaikutti se seikka, että maaherra Bruno Jalander määräsi kapinoitsijat vangittaviksi saatuaan tiedon tapahtumasta.

Tämän alun jälkeen Mäntsälän kapina kesti runsaaan viikon. Mäntsälään kerääntyi lisää väkeä, ja enimmillään heitä oli n. 500—600 miestä. He olivat järjestäytyneet sotilaallisesti, muodostivat suljetun leirin ja vartioivat teitä. Myös muualle maahan, mm. Jyväskylään, kokoontui suojeluskuntalaisia. Lapuan Liikkeen johtohenkilöt matkustivat Hämeenlinnaan ja ottivat kapinan johdon haltuunsa. Kapinan päämäärän selvittämiseksi on mainittava presidentti Svinhufvudille Mäntsälästä lähetetty kirjelmä, jossa HO:n päätöksen mukaan »ensin oli lausuttu, etteivät liikehtijät olleet nousseet valtiovaltaa, vaan punaista, verenvuotoon ja kansalaissotaan johtavaa marksilaisuutta vastaan, sekä sen jälkeen jatkettu, etteivät he voineet tyytyä siihen, että valtiovalta salli ministeri von Bornin ja maaherra Jalanderin tapaisten miesten johtaa perikatoon maata

433 Esitys rakentuu *Einar W. Juvan* artikkelille Svinhufvudin presidenttikausi (1931—1937) (Juva 1964, ss. 175—177), ellei muuta mainita.

434 HO:n p. 25. 9. 1933 n:o 1379 (THOA).

ja kansaa, että marksilaisuus oli kukistettava ja kukistettiin silläkin uhalla, että heidän oli hävitettävä sitä tukeva ja suojeleva valtiovalta ja sen edustajat, etteivät he jättäneet työtään keskeneräiseksi, vaan ajoivat sen hengen ja elämän hinnalla voittoisaan loppuun, ja että jos valtiovalta lähetti poliisinsa ja sotaväkensä heitä kukistamaan, niin nämä tulivat kohtaamaan heidät ase kädessä ja kuolemaan tai voittoon valmiina». Hämeenlinnassa oleva Lapuan Liikkeen johto lähetti myöhemmin presidentille viestin, jossa vaadittiin hallituksen eroa ja poliittisen suunnan muuttamista. Hämeenlinnasta käsin miehiä kehotettiin kokoontumaan eri puolille maata, mikä johtikin edellä mainittuun tulokseen.

Kuten tunnettua kapina kukistui ilman verenvuodatusta. 1930-luvun alussa hyväksyttyä ns. kommunistilakeihin kuuluvaa tasavallan suojelulakia voitiin käyttää nyt äärioikeistoa vastaan. Jo 29. 2. annettiin asetus, jolla rajoitettiin eräitä kansalaisoikeuksia, ja samalla määrättiin Lapuan Liikkeen johtomiehet Kosola, Koivisto, Wallenius ja Sario vangittaviksi. Pari päivää myöhemmin presidentti Svinhufvud piti radiossa tunnepitoisen puheen, jossa hän kehotti kapinallisia palaamaan koteihinsa ja, mikä oikeudelliselta kannalta oli tärkeintä, lupasi heti koteihinsa palaaville, ettei heitä uhkaisi rangaistus, elleivät he olleet olleet kapinaan yllyttäjiä. Puhe tehosi useimmilla paikkakunnilla, ja kokoontuneet lapualaiset ja suojeluskuntalaiset hajaantuivat. Vain Jyväskylässä ja Mäntsälässä olevat joukot päättivät jatkaa kapinaa. Pian tilanne muuttui näillekin kestämättömäksi; 5. 3. oli Jyväskylän uhka poistettu, ja seuraavana päivänä antautuivat Mäntsälässä olevat miehet. Myöhempiä tutkimuksia vaikeutti se, ettei Mäntsälän kapinallisten nimiä edes merkitty muistiin, ennen kuin he lähtivät koteihinsa.[435]

Muun muassa Svinhufvudin kapinallisille antaman lupauksen täyttämiseksi hallitus antoi 12. 4. 1932 päivätyn esityksen eduskunnalle.[436] Esitykseen sisältyivät sekä laki laillisesta tuomioistuimesta että armahdus-

435 Yksityiskohtainen, heti kapinan jälkeen julkaistu kronologinen kertomus Mäntsälän kapinan tapahtumista löytyy *Uuno Hannulan* teoksesta »Me teemme mitä tahdomme». Luettelo Mäntsälän kapinan aikaisten johtohenkilöiden muistelmista löytyy *Lauri Hyvämäen* teoksesta »Sinistä ja mustaa», s. 234. Hyvämäen esitys Mäntsälän kapinasta perustuu vasta löydettyihin kärkijoukkojen asiakirjoihin, joten sitä ei voi käyttää, kun selvitetään, mihin tietoihin HO perusti päätöksensä.

436 Hallituksen esitys n:o 32 vuoden 1932 valtiopäiville, Asiakirjat I—II.

laki, johon otettiin myös säännökset kapinasta tuomittujen rangaistusten täytäntöönpanosta. Ensiksi mainitun lain mukaan Turun HO tuli lailliseksi forumiksi, ja eduskunta hyväksyi tämän lain yksimielisesti.[437] Esityksessä todettiin, että, jos kokoontuneiden joukkojen, jotka mm. miehittämällä valtion tai muita julkisia laitoksia olivat ryhtyneet laittomiin toimiin maan hallitusta vastaan ja aseelliseen voimaan nojautuen olivat kohdistaneet uhkauksia tai painostusta hallitusta vastaan, näistä tai mahdollisesti muista syistä katsottaisiin syyllistyneen valtiopetokseen tai sen yritykseen (tekijän harv.), niin Turun HO olisi laillinen forum OK 8 luvun 2 §:n nojalla, mutta myös siinä tapauksessa, että tekoja pidettäisiin kapinana RL:n ahtaammassa merkityksessä tai muina rikoksina, oli oikeudenkäynnin keskittämisen ja nopeuttamisen takia välttämätöntä, että kaikki syytteet käsiteltäisiin samassa tuomioistuimessa.

Armahduslaki sitä vastoin aiheutti vastarintaa eduskunnassa; se hyväksyttiin äänin 109—67. Vastustavalla kannalla olivat pääasiassa vasemmisto ja ruotsalaisista ainakin ed. Estlander.[438] Lopullisessa muodossaan lain 1 § kielsi syytteen nostamisen kapinoitsijoita vastaan tai heidän tuomitsemisensa rangaistukseen, mutta armahdus ei koskenut henkilöitä, jotka 1) olivat osallistuneet kapinan suunnittelemiseen tai järjestämiseen tai toimineet sen alkuunpanijoina tai rahoittajina tai jotka olivat hankkineet, koonneet tai aseistaneet joukkoja tai keränneet varoja kapinaa varten tai muulla tavalla yllyttäneet kapinaan, 2) olivat olleet johtavassa asemassa, mukaan luettuina esikuntien jäsenet, joukkueiden tai niitä vastaavien tai suurempien muodostelmien päälliköt ja muut näihin verrattavat kapinan toimihenkilöt, 3) olivat 1- tai 2-kohdassa esitetyllä tavalla syyllistyneet muihin kapinan yhteydessä tehtyihin rikoksiin, tai lopuksi 4) olivat lisäksi syyllistyneet virkarikoksiin tai RL 21 luvussa mainittuihin rikoksiin (murha, tappo tai pahoinpitely). Lain 2 § takasi tuomituille ns. poliittisen vangin oikeudet, jolleivät he olleet syyllistyneet muihin kuin 1 §:ssä tai 1 §:n 4-kohdassa mainittuihin rikoksiin. Laki erosi hallituksen esityksestä vain siten, että esityksessä oli alimpina rangaistavina johtajina pidetty komppanioiden päälliköitä.

Eduskunnassa käytiin tästä laista laaja keskustelu, joka ainakin osittain pysyi melko alhaisella tasolla kuvastaen kylläkin voimakkaita poliittisia intohimoja. Väinö Tanner esitti asiallisena väitteenä lakia vastaan,

---

437 Valtiopäivät 1932, Pöytäkirjat I, s. 699. L 10. 5. 1932/140.

438 Em. pöytäkirjat, s. 699 s.

että se sisälsi syyttämättä jättämisen, abolition, mikä estäisi täydellisen tutkimuksen kapinaviikon tapahtumista. Tannerin mottona oli »kirjanpito kuntoon».[439] Mainittakoon myös Lapuan Liikkeen kannattajan, edustaja Hilja Riipisen perustuslakivaliokunnan mietintöön jättämä vastalause, jossa hän totesi, ettei laissa pitäisi käyttää rikosoikeudellisia termejä, koska niitä voitaisiin pitää eduskunnan antamana ennakko-tuomiona. Riipinen ehdotti sanojen »kapinarikos» ja »kapina» tilalle sanaa »liikehtiminen».[440] Ensimmäisen käsittelyn aikana eduskunnassa Riipinen esitti paljon tunnepitoisemman perustelun. Hän huomautti, että vuoden 1918 tapahtumista oli totuttu käyttämään nimitystä »kapina», ja jatkoi: »Kun vielä joillakin tahoilla ikäänkuin tarkoituksellisesti halutaan rinnastaa ... nyt tapahtuneet ... liikehtimiset vuoden 1918 kapinaan, sisältyy siihen mitä törkein solvaus ja loukkaus näihin liikehtimisiin osallistuneita henkilöitä kohtaan.»[441]

HO omaksui kannan, jonka mukaan Mäntsälän ja muiden paikkakuntien tapahtumat olivat olleet rikosoikeudellisessa mielessä kapinaa tai sen avunantoa. Ennen kuin tarkastelemme eri syytettyjen syyksi luettuja tekoja, on selvitettävä, miten HO yleisissä perusteluissaan päätyi RL 16 luvun 4 §:n soveltamiseen.

RL 16 luvun 4 §: Jos kokoontunut väkijoukko yksin toimin tekee 1 §:ssä sanotun rikoksen [= virkamiehen väkivaltainen vastustaminen]; rangaistakoon yllyttäjä ja johtaja sekä jokainen, joka sellaisen rikoksen tekemiseen on ottanut osaa, kapinasta kuritushuoneella vähintään yhdeksi ja enintään yhdeksäksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi. Muu kapinassa osallinen tuomittakoon kuritushuoneeseen tahi vankeuteen korkeintaan kolmeksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vähintään sadan markan sakkoon.

Syyttäjä vaati, että kaikki syytetyt tuomittaisiin RL 16 luvun 4 §:n nojalla kapinasta »tai jotkut heistä ehkä kapinan avunannosta», mutta HO piti ainoastaan Ohkolan ja Mäntsälän tapahtumia kapinana. Kokoontumiset muualla maassa ja Lapuan Liikkeen johdon toiminta katsottiin

439 Em. pöytäkirjat, s. 461.

440 Hallituksen esitys n:o 32 vuoden 1932 valtiopäiville, Asiakirjat I—II.

441 Valtiopäivät 1932, Pöytäkirjat I, s. 572.

sitä vastoin vain kapinan avunannoksi. Näistä tapahtumista on Jyväskylän ja Pieksämäen kokoontumiset erotettu omaksi ryhmäkseen. HO totesi päätöksessään:

»Jyväskylässä ovat miehet, luvultaan noin 300, olleet koolla maaliskuun 1 päivästä saman kuun 4 päivän iltaan. He ovat olleet maaliskuun 2 päivästä alkaen majoittuneina Suoja-talon ylimmässä kerroksessa, huoneissa, joita on käytetty pääasiallisesti kaupunkiin saapuneiden suojeluskuntalaisten majoitukseen. Osalla heistä on ollut kiväärit mukanaan, mutta mitään varsinaista esikuntaa heillä ei ole ollut, vaan ainoastaan jonkinlaiset johtajat. Koossaoloaikanaan he ovat, maaliskuun 3 päivänä vallanneet valtion lennätinkonttorin puhelimineen ja Keski-Suomen Puhelin O.Y:n puhelinkeskuksen, menettelyllään aiheuttaneet sen, että piiripäällikkö ja ensimmäinen sotilasohjaaja ovat tulleet estetyiksi virkojansa hoitamasta, yrittäneet, tosin saamiensa väärien tietojen perusteella, estää erään julkisen kokouksen pitämisen kuin myös vastoin asianomaisten tahtoa julkaisseet sanomalehdessä Sisä-Suomi syytteessä mainitut kirjoitukset sekä maaliskuun 4 päivänä estäneet Keskisuomalaisen ja Työn voiman ilmestymästä.»

Lehtiartikkeleissa oli vakuutettu, että Jyväskylässä kokoontuneet joukot »... aikoivat viedä taistelun isänmaan tulevaisuuden puolesta onnelliseen loppuun...», sekä selostettu Mäntsälästä saatuja tietoja ja Jyväskylän joukkojen toimintaa. Pieksämäen tapahtumat olivat vähäisemmät, mutta siellä mm. joukko miehiä oli käynyt puhelinkeskuksessa ja vaatinut avattaviksi puhelinlinjat Jyväskylään, mitkä posti- ja lennätinlaitos oli määrännyt suljettaviksi, ja pakottanut välittämään puheluja Jyväskylään.

Muualla maassa Lapuan Liikkeen johdon kehotuksesta kokoontuneista joukoista HO totesi, että vaikka kokoontumisilla oli »osittain ollut laissa rankaisematta jätetyn ja siis luvallisen mielenosoituksen leima», olivat ne Mäntsälän tapaukseen liittyneinä avunantoa kapinaan. Tilanne näyttää olleen vakavin Seinäjoella ja Salossa. Lainaan HO:n päätöstä:

»Maaliskuun 2 päivänä on Seinäjoelle uudestaan kokoontunut toistasataa miestä, jotka ainakin suurimmaksi osaksi ovat olleet aseistetut, ja ovat he jossain määrin häirinneet rautatieviranomaisten virkatoimia sekä muutamat heistä Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin kansliasta, antamalla väärän tulkinnan eräälle piiripäällikön sijaisen aluepäälliköille toimittamalle puhelinkäskylle hälyttäneet suojeluskuntalaisia kokoon Lapuan Liikkeen vaatimuksia tukemaan, saamatta kuitenkaan sanottavaa liikehtimistä aikaan.»

Salossa oli ollut koolla noin 200—300 miestä, ja heillä oli ollut paljon kiväärejä ja kolme konekivääriä. Ajoittain oli pidetty vartiota Saloon johtavilla teillä ja myös puhelinkeskuksessa ja lennätinkonttorissa.

Lapuan Liikkeen johtohenkilöiden toiminnat olivat HO:n päätöksen mukaan aikaansaaneet liikehtimiset eri puolilla maata, »mutta jotka toimet ilmeisesti myös ovat olleet vaikuttavia tekijöitä siihen, etteivät liikkeen kannattajat koossa pidettyinä ole suuremmassa määrin kuin mitä on tapahtunut lähteneet Mäntsälään...».

Forsmanin ja Serlachiuksen kapinapykälän tulkinnoilla ei HO:n päätöstä tarkasteltaessa ole suurtakaan merkitystä, koska molemmat kirjoittajat pitivät kapinaa väkijoukon enemmän tai vähemmän spontaanina väkivallantekona.[442] Ohkolan tapahtumat vastasivat lähinnä klassista kapinakäsitettä. (HO piti tässä tapauksessa Mikko Erichiin kohdistuneita toimia pakottamisena, joka sisältyi kapinaan.) Ohkolan jälkeen seuranneet Mäntsälän tapahtumat olivat myös kapinaa, joten molemmissa paikoissa mukana olleet tuomittiin jatketusta kapinasta, johon osaksi sisältyi pakottaminen.

Kokoontumiset muualla maassa olivat HO:n mielestä vain avunantoa Mäntsälän kapinaan. HO:n päätöksessä Jyväskylän »liikehtimiset» ja Pieksämäen tapahtumat erotettiin omaksi ryhmäkseen, kun muilla kokoontumisilla oli siis osittain luvallisen mielenosoituksen leima. HO totesi itse päätöksessään, että aseistetut miehet olivat Jyväskylässä »vallanneet» mm. valtion lennätinkonttorin sekä estäneet virkamiehiä hoitamasta tehtäviään. Lisäksi lehtiä oli estetty ilmestymästä, ja toisaalta niitä oli pakotettu julkaisemaan kapinallisten uutisia. Tästä huolimatta HO piti Jyväskylän tapahtumia vain a v u n a n t o n a Mäntsälän kapinaan, vaikka HO:n oman päätöksen mukaan Jyväskylän tapahtumat olivat jo sinänsä kapinaa. (Aseistettu joukko estää virkamiehiä hoitamasta virkojaan.) Samalla lehtiin kohdistetut toimenpiteet jäivät kokonaan rankaisematta, vaikka teot käsittivät RL 25 luvun 12 §:ssä mainittua pakottamista. (Tosin voidaan myös katsoa, että nämä toimenpiteet sisältyivät kapinan avunantoon.) Jyväskylässä tapahtunutta kapinaa pidettiin vain kapinan avunantona, koska sen tarkoituksena oli tukea Mäntsälässä samanaikaisesti käynnissä ollutta kapinaa. Epäselväksi jää, miten Jyväskylän tapahtumien osanottajia olisi rangaistu siinä tapauksessa, ettei

442 *Forsman* III, s. 1062 ss., *Serlachius* II, s. 342 s.

Mäntsälän kapinaa olisi ollut. Edellä sanottu koskee vastaavasti Pieksämäen tapahtumia.

Muualle kokoontuneiden väkijoukkojen kohdalla HO:n perustelut ovat jokseenkin hämärät. Kokoontumisilla oli osittain sallitun mielenosoituksen leima, mutta Mäntsälän tapaukseen liittyneinä ne olivat avunantoa kapinaan. Ilman Mäntsälän tapahtumia ne siis olisivat olleet osittain luvallisia, jolloin tulee mieleen, millaisia ne sitten muuten osittain olivat. Lähinnä olisi ehkä ajateltavissa RL 16 luvun 7 § (aseellisen väen kokoontuminen rikoksen tekemistä varten yleistä turvallisuutta tahi järjestystä vastaan). Näistä tapahtumista syytetyt tuomittiin kuitenkin vain kapinan avunannosta.

Hämeenlinnaan kokoontuneen Lapuan Liikkeen johdon osalta HO:n päätös on johdonmukaisin, koska HO katsoi, ettei ollut laillisesti todistettu, että Lapuan Liikkeen johtohenkilöillä olisi ollut johtoasemaa edes Mäntsälässä, jonne he olivat kapinan loppuvaiheessa siirtyneet.[443] Kapinan avunantoon katsottiin myös sisältyvän Lapuan Liikkeen johtohenkilöiden kannattajilleen lähettämät kehotukset kokoontua eri puolille maata.

Eräs mielenkiintoinen seikka Mäntsälän oikeudellisessa jälkiselvittelyssä oli se, olisiko voitu soveltaa RL 11 luvun valtiopetospykäliä. Jo mainitussa hallituksen esityksessä oli viitattu tähän mahdollisuuteen, ja kanneviskaalinvirasto asetti RL 11 luvun 4 §:n soveltamisen HO:n harkittavaksi. HO katsoi päätöksessään, ettei, kuten syyttäjäkin oli todennut, ollut saatu selvyyttä siitä, oliko Lapuan Liikkeen johtohenkilöillä ollut joitakin salaisia sivutarkoituksia, kuten vallankaappausaikomuksia, diktatuurin maahan muodostamista tai valtiosäännön väkivaltaista muuttamista tarkoittavia aikomuksia. Lisäksi HO totesi lyhyesti, etteivät eräät johtohenkilöt olleet syyttäjänä toimineen notaari Helkkeen esittämillä perusteilla syyllistyneet valtiopetoksen valmisteluun. Helke oli korostanut, että koska

443 *Hyvämäen* tutkimuksesta (1971, s. 231) »Mäntsälän kapina Kärkijoukkojen alkuperäisten asiakirjojen valossa» käy ilmi, että Lapuan Liikkeen johdon osuus tapahtumiin oli suurempi kuin HO katsoi sen olleen. Tutkimus rakentuu kuitenkin HO:lle tuntemattomalle aineistolle. HO:lla lienee myös ollut epäilynsä Lapuan Liikkeen johdon asemasta. Vertaa HO:n päätöksen sanontaa »ei katso laillisesti todistetuksi», mikä viittaa oikeuskäytännössä tähän aikaan ja unohtumassa olleeseen lailliseen todistusteoriaan. (Langettavalle tuomiolle vaadittiin kahden jäävittömän todistajan yhtäpitävät lausunnot.)

»... ainakin Vuorimaalla ja Lapuan Liikkeen Hämeenlinnaan kokoontuneilla johdon ja valtuuskunnan jäsenillä oli, heidän ryhtyessä kokoomaan aseellisia joukkoja vaatimustensa ajamiseksi, ollut tarkoitus siinä tapauksessa, ettei vaatimuksiin suostuttaisi, ja luottaen siihen, etteivät puolustusvoimat ja suojeluskunnat ryhtyisi Lapuan Liikkeen kokoomia joukkoja vastaan voimatoimiin, näin kootuilla joukoilla saada aikaan sellainen Tasavallan Presidenttiin kohdistuva uhka, että hänen olisi ollut omasta tahdostaan huolimatta erotettava hallitus, ja kun sanotut henkilöt siis olivat hankkineet aseita ja väkeä siinä aikomuksessa, että näiden joukkojen avulla sitten, jos esitettyihin vaatimuksiin ei suostuttaisi, olisi saatu aikaan sellainen väkivallan uhka Presidenttiä vastaan, joka jo olisi sisältänyt valtiopetoksen...».[444]

Loppulausunnossaan syyttäjä perusteli kantaansa tarkemmin.[445] Hän katsoi, että presidenttiin kohdistuva väkivaltainen pakottaminen saattoi olla RL 11 luvun 2 §:n 3 momentin mukainen rikos ja että syytetty Vuorimaa ja Lapuan Liikkeen johto olivat eri toimilla (kokoamalla väkeä ja lähettämällä kirjeitä presidentille) tarkoittaneet uhata häntä. Lisäksi Helke väitti, että joillakin johtohenkilöillä oli ollut tarkoitus järjestää joukkomarssi Helsinkiin, ellei hallitus eroaisi.

RL 11 luvun 2 §:n 1-kohta mainitsee valtiopetoksen muotona mm. Keisarin ja Suuriruhtinaan vallan riistämisen tai sen käytön estämisen. Tämän kohdan katsottiin kuitenkin menettäneen merkityksensä Suomen muututtua tasavallaksi,[446] joten kysymykseksi jäi, voitiinko Lapuan Liikkeen johtohenkilöiden toimia pitää sellaisina, että ne tähtäsivät tämän pykälän 3-kohdassa mainittuun hallitusmuodon laittomaan muuttamiseen. Puolustus väitti, että syyttäjän näkökanta perustui RL 11 luvun 2 §:n 1-kohdan analogiseen soveltamiseen, mikä olisi kiellettyä. HO ei joutunut ottamaan kantaa tähän tulkintakysymykseen, koska se katsoi, ettei ollut todistettu, että kapinoitsijoilla olisi ollut vallankaappausaikomuksia.

Selvää on, että kapinaviikon tapahtumat soveltuivat RL 11 luvun 4 §:n sanamuotoon (»hankkii aseita tahi väkeä»), joten tulkinnanvarainen kohta on, oliko tämä tapahtunut valtiopetoksen aikomuksessa. Tämän kysymyksen selvittämiseksi voi toistaa HO:n päätöksessä mainitun Mäntsälästä lähetetyn kirjeen sisältöä, jossa luvattiin kukistaa marksilaisuus silläkin

444 HO:n päätökseen jäljennetty syytekirjelmä.

445 Akti V.D. 1933 n:o 104/38 (VA).

446 Näin *Serlachius* II, s. 316.

uhalla, että kapinallisten »oli hävitettävä sitä tukeva ja suojeleva valtiovalta», ja luvattiin taistella loppuun asti, jos viranomaiset ryhtyisivät lainmukaisiin toimiin kapinan kukistamiseksi. On myös kyseenalaista, eikö hallitusmuodon väkivaltaisena muuttamisyrityksenä voida pitää vaatimusta sellaisen hallituksen asettamisesta, joka ei nojautuisi presidentin ja eduskunnan luottamukseen, vaan erään poliittisen ryhmittymän aseelliseen uhkaan. Lähteistä ei käy ilmi, oliko Lapuan Liikkeen johto tarkoittanut, että uuden hallituksen olisi pitänyt saada luottamuslause eduskunnalta.

Ongelman selvittämiseksi on vielä tarkasteltava aikaisempaa oikeuskäytäntöä, joka näytteli suurta osaa vasemmistolaisiin kohdistuvissa valtiorikosoikeudenkäynneissä (ks. edellä s. 101). Turun HO:n oikeuskäytännöstä ei löydy sopivaa ennakkotapausta, koska äärivasemmisto ei Turun HO:n tuomiopiirissä kansalaissodan jälkeen yrittänytkään ryhtyä aseellisiin selkkauksiin. Sopivan esimerkin tarjoaa sen sijaan nk. läskikapina. Läskikapina oli tapahtunut vuoden 1922 alussa, jolloin Pohjolan Punaiseksi Sissipataljoonaksi itseään nimittänyt aseistettu ryhmä oli tullut Vienan Karjalasta Sallan alueelle ja pidettyään paikallista valtaa käsissään muutaman päivän oli takavarikoimansa omaisuuden kanssa ja värväämänsä joukkoineen siirtynyt takaisin rajan taakse. Mukaan liittynyt henkilö, joka myöhemmin joutui kiinni, tuomittiin sekä Vaasan HO:ssa että KKO:ssa valtiopetoksen valmistelusta. Syyttäjä oli HO:ssa vaatinut rangaistusta valtiopetoksesta.[447] Läskikapina ei tähdännyt mihinkään senhetkiseen laissa mainittuun valtiopetostekoon,[448] mutta se katsottiin valtiopetoksen valmisteluksi, koska se oli SKP:n järjestämä.

Edellä esitetyn pohjalta voitaisiin katsoa, että Mäntsälän kapinan johto, (oli se sitten Mäntsälässä tai Hämeenlinnassa), oli syyllistynyt valtiopetoksen valmisteluun, minkä se myös melko avoimesti myönsi omissa julistuksissaan. Verrattuna läskikapinaan oli Mäntsälän kapinalla huomattavasti suurempi vaikutus ja konkreettisemmat lähiajan tavoitteet.

Tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista selvittää, millaisen lehdistöstä ja muulta taholta kohdistuneen paineen alaisena HO teki päätöksensä. Ensi silmäyksellä ei vaikuta kovin merkitykselliseltä, käytettiinkö kapinallisia tuomittaessa RL 16 luvun 4 §:ää vai 11 luvun 4 §:ää. Valtiopetok-

447 KKO 1924 p. II 874.

448 Tarkemmin läskikapinasta, ks. *Hakalehto* 1966, ss. 89—99.

sen valmistelusta tuomittavan rangaistuksen maksimi oli jopa alempi kuin kapinasta tuomittavan, ja ankaramman, johtajia koskevan asteikon minimi oli molemmissa tapauksissa sama. RL 11 luvun 6 § sääti kuitenkin pakollisen kansalaisluottamuksen menettämisseuraamuksen RL 11 luvun 4 §:n nojalla kuritushuonerangaistukseen tuomituille. Jos vielä olisi katsottu, että Lapuan Liikkeen johto ja siis liike olisi tähdännyt valtiomuodon väkivaltaiseen muuttamiseen, olisi tämä samalla merkinnyt Lapuan Liikkeen jäsenten poliittisten oikeuksien kaventamista vuonna 1930 muutettujen VJ:n ja vaalilakien nojalla. Tähän suuntaan käyvä tuomioistuimen päätös olisi ollut poliittisesti mahdoton vuonna 1932.

HO pyrki päätöksessään korostamaan myös syytetyille edullisia seikkoja. Tällaista ei ollut havaittavissa äärivasemmistoa koskevissa päätöksissä. HO:n päätöksessä käytetään ensinnäkin termiä »liikehtiminen», mikä oli äärioikeiston eduskunnassa suosittelema termi. Päätöksessä korostetaan, että Mäntsälän piirin nimismies »oli katsonut olleensa pakoitettu, vastoin omaa käsitystään tilanteesta, antamaan luvan» Ohkolan työväentalolla toimeenpantavien iltamien pitämiseen. Hämeenlinnasta lähetettyjen kokoontumiskäskyjen positiivisena puolena oli, että nämä »ilmeisesti myös ovat olleet vaikuttavia tekijöitä siihen, etteivät liikkeen kannattajat koossa pidettyinä ole suuremmassa määrin kuin mitä on tapahtunut lähteneet Mäntsälään».

KKO hyväksyi pääpiirteissään HO:n yleiset perustelut. Ainoat muutokset olivat, että KKO katsoi, että Hämeenlinnasta lähetetyissä kokoontumismääräyksissä oli myöskin määrätty miehet kokoontumaan *aseistettuina*, minkä HO katsoi jääneen näyttämättä, ja ettei Jyväskylässä ollut aiheutettu virkamiehille muuta haittaa »kuin että nämä olivat vain pitäneet itsensä estettyinä virkojansa hoitamasta».[449] Viimeksi mainitulla muutoksella voidaan katsoa poistetun se edellä esitetty epäjohdonmukaisuus, että Jyväskylän tapahtumia pidettiin vain kapinan avunantona.

HO:n päätöstaltioiden mukaan syytettiin kolmessa eri oikeudenkäynnissä yhteensä 100:aa henkilöä, näistä 96:ta ensimmäisessä jutussa, osallisuudesta Mäntsälän kapinaan.[450] Ensimmäisessä oikeudenkäynnissä oli

---

[449] KKO 1934 II 84.

[450] HO:n p:t 14. 11. 1932 n:o 1981, 31. 12. 1932 n:o 2256 ja 17.12.1934 n:o 1917 (THOA).

aluksi syytteessä 102 henkilöä, mutta yksi kuoli oikeudenkäynnin aikana, kahta ei tavattu, joten juttu siirtyi heidän kohdallaan, ja kolmessa tapauksessa syyttäjä luopui rangaistusvaatimuksesta.[451]
Tuomiot jakaantuivat seuraavasti:

Taulukko I

Turun HO:n Mäntsälän kapinaa koskevat päätökset.[452]

Rangaistukseen tuomittuja	Kapina	12	
	Jatkettu kapina, johon osaksi sisältyy pakottaminen	8	
	Jatkettu kapina, johon osaksi sisältyy pakottaminen ja osaksi virkarikos	1	
	Erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tapahtunut kapina	1	
	Yhteensä kapinasta tuomittuja	22	22
	Avunanto kapinaan	27	
	Yhdellä teolla tehty kapinan avunanto ja virkarikos	4	
	Yhdellä teolla tehty kapinan avunanto, kotirauhan rikkominen ja omankädenoikeus	1	
	Yhteensä kapinan avunannosta tuomittuja	32	32
	Yllytys pakottamiseen		1
	Yhteensä		55[453]
Vapautettiin rangaistuksesta armahduslain nojalla			21
Syyte hylättiin			24
Yhteensä			100

Yllä olevan taulukon silmiinpistävimpänä kohtana on vapautettujen suuri osuus (24 %), kun se valtiopetoksen valmistelua koskevissa jutuissa ei noussut edes 10 %:iin. (Maanpetossyytteistä tosin hylättiin noin viidennes, mutta osa vapautetuista tuomittiin RL 11 luvun nojalla, liitetaulukko V.) Armahduslain nojalla 21:tä %:a syytetyistä ei tuomittu ran-

451 Vrt. *Juvan* esittämä luku 102, Juva 1964, s. 178.

452 Ks. alaviite 450.

453 *Juvan* luku 52 tuomittua koskee vain ensimmäistä oikeudenkäyntiä.

gaistukseen, mitä lukua ei voi pitää sinänsä korkeana verrattuna valtiopetosjuttuihin, jotka raukesivat vuoden 1918 armahduskirjan nojalla (liitetaulukko I).

Kaikki kaksitoista kapinasta tuomittua olivat olleet mukana Mäntsälässä. Useimmat olivat toimineet esikunnan jäseninä tai komppanian päällikköinä. Toiset olivat olleet alemmissa tehtävissä tai kahdessa tapauksessa rivimiehinä, mutta he eivät voineet päästä armahduksesta osallisiksi, koska he olivat värvänneet miehiä tai hankkineet aseita. Jatketusta kapinasta, johon osaksi sisältyi pakottaminen, tuomittiin sekä Ohkolan että Mäntsälän tapahtumiin osallistuneet syytetyt. Eläinlääkäri Armi Chorin, joka ainoana tuomittiin erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tapahtuneesta kapinasta, oli keräämiensä noin 30 miehen kanssa osallistunut Ohkolan työväentalon piiritykseen. HO katsoi kuitenkin lieventäväksi asianhaaraksi, että

»Chorin, joka aseettomana on lähtenyt Ohkolaan ilmeisesti siinä luulossa, että Erichin puhe tultaisiin rauhallisin keinoin (!) estämään, jo heti ampumisen jälkeen on lausunut paheksumisensa tapahtuman johdosta ja sitten kokouksessa Mäntsälän suojeluskuntatalolla esiintymisellään myötävaikuttanut siihen, että osa kokoontuneita miehiä oli lähtenyt kotiinsa».

Yllytyksestä pakottamiseen tuomittu oli hankkinut miehiä Ohkolaan.

Mäntsälässä oli HO:n päätöksen mukaan lopulta ollut läsnä noin 500—600 miestä. Osanotosta Mäntsälän kapinaan tuomittiin 21 syytettyä (kapinasta tuomitut paitsi Chorin). HO:n alemman arvion mukaan laskettaessa tuomittiin noin 4 % Mäntsälässä olleista kapinallisista.

Yhteensä 32:sta kapinan avunannosta tuomitusta henkilöstä yhdeksän tuomittiin sillä perusteella, että he olivat kuuluneet Lapuan Liikkeen Hämeenlinnaan kokoontuneeseen johtoon. Yksi syytetty (everstiluutnantti Paavo Susitaival) tuomittiin avunannosta, koska hän oli luovuttanut aseita Mäntsälän kapinallisille. Lisäksi yksi syytetty tuomittiin Mäntsälään matkustavien henkilöiden matkojen rahoittamisesta. Muiden 21 tuomitun osalle lankesi siis vastuu muualla maassa tapahtuneista kokoontumisista.

Koska HO:n päätöksessä on maininnat siitä, kuinka paljon väkeä eri paikkakunnille kerääntyi, voi näitä lukuja verrata tuomittujen johtohenkilöiden lukumäärään paikkakunnittain.

Taulukko II

Tuomitut paikalliset johtohenkilöt ja muut osanottajat verrattuina kapinallisten lukumäärään.

Paikkakunta	Kapinallisten määrä	Johtajat	Muut [1]	Tuomitut yht.
Jyväskylä	noin 300	4	2	6
Pieksämäki	»joukko miehiä»	1	—	1
Seinäjoki	»toistasataa»	1	1	2
Viitasaari	noin 150	—	—	—
Pori	»arviolta tuhat»	1	—	1
Lauttakylä	noin 200	3	—	3
Tyrvää	noin 400	—	—	—
Lavia	40	—	—	—
Kankaanpää	300	—	—	—
Harjavalta	80—90	—	—	—
Kokemäki	»kymmenkunta»	—	—	—
Vammala	»muutamia»	—	—	—
Salo	200—300	1	1	2
Yhteensä	noin 3000	11	4	15

Lähde: Ks. s. 154 alaviite 450.

[1] Myös virkarikos (3 tuomittua) tai miesten värvääminen (1 tuomittu).

Muut kuusi avunannosta tuomittua olivat syyllistyneet miesten värväämiseen tai aseiden hankkimiseen olematta itse ainakaan pitempää aikaa läsnä missään kokoontumispaikassa.

Vain noin puoli prosenttia eri paikkakuntien kapinallisista tuomittiin. Armahduslain mukaan vähintään joukkueenjohtajan asemassa olleet eivät päässeet osallisiksi abolitiosta, joten kapinallisten yhteislukumäärän perusteella olisi voinut olettaa, että noin 40—60 paikallista johtohenkilöä olisi tuomittu. HO:sta riippumattomat syyt ovat myös vaikuttaneet pieneen lukumäärään. Juvahan mainitsee, ettei Mäntsälän kapinallisten nimiä edes merkitty muistiin.[454] Tyrväälle ja Kankaanpäähän kokoontui satoja miehiä, ilman että ketään heistä olisi tuomittu, ja Porin tuhatpäisestä joukosta löytyi vain yksi johtaja. Vain Jyväskylän ja Lauttakylän osalta on tuomittujen lukumäärä suurin piirtein edellä esitetyn olettamuksen mukainen.

Monien syytettyjen kohdalla HO myöskin katsoi, ettei johtavaa asemaa koskevaa syytekohtaa ollut näytetty toteen. HO joutui myös tul-

[454] *Juva* 1964, s. 177.

kitsemaan armahduslain määräystä siitä, että johtoporras joukkueenjohtajista lähtien ei päässyt armahduksesta osalliseksi. Mäntsälän upseerikomppanian päällikköä Lauri Huuhaa ei kuitenkaan tuomittu rangaistukseen, koska komppanian vahvuus suurimmillaan oli ollut vain 17 miestä.[455]

Lauri Huuhan lisäksi jätettiin 20 syytettyä rangaistuksetta armahduslain nojalla. Viidessätoista tapauksessa tuomitsematta jättäminen johtui osittain tai kokonaan siitä, ettei syyttäjän väittämiä raskauttavia seikkoja, kuten johtoasemaa tms., ollut näytetty toteen. Tässä tutkimuksessa ei ole yleensä mahdollista puuttua todistuskysymyksiin. HO:n päätöksestä on kuitenkin havaittavissa melko ankaralle kiristetty näyttövaatimus. HO esim. katsoi tosin käyneen selville, että Lapuan Liikkeen johtoon kuuluva pankinjohtaja Kaarlo Iivari Koivisto oli »oleskellut Hämeenlinnan kaupunginhotellissa silloin kun ... johdon ... kokous siellä pidettiin ... mutta näyttämättä jääneen, että Koivisto olisi ottanut osaa sanotussa kokouksessa tehtyihin päätöksiin ...». (Vrt. valtiopetoksen valmistelua koskevia oikeudenkäyntejä, s. 74, joiden yhteydessä HO jo ennen 1920-luvun puoliväliä luopui pitämästä näyttöä kokoukseen osallistuneen myötävaikutuksesta päätöksentekoon edellytyksenä langettavalle tuomiolle.) KKO tuomitsi Koiviston kapinan avunannosta.[456]

Eräissä tapauksissa HO tosin katsoi syytteen toteennäytetyksi, mutta piti syyttäjän mainitsemaa tekoa tai asemaa armahduslain piiriin kuuluvana. Mäntsälän esikunnan juoksevia asioita hoitanut henkilö, joka samalla oli toiminut jonkinlaisena pataljoonankirjurina, jätettiin tuomitsematta, samoin kaksi syytettyä, jotka olivat Mäntsälässä toimineet konekiväärіosaston johtajina. Toinen syytetyistä oli lisäksi ollut mukana aseidenhakumatkalla. Perusteluina oli, että konekiväärіosastot vain vastasivat ryhmiä ja että syytetty oli hankkinut aseet toisen henkilön johtamaan osastoon kuuluneena ja tämän komennuksen alaisena. Viimeksi mainittua perustelua voi verrata armahduslain 1 §:n 1-kohtaan, joka ei sulje pois ainoastaan johtavassa asemassa olleita aseiden hankkijoita,

---

455 Huuha tuomittiin KKO:ssa jatketusta kapinasta, johon osaksi sisältyi pakottaminen, koska hän upseerikomppanian päällikkönä jäi armahduksesta osattomaksi. KKO 1934 II 84. Vertaa myös HO:n päätöstä vuodelta 1921, jolla punaisten merivoimien ylipäällikkö tuomittiin valtiopetoksesta, vaikka tuomitun kiistämättä jääneen väitteen mukaan merivoimiin oli kuulunut vain noin 100 miestä (s. 34).

456 KKO 1934 II 84.

koska johtohenkilöt käsitellään erikseen pykälän 2-kohdassa. Lapuan Liikkeen käskystä toimeenpannun Satakunnan piirin hälytyksen jälkeenpäin tapahtunutta hyväksymistä ei pidetty ollenkaan rangaistavana tekona. Hyväksyjä oli Lapuan Liikkeen piiritoimikunnan puheenjohtaja. Tämä oli 29. 2. osallistunut Porissa pidettyyn piiritoimikunnan kokoukseen, jossa erään toimikunnan jäsenen samana päivänä suorittamat hälytystoimenpiteet kokoontumiskehotuksineen oli hyväksytty. (HO:n aikaisempi käsitys jälkeenpäin tapahtuneen hyväksymisen rangaistavuudesta, ks. jäljempänä s. 183.) Tässäkin kohdassa KKO oli osittain ankarammalla kannalla. Se piti sekä aseisiin ryhtymistä että joukkuetta vastaavan konekivääriryhmän päällikkyyttä sellaisina seikkoina, jotka estivät armahduslain soveltamisen. Pataljoonankirjuria koskeva syyte hylättiin, eikä Satakunnan piiritoimikunnan puheenjohtajan tapauksessa päätöksestä valitettu.[457]

Viimeisenä ryhmänä ovat tapaukset, joissa syytteet hylättiin kokonaan »osaksi näyttämättömänä ja osaksi aiheettomana». Vain muutamissa tapauksissa syytteen hylkääminen johtui siitä, että syyte olisi jäänyt kokonaan toteen näyttämättä, kun taas useimpien vapautettujen kohdalla todettiin, että syytetty oli osallistunut kapinaviikon tapahtumiin. Syyte hylättiin tällöin joko sillä perusteella, ettei syytetty ollut tehnyt rangaistavaa tekoa tai että subjektiivinen syyllisyys puuttui. Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat mm. Lapuan Liikkeen Vanajan kokouksen osanottajat, koska HO katsoi jääneen näyttämättä, että »kokouksessa olisi tehty päätös Hämeenlinnan kokouksen toimenpiteiden hyväksymisestä yhtä vähän kuin muutakaan sellaista, jolla olisi ollut vaikutusta asioiden kulkuun...». Asikkalasta kotoisin ollut talollinen vapautettiin subjektiivisen syyllisyyden puuttuessa, vaikka hän oli tullut Mäntsälään keräämiensä miesten ja aseiden kanssa, koska hän oli »saattanut uskottavaksi, että hänelle oli ilmoitettu kommunistien nousseen kapinaan Mäntsälässä ja että hän oli toiminut ... siinä luulossa, että näin todella oli tapahtunut, sekä hän, havaittuaan saamansa ilmoituksen vääräksi, heti oli pyrkinyt Mäntsälästä pois».

Erään vapautetun kohdalla HO:n päätöksen perustelua on vaikea ymmärtää. HO katsoi tosin näytetyksi,

---

457 KKO:n em. alaviitteessä mainittu päätös. KKO omaksui HO:sta poikkeavan kannan siinä, että KKO hylkäsi syytteen, jos syytetyn toiminnan katsottiin kuuluvan armahduslain piiriin, kun HO taas oli jättänyt rankaisematta.

»että sähköttäjä Vilho August Mustonen on liikehtimisaikana suorittanut radiopalvelusta Jyväskylässä kapinallisten päämajana toimineen Suoja-talon radiohuoneessa, mutta toisaalta myöskin, että Mustonen on tehnyt tämän Jyväskylän suojeluskuntapiirin tiedonanto-osastoon kuuluvana, mikä osasto ei ole liittynyt liikehtijöihin, kuin myös että hän on vastoin ... määräyksiä tiedonanto-osaston päällikön käskystä yhdistänyt valtion puhelimen kaukojohdot kaupungin puhelinkeskukseen sekä laiminlyönyt viranhoitonsa Jyväskylän lennätinkonttorissa yhtenä päivänä, jotka Mustosen virheellisyydet virkansa hoitamisessa kuitenkin siihen nähden, mitä asiassa on tullut ilmi, ovat sitä laatua, ettei hänelle niistä ole tuomittava rangaistusta».

Käsittämätön on tässä HO:n lieventävänä seikkana tarkoittama maininta siitä, ettei tiedonanto-osasto ollut liittynyt kapinallisiin, kun tämän jälkeen todetaan, että Mustonen itse oli avustanut kapinallisia. Eräs toinen vapautettu oli antanut Mäntsälään pyrkivälle joukkueelle suojeluskunnan »luottokuljetuspiletit». Katsottiin jääneen näyttämättä, että syytetty tällöin (28.2.) oli ollut tietoinen Ohkolan tapahtumista tai muusta liikehtimisestä. HO tosin piti tekoa varomattomuutena viranhoidossa, mutta kun syytetty oli korvannut matkaliput valtiolle, niin hänet vapautettiin. — Vasta vuonna 1966 RL:iin lisätyn 3 luvun 5 §:n 2 momentin[458] nojalla on tuomioistuimella mahdollisuus jättää vähäpätöinen virkavirhe rankaisematta.

Myöskään täytetty rikos ei estänyt syytteen hylkäämistä, jos syytetty oli estänyt tekonsa seuraukset. Lapuan Liikkeen johtohenkilöihin kuuluva Herman Vihtori Herttua oli

»helmikuun 29 päiväksi hälyttänyt miehiä Seinäjoelle ilmeisesti Mäntsälään lähtöä varten, mutta toiselta puolen ... oli myös käynyt ... selville, että hän ... oli ... Seinäjoella aikaan saanut sen, että nämä miehet ... olivat ... sieltä palanneet takaisin koteihinsa, joten ... Herttuan syyksi ei jää[nyt] mitään rangaistavaa tekoa».

HO:n mielestä Seinäjoen tapahtumat olivat kapinan avunantoa. RL tuntee tehokkaan katumisen rangaistusta poistavana tekijänä vain rikoksen yrityksen ja valmistelun yhteydessä (RL 4: 2 ja 4: 3, 2).[459]

---

458 L 1. 4. 1966/196.

459 HO piti yleensä valtiopetoksen valmistelusta luopumista korkeintaan lieventävänä seikkana RL 11 luvun 5 §:ssä olevasta säännöksestä huolimatta (s. 142).

KKO:kaan ei pitänyt Vanajan kokousta rikollisena. Oikeuskansleri valitti Mustosta ja Herttuaa koskevista vapauttavista päätöksistä. Herttuan kohdalla ei päätös muuttunut, mutta Mustosen katsottiin HO:n päätöksessä kerrotulla menettelyllä syyllistyneen ymmärtämättömyydestä tehtyyn virkavirheeseen.[460]

Myös syylliseksi havaitun kohdalla HO saattoi vedota lieventäviin asianhaaroihin. Paitsi että kenraalimajuri Walleniuksen katsottiin vastustaneen Erichin puhetilaisuuden estämissuunnitelmia, mikä päätöksessä tietenkin oli relevantti huomautus, HO mainitsi myös Walleniuksen »yleensä Lapuan Liikkeessä edustaneen maltillista ja väkivaltaisuuksia vastustavaa kantaa». Valtiopetoksen valmistelua koskevissa oikeudenkäynneissä HO ei ottanut kantaa syytetyn henkilökohtaiseen asennoitumiseen (s. 106). Voidaankin todeta, että kun ns. kommunistioikeudenkäynneissä eri järjestöjen tavallisiakin jäseniä pidettiin vastuullisina puolueohjelmista, menettelytapaperiaatteista jne., niin Mäntsälän kapinasta syytettyjä kohdeltiin yksilöinä, jotka vastasivat vain omista teoistaan.

Turun HO:n suhtautuminen vuoden 1932 kapinallisiin erosi huomattavasti syytettyihin äärivasemmistolaisiin suhtautumisesta. Myös tuomitut rangaistukset olivat erittäin lievät verrattuina RL 16 luvun 4 §:n rangaistusasteikkoon (ks. jäljempänä s. 323). HO:n jäsenet ovat mahdollisesti, joskaan eivät hyväksyneet, niin ainakin ymmärtäneet syytettyjen motiiveja aivan eri tavalla kuin valtiopetoksen valmistelua koskevissa oikeudenkäynneissä.

Sekä Forsman että Serlachius ovat todenneet, että myös tekijän motiivit on otettava huomioon, mutta vain rangaistusta määrättäessä.[461] Tässä on myös muistettava, että valtiopetoksen valmistelu jo sinänsä on rikosmuoto, joka pääsääntöisesti edellyttää poliittista vakaumusta, kun kapina yleensä on ei-poliittinen rikos. Ei siis ole mitään esteitä sille, että poliittista vakaumusta pidetään lieventävänä asiahaarana kapinarikoksesta tuomittaessa, mutta tämä koskee vain rangaistuksen mittaamista, eikä rikoksen vaikuttimia voi ottaa huomioon arvioitaessa todisteiden luotettavuutta tai jonkin teon rangaistavuutta.

---

460 Ks. alaviite 457.

461 *Forsman* I, s. 434, *Serlachius* I, s. 213.

HO:n Mäntsälän kapinaa koskevasta päätöksestä voi todeta, että se lienee syytettyjen kannalta ollut juridisessa mielessä tyydyttävä. Syytettyjen subjektiivista syyllisyyttä on jokaisen syytetyn kohdalla punnittu erikseen, ja epätietoisuus oikeasta asiantilasta on ollut vapauttava tekijä. Myös syytekohtien hylkääminen todisteiden puuttuessa osoittaa, että HO on vaatinut erittäin luotettavaa näyttöä langettavalle päätökselle.

2. RL 12 luku (maanpetosrikokset)

Vuoden 1889 RL erotti valtio- ja maanpetosrikokset toisistaan. Ero on siinä, että valtiopetos kohdistuu valtion sisäiseen valtarakenteeseen, kun taas maanpetosrikoksille on ominaista vieraan valtion auttaminen isänmaan (so. rankaisevan maan) kustannuksella, eli kannetaan nurjaa kilpeä isänmaata vastaan (Vuoden 1734 RK 4: 1). Honkasalo on todennut, että valtiopetos on mahdollinen, vaikka koko maailmassa olisi yksi ainoa valtio, kun taas maanpetos aina edellyttää useamman valtion olemassaoloa.[1]

RL 12 luvun säätämisvaiheet ovat suurin piirtein samanlaiset kuin valtiopetosta koskevan 11 luvun. Alkuperäinen sanamuoto ei saavuttanut keisarillista hyväksymistä, joten RL:n voimaantuloa lykättiin, kunnes tarpeelliset muutokset oli tehty. Muutokset eivät silti riittäneet yhdenmukaistamaan lainsäädäntöä Venäjän vastaavan lainsäädännön kanssa, vaikka RL 12 luku kokonaan muutettiin. Venäjällä oli vuonna 1892 annettu valtiosalaisuuksien ilmaisemista koskeva asetus, joka lähinnä koski sotilasvakoilua ja sen yritystä rauhan aikana. Suomessa annettiin vuonna 1898 valtiosäätyjen muutosyrityksistä huolimatta vastaavanlainen asetus,[2] joka oli voimassa toiseen maailmansotaan asti.[3] Vasta talvisodan kynnyksellä kumottiin tämä asetus,[4] jonka Serlachius jo 1920-luvulla oli toivonut poistettavaksi Suomen laista Venäjän aikaisena jäännöksenä.[5]

---

1 *Honkasalo,* Erityinen osa III, s. 3 s.

2 A 22. 6. 1898/37.

3 RL 12 luvun säätämisestä, ks. *Forsman* III, s. 982 ja s. 993 s.

4 L Rikoslain 12, 40 ja 42 lukujen muuttamisesta 18. 10. 1939/343.

5 *Serlachius* II, s. 324.

Suomen rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa on omaksuttu perinteinen maanpetosrikosten jako sotilaallisiin ja diplomaattisiin.[6] Sotilaallisella maanpetoksella tarkoitetaan vihollisen sotilaallista avustamista, esim. astumalla vihollisen sotajoukkoon sodan aikana (RL 12: 1) sekä muuten auttamalla vihollista sodan aikana (RL 12: 2 ja 3). Joskin ainoastaan Suomen kansalainen saattoi syyllistyä näihin rikoksiin, rinnastettiin ulkomaalaiset Suomen kansalaisiin, jos nämä sodan aikana olivat jääneet Suomeen tai olivat Suomen palveluksessa (RL 12: 4). Nämä rikokset edellyttivät vallitsevaa sotatilaa; sen lisäksi rangaistiin RL 12 luvun 5 §:n mukaan Suomen kansalaista, joka kehotti vierasta valtiota ryhtymään sotaan tai eräisiin muihin epäystävällisiin tekoihin Suomea vastaan (1-kohta) tai lupasi ennen sodanjulistusta apua vieraalle hallitukselle sen sodassa Suomea vastaan (2-kohta). Lopuksi rangaistiin RL 12 luvun 6 §:ssä maanpetosta tarkoittava salahanke, jolla ymmärrettiin sopimusta RL 12 luvun 1—3 §:issä mainittujen rikosten tekemisestä.[7] Kaikki sotilaallista maanpetosta koskevat pykälät muutettiin vuonna 1942 nykyiseen muotoonsa.[8]

Diplomaattinen maanpetos on vieraan valtion auttamista rauhan aikana, esim. vakoilulla tai salaisten tietojen ilmaisemisella diplomaattisten neuvottelujen yhteydessä. Myös ulkomaalainen saattoi yleensä olla subjektina. Diplomaattisen maanpetoksen eri tekomuotoja selostetaan myöhemmin HO:ssa käsiteltyjen rikosten kohdalla. Kaikki nämä säännökset muutettiin em. vuodelta 1939 olevalla lailla, joka on edelleen voimassa.

HO:ssa käsiteltyjen maanpetosjuttujen lukumäärä jäi vähäiseksi verrattuna valtiopetosta tai sen valmistelua koskeviin juttuihin. Jutut voidaan jakaa kolmeen pääryhmään: jutut, jotka koskivat Neuvosto-Venäjälle paenneita punaisia, SSTP:n tammikuussa 1922 julkaisemasta nk. rauhanjulistuksesta johtuneet jutut ja vakoilua tai valtiosalaisuuksien ilmaisemista koskevat jutut, joihin sovellettiin VSalIlmA:ta. Maanpetoksellista toimintaa koskevien juttujen lukumäärä ilmenee liitetaulukosta V. Koska samassa jutussa usein nostettiin syyte myös valtiopetoksesta tai sen valmistelusta, näistä jutuista on muodostettu oma ryhmänsä.

---

6 *Forsman* III, s. 983, *Serlachius* II, s. 321.

7 *Forsman* III, s. 992, *Serlachius* II, s. 323 s.

8 L 20. 8. 1942/683.

a. palveleminen vihollisen sotajoukossa (RL 12: 1)

1 §. Suomen mies..., joka astuu sotajoukkoon, tietäen sen olevan vihollisen, taikka joka ei luovu sellaisesta sotajoukosta, rangaistakoon maanpetoksesta kuritushuoneella elinkaudeksi tahi vähintään kuudeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Pykälä on melko selvä eikä kaipaa laajoja kommentteja. Forsman toteaa, että vihollisen sotajoukon ei välttämättä tarvitse taistella Suomen armeijaa vastaan, vaan riittää, että se taistelee liittolaisvallan sotajoukkoja vastaan. Varsinaisten taisteluihin osallistuneiden lisäksi myös muita sotajoukon jäseniä, esim. lääkäreitä ja pappeja, voidaan tuomita 12 luvun 1 §:n nojalla. Maanpetoksellista tarkoitusta ei tarvita, kunhan sotajoukkoon astuva tietää, että se on vihollisen.[9] Serlachius ei kommentoinut pykälää muuten kuin toistamalla Forsmanin toteamuksen siitä, että sotajoukoilla tarkoitettiin sekä maa- että meriväkeä.[10]

RL 12 luvun 1 §:ää sovellettiin HO:ssa niihin Neuvosto-Venäjältä palaaviin punapakolaisiin, jotka olivat kuuluneet Neuvosto-Venäjän sotayksikköihin tai jotka Pietarissa olivat saaneet sotilaskoulutusta. Neuvosto-Venäjälle siirtyneiden punakaartilaisten mobilisoiminen puna-armeijaan alkoi jo kesällä 1918, ja SKP:n perustamisvaiheessa (syksyllä 1918) laaditun ohjesääntöluonnoksen mukaan tuli järjestön mobilisoida suomalaisia työläisiä puna-armeijaan, johon muodostettiin erillisiä suomalaisia yksiköitä.[11] Lisäksi SKP antoi vuosien 1918 ja 1919 vaihteessa määräyksen saapumisesta asevelvollisuuskutsuntoihin; määräys koski kaikkia 18—45-vuotiaita suomalaisia.[12] Toisaalta SKP halusi kouluttaa upseereita Suomessa mahdollisesti tapahtuvaa uutta vallankumousta varten. Neuvostoviranomaiset suostuivat esitykseen, ja ensimmäiset suomalaiset komentajakurssit aloitettiin Pietarissa joulukuussa 1918.[13] Tämä punaupseerikoulu kuului hallinnollisesti Neuvosto-Venäjän sotilasoppilaitosten ylihallituksen alaisuuteen.[14]

Turun HO:ssa käsiteltiin toistakymmentä juttua, joissa todettiin, että syytetty oli joko taistellut puna-armeijassa tai opiskellut punaupseeri-

9 *Forsman* III, s. 984.
10 *Serlachius* II, s. 322.
11 *Hakalehto* 1966, s. 70 s.
12 *Hakalehto* 1966, s. 72.
13 *Hakalehto* 1966, s. 74.
14 *Hakalehto* 1966, s. 76.

koulussa ennen Tarton rauhansopimusta 14. 10. 1920. Koska Tarton rauhansopimuksen 35 artikla ja tämän artiklan toimeenpanosta annettu asetus [15] säätivät armahduksen suomalaisille, jotka ennen rauhansopimuksen voimaanastumista olivat syyllistyneet maanpetokseen Neuvosto-Venäjän hyväksi, vain kolme henkilöä tuomittiin RL 12 luvun 1 §:n tarkoittamasta sotilaallisesta maanpetoksesta. Kaikki tuomitut olivat käyneet punaupseerikoulua; kaksi heistä tuomittiin yksin teoin tehdyistä valtiopetoksen salahankkeesta, valtiopetoksen valmistelusta ja maanpetoksesta, koska he olivat osallistuneet SKP:n toimintaan sekä Neuvosto-Venäjällä että Suomessa.[16]

Kaikki nämä kolme maanpetostuomiota annettiin rauhan solmimisen jälkeen, mutta ennen 35 artiklan täytäntöönpanoasetuksen antamista.[17] Muutamassa tapauksessa maanpetossyyte hylättiin näyttämättömänä.

Vaikka syyteoikeus raukesi edellä mainitun asetuksen mukaan, myöhemmätkin syytekirjelmät sisältävät selostuksen syytetyn toiminnasta Neuvosto-Venäjällä. Näissä syytekirjelmissä todetaan kuitenkin, ettei rangaistusta maanpetoksesta enää voi vaatia (itse päätöksissä viitataan myös rauhansopimukseen), poikkeuksena eräs 1. 3. 1921 päivätty kirjelmä, jossa vaaditaan rangaistusta myös maanpetoksesta sen perusteella, että syytetty oli toiminut neuvostojoukoissa rintamakomissaarina, rykmentin rahastonhoitajana ja varastopäällikkönä sekä Suomesta anastetun laivan komissaarina.[18] Toimintamuodot voidaan jakaa edellä selostetulla tavalla: toiset olivat toimineet rivimiehinä puna-armeijassa, toiset kävivät punaupseerikoulun ja eräissä tapauksissa osallistuivat sen jälkeen taisteluihin.

Ensimmäisen ryhmän tapaukset ovat selvät. Syytetty oli ollut puna-armeijassa, minkä katsottiin syytekirjelmissä sinänsä olevan maanpetosta, myös siinä tapauksessa, että syytetty oli vain suorittanut vartiopalvelusta eri puolilla Neuvosto-Venäjää eikä siis taistellut suomalaisia joukkoja vastaan [19] (vrt. edellä esitettyyn Forsmanin kantaan). Maanpetosta oli myös osallistuminen sisällissodan taisteluihin neuvostovallan vihollisia

---

15 Ks. Tarton rauhansopimus AsK 21/1921 ja A 20. 1. 1921/14.

16 HO:n p. 15. 10. 1920 n:o 1157 (annettu 12. 11. 1920) (TMA).

17 Em.p. ja HO:n p. 8. 11. 1920 n:o 1354 (annettu 29. 11. 1920) (TMA). Molemmista päätöksistä valitettiin KKO:een, joka poisti rangaistukset maanpetoksesta (KKO 1921 p. II 199 ja 1921 p. II 342).

18 HO:n p. 17. 3. 1921 n:o 377 (TMA), s. 34 mainittu Louhikon juttu.

19 HO:n p. 14. 2. 1921 n:o 153 (TMA).

vastaan.[20] Tällöin ei voida Forsmanin tavoin puhua liittolaisista, koska valkoiset kenraalit suhtautuivat hyvin vastahakoisesti Suomen itsenäisyyden tunnustamiseen, joskin tiettyjä yhteistoimintayrityksiä oli.[21] Eräässä syytekirjelmässä vuodelta 1920 katsottiin maanpetokseksi, paitsi myöhempi toiminta neuvostojoukoissa, myös jäsenyys englantilaisten johtamassa nk. Muurmannin legioonassa. Tässä tapauksessa syyte hylättiin kokonaan näyttämättömänä.[22]

Tilanne oli pulmallisempi, kun syytetty oli saanut sotilaskoulutusta komentajakursseilla. Voidaan sanoa, että todelliset olot Neuvosto-Venäjällä ennen Tarton rauhansopimusta olivat omiaan poistamaan perinteistä rajaa maan- ja valtiopetoksen välillä. Toisaalta Neuvosto-Venäjä oli »kaikkien työläisten isänmaa»,[23] jota piti puolustaa kapitalistisia valtioita vastaan vaikka ase kädessä, (vrt. edellä mainitut SKP:n toimeenpanemat asevelvollisuuskutsunnat puna-armeijaan), mikä oli maanpetosta, toisaalta SKP tässä vaiheessa pyrki Suomessa lähitulevaisuudessa tapahtuvaan uuteen vallankumoukseen, (vrt. edellä s. 44 ja tässä luvussa esitetty punaupseerikoulun perustaminen), mitä suomalaiset tuomioistuimet pitivät valtiopetoksen valmisteluna. Tämä dualismi käy ilmi myös suomalaisten komentajakurssien organisaatiosta. Kurssit kuuluivat Neuvosto-Venäjän sotavoimiin, mutta kurssin komissaarina, jonka tehtävänä oli ohjata ja valvoa oppilaiden poliittista kasvatusta, oli joku SKP:n johtohenkilöistä.[24] Tarton rauhansopimuksen mukaan ei saanut tuomita rangaistukseen maanpetoksesta, mutta 35 artiklan viimeisestä osasta selviää, ettei armahdus koskenut muita poliittisia rikoksia.

Valtiopetoksen valmistelua koskevassa luvussa on todettu, että kaikenlaista toimintaa SKP:n hyväksi tai pelkkää SKP:n jäsenyyttä pidettiin valtiopetoksen valmisteluna. Tarton rauhansopimuksen jälkeen HO kuitenkin katsoi, ettei rangaistusta voitu tuomita siitä, että syytetty ennen 14. 10. 1920 oli käynyt punaupseerikoulua. Tämä kanta käy ilmi neljästä jutusta vuodelta 1921. Maanpetossyytteen raukeamiseen ei vaikuttanut, että syytetyt samalla tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, koska he upseerikoulutuksen jälkeen olivat saapuneet Suomeen SKP:n tehtävissä.[25]

---

20 HO:n p. 11. 5. 1921 n:o 687 (TMA).

21 *Tuomo Polvinen*, Venäjän vallankumous ja Suomi 2, (Porvoo 1971), passim.

22 HO:n p. 31. 5. 1920 n:o 811 (TMA).

23 *Tuominen*, s. 47 s.

24 *Hakalehto* 1966, s. 76.

25 HO:n p. 30. 8. 1921 A.J. I: 35 (TMA).

1920-luvun alussa näyttää 35 artiklan soveltaminen olleen laaja. Erään jutun akteista käy ilmi, että Neuvosto-Venäjälle paennut entinen ylioppilas oli J. Rahjan määräyksestä joutunut keskuskomitean sotilasjärjestön palvelukseen ja tehnyt Pietarissa käännöstöitä, mm. kääntänyt puolet Bucharinin talousopista suomeksi.[26] Syyttäjä ei kuitenkaan vedonnut tähän, eikä päätöksessä mainita Venäjällä oleskelusta mitään, mutta lainkohtana mainitaan mm. 35 artiklan täytääntöönpanoasetus.[27]

HO:n kanta ei jäänyt pysyväksi. 1920-luvun kuluessa ruvettiin poliittisen koulutuksen saamista Neuvosto-Venäjällä pitämään valtiopetoksen valmisteluna, mukaan luettuna tietenkin myös sotilaallinen koulutus (ks. edellä s. 57). Pääpaino siirtyi komentajakurssien merkitykselle tulevan vallankumouksen sotilasjohtajien kouluttajana, eikä Tarton rauhansopimus enää ollut esteenä langettavalle tuomiolle. Vuonna 1925 tuomittiin helsinkiläinen työmies vuodeksi kuritushuoneeseen valtiopetoksen valmistelusta, koska hän oli marraskuusta 1919 lähtien 1. 10. 1920 asti ollut oppilaana ja suorittanut kurssin pietarilaisessa sotakoulussa (syytteen ainoa kohta).[28] Päätöksen perusteluissa todetaan syytetyn olleen tietoinen koulun tarkoituksesta valmistaa johtajia Suomessa aikaansaatavan kapinan varalle. Vuonna 1926 eräs toinen helsinkiläinen työmies vapautettiin syytteestä, vaikka hän oli kevättalvella 1919 noin kolmen viikon ajan opiskellut edellä mainitussa sotakoulussa, koska hän ei ollut suorittanut kurssia ja koska puuttui näyttöä siitä, että hän olisi ollut tietoinen koulun tarkoituksesta.[29] Tässäkin tapauksessa päätöksessä viitataan 35 artiklan täytäntöönpanoasetukseen.

Syy muuttuneeseen oikeuskäytäntöön on epäselvä. Yksi mahdollinen selitys on HO:n aikaisempi tietämättömyys punaupseerikoulutuksen vaikuttimista. 1920-luvun alkuvuosina voitiin suomalaisia sotajoukkoja koulutuskeskuksineen Neuvosto-Venäjällä pitää eräänlaisena muukalaislegioonana, mutta koulutuksen jatkuessa rauhan tultuakin havahduttiin huomaamaan sen toinenkin puoli. Esimerkiksi pietarinkävijöiden jutussa (ks. s. 73) 28. 8. 1923 annetussa syytekirjelmässä todetaan, että SKP:n keskuskomitea oli Suomen laillista hallitusta vastaan suunnitellun aseellisen taistelun varalta järjestänyt useita punaupseerikursseja kykenevän

26 HO:n p:n 3. 3. 1922 n:o 490 akti 1921 Hak.D. 140: 6 (TMA).
27 Em. p.
28 HO:n p. 18. 5. 1925 n:o 575 (TMA).
29 HO:n p. 22. 6. 1926 n:o 734 (TMA).

päällystön hankkimiseksi.[30] Aikaisemmin oli korostettu, että syytetyt olivat käyneet upseerikoulua, »... vaikka he olivat tietäneet Suomen ja Venäjän välillä silloin vallinneesta sotatilasta...».[31]

Turun HO ei itsenäisesti muuttanut käytäntöään. KKO:n päätöksistä vuodelta 1923 käy ilmi, että KKO ja Viipurin HO jo tällöin tuomitsivat punaupseerikoulutuksen saaneita valtiopetoksen valmistelusta.[32]

b. vihollisen auttaminen sodan aikana (RL 12: 2 ja 3)

Edellä on selvitetty, ettei HO tuominnut kansalaissotaan osallistuneita maanpetoksesta (ks. s. 38), jolloin otsikossa mainittuja pykäliä olisi pitänyt käyttää. Sodan jälkeen Neuvosto-Venäjälle paenneita tuomittiin vain RL 12 luvun 1 §:n nojalla. Tässä kohdassa Turun HO:n käytäntö oli lievempi kuin Viipurin HO:n. Viipurin HO:n päätöksessä 23. 11. 1920 pidettiin osallistumista SKP:n toimintaan Neuvosto-Venäjällä ja Suomessa vuosina 1918 ja 1919 maanpetoksena, koska SKP toimi Neuvosto-Venäjän hallituksen suojassa.[33]

c. avun lupaaminen vieraalle hallitukselle ennen sodanjulistusta (RL 12: 5, 1, 2-kohta)

5 §. Suomen mies tahi muu Venäjän valtakunnan alamainen, joka...

2) ennenkuin sota on julistettu, omasta tahi muitten puolesta vieraalle hallitukselle lupaa apua sen sotayrityksessä Venäjän Valtakuntaa vastaan;

rangaistakoon kuritushuoneella vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi.

---

30 HO:n p. 19. 11. 1923 n:o 1846 (TMA).

31 HO:n p. 30. 8. 1921 A.J. I: 35 (TMA). Juuri tässä jutussa syytetyt tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, koska he olivat suorittaneet SKP:n tehtäviä Suomessa.

32 KKO 1923 p:t II 11, 393 ja 1390.

33 KKO 1921 p. II 187. (Myös useissa aikaisemmissa tapauksissa oli Viipurin HO pitänyt toimintaa Venäjällä RL 12 luvun 2 ja 3 §:ssä tarkoitettuna maanpetoksena, ks. KKO:n vuosikirja 1920.)

RL 12 luvun 5 §:ään ei tieteisopissa kiinnitetty sanottavaa huomiota. Tulkintaohjeista voi mainita Forsmanin toteamuksen, että jo lupauksen antaminen on riittävä edellytys 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohdan soveltamiselle, vaikkei lupausta sitten täytettäisikään.[34] Forsman katsoo lisäksi, että tämä rikos edellyttää kohta alkavaa sotaa.[35] Serlachius tyytyy toteamaan, ettei säännöstä voida soveltaa ulkomaalaiseen.[36] Pykälää ei liene sovellettu käytännössä Venäjän vallan aikana.

Marraskuussa 1921 syttyi Itä-Karjalassa aseellinen kapina kommunistista hallintoa vastaan. Suomi oli Tarton rauhansopimuksessa joutunut luopumaan kaikista Itä-Karjalaa koskevista vaatimuksistaan, lukuun ottamatta neuvostohallituksen pöytäkirjaan sanelemaa lupausta alueen autonomian takaamisesta.[37] Tämän lupauksen pohjalta Suomen hallitus pyrki myöhemmin diplomaattisin keinoin vaikuttamaan Itä-Karjalan kohtaloon, muttei sen sijaan sekaantunut aseelliseen taisteluun, vaikka se lienee suhtautunut hyväksyvän passiivisesti oikeistoaktivistien vapaaehtoisjoukkojen lähtöön Itä-Karjalaan. Tässä ei voida selvittää, mikä oli suomalaisten osuus Itä-Karjalan kansannousuun; neuvostohallitus piti kuitenkin Suomen hallitusta ainakin osasyyllisenä ja lähetti useita jyrkkäsanaisia nootteja. Joulukuussa 1921 tilanne oli erittäin kireä, mutta jännitys lieveni vuodenvaihteen jälkeen, koska neuvostojoukot pääsivät voitolle Itä-Karjalassa ja suomalaisten vapaaehtoisten oli palattava kotimaahansa. Suomen hallitus oli jo välikysymyskeskustelussa 29. 12. 1921 kieltänyt avustaneensa Itä-Karjalaan pyrkineitä vapaaehtoisia, mutta myöntänyt, että tällaista toimintaa oli esiintynyt.[38]

Itä-Karjalan tilanne sai SSTP:n toimimaan. Puoluetoimikunta teki joulukuussa 1921 esityksen SDP:lle yhteisen taistelurintaman muodosta-

---

34 *Forsman* III, s. 988.

35 *Forsman* III, s. 989.

36 *Serlachius* II, s. 323.

37 Sopimuksen 10 ja 11 artikloissa taattiin tosin tiettyjä oikeuksia ylimenokautena Repolan ja Porajärven asukkaille. Suomi oli pitänyt näitä kuntia miehitettyinä.

38 Vuosien 1921—22 vaihteen poliittisesta tilanteesta ja ns. Karjalan kansannoususta ks. esim. *Mauno Jääskeläinen,* Itä-Karjalan kysymys (Porvoo 1961) ss. 319—321. Sosiaalidemokraattien välikysymyksen pohjalta käyty keskustelu, ks. Valtiopäivät 1921, Pöytäkirjat II, ss. 1627—1663.

misesta uhkaamassa olevan sodan estämiseksi. SDP:n vastauksessa 5. 1. 1921 asetettiin ehdoksi mm., että sekä Neuvosto-Venäjän että Suomen hallituksen todettiin jättäneen tekemättä voitavansa konfliktin estämiseksi, mitä ehtoa SSTP:n puoluetoimikunta ei voinut hyväksyä. Hakalehto katsoo, ettei SSTP:n yhteistyötarjousta ollut tehty vakavassa mielessä;[39] Arvo (Poika) Tuominen, joka silloin oli puoluetoimikunnan jäsen, väittää kuitenkin, että todella pyrittiin yhteisrintamaan ja että hän itse uskoi hetken sen voivan syntyäkin.[40] HO ei pitänyt tarjousta SDP:een kohdistuvana provokaationa, koska se katsoi sen olevan ilmauksena Kominternin hyväksymistä menettelytapaperiaatteista.[41]

Yhteistyötarjouksen rauettua SSTP:n johtoelimet päättivät ryhtyä toimintaan omien kannattajiensa piirissä. Katson tässä aiheelliseksi suoraan lainata HO:n päätöksen perusteluja, koska niistä käy ilmi sekä tapahtumain kulku että se, miten HO katsoi eri syytettyjen myötävaikuttaneen rauhanjulistuksen syntymiseen. Tämä tammikuussa 1922 annettu julistus johti syytteeseen RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohdan nojalla, koska sen katsottiin sisältävän avunlupauksen Neuvosto-Venäjälle siinä tapauksessa, että sota todella syttyisi. HO toteaa:

»... että Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen puolueneuvosto on Tammikuun 6, 7 ja 8 päivänä 1922 pitämässään kokouksessa, johon muiden muassa, Arvo Tuominen, Jalmari Kivilahti, Emil Aleksander Tuomi, Jooseppi Suominen ja Kaarle Johannes Mäkinen, puoluetoimikuntaan kuuluvina, ovat ottaneet osaa, käsitellessään sosiaalidemokraattisen puolueen puoluetoimikunnan kosketeltuun avoimeen kirjeeseen saman Tammikuun 5 päivänä antamaa vastausta, yksimielisesti päättänyt, siihen nähden, ettei puolueneuvoston käsityksen mukaan sodan vaaran uhka Neuvosto-Venäjää vastaan Suomen taholta Karjalaan muka järjestetyn sotaretken epäonnistumisesta huolimatta vielä ollut poistunut, kutsua Suomen kaikki työläiset, pikkutalonpojat, torpparit ja muut köyhälistöön kuuluvat väestöryhmät taisteluun yhteisin voimin ja suljetuin rivein maan porvariston edelleen muka jatkuvien sotavalmistelujen ehkäisemiseksi Neuvosto-Venäjää vastaan sekä jättänyt puoluetoimikuntansa tehtäväksi tämän taistelun valmistamisen niin, että se tulisi muodostumaan niin hyvin Suomen proletariaatin vaikuttavaksi taisteluksi Suomen porvariston väitettyjen sotatoimenpiteiden estämiseksi kuin myöskin taisteluksi, joka veisi proletariaatin vapausasian lähemmäksi lopullista ratkaisuaan; että Arvo Tuominen, joka puoluetoimikunnan kokouksessa

39 *Hakalehto* 1966, s. 169.

40 *Tuominen*, s. 40 s.

41 HO:n p. 13. 6. 1922 n:o 1197 (TMA).

Tammikuun 14 päivänä 1922, missä myöskin Emil Aleksander Tuomi ja Jalmari Kivilahti olivat olleet läsnä, oli ilman kirjallista pohjustusta alustanut asian julistuksen laatimista varten, sittemmin on Tammikuun 14 ja 17 päivän välisenä aikana Helsingissä puoluetoimikunnalta saamansa toimen mukaisesti, käyttäen jäsennyksenä puolueneuvoston siinä tarkoituksessa hyväksymiä ponsia, Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen puoluetoimikunnan nimeen laatinut kysymyksessä olevan, otsikolla 'taisteluun Neuvosto-Venäjän puolustamiseksi' varustetun julistuksen Suomen työtätekevälle väestölle, jossa Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen puoluetoimikunta, todettuaan sodan vaaran Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä olleen olemassa Itä-Karjalassa käytyjen taistelujen johdosta ja asetuttuaan Venäjän Neuvostotasavaltaa ylistelemällä ehdottomasti Neuvosto-Venäjän kannalle sekä kansannousuun Itä-Karjalassa että Tarton rauhansopimuksen noudattamiseen nähden, mikäli koskee Karjalalle vakuutettua autonomiaa, ilmoittaa päättäneensä aloittaa taistelun sodan estämiseksi Neuvosto-Venäjää vastaan ja saadakseen aikaan yhteisen taistelurintaman Neuvosto-Venäjän puolustamiseksi kutsuu kaikkia työtätekeviä, pikkutalonpoikia, torppareita ja maaseudun proletariaattia taisteluun tämän kaikkien työläisten elämää muka uhkaavan vaaran torjumiseksi, vakuuttaen puoluetoimikunta, että teollisuustyöläisten taisteluliitto maaseudun työtätekevien kanssa oli muodostava armeijan, jota kapitalistinen armeija ei voinut murtaa eikä hajoittaa, vaan joka armeija tulisi kukistamaan kapitalismin; että Jalmari Kivilahti ja Emil Aleksander Tuomi, jotka ovat ilmoittaneet hyväksyvänsä puheena olevan julistuksen, puoluetoimikunnan jäseninä ovat edellä kerrotulla toiminnallaan yksissä neuvoin ja toimin Arvo Tuomisen kanssa aikaan saaneet tuon julistuksen; että Jooseppi Suominen ja Kaarle Johannes Mäkinen, jotka kuten yllä on mainittu, ovat ottaneet osaa puolueneuvoston ennen kerrottuun päätökseen ja hyväksyneet syytteenalaisen julistuksen perusteeksi laaditut ponnet, siten ovat myötävaikuttaneet saman julistuksen syntymiseen; että August Emil Forsman on Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen 'Folkbladet' nimisen puoluelehden vastaavana toimittajana lehdessänsä julkaissut kyseessä olevan puoluetoimikunnasta hänelle siinä tarkoituksessa lähetetyn julistuksen; ja että Alvar Ferdinand Lundén Uudenmaan läänin piirijärjestön sihteerinä, saatuansa puoluetoimikunnasta vastaanottaa noin sata kappaletta samaa julistusta, on mainitun Tammikuun 20 päivänä laatimansa kiertokirjeen ohessa lähettänyt niitä viisikymmentä kappaletta sanotun läänin kunnallisjärjestöille ilman piiritoimikunnan erityistä lupaa ja tietoa, kehoittaen Lundén, joka hänkin on ilmoittanut hyväksyvänsä puheenaolevan julistuksen, kosketellussa kirjeessään piiritoimikunnan alaisia kunnallisjärjestöjä toimimaan julistuksessa kerrottuun suuntaan muodostamalla työväen yhteisen rintaman Venäjän ja Karjalan Työkansan Kommuunin puolustamiseksi».[42]

42 Em. p.

HO:n kuvaama tapahtumain kulku ei ole herättänyt vastalauseita. Syytetty Jooseppi Suominen tosin kiisti olleensa läsnä puolueneuvoston kokouksessa ja näytti tämän toteen kutsumiensa todistajien avulla.[43] Arvo Tuominen on antanut lisätietoja tämän rauhanjulistuksen syntyvaiheista. Tuomisen mukaan maanalaisena työskennellyt Otto Vilmi olisi laatinut oman julistusehdotuksen, joka rakentui sille pohjalle, että Neuvosto-Venäjä oli kaikkien työläisten isänmaa, muuta että taktisista syistä päädyttiin Tuomisen lievempään julistukseen. Vilmin ehdotuksesta jäi kuitenkin väliotsikko »Taisteluun Neuvosto-Venäjän puolustamiseksi».[44] Julistus julkaistiin ensin Suomen Työmiehessä 17. 1. 1922 ja seuraavana päivänä Folkbladetissa.[45] Tammikuun 26. päivänä sisäministeri Ritavuori vangitutti julistuksesta päättäneet henkilöt ja edellä mainittujen lehtien päätoimittajat.[46]

Oikeudenkäynti näitä nk. rauhanpuolustajia vastaan oli 1920-luvun tunnetuimpia poliittisia oikeudenkäyntejä. Kesäkuussa 1922 Turun HO teki ensimmäisen päätöksensä tässä asiassa. Tämä päätös koski kahtatoista vangittua SSTP:n puoluetyöntekijää, heistä edellä lainatussa päätöksen otteessa nimetyt seitsemän henkilöä tuomittiin rikoksesta maan ulkonaista turvallisuutta vastaan RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohdan nojalla.[47] Suomen Työmiehen päätoimittajan juttu siirrettiin lokakuuhun, jolloin hänet tuomittiin,[48] koska hän oli HO:ssa syytteessä myös toisesta rikoksesta. Muut neljä syytettyä, jotka olivat Uudenmaan piiritoimikunnan jäseniä, vapautettiin, koska puuttui näyttöä siitä, että he olisivat ottaneet osaa julistuksen syntymiseen tai levittämiseen tai olleet siitä edes tietoisia.[49]

---

[43] Syyttäjänä toiminut kanneviskaalinapulainen Veikko Tauleri kuitenkin vastusti Suomisen erottamista jutusta ja perusteli kantaansa HO:n pöytäkirjan mukaan sillä, että »Suominen jonka velvollisuutena olisi ollut ottaa selko asiasta ja vastustaa sitä, jollei hän sitä hyväksynyt, oli sen laiminlyönyt ja siis tehnyt itsensä syypääksi törkeään huolimattomuuteen». (Tekijän harv.) (Akti n:o s. 1034 S.D. 1922, VA.) *Tuominen* on myös selostanut tätä erittäin merkillistä väitettä (s. 117). RL 12 luvun 5 §:ssä mainitut rikokset edellyttävät tahallisuutta.

[44] *Tuominen*, s. 46 ss.

[45] HO:n p. 13. 6. 1922 n:o 1197 (TMA).

[46] *Tuominen*, s. 55 ss.

[47] Em. HO:n p. 13. 6. 1922 n:o 1197 (TMA).

[48] HO:n p. 20. 10. 1922 A.J. II: 49 (TMA).

[49] *Hiitonen* kirjoittaa sivulla 214, että Turun HO:ssa asetettiin syytteeseen

SSTP:n puoluetoimikunta oli lähettänyt Satakunnan piirijärjestön toimikunnalle kaksi Itä-Karjalan tilannetta koskevaa kiertokirjettä, toisen joulukuussa 1921 ja toisen tammikuun puolivälissä 1922. Viimeksi mainitussa kirjeessä kerrottiin pian julkaistavasta julistuksesta ja kehotettiin »piiritoimikuntaa ryhtymään toimenpiteisiin sellaisten kokousten järjestämiseksi, joissa porvariston sotapuuhat tulisivat paljastetuiksi ja kysymys kaikessa laajuudessaan käsitellyksi».[50] Piiritoimikunta oli jo puoluetoimikunnalta saamansa ensimmäisen kirjeen perusteella kokouksessaan 29. 12. 1921 päättänyt julkaista omissa nimissään julistuksen Satakunnan työväenjärjestöille. Piirisihteeri Oskar Lamminen, joka välillä oli ottanut osaa SSTP:n puolueneuvoston kokoukseen 6.—8. 1. 1922, laati sitten tammikuussa piiritoimikunnan allekirjoituksella varustetun julistuksen, »jossa piiritoimikunta todettuaan Suomen muka valmistavan sotaa Neuvosto-Venäjää vastaan, viitaten puoluetoimikunnan edellä kerrottuun julistukseen, niinikään ehdottomasti asettuu Neuvosto-Venäjän kannalle sekä kansannousuun Itä-Karjalassa että Tarton rauhansopimuksen noudattamiseen nähden sen Karjalalle vakuutettua autonomiaa koskevassa osassa ja kehottaa Satakunnan työläisiä ja pieneläjiä asettumaan yksimielisesti käsi kädessä taistelemaan Neuvosto-Venäjän puolesta, silloin kun porvaristo muka aikoi sen tuhota...».[51] Julistus julkaistiin myös Suomen Työmiehessä 27. 1. 1922, minkä johdosta myös toimittaja Johannes Forsman joutui syytteeseen. HO tuomitsi kaikki seitsemän syytettyä tässä jutussa RL 12 luvun 5 §:n nojalla, mutta kahdeksantena jutussa ollut Johannes Forsman vapautettiin, koska häntä ei voitu tuomita Satakunnan piirijärjestön julistuksen julkaisemisesta, sillä hänet oli pidätetty jo 26. 1.[52] Sen sijaan hänet tuomittiin SSTP:n puoluetoimikunnan julistuksen julkaisemisesta.

Sitä mukaa kuin SSTP:n puolueneuvoston kokoukseen osallistuneita tavattiin, heidät tuotiin Turun HO:een tuomittaviksi. Vuonna 1923 syy-

---

7 henkilöä maanpetoksesta ja valtiopetoksen valmistelusta. Hiitosen tieto on tässä kohdassa virheellinen kahdella tavalla. Syytettyjä oli yhteensä 12, joista 7 tuomittiin. Valtiopetoksen valmistelusyyte koski vain toimittaja A. E. Forsmania, jota syytettiin sillä perusteella, että hän oli kehottanut eräitä henkilöitä lähtemään puoluekursseille Lempaalaan lähelle Pietaria (ks. s. 48).

50 HO:n p. 20. 10. 1922 A.J. II: 49 (TMA).

51 Em. p.

52 Ketään muuta ei koskaan tuomittu julistuksen tästä julkaisemisesta.

tettiin viidessä eri jutussa kahdeksaatoista henkilöä; heistä tuomittiin viisitoista rikoksesta valtakunnan ulkonaista turvallisuutta vastaan. Kolme syytettyä vapautettiin, koska syytettä ei pystytty näyttämään toteen.[53] Viimeiset tapaukset puitiin vasta vuonna 1928. Maaliskuussa 1928 tuomittiin Sulo Kokko, joka oli välillä ollut siirtolaisena Amerikassa.[54] Viimeisenä, parisen viikkoa myöhemmin, tuomittiin SKP:n maanalainen työntekijä Eva Stina Sassi, joka Eva Korhonen -nimisenä oli osallistunut puolueneuvoston kokoukseen.[55] Tällöin 27 puolueneuvoston yhteensä 28 täysivaltaisesta osanottajasta[56] oli ollut syytteessä Turun HO:ssa rauhanjulistuksesta. Kolme heistä oli vapautettu syytteestä. Syytteessä oli siis yhteensä 39 henkilöä, joista 32 tuomittiin RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohdan mukaan.[57]

Paria poikkeusta lukuun ottamatta HO:n päätökset olivat yksimielisiä. Ainoa HO:n jäsen, joka ei pitänyt rauhanjulistuksen pohjana olevia ponsia RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin tarkoittamana lupauksena, oli presidentti Aleksi Käpy. Arvo Tuominen on maininnut Kävyn vastustavasta asenteesta.[58] Käpy ei osallistunut ensimmäisen jutun käsittelyyn, päätöksen tekivät HON G. E. Havu (eikä hänen veljensä varapresidentti J. V. Havu, kuten Tuominen väittää[59]) ja asessorit O. Laaksovirta ja E. Erikson. Presidentti Käpy osallistui sen sijaan vuonna 1923 puolueneuvoston kokouksessa mukana ollutta Heikki Jalmari Mäkistä koskevaan päätökseen.[60] Eriävässä mielipiteessään Käpy olisi tahtonut saattaa Mäkisen »tarkemmin

---

53 HO:n p. 20. 9. 1923 n:o 1489 (TMA).

54 HO:n p. 16. 3. 1928 n:o 395 (TMA); *Tuominen*, s. 130 ss. Tuominen on laajasti selostanut tätä oikeudenkäyntiä, jossa syytetyn todistajina kuultiin presidentti Ståhlbergiä ja pääministeri Vennolaa.

55 HO:n p. 2. 4. 1928 n:o 522 (TMA). Sassi tuomittiin ns. Rasin jutussa, mistä *Arvo Tuominen* mainitsee. Tuominen ei näy tietävän, että Sassi tuomittiin paitsi valtiopetoksen valmistelusta myös rauhanjulistuksesta, koska hän pitää Kokon tapausta viimeisenä. Tuominen, s. 130.

56 *Hakalehto* 1966, s. 167.

57 Äärivasemmiston toimesta julkaistussa kirjassa Punaisten puolesta—valkoisia vastaan puhutaan 29 tuomitusta (s. 12). Ilmeisesti vuoden 1928 kaksi tuomiota ovat jääneet huomiotta, mutta tästäkin huolimatta on lukumäärä liian pieni.

58 *Tuominen*, s. 129.

59 Ks. edell. alaviite.

60 HO:n p. 7. 8. 1923 n:o 1222 (TMA).

käytetään vain historiallisten tapahtumien tuomitsemisen tietopohjana. Toisaalta poliittista oikeudenkäyttöä ei voine tutkia ottamatta huomioon myös oikeustieteellisiä aspekteja.

Oikeustieteellinen koulutus asettaa myös toisen esteen oikeuskäytännön historialliselle tutkimukselle siinä tapauksessa, että tutkittava ajanjakso on aivan lähimenneisyydessä. Suomenkin oikeustieteessä on tuomioistuinten ratkaisuilla melko korostunut asema lakia tulkittaessa.[4] Tähän liittyy ajatuskulku, jonka mukaan yksittäinen päätös saattaa olla virheellinen, mutta monet samansuuntaiset ratkaisut eivät voi olla virheellisiä, vaan ne muodostavat oikeuskäytännön tai tavanomaista oikeutta. Puhuessamme päätöksen virheellisyydestä sivuamme samalla lisäksi oikeudenmukaisuuskysymystä.

Vaikka oikeustieteellisiltä näkökohdilta ei voida kieltää merkitystä historiallisia tapahtumia arvioitaessa, tämä ei vielä tarkoita sitä, että mennyttä oikeuskäytäntöä tutkittaisiin vain oikeudenmukaisuusnäkökannalta.

Oikeudenmukaisuuskäsite on jo sinänsä niin epämääräinen, että sillä operoiminen helposti johtaa oikeusteoreettisiin spekulaatioihin, jotka eivät kuulu historialliseen tutkimukseen. Vaikka kokonaisvaltaista »historian tuomiota» ei voi esittää, ei toisaalta myöskään voi tyytyä pelkästään referoivaan esitystyyliin, koska oikeuskäytäntöön vaikuttaneet eri tekijät jäävät tällöin helposti huomaamatta.

Kultaisen keskitien löytäminen näiden kahden äärimmäisyyden väliltä on mielestäni ratkaistavissa siten, että poliittista oikeudenkäyttöä tutkitaan vain yhdestä näkökulmasta kerrallaan. Suomen 1900-luvun lainsäädäntötyössä ja oikeustieteessä ovat vaikuttaneet eräät yleisesti hyväksytyt periaatteet, jotka välillä selvemmin, välillä peitellymmin ovat saaneet ilmaisunsa laissakin. Rikosoikeudessa esiintyviä periaatteita ovat esimerkiksi kielto soveltaa uusia tekoja kriminalisoivaa lakia taannehtivasti,[5] kielto käyttää analogiaa syytetyn vahingoksi[6] ja nulla poena sine lege -periaate.[7] Nämä periaatteet on hyväksytty oikeuskäytännössä siinäkin tapauksessa, että niitä ei suoraan ole vahvistettu lainsäädäntöteitse. Lähtökohtana voidaan olettaa, että poliittisten oikeudenkäyntien yhteydessä nämä syytetyille edulliset yleiset periaatteet usein koettiin

---

4 Esim. *Honkasalo* on valtiorikoksia käsitellessään runsaasti lainannut oikeuskäytäntöä. Honkasalo, Erityinen osa III, ss. 14—16 (valtiopetoksen valmistelu).

5 RVA 3 § (lievemmän lain ensisijaisuus).

6 Esim. *Forsman* I, s. 390 s.

7 *Honkasalo*, Yleiset opit I, s. 46.

säännönmukaisesti pyritään tiettyyn poliittiseen päämäärään. Näitä rikoksia (kuten valtio- ja maanpetos) on yleensä jo lainsäädännössä pidetty poliittisina, eikä teon vaikuttimilla ole merkitystä, kun arvioidaan, onko kysymyksessä oleva rikos poliittinen vai ei (esim. vakoilu, jota harjoitetaan taloudellista korvausta vastaan). Toisena tyyppinä on rikos, jota tavallisesti pidetään ei-poliittisena, mutta joka tiettynä aikana saa poliittisen rikoksen luonteen, koska l u k u i s i a tällaisia rikoksia tehdään poliittisista vaikuttimista. Tyypillisenä esimerkkinä tällaisista rikoksista voi mainita 1930-luvun alussa tapahtuneet kyyditykset, jotka rikosoikeudellisesti olivat toisen vapauden laitonta riistoa (RL 25: 9). Tällöin voidaan pitää poliittisina vain niitä tekoja, joissa poliittiset vaikuttimet ovat selvästi todettavissa, mikä ei estä sitä, että joku tai jotkut rikoksentekijät ovat osallistuneet rikokseen muusta, esim. taloudellisesta, syystä. Toisaalta on pidettävä kiinni rikoksia koskevasta kvantitatiivisesta vaatimuksesta, sillä k a i k k i e n sellaisten rikosten mukaan ottaminen, joihin liittyy poliittisia vaikuttimia, paisuttaisi aineistoa liikaa. Nämä kaksi poliittisen rikoksen käsitettä ovat käyttökelpoisia etupäässä vain silloin, kun halutaan tutkia 1920- ja 1930-luvun poliittisia oikeudenkäyntejä Suomessa. Poliittisen rikoksen käsitteestä ei voidakaan antaa yleispätevää määritelmää, vaan se on aina sidoksissa aikaan ja paikkaan.

Poliittisia oikeudenkäyntejä tutkittaessa on keskeisenä ongelmana kysymys siitä, miten tutkijan on suhtauduttava aineistoonsa. En tarkoita tällä arvoarvostelmia, joilla ei ole tieteellistä merkitystä, vaan lähinnä aineiston käsittelytapaa. Onko tyydyttävä deskriptiiviseen esitykseen, vai voidaanko esim. asettaa oikeuskäytäntö vastakkain oikeudenkäyntien aikana vallinneen lainsäädännön ja yleisten oikeusperiaatteiden kanssa ja siten vaikka osoittaa puolueellisuutta tuomioistuinten toiminnassa? Ongelma ei ole niin silmiinpistävä, jos tutkitaan poliittista oikeudenkäyttöä vaikkapa 1700-luvulla, mutta mitä lähemmäksi omaa aikaamme tulemme, sitä vaikeampaa on esittää objektiivisia arviointeja tuomioistuinten toiminnasta.

Oikeushistorian tutkijan vaikeutena voi usein olla hänen saamansa pääasiallisesti oikeustieteellinen koulutus. Historiantutkijat ovat leimanneet juridisen näkökulman rajoittuneeksi ja historiatieteelle vieraaksi ja hedelmättömäksi.[3] Tämä pitänee paikkansa, mikäli juridista koulutusta

[3] *Paavolainen* 1966, s. 20.

syystä ei myöskään syntynyt sellaista keskustelua menneistä tapahtumista, joka olisi voinut johtaa eri katsantokantojen lähenemiseen tai edes toisen osapuolen ymmärtämiseen. Olen täysin selvillä siitä, että esillä oleva tutkimus voi antaa molempien osapuolten kannattajille aihetta vastalauseisiin, pitivätpä he sitten menneitä oikeudenkäyntejä täysin objektiivisina toimenpiteinä rikollisia vastaan tai luokkasortona, joka kohdistui syyttömiin työläisiin. Siitä huolimatta tällainen tutkimus on mielestäni aiheellinen, koska se pyrkii valaisemaan erästä hyvin vähän käsiteltyä puolta itsenäisyytemme ensimmäisten vuosikymmenien tapahtumista.

Tutkimuksen ydinkysymys on, mitä poliittisella oikeudenkäynnillä tarkoitetaan.[2] Itse käsite lienee aika negatiivisesti värittynyt. Sanonta poliittinen oikeudenkäynti luo kuvan oikeudenkäynnistä, jossa poliittiset intohimot ja vaikuttimet puhtaasti juridisten seikkojen lisäksi vaikuttavat sekä oikeudenkäynnin kulkuun että sen lopputulokseen. Tällöin on yhdentekevää, millaisesta jutusta on kysymys; vaikka useimmiten lienee kysymyksessä rikosjuttu, ei mikään estäne pitämästä siviilioikeudellista kannetta käsittelevää oikeudenkäyntiä poliittisena. Näin käytettynä sanonta on hedelmätön. Ajaudumme eräänlaiseen kehäpäätelmään: poliittisella oikeudenkäynnillä tarkoitetaan oikeudenkäyntiä, jota pidetään poliittisena.

Mielestäni käsitettä poliittinen oikeudenkäynti voidaan käyttää myös objektiivisemmin. Määritelmä kuuluisi tällöin: poliittinen oikeudenkäynti on oikeudenkäynti, jonka kohteena on poliittinen rikos. Lähtiessämme tältä pohjalta vältymme myös käsitteeseen liittyvältä negatiiviselta arvoarvostelmalta. Näin käytettynä käsite ei sisällä arviointeja oikeudenkäynnin vaikuttimista, kulusta eikä lopputuloksesta.

Poliittisen rikoksen käsitettä selvitettäessä voidaan toisaalta lähteä puhtaasti juridiselta pohjalta, jolloin poliittisina pidetään vain rikoksia, joiden poliittinen luonne tunnustetaan jo lainsäädännössä. Tällaisena määritelmä jäisi kuitenkin liian suppeaksi ja jättäisi huomiotta historialliset tosiseikat. Poliittiset rikokset voidaan jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäistä tyyppiä edustaa rikos, jolla sen käsitteistön mukaan

[2] Oikeushistoriallisessa tutkimuksessa ei voida selvittää poliittista oikeudenkäyttöä koskevia teorioita. Poliittisen oikeudenkäytön teoriasta, ks. esim. *Otto Kirchheimer*, Political Justice. The Use of Legal Procedure for Political Ends. (Princeton 1961).

I JOHDANTO

A. SUOMEN POLIITTISTEN OIKEUDENKÄYNTIEN TUTKIMUKSESTA

Suomessa vuosina 1918—1939 harjoitetun poliittisen oikeudenkäytön tutkiminen on erittäin vaikea tehtävä jo siksi, että voidaan syystä kysyä, onko vielä kulunut tarpeeksi pitkä aika näistä tapahtumista. Jaakko Paavolainen on tutkimuksissaan selvittänyt vuoden 1918 kansalaissodan yhteydessä molemmin puolin harjoitettua terroria,[1] ja voidaan todeta, että tähän kysymykseen pystytään nykypäivinä suhtautumaan melko objektiivisesti. Jo talvisota johti kansalaissodan molempien osapuolten lähentymiseen; uudesta sodanjälkeisestä asennoitumisesta ovat esimerkkeinä kaikille uhreille yhteiset muistomerkit ja vankileireillä olleille punakaartilaisille viime vuosina maksetut korvaukset.

Jyrkät sisäpoliittiset ristiriidat eivät loppuneet kansalaissotaan, vaan eräänlaisena jatkona sodalle voidaan pitää kommunismin sodanjälkeistä leviämistä ja sen vastareaktiona 1930-luvun alussa syntynyttä äärioikeistolaista suuntausta. Tärkeimpiä yhteiskunnallisia taistelukeinoja pääasiassa äärivasemmistoa, mutta jossain määrin myös äärioikeistoa vastaan olivat poliittiset oikeudenkäynnit. Äärivasemmistoa yritettiin vaientaa oikeudellisin keinoin vielä viime sotien aikana; vasta välirauhansopimus 19. 9. 1944 johti oikeudenkäyntien loppumiseen ja loi edellytykset äärivasemmiston julkiselle toiminnalle. Päinvastoin kuin kansalaissodan tapahtumat poliittiset oikeudenkäynnit eivät siirtyneet ajankohtaisesta politiikasta historiaan vähitellen muuttuvien mielialojen seurauksena, vaan siirtymisen ainoana syynä oli Suomen sodassa kärsimä tappio, mikä hetkessä pakotti sisäpolitiikan asetelmien uudelleen arvioimiseen. Tästä

---

1 *Jaakko Paavolainen,* Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918, I 'Punainen terrori' (1966), II 'Valkoinen terrori' (1967) sekä Vankileirit Suomessa 1918 (Helsinki 1971).

rkp	= Ruotsalainen kansanpuolue
RL	= Rikoslaki 19. 12. 1889/39
RO	= Raastuvanoikeus
RVA	= Asetus rikoslain voimaanpanemisesta 19. 12. 1889/39
SAJ	= Suomen Ammattijärjestö
SDP	= Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
SKDL	= Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
SKNL	= Suomen Kommunistinen Nuorisoliitto
SKP	= Suomen Kommunistinen Puolue
SO	= Sotaoikeus
SOO	= Senaatin oikeusosasto
Sos.	= Sosialistinen (Nuorisoliitto)
Sos.-dem.	= Sosialidemokraattinen (Naisliitto ja Nuorisoliitto)
SPAJ	= Suomen punainen ammattijärjestö
SRL	= Sotaväen rikoslaki 30. 5. 1919/71
SSTP	= Suomen Sosialistinen Työväenpuolue
STP	= Suomen Työväenpuolue
STPP	= Sosialistisen työväen ja pienviljelijäin vaalijärjestö (= puolue)
SYO	= Sotaylioikeus
TUL	= Työväen Urheiluliitto
TyösopimusL	= Työsopimuslaki 1. 6. 1922/141
VJ	= Valtiopäiväjärjestys 20. 7. 1906/26 Valtiopäiväjärjestys 13. 1. 1928/7
Vnp	= Valtioneuvoston päätös
VRO	= Valtiorikosoikeus
VROL	= Laki eräiden valtiorikosten käsittelemistä varten asetettavista tuomioistuimista sekä oikeudenkäynnistä niissä 29. 5. 1918/32
VRYO	= Valtiorikosylioikeus
VSalIlmA	= Asetus, joka koskee edesvastausta valtiosalaisuuksien ilmaisemisesta 22. 6. 1898/37
VT	= Varatuomari
YhdistysL	= Laki yhdistyksistä 4. 1. 1919/1

tutkittavaksi kyseenalaisessa Tammikuun 7 päivänä 1922 pidetyssä puolueneuvoston kokouksessa noudatettaviksi hyväksytyistä menettelytapaperiaatteista ja että tutkimusta jutussa sen vuoksi määrättäisiin jatkettavaksi», mutta koska muut jäsenet halusivat ratkaista jutun heti, Kävyn oli annettava lopullinen lausuntonsa, jossa hän totesi, etteivät kokouksessa hyväksytyt ponnet »sinänsä sisältäneet lupausta vieraalle hallitukselle antaa apua sotayrityksessä Suomen valtakuntaa vastaan...».[61] Käpy oli siis sitä mieltä, etteivät p o n n e t olleet rikollisia, j u l i s t u k s e s t a hän ei lausunut mitään. Hiitonen väittää, että Käpy oli toista mieltä kuin KKO,[62] joka marraskuussa 1922 oli hylännyt rauhanjulistajien ensimmäisessä jutussa tuomittujen valitukset. Tämä väite on heikosti perusteltu, ellei sitä rajoiteta koskemaan vain ponsien rikollisuutta. Tässäkin suhteessa ilmenee Kävyn epävarmuus siinä, että hän olisi halunnut suorittaa lisätutkimuksia.[63]

Toinen äänestys suoritettiin vuonna 1928 Kokon jutussa.[64] Vähemmistöön jäänyt asess. Bror Gräsbeck totesi, että Kokko oli täysivaltaisena jäsenenä ollut mukana puolueneuvoston kokouksessa, jossa keskustelutta oli hyväksytty ponnet, ja koska puoluetoimikunta oli ponsien pohjalta laatimassaan julistuksessa luvannut apua jne. ja kun Kokko oli edistänyt tuon julistuksen syntymistä ja julkisaattamista, niin Gräsbeck katsoi hänen syyllistyneen RL 12 luvun 5 §:ssä mainitun rikoksen avunantoon ja tuomitsi hänet vuoden kuritushuonerangaistukseen, joka oli ehdollinen viiden vuoden koeajalla.[65]

Viimeisessä jutussa edellä mainittu kanta oli vallitsevana; Eva Stina Sassi tuomittiin RL 12 luvun 5 §:ssä mainitun rikoksen avunannosta

---

61 HO:n päätöstaltiossa em. p:n kohdalla oleva äänestyspöytäkirja. *Hiitonen* (s. 216) on myös selostanut Kävyn lausuntoa, joskin lainaus on epätarkka.

62 *Hiitonen*, s. 216.

63 KKO 1922 p. II 1408. Myöhemmin tuomitut eivät valittaneet, joten HO:n päätökset jäivät pysyviksi. Ilmiö on sama kuin valtiopetoksen valmistelua koskevissa jutuissa (ks. s. 391). Tuomitut eivät uskoneet siihen, että KKO olisi muuttanut HO:n päätöstä, ja valitus olisi siis vain lisännyt tutkintavankeusaikaa. Ks. myös *Tuominen*, s. 332. Tuomisen mainitsema Viipurin HO:n päätös osoittaa, etteivät tuomioistuimet olleet yksimielisesti langettavalla kannalla (Tuominen, s. 129).

64 HO:n p. 16. 3. 1928 n:o 395 (TMA).

65 HO:n päätöstaltiossa em. p:n kohdalla oleva äänestyspöytäkirja.

kahdeksi vuodeksi kuritushuoneeseen.[66] Sassi oli ainoa, jota ei tuomittu varsinaisena tekijänä.

Nämä oikeudenkäynnit herättivät aikoinaan runsaasti huomiota. Kirjallisuudesta löytyy eräitä analyysejä tuomioista ja arviointeja niiden oikeutuksesta. Historiateokset,[67] joiden tekijät kuuluvat porvarillisiin piireihin, tyytyvät yleensä toteamaan tuomioiden sisällön; päätösten kritiikki tulee, täysin luonnollisesti, vasemmiston piiristä. Voimakkaasti arvostelevia ovat olleet ruotsalainen asianajaja Georg Branting, Ernesti Hentunen, Ensio Hiitonen ja tietenkin Arvo Tuominen, joka itse tuomittiin ensimmäisessä oikeudenkäynnissä.[68] Polemiikissaan Brantingia vastaan Serlachius asettui puolustamaan tuomioita.[69] Serlachiuksella itsellään oli osuutta asiaan, koska sisäasiainministeri Ritavuori oli Serlachiuksen kanssa neuvoteltuaan (»...efter samråd med...») päättänyt syytteiden nostamisesta.[70]

Vaikka tämä kritiikki monesti liikkuu poliittisten arvostelmien hyllyvällä suolla, se on silti mielenkiintoinen ilmaus juttujen nostattamista tunteista ja siten lyhyen selostuksen arvoinen. Jos jätetään pois tunnepitoiset väitteet, Brantingin kritiikki kiteytyy seuraaviin kohtiin: 1) julistuksen t a r k o i t u s oli sodan ehkäiseminen, 2) sodan vaara oli julistusta julkistettaessa vähentynyt, 3) päätöksen (ensimmäinen oikeudenkäynti) motivointi oli heikko ja 4) puolueneuvostoon osallistuneita sekä julistusta levittänyttä Uudenmaan piirin piirisihteeriä ja Folkbladetin toimittajaa pidettiin täysin vastuullisina julistuksesta.[71] Serlachius turvautui vastineessaan paljolti poliittisiin väitteisiin, joilla hän yritti tehdä epäilyksenalaisiksi Brantingin edellytyksiä arvostella Suomen oloja. Asiaväitteinä Serlachius esitti, että julistuksen tarkoitus oli eri kuin sen sanamuoto, sillä »Liksom Antonius i sitt tal till folket i Shakespeares Julius Caesar kunde uppegga massan mot Brutus genom att i försåtliga vändningar gång på gång upprepa att denne var en ärans man, likaså har freds-

66 HO:n p. 2. 4. 1928 n:o 522 (TMA). Sassi tuomittiin samalla valtiopetoksen valmistelusta (ks. edellä s. 174).

67 Esim. *Hakalehto* 1964, s. 170.

68 *Branting*, ss. 40—50, *Hentunen*, s. 179 ss., *Hiitonen*, s. 215, *Tuominen*, s. 113 ss.

69 *Serlachius*, NTfStr 1925, s. 153 ss.

70 Emt. s. 153.

71 *Branting*, s. 48.

uppropets författare förstått att lägga sina ord försiktigt». Serlachius toteaa lopuksi, että julistus oli rikollinen siitä riippumatta, kuinka uhkaava sodan vaara oli.[72]

Myöhemmin esitetyt analyysit eivät ole olleet yhtä perusteellisia. Hentunen tarkoittanee kritiikillään, että päätös oli virheellinen, koska sotaa vastustava julistus oli moraalisesti hyväksyttävää, eikä moraalinen teko voi olla laiton.[73] Hiitonen tyytyy hänelle harvinaisella pidättyväisyydellä toteamaan, että HO antoi julistukselle konkreettisemman ja jyrkemmän sävyn, kuin sen laatijat olivat tarkoittaneet.[74] Tuominen on ainoa ei-juristi, joka pyrkii selvittämään tuomion syitä, ja hän nojaakin puhtaasti poliittiseen argumentointiin. Vaikka hänen argumentointinsa luonnollisesti on erittäin subjektiivinen, se on tapahtumien valossa kuitenkin toistamisen arvoinen. Tuominen olettaa, että SSTP:n johtohenkilöitä mieluummin olisi syytetty valtiopetoksen valmistelusta, mutta tämä kävi mahdottomaksi, kun ei kuulustelujen aikana suoritetuissa kotitarkastuksissa löydetty tarpeellista aineistoa. Syyttäjien oli pakko turvatua RL 12 luvun 5 §:ään, koskei mitään lievempää lainkohtaa voitu käyttää; tarkoituksenahan oli saada puolueen johto tuomituksi pitkäaikaisiin rangaistuksiin.[75] Väite ei pidä paikkaansa, sillä pidätyksien syynä oli nimenomaan RL 12 luvun 5 §:ssä mainittu rikos.[76] Väite ei silti ollut täysin harhaanjohtava; RL 12 luvun 5 §:n nojalla tuomitut jätettiin myöhemmin paria poikkeusta lukuun ottamatta rauhaan, kun puolueen johtohenkilöitä tuomittiin STP:n lakkauttamisen yhteydessä (ks. edellä s. 90). Tuo-

---

72 *Serlachius,* NTfStr 1925, s. 154 s. Esimerkkinä Serlachiuksen poliittisista argumenteista voi esittää esim. seuraavan väitteen, joka koskee kysymystä, oliko sodan vaara olemassa: »Angående denna ... fråga lönar det sig knappast att tvista. Det är nu en gång längre avstånd från Stockholm än från Helsingfors till Petersburg, och för vapenskrammel vid ryska gränsen har man i Finland, såsom naturligt är, också finare öra än i Sverige», (s. 155). Vastapuoli oli myös tehnyt ehkä vähemmän harkittuja väitteitä. *Branting* katsoi mm., että Karjalan tapaus sitä seuraavine syytteineen ja tuomioineen osoitti, kuinka Suomen johtavat piirit olivat riippuvaisia vastuuttomista fascistisista aineista (Branting s. 48 s.).

73 *Hentunen,* s. 181.

74 *Hiitonen,* s. 215.

75 *Tuominen,* s. 112 s.

76 Ks. *Serlachiuksen* mainintа hänen neuvottelustaan Ritavuoren kanssa, Serlachius, NTfStr 1925, s. 153.

minen yrittää myös osoittaa, ettei RL 12 luvun 5 § sanamuodoltaan sovellu rauhanjulistukseen.[77]

Tämän tutkimuksen piiriin ei kuulu arvostelu siitä, voidaanko jotakin HO:n päätöstä pitää oikeudenmukaisena vai ei. Sen sijaan on tärkeää selvittää mitä HO:n päätökset rauhanjulistajien jutussa merkitsevät, käytettiinkö esim. RL:n sanamuodon laajentavaa tulkintaa, ja miten päätökset ovat sopusoinnussa 1920-luvulla havaittavan yleisen kehityksen kanssa. Kirjallisuudessa esitettyjä näkökohtia voidaan käyttää eräänä lähtökohtana, kun selvitetään HO:n päätöksen sisältöä sen sanamuodon pohjalta.

Kaikki rauhanjulistuksesta kirjoittaneet ovat olleet yhtä mieltä siitä, ettei julistuksen s a n a m u o t o sisällä avunlupausta Neuvosto-Venäjälle sodan syttymisen varalta (vrt. edellä). Julistuksen sanamuotoa ei ole tässä syytä toistaa, koska edellä lainattu HO:n päätös sisältää korrektin selostuksen julistuksesta. Päätöksessä ei kuitenkaan mainita julistuksen varsinaista kehotusta työläisille ryhtyä järjestämään eri paikkakuntien työläisten yleisiä kokouksia, joissa julistuksessa esitetty asia piti ottaa yleisen keskustelun alaiseksi ja joissa tehty päätös piti lähettää SSTP:n puoluetoimikunnalle.[78]

Huomattavaa on, ettei edes HO itse pitänyt julistusta sellaisenaan rikollisena. Lainaan HO:n päätöstä (välitön jatko aikaisemmalle lainaukselle, s. 170):

»Tähän nähden ja huomioon ottaen, että ... puoluetoimikunta on Joulukuussa 1921 ... Satakunnan piirijärjestön toimikunnalle lähettämässään kirjeessä kehottanut piiritoimikuntaa ryhtymään harjoittamaan voimakasta propaganda- ja agitatiotyötä Karjalan Työkansan Kommuunin hyväksi, kun muka Neuvosto-Venäjän puolustamiseen tarvittiin Suomen koko proletariaatin yksimielinen kannatus ja aktiivinen puolustaminen siitä hetkestä lähtien, jolloin porvaristo aloittaisi väitetyn sodan Neuvosto-Venäjää vastaan, kuin myöskin ... puolueneuvoston kokouksessaan Tammikuun 7 päivänä kohta sen jälkeen, kun ... päätös yhteisen taistelurintaman muodostamisesta Neuvosto-Venäjän puolustamiseksi oli tehty, hyväksymät menettelyperiaatteet, joiden mukaan, muun muassa, siihen nähden, ettei yhteiskunnan taloudellinen ja poliittinen kriisi ollut rauhal-

77 *Tuominen*, s. 114 ss.

78 Esim. *Tuominen*, s. 50 s.

lista tietä ratkaistavissa, vallankumouksellisten työväenjärjestöjen oli solmittava läheisiä suhteita ulkomaalaisten toveriensa kanssa, niin että Venäjää vastaan puuhatun sodan tai muun vallankumousta siellä uhkaavan liikkeen ilmetessä voitaisiin mobilisoida työväenjoukot tehokkaaseen liikkeeseen tehdäkseen tyhjiksi tuollaiset yritykset ja käyttääkseen tilaisuutta vallankumouksellisen taistelun kehittämiseen kansainvälisessä mitassa, joten vastapainoksi niin kutsutulle Amsterdamin Internationalelle, joka uskotteli rauhallisen, hiljalleen tapahtuvan sosialismiin siirtymisen mahdollisuutta, oli asetettava aktiivisuuden internationale, joka yhdessä Kolmannen Internationalen kanssa käyttämällä toiminta-ohjeenaan suoraa toimintaa aseelliseen taisteluun saakka, järjestäisi työväenluokan kukistamaan porvariston, hävittämään porvarillisen valtion, luomaan proletariaatin diktatuurin, ottamaan käsiinsä tuotannon välikappaleet ja täydellisesti toteuttamaan kommunismin, Hovioikeus katsoo, että kysymyksessä oleva julistus niin hyvin Neuvosto-Venäjän puolelta julkaisemisaikana vallinneeseen sodan uhkaan k u i n m y ö s k i n s i i h e n y h t e y t e e n n ä h d e n, j o k a o n n ä y t e t t y o l e v a n o l e m a s s a S u o m e n K o m m u n i s t i s e n P u o l u e e n j a N e u v o s t o - V e n ä j ä n j ä r j e s t ö j e n (korjattu, ennen: hallituksen) v ä l i l l ä s e k ä s i i h e n s e i k k a a n k a t s o e n, e t t ä ä s k e n m a i n i t u n p u o l u e e n j ä s e n t e n y l e e n s ä, (viimeinen sana lisätty) p u o l u e e n t o i m i n t a o h j e i d e n m u k a a n, o n k u u l u m i n e n m y ö s k i n S u o m e n S o s i a l i s t i s e e n T y ö v ä e n p u o l u e e s e e n, n ä i n o l l e n o n k ä s i t e t t ä v ä s i s ä l t ä v ä n N e u v o s t o - V e n ä j ä l l e l u p a u k s e n, (tekijän harvennus) siinä tapauksessa että sota syttyisi Suomen ja Venäjän välillä, antaa Venäjälle apua ryhtymällä vallankumoukselliseen toimintaan Suomen hallitusta ja kansaa vastaan maamme nykyisen hallitusmuodon ja yhteiskuntajärjestyksen kumoamiseksi . . . .».[79]

HO:n perusteluissa mainitut puolueneuvoston hyväksymät menettelyperiaatteet eivät sisältäneet mitään uutta. Jo 1800-luvulla pohdittiin sosialistisissa liikkeissä työläisten kansainvälisen yhteistyön mahdollisuuksia sodan ehkäisijänä, mikä sitten ensimmäisen maailmansodan puhjetessa osoittautui pelkäksi haaveeksi. Lenin puhui maailmansodan aikana imperialistisen sodan muuttamisesta vallankumoustaisteluksi.[80] SSTP:n päätös oli siis vanhojen aatteiden kertaamista, se oli lähinnä ohjelmajulistus. Painavampi on HO:n toinen argumentti, joka noudattaa jo tähän aikaan hahmottuvaa valtiopetoksen valmistelua koskevissa oikeudenkäynneissä käytettyä ketjuuntumiskaavaa: SSTP:lla oli läheiset suhteet SKP:

79 HO:n p. 13. 6. 1922 n:o 1197 (TMA).

80 *V. I. Lenin*, Sosialismi ja sota (Valitut teokset 2, Moskova 1967), s. 297.

een, SKP:lla oli yhteyttä Neuvosto-Venäjän järjestöihin, ts. SSTP oli yhteistyössä neuvostojärjestöjen kanssa. Syyte tässä jutussa pakotti menemään askeleen pidemmälle kuin tavallisesti; nyt oli viitattava myös venäläisiin valtiollisiin elimiin. HO ei ole maininnut neuvostohallitusta (päätöstähän oli korjattu tässä kohdin), mutta tällä ei ole merkitystä, ottaen huomioon tällöin yleisesti tunnetun NKP:n ja neuvostohallituksen »personaaliunionin». Eräässä syytekirjelmässä [81] puhutaan suoraan neuvostohallituksesta. HO:n päätöksen perustelut tässä kohdassa voidaan kiteyttää seuraavaan tapaan: Julistus ei sisältänyt suoranaista avun lupausta (milloin itse tekstiä halutaan pitää rikollisena, voidaan kai sen tulkita lähinnä sisältävän kehotuksen valtio- tai maanpetokseen),[82] mutta koska tiedettiin (= oletettiin), että SSTP:n jäsenet sodan puhjetessa asettuisivat tukemaan Neuvosto-Venäjää, niin julistus ilmaisi tämän auttamistahdon. Olettamus ei ollut perusteeton; esim. Tuominen myöntää avoimesti tähän aikaan pitäneensä Neuvosto-Venäjää kaikkien työläisten isänmaana, mitä vain taktisista syistä ei voitu julkituoda.[83] HO:n päätös pohjautuu siis samalla tavalla kuin useissa valtiopetoksen valmistelua koskevissa jutuissa tehdyt päätökset syytettyjen poliittisiin mielipiteisiin.

Kuinka suuri sodan vaara oli tammikuussa 1922, on sekä kirjallisuudessa että oikeudenkäyntien aikana paljon pohdittu ongelma. Julistus lähti siitä, että Suomen porvarilliset piirit uhkasivat Neuvosto-Venäjää sodalla. Itse oikeudenkäyntien aikana syytetyt yrittivät kuitenkin todistaa, että sodan vaara oli jo vähentynyt, kun julistus julkistettiin.[84] HO:n päätöksessä vedottiin julkistamisaikana vallinneeseen sodan uhkaan. Branting katsoi sodan vaaran vähentyneen ja kritisoi tuomioistuimia, koska ne »behandlade ... saken nästan med samma intolerans och hårdhet, som man möjligen kunnat förstå vid öppet krigstillstånd».[85] Brantingin väite on epäselvä; olisin valmis tulkitsemaan sen siten, että Brantingin mie-

---

81 HO:n p. 20.10.1922 A.J. II: 49 (TMA).

82 *Tuominen* lausui puolustuspuheessaan HO:ssa, että RL 16 luvun 8 § olisi ollut sopivampi lainkohta. Tuominen, s. 125. RL 16 luvun 8 §:n rangaistusasteikko oli lievempi, ja lisäksi HO olisi ollut väärä forum.

83 *Tuominen*, s. 48.

84 Kokon jutussa vuonna 1928 halusi syytetyn avustaja, kuulemalla presidentti Ståhlbergiä ja pääministeri Vennolaa todistajina, osoittaa, ettei sodan vaaraa ollut ollut enää tammikuussa 1922.

85 *Branting*, s. 48.

lestä ulkopoliittisen tilanteen olisi de facto pitänyt vaikuttaa lieventävästi tuomioihin. Serlachius lausuu suoraan, että julistus oli rikollinen täysin (tekijän harv.) siitä riippumatta, kuinka uhkaava sodan vaara oli.[86]

Syyt sodan vaaran korostamiseen ovat hämärän peitossa. Lakitekstissä on vain »... ennenkuin sota on julistettu...». Forsman totesi kaikista RL 12 luvun 1—5 §:issä mainituista rikoksista ohimennen, että ne edellyttävät jo syttynyttä tai kohta alkavaa sotaa.[87] Ilmeisesti Forsmanin huomautuksen johdosta kysymys sodan vaarasta tuli keskeiseksi oikeudenkäynneissä.

RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohta asetti rangaistuksen alaiseksi avun lupaamisen vieraalle hallitukselle siitä riippumatta, kuka oli hyökkäävänä osapuolena tulevassa sodassa, ts. hyökkäyssodan vastustaminen lupaamalla apua tulevalle viholliselle oli myös rikollista.[88] Suomi oli kuitenkin liittynyt Kansainliittoon, jonka peruskirja kielsi hyökkäyssodan aloittamisen. Vuodenvaihteessa 1921—1922 oli yleinen mielipide Suomessa sillä kannalla, että Neuvosto-Venäjän asennoituminen oli yksin tai pääasiallisesti syynä uhkaavaan sotaan; vain äärivasemmisto katsoi suomalaisten sekaantumisen Itä-Karjalan kansannousuun olevan ainoana uhkana rauhalle.[89]

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen yleisesti hyväksytty hyökkäyssotaa vastustava mielipide käy ilmi myös HO:n päätöksistä. Päätöksiin on jäljennetty otteita oikeusministeriön kanneviskaalinvirastolle lähettämistä kirjeistä, jotka sisältävät puhtaasti poliittista polemiikkia syytettyjen näkemyksiä vastaan. Esitän otteen oikeusministeriön kirjeestä 2. 2.

---

86 *Serlachius,* NTfStr 1925, s. 155.

87 *Forsman* III, s. 989, ks. s. 000.

88 Sanamuoto on hieman epäselvä: »... lupaa apua sen sotayrityksessä (= dess krigsföretag) Venäjän Valtakuntaa vastaan», mikä saattaisi viitata hyökkäystoimiin. Tämä tulkinta ei tunnu uskottavalta, vrt. myös nykyinen sanamuoto »...sen sodassa Suomea vastaan...». Hallituksen esityksessä n:o 57 vuoden 1942 valtiopäiville (Asiakirjat I—II) todettiin, että RL 12 luvun 5 §:n muutokset olivat pelkästään muodollisia ja johtuivat maan muuttuneesta asemasta.

89 Ks. SSTP:n rauhanjulistus verrattuna eduskunnassa SDP:n välikysymyksen johdosta käytyyn keskusteluun 29. 12. 1921. Valiopäivät 1921, Pöytäkirjat II, ss. 1627—1689.

1922.[90] Tässä todettiin rauhanjulistuksessa olevan kehotuksen tähtäävän todellisuudessa julistuksen sanamuotoa kauemmas,

»koska... puoluetoimikunta sen suhteen mukaisesti, joka SSTP:lla yleensä oli Neuvosto-Venäjään, niin hyvin kansannousuun nähden Karjalassa kuin Tarton rauhansopimuksen sisällykseenkin nähden ehdottomasti asettui Neuvosto-Venäjän kannalle, minkä vuoksi julistuksessa uudistettiinkin kaikki ne syytökset, mitkä Neuvosto-Venäjä oli puheenaolevassa suhteessa kohdistanut Suomeen ja sen hallitukseen, saaden saman kannatuksen ja hyväksymisen kaikki muutkin toimenpiteet, joihin Neuvosto-Venäjä oli ryhtynyt Suomea vastaan...». Tämän jälkeen todetaan SSTP:n jäsenten antama apu niille rikoksille, joita Suomessa oli tehty Neuvosto-Venäjän hyväksi, ja teksti jatkuu: »...ottamalla huomioon... että sodan uhka todella oli olemassa, ei Suomen puolelta, niinkuin julistuksessa väitettiin, vaan Neuvosto-Venäjän, joka oli osoittanut puuttuvaa rauhan rakkautta muun muassa nooteilla Karjalan kysymyksessä ja rajalla toimeenpannuilla sotilaallisilla mielenosoituksilla...».

Myös HO:n Satakunnan piiritoimikunnan julistusta koskevassa päätöksessä viitataan julistuksessa esitettyihin poliittisiin kannanottoihin (ks. s. 173).

Näiden väitteiden päätarkoituksena ei tietenkään voinut olla vain Suomen rauhanrakkauden todisteleminen. Yritettiin osoittaa syytettyjen maanpetoksellista mielenlaatua, mutta argumentointia voidaan tulkita myös siten, että syytetyt tahallisesti väärillä tiedoilla yrittivät saada kannatusta maanpetokselliselle toiminnalle Neuvosto-Venäjän hyökkäyksen alettua. Jos julistuksia sinänsä olisi pidetty avunlupauksina neuvostohallitukselle, on vaikeaa selittää vetoamista tällaisiin seikkoihin. Avunlupauksen yhteydessä olisi kai ollut yhdentekevää, miten se perusteltiin.

Jäljellä on eri tuomittujen osallisuuden tarkasteleminen. Pääsyytettyinä olivat edellä mainittujen kahden julistuksen laatijat. Suurin osa tuomituista oli vain osallistunut puolueneuvoston kokoukseen, jossa oli hyväksytty HO:n päätöksessä mainitut ponnet. Nämä näkökohdat koskevat myös neljää Satakunnan piiritoimikunnan jäsenen saamaa tuomiota. Piirisihteerille oli annettu tehtäväksi laatia SSTP:n puoluetoimikunnan kirjelmän pohjalta julistus, ilman että nämä piiritoimikunnan jäsenet olisivat hyväksyneet itse julistusta. Lisäksi tuomittiin mm. kahden lehden vastaavat toimittajat ja Uudenmaan piirin piirisihteeri, joka

90 HO:n p. 20. 10. 1922 A.J. II: 49 (TMA).

oli lähettänyt painettuja julistuksia edelleen kunnallisjärjestöille. Branting piti etenkin viimeksi mainittujen tuomioita outoina.[91]

On jälleen kerran palattava itse lakitekstiin. Puhutaan avun lupaamisesta vieraalle hallitukselle. On siis edellytettävä, että avuntarjous saavuttaa vieraan hallituksen tai että sillä on ainakin objektiiviset edellytykset siihen. Koska julistuksen katsottiin sisältävän tällaisen avunlupauksen, on selvää, että myös julistuksen julkaisseet toimittajat saatettiin tuomita tekijöinä (vrt. myös PainovapausL 31 §), koska julistus tällä tavalla tuli vieraan hallituksen tietoon. (Päätöksessä ei väitetäkään, että SSTP:n johtohenkilöt olisivat ottaneet yhteyttä neuvostohallitukseen.) Muihin kohtiin voi saada lisävalaistusta HO:n päätöksestä.

Usein mainitussa puolueneuvoston kokouksessa 7. 1. 1922 hyväksyttiin ponnet, joiden pohjalta julistus sittemmin laadittiin. Ponsissa (ks. s. 170) todettiin sodan vaaran vielä olevan olemassa ja kutsuttiin maan työläiset ym. taisteluun porvariston (ei siis hallituksen) edelleen suunnitteleman sotaretken ehkäisemiseksi. Monet syytetyistä tuomittiin näiden ponsien hyväksymisestä. Syytetyt Tuomi ja Kivilahti tuomittiin, koska he olivat yksissä neuvoin ja toimin Tuomisen kanssa aikaansaaneet julistuksen, ja piirisihteeri Lundén, joka hänkin oli ilmoittanut hyväksyvänsä julistuksen (missä?; poliisikuulusteluissa tai oikeudenkäynnin aikana?), tuomittiin julistuksen edelleen levittämisestä kunnallisjärjestöille.

Ponsia ei annettu julkisuuteen. Niiden sisällöstä voi todeta, että HO:n kannan mukaan ne perustuivat täysin virheelliseen tilanteen arviointiin. Lundénin suorittama julistuksen levittäminen tapahtui vasta sen jälkeen, kun se jo oli julkaistu lehdissä. Kaikki nämä henkilöt tuomittiin tekijöinä, lukuun ottamatta ennen mainittua puolueneuvoston kokoukseen osallistunutta Sassia, joka viimeisessä oikeudenkäynnissä tuomittiin avunannosta. Tällöin puolueneuvoston yhteensä 28 osanottajasta[92] 27 oli ollut syytteessä Turun HO:ssa rauhanjulistuksesta. Heistä kolme oli vapautettu syytteestä.

Nämä ratkaisut puolueneuvoston jäsenten kohdalla ovat vaikeasti, Lundénin kohdalla eivät ollenkaan, perusteltavissa, jollei omaksuta tulkintaohjeeksi aikaisemmin esitettyä kantaa, jonka mukaan HO:n tuomiot perustuivat syytettyjen otaksuttuun suhtautumiseen mahdollisesti puhkeavan sodan aikana.

---

91 *Branting*, s. 48.

92 *Hakalehto* 1966, s. 167.

d. valtiosalaisuuksien ilmaiseminen ym. (VSalIlmA 22. 6. 1898)

1 §. Joka saattaa tiedoksi semmoisen vieraan vallan hallitukselle tai asiamiehelle, mikä ei ole sodassa Venäjää vastaan, taikka julkaisee pohjapiirroksen, piirustuksen, asiakirjan, tai niitten kopian, tahi tiedon, joka hänen tietensä on, Venäjän valtakunnan ulkonaiseen turvallisuuteen nähden, pidettävä salassa vieraalta valtiolta, rangaistakoon kuritushuoneella vähintään kahdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi sekä kansalaisluottamuksen menettämisellä.

Jos se pohjapiirros, piirustus, asiakirja, kopia tahi tieto on hänelle uskottu viran takia, taikka jos hän on saanut sen haltuunsa virkaasemansa johdosta, taikka jos häntä on kielletty sitä tiedoksi saattamasta, tahi julkaisemasta, olkoon rangaistus kuritushuonetta vähintään kolme ja enintään kymmenen vuotta sekä kansalaisluottamuksen menettäminen.

Yritys on rangaistava.

2 §. Joka, ilman asianomaista lupaa, käyttipä mitä apuneuvoja hyvänsä, tekee pohjapiirroksen, piirustuksen tahi kertomuksen jostakin Venäjän valtakunnan linnoituksesta, tahi sen ympäristöstä, tahi sotasatamasta, varustetusta leiristä, sotalaivasta tahi muusta maan puolustukseksi tarkoitetusta sotalaitoksesta, taikka joka, ilman asianomaista lupaa, hankkii itselleen pohjapiirroksen, piirustuksen tahi asikirjan, joka hänen tietensä on, Venäjän valtakunnan ulkonaiseen turvallisuuteen nähden, pidettävä salassa vieraalta valtiolta, taikka sellaisen pohjapiirroksen, piirustuksen tahi asiakirjan kopian, rangaistakoon vähintään yhden kuukauden ja enintään yhden vuoden ja kuuden kuukauden vankeudella.

Jos hän on tehnyt pohjapiirroksen, piirustuksen tahi kertomuksen saattaaksensa sen semmoisen vieraan vallan hallitukselle tahi asiamiehelle tiedoksi, mikä ei ole sodassa Venäjää vastaan, olkoon rangaistus kuritushuonetta enintään neljä vuotta tahi vankeutta vähintään kuusi kuukautta sekä kansalaisluottamuksen menettäminen.

Sama olkoon laki, jos joku ottaa kopian sellaisesta pohjapiirroksesta, piirustuksesta tahi asiakirjasta, taikka kerää tahi kirjoittaa sellaisia tietoja, jotka hänen tietensä ovat, Venäjän valtakunnan ulkonaiseen turvallisuuteen nähden, pidettävät salassa vieraalta valtiolta, saattaaksensa kopian tahi tiedot semmoisen vieraan vallan hallitukselle tahi asiamiehelle tiedoksi, mikä ei ole sodassa Venäjää vastaan.

Yritys on rangaistava.

— — —

4 §. Jos virkamies huolimattomuutensa, laiminlyöntinsä tahi varomattomuutensa kautta on ollut syynä siihen, että pohjapiirros, piirustus tahi asiakirja, joka hänen tietensä olisi ollut, Venäjän valtakunnan ulkonaiseen turvallisuuteen nähden, pidettävä salassa vieraalta valtiolta, on salaa viety, hävitetty tahi hukkaantunut, taikka jos hän varomattomuu-

desta on ilmaissut sellaisen valtiosalaisuuden, olkoon rangaistus vähintään yhden vuoden ja kuuden kuukauden vankeus sekä erottaminen viran toimituksesta tahi viraltapano, kuin myös, milloin asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, kelvottomuus maan palvelukseen.

Jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, rangaistakoon vähintään kolmen kuukauden ja enintään yhden vuoden ja kuuden kuukauden vankeudella.

Sekä Forsman että Serlachius suhtautuivat hyvin kriittisesti tähän Venäjän painostuksen takia hyväksyttyyn asetukseen. Forsman, joka toimi Venäjän vallan aikana, ei tosin voinut suoraan tuomita asetusta, mutta hän totesi, ettei se erityisen ankarine rangaistusmääräyksineen hyvin soveltunut RL:n määräysten henkeen.[93] Suomen itsenäistyttyä nämä säännökset osoittautuivat kuitenkin tarpeellisiksi, ja kun tämä asetus vuonna 1939 kumottiin ja sen määräykset sijoitettiin RL 12 lukuun, kovennettiin samalla rangaistuksia huomattavasti.[94]

VSalIlmA:n säännökset olivat erittäin kasuistisia. Ne koskivat rauhanaikaista tietojen luovuttamista, joiden tietojen salassa pitäminen muilta valtioilta sotilaallisista syistä oli tärkeää.[95] Mitä itse tekomuotoihin tulee, Forsman ja Serlachius tyytyivät toistamaan asetuksen säännökset.[96]

HO:ssa ratkotut tapaukset koskivat paria poikkeusta lukuun ottamatta vakoilua Neuvosto-Venäjän (Neuvostoliiton) hyväksi. Vakoilutoimintaa harjoitettiin eräissä tapauksissa täällä olevan neuvostoliittolaisen diplomaattisen henkilökunnan avustuksella tahi siten, että SKP:n maanalainen toiminta kohdistui myös tietojen hankkimiseen sotalaitoksista. Mikäli HO:n päätöksissä olevia tapauksia voidaan pitää edustavana otoksena, on todettavissa, ettei SKP 1920-luvun puoliväliin mennessä vielä suuremmassa määrin osallistunut vakoilutoimintaan (vrt. kuit. edellä s. 59). Hakalehto on myös tullut tähän tulokseen.[97] Vasta vuonna 1926 oli HO:ssa

---

93 *Forsman* III, s. 997. *Serlachiuksen* kanta, ks. s. 162 alaviite 5:n kohdalla.

94 L 18. 10. 1939/343.

95 *Forsman* III, s. 997.

96 *Forsman* III, s. 995 ss., *Serlachius* II, s. 324 s.

97 *Hakalehto* 1966, s. 110. Hakalehdon havainto on tehty EK:n raporttien pohjalta ja koskee siis, kuten tekijänkin väite, vain ilmitulleita tapauksia.

juttuja, joissa syytetyt tuomittiin myös yhteyksistään SKP:een VSalIlmA:n nojalla.[98]

Asetuksen 1 ja 2 §:t liittyivät läheisesti toisiinsa, joten ne on tässä käsitelty yhdessä. 2 §:ssä mainitut teot ovat lähinnä valmistelua 1 §:ssä mainittua tietojen vieraalle vallalle luovuttamista varten, joten usein jäi pelkäksi todistuskysymykseksi, kumpaa kohtaa oli käytettävä. Tämä näkyy HO:lle jätetyistä syytekirjelmistä, joissa joskus vaaditaan rangaistusta 1 §:n »tahi ainakin» 2 §:n 3-kohdan mukaan.[99]

HO:ssa esillä olleet jutut olivat yleensä selviä. Sotalaitoksia ym. koskevia tietoja hankittiin aluksi asevelvollisten välityksellä ja ne toimitettiin eteenpäin. Rahallinen korvaus näkyy usein olleen motiivina teolle.[100] Vuonna 1929 käytettiin kerran VSalIlmA:ta yhtä syytettyä vastaan suurehkossa valtiopetoksen valmistelua koskevassa jutussa; syytetty oli ilman asianomaista lupaa tehnyt pohjapiirroksen Pohjanmaan jääkäripataljoonan kasarmialueesta.[101] Vasta vuonna 1934 oli HO:ssa ainoa suuri vakoilujuttu, jossa kaikkiaan 28 henkilöä oli syytteessä VSalIlmA:n nojalla.[102]

Joskin rahapalkkiot usein olivat tärkeitä, oli myös tapauksia, joissa sotilasvakoilun motiivina oli äärivasemmistolainen vakaumus. HO joutui ottamaan kantaa kysymykseen, miten vakoilua oli arvioitava, kun sillä pyrittiin toteuttamaan valtiopetoksellista päämäärää. Mainitussa tapauksessa vuodelta 1929 HO katsoi, että valtiopetoksen valmistelu ja pohjapiirroksen tekeminen olivat ideaalikonkurrenssissa keskenään. Perusteluna oli, että samaa päämäärää palvelemaan aiottuina rikokset oli katsottava tehdyiksi yhdellä teolla.[103] Osaksi SKP:n johtaman vakoilujärjestön toiminta ei sinänsä käsittänyt valtiopetoksen valmistelua, joten HO 1930-luvun suuressa vakoilujutussa torjui syyttäjän tällä perusteella esittämät vaatimukset.[104] Tällaisia piirteitä HO:n oikeuskäytännössä on

---

98 Esim. HO:n p. 31. 5. 1926 n:o 658 (TMA).

99 Em. p.

100 Esim. HO:n p:t 25. 11. 1921 n:o 1416 ja 15. 8. 1923 n:o 1230 (TMA).

101 HO:n p. 30. 9. 1929 n:o 1235 (TMA). Syytetty tuomittiin 2 §:n 1-kohdan nojalla, ts. katsottiin, ettei hän ollut tehnyt piirrosta aikomuksenaan jättää se vieraalle valtiolle.

102 HO:n p. 28. 3. 1934 n:o 501 (THOA).

103 Ks. alaviite 101.

104 Ks. alaviite 102. Useat syytetyt tuomittiin tässäkin jutussa yhdellä teolla tehdystä valtiopetoksen valmistelusta ja valtiosalaisuuksien ilmaisemisesta,

aikaisemminkin todettu. Jos äärivasemmistolaista toimintaa voitiin pitää maanpetoksena, tuomittu usein välttyi RL 11 luvun 4 §:n mukaiselta rangaistukselta (ks. ss. 85 ja 90). HO:n käytäntö on tässäkin kohdassa horjuva, sillä eräissä tapauksissa, jolloin kerättiin sotilaallisia tietoja SKP:n hyväksi, syyte ja tuomio pohjautuivat vain RL 11 luvun 4 §:ään (ks. edellä s. 59).

VSalIlmA:n mukaan siinä mainittujen tekojen yritys, mutta ei valmistelu, oli rangaistuksen alainen. Vuonna 1938 eräs suomalainen työmies, joka oli Yhdysvaltain kansalainen, oli Neuvostoliitossa antanut neuvostohallituksen asiamiehelle sitoumuksen toimia vakoilijana Suomessa ja sen jälkeen Neuvostoliitossa saanut koulutusta tehtäväänsä. Lokakuussa hän tuli Tallinnan kautta Helsinkiin, jonne saavuttuaan hänet heti pidätettiin. Turun HO tuomitsi marraskuussa 1938 tämän työmiehen usein mainitun asetuksen 1 §:n 1 ja 3 momenttien sekä RL 4 luvun 1 §:n ja 3 luvun 2 §:n nojalla valtiosalaisuuksien ilmaisemisen yrityksestä kahdeksi vuodeksi kuritushuoneeseen.[105] Syyttäjä oli vaatinut rangaistusta täytetystä rikoksesta. Olen aikaisemmin osoittanut, että Neuvostoliitossa saatu poliittinen koulutus katsottiin valtiopetoksen valmisteluksi. Tässä tapauksessa, kun RL 11 luvun 4 §:ää ei voitu soveltaa, pidettiin koulutusta ja pelkkää maahan saapumista jo yritysasteelle kehittyneenä toimintana, vaikka asetuksen 2 § rankaisi erikseen 1 §:ssä mainitun rikoksen valmisteluteot. Merkille pantavaa on lisäksi tuomitun kansalaisuus. Tulos ei kuitenkaan ole yllättävä HO:n muiden poliittisten rikosten kohdalla omaksuman oikeuskäytännön valossa.

Tähän asti selvitetyt tapaukset ovat koskeneet varsinaista sotilasvakoilua, jonka toteuttamiskeinona on ollut tietojen kerääminen ja edelleen välittäminen. Kahdessa tapauksessa syyte nostettiin lehtiartikkeleiden johdosta.

Toinen tapaus liittyy Itä-Karjalan kansannousun aikaiseen kriisiin vuodenvaihteessa 1921—1922. Tamperelaisessa Suomen Työläisessä julkaistiin 29. 12. 1921 uutinen, jonka mukaan Turun rautatieasemalla jouluaaton iltana oli pantu 30 rautatievaunua valmiiseen kuntoon sotajoukko-

---

mutta vain, jos katsottiin, että heidän tekonsa täyttivät myös valtiopetoksen valmistelulle sinänsä kylläkin hyvin laajan tunnusmerkistön.

[105] HO:n p. 28. 11. 1938 n:o 1542 (THOA).

jen kuljettamista varten. Oikeusministeriön kehotuksesta nostettiin VSalIlmA 1 §:n nojalla syyte lehden vastaavaa toimittajaa vastaan, mutta juttu jäi sillensä, koska häntä ei tavattu.[106] Kyseinen toimittaja ei tästä artikkelistaan myöhemminkään joutunut syytteeseen.

Tämä valitettavasti kesken jäänyt juttu on mielenkiintoinen siitä syystä, että sille löytyy rinnakkaistapaus Venäjän vallan ajalta. Painoasiain ylihallitus oli alistanut HO:n harkittavaksi, oliko nostettava syyte VSalIlmA 1 §:n nojalla Hämeen Voiman vastaavaa toimittajaa vastaan, koska lehdessä oli 28. 7. 1914 otsikolla »Sodan enteitä» julkaistu tieto, jonka mukaan Suomen rautatieviranomaisille oli saapunut määräys lähinnä seuraavaksi viikoksi varata »erinäisiin tarkoituksiin» toista tuhatta rautatievaunua. Ylihallitus viittasi myös senaatin päätökseen 17. 2. 1914, jolla kiellettiin julkaisemasta sanomalehdissä erinäisiä sotalaitosta koskevia tietoja. HO:n vt. kanneviskaali P. Westerling katsoi, ettei kirjoitus sisältänyt tietoja, jotka Venäjän valtakunnan ulkonaiseen turvallisuuteen nähden olisi ollut pidettävä salassa, ja jätti HO:n harkittavaksi, voitaisiinko asia jättää sikseen. HO oli samaa mieltä syyttäjän kanssa, eikä SOO muuttanut päätöstä.[107]

Enemmän huomiota herätti aikanaan toinen, vuodelta 1926 oleva juttu. Pääsyytetty, rehtori Eirik Hornborg, oli tunnettu voimakkaan maanpuolustuksen ystävänä ja toimi puolustusrevision puheenjohtajana vuoden 1926 alkuun asti. Kun eduskunnassa heräsi kysymys asevelvollisuusajan lyhentämisestä, Hornborg julkaisi helmi—maaliskuun vaihteessa 1926 Hufvudstadsbladetissa ja Uudessa Suomessa kaksi artikkelia, joissa hän muiden asioiden ohella sotilaallisiin seikkoihin vedoten totesi, että palvelusajan lyhentäminen olisi mitä tuhoisinta maanpuolustuskyvylle. Hallituksen päätöksellä asetettiin Hornborg syytteeseen VSalIlmA 4 §:n ja lehtien vastaavat toimittajat syytteeseen PainovapausL 32 §:n nojalla.[108] Juttu joutui Turun HO:een, joka äänestyksen jälkeen hylkäsi syytteet. Päätöksestä ei valitettu.

Koska päätös ei ole ollut käytettävissäni, ei HO:n perusteluista ole

---

106 HO:n p. 20. 4. 1922 (ei n:oa) (TMA). Historian kannalta olisi mielenkiintoista tietää, oliko lehdessä esitetty väite tosi vai ei. (Missään tätä aikakautta koskevassa teoksessa ei ole puhuttu sotajoukkojen siirroista.) Syytetoimenpiteet viittaavat tietojen todenperäisyyteen.

107 HO:n p. 25. 10. 1915 n:o 956 (TMA), SOO 1917 p. 196.

108 HO:n p:n 18. 10. 1926 n:o 1050 akti 1926 Hak.D. 172: 6 (TMA).

tietoja.[109] Hornborgin muistelmien lähdearvo on kyseenalainen, koska ne on kirjoitettu niin myöhään kuin 1950-luvun lopulla. Hornborg mainitsee tosin käyttäneensä kirjallisia lähteitä, mutta muistelmista ei käy ilmi, onko hänellä ollut käytössään HO:n päätös. Tällä varauksella on kuitenkin esitettävä eräitä Hornborgin väitteitä.

Hornborg toteaa, että vapauttava tuomio oli hiuskarvan varassa. Hänet oli ensin todettu syylliseksi kolmella äänellä kahta vastaan, mutta HO:n presidentti oli päätöksen tarkastuksen yhteydessä muuttanut mielipiteensä, joten vapauttava päätös syntyi äänin 3—2. Menettely ei sodi OK 23 luvun 6 §:ää vastaan.[110]

Eräs Hornborgin väite henkii voimakasta epäluottamusta tuomioistuimia kohtaan. Hän kirjoittaa: »Saken var för mig rätt allvarlig ... Målets beskaffenhet uteslöt villkorlig dom, och bland jurister rådde den uppfattningen, att då åtal ägt rum, kunde av formella skäl fällande dom knappast undvikas.»[111] Tämä vasemmistolaisessa kirjallisuudessa loputtomiin toistettu väite tuomioistuinten riippuvaisuudesta syyttäjäviranomaisista ja EK:sta ei näytä olleen täysin vieras muillekaan piireille. Hornborgin kertomukseen oikeudenkäynnistä palataan myöhemmin luvussa V D.

Mäntsälän piirin entistä nimismiestä syytettiin HO:ssa vuonna 1929 myös VSalIlmA 4 §:n nojalla siitä, että hän nimismiehenä ollessaan oli huolimattomuutensa kautta hukannut ohjekirjelmän »Määräykset poliisiviranomaisille liikekannallepanon varalta». Kanneviskaalinvirasto luopui rangaistusvaatimuksestaan syytetyn kuoltua.[112] Tapaukseen ei liity poliittisia vaikuttimia.

---

109 *Hornborg* 1959, ss. 201—203, HO:n p. 18. 10. 1926 n:o 1050. HO:n päätöstä en ole pystynyt löytämään. TMA:ssa olevasta päätöstaltiosta päätöstä ei löydy. Taltion sisällysluettelossa on lyijykynämerkintä »säilytt. kassakaapissa». Tiedusteltuani päätöstä HO:n vt. sihteeriltä Larkiomaalta hän ilmoitti (16. 4. 1975), ettei se ole kassakaapissa. Sihteeri Larkiomaan neuvojen mukaiset etsinnät KKOA:ssa ja VA:ssa eivät ole johtaneet tuloksiin. Tässä esitetyt tiedot perustuvat pääasiassa Hornborgin muistelmiin ja vuoden 1926 hakemusdiaarin merkintöihin. Päätöksen katoaminen johtuu ilmeisesti siitä, että se on aikoinaan julistettu salaiseksi. — Jutun akti on kesällä 1976 ilmestynyt TMA:oon.

110 Päätöksen aktista käy ilmi, että asess. Aleksis Ekholm ja apujäsen Veikko Tauleri esittivät eriävän mielipiteensä, HO:n p:n 18. 10. 1926 n:o 1050 akti 1926 Hak.D. 172: 6 (TMA).

111 *Hornborg* 1959, s. 202 s.

112 HO:n p. 15. 2. 1929 n:o 209 (TMA).

3. RL 13 luku (majesteetinrikos ym.)

RL 13 luku sisälsi rangaistussäännökset majesteetinrikoksesta sekä väkivallasta ja kunnianloukkauksesta, joka kohdistui Venäjän keisarillisen perhekunnan jäseniä vastaan. Luku menetti merkityksensä jo maaliskuun vallankumouksen jälkeen vuonna 1917, ja vuoden 1919 hallitusmuoto kumosi sen tosiasiallisesti, joskaan ei muodollisesti.[1] Turun HO:ssa oli kuitenkin keväällä 1919 vireillä pari vanhaa juttua, jotka koskivat kunnianloukkausta tsaaria vastaan. Molemmissa tapauksissa lausunnon antaminen raukesi, koska Venäjän väliaikainen hallitus julistuksessaan 20. 3. 1917 [2] määräsi mm, että kaikki ennen mainittua päivää poliittisiin rikoksiin syyllistyneet vapautuivat syytteestä. Viimeinen majesteetinrikosjuttu, joka koski paria tamperelaisessa Kansan Tahdossa ollutta lehtiartikkelia vuodelta 1910(!), ratkesi samalla tavalla HO:n päätöksellä toukokuussa 1920.[3]

Majesteetinrikosta koskeva luku on vihdoin kumottu ja korvattu uudella RL 13 luvulla (rikokset ihmisyyttä vastaan) vuonna 1974.[4]

B. RL 14 JA 15 LUVUT

1. Rikokset ystävyydessä olevaa valtiota vastaan (RL 14 luku)

RL 14 luku oli suurimmaksi osaksi voimassa alkuperäisessä muodossaan, mutta tämänkin luvun säännöksiä (3 ja 4 §:t) oli muutettu 21. 4. 1894 annetulla asetuksella. Tutkittavana aikana ei luvun säännöksiä muutettu. Serlachiuksen mukaan 14 luvun suojaama oikeushyvä oli Suomen valtakunnan kansainvälisen oikeuden vaatima ystävällinen suhde muihin valtioihin eli oman maan eikä suinkaan vain vieraan maan etu. Suomen kansalainen saattoi syyllistyä RL 14 luvussa mainittuun rikokseen sekä Suomessa että ulkomailla, mutta ulkomaalainen pää-

---

1 *Serlachius* II, s. 327 ja KKO 1937 I 44.

2 AsK 20/1917.

3 HO:n p. 31. 5. 1920 n:o 810 (TMA). Päätöksen perusteluissa viitataan joulukuussa 1918 annettuun armahduskirjaan.

4 L 20. 12. 1974/987.

sääntöisesti vain oleskellessaan Suomessa.[1] RL 14 luvun säännöksiin nojautuva syyte voitiin mainitun luvun 5 §:n mukaan nostaa vain vieraan hallituksen pyynnöstä tai tasavallan presidentin määräyksestä.

a. kunnianloukkaus ystävyydessä olevan valtion päämiestä vastaan (2 §)

RL 14 luvun 2 §:n mukaan rangaistiin sitä, joka oli loukannut ystävyydessä olevan vieraan valtion päämiehen kunniaa, vähintään kahden kuukauden ja enintään kolmen vuoden vankeudella taikka vähintään kolmensadan markan sakolla. Forsman on todennut, että tämä säännös koskee kaikkia RL 27 luvussa olevia kunnianloukkausrikoksia.[2]

Kahdessa Turun HO:n päätöksessä sovellettiin RL 14 luvun 2 §:ää. Maaliskuussa 1934 (siis ennen KiihotusL:n voimaantuloa) oli IKL:n päääänenkannattajassa Ajan Suunnassa jyrkästi arvosteltu Viron valtion päämiestä riigivanem Konstantin Pätsiä, koska tämä 12. 3. 1934 oli julistanut äärioikeiston pyrkimyksiä vastaan tähdätyn diktatuurin. Pätsin sanomalehdille antamaa tiedotusta julkaistiin otsikolla »Valhe rehoittaa». Pätsin julistamaa diktatuuria oli kuvattu hirmuvallaksi, ja hänen Viron edustuslaitoksessa riigikogussa pitämänsä puhe oli Ajan Suunnan mielestä osaksi julkea, osaksi avuton. Ajan Suunnan päätoimittaja Arne Somersalo tuomittiin sekä RO:ssa että HO:ssa jatketusta RL 14 luvun 2 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta.[3]

Rauhanpuolustajien aikakauslehdessä Rauhaa kohti julkaistiin noin vuotta myöhemmin Saksassa ensimmäisen maailmansodan jälkeen tapahtunutta kehitystä käsittelevä artikkeli, josta seurasi toinen HO:ssa käsitelty vieraan valtion päämiehen kunnianloukkausta koskeva juttu. Päin vastoin kuin edellisessä tapauksessa esitetyt väitteet olivat osaksi myös henkilöön kohdistuvia. Hitleriä, Göringiä ja Goebbelsia kutsuttiin väkivallan, moraalittomuuden ja sivistymättömyyden kolmikoksi sekä raakalaisiksi, tuhopolttajiksi ja verilöylyn toimeenpanijoiksi. Tästä kolmikosta ainoastaan Hitler Saksan johtajana oli sellaisessa asemassa, että RL 14 luvun 2 §:n nojalla voitiin rangaista häneen kohdistuneista väit-

1 *Serlachius* II, s. 329.

2 *Forsman* III, s. 1019.

3 HO:n p. 29. 10. 1934 n:o 1590 (THOA).

teistä. On selvää, että näitä väitteitä 1930-luvun puolivälissä pidettiin mitä loukkaavimpina, ja lehden vastaava toimittaja, tohtori Iversen tuomittiin sekä RL 14 luvun 2 §:n että KiihotusL:n nojalla, koska nämä väitteet muiden ohella olivat omiaan vahingoittamaan Suomen suhteita ulkovaltoihin.[4] Kummassakin tapauksessa presidentti Svinhufvud oli määrännyt syytteen nostamisesta. Molemmat tuomitut selvisivät sakoilla.

b. vierasta valtiota vastaan kohdistunut valtiopetosrikos (3 §)

3 §. Jos joku loukkaa ystävyydessä olevaa valtiota senlaatuisella teolla, joka mainitaan tämän lain 11 luvun 2, 3 ja 4 §:ssä; on syyllinen, jos Venäjän Valtakunnan ja vieraan valtion välillä on vastavuoroisuutta tässä suhteessa olemassa, rangaistava kuritushuoneella enintään kuudeksi vuodeksi tahi vankeudella (A 21. 4. 1894).

Lainkohdan sovellutus edellyttää vastavuoroisuutta vieraan valtion taholta, joten se 1920- ja 1930-luvulla ei koskenut esim. Neuvostoliittoa vastaan tähdättyä valtiopetoksellista toimintaa. Koska lainkohta oli (ja on vielä) siinä muodossa kuin se säädettiin vuonna 1894, ei siinä mainittujen 11 luvun säännösten joukossa ole 4 a §:ää. Tästä johtuen voinee katsoa, ettei RL 14 luvun 3 § koskenut vieraaseen valtioon kohdistunutta valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämistä. Honkasalo on myöhemmin ollut tällä kannalla vedoten nulla poena sine lege -periaatteeseen.[5]

HO:ssa oli yksi ainoa tapaus, joka koski vieraaseen valtioon kohdistunutta valtipetosrikosta, tässä tapauksessa valtiopetoksen valmistelua.[6] Tuomioistuinten perustelujen pohjalta voi antaa seuraavan yleiskuvan tapahtumien kulusta. Maaliskuussa 1934 Virossa tapahtuneen kehityksen seurauksena äärioikeistolainen, aikaisemmin lakkautetun Eestin Vapaussoturien Keskusliiton tilalle perustettu Eestin Vapaussoturien Liitto oli lopullisesti lakkautettu 22. 3. 1934, ja sen johtohenkilöt oli myöhemmin tuomittu sotilastuomioistuimissa. Liiton kannattajat (yleensä

4 HO:n p. 28. 10. 1935 n:o 1499 (THOA).

5 *Honkasalo,* Erityinen osa III, s. 45.

6 HO:n p. 22. 3. 1937 A. J. VII: 5 (THOA).

kutsuttu nimellä vapsit) olivat kuitenkin jatkaneet toimintaansa salassa ja päättäneet epäselväksi jääneenä ajankohtana, HO:n mielestä lokakuussa 1935, kaapata vallan Virossa. Vallankaappaus olisi tapahtunut siten, että vapsit olisivat 8. 12. 1935 Tallinnassa pidetyssä Isänmaanliiton kongressissa vanginneet Pätsin, hallituksen jäsenet ja puolustusvoimien ylipäällikön sekä nimittäneet tilalle uuden hallituksen, kumonneet valtiosäännön ja kutsuneet koolle kansalliskongressin. Viron poliisin 7. 12. 1935 suorittamien pidätysten takia hanke ei edistynyt edes yritysasteelle.

Liiton varapuheenjohtajan Sirkin oli onnistunut joulukuussa 1934 paeta Suomeen, jossa hän oli saanut luvan asettua asumaan Lohjalle. Täältä käsin hän oli asettunut yhteyteen eräiden suomalaisten aatetoveriensa, IKL:n nuorisojärjestön Sinimustan jäsenten kanssa, ja heidän avullaan pitänyt yhteyttä myös hengenheimolaisiinsa Virossa. Kun ruvettiin suunnittelemaan vallankaappausta, suomalaiset olivat innokkaasti mukana ja mm. hankkivat aseita ja painattivat Suomessa julistuksia sekä lähettivät nämä Viroon. Vallankaappausaikeiden tultua ilmi presidentti Svinhufvud määräsi syytteiden nostamisesta, ja Helsingin RO:ssa asetettiin syytteeseen yhdeksän suomalaista ja yksi Viron kansalainen. Sirk oli ilmeisesti paennut, koska hän ei ollut syytettyjen joukossa.

Kaikki RO:ssa syytetyt tuomittiin eripituisiin vapausrangaistuksiin 15. 12. 1936. Koska RL 14 luvun 3 §:n rangaistusmaksimi oli 6 vuotta kuritushuonetta, koko juttu alistettiin RVA 46 §:n nojalla HO:n tarkastettavaksi. Sekä syyttäjänä toiminut valtionsyyttäjä Planting että tuomitut valittivat HO:n päätöksestä KKO:een, joten juttua pohdittiin kaikissa kolmessa oikeusasteessa.

Tuomioistuinten kanta lieveni, mitä korkeammalle tultiin. RO tuomitsi kaikki syytetyt, HO hylkäsi kolme syytettä toteennäyttämättöminä sekä alensi viiden tuomitun vapausrangaistuksia, ja KKO vapautti vielä kolme syytettyä, koskei ollut näytetty, että he »... olisivat olleet tietoisia ... Viron ... valtiojärjestyksen väkivaltaista kumoamista tai muuttamista tarkoittavista valmistelutoimista ja HO:n päätöksessä mainituilla teoillaan tahi muullakaan toiminnallaan tarkoittaneet niiden edistämistä ...», joten loppujen lopuksi tuomittiin vain neljä syytettyä, joihin kuului myös mainittu Viron kansalainen. Tosin KKO muutti erään alem-

pien oikeusasteiden langettaman ehdollisen vankeusrangaistuksen ehdottomaksi.[7]

Koska päätös on ainoa, jossa edes välillisesti on jouduttu soveltamaan RL 11 luvun 4 §:n säännöksiä äärioikeistolaisiin, on välttämätöntä selvittää, millaisia valmistelutekoja sekä tuomitut että vapautetut olivat tehneet. HO:ssa tuomittujen »ansioksi» luettiin seuraavat teot:

Toimittaja J. J. Virkkunen oli järjestänyt Sirkin ja Virossa toimineiden kaappausmiesten välisen, lähettien avulla hoidetun yhteyden, lokakuussa kehottanut Heimolaista hankkimaan vallankaappausta varten kranaatteja ja sytyttimiä sekä saatuaan ne lähettänyt kranaatit sytyttimineen joulukuun alussa Viroon ja ilmoittanut siitä 4. 12. Viroon lähetetyssä sähkeessä, ollut avullisena vallankaappauksen yhteydessä annettavien valtiojärjestyksen muuttamista tarkoittavien julistusten painattamisessa ja järjestänyt niiden lähettämisen Viroon sekä, vallankaappausta varten hankittujen 250 pistoolin panoksineen saavuttua Helsinkiin, säilyttänyt niitä asunnossaan 7. 12. vastaisen yön ja seuraavana päivänä huolehtinut niiden lähettämisestä Viroon. (KKO katsoi, ettei Virkkusen ennen lokakuuta 1935 tapahtunutta yhteyden järjestämistä Sirkin ja Virossa olevien henkilöiden välillä voitu lukea hänen syykseen, koska Sirk vasta lokakuussa oli ruvennut suunnittelemaan vallankaappausta.)

Majuri Bernhard Heimolainen oli joulukuussa toimittanut Virkkuselle hänen kanssaan tehdyn sopimuksen mukaisesti ostamansa 100 kranaattia ja 95 ladattua sytytintä.

Ylioppilaat Heikki Säilä ja Erkki Ervamaa, automyyjä Yrjö Nevalainen ja kauppaopistolainen Matti Kaminen olivat osallistuneet mainittujen pistoolien ja panosten toimittamiseen kaappausmiehille, Säilä ja Kaminen pakkaamalla 7. 12. Virkkusen ja Kamisen yhteisessä asunnossa Helsingissä pistoolit panoksineen säkkeihin ja sitten siirtämällä ne Nevalaisen ja Ervamaan avustamina Nevalaisen autoon, jolla Säilä oli toimittanut ne meren rantaan, sekä Säilä ja Ervamaa lisäksi syksyllä toimimalla lähetteinä, Säilä Suomessa Sirkin ja Virkkusen välillä ja Ervamaa Sirkin ja Virossa olevien kaappausmiesten välillä.[8] (KKO hylkäsi syytteet Ervamaata, Nevalaista ja Kamista vastaan.)

Soittotaiteilija Johannes Teder oli yhdessä eräiden muiden henkilöiden kanssa marraskuussa Porvoossa aloittanut ja vähän myöhemmin Helsingissä saattanut loppuun julistusten painattamisen sekä 7. 12. Helsingistä lähettämällään sähkeellä ilmoittanut kaappausmiehille Viroon pistoolien ja panosten lähettämisestä.

---

7 KKO 1938 II 293.

8 Säilän poliittinen toiminta oli muutenkin monipuolista. Hänet tuomittiin

HO vapautti syytetyt maisteri Vilho Helasen, liikemies Kustaa Laihon ja merimies Karl Karlssonin. Helasesta todettiin lyhyesti jääneen näyttämättä, että hän olisi osallistunut Viron valtion loukkaamiseen. RO oli tuominnut Helasen Sirkin ja Virossa olevien aatetoverien yhteyden välittämisestä. Lisäksi HO katsoi jääneen näyttämättä, että Laiholla ja Karlssonilla, heidän tuodessaan moottorialuksella Laihon ostamat pistoolit panoksineen Danzigista Suomenlahdelle, olisi ollut tietoa vallankaappaussuunnitelmista ja aseiden käyttämisestä siihen tarkoitukseen. Karlssonin kohdalla täysin vapauttava päätös on yllättävä, sillä syyttäjä oli vaatinut vaihtoehtoisesti rangaistusta salakuljetuksesta.[9]

RL 11 luvun 4 § mainitsee valtiopetoksen valmistelun yhtenä tekomuotona aseiden hankkimisen. K a i k k i HO:ssa tuomitut olivat ainakin avunantajina olleet mukana tässä toiminnassa. Julistusten painattaminen ja yhteyksien järjestäminen olivat laissa ei-mainittuja, mutta jo 1920-luvun kommunistioikeudenkäynneissä tutuiksi tulleita tekomuotoja, joten tässä suhteessa HO:n kanta ei poikennut aikaisemmasta oikeuskäytännöstä.

Päinvastoin kuin äärivasemmistoa koskevissa päätöksissään HO tässä tapauksessa saattoi mainita ajan, jolloin »ainakin» oli ruvettu valmistelemaan vallankaappausta. Tämä johtui tietenkin osaksi siitä, ettei vapseilla, toisin kuin kommunisteilla, jo periaatteessa ollut valtiojärjestyksen väkivaltainen kumoaminen ohjelmassaan, vaikka äärioikeistolaiset vapsitkaan tuskin suhtautuivat hyväksyvästi vallitseviin oloihin. Huomattavaa on kuitenkin, että HO päinvastoin kuin KKO piti Virkkusen välitystoimintaa jo ennen tätä ajankohtaa rikollisena. Helasen syytteen hylkäämisen perustelut ovat niin ylimalkaiset, ettei niistä ilmene, tarkoittiko HO, ettei Helanen lainkaan ollut osallistunut Sirkin toimintaan vai ettei hänen yhteyksien välittämistään, päivastoin kuin Virkkusen, voitu pitää rikollisena.

Syytettyjen subjektiivisen syyllisyyden puuttuminen oli Laihon ja Karlssonin vapauttamisen perusteena. Äärivasemmistoa koskevissa päätöksissä syytetyn subjektiiviseen syyllisyyteen ei yleensä otettu kantaa, korkeintaan todettiin, että syytetyn oli täytynyt olla tietoinen SKP:n tarkoitusperistä. Tietenkään Viron sisäpolitiikka ei samalla tavalla kuin

myös ilkivallasta RL 42 luvun 7 §:n nojalla, koska hän oli 12. 7. 1935 Suomen Rauhanliitto r.y:n kokouksessa heittänyt hajupommin.

[9] Tämä vaatimus on jätetty pois KKO:n vuosikirjasta.

SKP:n toiminta ollut suomalaisten yleisessä tietoisuudessa, mutta on tuskin uskottavaa, että Laiho olisi ulkomailta hankkinut aseita tietämättä, mihin tarkoituksiin niitä tultaisiin käyttämään. Tässä tapauksessa ei HO samalla tavalla kuin äärivasemmistoa koskevissa oikeudenkäynneissä nojautunut olettamuksiin syytettyjen subjektiivista syyllisyyttä ratkaistaessa. Väite koskee vielä enemmän KKO:ta; on erittäin vaikeaa uskoa, ettei 250 pistoolia säkkeihin pakanneella Kamisella olisi ollut mitään tietoa niiden päämäärästä ja käyttötarkoituksesta. H O : n päätöksestä kokonaisuutena ei voi sanoa, että se ainakaan huomattavasti olisi poikennut valtiopetoksen valmistelua koskevissa jutuissa noudatetusta linjasta. Vapsien epäonnistunut vallankaappaushanke oli esimerkki sellaisesta »puhdastyylisestä» valtiopetoksen valmistelusta, jollaisia Suomessa ei ollut ollut.

c. vieraan valtion vallanmerkin häpäiseminen (4 §:n 2 momentti)

4 §:n 2 momentti: Jos joku häpäisee ystävyydessä olevan valtion julkiseen paikkaan asetettua valtakunnanvaakunaa tahi muuta vallanmerkkiä; rangaistakoon vankeudella enintään kolmeksi kuukaudeksi.

HO ja Helsingin RO tuomitsivat 1930-luvun alkupuolella tämän lainkohdan nojalla erään helsinkiläisen toimitusjohtajan kahden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tuomittu oli vääntänyt vaakasuoraan asentoon kadulle pysäköidyn Neuvostoliiton lähetystön auton lipputangon, johon oli ollut kiinnitettynä Neuvostoliiton lippu.[10] Kun muissa RL 14 luvun säännösten nojalla käydyissä oikeudenkäynneissä tasavallan presidentti oli määrännyt syytteen nostettavaksi, niin tässä jutussa syyte pantiin vireille Neuvostoliiton lähetystön hallituksensa nimissä tekemästä pyynnöstä.

2. Rikokset eduskuntaa vastaan ja vaalirikokset (RL 15 luku)

Turun HO:n oikeuskäytännössä esillä olleet RL 15 luvun 1 ja 4 §:t säilyivät tutkittavana aikana muuttumattomina siinä muodossa, kuin ne oli otettu vuoden 1889 RL:iin.

---

[10] HO:n p. 22. 1. 1934 n:o 58 (THOA).

a. eduskunnan tai sen valiokunnan neuvotteluvapauden häiritseminen ym. (1 §:n 1 momentti)

1 §:n 1 momentti: Joka valtiopäivillä väkivaltaisesti tahi väkivaltaa uhaten häiritsee maan valtiosäätyjen, niiden valiokuntain tahi jonkun säädyn neuvottelu- tahi päätösvapautta, taikka estää heitä kokoontumasta, taikka sitä yrittää, rangaistakoon kuritushuoneella vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Forsman on todennut, että tämä rikos liittyy läheisesti RL 24 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 3 §:n 2 momentissa mainittuun julkisen kotirauhan rikkomiseen. Voi sattua, että 15 luvun 1 §:ssä mainittu rikos on ideaalikonkurrenssissa kotirauharikosten kanssa, jolloin ankaramman rangaistuksen säätävää 15 luvun 1 §:ää on sovellettava. Esimerkkinä neuvotteluvapauden häiritsemisestä Forsman mainitsee, että kokouksen jäsen tai jäseniä väkivalloin poistetaan istunnosta.[1]

Turun HO ei soveltanut RL 15 luvun 1 §:ää, vaikka keskellä eduskunnan perustuslakivaliokunnan kokousta eräät lapuanliikkeen kannattajat olivat tunkeutuneet kokoushuoneeseen ja sieltä raahanneet mukanaan valiokunnan STPP:ta edustaneet jäsenet Jalmari Rötkön ja Eino Pekkalan. Rötkö ja Pekkala kuljetettiin autolla Pohjanmaalle, missä heidät luovutettiin poliisiviranomaisille, koska hallitus, välittömästi sen jälkeen kun Rötkö ja Pekkala oli poistettu valiokunnasta, oli antanut määräyksen heidän vangitsemisestaan. Kaikkien eduskuntaryhmien edustajat (poissaolevia sosialisteja lukuun ottamatta) lausuivat ensimmäisessä Pekkalan ja Rötkön poistamisen jälkeisessä istunnossa paheksumisensa perustuslakivaliokuntaa kohdanneesta väkivallasta. Edustaja Kivimäen lausunnossa, johon muiden porvarillisten puolueiden edustajat yhtyivät, sanottiin suoraan, että tapaus oli häirinnyt eduskunnan työrauhaa.[2]

Kaikkiaan neljätoista henkilöä asetettiin syytteeseen Rötkön ja Pekkalan poiskuljettamisesta. Heistä neljä (luutnantti Artturi Vuorimaa, entinen EK:n etsivä Kosti Eerolainen, metsäkoulunoppilas Sulo Sjölund ja konttoristi Toivo Sairanen) oli tunkeutunut Säätytaloon, jossa perus-

1 *Forsman* III, s. 1025.

2 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 993 s.

tuslakivaliokunta piti istuntoaan, joten vain näiden kohdalla tuli ajankohtaiseksi RL 15 luvun 1 §:n soveltaminen. Helsingin RO arvioi päätöksessään 22. 11. 1930 näiden syytettyjen syyllisyyden siten, että kolme ensiksi mainittua tuomittiin mm. eduskunnan valiokunnan neuvotteluvapauden häiritsemisestä, mutta Sairanen, joka ei suoranaisesti ollut osallistunut tähän tekoon, tuomittiin avunannosta toisen vapauden riistämiseen.[3]

Päätös alistettiin HO:n tarkastettavaksi. HO kirjoitti perustelut uudestaan ja katsoi selvitetyksi, että

Vuorimaa, Eerolainen, Sjölund ja Sairanen olivat yhdessä 5. 7. 1930 Helsingissä, ilman laillista oikeutta, tarkoituksenaan pidättää Rötkö ja Pekkala, tunkeutuneet siihen Säätytalossa olevaan huoneeseen, missä eduskunnan perustuslakivaliokunta, johon myöskin Rötkö ja Pekkala kuuluivat jäseninä, paraikaa piti kokoustaan, sekä siellä, jättäen noudattamatta valiokunnan puheenjohtajan ja jäsenten kehotusta poistua heti, ilman laillista oikeutta vanginneet Rötkön ja Pekkalan ja vieneet heidät pois, mutta että selvittämättä oli jäänyt, että Vuorimaa ja muut olisivat riistämällä Rötköltä ja Pekkalalta vapauden häirinneet perustuslakivaliokunnan neuvottelu- ja päätösvapautta tahi estäneet valiokuntaa kokoontumasta tahi että he olisivat sellaista edes yrittäneet.[4]

HO:n päätös syntyi äänestyksen jälkeen, HON G. E. Havun ja viskaali Håkan Grunérin mielipiteenä. Eri mieltä ollut asess. G. A. Wallén halusi tuomita neljä pääsyytettyä yhdellä teolla tehdystä eduskunnan valiokunnan neuvottelu- ja päätösvapauden häiritsemisestä ja erittäin raskauttavien asianhaarojen vallitessa tapahtuneesta toisen vapauden riistämisestä,[5] kun taas enemmistö kylläkin arvioi vapauden riiston samalla tavalla, mutta katsoi, että perustuslakivaliokuntaan kohdistettu loukkaus oli vain julkisen kotirauhan rikkomista.

Sekä syyttäjä, kaupunginviskaali Arvid Planting että tuomitut valittivat KKO:een.[6] KKO oli äänin 4—1 suurin piirtein samoilla linjoilla kuin Helsingin RO ja tuomitsi kaikki neljä pääsyytettyä RL 15 luvun 1 §:n nojalla, mutta katsoi, että Sairanen oli syyllistynyt vain tämän

---

3 HO:n p. 28. 1. 1931 A.J. I: 5 (THOA).

4 Ks. edell. alaviite.

5 Äänestyspöytäkirja HO:n alistettujen juttujen taltiossa alaviitteessä 3 mainitun p:n kohdalla.

6 *Vuorimaa* on muistelmissaan maininnut (s. 236) valittaneensa HO:n päätöksestä vain siitä syystä, että syyttäjä valitti.

rikoksen avunantoon. Tässä tutkimuksessa usein lainatun rikosoikeuden oppikirjan kirjoittajan OikN Allan Serlachiuksen eriävä mielipide on erittäin mielenkiintoinen. Serlachius hylkäsi RL 15 luvun 1 §:n ja 24 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla nostetut syytteet, koska »laillisen tuomioistuimen lainvoiman voittaneessa päätöksessä nimenomaan oli todettu, että Jalmari Rötkön sekä Eino Pekkalan valtiopäivämiestoiminta juuri nyt kysymyksessä olevilla valtiopäivillä oli ollut valtiopetoksellista laatua, ja heidän poistamistaan Eduskunnan valiokunnasta, jos kohtakin se muodollisesti soveltui rikoslain sekä 15 luvun 1 §:ään että 24 luvun 1 §:n 2 kohtaan, näin ollen oli asiallisesti pidettävä rankaisematta jätettävänä toimenpiteenä valtiopetoksellisen toiminnan estämiseksi».[7] On vaikeaa ymmärtää, millä oikeusperiaatteella Serlachiuksen mielipidettä voisi perustella, ellei sitten tähän aikaan usein mainitulla »Lapuan lailla».[8]

Hiitonen on maininnut, ettei perustuslakivaliokunnan kokousta Rötkön ja Pekkalan poiskuljettamisen jälkeen enää jatkettu työjärjestyksen mukaisesti,[9] mutta vaikka näin olisi tapahtunutkin, on sanomattakin selvää, että jos valiokunnan jäseniä kesken istunnon istuntohuoneeseen tunkeutuneiden henkilöiden toimesta väkivalloin poistetaan istunnosta, niin valiokunnan neuvotteluvapautta todella häiritään. HO:n enemmistö ei halunnut tuomita syytettyjä heidän tekoonsa soveltuvan RL 15 luvun 1 §:n nojalla, mutta ei pystynyt perustelemaan tätä paremmin kuin esittämällä melko kevyen väitteen, että häiritseminen oli jäänyt todistamatta. Perusteluissa sitä vastoin painotettiin niitä seikkoja, jotka olivat ominaisia julkisen kotirauhan rikkomiselle. Syy HO:n kantaan on ilmeinen. RL 15 luvun 1 §:n rangaistusminimi oli niinkin korkea kuin kaksi vuotta kuritushuonetta, mikä esti HO:ta käyttämästä lyhytaikaisia, useimmiten ehdollisia vapausrangaistuksia, kuten useissa kyyditysjutuissa (s. 324). KKO:ssakin OikN Andersin piti RL 15 luvun 1 §:n alinta rangaistusta tässä tapauksessa niin kohtuuttoman ankarana, että hän olisi halunnut esittää tasavallan presidentille, että Vuorimaan, Eerolaisen ja Sjölundin rangaistuksia armosta lievennettäisiin.[10]

---

7 KKO 1931 II 501.

8 Lapuan laista, ks. *Hyvämäki* 1964 I, s. 162.

9 *Hiitonen* s. 270.

10 KKO 1931 II 501, OikN Andersinin eriävä mielipide.

Asian ulkopuolella voi esittää havainnon HO:n päätöksestä ilmenevästä EK:n epämääräisestä roolista jutussa. Helsingin RO:n päätöksessä todettiin, että Eerolainen oli valiokunnan jäseniä erehdyttääkseen oikeudettomasti näyttänyt virkakortin, joka hänellä oli ollut keskusetsivänä ollessaan. RO tuomitsi Eerolaisen RL 2 luvun 10 §:n nojalla viralta pantavaksi. HO ei sitävastoin pannut Eerolaista viralta, koska EK:n HO:lle lähettämän ilmoituksen mukaan Eerolainen 3. 7. 1930, siis kaksi päivää ennen Rötkön ja Pekkalan kyyditystä, oli eronnut EK:n palveluksesta. Ihmeellistä on, ettei Eerolainen itse tai EK ollut ilmoittanut tätä Helsingin RO:lle, joka teki päätöksensä sentään yli neljä kuukautta tapahtumien jälkeen.[11]

b. vaalivääreennys (4 §)

RL 15 luvun 4 §:n mukaan rangaistiin korkeintaan kahden vuoden vankeudella mm. sitä, joka vilpillisesti tai muuten tahallansa sai aikaan sen, ettei äänestyksen tai vaalien päätös ollut oikea. Forsmanin mielestä rangaistavuuden edellytykseksi riitti, että vaalien lopputulos oli virheellinen vaikkapa vain yhdellä ainoalla äänellä,[12] ja Serlachiuskin katsoi, että vaalien lopputulos oli väärä, jos tulokseksi saadut äänimäärät eivät olleet oikeat.[13]

Eräs opiskelija oli erehdyksessä tullut merkityksi vuoden 1927 eduskuntavaaleja varten laadittuihin vaaliluetteloihin kaksi kertaa, ja hän oli äänestänyt sekä Helsingin maalaiskunnassa että Hämeenlinnassa. Helsingin KO tuomitsi opiskelijan RL 15 luvun 4 §:n nojalla vuoden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja mainitsi perustelunaan, ettei vaalien tulos ollut oikea, koska vuoden 1906 VJ:n mukaan kaikilla äänioikeutetuilla oli yhtäläinen äänioikeus. HO kuitenkin hylkäsi syytteen, koskei ollut selvitetty, että syytetyn menettely olisi vaikuttanut vaalien tulokseen.[14] Teon motiivi ei käy ilmi HO:n päätöksestä.

---

11 *Hiitonen* väittää s. 256 viitaten »muutamia vuosia myöhemmin suoritettuihin tutkimuksiin», että EK olisi järjestänyt vahdinpidon Säätytalon ulkopuolelle, jotteivät sivulliset olisi estäneet Rötkön ja Pekkalan poisviemistä. Koska Hiitonen ei mainitse lähdettään, ei tälle väitteelle voi antaa mitään arvoa.

12 *Forsman* III, s. 1041.

13 *Serlachius* II, s. 334.

14 HO:n p. 18. 10. 1928 n:o 1162 (TMA).

C. SANANVAPAUSRIKOKSET

1. RL 16 luku

RL:n varsin heterogeeninen 16 luku »Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan» sisältää useimmat sananvapauden väärinkäytökseen kohdistuvat rangaistussäännökset. Tällaisia rikoksia ovat julkisesti joko puhein tai kirjoituksin esitetty kehotus tiettyyn toimintaan tai muu valtiovallan kannalta ei-suotavan mielipiteen esittäminen. Rikostyyppien erottelemista vaikeuttaa se seikka, että tällaiset sananvapausrikokset joskus on sijoitettu samaan pykälään muiden valtiovallan auktoriteettiin kohdistuvien rikosten kanssa. Rikokset, jotka lähinnä vastaavat edellä olevaa määritelmää ja jotka löytyvät HO:n päätöstaltioista, ovat rikokseen kehottaminen (RL 16: 8,1), kehotus tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan tai rikoksen ylistäminen (16: 8,2), julkinen asevelvollisen houkutteleminen jäämään pois kutsunnasta jne. tahi käyttäytymään palvelusvelvollisuutensa vastaisesti (16: 9,1 2-kohta ja 16: 9,2), painokirjoituksella tai kuvallisella esityksellä tapahtunut Suomen lipun tai valtakunnanvaakunan häpäiseminen (16: 16,3) ja hallituksen, eduskunnan, julkisen viranomaisen tai laillisen yhteiskuntajärjestyksen halventaminen perättömiä tietoja esittämällä (16: 24). Näistä rikoksista ainoastaan 24 §:ssä mainittua pidetään varsinaisena poliittisena rikoksena, mutta muidenkin rikosten vaikuttimena oli usein poliittinen vakaumus tai tarkoitusperä, samoin kuin henkilö saattoi syyllistyä RL 16 luvun 24 §:ssä mainittuun rikokseen ilman (puolue)poliittista tarkoitusta. 25 §:ssä mainitulla rikoksella on myös tiettyjä yhtymäkohtia sananvapausrikoksiin, mutta katson sen tekomuotojen (toisen julkinen häpäiseminen tahi pakottaminen nöyryyttävään tekoon) olevan sellaisia, että tämä rikos käsitellään muiden poliittisten rikosten yhteydessä (s. 260).

a. rikokseen kehottaminen

8 §:n 1 momentti: Joka julkisesti väkijoukossa taikka kirjoituksella tahi muulla esittelyllä, minkä hän on levittänyt, taikka julki pannut, tahi näkyville asettanut, on kehoittanut tahi koettanut vietellä rikoksen tekemiseen, tuomittakoon, jos sen johdosta rikos tahi rangaistava yritys tehtiin, yllyttäjänä. Jos kehotuksesta ei sellaista seurannut, rangaistakoon syyllinen, jos hän koetti vietellä valtiopetokseen, maanpetokseen, kapi-

naan, murhaan, ryöstöön tahi sellaiseen rikokseen, joka tuottaa yleistä vaaraa hengelle, terveydelle tahi omaisuudelle, kuritushuoneella enintään viideksi vuodeksi taikka vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi, mutta, jos hän kehoitti muuhun rikokseen, vankeudeksi korkeintaan kahdeksi vuodeksi tahi sakolla. Älköön hänelle kuitenkaan tuomittako kovempaa rangaistusta, kuin mitä yllytyksestä rikokseen olisi saattanut tulla (L 16. 4. 1919/44).

Alkuperäisessä muodossaan mainittu lainkohta sääti ankaramman rangaistusasteikon käyttämistä vain siinä tapauksessa, että joku oli julkisesti kehottanut valtiopetokseen tai maanpetokseen. Ankaramman rangaistusasteikon minimi oli tällöin vuosi vankeutta. Koska vuoden 1919 lainmuutoksella ei ollut mitään merkitystä rikoksen tunnusmerkistölle, voimme käyttää myös Forsmanin teosta. Sekä Forsman että Serlachius ovat aika laajasti käsitelleet tätä lainkohtaa.[1] Tämän tutkimuksen kannalta riittänee toteamus, että molemmat katsoivat 8 §:n 1 momentin soveltamisen edellyttävän kehotusta tiettyyn rikostyyppiin, joskaan tämän rikoksen ei tarvinnut olla määritelty ajan ja paikan suhteen.[2] Forsman mainitsee lisäksi, että yllytys ja avunanto rikokseen kehottamiseen olivat ajateltavissa.[3]

Koska tämän lainkohdan mukaan rangaistiin myös kehotus ei-poliittisiin rikoksiin, jolloin rikoksen vaikutin saattoi olla mikä tahansa, olen poiminut HO:n oikeuskäytännöstä vain ne tapaukset, joissa syytetty on julkisesti kehottanut varsinaiseen poliittiseen rikokseen, käytännössä valtiopetokseen tai maanpetokseen. (Vain yksi tapaus vuodelta 1931 koski kehotusta maanpetokseen, ja yhdessä tapauksessa vuodelta 1922 katsottiin syytetyn kehottaneen sekä valtio- että maanpetokseen ja kapinaan;[4] muissa tapauksissa oli julkisesti kehotettu valtiopetosrikokseen.) Ottaen huomioon vuoden 1918 kansalaissodasta oikeuskäytännössä käytetyn nimityksen, on nimitykset kehotus kapinaan ja kehotus valtiopetokseen rinnastettu toisiinsa. HO:n tutkimien juttujen määrä selviää liitetaulukosta VI. Vuoden 1922 kohdalla oleva syytettyjen korkea lukumäärä johtuu siitä, että Porin RO:ssa oli edellisenä vuonna syytteessä yhteensä kuusi-

---

1 *Forsman* III, ss. 1067—1074, *Serlachius* II, ss. 349—351.

2 *Forsman* III, s. 1072, *Serlachius* II, s. 351.

3 *Forsman* III, s. 1073.

4 HO:n p:t 6. 2. 1931 n:o 330 (THOA) ja 13. 6. 1922 n:o 1196 (TMA).

toista henkilöä, joista osa oli Satakunnan sosiaalidemokraattisen nuorisopiiritoimikunnan jäseniä ja jotka olivat päättäneet viettää kansainvälistä nuorisopäivää Porissa. Päivän viettämisestä julkaistiin kutsun muotoon laadittu ilmoitus, jonka katsottiin sisältävän kehotuksen valtiopetokseen. Vain ilmoituksen laatija tuomittiin, mutta kaupunginviskaali Walfrid Anttila valitti vapauttavista päätöksistä, jotka siten joutuivat HO:n tutkittaviksi.[5] Tästäkin huolimatta vapautettujen suhteellinen lukumäärä on korkea, mutta kun HO joutui tutkimaan ainoastaan sinne valittamalla saatetut jutut, voi tehdä korkeintaan sen johtopäätöksen, että syyttäjät ovat innokkaasti valittaneet alioikeuksien vapauttavista päätöksistä.

Miltei kaikki syytteet kohdistuivat äärivasemmistoon, siis kommunisteihin ja SSTP:n kannattajiin. Viimeiset tapaukset vuosilta 1934 ja 1938 koskivat alunperin sosiaalidemokraattisen, mutta vuonna 1937 SDP:sta erotetun[6] Akateemisen Sosialistiseuran aikakausjulkaisussa Soihdussa julkaistuja artikkeleita.[7] Nämä ovat HO:n ainoat päätökset, joista käy selvästi ilmi, ettei syyte kohdistunut työväenliikkeen äärimmäiseen siipeen, mutta Akateeminen Sosialistiseura oli 1930-luvulla vasemmistolaisin s a l l i t t u järjestö, joten on tulkintakysymys, haluaako Soihdun lukea äärivasemmistoon kuuluvaksi vai ei.[8]

Valtiorikokseen kehottamista koskevien juttujen vuosittaisesta jakautumasta huomaa, miten juttujen lukumäärä oli riippuvainen RL 11 luvun 4 §:n tulkinnasta. Ylivoimaisesti suurin osa HO:een tulleista jutuista (18 26:sta) ajoittuu vuosille 1919—1924, siin ennen kuin HO rupesi pitämään pelkkää asemaa julkisesti toimivissa järjestöissä valtiopetoksen valmisteluna. Toinen vuoden 1923 päätöksistä ja kaikki vuoden 1924 päätökset koskivat sitä paitsi elo-syyskuussa 1922 vaalien alla levitettyä julistusta »Herää! Käy taisteluun!». Alioikeuksien päätösten päivämääristä (yksi lokakuulta 1923 ja neljä vasta huhti-toukokuulta 1924) on pääteltävissä, että oikeusministeriö vasta STP:n hajottamisen jälkeen elokuussa 1923

5 HO:n p. 1. 5. 1922 n:o 940 (TMA).

6 *Karttunen*, s. 32 s.

7 HO:n p:t 9. 2. 1934 n:o 189 ja 5. 9. 1938 n:o 990 (THOA).

8 Erään vallankumouksellisen puheen pitämisestä syytetyn puoluekanta ei käy selvästi ilmi päätöksestä, mutta tässäkin tapauksessa voidaan olettaa syytetyn lukeutuneen työväenliikkeen radikaalimpaan siipeen (HO:n p. 29. 11. 1921 n:o 1446, TMA).

on määrännyt syytteiden nostamisesta jo noin vuotta aikaisemmin levitettyjen julistusten takia. Myös eräs myöhempi tapaus on nähtävissä valtiopetoksen valmistelua koskevien oikeudenkäyntien funktiona. Vuoden 1928 ainoa tapaus [9] sijoittuu aikaan, jolloin julkisesta toiminnasta ei nostettu valtiopetoksen valmistelua koskevia syytteitä.

Vuoden 1931 jutut ovat vaikeammin selitettävissä. Kaikkien kolmen tuomitun vastuulla oli julkaistu painotuote tai lehti, joka sisälsi kehotuksen valtiorikokseen. Kahdessa tapauksessa RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla tuomitut tuomittiin myös valtiopetoksen valmistelusta eri oikeudenkäynnissä.

Turun HO vahvisti p:llä 23. 4. 1931 n:o 1139 Helsingin RO:n 28. 7. 1930 antaman päätöksen, jolla Ida Maria Reijonen tuomittiin RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla, koska Työläis- ja talonpoikaisnaisten lehden n:ossa 4/1930 oli otsikolla »Työläisnaisten edustajaliikkeen eräistä päätehtävistä» julkaistu artikkeli, jossa kehotettiin valtiopetokseen, eikä Reijonen, joka oli po. aikakauslehden päätoimittaja, ollut väittänytkään, että kirjoitus olisi tullut vastoin hänen tahtoaan julkaistuksi.

HO tuomitsi p:llä 28. 10. 1930 n:o 1766 Ida Maria Reijosen valtiopetoksen valmistelusta mm. sillä perusteella, että tämä oli vuodesta 1928 ollut Helsingissä ilmestyneen Työläis- ja talonpoikaisnaisten lehden vastaavana toimittajana.

HO tuomitsi p:llä 6. 2. 1931 n:o 330 Toivo Evert Tullan RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin, 9 §:n 2 momentin ja 24 §:n 2 momentin sekä 7 luvun 1 §:n ja 2 luvun 17 §:n nojalla, koska Tulla oli julkaissut »Nuorten työläisten joulu 1929» -nimisessä painokirjoituksessa eräitä artikkeleita, joissa mm. oli kehotettu maanpetokseen. (Helsingin RO:n asiallisesti samanlainen päätös oli päivätty 1. 2. 1930.)

HO tuomitsi p:llä 22. 9. 1930 n:o 1368 Toivo Evert Tullan valtiopetoksen valmistelusta, mm. koska Tulla oli vastaavana julkaisijana toimittanut painosta erinäisiä kommunistisia tarkoitusperiä palvelevia julkaisuja.

Reijonen ja Tulla tuomittiin siis kaksi kertaa samasta asiasta; valtiopetoksen valmistelusta asemansa perusteella ja rikokseen kehottamisesta tiettyjen tekojen perusteella. Nämä tapaukset viittaavat siihen, että vuonna 1930 olisi ilmennyt epätietoisuutta siitä, mitä linjaa kommunismin vastaisessa taistelussa olisi pitänyt noudattaa. Näiden kahden tapauksen pohjalta ei kuitenkaan voi lausua mitään varmaa. Merkille panta-

[9] HO:n p. 6. 6. 1928 n:o 733 (TMA). Syyte koski Työväenjärjestöjen Tiedonantajassa 27. 1. 1928 ollutta pääkirjoitusta.

vaa on, että Reijonen ja Tulla tuomittiin alioikeudessa ennen HO:n päätöstä valtiopetoksen valmistelua koskevassa asiassa. Kuten tunnettua valtio- tai maanpetosrikoksesta saatu pitkäaikainen vapausrangaistus suojasi yleensä muilta poliittisilta syytteiltä. Viimeisiä Soihtuun kohdistuneita kanteita voitaisiin pitää viranomaisten yrityksenä RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin avulla puuttua radikaaliin sosiaalidemokraattiseen kirjoitteluun, mikä ei kuitenkaan saavuttanut vastakaikua tuomioistuimissa.

Kahta lukuun ottamatta kaikki tuomitut tuomittiin painotuotteessa (tai lehdessä) olevan valtiorikoskehotuksen takia. Turun HO:n tuomiopiirissä 1920-luvun alussa ilmestyneistä kolmesta SSTP:n lehdestä[10] Suomen Työmiehen ja Sosialistisen Aikakauslehden katsottiin sisältäneen kehotuksia valtiopetokseen, ja lehtien vastaavat toimittajat tuomittiin vapausrangaistuksiin.[11] Vasemmiston piirissä vastaavasta toimittajasta käytetty nimitys »linnatoimittaja»[12] ei ollut vailla katetta. HO:n vuonna 1919 Emil Lindahlin jutussa antaman päätöksen mukaan lehdissä kirjoittelua ei kuitenkaan pidetty valtiopetoksen valmisteluna (ss. 27 ja 55) eikä tätä rikosta koskevia syytteitä, jotka perustuivat lehtimiestoimintaan, nostettu ennen STP:n lakkauttamisjuttua.

Vanhin päätös osoittaa, että vielä vuonna 1919 kirjallisuuden levittämistä ei pidetty valtiopetoksen valmisteluna. Mainittuna vuonna HO vahvisti Helsingin RO:n päätöksen, jolla eräs vaskiseppä tuomittiin RL 16 luvun 8 §:n nojalla, koska hän oli 2. 6. 1919 Helsingissä rannikkoristeilijä Matti Kurjen palvelusväestön keskuudessa jakanut erästä lentolehtistä, joka sisälsi kehotuksen kapinaan valtakunnan lakia, laillista hallitusta ja vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä vastaan. Samalla kaksi muuta syytettyä tuomittiin yllytyksestä RL 16 luvun 8 §:ssä mainittuun rikokseen, koska he olivat säilyttäneet painotuotteita, jotka pääsyytetty oli jakanut edelleen.[13] Lehtien jakaja valitti vielä KKO:een, joka ei kuitenkaan muuttanut päätöstä.[14] Päätöksessä puhutaan kapinaan kiihottavasta painotuotteesta, millä mahdollisesti tarkoitettiin valtiopetokseen kiihotta-

10 *Hakalehto* 1966, s. 137 s.

11 HO:n p:t 26. 5. 1922 n:o 1118 ja 31. 8. 1922 n:o 1394 (TMA) (Suomen Työmiehen vastaava toimittaja Eero Meriluoto) sekä HO:n p. 18. 8. 1922 n:o 1310 (TMA) (Sosialistisen Aikakauslehden vastaava toimittaja E. A. Tuomi).

12 *Hyvönen*, s. 52.

13 HO:n p. 15. 8. 1919 n:o 966 (TMA).

14 KKO 1919 p. II 1149.

mista. Toisessa tapauksessa pidettiin vielä vuonna 1922 kirjallisuuden levittämistä RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin tarkoittamana rikoksena.[15] Kuten jo mainittiin, tuomittiin SSTP:n vaalijulisteiden levittäjät RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla.

Näitä päätöksiä voidaan pitää viimeisenä ilmaisuna Venäjän vallan aikaisesta (ja RL:n sanamuotoon sidotusta) oikeuskäytännöstä, jolloin kiihotuskirjallisuuden levittämisestä tuomittiin RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla.[16] SSTP:n vaalijulisteita koskevat jutut selittynevät sillä, että kysymys oli julkisesti toimivan puolueen painotuotteista.

HO:n päätöstaltioista ei yleensä käy ilmi, missä muodossa syytetty oli julkisesti kehottanut valtiorikokseen. Joidenkin päätösten laveammasta selostuksesta saamme kuitenkin tietyn kuvan esitetystä kiihotuksesta.

Vuonna 1922:

Kalle Summanen oli julkisesti pitämässään puheessa mm. lausunut, »että porvarillinen hallitusvalta oli mädäntynyt ja että oli tullut aika pyyhkäistä se pois; että maan hallitus oli aivan kelvoton, jonka tähden työväen diktatuuri täytyi asettaa sen tilalle ja että malliksi oli otettava Venäjän bolshevikivalta; että virkakunta, oikeuslaitos, poliisit ja vankilat olivat poistettavat; että vallankumous oli välttämätön ja suojeluskunnat riisuttava aseista; että työläiset yhtyköötjaja menköötporvarien pistimiä vastaan, vaikka sitten henki menisi, työväen asiaa ei voinut peloittaa ruumiskasojen syntymiset, vaan niiden yli kulkekoon työläisten tie; että uusi kapina tulisi pian ja silloin työläiset varmasti voittaisivat sekä että kapina alkaisi Pohjanmaalta...».[17]

Sosialistisen Aikakauslehden n:ossa 4/1921 »oli julkaistu otsakkeella 'Kommunistinen puolue ja parlamentarismi' varustettu kirjoitus, joka, vaikkakin sille näennäisesti oli annettu kolmannen internationalen hyväksymien teesien yhdistelmän muoto, todellisuudessa oli toimituksen lausunto Suomen kommunismin päämäärästä ja taistelutavoista, sisältäen nimenomaisen kehoituksen vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen ja hallitusmuodon väkivaltaista kumoamista tarkoittavaan köyhälistön nousuun ja köyhälistön vallanperustamiseen lähemmin mainituilla poliittisilla ja

15 HO:n p. 13. 6. 1922 n:o 1196 (TMA).

16 Ks. s. 55 alaviitteessä 133 mainittuja SOO:n päätöksiä.

17 HO:n p. 24. 1. 1922 n:o 102 (TMA).

teknillisillä keinoilla ... ja kun tämä kehoitus, koska se oli pidettävä suoranaisesti kohdistettuna kirjoituksen lukijoille etupäässä tässä maassa, sisälsi viettelemisen valtiopetokseen...», niin syytetty tuomittiin.[18]

Vuonna 1931:

Toivo Tullan katsottiin julkisesti kehottaneen RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohdassa mainittuun rikokseen, kun hänen julkaisemassaan artikkelissa mainittiin, »että joka hetki oli muistettava, että sodan uhka Neuvostoliittoa kohtaan kasvoi ja että Suomen työtätekevän nuorison oli korostettava Neuvostoliiton puolustamisen merkitystä koko maailman ja siis myös Suomen työväenluokalle, jotta tämä ratkaisevan hetken tullen tietäisi ja täyttäisi tehtävänsä».[19]

Työläis- ja talonpoikaisnaisten lehden no:ssa 4/1930 julkaistussa otsikolla »Työläisnaisten edustajaliikkeen eräistä päätehtävistä» varustetussa kirjoituksessa oli yllytetty sitä yleisöä, jolle kirjoitus oli tarkoitettu, liittymään työläis- ja talonpoikaisnaisten liikkeeseen, ja kun tuon liikkeen päämääränä oli vallankumous ja kun vallankumoukselliset ainekset johtivat liikettä, niin lehden vastaava toimittaja Ida Reijonen tuomittiin RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla.[20]

RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla tehty syyte hylättiin seuraavissa tapauksissa:

Vuonna 1922:

Katsottiin selvitetyksi, että »otsakkeella 'Kapitalistinen maailma ja kommunistinen internationale' varustettu kirjoitus, joka kieltämättä sisälsi ainoastaan kolmannen kommunistisen internationalen toisen kongressin koko maailman työväestölle kohdistetun manifestin, tosin, käsittäen katsauksen kommunistisen toiminnan menneisyyteen, vahvisti suuntaviivat ja taistelukeinot sen tulevaisuudelle sekä kiihoitti maailman työväestöä liittymään kommunistiseen liikkeeseen yleisesti määritellyillä keinoilla toteuttaakseen kommunismin päämääriä, mutta kun tämän manifestin julkaiseminen sellaisenaan Suomen tasavaltaan nähden ei sisältänyt viettelemistä määrättyyn tekoon tai toimintaan, joka kumoaisi maan hallitusmuodon ja vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen», niin syyte hylättiin.[21]

---

18 HO:n p. 18. 8. 1922 n:o 1310 (TMA).

19 HO:n p. 6. 2. 1931 n:o 330 (THOA).

20 HO:n p. 23. 4. 1931 n:o 1139 (THOA).

21 HO:n p. 17. 11. 1922 n:o 2045 (THOA).

Vuonna 1931:

Verner Halén oli Suomen Työväen Raittiusliiton Turun nuoret -nimisen yhdistyksen juhlatilaisuudessa pitämässään puheessa esitettyään mielipiteenään, että kaikki näkyväinen oli aikaansaatu työläisten kätten työllä, mutta että porvari oli kaiken sen itselleen ottanut, lausunut kuulijoinaan oleviin alaikäisiin lapsiin ja kasvavaan nuorisoon kohdistuen, pyrkimyksensä olevan saada se takaisin »ei rukoillen eikä pyytäen, vaan tarpeen tullen vaikka asein». Turun RO hylkäsi syytteen kokonaan, mutta HO tuomitsi Halénin sakkorangaistukseen RL 16 luvun 24 §:n 2 momentin nojalla ilmeisesti perättömien tietojen levittämisestä.[22]

Vuonna 1934:

Soihdussa otsikolla »Internationaalimme ja nykyhetken vaatimukset» varustetussa kirjoituksessa oli lausuttu, että jokaisen maan sosiaalidemokraattisen puolueen velvollisuutena oli sodan syttyessä tunnustaa internationaali korkeimmaksi oikeusasteeksi ja että kansalliset näkökohdat saivat silloin väistyä internationaalin politiikan tieltä. Sekä Hämeenlinnan RO että Turun HO tuomitsivat syytetyn RL 16 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla kehotuksesta tottelemattomuuteen lakia vastaan.[23]

Vuonna 1938:

Soihdussa oli yleisotsakkeella »Vallankumouksen majakat» ollut julkaistuna kirjoitus, jonka laatija oli omalta näkökohdaltaan maailmanhistorian kannalta arvostellut Venäjällä vuonna 1917 tapahtunutta vallankumousta ja Venäjällä sitä ennen vallinneita oloja sekä sen aikaisia muita maailmanhistoriallisia tapahtumia kuin myös suuresti ylistänyt em. vallankumousta ja sen maailmanhistoriallista merkitystä, ja välittömästi em. kirjoituksen jälkeen oli julkaistu luku Leninin kirjasta »Valtio ja vallankumous» ja ote eräästä Stalinin puheesta, mutta koskei em. kirjoitusta voitu pitää Suomessa voimassa olevan laillisen yhteiskuntajärjestyksen halventamisena, eikä myöskään po. luvun ja otteen julkaisemista, siinä yhteydessä kuin julkaiseminen oli tapahtunut, voitu katsoa halventaneen yhteiskuntajärjestystä taikka olevan kehotuksena valtiopetokseen, niin syyte hylättiin. (Syyte oli nostettu myös RL 16 luvun 24 §:n nojalla.)[24]

---

22 HO:n p. 12. 5. 1931 n:o 1378 (THOA).

23 HO:n p. 9. 2. 1934 n:o 189 (THOA). Vähemmistöön jäänyt HON Roinila halusi tuomita kehotuksesta valtiopetokseen RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla.

24 HO:n p. 5. 9. 1938 n:o 990 (THOA).

Vuoden 1922 tapaukset ovat selviä, joskin on hieman tulkinnanvaraista, voidaanko Kalle Summasen »veristä utopiaa» pitää kuulijoille tarkoitettuna kehotuksena valtiopetokseen vai tulevaisuuden ennusteena. Samalta vuodelta oleva vapauttava päätös osoittaa, että ainakin vielä tällöin valtiopetoskehotuksen piti kohdistua nimenomaan Suomeen, jotta RL 16 luvun 8 §:n 1 momenttia olisi voitu soveltaa.

Valtiopetoksen valmistelukäsitteen laajenemisella oli myös vaikutusta RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin tulkintaan. Kehotusta liittyä julkisesti toimivaan liikkeeseen pidettiin vuonna 1931 mainitun lainkohdan tarkoittamana tekona, ja vedottiin liikkeen päämäärään. HO:n hyväksymistä perusteluista voi päätellä, että oli yllytetty valtiopetoksen valmisteluun eikä valtiopetokseen, joka mainitaan 1 momentin ankaramman rangaistusasteikon yhteydessä. Rangaistus (7 kuukautta vankeutta) ei osoita, kumpaa asteikkoa tuomioistuimet ovat soveltaneet.[25]

Toisessakin vuoden 1931 tapauksessa ilmenee vaikutteita aikaisemmasta valtiorikoksia koskevasta oikeuskäytännöstä. RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohtaa oli sovellettu vain ns. rauhanjulistajien jutussa. Nyt katsottiin päätöksessä mainitun artikkelin sisältäneen kehotuksen tällaisen rikoksen tekemiseen. Päätökseen lainatun artikkelin sanamuoto osoittaa kuitenkin, että Tulla kehotti nuorisoa korostamaan Suomen työläisille Neuvostoliiton puolustamisen tärkeyttä, mitä tekoa oli kieltämättä vaikea mahduttaa RL 12 luvun 5 §:ssä olevaan sanamuotoon (avun lupaaminen vieraalle valtiolle), ellei ottaisi huomioon tuomioistuinten päätöksiä rauhanjulistajien jutussa. On vaikeaa löytää rikosta, johon artikkeli kehottaisi; mahdollisesti tulisi kysymykseen yllytys sodanaikaiseen maanpetokseen, joka olisi ollut rangaistava teko vasta, jos maanpetos olisi tehty sodan sytyttyä. Tuomioistuinten epävarmuutta kuvastanee myös se seikka, että päätöksen johdantona, kuten valtiopetoksen valmistelua koskevissa jutuissa, on yleinen selostus kommunistien toiminnasta. Vii-

[25] Oikeustieteellisestä kirjallisuudesta ei löydy mainintoja siitä, onko RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin ankarampaa asteikkoa käytettävä vain, kun syytetty on kehottanut RL 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun valtiopetokseen vai onko tätä asteikkoa sovellettava myös, kun kehotus koskee muita RL 11 luvussa mainittuja rikoksia. *Forsman* on kuitenkin sitä mieltä (III, s. 1070), että lainkohta poikkeussäännöksenä on yleensä tulkittava strictissime juris. Vuonna 1931 säädetyn 11 luvun 4 a §:n voimaanastumisen jälkeen jälkimmäisen tulkintani hyväksyminen johtaisi siihen, että RL 11 luvussa mainittuun rikokseen tuloksettoman yllyttämisen rangaistusminimi olisi korkeampi kuin itse rikosta koskevan asteikon minimi.

meisen päätöksen perusteluista käy ilmi, että Leninin ja Stalinin teosten julkaisemistakin olisi voitu pitää rikokseen kehottamisena (... siinä yhteydessä kuin julkaiseminen oli tapahtunut...).

RL 16 luvun 8 §:n 1 momentin tulkinta osoitti merkkejä irtaantumisesta lainkohdan sanamuodosta. Tämä koski lähinnä syytteitä; syyte saatettiin nostaa rikokseen kehottamisesta, mutta HO katsoikin, että syytetty oli syyllistynyt perättömien tietojen levittämiseen.

Syyllisyyden subjektiivista puolta ei päätöksissä juuri pohdittu. Tämä kysymys olikin ajankohtainen vain, kun piti selvittää, oliko syytetty ollut tietoinen levittämiensä painotuotteiden rikollisesta luonteesta. Eräässä tapauksessa vuodelta 1924 HO:n hyväksymissä perusteluissa todetaan, että »Herää! Käy taisteluun!» julistusta levittänyt työmies oli syyllistynyt rikokseen kehottamiseen, koska hänellä sen takia, että lähettäjä oli toimihenkilönä yhtymässä, jossa oli vallalla yhteiskunnan vastaisia pyrkimyksiä, oli ollut syytä epäillä julistuksen sisällystä rikolliseksi, ja hän siitä huolimatta oli sitä levittänyt.[26] Perusteluista saa sen käsityksen, ettei syytetty ollut julistusta lukenut (tai ymmärtänyt), mutta että hän oli syyllistynyt tuottamukseen, koska hänen olisi pitänyt epäillä julistuksen sisältöä. RL 16 luvun 8 §:n 1 momentti edellyttää tahallisuutta.

RL 16 luvun 8 §:n 1 momentilla ei ollut suurtakaan merkitystä HO:n oikeuskäytännössä. Lainkohtaa sovellettiin pääasiassa vain ennen valtiopetoksen valmistelukäsitteen laajenemista vuonna 1924. Vaikka tämän jälkeen löytyy vain muutamia tapauksia, voi niissä havaita valtiorikoksia koskevan laajentavan tulkinnan vaikutusta.

b. *kehotus tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan tai rikoksen ylistäminen*

8 §:n 2 momentti: Jos joku... 1 momentissa mainitulla ... tavalla kehottaa tottelemattomuuteen lakia tahi laillisia sääntöjä vastaan taikka ylistää tahi koettaa uskotella rangaistavuudesta vapaaksi tekoa, joka laissa on rangaistuksen alainen, rangaistakoon vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi tahi sakolla (L 16. 4. 1919/44).

---

26 HO:n p. 23. 10. 1924 n:o 1406 (TMA).

Vuoden 1919 lainmuutoksella lisättiin tähän momenttiin uusi rikos, jota voidaan kutsua rikoksen ylistämiseksi; vuoden 1889 RL rankaisi tässä kohdassa ainoastaan kehotuksesta tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan. Forsman toteaa, että tämä rikos on 1 momentissa mainitun erityisrikoksen yleisempi muoto, 2 momentissa mainitun kehotuksen ei tarvitse kohdistua rikoslainsäädäntöön. Esimerkkinä 2 momentin tarkoittamasta rikoksesta Forsman mainitsee, että joku työläiskokouksessa kehottaa työläisiä olemaan noudattamatta työolosuhteita koskevia säännöksiä.[27] Serlachiuksen mukaan mainittu momentti koskee myös kehotusta tottelemattomuuteen yksityisoikeudellisia säännöksiä vastaan.[28]

Vuoden 1919 lainmuutosta, jolla rikoksen ylistäminen tuli rangaistavaksi teoksi, perusteltiin hallituksen esityksessä lyhyesti sillä, että tällainen ylistäminen oli omiaan vähentämään laillisen järjestyksen kunnioitusta.[29] Lakiehdotus, joka myös koski 1 momentin muuttamista, läpäisi eduskunnan keskusteluitta ja se hyväksyttiin yksimielisesti.[30]

16 luvun 8 §:n 2 momenttia käytettiin suunnilleen yhtä paljon kuin 1 momenttia (liitetaulukko VII). Juttujen aikajakautuma osoittaa molemmissa tapauksissa samoja tendenssejä, joskaan pääpaino ei 2 momentissa mainittua rikosta koskevien juttujen kohdalla ole yhtä selvästi 1920-luvun alulla. Yhdensuuntainen vuosittainen jakautuma selittyy kuitenkin osaksi sillä, että molempia momentteja sovellettiin samassa jutussa, joka tällöin esiintyy molemmissa taulukoissa (vuonna 1922 3 juttua sekä vuosina 1928, 1931 ja 1934 1 juttu).

Turun HO:n molempia lainkohtia koskevassa oikeuskäytännössä on huomattava ero. Rikokseen kehottamista koskevissa jutuissa HO oli melkein täysin passiivinen ja tyytyi muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vahvistamaan alioikeuksien päätökset, olivat ne sitten langettavia tai vapauttavia. 2 momentin soveltamisessa HO sitä vastoin usein poikkesi alioikeuksien kannasta, peräti 32 syytetyn kohdalla 73:sta HO muutti alioikeuden päätöstä. Taulukosta selviää, että HO melkein kaikissa tapauksissa noudatti ankarampaa linjaa kuin alioikeus. Kahdessa niistä vain kolmesta tapauksesta, jolloin alioikeudessa 8 §:n 2 momentin nojalla

27 *Forsman* III, s. 1074 s.

28 *Serlachius* II, s. 351.

29 Hallituksen esitys n:o 15 vuoden 1918 valtiopäiville, Asiakirjat I—II.

30 Valtiopäivät 1918, Pöytäkirjat, ss. 487 s., 529 ja 532.

tuomittua koskeva syyte hylättiin, HO sen sijaan sovelsi RL 16 luvun 24 §:ää. Syynä suurempaan erimielisyyteen oli luonnollisesti se, että 2 momentin sanamuoto aivan eri tavalla kuin 1 momentin mahdollisti erilaisia tulkintoja.

HO:n yhteensä 53 tuomiosta 50 koski vasemmistolaisia. 25 tapauksessa tuomittu on ollut äärivasemmiston (SKP:n tai eri nimillä kulkeneiden sosialististen puolueiden) kannattaja, 24 tapauksessa päätöksen pohjalta ei voi sanoa, kummasta työväenliikkeen suunnasta on ollut kysymys, mutta joukossa on myös SDP:n kannattajia (mm. kaksi kansanedustajaa), jotka tuomittiin punaisten vainajien muiston kunnioittamisesta. Tämän lisäksi yhdestä päätöksestä käy ilmi, että tuomittu on lukeutunut SDP:een (jo selostettu Soihdun kanne vuodelta 1934, s. 208). Yksi tuomittu kuului oikeistoon (Hämeen Sanomien päätoimittaja).[31] Mainittakoon, että yksi kolmesta vapautetusta oli äärioikeistolaisen Ajan Sanan päätoimittaja everstiluutnantti Arne Somersalo.[32] Jäljellä olevat kaksi tapausta eivät kuulu vasemmisto-oikeisto vastakohtaisasetelmaan. Tuomitut olivat kehottaneet tottelemattomuuteen rokotuspakkoa koskevaa lainsäädäntöä vastaan.[33]

Useimmat päätökset pohjautuivat vuoden 1919 lainmuutokseen. 38 tapauksessa tuomittu oli syyllistynyt rikoksen ylistämiseen tai yrittänyt uskotella rangaistavuudesta vapaaksi rikollista tekoa, ja vain neljäntoista tuomitun kohdalla on päätöksen perusteena kehotus tottelemattomuuteen laillisia sääntöjä vastaan; lisäksi yhden tuomitun katsottiin syyllistyneen molempiin tekomuotoihin.

Kuten 1 momenttia koskevissa tapauksissa tuomitut olivat usein lehdistön välityksellä syyllistyneet rikokseen. Nyt käsiteltävää lainkohtaa koskevissa tapauksissa tekovälineet olivat kuitenkin monipuolisemmat. Näytelmän esittämiselläkin voitiin syyllistyä rikoksen ylistämiseen. Tampereen RO, joka ensiksi käsitteli asiaa, tuomitsi vain näytelmän kirjoittajan, näytelmäseurueen johtajan ja eräät seurueen huvitoimikunnan jäsenet, mutta HO katsoi, että lisäksi näytelmän ohjaaja ja näyttelijät olivat syyllistyneet rikoksen ylistämiseen.[34]

---

31 HO:n p. 21. 10. 1935 n:o 1438 (THOA).

32 HO:n p. 18. 9. 1933 n:o 1315 (THOA).

33 HO:n p:t 25. 4. 1938 n:o 594 ja 19. 9. 1938 n:o 1096 (THOA).

34 HO:n p. 10. 9. 1923 n:o 1402 (TMA).

2 momentti verrattuna 1 momenttiin mainitsee tekotapoina julkisen suullisen ilmaisun sekä vaihtoehtoisena ilmaisumuotona kirjoituksen tai muun esittelyn, jota on levitetty tai joka on julkipantu. Tuomioistuimet tulkitsivat eräässä tapauksessa tämän säännöksen siten, että se esti pystyttämästä minkäänlaisia muistomerkkejä kansalaissodassa tai sen jälkiselvittelyssä kuolleiden punaisten haudoille,[35] kun taas eräässä toisessa tapauksessa pelkkä hautakiven pystyttäminen ei ollut rikoksen ylistämistä.[36] Kulkueen järjestäminen punaisten haudoille oli myös rikoksen ylistämistä.[37] Koska hautakiven pystyttämistä koskevat jutut ovat herättäneet huomiota kirjallisuudessa, on syytä referoida tuomioistuinten perusteluja näissä kahdessa jutussa.

Turun HO vahvisti päätöksellään 5. 12. 1923 n:o 1966 Hämeenlinnan RO:n 5. 9. 1923 antaman päätöksen, jolla seitsemän syytettyä oli RL 16 luvun 8 §:n nojalla tuomittu rangaistukseen rikoksesta yleistä järjestystä vastaan. Pääsyytetyt Henrik Toivola ja Jalmari Kuusela, jotka molemmat kuuluivat Hämeenlinnan Työväenyhdistyksen asettamaan kansalaissodassa vuonna 1918 surmansa saaneiden puoluetovereiden hautojen hoitokomiteaan, olivat ottaneet osaa sen päätöksen tekemiseen, jolla komitea oli päättänyt pystyttää muistopatsaan Hämeenlinnan seurakunnan hautausmaalla olevalle punaisten joukkohaudalle, sekä sopineet muistopatsaan valmistamisesta ja hautausmaalle toimittamisesta kuin myöskin ilman lupaa koonneet rahoja muistopatsaan hankkimista varten ja 20. 5. 1923 ottaneet osaa patsaan paljastamiseen ja sen johdosta hautausmaalla toimeenpantuun juhlatilaisuuteen, johon Kuusela oli toimittanut soittokunnan soittamaan. Toivola sekä syytetyt Kaarle Myllymäki ja Juho Aronen olivat tilaisuuden yhteydessä pitäneet puheita hautausmaalla ja Olga Leinonen oli puhunut hautausmaan vieressä olevilla samanlaisilla haudoilla. (Myllymäki ja Leinonen olivat SDP:n kansanedustajia.) Kuusela, Leinonen, Aronen ja Yrjö Packalén olivat laskeneet seppeleet haudalle, ja viimeinen syytetty, Kaarle Allenius, oli avustanut muistopatsaan paljastamisessa. Tuomioistuimet katsoivat, että syytetyt olivat tällä tavalla halunneet ylistää maan laillista hallitusta vastaan tehtyyn kapi-

35 HO:n p. 5. 12. 1923 n:o 1966 (TMA).

36 HO:n p. 1. 2. 1924 n:o 135 (TMA).

37 HO:n p. 5. 12. 1923 n:o 1968 (TMA). Samalla päätöksellä selvitettiin myös syyte paikallista nimismiestä kohtaan, joka oli pidättänyt kulkueen järjestäjän kuulusteluja varten ja pitänyt järjestäjän pidätettynä 2 vuorokautta säilyttäen häntä jalkaraudoissa. Nurmijärven KO, jossa kruununvouti syytti nimismiestä laittomasta vangitsemisesta, hylkäsi syytteen, mutta HO tuomitsi nimismiehen saamaan varoituksen ymmärtämättömyydessä tehdystä virkavirheestä.

naan osaaottaneiden aatetoverien rikoksia ja koettaneet uskotella rangaistavuudesta vapaiksi tekoja, jotka lain mukaan olivat rangaistuksen alaisia. Toivola ja Kuusela tuomittiin lisäksi luvattomasta rahankeräyksestä.

Pari kuukautta myöhemmin Turun HO niinikään vahvisti Riihimäen KO:n 25. 10. 1923 antaman päätöksen, jossa todettiin, ettei punaisten haudalle tuodun patsaan pystyttämistä voitu pitää rikoksen ylistämisenä. Vendla Nieminen tuomittiin kuitenkin valtiopetoksen ylistämisestä, koska katsottiin, että hän laskiessaan seppeleen haudalle oli syyllistynyt tähän rikokseen. Neljä muuta syytettyä tuomittiin kuitenkin sakkorangaistukseen RL 33 luvun 5 §:n nojalla, koska he luvatta olivat pysyttäneet patsaan lautamies Armas Laurilan omistamalle maalle. Lisäksi heidät velvoitettiin heti poistamaan patsas.[38]

Georg Branting on selostanut molempia ratkaisuja esimerkkeinä tuomioistuinten puolueellisuudesta. Branting referoi laajasti Hämeenlinnan hautapatsaan pystyttämisestä tehtyä kuulustelupöytäkirjaa, josta mm. käy ilmi, että patsas, joka muodostui kolmesta päällekkäin ladotusta hiomattomasta kivestä, oli ilman minkäänlaista kirjoitusta, että muistotilaisuuden pitämiseen oli saatu poliisiviranomaisten lupa ja että paikalla olleet poliisit eivät olleet pitäneet puheita rikollisina.[39] Riihimäellä pystytetty kivi oli myöskin vailla kirjoituksia, eikä edes mitään juhlallisuuksia järjestetty. Haudalle ainoastaan laskettiin kahdella punaisella nauhalla varustettu seppele.[40]

Joskin Brantingin esityksessä muuten on paljon virheellisyyksiä,[41] ei näissä kohdissa liene syytä epäillä hänen väitteitään. Kummassakaan päätöksessä ei edes väitetä, että missään vaiheessa patsaiden pystyttämisen yhteydessä verbaalisesti, lausutuin sanoin tai kirjoituksin, taikka kuvallisin esityksin olisi ylistetty rikosta. Rikoksen tekomuotona oli siis pelkkä patsaan pystyttäminen, seppeleen laskeminen, muistopuheen pitäminen ja jopa avustaminen patsasta paljastettaessa. Riihimäen tapaus

38 HO:n p. 1. 2. 1924 n:o 135 (TMA).

39 *Branting*, s. 32 ss.

40 *Branting*, s. 39.

41 *Brantingin* väite (s. 39), että Riihimäen seppeleenlaskija tuomittiin KO:ssa kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen (Brantingin harv.) kehotuksesta tottelemattomuuteen lakia vastaan, ei saa tukea asiakirjoista, sillä HO:n päätöstaltiossa mainittu Vendla Nieminen tuomittiin sekä KO:ssa että HO:ssa 50 päiväsakkoon rikoksen ylistämisestä. Hämeenlinnan RO:ssa syytettiin 7 henkilöä eikä »icke mindre än 6 personer», kuten Branting mainitsee (s. 38).

on tosin tulkinnanvarainen, koska tuomittu oli syyllistynyt rikokseen »laskiessaan» eikä »laskemalla» seppeleen, mutta toisaalta päätöksessä ei viitata rikollista sisältöä oleviin lausumiin.

Kun vertaamme tässä esille tulleita rikosmuotoja RL 16 luvun 8 §:n sanamuotoon, on jälleen turvauduttava Forsmanin tulkintaan. Forsman, jonka esitys tosin koskee vain rikokseen kehottamista, katsoi myös esim. kuvapatsaan voivan olla RL 16 luvun 8 §:ssä tarkoitettu esittely,[42] mutta hän tarkoitti ilmeisesti, että kuvan tai muun esittelyn jo sellaisenaan piti olla rikollista.[43] Hautapatsaat eivät sinänsä esittäneet mitään, vaan niiden sijoittamista tiettyyn paikkaan pidettiin rikollisena. Brantingin esityksestä ja HO:n päätöksistä saa myös sen vaikutelman, ettei tahdottu ylistää »kapinaa» vaan, kuten myöhemmin on sanottu, »vakaumuksensa puolesta kaatuneiden» muistoa.[44] Myöhemmässä oikeuskäytännössä valtiollisten vankien avustamista ei sinänsä pidetty rikoksen ylistämisenä (ks. kuit. s. 120).

Edellä esitetyt näkökohdat osoittavat kuitenkin, että laki tässä kohdin oli tulkinnanvarainen. Ei ole ihmeellistä, että tuomioistuimet vielä 1920-luvulla saattoivat pitää punaisten puolella kaatuneille pystytettyä muistomerkkiä rikoksen ylistämisenä, olkoonkin että Branting moraalisin perustein ja oman poliittisen näkemyksensä pohjalta saattoi pitää päätöksiä mitä arveluttavimpina. Hämeenlinnan jutussa käytetty epämääräinen rikosnimike »rikos yleistä järjestystä vastaan» osoittanee kuitenkin tuomioistuinten epävarmuutta.

Turun HO:n molemmissa hautakivijutuissa tekemät erisuuntaiset päätökset vaikuttavat ensi silmäyksellä ristiriitaisilta,[45] koska Hämeenlinnan tapauksessa syytetyt tuomittiin rikoksen ylistämisestä, mutta syyte hylättiin Riihimäen tapauksessa, yhtä syytettyä lukuun ottamatta. Näiden tapausten ero lienee siinä, että Hämeenlinnassa kaikki syytetyt olivat enemmän tai vähemmän aktiivisesti ottaneet osaa hautapatsaan paljastamisen yhteydessä pidettyyn muistotilaisuuteen, kun taas Riihimäellä kivi

42 *Forsman* III, s. 1070 verrattuna III, s. 679.

43 *Forsman* toteaa selostaessaan 8 §:n 1 momenttia: »Brottet kan dock äfven tänkas ske genom konkludenta handlingar, t.ex. genom en bildlig framställning, som förevisas i en folksamling och som innebär en tydlig uppmaning att begå det brott, som i bilder framställes.» (III, s. 1069).

44 Myös *Hiitonen* viittaa tähän, s. 136 ja s. 138 s.

45 Molemmat osapuolet valittivat molemmissa jutuissa, joten HO:lla oli vapaat kädet yhdenmukaistaa päätöksiään.

vietiin haudalle ilmeisesti ilman minkäänlaisia seremonioita; (seppele laskettiin vasta pari päivää myöhemmin). Tästä voisimme olettaa, että HO hyväksyi patsaan pystyttämisen punaisten haudalle, jos tämä tapahtui hiljaisuudessa. Jos sitä vastoin, kuten Branting teki, luovutaan puhtaasti juridisesta katsantokannasta, niin voidaan todeta, ettei Riihimäen tapauksessa RL 16 luvun 8 §:n soveltaminen ollut välttämätöntä, koska porvarillisissa piireissä pahennusta herättänyt patsas saatiin poistetuksi ja syylliset tuomituiksi täysin ei-poliittisen RL 33 luvun 5 §:n nojalla.

Hämeenlinnan patsaan kohtalo raukesi ilman oikeuden määräystä, sillä vähän aikaa patsaan pystyttämisen jälkeen se kaadettiin.[46] Viimeisen kerran patsasta koskeva asia oli esillä HO:ssa vuonna 1926. Patsaan muodostaneet kivet oli tällä välin siirretty mainitun H. Toivolan yksityiselle hautapaikalle, jossa ne oli räjäytetty elokuun 2. päivän vastaisena yönä 1923. Toivola vaati rangaistusta räjäyttämisestä eräälle lennätinmonttöörille ja korvausta kivien arvosta, mutta sekä Hämeenlinnan RO että Turun HO hylkäsivät syytteen toteennäyttämättömänä. Syytetty sai kuitenkin kärsiä omat oikeudenkäyntikulunsa, koska hän itse puheillaan oli aiheuttanut jutun vireillepanon.[47]

Vuoden 1918 kansalaissodasta esitetyt mielipiteet olivat 1920-luvulla useimmiten syynä rikoksen ylistämisestä tuomittuun rangaistukseen. Tuomioistuinten perustelut olivat monesti hyvin ylimalkaiset, mutta yhteensä kymmenen punaisten hautojen kunnioittamisesta tuomitun henkilön lisäksi ainakin kuusitoista henkilöä tuomittiin kansalaissodan hävinneen osapuolen ylistämisestä, (näistä kolmetoista kuului sivulla 000 mainittuun näytelmäseurueeseen). Päätöksistä ei yleensä ilmene, millä sanoilla kansalaissotaa oli ylistetty, mutta rikollisena pidettiin vuonna 1922 lausumaa, jonka mukaan »vielä tuhannet kansan parhaimmista kituivat vankikomeroissa syystä, että olivat työskennelleet jalomman ja onnellisemman yhteiskunnan toteuttamiseksi».[48] Rikollisena pidetyn näytelmän nimenä oli »Voitetut sankarit».[49] Kansalaissodan kymmenvuotismuistoksi Työväenjärjestöjen Tiedonantajassa 27. 1. 1928 julkaistu pääkirjoitus »Luokkasota» ylisti rikosta, koska siinä mm. kuvailtiin vuoden 1918 kapinallisten

---

46 *Branting*, s. 30.

47 HO:n p. 1. 3. 1926 n:o 237 (TMA).

48 HO:n p. 31. 8. 1922 n:o 1394 (TMA).

49 HO:n p. 10. 9. 1923 n:o 1402 (TMA).

aseisiin ryhtymistä itsepuolustukseksi aseistettua kapitalistista yhteiskuntaa vastaan, kun todellinen asiantila tuomioistuinten mielestä päinvastoin oli se, että kapinalliset itse asettuivat asevoimalla kukistamaan laillista yhteiskuntajärjestystä saadakseen siten vallan omiin käsiinsä.[50] Merkittävää on, että vuonna 1921 Suomen Työmiehessä esitetyn väitteen, että kapina ei ollut rikos vaan työtätekevän luokan itsepuolustustaistelu, katsottiin muiden samassa artikkelissa olleiden väitteiden ohella olevan RL 16 luvun 24 §:ssä tarkoitettu rikos, eikä siis artikkelista vastuussa olleita tuomittu erikseen RL 16 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla.[51]

Tultaessa 1930-luvulle voi HO:n päätöksistä päätellä, että kansalaissodan muistot saivat väistyä ajankohtaisempien kysymysten tieltä. Oikeudelliset toimenpiteet äärivasemmistoa vastaan aikaansaivat mm. sen, että poliittisille vangeille julkaistiin tervehdyksiä, joiden sitten katsottiin sisältävän näiden tekemien rikosten ylistämistä.[52] Myös SKP:n sisäiset ristiriidat[53] ja taistelu ns. hoipertelijoita vastaan tekivät välttämättömäksi ylistää niitä, jotka horjumatta olivat kärsineet aatteensa puolesta. Rikoksen ylistämisenä pidettiin uskollisuuteen vannottamista sille työväenliikkeelle, »jonka puolesta moni Suomenkin nuorisoliittolainen antoi henkensä taistelussa, jonka puolesta lauloimme Internationalea Turun hovissa, jonka puolesta olemme kärsineet vankiloissa ja vankiloiden ulkopuolella». Samassa jutussa Turun HO päinvastoin kuin Helsingin RO piti rikoksen ylistämisenä myös vankilassa oleville tovereille lausuttua »kunnioitusta».[54] Poliittisia oikeudenkäyntejä käsittelevän kirjan »Punaisten puolesta — valkoisia vastaan» julkaisija tuomittiin rikoksen ylistämisestä, ja kirja julistettiin menetetyksi.[55]

Everstiluutnantti Pajari oli vuonna 1933 Tampereella komennuksessaan olleiden suojeluskuntapäällystöön kuuluvien upseereiden seuraamana omasta aloitteestaan poistanut SDP:n puoluekokouksen johdosta salkoihin nostetut punaiset liput. KKO tuomitsi hänet aikanaan tästä

50 HO:n p. 6. 6. 1928 n:o 733 (TMA).

51 HO:n p. 16. 12. 1921 n:o 1550 (TMA).

52 Esim. HO:n p. 15. 12. 1930 n:o 2388 (THOA).

53 *Hakalehto* 1967, s. 236 s. *Upton*, s. 100 ss.

54 HO:n p. 28. 5. 1931 n:o 1544 (THOA).

55 HO:n p. 24. 11. 1930 n:o 2049 (THOA).

RL 16 luvun 14 §:n nojalla.[56] Koska Hämeen Sanomissa olleissa eri kirjoituksissa tätä tekoa oli vuoroin väitetty »miehen teoksi», vuoroin »kunniakkaaksi teoksi», niin lehden päätoimittaja ainoana oikeistolaisena tuomittiin Turun HO:ssa rikoksen ylistämisestä.[57]

HO:n käytäntö tässä selostetuissa tapauksissa ei kaivanne kommentteja. Tuomitut olivat kieltämättä ylistäneet rangaistavia tekoja, joita he oman poliittisen näkemyksensä takia eivät voineet pitää rikollisina.

RL 16 luvun 8 §:n soveltamisessa HO ei käyttänyt laajentavaa lain-tulkintaa. Sekä Helsingin RO:ssa että Turun HO:ssa hylättiin tämän pykälän nojalla vuonna 1933 nostettu syyte, joka perustui siihen, että eräät saman vuoden eduskuntavaaleja varten levitetyt vaalijulisteet oli tarkoitettu rikollisen kommunistisen toiminnan edistämiseksi ja että niitä oli levittänyt kommunistien asettama propagandatoimikunta.[58] Perusteluissa todettiin, että julistuksissa tosin esitettiin mm. yhteiskuntaoloihin aikaansaatavia muutoksia tarkoittavia vaatimuksia, mitkä toteutettuina olisivat omiaan suuressa määrin muuttamaan vallitsevia oloja, mutta ettei niissä kehotettu rikokseen tai tottelemattomuuteen laillisia sääntöjä vastaan eikä liioin ylistetty rikoksia.

Yhdeksän henkilöä neljästätoista, jotka Turun HO tuomitsi kehotuksesta tottelemattomuuteen lakia tai laillisia sääntöjä vastaan, oli vuonna 1929 kehottanut maan työläisiä kaksitoista tuntia kestävään yleislakkoon poliittisten vankien vaatimusten tukemiseksi. Helsingin RO katsoi, ettei kehotus työlakkoon käsittänyt rangaistavaa tekoa, mutta HO perusteli langettavaa päätöstään sillä, että oli kehotettu työväkeä »työsopimuksissa määrätystä irtisanomisajasta riippumatta» keskeyttämään työt kahdentoista tunnin ajaksi.[59] HO:n kanta oli täysin päinvastainen kuin kymmenen vuotta aikaisemmin. Vuonna 1921 HO vapautti syytteestä alioikeudessa RL 16 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla tuomitun henkilön, joka oli kehottanut erään kartanon työläisiä lakkoon, »emedan enbart uppmaning till arbetsstrejk icke är i lag belagd med straff».[60] Tapaukset voisi nähdä esimerkkinä HO:n oikeuskäytännön kiristymisestä, mutta on muistettava, että tällä välin oli astunut voimaan vuoden 1922 TyösopimusL, jonka

56 KKO:n p. 19. 9. 1934 n:o 2531 (KKOA).
57 HO:n p. 21. 10. 1935 n:o 1438 (THOA).
58 HO:n p. 20. 11. 1934 n:o 1737 (THOA).
59 HO:n p. 25. 2. 1931 n:o 534 (THOA).
60 HO:n p. 15. 11. 1921 n:o 1364 (TMA).

mukaan lakko oli rikkomus työsopimusta vastaan. Forsman myös pitää kehotusta tottelemattomuuteen työlainsäädäntöä vastaan 8 § 2 momentissa tarkoitettuna rikoksena (s. 211). On kuitenkin huomattava, ettei edes vuoden 1931 TyörauhaL asettanut rangaistusuhan alaiseksi p e l k k ä ä kehotusta lakkoon (s. 255). Useista lakoista huolimatta ei HO:n oikeuskäytännöstä löydy muita tällaisia tapauksia. Lähteiden vaietessa ei voi sanoa mitään siitä, missä määrin syytteeseen ja HO:n päätökseen on vaikuttanut se seikka, että kysymyksessä oli sosialistien suunnittelema, poliittiseksi katsottava lakko.[61]

Turun HO katsoi kahdessa tapauksessa, että kehotus tiettyyn toimintaan tulevan sodan syttyessä oli kehotus tottelemattomuuteen lakia ja laillisia sääntöjä vastaan.[62] Ensimmäisessä tapauksessa Helsingin RO oli vuonna 1921 todennut, että syytetty tosin oli kehottanut työläisnuorisoa sodan syttyessä kääntämään aseensa päälliköitään ja porvareita vastaan, »mutta koska tuossa lausunnossa oli kosketeltu vastaisia olosuhteita, joista oli mahdoton edeltä käsin tietää tulivatko ne syntymään», niin RO hylkäsi syytteen. Onkin kyseenalaista, voidaanko 2 momentin säännöstä soveltaa silloin, kun vasta tulevaisuus näyttää, onko yleensä mahdollista seurata kehotusta. RO:n päätöksessä mainitut lausumat sisälsivät kehotuksen valtio- ja maanpetokseen; HO:n 8 §:n 2 momenttiin nojautuva päätös vaikuttaa tästä syystä »kompromissilta» (ks. myös s. 209).

c. julkinen asevelvollisen houkutteleminen jäämään pois kutsunnasta jne. tai käyttäytymään palvelusvelvollisuutensa vastaisesti

Säännöksellä ei ollut mainittavaa osaa HO:n oikeuskäytännössä. Eräässä tapauksessa vuodelta 1931 syytetyn katsottiin syyllistyneen yksin teoin tehtyyn julkiseen kehotukseen RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohdassa mainitun rikoksen tekemiseen ja asevelvollisten houkuttelemiseen toimimaan palvelusvelvollisuutensa vastaisesti.[63]

61 *Kivimäki* toteaa, (Työlakko yksityisoikeudellisilta vaikutuksiltaan, Turku 1927), että yllytys sinänsä laittomaan (esim. virkamiesten) lakkoon on rangaistava teko, mutta että yllytystä lakkoon, joka rikkoo vain työsopimusta, ei voida pitää RL 16 luvun 8 §:ssä mainittuna rikoksena, mt. s. 178 s.

62 HO:n p:t 7. 11. 1922 n:o 1949 (TMA) ja 9. 2. 1934 n:o 189 (THOA); viimeksimainittu tapaus selostettu s. 208.

63 HO:n p. 6. 2. 1931 n:o 330 (THOA).

d. julkinen painokirjoituksella tai kuvallisella esityksellä tapahtunut Suomen lipun tai valtakunnanvaakunan häpäiseminen

Ainoat valitukset, jotka koskivat tämän säännöksen nojalla langetettua tuomiota, jätettiin HO:ssa vuonna 1931 tutkimatta, koskei kumpikaan valittaja ollut liittänyt valitukseensa täydellistä alioikeuden pöytäkirjaa.[64]

e. hallituksen, eduskunnan, julkisen viranomaisen taikka laillisen yhteiskuntajärjestyksen halventaminen ilmeisesti perättömiä tietoja levittämällä (vuosina 1919—1930)

24 §. Joka julkisesti väkijoukossa esittää taikka kirjoituksen kautta tai muuten levittää ilmeisesti perättömiä tietoja, jotka ovat omansa halventamaan hallitusta, kansaneduskuntaa tai sen valiokuntaa tahi julkista viranomaista taikka saattamaan niiden toimenpiteen tahi laillisen yhteiskuntajärjestyksen halveksimisen alaiseksi taikka aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle, rangaistakoon sakolla.

Jos esityksen tahi tiedonannon tarkoituksena oli sellainen halventaminen, kuin edellä on sanottu, tai vaaran aikaansaaminen yleiselle järjestykselle, olkoon rangaistus sakkoa vähintään sata markkaa tai vankeutta korkeintaan yksi vuosi (L lisäyksestä Rikoslain 16 lukuun, 4. 1. 1919/1).

Vuonna 1919 voimaan astunut RL 16 luvun 24 § liittyi uuteen PainovapausL:iin, jonka yhteydessä se käsiteltiin eduskunnassa. »Tynkäeduskunnan» muutamat sosiaalidemokraattiset kansanedustajat vastustivat jyrkimmin mainittua lainkohtaa koskevaa esitystä ja ehdottivat sen kokonaan hylättäväksi,[65] mutta myös maalaisliiton edustajat olivat epäilevällä kannalla. Kansanedustaja Niukkanen yhtyi sosiaalidemokraattien hylkäämisehdotukseen,[66] koska hän katsoi, että esityksen mukaan maalaispoliisi tulisi antamaan arvostelunsa jokaisesta kokouksissa ja muualla pidetystä puhe-esityksestä, ja tämän arvostelun mukaan tuomioistuin sitten tuomitsisi. Niukkasen mukaan tämä järjestelmä oli käytännössä sama kuin venäläisen poliisin aikana.[67] Edustaja Alkio halusi

64 HO:n p. 1. 5. 1931 n:o 1276 (THOA).
65 Valtiopäivät 1918, Pöytäkirjat, s. 214.
66 Valtiopäivät 1918, Pöytäkirjat, s. 215.
67 Valtiopäivät 1918, Pöytäkirjat, s. 156.

edustaja Takkulan kannattamana muuttaa sanamuodon »ilmeisesti» muodoksi »todistettavasti», koska hänen mielestään puhuttaessa »todistettavasta» liikuttiin oikeudellisella pohjalla, kun taas muoto »ilmeisesti» antoi vapauden tehdä johtopäätöksiä.[68] Oikeiston taholta edustaja Haataja huomautti, että Alkion ehdotus merkitsi lainkohdan tulemista ankarammaksi, ja edustaja Wreden mielestä ei perättömyyttä yleensä voitukaan todistaa.[69] Sekä hylkäämis- että muutosehdotus hylättiin äänestyksen jälkeen.[70] Lainkohta oli voimassa vuoteen 1930, jolloin se voimakkaan oikeistovirtauksen aikana korvattiin uudella, huomattavasti ankarammalla säännöksellä.

Serlachius painottaa, että lainkohta asetti rangaistavaksi nimenomaan perättömien t i e t o j e n levittämisen, mutta että se ei koskenut väärää arvostelua. Esimerkkinä väärästä arvostelusta mainitaan sanonta »Korkein oikeus langettaa luokkatuomioita». Serlachius totesi, ettei aina ollut helppo ratkaista, sisälsikö halventava lausuma, jolloin ratkaisevaa oli asiallinen sisältö eikä muoto, tosiseikan kertomisen vai arvostelun, mutta epävarmoissa tapauksissa oli noudatettava vanhaa sääntöä »in dubio mitius». Serlachius katsoi lisäksi, että lainsäädäntö mainitusta syystä oli vallinainen, mitä voidaan pitää ennakointina tulevasta ankarammasta linjasta.[71]

Turun HO:n käsiteltävinä olevista jutuista voidaan päätellä, että RL 16 luvun 24 §:ää sovellettiin huomattavasti useammissa tapauksissa kuin saman luvun 8 §:n säännöksiä (liitetaulukko VIII). Juttujen lukumäärä noudattaa samaa tendenssiä kuin 8 §:n nojalla käytyjen oikeudenkäyntien; useimmat tapaukset esiintyivät 1920-luvun alkuvuosina, vuosikymmenen puolessavälissä syytteet loppuvat miltei kokonaan ja 1930-luvulle tultaessa voidaan havaita pientä nousua. Tosin tendenssin voimakkuus on tässäkin tapauksessa osittain riippuvainen siitä, että monet henkilöt olivat syytteessä samanaikaisesti sekä RL 16 luvun 8 §:ssä että 24 §:ssä mainituista rikoksista.

---

68 Valtiopäivät 1918, Pöytäkirjat, s. 214.

69 Ks. edell. alaviite.

70 Valtiopäivät 1918, Pöytäkirjat, s. 215.

71 *Serlachius* II, s. 352 s.

RL 16 luvun 24 §:n tulkinnassa HO melko tarkasti seurasi alioikeuksien päätöksiä. Vuoden 1923 kohdalla olevat rangaistusten korottamiset ja alioikeudessa vapautettujen HO:ssa saamat tuomiot johtuivat jo mainitusta näytelmästä »Voitetut sankarit», jonka esittämiseen vaikuttaneita henkilöitä syytettiin sekä RL 16 luvun 8 §:n että 24 §:n nojalla.[72] Vuosina 1920—1922 poistettujen alioikeuksien päätösten suuri lukumäärä yhtä tapausta lukuun ottamatta johtui siitä, että HO PainovapausL 49 §:n nojalla katsoi niitä käsitellyn väärässä forumissa. Jutut koskivat SDP:n vuoden 1919 eduskuntavaaleja varten painattamien julistusten levittämistä. HO:n mukaan jutut piti käsitellä siinä RO:ssa, jonka tuomiopiirissä julisteet oli painettu.[73] HO osoitti kuitenkin horjuvuutta oikeaa oikeuspaikkaa koskevassa kysymyksessä. Ensimmäisen kerran KO:n päätös kumottiin ja poistettiin jo syyskuussa 1920.[74] Huhtikuussa 1921 hylättiin KO:n päätöksiä koskevat valitukset yhtä lukuun ottamatta, jolloin sakkorangaistusta alennettiin,[75] saman vuoden toukokuusta lähtien poistettiin kaikki päätökset, jotka oli tehty muussa kuin painopaikan RO:ssa, mutta marraskuulta 1921 löytyy yksi hajatapaus, jolloin HO hylkäsi Loviisan RO:n langettamasta sakkorangaistuksesta tehdyn valituksen. Tässä tapauksessa tuomittu oli levittänyt eräitä Helsingissä ja Vaasassa painettuja vaalijulisteita.[76] Samat HO:n jäsenet eivät osallistuneet eri suuntiin menevien päätösten tekoon, mutta on todettava, että HO:n eri osastojen päätösten koordinointi jätti paljon toivomisen varaa.

RL 16 luvun 24 § muodostui yksinomaan viranomaisten aseeksi taistelussa vasemmalta tulevia mielipiteitä vastaan. Turun HO:n vuosina 1919—1930 langettamasta 80 tuomiosta kaikki, kahta epävarmaa tapausta mahdollisesti lukuun ottamatta, kohdistuivat vasemmistoon. Päätöksissä vasemmiston sisäinen jakautuma oli seuraava: 25 kommunistia tai sosialistia, 23 sosiaalidemokraattia, (joista 16 tapausta koski vuoden 1919 eduskuntavaaleja varten levitettyä vaaliaineistoa), 30:n puoluekanta ei käy ilmi päätöksestä. Vuoden 1924 jälkeen kaikki, tosin harvat, tapaukset kos-

---

72 HO:n p. 10. 9. 1923 n:o 1402 (TMA).

73 Esim. HO:n p. 2. 5. 1921 n:o 649 (TMA).

74 HO:n p. 20. 9. 1920 n:o 1018 (TMA).

75 HO:n p:t 22. 4. 1921 n:o 563 a—569 ja 25. 4. 1921 n:o 584 (TMA).

76 HO:n p. 21. 11. 1921 n:o 1394 ja akti 1919 R.D. 364: 3 (TMA) verrattuna HO:n päätökseen 27. 3. 1920 n:o 206 (TMA). Ks. myös KKO 1923 p. I 27, jonka mukaan julkaisupaikan RO on oikea forum.

kivat kommunisteja tai sosialisteja. Myös vapautetut kuuluivat vasemmistoon lukuun ottamatta vuonna 1929 vapauttavan tuomion saanutta surullisen kuuluisaa Ernesti Hentusta, josta lähemmin s. 234.

Lain astuttua voimaan sitä ryhdyttiin heti soveltamaan sosiaalidemokraatteja vastaan. Nämä julkaisivat ennen vuoden 1919 eduskuntavaaleja eräitä julistuksia ja toimintaohjeita otsikoilla »Sorron yöstä nouskaa!» ja »Eduskuntavaalit Maaliskuun 1—3 päivänä, Neuvoja ja ohjeita paikallisille vaalitoimitsijoille» sekä ruotsiksi mm. »En afgrund af elände och förtryck» ja »Arbetare! Upp ur förtryckets natt!», joissa arvosteltiin hallituksen, eduskunnan ja viranomaisten toimenpiteitä kansalaissodan jälkeen. Syytteeseen asetettiin toisaalta SDP:n puoluetoimikunnan johtaja Väinö Tanner ja julistuksia painaneen kirjapainon faktori Aksel Salmi,[77] mutta myös monet paikalliset SDP:n toimihenkilöt joutuivat edesvastuuseen julistusten levittämisestä. Rankaisutoimenpiteet jäivät kuitenkin de facto rajoittuneiksi, koska monet rangaistuksista poistettiin HO:ssa sillä perusteella, että alueellisesti väärä alioikeus oli käsitellyt syytteitä. Toimenpiteet SDP:ta vastaan aiheuttivat puolueen taholta eduskunnassa tehdyn välikysymyksen vaalivapauden loukkaamisesta[78] sekä epäonnistuneen yrityksen saada RL 16 luvun 24 § kumotuksi.[79] Tämän lakialoitteen käsittelyn yhteydessä SDP:n kansanedustajat käyttivät tulikivenkatkuisia puheenvuoroja, joissa jyrkästi tuomittiin sosialistilaiksi nimitetty 24 § ja joissa peittelemättä todettiin, että tuomioistuimet olivat soveltaneet lakia puolueellisesti.[80]

Vasemmistososialistit tuomittiin RL 16 luvun 24 §:n nojalla pääasiassa heidän lehdistössään julkaistujen artikkeleiden takia. Eniten viranomaiset kiinnittivät huomiota ennen STP:n lakkauttamista ilmestyneeseen Suomen Työmieheen (kymmenen tuomiota) ja sen seuraajaan Työväenjärjestöjen Tiedonantajaan (kolme tuomiota). Tarkemmin määrittelemättä jääneistä vasemmistolaisista suurin osa kuului Tampereen Jalkinetyöläisten näytelmäseurueen puolesta toimineisiin henkilöihin (kahdessa jutussa 24 tuomiota), jotka tuomittiin esitettyjen näytelmien takia.[81]

---

77 HO:n p:t 8. 4. 1921 n:o 459 ja 30. 6. 1921 n:o 891 (TMA).

78 Valtiopäivät 1919, Pöytäkirjat I, s. 78 s. ja ss. 211—236.

79 Valtiopäivät 1919, Liitteet III, s. 276 (Arhon A. O. ym. lakialoite n:o 14) ja Pöytäkirjat II, s. 1193.

80 Valtiopäivät 1919, Pöytäkirjat I, ss. 554—566.

81 HO:n p:t 10. 9. 1923 n:o 1402 ja 31. 3. 1924 n:o 530 (TMA).

Selostettaessa RL 16 luvun 24 §:ään nojautuvaa oikeuskäytäntöä on päähuomio kiinnitettävä kahteen seikkaan. Ketä tai mitä suojattiin, ja miten tuomioistuimet totesivat, että esitetyt tiedot olivat ilmeisesti perättömiä?

RL 16 luvun 24 § sääti rangaistuksen sille, joka halvensi hallitusta, eduskuntaa, julkista viranomaista taikka laillista yhteiskuntajärjestystä. Tässä kiinnitetään huomiota lähinnä siihen, mitä viranomaisia säännöksellä suojattiin. (Laillinen yhteiskuntajärjestys on epämääräinen käsite; sitä selvitetään levitettyjen tietojen perättömyyttä koskevan kysymyksen yhteydessä.) Kansalaissodan jälkeisissä oloissa oli luonnollista, että vasemmiston katkeruus suuntautui ensisijaisesti järjestys- ja oikeusviranomaisia kohtaan. Vuonna 1922 Turun HO tuomitsi rangaistukseen henkilöitä, jotka olivat halventaneet tuomioistuimia [82] (Turun HO mukaanluettuna),[83] vankeinhoitohallitusta,[84] EK:a (»ohranaa») [85] ja järjestysviranomaisia (Helsingin kaupungin poliisimestaria),[86] ja vuonna 1923 eräs henkilö tuomittiin Tammisaaren pakkotyölaitoksen viranomaisten halventamisesta.[87] Useista HO:n päätöksistä näkyy, että etenkin »luonnollinen vihollinen» EK oli hyökkäysten kohteena; artikkelien otsikot, kuten »Ohrana — kulttuuriyhteiskunnan mätäpaise»,[88] »Ohranan naishimo» ja »Ihmisten metsästäminen. Ohrana työläisten niskassa»,[89] puhuvat jo selvää kieltänsä. Myös sotalaitos [90] ja suojeluskunnat [91] kuuluivat suojan piiriin.

Lain sanamuodosta ei kuten ei sen esivalmistelutöistäkään selviä, oliko laki tarkoitettu suojaamaan vain tietojen esittämisen aikana istuvaa hallitusta ja sen aikaisia viranomaisia, vai voitiinko 24 §:n nojalla tuomita myös henkilöitä, jotka olivat lausuneet jotain aikaisemmista hallituksista ja julkisista viranomaisista. Tuomioistuimet asettuivat empimättä viimeksi mainitulle kannalle. Vuonna 1922 katsottiin edellisen hallituksen arvosteleminen 24 §:ssä tarkoitetuksi rikokseksi,[92] vuonna 1923 tuomittiin

---

82 HO:n p. 16. 1. 1922 n:o 40 (TMA).
83 HO:n p. 26. 5. 1922 n:o 1118 (TMA).
84 HO:n p. 17. 3. 1922 n:o 574 (TMA).
85 HO:n p. 9. 3. 1922 n:o 524 (TMA).
86 HO:n p. 25. 9. 1922 n:o 1626 (TMA).
87 HO:n p. 22. 1. 1923 n:o 65 (TMA).
88 HO:n p. 11. 9. 1924 n:o 1160 (TMA).
89 HO:n p. 26. 5. 1922 n:o 1118 (TMA).
90 HO:n p. 8. 12. 1922 n:o 2270 (TMA).
91 HO:n p. 4. 10. 1923 n:o 1598 (TMA).
92 HO:n p. 9. 3. 1922 n:o 524 (TMA).

eräs henkilö, joka oli halventanut vuoden 1918 valkoista armeijaa ja maassa olleita saksalaisia sotajoukkoja,[93] ja seuraavana vuonna henkilö, joka oli arvostellut kansalaissodassa toimineita hallituksen sotajoukkoja ja niiden hallinnon asettamia vankilaviranomaisia.[94] Suoja ei ulottunut ajallisesti kauemmaksi taaksepäin kuin vuoteen 1918. HO:n päätöstaltioista ei löydy ainoatakaan tapausta, jossa jotakuta olisi syytetty Venäjän vallan aikaisten hallitusten tai viranomaisten halventamisesta. Tämä havainto ei antane aihetta kommentteihin.

Esimerkein voidaan parhaiten valaista Turun HO:n suhtautumista 24 §:n sanamuotoon, jonka mukaan rangaistavuuden edellytyksenä oli, että levitetyt tiedot olivat i l m e i s e s t i p e r ä t t ö m i ä.

Vuonna 1920:

Turun HO tuomitsi toimittaja Pekka Häklin hallitusta halventavien, ilmeisesti perättömien tietojen levittämisestä vankeusrangaistukseen. Tampereen RO oli vapauttanut Häklin, koska hänen vastuullaan julkaistu kirjoitus »tosin oli kirjoitettu erittäin räikeään muotoon, mutta ... se ei sisältänyt sellaista rikosta kuin Rikoslain 16 luvun 24 §:ssä mainittiin ...».[95]

Vuonna 1921:

HO vahvisti Tampereen RO:n päätöksen, jolla eräät SSTP:n toimihenkilöt oli tuomittu rangaistukseen siitä, että heidän vastuullaan julkaistussa julistuksessa yritettiin herättää myötätuntoa punavankien vapauttamisasiaan antamalla kuvaus kapinan syistä, vankien kohtelusta, oikeudenkäynneistä, toimenpiteistä SSTP:ta kohtaan ja yleensä hallituksen toimenpiteistä kapinan kukistamiseksi ja itsenäisyyden turvaamiseksi. Syytettyjen katsottiin syyllistyneen 24 §:ssä tarkoitettuun rikokseen, »vaikkakin kapinavankien kohtelussa oli saatettu mennä yli sen, mitä kapinan kukistamiseksi oli ollut tarpeen ...».[96]

Vuonna 1922:

HO ja Helsingin RO katsoivat selvitetyksi, että Toivo Hjalmar Långström oli 7. 8. 1921 Hesperian puistossa Helsingissä toiseen tuhanteen nou-

93 HO:n p. 2. 11. 1923 n:o 1763 (TMA).
94 HO:n p. 25. 4. 1924 n:o 634 (TMA).
95 HO:n p. 29. 3. 1920 n:o 462 (TMA).
96 HO:n p. 16. 12. 1921 n:o 1550 (TMA).

sevalle väkijoukolle pitänyt puheen, jossa oli »kosketellen viranomaisten ja tuomioistuinten viime aikoina tekemiä täysin laillisia toimenpiteitä yhteiskunnassa esiintyvien rikollisten ilmiöitten estämiseksi ja rankaisemiseksi, vääristelemällä ja salaamalla tosiseikkoja (tekijän harv.) lausunut, paitsi muuta, että meillä kansanedustajia tuomitaan pitkäaikaisiin vankeusrangaistuksiin työväen juhlatilaisuudessa pitämänsä puheen johdosta, että rauhallisen työväestön kokouksiin tunkeudutaan aseellisin voimin häiriten niitä ja estetään täysin laillisissa puitteissa toimiva työväki kokoontumasta, että työväen sananvapautta sorretaan loukkaamalla työväen sanomalehtiä ja telkemällä sanomalehtien toimittajia syyttömästi linnaan pitkiksi ajoiksi sekä että työväen aatteen esitaistelijoita suljetaan tyrmään pelkästään siitä syystä, että ovat olleet perustamassa työväen puoluetta», mitkä perättömät lausumat olivat olleet omiaan kuulijoissa saattamaan viranomaisten ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen toimenpiteet halveksimisen alaisiksi.[97]

Vuonna 1923:

Ville Harinen tuomittiin vankeusrangaistukseen, koska hänen vastuullaan julkaistun kirjoituksen otsikossa oli suojeluskunnasta käytetty sanaa »verimiehet» ja kirjoituksessa lausuttu suojeluskunnan olevan porvariston verinen ase työväenluokkaa vastaan. Nämä väitteet olivat ilmeisesti perättömiä ja omiansa halventamaan laillista yhteiskuntajärjestystä, jonka turvaamiseksi suojeluskuntalaitos oli olemassa.[98]

Ville Harinen tuomittiin vielä samana vuonna »Vainovuosilta»-nimisen teoksen kustantajana. RO:n ja HO:n mielestä teos sisälsi seuraavat ilmeisesti perättömät tiedot: että Suomen lailliset sotajoukot eli valkoinen armeija oli vapaussodan ollessa päättymäisillään tehnyt veristä siivoa ampumalla yhteen kasaan parhaassa iässä olevia miehiä, nuorukaisia, kukoistavia neitosia, lapsia, vanhoja ukkoja ja akkoja, kuoleman kielissä olevia sairaita ja rampoja; että nämä sotajoukot, joihin kuuluneita henkilöitä oli nimitetty lahtareiksi, luokkasodassa olivat voittaneet itselleen rikoksentekovapauden; että Suomessa yllytys murhaan oli ollut julkista ja luvallista; että hallituksen puolella taistelleet saksalaiset sotajoukot olivat olleet rosvoretkikunnan vertaisia; että vapaussodan tarkoituksena oli ollut vapauttaa talonpojat lakia noudattamasta ja tappaa sukupuuttoon kaikki köyhät ihmiset; että vapaussodan kautta laillisuudeksi nimitetty laittomuus oli palautettu sekä että laillisuuden nimessä suoritetut teloitukset olivat jääneet tuomioistuinten monopoliksi. Lausumien katsottiin halventavan valtakunnan laillisia viranomaisia, oikeuslaitosta, hallituksen sotajoukkoja ja laillista yhteiskuntajärjestystä.[99]

---

97 HO:n p. 16. 1. 1922 n:o 40 (TMA).

98 HO:n p. 4. 10. 1923 n:o 1598 (TMA).

99 HO:n p. 2. 11. 1923 n:o 1763 (TMA).

Kalle Kankari tuomittiin RL 16 luvun 24 §:n nojalla, koska »Suomen työväen joulu 1922» -nimisessä julkaisussa oli esitetty kuva Hennalan kasarmin lähellä vuonna 1918 muka teloitetuista naisista sekä julkaistu tuohon kuvaan liittyvä kirjoitus, jossa väitettiin valkoisten häväisseen ja murhanneen työläisnaisia, vaimoja ja lapsia. Sekä kuvan että kirjoituksen katsottiin sisältäneen ilmeisesti perättömiä tietoja.[100]

Vuonna 1924:

Näytelmässä »Sovittamattomat» katsottiin laillinen yhteiskuntajärjestys saatetun halveksimisen alaiseksi, kun oli esitetty sellainen perätön väite, että kansalaissodassa punaisten puolella taistelleiden vaikutteet, toiminta ja päämäärä olivat jalompia ja oikeutetumpia kuin yhteiskuntajärjestykseen nojautuvien ja sen puolesta taistelevien.[101]

HO hylkäsi 28. 8. 1924 August Niemistön Hämeenlinnan RO:n päätöksestä tekemän valituksen; RO oli tuominnut Niemistön sakkoihin, koska hänen vastuullaan ilmestyneessä Työväenjärjestöjen Tiedonantajassa oli ollut otsikolla »Fascistien suunnitelmat tehtävä tyhjiksi» varustettuun kirjoitukseen liittynyt k u v a, joka oli omiansa saattamaan laillisen yhteiskuntajärjestyksen halveksimisen alaiseksi.[102]

Samana päivänä HO hylkäsi toisenkin Niemistön Hämeenlinnan RO:n päätöksestä tekemän valituksen. Tässä tapauksessa RO oli tuominnut Niemistön, koska Työväenjärjestöjen Tiedonantajassa oli julkaistu kirjoitus, »joka koko yleiseltä sävyltään oli ollut sen laatuinen», että se oli ollut omiaan saattamaan hallituksen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen halveksunnan alaiseksi.[103]

Monet RL 16 luvun 24 §:n nojalla tuomitut olivat epäilemättä syyllistynet ilmeisesti perättömien (fakta)tietojen levittämiseen, mutta yllä on esitetty etupäässä sellaisia esimerkkejä, joissa tuomittu ei niinkään paljon ole esittänyt faktoja kuin mielipiteitä ja arvoarvostelmia, jotka Serlachiuksen mukaan eivät kuuluneet lain piiriin. HO:n päätöksistä huomaamme kuitenkin, ettei perättömien tietojen taikka edes ylipäänsä tietojen esittäminen ollut välttämätön edellytys lain soveltamiselle. Suojeluskunnasta esitettyjä invektiivejä pidettiin perättöminä; viimeksi mainituissa HO:n päätöksissä ei edes väitetä, että olisi esitetty perättömiä, taikka vielä vähemmän, ilmeisesti perättömiä tietoja, vaan on riittänyt,

100 HO:n p. 29. 11. 1923 n:o 1919 (TMA).
101 HO:n p. 31. 3. 1924 n:o 530 (TMA).
102 HO:n p. 28. 8. 1924 n:o 1078 (TMA).
103 HO:n p. 28. 8. 1924 n:o 1079 (TMA).

että kuva tai kirjoitus »yleiseltä sävyltään» oli saattanut laillisen yhteiskuntajärjestyksen halveksimisen alaiseksi. HO oli siis jo vuonna 1924 omaksunut linjan, jonka mukaan RL 16 luvun 24 §:n nojalla, mutta sen sisällöstä riippumatta, saatettiin tuomita laillista yhteiskuntaa »solvanneet» vain näiden esittämien mielipiteiden takia. Joskin HO näissä tapauksissa yleensä passiivisesti omaksui alioikeuksien kannan, on muistettava, että HO jo vuonna 1920 katsoi syytetyn syyllistyneen ilmeisesti perättömien tietojen levittämiseen, vaikka alioikeus vapauttavassa päätöksessään totesi ainoastaan, että kirjoitus oli laadittu »erittäin räikeässä muodossa».

Vaikka Turun HO siis aina ei edes vaatinut, että olisi esitetty minkäänlaisia perättömiä tietoja, on vielä luotava silmäys niihin päätöksiin, joissa todella viitataan tällaisten tietojen esittämiseen. Kuten on todettu, oli kansalaissodan jälkiselvittely ja valkoinen terrori vasemmiston jatkuvan huomion kohteena, mikä näinä vuosina käy ilmi myös eduskunnan pöytäkirjoista. Useat RL 16 luvun 24 §:n nojalla tuomitut olivatkin esittäneet tietoja ja mielipiteitä juuri näistä tapahtumista. Tämän yhteydessä on muistettava, etteivät porvarilliset piirit olleet tähän aikaan valmiita ainakaan kovin laajasti myöntämään valkoisen terrorin olemassaoloa, joten tätä kysymystä ei voitu pitää ristiriidattomana totuutena. Tuomioistuimetkin omaksuivat »virallisen totuuden» ja katsoivat, että kaikki väitteet valkoisten suorittamista murhista olivat ilmeisesti perättömiä. Ainoa maininta siitä, että oli olemassa myös toisia käsityksiä, löytyy esimerkeissä olevasta HO:n päätöksestä vuodelta 1921, johon on jäljennetty Tampereen RO:n epäily siitä, että vankien kohtelussa oli saatettu mennä yli sen, mikä oli ollut tarpeen kapinan kukistamiseksi. Vaikka tuomioistuinten jäsenten näihin tietoihin kohdistama torjuva asenne psykologisesti kyllä on ymmärrettävää, se johti kuitenkin siihen, että kaikki vasemmiston taholta (mutta vain sieltä) tulleet tiedot kansalaissodan tapahtumista leimattiin perättömiksi ja siis rikollisiksi. Santeri Alkion epäily siitä, ettei sanamuoto »ilmeisesti perätön» taannut riittävää oikeusturvaa syytetylle, osoittautui HO:n oikeuskäytännön valossa oikeaksi.

Joskin siis valkoisesta terrorista tähän aikaan saatettiin olla eri mieltä, löytyy myös tapauksia, jotka osoittavat, että *ilmeisen oikeitakin* tietoja leimattiin perättömiksi. Toivo Hj. Långström tuomittiin perättömien tietojen levittämisestä, mm. koska hän puheessaan oli väittänyt, että työväen aatteen kannattajia oli suljettu vankiloihin pelkästään sen perus-

teella, että he olivat olleet perustamassa työväen puoluetta. Täysin käsittämätöntä on, että HO, joka itse ensimmäisenä oikeusasteena oli tuominnut SSTP:n perustajat vain perustavan kokouksen takia (s. 75), saattoi pitää tätä tietoa ilmeisesti perättömänä. (Päätöksessä puhutaan vain perättömistä tiedoista.) Päätöksessä tosin todetaan, että tiedot oli esitetty vääristellen ja tosiseikkoja salaten, mutta paikkansa pitävien tietojen esittäminen tällä tavalla tuli rangaistavaksi vasta vuoden 1930 lainmuutoksella. Samasta päätöksestä voi löytää myös eräänlaista tahatonta hirtehishuumoria; Långström tuomittiin vankeusrangaistukseen, koska hän puhuessaan työväentilaisuudessa oli esittänyt sen perättömän tiedon, että työväentilaisuuksien puhujia oli tuomittu vankeusrangaistuksiin.

HO saattoi kuitenkin hylätä syytteen sillä perusteella, etteivät esitetyt tiedot olleet perättömiä. Näillä perusteilla vapautettiin vuonna 1929 Ernesti Hentunen Helsingin RO:n hänelle julkisen viranomaisen tahallisesta häpäisemisestä tuomitsemasta vankeusrangaistuksesta.[104] Tässä tapauksessa on korostettava, että syytteen pohjana oli Hentusen esittämä arvostelu Helsingin RO:n jäsenten erään konkurssijutun yhteydessä tekemistä toimista, joten tapaukseen ei liity puoluepoliittisia vaikuttimia.

RL 16 luvun 24 §:n yhtenä tekomuotona oli sellaisten perättömien tietojen levittäminen, jotka olivat omiansa aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle. Tähän kohtaan viitattiin harvoin HO:n päätöksissä, eikä silloinkaan mainittu millainen tieto aiheutti tällaisen vaaran.[105]

24 §:n 1 momentin rangaistusasteikkoa käytettiin vain, jos halventaminen ei ollut tarkoituksellista, kun taas 2 momentti piti tarkoituksellista halventamista kvalifisoituna tekomuotona, josta saattoi seurata myös vankeutta. HO:n päätöksissä ei kuitenkaan aina ole edes mainintaa siitä, kumpaa momenttia on sovellettu. Osoituksena HO:n epävarmuudesta eri momenttien soveltamisessa voi viitata eräisiin SDP:n vaalijulistusta »Sorron yöstä nouskaa!» koskeviin päätöksiin. Vuonna 1920 mm. eräs helsinkiläinen jalkinetyöntekijä tuomittiin vankeusrangaistukseen tahallisesta halventamisesta, koska hän oli levittänyt sanottua julistusta. Myös julistuksen laatimisesta ja painttamisesta vastuussa olleet Väinö Tanner ja Aksel Salmi tuomittiin HO:ssa 2 momentin nojalla kesäkuussa 1921.[106]

---

104 HO:n p. 19. 2. 1929 n:o 217 (TMA).

105 Esim. HO:n p. 30. 1. 1922 n:o 147 (TMA).

106 HO:n p:t 29. 3. 1920 n:o 463 ja 30. 6. 1921 n:o 891 (TMA).

Toisaalta löydämme samaa julistusta koskevan HO:n päätöksen huhtikuulta 1921, jolloin HO alensi tuomitun valituksen johdosta hänelle KO:ssa tuomittua sakkorangaistusta ja lisäsi omana perustelunaan, ettei kirjoituksen tarkoituksena ollut hallituksen ym. halventaminen.[107] HON Raade osallistui sekä vuonna 1920 että huhtikuussa 1921 tehtyyn päätökseen esittämättä kummallakaan kerralla eriävää mielipidettä.

RL 16 luvun 24 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta käytetty nimike vaihteli eri päätöksissä huomattavasti. Yleisimmin käytetty muoto oli (ilmeisesti) perättömien tietojen levittäminen, mutta päätöksistä löytyy myös pidempiä muotoja kuten »hallitusta halventavien ilmeisesti perättömien tietojen levittäminen»[108] ja »yhteiskuntajärjestyksen halveksimisen alaiseksi saattaminen».[109] Yhdessä tapauksessa Turun HO nimitti 24 §:ssä mainittua tekoa »rikokseksi yleistä järjestystä vastaan»,[110] mikä joskus päätöksissä tarkoitti myös RL 16 luvun 8 §:n 2 momentissa mainittua tekoa (s. 215). Lain sanamuodosta irtaantuneen ja tästä syystä epävarman oikeuskäytännön tilille voitaneen viedä eräs tapaus vuodelta 1920, jolloin alioikeus katsoi, että syytetty oli syyllistynyt kehotukseen tottelemattomuuteen lakia ja laillisia sääntöjä vastaan sekä että hän oli uskotellut rangaistuksesta vapaaksi tekoa, joka lain mukaan oli rangaistava (8 §:n 2 momentti), mutta HO tuomitsi syytetyn sellaisten perättömien tietojen levittämisestä, joiden tarkoituksena oli halventaa laillista yhteiskuntajärjestystä.[111]

1920-luvun valtiopetoksen valmistelua ja perättömien tietojen levittämistä koskevasta oikeuskäytännöstä voi löytää paljon yhtymäkohtia. Molemmat rikokset olivat sellaisia, että ne pakottivat ottamaan poliittista kantaa ja herättivät voimakkaita tunteita. Molemmissa tapauksissa HO

---

107 HO:n p. 22. 4. 1921 n:o 568 (TMA). *Hiitonen* on kiinnittänyt huomionsa »Sorron yöstä nouskaa!» -julistuksen johdosta annetuihin hyvin erilaisiin rangaistuksiin (s. 133 s.), mitkä osaltaan myös johtuivat 1 ja 2 momenttien vaihtelevasta käyttämisestä, ks. myös s. 321.

108 HO:n p. 29. 3. 1920 n:o 462 (TMA).

109 HO:n p. 31. 3. 1924 n:o 530 (TMA).

110 HO:n p. 30. 1. 1922 n:o 147 (TMA).

111 HO:n p. 20. 5. 1920 n:o 750 (TMA), KKO ei muuttanut HO:n p:tä, KKO 1922 p. II 91.

huomattavasti laajensi rikoskäsitettä niin, että se 1920-luvun puoleenväliin tultaessa täysin oli irtaantunut ao. lainkohdan sanamuodosta. Molemmissa tapauksissa nouseva oikeistovirtaus aikaansai lainsäädännön kiristymisen 1930-luvun alussa, mutta tätä kiristymistä voitiin ennakoida jo 1920-luvun HO:n päätöksistä.

f. hallituksen, eduskunnan, julkisen viranomaisen taikka laillisen yhteiskuntajärjestyksen halventaminen perättömiä tai vääristeltyjä tietoja taikka lausumia levittämällä (vuosina 1931—1939)

24 §. Joka julkisesti väkijoukossa esittää taikka kirjoituksen kautta taikka muuten levittää perättömiä tietoja, jotka ovat omansa halventamaan hallitusta, kansaneduskuntaa tai sen valiokuntaa tahi julkista viranomaista taikka saattamaan niiden toimenpiteen tahi laillisen yhteiskuntajärjestyksen halveksimisen alaiseksi taikka aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle, rangaistakoon sakolla. Sama olkoon laki, jos joku oleellisia seikkoja salaten tai muuten vääristellen taikka loukkaavaa tai halventavaa sanontaa tai esitystapaa käyttäen, edellämainituin tavoin esittää tai levittää tietoja tai lausumia, jotka ovat omansa saamaan aikaan sellaisen vaikutuksen, kuin edellä on sanottu.

Jos esityksen tahi tiedonannon tarkoituksena oli sellainen halventaminen, kuin edellä on sanottu, tai vaaran aikaansaaminen yleiselle järjestykselle, olkoon rangaistus sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi (L 31. 7. 1930/273).

Vaikka oikeuskäytäntö jo 1920-luvulla oli ollut huomattavasti ankarampi kuin RL 16 luvun 24 §:n sanamuoto olisi edellyttänyt, ruvettiin kesällä 1930 laajentamaan lain sovellutusalaa. Hallituksen esityksessä ei tosin viitattu kommunistiseen toimintaan, mutta eduskunnassa pidettiin itsestään selvänä, että laki oli tähdätty kommunisteja vastaan.[112] Hallitus lausui esityksensä perusteluissa vain, että rangaistavuuden rajaaminen vain ilmeisesti perättömien tietojen levittämiseen oli osoittautunut liian ahtaaksi, koska 24 §:ssä mainittu seuraus voitiin saavuttaa muillakin tavoin.[113]

Lakiesitys, johon kuului myös eräitä PainovapausL:n muutoksia, hyväksyttiin eduskunnassa, eikä sosiaalidemokraattien yritys saada laki

112 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 1032 s.

113 Hallituksen esitys n:o 56 vuoden 1930 valtiopäiville, Asiakirjat I—II.

jätetyksi lepäämään yli vaalien onnistunut.[114] STPP:n kansanedustajat eivät enää lakia hyväksyttäessä osallistuneet eduskuntatyöhön. Tästä huolimatta etenkin 24 §:n 1 momenttiin lisätty jälkimmäinen lause aiheutti epäröintiä myös porvarillisella puolella rkp:n edustajien keskuudessa, ja lakiesityksen hyväksymistä puoltava edustaja Manterekin myönsi, että lakiehdotus asetti suurempia rajoituksia sananvapaudelle kuin muiden länsimaiden vastaava lainsäädäntö.[115] Lakia vastustaneet rkp:n edustajat Estlander, Schauman ja Colliander totesivat, ettei uudella RL 16 luvun 24 §:llä ollut mitään tekemistä kommunismin vastaisen taistelun kanssa, vaan että se oli sitä vastoin vakava uhka koko sanomalehdistölle.[116] Sosiaalidemokraattien lakivaliokunnan mietintöön liitetyssä vastalauseessa todettiin, että lisäys 24 §:ään vaikeuttaisi myös asiallisen ja terveeseen suuntaan pyrkivän kritiikin esittämistä,[117] ja yksi kansanedustaja meni niin pitkälle, että hän luonnehti asian kolmannessa käsittelyssä käyttämäänsä puheenvuoroa kuolleen sananvapauden paareilla pidetyksi hautajaispuheeksi. Samalla hän totesi, etteivät Suomen kansalaiset enää olleet yhdenvertaisia lain edessä, koska äärioikealta voitiin esittää minkälaisia lausumia tahansa, ilman että viranomaiset olisivat puuttuneet asiaan.[118] — Eduskunta ei näytä olleen tietoinen vanhemmasta oikeuskäytännöstä, joka ajoittain meni yhtä pitkälle kuin uusittu 24 §.

Joskin uusittu 24 § vielä sisälsi maininnan perättömistä tiedoista, 1 momentin jälkimmäinen lause johti kuitenkin siihen, että 24 §:n nojalla voitiin tarttua kaikkeen yhteiskunnan vastaiseen kritiikkiin. Silmiinpistävä on sanamuoto »oleellisia seikkoja salaten tai muuten vääristellen», joka suurin piirtein samanlaisena löytyi jo eräästä HO:n päätöksestä vuodelta 1922 (s. 226). Vaikka tämä vielä nykyään voimassa oleva lainkohta johti hyvin pitkälle meneviin sananvapauden rajoituksiin, ei se silti riittänyt 1930-luvun lainsäätäjille, vaan se kumottiin väliaikaisesti vuonna 1934 valtiolle ja yhteiskunnalle vahingollisen kiihotuksen ehkäisemisestä annetulla lailla (KiihotusL), joka oli voimassa vuoden 1936 loppuun.

---

114 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 1096 s.

115 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 1091.

116 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 1087 s. ja s. 1092 s.

117 Hallituksen esitys n:o 56 vuoden 1930 valtiopäiville, lakivaliokunnan mietintö, Valtiopäivät 1930, Asiakirjat I—II.

118 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 1088 s.

Turun HO:ssa 1930-luvulla esille tulleiden juttujen lukumäärästä voi päätellä, ettei uusittu 24 § johtanut ainakaan huomattavasti laajempaan sananvapauden rajoittamiseen, sillä huippuvuonna 1934 HO:ssa tuomittujen lukumäärä pysyi suunnilleen vuosien 1921—1924 tasolla (liitetaulukot VIII ja IX). Vuonna 1934 monet kuitenkin tuomittiin KiihotusL:n nojalla. HO:n oikeuskäytäntö ei poikkea huomattavasti alioikeuksien käytännöstä. Myöskään lukumäärät eivät viittaa siihen, että HO:n poliittiset sympatiat olisivat eronneet alioikeuksien kannasta; alioikeudessa tuomittuja, mutta HO:ssa vapautettuja vasemmistolaisia oli kaksi, samoin oikeistolaisia. Päinvastaisella tavalla kävi kahdelle vasemmistolaiselle ja yhdelle oikeistolaiselle. Kolmen vasemmistolaisen, kahden oikeistolaisen ja yhden muun rangaistus aleni HO:ssa, ja rangaistus koveni kaikkien ryhmien kohdalla kaksi kertaa.[119]

RL 16 luvun 24 §:ää käytettiin 1920-luvulla pääasiassa vasemmistoa vastaan, mutta äärivasemmiston heikentyessä ja äärioikeiston voimistuessa 1930-luvulla kanteet kohdistuivat tasapuolisemmin eri poliittisia suuntauksia edustaviin. HO:n 45 langettavasta tuomiosta vuosina 1931—1939 kuusi kohdistui äärivasemmistoon, neljä vasemmistososiaalidemokraatteihin (lehtien Soihtu ja Tulenkantajat ympärille kerääntynyt ryhmä), ja kuudesti tuomittiin SDP:n kannattaja rangaistukseen. Porvarillisella puolella tuomittiin vain kokoomuksen (kaksi kertaa) ja äärioikeiston, siis IKL:n, lapuanliikkeen ym. kannattajia (kaksitoista kertaa). Muita viittätoista tapausta ei voi yhtä helposti sijoittaa vasemmisto-oikeisto-jaon puitteisiin. Suurin ryhmä oli Ernesti Hentunen (viisi kertaa) ja Suomen Pienviljelijän toimittajat Eino ja Lauri Yliruusi (neljä kertaa). Tämä ryhmä koostui muuten rokotuksen vastustajista, rauhan puolustajista jne.

Viisitoista HO:ssa vapautettua sijoittuu melko tarkkaan puoluekentän äärilaitoihin: neljä äärivasemmistolaista ja neljä vasemmistososiaalidemokraattia sekä kaksi äärioikeistolaista ja kaksi kokoomuksen kannattajaa. Näiden lisäksi vapautettiin yksi rkp:n edustaja ja yksi tarkemmin määrittelemättä jäänyt vasemmistolainen. Kun tuomituista kokonainen kolmannes kuului ryhmään »muut», ei vapauttavista päätöksistä löydy ainoa-

119 Tämä varsin karkea jaotus on tehty seuraavalla tavalla: vasemmisto: SDP, vasemmistososiaalidemokraatit ja kommunistit; oikeisto: rkp, kokoomus ja IKL sekä muut: Ernesti Hentunen.

takaan tällaista tapausta. Selitys saattanee olla se, että viranomaiset eivät kovin helposti tarttuneet ei-puoluepoliittisiin mielipiteisiin, elleivät nämä olleet erityisen törkeitä.

Ennen kuin ryhdytään tarkastelemaan varsinaisia puoluepoliittisia tapauksia, on selostettava eräs ryhmään »muut» kuuluva tapaus. Lakit. kand. ja Totuuden Torven päätoimittaja Ernesti Hentunen, joka kotimaisen don Quijoten tavoin taisteli Suomen tasavallan tuulimyllyjä vastaan, aiheutti jo 1930-luvulla paljon päänvaivaa oikeusviranomaisille. Hentunen tuomittiin HO:ssa sekä vuonna 1931 että 1932, kaksi kertaa kumpanakin vuonna,[120] mutta vankilassa istuminen, lehden väliaikainen lakkauttaminen ja tuomioistuinten Hentuselle määräämä pakollinen mielentilatutkimus[121] eivät tätä lannistaneet. Vuonna 1935 hänet jälleen kerran tuomittiin vankeusrangaistukseen RL 16 luvun 24 §:n tarkoittamasta rikoksesta.[122] HO katsoikin jo ensimmäisessä päätöksessään vuodelta 1932, että Hentunen oli ottanut tehtäväkseen suunnitelmallisesti halventaa Suomen valtiota ja viranomaisia. Hentusen tyyliä ja tuomioistuinten päätöksissään harvoin osoittamaa siveellistä närkästystä voidaan valaista samaan päätökseen jäljennettyjen Helsingin RO:n perustelujen otteilla.

RO, joka kuten HO:kin, tuomitsi Hentusen 24 §:n 2 momentin nojalla, katsoi mm. selvitetyksi,

»että Hentunen oli 18. 4. ilmestyneen Totuuden Torven ... numerossa 38 otsikoin 'Nimismies Perttuli antaa näytteitä kyvyttömyydestään' julkaistussa kirjoituksessa ei ainoastaan ankarasti moittinut nimismies Perttulia virkatoimista vaan myöskin syyttänyt niin hyvin poliisiviranomaisia yleensä kuin oikeuskansleria ja oikeusasiamiestä leväperäisyydestä virantoimituksessaan ja tällöin lausunut, muun muassa, 'mutta Suomen virastot toimivat lehmän tavoin' ja 'kummalliselta tuntuu oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen sielullinen tilanne tässä suhteessa' millä kaikella Hentunen oli tahtonut saattaa julkiset viranomaiset yleensä, niiden mukana oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen, ja heidän virkatoimenpiteensä halveksimisen alaiseksi; että Hentunen oli ... numerossa 39 olleessa kirjoituksessa 'Valtuutus kansalta vai ammatti' moittinut ja ilkkunut valtakunnan hallitusta ja väittänyt silloisen hallituksen, tarpeellisen sivistyksen

---

120 HO:n p:t 16. 10. 1931 n:o 2375, 22. 10. 1931 n:o 2455, 11. 4. 1932 n:o 806 ja 15. 4. 1932 n:o 867 (THOA).

121 HO:n p. 22. 6. 1933 n:o 1116 (THOA).

122 HO:n p. 6. 4. 1935 n:o 491 (THOA). Lisäksi HO ei tutkinut vuonna 1934 erästä Hentusen valitusta. HO:n p. 18. 12. 1934 n:o 1930 (THOA).

puutteessa kykenemättömäksi muuttamaan silloista tilannetta, ja että saman hallituksen jäsenet olivat niinkin kyvyttömiä ministereiksi, etteivät he sellaisiksi sopineet enempää kuin Hentunen kemian professoriksi, tahtoen Hentunen siten saattaa valtakunnan hallituksen ja sen jäsenet halveksimisen alaisiksi; että Hentunen oli lehden numerossa 40 julkaistussa kirjoituksessa ... lausuttuaan räikeitä syytöksiä ns. Lapuan liikettä vastaan ja väitettyään lapualaisuuden ottaneen uskonnon kilvekseen, mutta häväisseen raamatun, edelleen väittänyt, ettei edes papistokaan kunnioittanut uskontoa, ja että suuri osa papistoa oli ollut mukana uskontoa häväisemässä, millä kaikella hän keskellä Lapuan liikkeeseen kohdistuneita syytöksiä ilman enempiä perusteluja vielä huudahti: 'viranomaiset ovat auttamattomia raukkoja', tahtoi saattaa maan papiston ja julkiset viranomaiset yleensä halveksimisen alaisiksi; että Hentunen oli ... [5. 6. 1931] ... ilmestyneessä ... numerossa 41 julkaistussa sekä pääotsikoin 'Kenet Jupiter tahtoo hävittää, hänet hän tekee ennemmin hulluksi' sekä alaotsikoin 'Häpeäksi käynyt oikeudenkäynti T. Torvea vastaan päättynyt. Se todistaa silloisten viranomaisten tietopuolisesta köyhyydestä ja umpimähkäisyydestä. Pääministeri Svinhufvudin ja sisäasiainministeri Kuokkasen kunnia selvitetty ja oikeusministeri Söderholmin ja esittelijä Langolain sekä Helsingin poliisimestari Vilkmanin tietomäärä todistettu. Ernesti nauraa. Jos sanoisi, että Ernestin päässä on enemmän tietoja, niin olisiko se vilpillistä kilpailua?' varustetussa kirjoituksessa, joka sisällöltään oli muuten niin sekava, ettei siitä voitu lähemmin päästä selville mitä asioita Hentunen tuossa kirjoituksessa tarkoitti käsitellä, yleensä ivannut viranomaisia ja moittinut heitä ymmärtämättömyydestä ja kyvyttömyydestä; ... sekä että Hentunen oli lokakuun 9 päivänä 1931 ilmestyneessä Totuuden Torven numerossa otsikoin 'Omat koirat purevat' ja 'Suurta tietämättömyyttä' varustetuissa kirjoituksissa ... moittinut julkisia viranomaisia ja tällöin lausunut, muun muassa, että valtiovalta toimi päinvastoin kuin sen pitäisi toimia, mennen Hentunen sopimattomassa kirjoituksessaan niinkin pitkälle, että hän kirjoituksessaan 'Suurta tietämättömyyttä' huudahti valtakunnan hallitukselle: 'He-hee mitä pirua te kirjoitatte laillisuudesta, kun silloin kieli pitkällä hörpitte yhdessä ehtoollispöydässä näitten Juudaksien kanssa kansalaisten verta ja kunniaa lihoittaaksenne itse', millä kirjoituksella Hentunen tahtoi saattaa valtakunnan hallituksen halveksimisen alaiseksi».

Esitetyt otteet muodostavat noin puolet siitä, mitä RO luki Hentusen syyksi. Suurin osa Hentusen kirjoituksia sisälsi pelkkiä solvauksia, ilman että Hentunen olisi pyrkinytkään syyttämään hallitusta tai viranomaisia tietyistä teoista. Ottaen huomioon 24 §:n sanamuodon vuoden 1930 lainmuutoksen jälkeen (... loukkaavaa tai halventavaa sanontaa ... käyttäen ... esittää ... lausumia ...) oli selvää, että myös viranomaisiin kohdistetut s o l v a u k s e t olivat rangaistavia tämän lainpaikan nojalla.

Hentusen syyksi luettiin myös kirjoitus, joka tuomioistuinten mielestä oli niin sekava, ettei voinut päätellä, mitä asioita siinä haluttiin käsitellä.[123]

Eräs päätöksen kohta on lähemmin tarkastelun arvoinen. Hentunen tuomittiin myös siitä, että hän oli saattanut halveksimisen alaiseksi maan papiston, joka siis asetettiin julkisen viranomaisen asemaan.[124] Vajaa kolme vuotta myöhemmin KKO:kin katsoi, että kirkko ja sen viranomaiset olivat RL 16 luvun 24 §:ssä tarkoitettuja julkisia viranomaisia.[125] Tässä Soihtu-aikakauslehteä koskevassa jutussa Hämeenlinnan RO ja Turun HO olivat olleet samalla periaatteellisella kannalla, mutta katsoneet, etteivät lehdessä esitetyt lausumat olleet loukanneet valtiokirkkoa tai sen pappeja.[126] Myös Helsingin yliopiston viranomaisia suojattiin nyt 24 §:n avulla.[127] Suojeluskunnat olivat kolmessa tapauksessa olleet halventavien lausumien kohteena; rangaistukseen riitti lehdissä esitetty maininta, että juopumus rehotti suojeluskuntataloissa.[128]

Laillinen yhteiskuntajärjestys nautti kuten aikaisemminkin RL 16 luvun 24 §:n suojaa. Väite, että kaikki näkyvämen oli aikaansaatu työläisten kätten työllä, mutta että porvari oli kaiken sen itselleen ottanut, oli ilmeisesti perätön ja laillista yhteiskuntajärjestystä halventava tieto. (Puhe oli pidetty vuonna 1929, siis vanhan lain voimassaoloaikana, ks. myös s. 227).[129] Eräissä muissakin tapauksissa katsottiin, että painokirjoitus oli sisältänyt tällaisia tietoja:

Vuonna 1933:

Turun HO ja Hämeenlinnan RO katsoivat selvitetyksi, että 4. 2. 1933 ilmestyneen Soihdun n:ossa 1 oli julkaistu sosialistisen ylioppilasinter-

123 On katsottava, että HO hyväksyi RO:n yksityiskohtaiset perustelut, koska HO katsoi, että kirjoitukset olivat olleet rikollisia RO:n päätöksessä kerrotuin tavoin.

124 RO:n maininta siitä, että Hentunen oli lausunut *räikeitä syytöksiä lapuanliikettä vastaan*, vaikuttaa täysin asiaankuulumattomalta päätöksessä.

125 KKO 1935 I 28 (ään. 3—2). Enemmistöön kuulunut OikN, aikaisemmin HON Lahja Kerppola oli HO:ssa vuonna 1932 osallistunut Hentusta koskevaan päätökseen.

126 Em. alaviite; ks. myös HO:n p. 14. 9. 1934 n:o 1237 (THOA).

127 HO:n p. 30. 10. 1934 n:o 1598 (THOA).

128 HO:n p:t 16. 2. 1933 n:o 308 ja 27. 2. 1933 n:o 395 (THOA).

129 HO:n p. 12. 5. 1931 n:o 1378 (THOA).

nationaalin kongressijulistukset, joissa mm. väitettiin, että porvaristo hyökkäsi raa'asti työläisjoukkojen elinmahdollisuuksia vastaan, haluten toimeenpanemalla verisen vaino- ja terrorijärjestelmän syöstä sen mitä syvimpään orjuuteen, sekä että vain kaikkein voimakkain luokkataistelu, joka välttämättömyyden vaatiessa käytti kaikkia taistelukeinoja, kykeni torjumaan pääoman häpeämättömät hyökkäykset, mitkä julistukset kansainvälisinä olivat ilmeisesti tarkoitetut myöskin Suomen oloja koskeviksi, kuten päätoimittaja Cay Sundström oli poliisikuulustelussa myöntänytkin. Näiden perättömien tietojen katsottiin halventavan laillista yhteiskuntajärjestystä ja aikaansaavan vaaran yleiselle järjestykselle.[130]

Vuonna 1934:

Turun HO ja Helsingin RO katsoivat, että vuonna 1921(!) painetun runokokoelman »Pillastunut runohepo» runot, ja varsinkin otsakkeilla »Sorrettujen marssi», »Ruumishuoneessa» ja »Varkaitten valta» varustetut runot vääristellyillä ja halveksivilla sanoillaan olivat omiaan työväenluokan keskuudessa herättämään pahansuopaisuutta ja vihaa muita yhteiskuntaluokkia vastaan ja niin ollen aikaansaamaan halveksimista laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan. Vuonna 1923 runokokoelman kustannettavakseen ottaneen yhtiön toimitusjohtaja vapautettiin kuitenkin, koska oli jäänyt näyttämättä, että hän, joka vasta vuonna 1924 oli nimitetty yhtiön toimitusjohtajaksi, olisi ryhtynyt toimenpiteisiin runokokoelman levittämiseksi.[131]

Vuoden 1933 eduskuntavaaleja varten painetun vaalikirjasen »Vetoomus työtätekeville. Vaaleihin omin voimin!» katsottiin sisältävän perättömiä ja laillista yhteiskuntajärjestystä halventavia tietoja, koska se oli laadittu puhtaasti kommunistiseen henkeen, ja kirjasessa olevien 17 kohdassa esitettyjen vaatimusten toteuttaminen tarkoitti voimassa olevan yhteiskuntajärjestyksen kumoamista, minkä lisäksi kirjasessa epäsuorasti lausuttiin, ettei voimassa olevia lakeja eikä porvarillista hallitusta ollut pidettävä arvossa ja voimassa.[132]

Laillinen yhteiskuntajärjestys oli tuomioistuinten tulkinnan mukaan yhtä kuin kapitalistinen järjestelmä, mikä ilmeisesti vastasi lainsäätäjien tarkoitusta. Tästä syystä porvariston moittimista yhteiskuntaluokkana pidettiin laillisen yhteiskuntajärjestyksen halventamisena; kansainvälistenkin julkilausumien lainaaminen oli kiellettyä, koska niissä valtaa pitäviin luokkiin kohdistettujen hyökkäysten tulkittiin koskevan myös Suo-

130 HO:n p. 22. 9. 1933 n:o 1354 (THOA).

131 HO:n p. 2. 3. 1934 n:o 342 (THOA).

132 HO:n p. 1. 10. 1934 n:o 1356 (THOA).

men oloja. Edellä olevat esimerkit osoittavat, että työläisten mielipidemuokkaus ja »kommunististen» muutosvaatimusten esittäminen sinänsä oli rikollista yhteiskunnan kritiikkiä. Runokokoelmaa koskeva oikeustapaus osoittaa lisäksi, että uuden lain nojalla pyrittiin karsimaan myös vanhempaa kirjallisuutta.

Yleistä järjestystä vaarantavien tietojen levittäminen oli myös kiellettyä. Vuonna 1932 Suomen Pienviljelijän päätoimittaja Eino Yliruusi tuomittiin eräiden taloudellista tilannetta koskevien perättömien tietojen levittämisestä.[133] Perustelut ovat mielenkiintoiset: tiedot olivat »yleisön keskuudessa, jonka mieliala ... epävarmojen ja vaikeitten taloudellisten olojen johdosta oli rauhaton, omiaan synnyttämään levottomuutta ja niin muodoin aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle ...». Levottomuuden aikaansaaminen yleisön keskuuteen kriminalisoitiin vasta vuonna 1934 säädetyllä KiihotusL:lla. Tämä oikeustapaus osoittaa, että tuomioistuimet 1930-luvulla kuten 1920-luvullakin (s. 229) RL 16 luvun 24 §:n tulkinnalla olivat lainsäätäjiä askeleen edellä ja mahduttivat vanhan lain puitteisiin vasta myöhemmin kriminalisoidut tekomuodot.

Vuoden 1930 lainmuutoksen jälkeen oli periaatteessa yhdentekevää, olivatko esitetyt lausumat perättömiä vai eivät. Tästä huolimatta tuomioistuimet usein viittasivat esitettyjen tietojen perättömyyteen. Eräässä päätöksessä Helsingin RO omaksui lisäksi kannan, jonka mukaan syytetyn, kuten kunnianloukkausjutuissa, piti todistaa väittämänsä todenperäisyys, mutta HO laati tässä tapauksessa perustelut uudestaan ja totesi lyhyesti, että esitetyt tiedot olivat perättömiä.[134] Tekijän ei ollut tarvinnut olla tietoinen esittämiensä tietojen perättömyydestä; pelkkä indisio tietoisuudesta oli riittävä. Suomen Sosiaalidemokraatin vastaava toimittaja A. E. Leino tuomittiin perättömien tietojen levittämisestä, jotka »oli julkaistu ennen kuin niiden oikeaperäisyydestä oli hankittu luotettava selvitys».[135] Hämeen Kansan vastaava toimittaja Juho Kanerva tuomittiin niinikään perättömien tietojen levittämisestä, koska Hämeen Kansassa oli lainattu Tukholmassa ilmestyvästä Arbetaren-lehdestä kirjoitus, jossa oli mm. väitetty, että eräs mies oli murhattu vankilassa, jossa kohtelu oli

133 HO:n p. 18. 4. 1932 n:o 883 (THOA).

134 HO:n p. 9. 9. 1938 n:o 1032 (THOA).

135 HO:n p. 13. 2. 1934 n:o 229 (THOA).

ollut sellaista, että hän oli kuollut lukkojen takana. Kanervan syyllisyyttä perusteltiin sillä, että hänen »... Suomessa asuvana ja täkäläisiä oloja tuntevana oli täytynyt tietää, että mainitut seikat olivat Suomessa mahdottomia...».[136] Päätöksen perustelun on täytynyt tuntua huonolta pilalta vasemmistolaisten mielestä, joilla useilla oli omakohtaisia kokemuksia vuoden 1918 vankileireiltä. Nämä päätökset osoittavat kuitenkin, että mitä tuli tietojen perättömyyteen, ei tarvittu tahallisuutta, vaan tuottamus oli riittävä edellytys 24 §:n soveltamiselle.[137]

Kysymys siitä, oliko halventamistarkoitus olemassa (2 momentti) vai ei (1 momentti), näkyy olevan yhtä tulkinnanvarainen kuin aikaisemmin. Sekä Suomen Sosiaalidemokraatin että Turussa ilmestyneen Sosialistin pääkirjoituksissa 5. 10. 1931 oli väitetty, että juopottelu rehotti suojeluskuntataloissa. Helsingin RO katsoi jääneen näyttämättä, että tietojen tarkoituksena oli ollut suojeluskuntajärjestön halventaminen, mutta Turun RO katsoi, että halventamista oli tarkoitettu. Vajaan puolentoista viikon välein HO hyväksyi molempien RO:ien ristiriitaiset päätökset, joskin se ensiksi mainitussa tapauksessa korotti tuomittua sakkorangaistusta.[138] Pääkirjoitusten otsikosta päätellen oli molemmissa tapauksissa kysymys samasta kirjoituksesta.

Tuomioistuinten epävarmuus 24 §:n eri momenttien soveltamisessa ilmenee myös siinä, etteivät ne aina edes maininneet, oliko halventaminen tapahtunut tarkoituksellisesti vai ei. Tästä huolimatta olen erikseen tämän jaotuksen pohjalta tutkinut niitä tapauksia, joissa tuomittuna on ollut äärioikeistolainen (IKL ym.) ja vasemmistolainen (vain vasemmisto-sosiaalidemokraatit sekä sosialistit ja kommunistit). 1 momentin nojalla tuomittiin neljä äärioikeistolaista ja yksi vasemmistolainen, 2 momentin kohdalla vastaavat luvut olivat viisi ja seitsemän. Niissä viidessä tapauksessa, jolloin päätöksestä ei käy ilmi, kumpaa momenttia oli käytetty, tuomituista kolme kuului äärioikeistoon ja kaksi vasemmistoon. Joskin luvut osoittavat HO:n hienoista taipumusta käyttää lievempää 1 moment-

136 HO:n p. 8. 4. 1932 n:o 771 (THOA).

137 *Honkasalon* mukaan (Erityinen osa III, s. 160) 24 §:ssä kriminalisoitu teko edellyttää tahallisuutta.

138 HO:n pit 16. 2. 1933 n:o 308 (Turun RO) ja 27. 2. 1933 n:o 395 (Helsingin RO) (THOA). Koska tuomittu valitti Turun RO:n päätöksestä ja syyttäjä Helsingin RO:n päätöksestä, ei niiden yhteensovittamiselle olisi ollut esteitä.

tia, kun tuomittavana oli äärioikeistolainen, nämä luvut ovat kuitenkin niin pienet, ettei niiden pohjalta voi lausua mitään varmaa.

Uusitun 24 §:n hyvin laajasta rikoskäsitteestä huolimatta HO hylkäsi suhteellisen paljon syytteitä, ja nämä vapauttavat päätökset koskivat sekä vasemmistoa että oikeistoa. Eroa näissä vapauttavissa päätöksissä on kuitenkin siinä, että kun vasemmiston kohdalla perusteena saattoi olla esim. se, ettei RL 16 luvun 24 §:n nojalla tuomittua ollut edes syytetty tästä rikoksesta [139] tai ettei syytetty tarkemmin mainitusta syystä ollut vastuussa rikollisesta kirjoituksesta,[140] niin oikeistolaisten kohdalla eräissä tapauksissa todettiin, ettei syytteenalainen kirjoitus sisältänyt mitään rikollista.

Vuonna 1934:

Ajan Suunnassa oli 15. 8. 1933 julkaistu artikkeli, jossa oli mm. professori Sundströmin (Salmialan) Helsingin RO:lle esittämä muistio, missä mm. lausuttiin, että »jos todellakin sellainen valtiovallan toimien arvostelu kiellettäisiin, johon olen tehnyt itseni syypääksi, niin silloin ei tässä maassa enää olisi sananvapautta». Syyte hallituksen ja tuomioistuinlaitoksen halventamisesta hylättiin, koska kirjoitus käsitti, sisältämättä perättömiä tietoja, prof. Sundströmin lehden takavarikkoa koskevassa asiassa oikeuteen antaman, asialliseen muotoon kirjoitetun vastineen.[141]

HO katsoi, ettei syytteenalainen kirjoitus sisältänyt sellaisia perättömiä lausumia, jotka olisivat olleet omiansa halventamaan hallitusta tai saattamaan laillisen yhteiskuntajärjestyksen halveksimisen alaiseksi tai aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle. Helsingin RO oli päätöksessään 4. 12. 1933 katsonut kenraaliluutnantti J. F. Ignatiuksen laatiman ja Uudessa Suomessa julkaistun kirjoituksen tosin sisältävän maan hallitukseen kohdistetun arvostelun, jossa sanottiin, että hallitukselta puuttui kykyä ja tahtoa johtaa kansa rauhalliseen uomaan ja rakentavaan työhön sekä ettei hallitus ollut esiintynyt tarpeellisella tarmolla punaista terroria ja sosialistilehdistön valkoisiin sotureihin kohdistamaa herjausta vastaan, mutta koskei tätä arvostelua, huolimatta siitä, oliko se asiallinen ja oikea, voitu pitää hallitusta halventavana, eikä kirjoittajan väitettä, että nk. laillisuusrintama käytti keinoja, joille Bobrikovin toimenpiteet

139 HO:n p. 25. 2. 1931 n:o 534 (THOA).

140 HO:n p:t 2. 3. 1934 n:o 342 ja 1. 10. 1934 n:o 1356 (THOA).

141 HO:n p. 30. 10. 1934 n:o 1606 (THOA). KKO tuomitsi Ajan Suunnan päätoimittajan Arne Somersalon RL 16 luvun 24 §:n nojalla 30 päiväsakkoon. KKO 1935 II 458.

olivat malleina, tukahduttaakseen oikeistoa ja sen yltiöisänmaallisuutta, saanut tulkita niin ahtaasti, että em. rintamalla tarkoitettiin vain hallitusta, koska kirjoittaja itse ilmeisesti oli sillä tarkoittanut politiikasta kiinnostuneita, eri puolueisiin ja yhteiskuntaluokkiin kuuluvia kansalaisia, ja kun ei voitu katsoa Ignatiuksen muilla lausumillaan tahtoneen horjuttaa kunnioitusta laillista yhteiskuntajärjestystä kohtaan tai aiheuttaa vaaran yleiselle järjestykselle, vaikkakin hän oli elävästi ilmaissut käsityksensä siitä, että parlamentarismi kykenemättömänä muuttumaan nykyajan vaatimusten mukaisesti ja onnettomine kasvannaisineen vähitellen saisi väistyä diktatuurin tieltä, niin RO katsoi, ettei kirjoitus ollut rikollinen, ja hylkäsi syytteen Ignatiusta ja Uuden Suomen päätoimittajaa Samuel Penttiä vastaan.[142]

Viimeksi selostettu tapaus osoittaa, että tarpeeksi korkealta taholta tuleva ja valtakunnallisessa lehdessä julkaistu yhteiskunnallinen kritiikki tulkittiin ja ymmärrettiin Turun HO:ssa aivan eri tavalla kuin jossakin »kommunistiseen henkeen» kirjoitetussa vaalijulistuksessa esitetyt yhteiskuntaa koskevat muutosvaatimukset. Toisaalta voidaan todeta, että viranomaiset hyvin valppaasti seurasivat myös äärioikealla esitettyjä lausumia, mutta että tuomioistuimet eräissä tapauksissa noudattivat lievempää linjaa kuin viranomaiset. Edustaja Sundström (Salmiala) puolustikin KiihotusL:a koskevan esityksen yhteydessä käydyssä keskustelussa voimakkaasti tuomioistuimia ja katsoi, että hallitus oli syyllistynyt niiden päätösten asiattomaan moittimiseen.[143] Useimmissa tapauksissa HO kuitenkin oli samalla linjalla kuin viranomaiset ja katsoi äärioikeiston edustajien syyllistyneen RL 16 luvun 24 §:ssä tarkoitettuun rikokseen.

Eräissä tapauksissa ei vasemmaltakaan esitettyjä lausumia pidetty HO:ssa rikollisina. RO ja HO eivät katsoneet erään Soihdussa esitetyn artikkelin loukanneen valtiokirkkoa tai sen pappeja. KKO:n vuosikirjoista käy ilmi, että lehdessä oli julkaistu seuraavanlaisia lausumia: kirkko on valistuksen ja kehityksen vihollinen, kirkkoherrat käyttävät kaiken vaikutusvaltansa porvariston luokkaherruuden vahvistamiseksi, valtiokirkon uskonnollinen myrkyttämistyö kohdistuu määrätietoisesti kansan piinattuun, kärsivään enemmistöön, riistäjäluokkaa se ainoastaan rohkaisee ja siunaa sen sortamisvälineet, sen »puolustus»-, »oikeus»- ja »hyvä-

142 HO:n p. 9. 11. 1934 n:o 1661 (THOA), KKO: ei muutosta, KKO 1935 II 261.

143 Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 75 s.

tekeväisyys»-laitokset sekä kirkko siunaa sodan ja on suurkapitaalin ja taantumuksen palvelija, sekä kehotuksen »Ecrasez l'infame.»[144] Näitä kieltämättä melko voimakkaita lausumia ei pidetty RO:ssa eikä HO:ssa kirkkoa halventavina. Syynä saattaa olla se, että nämä tuomioistuimet olivat epävarmoja siitä, voitiinko kirkkoa pitää julkisena viranomaisena, mutta sen sijaan, että ne olisivat vastanneet kieltävästi tähän kysymykseen, ne valitsivat periaatteellisesti vaarattomamman tien ja katsoivat, etteivät lausumat loukanneet kirkkoa.

Yhteenvetona Turun HO:n RL 16 luvun 24 §:n tulkinnasta vuosina 1919—1939 voisi lausua, että vaikka 1920-luvulla 24 §:n mukainen rikos oli lainkohdassa vielä melko tarkkaan määritelty, niin HO monesti turvautui erittäin laajentavaan tulkintaan ja ajoittain irtautui täysin lain sanamuodosta. Vuoden 1930 lainmuutos antoi kuitenkin tuomioistuimille vapaat kädet määritellä, millaisia lausumia voitiin pitää 24 §:n tarkoittamassa mielessä rikollisina. Lainmuutos aiheutti kuitenkin de facto hyvin vähäisen muutoksen oikeuskäytäntöön, joten kehitys on rinnastettavissa valtiopetoksen valmistelukäsitettä koskevaan kehitykseen. — Kyseenalaista on, voidaanko katsoa, että Suomessa 1920- ja 1930-luvulla vallitsi sananvapaus muuten kuin siinä muodollisessa mielessä, ettei ennakkosensuuria ollut. Tilanne oli, ainakin vuoden 1930 jälkeen, eduskunnan tahdon mukainen, ja on jopa havaittavissa merkkejä siitä, että HO äärioikeistolaisten kohdalla oli valmis liberaalimpaan 24 §:n tulkintaan kuin hallitus ja viranomaiset. Sananvapautta kavennettiin vielä enemmän vuosina 1934—1936 voimassa olleella KiihotusL:lla.

2. Laki valtiolle ja yhteiskunnalle vaarallisen kiihoituksen ehkäisemisestä (L 14. 4. 1934/155)

1 §. Joka julkisesti väkijoukossa esittää taikka painokirjoituksen kautta tai muulla tavoin levittää perättömiä tietoja taikka oleellisia seikkoja salaten tai muutoin vääristellen tahi loukkaavaa sanontaa tai esitystapaa käyttäen esittää tai levittää tietoja tai lausumia, jotka ovat omiansa halventamaan eduskuntaa, hallitusta, julkista viranomaista tai voimassaolevaa valtio- tai yhteiskuntajärjestystä tahi törkeästi loukkaa-

144 KKO 1935 I 28.

maan uskonnollisia tai siveellisiä periaatteita taikka häpäisemään kansallisia muistoja, tuomittakoon vähintään viiteenkymmeneen päiväsakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Sama olkoon laki, jos joku edellä mainituin tavoin esittää tai levittää lausumia tai tietoja, jotka ovat omiansa vahingoittamaan Suomen suhteita ulkovaltoihin taikka, eksyttämällä tai harhaanjohtamalla yleisöä, aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle tai herättämään levottomuutta yleisön keskuudessa.

Jos esityksen, lausuman tai tiedonannon tarkoituksena oli jonkin sellaisen vaikutuksen aikaansaaminen, kuin 1 momentissa on sanottu, olkoon rangaistus vankeutta vähintään kolme kuukautta.

2 §. Se, joka on tehnyt itsensä syypääksi rikoslain 27 luvun 1, 2 tai 3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen, tuomittakoon, jos loukkaus on julkisesti väkijoukossa tahi painokirjoituksen kautta kohdistettu valtiolliseen tai yhteiskunnalliseen toimihenkilöön ja on omansa aiheuttamaan sellaisen käsityksen syntymisen, että loukattu on arvoton nauttimaan sitä luottamusta, jota hän sanotussa toiminnassaan tarvitsee, vankeuteen: vastoin parempaa tietoa tehdystä herjauksesta vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi, muunlaisesta herjauksesta vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksi vuodeksi sekä solvauksesta vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi.

— — —

9 §. Tämä laki on voimassa vuoden 1936 loppuun. Sen jälkeenkin on tätä lakia sovellettava rikokseen, joka on tehty lain voimassaoloaikana.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle[1] viitattiin siihen, että vaikka kommunistiset puhujat olivat kadonneet, niin julkisessa sanassa esiintyi edelleen repivää kritiikkiä, jonka mukaan maamme olot olivat huonommat kuin ne todellisuudessa olivat ja joka lietsoi vihaa ja perusteetonta katkeruutta yhteiskuntaluokkien välille. Tästä syystä hallitus piti kiihotusta ehkäisevän lain säätämistä välttämättömänä samalla kuin väläytettiin suoranaiseen sensuurijärjestelmään siirtymisen mahdollisuutta siten, että perustettaisiin julkinen pakkojäsenyyteen perustuva lehtimieskamari, jolla olisi kurinpitovalta jäseniinsä nähden. Lisäksi hallitus piti rangaistuksien koventamista välttämättömänä, koska tuomioistuimet törkeissäkin julkisen sanan väärinkäyttötapauksissa olivat tuominneet vain sakkorangaistuksiin. Ilmeisesti mm. tämä väite sai edustaja Sundströmin (IKL) eduskunnassa puolustamaan tuomioistuimia (s. 241). Hallituksen esitys hyväksyttiin yksimielisesti kolmannessa käsittelyssä,[2] sen jälkeen kun sosiaalidemokraattien asian toisessa käsittelyssä esittämä hallituksen

[1] Hallituksen esitys n:o 7 vuoden 1934 valtiopäiville, Asiakirjat I.

[2] Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 941.

alkuperäiseen esitykseen nojautuva vaatimus, että laki olisi voimassa vain vuoden 1935 loppuun, oli hylätty.[3] Tätä ennen oli lain 1 § saanut lakivaliokunnassa vuonna 1930 säädetyn RL 16 luvun 24 §:n kaltaisen, hallituksen esitykseen verrattuna jossain määrin täsmennetyn muodon. Hallituksen esityksessä oli vain puhuttu lausumista ja perättömistä tiedoista.[4]

Lakivaliokunta oli epätietoinen siitä, olisiko laki säädettävä perustuslainsäätämisjärjestyksessä,[5] mutta kun tämä epäselvyys pääasiallisesti johtui lakiehdotuksessa olevista lehtien takavarikkoa ja lakkauttamista koskevista säännöksistä, en puutu tähän kysymykseen. Lakiehdotuksesta eduskunnassa käyty keskustelu oli varsin laimeaa; mahdollista on, ettei ehdotus herättänyt suurempaa mielenkiintoa, koska sen yhteydessä käsiteltiin myös ns. puserolakia, joka herätti jyrkkää vastustusta IKL:n taholta (s. 252). Esityksen esittelyssä eduskunnalle IKL:n edustaja lehtori J. V. Wainio totesi, että lakiehdotus oli tähdätty IKL:tä vastaan ja että sitä julkisuudessa jo oli kutsuttu Lex IKL:ksi.[6] Sosiaalidemokraatitkin vastustivat lakia; edustaja K. H. Wiik huomautti 1 §:n suojelukohteista pisteliäästi, että hallitus lain voimaan astuessa ehkä julkaisisi luettelon kunnioitettavista kansallisista muistoista ja että jokaisen uuden hallituksen pitäisi julkaista uusi tarkistettu painos tästä luettelosta, koska tunnettua oli, että kansallisten muistojen arviointi aika ajoin muuttui.[7]

KiihotusL:n johdannon mukaan laki väliaikaisesti muutti vastaavia lainkohtia, mikä mm. merkitsi sitä, että RL 16 luvun 24 § ei ollut voimassa 14. 4. 1934—31. 12. 1936, vaan tänä aikana tehtyihin sananvapausrikoksiin sovellettiin KiihotusL 1 §:n säännöksiä. Turun HO:n KiihotusL:n nojalla käsittelemät syytteet ilmenevät liitetaulukosta X. Viimeinen päätös tehtiin jo toukokuussa 1937,[8] koska lain 6 §:n mukaan sen nojalla nostetut syytteet oli käsiteltävä kiireellisinä. Kaikki HO:n päätökset, yhtä tapausta vuodelta 1935[9] lukuun ottamatta, koskivat KiihotusL 1 §:ssä tarkoitettuja

3 Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 885.

4 Ks. alaviite 1.

5 Lakivaliokunnan mietintö n:o 5, Valtiopäivät 1934, Asiakirjat I.

6 Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 81.

7 Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 88.

8 HO:n p. 25. 5. 1937 n:o 732 (THOA).

9 HO:n p. 3. 5. 1935 n:o 683 (THOA).

rikoksia; lisäksi palautettiin yksi herjausjuttu vuonna 1936, koska Helsingin RO ei ollut ottanut huomioon KiihotusL 2 §:n säännöksiä.[10]

Kansanedustaja Wainion pelko siitä, että KiihotusL olisi tähdätty nimenomaan IKL:tä vastaan, ei ollut aiheellinen Turun HO:n päätöstaltioiden valossa. HO:ssa 26 tuomiosta 13 eli tarkkaan puolet koski IKL:n kannattajia tai sen lähellä olevia piirejä. Kahdeksan tuomiota kohdistui vasemmistoon; tuomituista kolme oli mahdollisesti kommunisteja, jotka olivat varoittaneet Suomen tulevasta hyökkäyssodasta Neuvostoliittoa vastaan.[11] Tulenkantajien päätoimittaja Erkki Vala tuomittiin kaksi kertaa; ensimmäisellä kerralla erään artikkelinkirjoittajan kanssa.[12] Kaksi viimeistä päätöstä koskivat SDP:n juhlissa esiintyneitä henkilöitä.[13] Ryhmään »muut» kuuluvat kolme kertaa tuomittu Suomen Pienviljelijän päätoimittaja Eino Yliruusi,[14] tunnettu pasifisti, fil.tri Felix Iversen[15] ja Antti Salamaa-niminen entinen poliisikonstaapeli, joka oli aikaisemmin tuomittu siitä, että hän oli julkaissut lakkautetun Totuuden Torven vastikkeeksi tarkoitettua lehteä.[16] Kaikki HO:n yhdeksän vapauttavaa päätöstä koskivat äärioikeistoa.

KiihotusL 1 §:n mainitsemia uusia suojeluobjekteja olivat uskonnolliset ja siveelliset periaatteet, kansalliset muistot ja Suomen suhteet ulkovaltoihin, joista viimeksi mainittu on pysyvästi suojattu vuonna 1948 RL 14 lukuun lisätyllä 4 a §:llä (L 8. 5. 1948/363). KiihotusL 1 §:ssä kriminalisoitiin lisäksi yleisön keskuudessa levottomuutta herättävien tietojen levittäminen.

Turun HO:n KiihotusL:n nojalla langettamien päätösten yleisin perustelu oli, että esitetyt lausumat olivat vahingoittaneet Suomen suhteita ulkovaltoihin (yhdeksän tapausta). Kaikki nämä tapaukset kahta lukuun ottamatta koskivat äärioikeistoa, jonka julkaisuissa oli vahingoitettu Suo-

---

10 HO:n p. 21. 1. 1936 n:o 51 (THOA).

11 HO:n p. 18. 1. 1935 n:o 35 (THOA).

12 HO:n p:t 25. 11. 1935 n:o 1703 ja 15. 9. 1936 n:o 1208 (THOA).

13 HO:n p:t 15. 3. 1935 n:o 367 ja 25. 5. 1937 n:o 225 (THOA).

14 HO:n p:t 26. 10. 1934 n:o 1562, 21. 2. 1935 n:o 226 ja 10. 9. 1935 n:o 1108 (THOA).

15 HO:n p. 28. 10. 1935 n:o 1935 (THOA).

16 HO:n p. 16. 9. 1935 n:o 1138 a (THOA), ks. myös HO:n p. 7. 10. 1932 n:o 1726 (THOA).

men suhteita Neuvostoliittoon sekä Skandinavian maihin,[17] mutta myös Viroon, jonka vuoden 1934 tapahtumat olivat aiheuttaneet katkeruutta Suomen äärioikeistopiireissä (s. 191).[18] Felix Iversen oli vahingoittanut suhteita Saksaan (hänet tuomittiin myös Hitlerin herjaamisesta, s. 191), ja Antti Salamaa oli mahdollisesti vahingoittanut suhteita Ruotsiin. Päätöksissä ei yleensä selosteta, millaisia lausumia oli esitetty.

Ketään ei tuomittu uskonnollisten tai siveellisten periaatteiden loukkaamisesta, mutta kolmessa tapauksessa HO katsoi, että syytetty oli häpäissyt kansallisia muistoja.

HO katsoi, että Suomalainen-nimisen aikakauslehden n:ossa 5—6 (22. 6. 1934) otsikolla »Puoluekantamme» varustetussa kirjoituksessa oli halventavaa esitystapaa käyttäen esitetty lausumia, jotka olivat omiansa häpäisemään kansallisia muistoja. Päätökseen jäljennetyssä syytteessä mainittiin, että em. kirjoituksessa halvennettiin vapaussotamme armeijan ylipäällikköä sekä jääkäriliikettä ja puolustuslaitoksessa johtoasemissa olevia entisiä jääkäreitä.[19]

Turun HO ja Pohjois-Pirkkalan ym. KO katsoivat selvitetyksi, että toimittaja Tapio Hiisivaara oli 6. 12. 1934 Nokian työväentalolla järjestetyssä juhlassa pitämässään puheessa mm. lausunut, ettei työväellä ollut aikaa pikkujuhliin, tarkoittaen sillä itsenäisyyspäivän juhlaa, vaan että sillä oli muuta tärkeämpää työtä, ja ettei pienipalkkaiselta työmieheltä voinut odottaa suurempaa halua päivän juhlimiseen, vaan että tämä ainoastaan totesi sen olevan merkkipäivän. HO ja KO katsoivat, että nämä sanat olivat omiaan törkeästi loukkaamaan itsenäisyyspäivää, joka lailla oli määrätty kansalliseksi juhlapäiväksi.[20]

Turun HO ja Lemun ym. KO katsoivat selvitetyksi, että leipuri Yrjö Lindholm oli Ol. Tarmolan Rymättylässä 2. 8. 1936 toimeenpanemassa julkisessa huvitilaisuudessa narrimaisesti naamioituneena esiintuomassaan pakinassa ivallisella tavalla ja pilkallisessa muodossa esittänyt J. L. Runebergin runokokoelmaan »Vänrikki Stoolin tarinat» sisältyvän »Torpan tyttö» -nimisen runon ja siten häpäissyt kansallisia muistoja.[21]

Jääkäriliike, itsenäisyyspäivä ja Runeberg ovat se heterogeeninen kokoelma kansallisia muistoja, jotka löytyvät Turun HO:n päätöstaltioista.

---

17 HO:n p. 28. 10. 1935 n:o 1501 (THOA).

18 HO:n p. 22. 4. 1936 n:o 677 (THOA).

19 HO:n p. 28. 10. 1935 n:o 1493 (THOA).

20 HO:n p. 15. 3. 1935 n:o 367 (THOA).

21 HO:n p. 25. 5. 1937 n:o 732 (THOA). Tuomittu valitti KKO:een, joka ei muuttanut päätöstä. KKO 1937 II 365.

Ensiksi mainitussa tapauksessa tuomittu oli äärioikeistolainen, ja halveksivilla lausumilla oli syynsä 1930-luvun kieliriidoissa. Vapaussodan muistoa oli 1920-luvulla suojattu RL 16 luvun 24 §:n nojalla (s. 228). Mainittakoon myös eräs Turun HO:n päätös vuodelta 1923, jolla porvoolainen kauppias tuomittiin sakkorangaistukseen ilkivallasta RL 42 luvun 7 §:n nojalla, koska hän Porvoon työväentalolla vuonna 1922 pidetyissä naamiohuveissa oli käsirattailla kuljettanut pahvista tehtyä Porvoon vapaudenpatsasta jäljittelevää kuvaa, jossa oli teksti »Kaatuivat Suomen Vapauren v. 1918 Puolesta», minkä ohessa hänen selässään oli tekstillä »Matkalla roskatunkiolle» varustettu paperilappu.[22] Runebergin ja hänen tuotantonsa sijoittaminen laissa suojattujen kansallisten muistojen piiriin saattaa oudoksuttaa nykyaikaista lukijaa, mutta kaikki tuomioistuimet olivat yhtä mieltä tästä kysymyksestä.[23]

Suomen hyökkäyssodasta Neuvostoliittoa vastaan varoittaneiden kommunistien katsottiin syyllistyneen levottomuuden lietsomiseen yleisön keskuuteen.[24] Uusimaa-nimisessä sanomalehdessä julkaistun artikkelin »Karjalan ja Inkerin loppuko?» katsottiin paitsi halventavan Suomen hallitusta myös aiheuttavan levottomuutta yleisön keskuudessa,[25] ja Antti Salamaan kirjalla »Tilintarkastelua ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden välillä» oli myös viimeksi mainittu vaikutus.[26]

KiihotusL 1 §:n 2 momentti sääti ainoana seuraamuksena vankeutta tarkoituksellisesti halventavien tietojen levittämisestä. Saman lain 7 §:n nojalla tätä rangaistusta ei voitu tuomita ehdollisena. Mahdollisesti näiden drakoonisten säännösten takia tuomioistuimet olivat haluttomia katsomaan, että kiihotus oli tapahtunut tarkoituksellisesti; 25:stä HO:ssa 1 §:n nojalla tuomituista vain kaksi tuomittiin 2 momentin nojalla, kun muut selvisivät sakoilla.[27] Hallituksen päämäärä, että otettaisiin käyttöön

---

22 HO:n p. 20. 4. 1923 n:o 867 (TMA).

23 HON Hastig halusi jopa muuttaa alioikeudessa langetetun sakkorangaistuksen 4 kk:ksi vankeutta. Äänestyspöytäkirja HO:n päätöstaltiossa alaviitteessä 22 mainitun p:n kohdalla.

24 HO:n p. 18. 1. 1935 n:o 35 (THOA).

25 HO:n p. 14. 12. 1934 n:o 1891 (THOA).

26 HO:n p. 16. 9. 1935 n:o 1138 a (THOA).

27 KKO oli jossain määrin ankarammalla kannalla kuin Turun HO. Niissä kolmessa tapauksessa, jolloin syyttäjä valitti KKO:een, KKO kerran sovelsi 1 §:n 2 momenttia. KKO 1935 II 387, HO:n p. 21. 2. 1935 n:o 226 (THOA). Toisessakin

ankarampia rangaistuksia, ei näin ollen toteutunut. Vähemmän hämmästyttävää on myös, että ankaramman lainpaikan mukaan tuomitut (Antti Salamaa ja Erkki Vala) e i v ä t kuuluneet äärioikeistoon (vrt. luku IV). Vala tuomittiin, koska Tulenkantajissa oli useasti julkaistu otteita ulkomaisissa lehdissä olevista artikkeleista, joissa oli käsitelty Antikaisen murhajuttua (s. 273).[28] HO, joka korotti Valalle tuomittua rangaistusta, tyytyi toteamaan, että Valan viaksi jäi se, mistä häntä oli syytetty, mutta Helsingin RO oli kirjoittanut laajemmat perustelut, jotka lienevät erittäin harvinaisia kiihottuneiden sanontojensa ja Valaan kohdistuneiden henkilökohtaisten solvausten takia. Koska nämä perustelut antavat kuvan silloin vallinneesta poliittisesti tulehtuneesta ilmapiiristä, on syytä toistaa RO:n perusteluja:

RO katsoi selvitetyksi, että Valan vastuulla Helsingissä ilmestyneen Tulenkantajien numeroissa ilman varauksia ja, yhtä kertaa lukuun ottamatta, ilman oikaisuja julkaistut, murhasta syytettyä Antikaista ja em. rikosjuttua koskevat, Suomen oloille ja oikeudenkäyntijärjestykselle täysin vieraiden tahi niitä ilkeästi halveksivien, ilman vastuuta toimivien sanomalehtimiesten ja enemmän puolue- kuin lakimiehinä työskentelevien asianajajien laatimat ja sitä paitsi keskeneräistä asiaa tarkoittavat väärät uutiset ja puolueelliset lausumat olivat omiansa halventamaan hallitusta, julkisia viranomaisia ja yhteiskuntajärjestystä, ja koska sanottujen tietojen toistunut levittäminen, joka oli katsottava saman rikoksen jatkamiseksi, osoitti, että tarkoituksena oli ollut edellämainitunlainen halventaminen, mutta lieventävänä asianhaarana oli otettava huomioon Valan yhteiskunnallisissa kysymyksissä osoittama kehittymättömyys ja hänen herkkäuskoisuutensa, niin RO tuomitsi Valan KiihotusL 1 §:n 2 momentin nojalla.

RO ja ilmeisesti myös HO katsoivat tarkoituksellisen halventamisen näytetyn toteen sillä, että toistuvasti oli julkaistu näitä tietoja. Päätöstä voidaan verrata HO:n päätökseen vuodelta 1934, jolloin Ajan Suunnan päätoimittaja Arne Somersalo tuomittiin KiihotusL 1 §:n nojalla neljästä eri kirjoitelmasta, ilman että olisi katsottu Somersalon tarkoituksellisesti halventaneen hallitusta ym.[29] Hiitonen on moittinut Helsingin RO:ta

tapauksessa vähemmistöön jääneet OikN:t Gylling ja Nordgren halusivat soveltaa 1 §:n 2 momenttia. KKO 1935 II 375, HO:n p. 11. 12. 1934 n:o 1879 (THOA).

[28] HO:n p. 15. 9. 1936 n:o 1208 (THOA). *Hiitonen* on omistanut kokonaisen luvun »Suomen oikeuslaitos ei siedä arvostelua edes porvarillisten ulkomaisten lehtien taholta» (ss. 353—364) tälle oikeudenkäynnille.

[29] HO:n p. 11. 12. 1934 n:o 1879, ks. myös alaviite 27.

myös siitä, ettei se Valan jutussa täsmentänyt, missä kohdin ko. uutiset olivat vääriä.[30] Tuomioistuimet käyttivät kuitenkin melkein aina hyvin ylimalkaisia perusteluja. Helsingin RO lakkautti Ajan Suuntaa vastaan käydyssä jutussa lehden väliaikaisesti mm. sillä perusteella, että »lehden useissa numeroissa vuosina 1933 ja 1934 oli ollut julkaistuna erinimisillä otsikoilla varustettuja hallitusta ym. halventavia kirjoituksia...». HO poisti nämä ylimalkaiset perustelut.

Kaikissa tapauksissa, jolloin HO hylkäsi syytteen, oli perusteluna se, ettei syytteenalainen kirjoitus HO:n mielestä sisältänyt mitään rikollista. Eräät kanteet osoittavat, että oikeusministeriö valvoi myös äärioikeiston lehdistöä erittäin valppaasti. Syytetoimenpiteiden kohteena oli mm. eri lehdissä julkaistu artikkeli »Punainen järjestöpuku sallittu T.U.L:n liittojuhlilla. Oikeus- ja sisäasiainministeriöt ilmoittaneet, ettei ole estettä puvun käyttöön», koska artikkeli oli totuudenvastainen ja hallitusta ja sen toimenpiteitä halventava sekä omiaan herättämään levottomuutta yleisön keskuudessa. HO katsoi kuitenkin kaikissa tapauksissa, ettei artikkeli ollut rikollinen, vaikkakin se oli jossain määrin harhaanjohtava.[31] Jossain määrin harhaanjohtavina, muttei rikollisina pidettiin myös IKL:n nuorisojärjestön Sinimusta-nimisessä aikakauslehdessä julkaistua artikkelia »Luo lippujen», jossa käsiteltiin Sinimusta-järjestön kesäleirejä ja samalla kysymystä Karjalan ja Inkerin suomalaisen väestön evakuoimisesta, sekä samassa lehdessä julkaistua runoa »Jo herätkää». Oikeusministeriö oli katsonut, että kirjoitukset muun ohella olivat omiansa vahingoittamaan Suomen suhteita ulkovaltoihin (= Neuvostoliittoon).[32]

KiihotusL 2 §:ää, joka sääti rangaistuksen valtiolliseen tai yhteiskunnalliseen toimihenkilöön kohdistuneesta kunnianloukkauksesta, sovellettiin HO:ssa yhden ainoan kerran vuonna 1935. Kunnianloukkauksen kohteena oli Turun HO:n virkamies, notaari Yrjö Moisio. HO katsoi selvitetyksi, että syytetty oli Piikkiössä pidetyssä yleisessä kokouksessa tahallansa, ei kuitenkaan vastoin parempaa tietoansa, sanonut Moision syypääksi julkisen asiakirjan väärentämiseen ja väittänyt Moision toimi-

30 *Hiitonen*, s. 361. Hiitosen KKO:een kohdistama moite siitä, että se vahvisti HO:n päätöksen KiihotusL:n jo lakattua olemasta voimassa (s. 363), osoittaa, ettei Hiitonen ole lukenut lain 9 §:ää (ks. s. 243).

31 HO:n p:t 11. 12. 1934 n:o 1879 ja 30. 10. 1934 n:ot 1601 ja 1602 (THOA).

32 HO:n p. 17. 1. 1936 n:o 29 (THOA).

neen kommunistien hyväksi. Piikkiön KO oli aiemmin hylännyt kanteen toteennäyttämättömänä.[33] HO:n vuonna 1936 Helsingin RO:een palauttamassa jutussa eräs helsinkiläinen asianajaja ja entinen everstiluutnantti oli vaatinut Suomen Sosiaalidemokraatin vastaavalle toimittajalle rangaistusta paitsi herjauksesta myös KiihotusL:n nojalla, koska loukkaukset oli kohdistettu asianajajaan yhteiskunnallisena henkilönä; (virallinen syyttäjä ei käyttänyt puhevaltaa jutussa). Palautuksen perusteena oli, ettei RO ollut lausunut mitään KiihotusL:iin perustuvasta syytteestä.[34] Juttu ei tämän jälkeen enää joutunut HO:n käsiteltäväksi, joten epäselväksi jäi, olisiko HO ollut valmis pitämään asianajajaa KiihotusL 2 §:n tarkoittamana henkilönä.

KiihotusL:n merkitys jäi melko vähäiseksi, ja voidaan kysyä, saavutettiinko hallituksen esityksensä perusteluissa esittämät tavoitteet. Rangaistusten kovenemisen osalta muutos oli olematon, sillä tuomioistuimet katsoivat miltei poikkeuksetta, ettei rikollisia lausumia ollut esitetty tarkoituksena saavuttaa KiihotusL 1 §:ssä mainittu vaikutus. Ankarimman rangaistuksen sai tuomioistuimia moittinut henkilö; tässä tapauksessa hänen tekonsa olisi ollut rangaistava myös RL 16 luvun 24 §:n mukaan. KiihotusL:n preventiivinen vaikutus näkyy myös jääneen vähäiseksi, koska lain lyhyen voimassaolon aikana nostettiin suhteellisen monta syytettä. Toisaalta on huomattava, että perättömien ja halventavien tietojen esittämistä koskevat syytteet vähenivät KiihotusL:n voimassaolon jälkeisenä aikana (liitetaulukko IX); ei kuitenkaan voida sanoa, missä määrin tämä johtui KiihotusL:n »kehittävästä» vaikutuksesta tai toisaalta sisäpoliittisen tilanteen rauhoittumisesta.

3. Tuomion tai päätöksen moittiminen

OK 28 luvun 1 §:n mukaan rangaistiin sitä, joka moitti lainvoimaista [1] tuomiota tai päätöstä (A 27. 4. 1868). Saman luvun 2 §:n mukaan oli HO:n tuomittava ne, jotka olivat moittineet HO:n tai KKO:n tuomiota.

---

[33] HO:n p. 3. 5. 1935 n:o 683 (THOA).

[34] HO:n p. 21. 1. 1936 n:o 51 (THOA).

[1] Lainvoimaisuusvaatimus on tosin hieman tulkinnanvarainen. Alkuperäisenä pidettävässä ruotsinkielisessä tekstissä sanotaan: »Hvar som ånyo drager

Tätä lainkohtaa sovellettiin Turun HO:ssa yhteensä kuudessa tapauksessa vuosina 1921 ja 1922 SDP:n ja SSTP:n lehtien vastaavia toimittajia vastaan, koska lehdissä oli moitittu eräitä HO:ien ja KKO:n päätöksiä. Kahdessa tapauksessa Turun HO:n päätös SSTP:n perustamisjutussa oli ollut moitteen kohteena;[2] toisessa tapauksessa katsottiin syytetyn lisäksi syyllistyneen ilmeisesti perättömien, HO:ta halventavien tietojen levittämiseen, ja hänet tuomittiin sekä OK 28 luvun 1 §:n että RL 16 luvun 24 §:n 2 momentin nojalla.[3] Muut päätökset koskivat erästä Viipurin HO:n vapauttavaa päätöstä ns. valkoista terroria koskevassa asiassa (kolme tapausta)[4], ja yhdessä tapauksessa oli moitteen kohteena ollut KKO:n myöskin vapauttava päätös samanlaatuisessa asiassa.[5] Lisäksi HO kuudessa tapauksessa ei ottanut OK 28 luvun 2 §:ään ja PainovapausL 49 §:ään nojautuen syytettä tutkittavakseen, koska väitetty rikos oli tapahtunut HO:n tuomiopiirin ulkopuolella.[6]

Päätökset ovat mielenkiintoisia vain siinä mielessä, että kaikissa tapauksissa, joissa oli moitittu HO:ien päätöksiä, päätökset eivät olleet olleet lainvoimaisia siihen aikaan, jolloin moite esitettiin. Turun HO teki päätöksensä kuitenkin vasta sen jälkeen, kun KKO lopullisesti oli ratkaissut asian. Edellä mainittu Viipurin HO:n päätös sitä paitsi muuttui KKO:ssa, mutta tästä huolimatta Turun HO tuomitsi syytetyt Viipurin HO:n päätöksen moittimisesta.[7]

OK 28 luvun 1 § jäi oikeuskäytännössä unhoon vuoden 1922 jälkeen. Voidaan olettaa, että tämä osaksi johtui rangaistuksen pienuudesta (19 päiväsakkoa HO:n ja 96 päiväsakkoa KKO:n päätöksen moittimisesta),

---

den sak för Rätta, deri dom eller utslag förr är, som vunnit laga kraft, eller tadlar sådan dom för Rätten eller utom . . .». Tämä OK 28 luvun 1 §:n teksti on modernisoitua ortografiaa lukuun ottamatta sama kuin vuoden 1734 laissa. Sana »sådan» näkyy viittaavan siihen, että tarkoitetaan vain lainvoimaista tuomiota. *Johan Philip Palmén* (Juridisk handbok, Helsingfors 1859, s. 250) oli toisaalta sitä mieltä, ettei tuomion lainvoimaisuutta tarvita.

2 HO:n p:t 27. 10. 1921 n:o 1216 ja 26. 5. 1922 n:o 1118 (TMA).

3 HO:n p. 26. 5. 1922 n:o 1118 (TMA).

4 HO:n p:t 19. 5. 1922 n:o 1074, 22. 5. 1922 n:o 1079 ja 19. 6. 1922 n:o 1228 (TMA).

5 HO:n p. 27. 11. 1922 n:o 2136 (TMA).

6 HO:n p:t 11. 5. 1921 n:ot 681—686 (TMA).

7 Viipurin HO:n kokonaan hylkäävä päätös oli annettu 18. 11. 1920. Tätä päätöstä moittivat lehtiartikkelit oli julkaistu 19.—20. 2. 1921. KKO katsoi joulukuussa samana vuonna, että syytetty tosin oli syyllistynyt murhan avunantoon,

osaksi siitä, että HO joutui ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemään juttuja, jotka koskivat ylempien oikeusasteiden päätösten moittimista, mitä voitiin pitää epätarkoituksenmukaisena näinkin vähäpätöisten juttujen kohdalla, kun tuomioistuinten auktoriteettia suojeltiin myös RL 16 luvun 24 §:n avulla.

D. MUUT POLIITTISET RIKOKSET

1. Laki kiellosta käyttää poliittisia tunnusmerkkejä eräissä tilaisuuksissa (L 5. 4. 1934/132)

Vuonna 1934 säädettiin PuseroL:n nimellä parhaiten tunnettu laki, jolla kiellettiin poliittista katsomusta osoittavien pukujen, puvunosien tai muiden merkkien käyttäminen julkisuudessa. Laki oli tähdätty IKL:tä vastaan, ja lain käsittelyn aikana IKL:n kansanedustajat käyttivät pitkiä ja kiivaita puheenvuoroja lakiehdotusta vastaan, joka kuitenkin hyväksyttiin kolmannessa käsittelyssä äänin 138—26.[1] Laki oli alunperin voimassa vain vuoden 1936 loppuun, mutta sen voimassaoloa pidennettiin vuoden 1945 loppuun,[2] jolloin se muuttuneiden olosuhteiden takia tarpeettomana päästettiin raukeamaan.

Lain 1 § kielsi yllä mainittujen tunnusmerkkien käyttämisen eräissä julkisissa tilaisuuksissa, joita ei ole syytä tässä luetella, koska saman pykälän 2 momentin nojalla annettu asetus kokonaan kielsi poliittista suuntausta osoittavien tunnusmerkkien käyttämisen julkisella paikalla.[3] 2 §:ssä säädettiin sakko- tai vankeusrangaistus 1 §:ssä mainitun kiellon rikkojalle. Rangaistusuhka koski lisäksi henkilöä, joka oli sallinut hoidossaan olevan alle 18-vuotiaan rikkoa kieltoa vastaan.

Turun HO:n päätöstaltioista löytyy jo vuodelta 1931 eräs tapaus, jolloin poliittista suuntausta osoittavan puseron käyttö johti sakkorangais-

---

mutta vapautti hänet rangaistuksesta 7. 12. 1918 annetun armahduskirjan 5-kohdan nojalla. Vasta 5. 1. 1922 oikeusministeriö kehotti Turun HO:n kanneviskaalinvirastoa nostamaan syytteet OK 28 luvun 1 §:n nojalla. KKO 1921 p. II 1410 ja alaviitteessä 4 mainitut HO:n p:t.

1 Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 978 s.

2 L 30. 12. 1936/431, L 18. 12. 1942/971.

3 A 27. 4. 1934/177.

tukseen. Oriveden KO:n perusteluista, jotka HO hyväksyi, todettiin, että tuomittu oli 19. 1. 1930 Orivedellä Työväenyhdistys Taiston talossa julkisissa naamiohuveissa esiintynyt puettuna ristiin asetettujen sirpin ja vasaran kuvalla varustettuun punaiseen paitaan, jonka katsottiin herättävän pahennusta ja kiihtymystä. Tuomittua rangaistiin Hämeen läänin maaherran yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä 9. 12. 1929 annetun kuulutuksen nojalla.[4]

Ilmeisesti PuseroL:a noudatettiin hyvin, sillä Turun HO:n käsiteltäväksi tuli tutkittavana aikana vain kaksi juttua, jotka koskivat lain määräysten rikkomista, molemmat vuonna 1939. Toisessa tapauksessa HO hylkäsi kahdentoista tuomitun valitukset (kaksi valitusta jätettiin lisäksi tutkimatta, koska tuomitut eivät olleet ilmoittaneet tyytymättömyyttä ajoissa).[5] Tampereen RO oli tuominnut syytetyt 5—20 päiväsakon suuruisiin rangaistuksiin, koska he olivat teatteritalolla Tampereella IKL:n Tampereen paikallisyhdistyksen pitämässä Mustapaitojen taistelujuhlassa käyttäneet puvunosia, jotka ilmaisivat IKL:n kannatusta. Vaikka kaksi RO:ssa tuomituista oli alle 18 vuotta, ei heidän holhoojiaan ollut syytetty. Toisessa tapauksessa Hämeenlinnan RO oli toteennäyttämättöminä hylännyt syytteet kolmea henkilöä vastaan, joiden väitettiin IKL:n Hämeenlinnassa järjestämässä kulkueessa käyttäneen kiellettyjä puvunosia. HO ei syyttäjän valituksesta huolimatta muuttanut RO:n päätöstä.[6]

2. Puoluelipun käyttö

PuseroL:n käsittelyn yhteydessä esitettiin äärioikeiston taholta, että mainitussa laissa kiellettyjen poliittisten tunnusmerkkien käsite laajennettaisiin käsittämään myös (lähinnä sosiaalidemokraattisia) puoluelippuja. Tämä PuseroL 1 §:n muutosyritys hylättiin lakiehdotuksen toisen käsittelyn yhteydessä.[1] Äärioikeiston toiveet toteutuivat kuitenkin, sillä huhtikuussa 1934 annetulla asetuksella tehtiin puoluelippujen julkinen käyttö sisäasiainministeriön luvasta riippuvaiseksi, mikä de facto

4 HO:n p. 16. 12. 1931 n:o 437 (THOA).

5 HO:n p. 22. 5. 1939 n:o 762 (THOA).

6 HO:n p. 5. 9. 1939 n:o 978 (THOA).

1 Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 901 s.

merkitsi tällaisten lippujen käytön kieltämistä. Lisäksi kiellettiin käyttämästä lippua, joka mm. värinsä puolesta oli omiaan loukkaamaan lakia tai hyviä tapoja tai häiritsemään yleistä järjestystä.[2]

Turun HO:n päätöstaltioissa ei ole ainoatakaan tapausta, jolloin joku olisi ollut syytteessä puolue- tai muun lipun käyttöä kieltävän asetuksen rikkomisesta. Sitä vastoin löytyy päätöksiä, jotka osoittavat, miten tunneperäisesti tähän kysymykseen suhtauduttiin 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alkupuolella.

Punalipun julkinen käyttäminen saattoi pahimmassa tapauksessa johtaa valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä annettuun rangaistukseen (s. 121). Lievimmissä tapauksissa punalipun nostaminen aiheutti vain syytteen järjestyshäiriöstä. Vuonna 1930 (siis ennen RL 11 luvun 4 a §:n voimaantuloa) HO hylkäsi syytteet kahta talollisenpoikaa vastaan, jotka Asikkalan KO oli tuominnut sakkorangaistuksiin siitä, että he vastoin Hämeen maaherran 29. 7. 1929 antamaa 1. 8. 1929 tapahtunutta liputusta koskevaa kuulutusta olivat tänä kommunistien juhlapäivänä vetäneet lippua muistuttavan naisten punaisen hameen erääseen lipputankoon.[3]

Viisi SDP:n Lahden kunnallisjärjestön jäsentä asetettiin vuonna 1933 Lahden RO:ssa syytteeseen ilkivallasta RL 42 luvun 7 §:n nojalla, koska he syyttäjän mielestä olivat SDP:n vappujuhlassa rikkoneet liputuksesta annettuja määräyksiä. Tämä lainkohta näkyy oikeuskäytännön valossa olleen jonkinlainen viimeinen mahdollisuus, kun haluttiin nostaa syyte poliittisluontoisista teoista (s. 247). Koska sisäasiainministeriö oli kiertokirjessä 21. 4. 1933 määrännyt, että jos vapunpäivän poliittisluontoisissa kokouksissa käytettiin lippuja tai muita samantapaisia tunnuksia, valtakunnan lipun oli oltava selvästi hallitsevassa asemassa, niin RO:n päätöksen perusteluissa oli tarkka selostus käytettyjen Suomen lipun ja SDP:n puoluelipun koosta, sijainnista ja korkeudesta maanpinnalta laskettuna ja suhteessa toisiinsa. Sekä RO että Turun HO hylkäsivät syytteet osaksi toteennäyttämättöminä, osaksi lakiin perustumattomina. Tunteiden kiivaudesta kertoo se seikka, että eräs syytetyistä onnistui saamaan syyttäjän, kaupunginviskaali Mestertonin RO:ssa tuomituksi virassa tehdystä julkisesta solvauksesta; HO tosin vapautti Mestertonin.[4]

2 A 27. 4. 1934/178 4 §.

3 HO:n p. 25. 9. 1930 n:o 1410 (THOA).

4 HO:n p. 26. 11. 1934 n:o 1766 (THOA).

SDP:n punaiset puolueliput vaikuttivat todella punaisen vaatteen tavoin eräisiin kansalaispiireihin ja aiheuttivat siten vaaran yleiselle järjestykselle. SDP:n Tampereella 25. 5. 1933 pidetyn puoluekokouksen aikana sattui mellakoita, joita myös puitiin parissa HO:n päätöksessä. Paikallinen suojeluskuntapäällystö everstiluutnantti Pajarin johdolla ryhtyi omatoimisesti ja vastoin Tampereen poliisimestarin kieltoa poistamaan Hämeenkadun varrelle pystytettyjä SDP:n lippuja; yksi komennuskunnassa mukana ollut everstiluutnantti tuomittiin RO:ssa ja HO:ssa tästä RL 16 luvun 14 §:n 2 momentin nojalla sakkoihin.[5] Kokoontunut väkijoukko oli myös ryhtynyt poistamaan lippuja ja kivittämään puoluekokouksen osanottajia. Vain yksi väkijoukossa mukana ollut insinööri tuomittiin RO:ssa viiden kuukauden vankeusrangaistukseen RL 16 luvun 5 §:n ja 41 luvun 8 §:n nojalla. HO, jolle päätös alistettiin, vahvisti RO:n päätöksen.[6] Rikokset katsottiin tehdyiksi lieventävien ja, insinöörin kohdalla, erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa.

3. Laki työrauhan suojelemisesta (L 6. 2. 1931/62)

1 §:n 1 momentti: Joka väkivalloin tai uhkaamalla, henkilöön kohdistuvalla loukkauksella tai vahinkoa tekemällä taikka muulla siihen verrattavalla lain tai hyvien tapojen vastaisella teolla

1) estää tai yrittää estää toisen tekemästä tai antamasta työtä tai
2) pakottaa tai yrittää pakottaa

a) työntekijän ottamaan osaa työlakkoon tai muutoin jättämään työpaikkansa tahi olemaan työtä hakematta taikka työnantajan seisauttamaan työnsä tai työstä erottamaan tahi olemaan siihen ottamatta työntekijää,

— — —

tuomittakoon, ellei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi taikka sakkoon.

— — —

3 §. Joka häpäisee toista sen johdosta, että hän tekee tai on tehnyt tahi hakenut taikka antanut työtä työnseisauksen aikana tai saarronalaiseksi julistetulla työmaalla, rangaistakoon, niinkuin 1 §:ssä on säädetty.

---

[5] HO:n p. 5. 3. 1935 n:o 310 (THOA).

[6] HO:n p. 9. 10. 1933 A.J. III: 54 (THOA). KKO alensi rangaistuksen kolmeksi kuukaudeksi viideksi päiväksi vankeutta. KKO:n p. 16. 5. 1934 n:o 1586 (KKOA).

Nimestään ja näennäisestä tasapuolisuudestaan huolimatta oli tämä talouskriisin aikana säädetty laki kohdistettu nimenomaan työntekijöitä vastaan. Hallituksen esityksessä myönnettiin suoraan, että lakiehdotus oli tarkoitettu kommunistien ja heidän aatteitaan kannattavien toisin ajatteleviin kohdistamaa vainoa vastaan.[1] Lakivaliokunta muutti alkuperäisen ehdotuksen melkein kokonaan.[2] Sosiaalidemokraattiset kansanedustajat luonnollisesti jyrkästi vastustivat tätä lakia, jonka ed. Paasivuori halusi nimittää »Laiksi lakonrikkojain suojeluksesta».[3] Ehdotus lain jättämisestä lepäämään yli vaalien sai vain 66 ääntä avoimessa äänestyksessä ja se siis hylättiin. Hetkistä ennen suoritetussa suljetussa äänestyksessä 72 edustajaa oli ollut lepäämään jättämisen kannalla. Sotien jälkeen TyörauhaL kumottiin ja säädettiin uusi TyösopimusL 35 §, joka vastasi alkuperäistä vuonna 1922 säädettyä lainkohtaa.[4]

Tässäkin tapauksessa vanhempaan lainsäädäntöön nojautuva oikeuskäytäntö oli ollut uuden lain mukaisella kannalla. Vuonna 1932 HO hylkäsi neljän ammattiyhdistyksen liittotoimikunnan jäsenen valitukset.[5] Nämä oli Tampereen RO:ssa tuomittu sakkoihin yrityksestä pakottaa työnantaja seisauttamaan työnsä. RO oli nojautunut TyösopimusL 35 §:ään, verrattuna RL 25 luvun 12 §:ään ja TyörauhaL:iin. TyörauhaL:a ei voitu suoraan soveltaa, sillä rikos oli tapahtunut tammikuussa 1930. HO:n hyväksymät RO:n perustelut olivat seuraavat:

Sitten kuin Lojo Cellulosafabriks A.B., joka omisti erään Kotkassa sijaitsevan tehtaan, oli päättänyt maksaa kaikille vakinaisille tehdasalueella toimiville mestareille ja työläisille 10 %:n ylimääräisen palkkion mm. sellaisin ehdoin, etteivät tuon palkkion saantiin olleet oikeutettuja ne, jotka kuuluivat ammattiosastoihin, yhteiskuntajärjestystä vastustaviin yhdistyksiin ja muihin työrauhaa häiritseviin järjestöihin, niin Suomen Paperiteollisuustyöväen Liiton Kotkan osasto oli julistanut em. tehtaan kokonaisuudessaan saartotilaan, ja yhdistyksen liittotoimikunta oli 15. 1. 1930 Tampereella pitämässään kokouksessa, johon tuomitut olivat ottaneet osaa, laatinut julistuksen ja siinä, vedoten kaikkiin

---

1 Hallituksen esitys n:o 35 vuoden 1930 toisille valtiopäiville, Asiakirjat III.

2 Lakivaliokunnan mietintö n:o 5. Toiset valtiopäivät 1930, Asiakirjat III.

3 Toiset valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 432.

4 L 29. 11. 1945/1165.

5 HO:n p. 11. 12. 1931 n:o 2948 (THOA).

järjestäytyneisiin ja muihinkin työläisten yhteistä etua harrastaviin työläisiin, kehottanut työläisiä olemaan menemättä työhön tehtaaseen, ennen kuin yhtiö oli luopunut lisäpalkkiojärjestelmästä, jota julistusta tuomitut sitten olivat levittäneet ja siten ilman laillista oikeutta uhkaamalla yrittäneet pakottaa yhtiötä seisauttamaan työt tehtaalla.

Vuoden 1922 TyösopimusL 35 §:n mukaan rangaistiin RL 25 luvun 12 §:n mukaan sitä, joka »... uhkaamalla ... yrittää pakottaa työnantajaa seisauttamaan työnsä ...», joten siinä mielessä HO:n päätös kyllä oli lainmukainen. Vaikeammin perusteltavissa on, miten ammattiyhdistyksen työläisille antama kehotus olla menemättä työhön, niin kauan kuin ammattiyhdistystä vastaan kohdistettu palkkiojärjestelmä oli voimassa, saatettiin tulkita työnantajaan kohdistetuksi pakotukseksi. Liioin ei päätöksessä perusteltu, miten työnantajaa oli uhkailtu. Tämän päätöksen perustelujen mukaan jokaista lakkokehotusta saatettiin pitää rangaistavana tekona, vaikka 1930-luvun oikeustieteessä oltiin sillä kannalla, ettei lakkokehotus ollut rikos edes TyörauhaL:n säännösten mukaan.[6] HO tuomitsi 1930-luvun alussa lakkoon kehottaneita myös RL 16 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla (s. 218).

Turun HO:n päätöstaltioista päätellen jäi TyörauhaL:n merkitys melko vähäiseksi. Muutaman ei-poliittisia piirteitä omaavan tapauksen lisäksi oli HO:ssa vuosina 1935—1938 yhteensä kuusi juttua, jotka koskivat TyörauhaL:n rikkomista. Kuten saattoi olettaa, kaikki syytteet kohdistuivat työntekijöihin tai ammattiyhdistysten toimihenkilöihin, jotka olivat olleet työtaistelutoimenpiteiden kannalla.

Neljällä HO:n päätöksellä yhteensä kuusi työntekijää ja viisi ammattiyhdistyksen johtokunnan jäsentä tuomittiin TyörauhaL 1 §:n nojalla. Kaikissa työntekijöitä koskevissa tapauksissa vain tuomitut valittivat, eikä HO muuttanut alioikeuksien määräämiä rangaistuksia. Yksi syy-

---

[6] *J. N. Lehtinen*, Työsopimuslaki selityksineen, Porvoo 1937, s. 141. 1920- ja 1930-luvulla ei (paitsi vasemmiston piirissä) työnantajien ammattiyhdistyksiä syrjiviä toimenpiteitä pidetty lain tai hyvän tavan vastaisina. Ks. myös KKO 1931 II 85, jolloin työntekijöitä, jotka vastoin todellisuutta olivat ilmoittaneet, etteivät he olleet kuuluneet ammattiyhdistykseen, ja jotka olivat nostaneet työnantajan tämän johdosta myöntämän palkkion, tuomittiin petoksesta ja velvoitettiin maksamaan saamansa rahat takaisin.

tetty tuomittiin lisäksi lievästä pahoinpitelystä,[7] ja yhdessä päätöksessä vedottiin siihen, että syytetyt olivat osaksi väkivallalla ja osaksi uhkaamalla yrittäneet pakottaa lakon aikana työskennelleitä jättämään työpaikkansa.[8]

Seuraava päätös on hieman tulkinnanvarainen. Tuomittu oli tuomioistuinten mukaan painostanut työntekijöitä yhtymään lakkoon uhkaamalla merkitä ja merkitsemällä muistiin, ketkä liittyivät lakkolaisiin ja ketkä eivät, mikä oli vaikuttanut työläisten vapaaseen tahtoon lakon suhteen, ja lisäksi uhkaavasti esiintyen kieltänyt tekemästä työtä lakonalaisella työmaalla, ja hän oli siten hyvien tapojen vastaisella teolla yrittänyt pakottaa työntekijöitä ottamaan osaa lakkoon.[9] Koska näinkin lievä toiminta (nimien merkitseminen muistiin) katsottiin hyvien tapojen vastaiseksi, olivat ainoina sallittuina lakkokehotuksen muotoina lähinnä hurskaat toivomukset, mikä kyllä ilmeisesti oli lain tarkoituskin.

TyörauhaL:n säännöksiä käytettiin eräässä tapauksessa myös ammattiyhdistysten toimintaa vastaan, ja liian tarmokas työläisten etujen ajaminen saattoi johtaa jopa ammattiyhdistyksen lakkauttamisvaatimukseen. HO tuomitsi vuonna 1938 viisi Tampereen Puuseppien Ammattiyhdistys r.y:n johtokunnan jäsentä TyörauhaL 1 §:n nojalla, koska he »uhkaukseen verrattavalla lain ja hyvien tapojen vastaisella teolla» olivat pakottaneet erään yhtiön työntekijät yhtymään lakkoon. Päätöksessä todettiin, että lakkokehotus oli annettu työntekijöiden tahdosta huolimatta, sillä nämä olivat jo sopineet palkkariitansa työnantajan kanssa. (Työntekijät olivat aiemmin valtuuttaneet ammattiyhdistyksen solmimaan työehtosopimuksen työnantajan kanssa.) Lakkokehotuksen katsottiin olevan verrattavissa uhkaukseen, koska johtokunnan jäsenet olivat antaneet

lakkojulistuksen vastoin ao. työntekijäin nimenomaista tahtoa ja tietoisina siitä, minkä velvoittavan merkityksen työläiset yleensä katsoivat lakkojulistuksilla heihin nähden olevan, ja siitä, etteivät kulloinkin lakkohanketta vastaan olevat työläisetkään ylipäänsä, mm. muiden työläisten ja järjestöjensä kanssa epäsopuun joutumisen pelosta, katsoneet voivansa olla edellämainitunlaisia julistuksia noudattamatta ja ruveta lakonrikkureiksi sekä etteivät työntekijät tässäkään tapauksessa mai-

7 HO:n p. 10. 5. 1935 n:o 741 (THOA).

8 HO:n p. 2. 5. 1938 n:o 648 (THOA).

9 HO:n p. 9. 6. 1936 n:o 962 (THOA).

nitusta syystä todennäköisesti olisi rohjenneet vastoin annettua lakon julistusta jatkaa työtä.[10]

HO ei kuitenkaan lakkauttanut ammattiyhdistystä. Tampereen RO oli lisäksi hylännyt johtokunnan jäseniin kohdistetut syytteet, koska se katsoi, että työntekijät kääntyessään yhdistyksen puoleen olivat hyväksyneet yhdistyksen säännöt, joiden mukaan lakosta luovuttaessa oli noudatettava samanlaista äänestysmenettelyä kuin lakkoon ryhtymistä koskevaa päätöstä tehtäessä, eikä näin ollut tapahtunut. HO:n päätös suojeli muodollisesti työnhaluisia työntekijöitä ammattiyhdistystä vastaan, mutta käytännössä päätös merkitsi, että ammattiyhdistyksien mahdollisuuksia ajaa läpi työehtosopimuksia heikennettiin. Tässä tapauksessa katsottiin lisäksi, että lakkokehotus moraalisena painostuksena oli uhkaukseen rinnastettavissa, mikä ei sotinut TyörauhaL:n väljää sanamuotoa vastaan. Koska HO voimakkaasti painotti, että kehotus oli annettu työntekijöiden enemmistön mielipidettä vastaan, on ilmeistä, ettei HO pitänyt lakkokehotusta sinänsä TyörauhaL:n säännösten vastaisena. — KKO, johon tuomitut valittivat, hylkäsi syytteet, koska lakkopäätös ei sinänsä ollut uhkaus tai työntekijöitä työstä estävä tai lakkoon pakottava teko.[11]

Kahdessa jutussa kolme syytettyä tuomittiin TyörauhaL 3 §:n nojalla.[12] Kaikki tuomitut olivat häpäisseet toisia työntekijöitä, jotka olivat tehneet työtä lakon aikana. Vuonna 1938 HO tuomitsi erään leipurin, jonka Helsingin RO oli vapauttanut sillä perusteella, että syytetyn menettely ei ollut ollut sen tapaista, että siitä voitiin tuomita rangaistukseen. Vaikka mainittua leipuria syytettiin ja hänet tuomittiin toisten työntekijöiden häpäisemisestä, niin työnantajayhtiö esiintyi jutussa asianomistajana ja sille tuomittiin HO:ssa oikeudenkäyntikulujen korvausta.[13] Kaikissa TyörauhaL:n säännösten rikkomista koskevissa jutuissa lukuun ottamatta ammattiyhdistykseen kohdistettua kan-

10 HO:n p. 31. 3. 1938 n:o 477 (THOA), vrt. KKO 1939 II 520.

11 KKO:n p. 23. 2. 1939 n:o 496 (KKOA).

12 HO:n p:t 24. 5. 1937 n:o 716 ja 19. 9. 1938 n:o 1093 (THOA).

13 HO:n p. 19. 9. 1938 n:o 1093 (THOA). Päätöksen päätöstaltiossa olevan kappaleen reunassa on lyijykynällä tehty merkintä: »Kun tuomitaan vain työntekijöiden häväisemisestä, ei tuomitseminen oikeastaan laisinkaan perustu yhtiön kanteeseen, minkä vuoksi ei liene paikallaan antaa yhtiölle exp. M. M.[ali]»

netta, jolloin työnantajaa kuultiin, myös asianomistaja vaati syytetylle rangaistusta, joskin TyörauhaL 4 §:n mukaan lain nojalla nostetut syytteet olivat virallisen syytteen alaisia.

TyörauhaL oli myös niitä 1930-luvun alussa säädettyjä lakeja, joiden vaikutus jäi vähäiseksi, jotka eivät sanottavasti muuttaneet oikeuskäytäntöä ja joita saattoi osaksi pitää vanhemman oikeuskäytännön kodifikaationa.

4. RL 16 luvun 25 §

25 §. Joka julkisesti häpäisee toista tahi pakottaa tai yrittää pakottaa häntä nöyryyttävään tekoon sen johdosta, että hän on ottanut osaa maan puolustamista tai laillisen yhteiskuntajärjestyksen voimassapitämistä tarkoittavaan toimintaan, rangaistakoon vankeudella enintään yhdeksi vuodeksi taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, sakolla (L 6. 2. 1931/63).

Myös tämä pykälä säädettiin lapuanliikkeen kukoistuskauden aikana vuoden 1931 alussa samanaikaisesti jo käsitellyn TyörauhaL:n kanssa. Lain tarkoituksena oli saattaa rangaistusuhan alaiseksi myös yksityiseen henkilöön kohdistuva halventaminen, olihan maan sotavoimien kunnia suojattu jo vuodesta 1919 RL 16 luvun 24 §:n avulla (ks. edellä s. 224), ja uudella lailla pyrittiin ilmeisesti kieltämään työväenlehdissä esitetyt anteeksipyynnöt osallistumisesta kansalaissotaan valkoisten puolella. Honkasalo on RL 16 luvun 25 §:stä todennut, että lainkohta on omiansa osoittamaan oikeaksi väitteen, että RL on paras poliittinen baromeetteri.[1] Tämä lainkohta on vielä tänä päivänä voimassa.

Uuden rangaistussäännöksen merkitys osoittautui käytännössä lähes olemattomaksi. Turun HO:n päätöstaltioista löytyy vain yksi tällainen tapaus. Turun RO tuomitsi vuonna 1937 erään Kaarinasta kotoisin olleen maalarin juopumuksesta sakkoihin ja RL 16 luvun 25 §:n nojalla kahdeksi kuukaudeksi vankeuteen siitä, että tämä oli ollut juopuneena yleisellä paikalla Turussa ja julkisesti häpäissyt erästä alikersanttia sen johdosta, että viimeksi mainittu kuului maan puolustusvoimiin. Tuomittu valitti, mutta HO ei muuttanut päätöstä.[2]

---

1 *Honkasalo*, Erityinen osa III, s. 162.

2 HO:n p. 25. 1. 1938 n:o 69 (THOA).

F. POLIITTINEN VÄKIVALTA

1. Poliittiset surmaamiset

a. punainen terrori

Punaisten kansalaissodan yhteydessä tekemät surmaamisrikokset[1] käsiteltiin VROL:n säännösten nojalla VRO:issa (s. 28). Jo toukokuussa 1919 oli HO:ssa esillä ensimmäinen punaiseen terroriin liittyvä juttu. Syytetty oli aikaisemmin tuomittu VRO:ssa avunannosta valtiopetoksen valmisteluun, ja nyt HO tuomitsi hänet avunannosta marraskuussa 1917 tehtyyn murhaan.[2] Toisaalta HO vuosina 1919—1920 kumosi ja poisti alioikeuden päätöksiä, koska HO katsoi, että VRO oli toimivaltainen tuomioistuin.

VRO:ien toiminnan lakattua vuonna 1920 HO joutui monesti selvittelemään punaiseen terroriin liittyneitä surmaamisrikoksia. Eräissä tapauksissa syytetty ei ollut aikaisemmin joutunut VRO:n tuomittavaksi, joten HO käsitteli asiaa ensimmäisenä oikeusasteena ja arvioi syytetyn koko kansalaissodan aikaisen toiminnan. Näistä syytetyistä 25 tuomittiin myös surmaamisrikoksesta (liitetaulukko I). Useimmat HO:ssa syytetyistä ja tuomituista oli aikaisemmin tuomittu VRO:issa, joten surmaaminen käsiteltiin tavallisena henkirikoksena, ja alioikeuden päätös alistettiin HO:n tarkasteltavaksi. Alistettujen juttujen päätöstaltioiden mukaan HO tuomitsi vuosina 1919—1932 61 syytettyä osallisuudesta punaisten suorittamiin surmaamisrikoksiin. Vajaassa kolmanneksessa tapauksista (29 tapausta) HO hylkäsi syyteen toteennäyttämättömänä. Kahdessa tapauksessa syytettä ei tutkittu, koska murhasyyte oli aikoi-

---

[1] En katso voivani käyttää *Paavolaisen* terminologiaa, jonka mukaan punaiset »murhasivat», mutta valkoiset »teloittivat». Paavolainen 1967, s. 37 s. Paitsi että näin a priori oikeudellisesti luokitellaan teot, ainakaan »teloitus»-sanan käyttöä kaikista valkoisten surmaamisteoista ei voida suositella, sillä viranomaiset puuttuivat räikeimpiin tapauksiin. »Teloitus»-sanaa käyttämällä voi sitä paitsi muodostaa perin merkillisiltä kuulostavia lauseita, kuten »haavoittunut teloitettiin sairaalan vuoteeseen» (mt. s. 81), »mies teloitettiin maantiellä hänen ollessaan heinänhakumatkalla» ja »yhdeksänvuotias poika teloitettiin, koska hän oli kurkistanut ovesta ulos» (mt. s. 199). Tässä tutkimuksessa käytetään neutraalia termiä »surmaaminen».

[2] HO:n p. 7. 5. 1919 A.J. III: 13 (TMA).

naan hylätty VRO:ssa.[3] Mielenkiintoista on havaita, että HO OK 17 luvun 32 §:ssä ilmenevään legaaliseen todistusteoriaan nojautuen jätti eräässä päätöksessään vuodelta 1921 asian vastaisen varalle, koska oli esitetty enemmän kuin puoli todistetta, mutta syytetty kielsi.[4]

Valtaosa syytteistä oli esillä HO:ssa heti VRO:ien toiminnan lakattua: vuonna 1921 31, vuonna 1922 17 ja vuonna 1923 22 tapausta. Viranomaisten huomio näkyy keskittyneen laajempien terroritapausten selvittämiseen, sillä alistetuissa jutuissa tuomituista melkein tasan puolet eli 31 tuomittua oli osallistunut vähintään kolmen henkilön surmaamiseen. Sama koski seitsemää niistä henkilöistä, jotka HO ensimmäisenä oikeusasteena tuomitsi. Paavolaisen mainitsemista joukkosurmaamisista[5] Korialla, Noormarkussa ja Iittalaan matkalla olleessa junassa tapahtuneet surmaamiset olivat esillä Turun HO:ssa. Korian verilöylystä tuomittiin kymmenen syytettyä,[6] ns. junamurhasta seitsemän[7] ja Noormarkussa tapahtuneesta A. Ahlström Oy:n virkailijoiden surmaamisesta kaksi henkilöä.[8]

HO piti lähes poikkeuksetta punaiseen terroriin liittyvää surmaamista rikosoikeudellisesti murhana (RL 21:1). Mäntsälän ym. KO tuomitsi tosin erään syytetyn taposta »huomioonottaen sen kiihotuksen, jonka alaisina erinäiset kansalaispiirit kysymyksessäolevaan aikaan olivat olleet», mutta HO tuomitsi tässäkin tapauksessa syytetyn murhasta.[9] Voidaan todeta, että HO otti jyrkemmän kannan punaiseen kuin valkoiseen terroriin siinä, tosin ainoaksi jääneessä tapauksessa, jolloin syytetty tuomittiin varmuudella valkoiseen terroriin liittyneestä surmaamisesta (s. 264). Toisaalta on muistettava, että punaisten väkivallanteot olivat

---

3 HO:n p. 31. 5. 1921 A.J. V: 22 (TMA).

4 HO:n p. 29. 6. 1921 A.J. III: 29 (TMA).

5 *Paavolainen* 1966, s. 149.

6 HO:n p:t 18. 9. 1923 A.J. VIII: 18 ja 16. 11. 1923 A.J. V: 23 (TMA). Korian surmaamiset tapahtuivat usein siten, että uhrit vietiin sillalle, jossa heidät ammuttiin. Kolkon kuvan joukkoteurastuksen yksityiskohdista antaa se seikka, että eräs syytetyistä yritti jäävätä todistajan sillä perusteella, että todistaja oli osallinen surmaamisiin, koska jotkut ammutuista vielä elivät, kun todistaja oli mukana työntämässä heitä avantoon. HO:n ensiksi mainittu p.

7 HO:n p:t 29. 4. 1921 A.J. III: 13, 21. 11. 1921 A.J. I: 65 ja 26. 5. 1924 n:o 858 (TMA).

8 HO:n p:t 13. 3. 1922 n:o 551 ja 25. 5. 1928 n:o 715 (TMA).

9 HO:n p. 26. 6. 1922 A.J. III: 21 (TMA).

useimmiten ainakin jossain määrin ennalta harkittuja ja siten silloin voimassa olleen RL 21 luvun 1 §:n mukaan selviä murhia. Syyllisiksi havaituista 59 tuomittiin yllyttäjänä tai varsinaisena tekijänä.

Yhden ainoan kerran HO poikkesi muuten omaksumastaan linjasta ja tuomitsi syytetyn mm. avunannosta viiteentoista murhaan ja tahallisesta taposta. Syytetty, joka oli toiminut punakaartissa hevosmiehenä, oli ollut mukana saattueessa, joka kuljetti kuuttatoista vangittua A. Ahlström Oy:n virkailijaa Noormarkusta Poriin. Kun matkan aikana ruvettiin surmaamaan vankeja, edellä ajanut syytetty oli pysähtynyt parinsadan metrin päähän odottamaan. Kun pakenemaan päässyt konttoristi Gösta Jansson oli tullut juosten syytettyä kohti, niin syytetty, Janssonin tultua hänen kohdalleen, oli surmaamisen aikomuksessa pikaistuksissa ottanut Janssonilta hengen iskemällä tätä kiväärinperällä päähän.[10] Tämä päätös ei käy asiallisesti yhteen HO:n runsaat kuusi vuotta aikaisemmin tekemän päätöksen kanssa, jolla toinen matkalla ollut punakaartilainen tuomittiin kuudestatoista murhasta.[11] HON K. Raade osallistui molempiin päätöksiin, mutta pitkähkö aikaväli selittänee erehdyksen.

Turun HO ei soveltanut johdonmukaisesti vuoden 1918 armahduskirjan 3-kohdan rangaistuksen vähennyssäännöstä alistetuissa jutuissakaan (ks. myös s. 296). Eräissä hajatapauksissa sitä sovellettiin jo vuonna 1921,[12] mutta vasta vuodesta 1924 kaikki murhasta tuomitut pääsivät osallisiksi armahduskirjan suomasta rangaistuksen vähennyksestä. Päätöksistä ei löydy selitystä horjuvaan käytäntöön. Päätöstaltiossa olevassa erään vuoden 1922 päätöksen kappaleessa on jopa pyyhitty yli jo valmiiksi kirjoitettu maininta armahduskirjan soveltamisesta.[13] Tässä tapauksessa saattoi syynä olla se, että murha oli tehty tammikuussa 1918 ennen kansalaissodan alkamista, mutta monissa tapauksissa ei armahduskirjaa sovellettu, vaikka surmaaminen oli suoritettu

10 HO:n p. 25. 5. 1928 n:o 715 (TMA). Päätös ei ollut yksimielinen. Apujäsen W. Silfwerberg katsoi, että syytetty »oli pidättänyt erästä pakoon päässyttä vankia tuupaten hänet maantien ojaan, jossa tuokin vanki sitten oli murhattu», ja tuomitsi syytetyn mm. avunannosta kuuteentoista eri murhaan. Äänestyspöytäkirja em. p:n kohdalla.

11 HO:n p. 13. 3. 1922 n:o 551 (TMA).

12 Esim. HO:n p. 26. 7. 1921 A.J. I: 33 (TMA).

13 HO:n p. 22. 2. 1922 A.J. VIII: 5 (TMA).

sodan aikana.[14] Armahduskirjan merkitys murhajutuissa jäi pienehköksi, sillä joskus rangaistuksen lieventämistä »kompensoitiin» tuomitsemalla murhaajat poikkeuksellisesti kuolemaan, niin että lopputuloksena oli »normaali» elinkautinen kuritushuonerangaistus.[15]

b. valkoinen terrori

Paavolaisen mukaan monet kiinnittivät kansalaissodan jälkeen huomiota siihen seikkaan, etteivät valkoisen terrorin suorittajat joutuneet vastaamaan teoistaan räikeissäkään tapauksissa.[16] Paavolainen kumoaa osittain tämän huomion, mutta toteaa, ettei syyllisiä yleensä asetettu syytteeseen tavallisissa tuomioistuimissa vaan SO:issa.[17] Varsinaisiin rankaisutoimiin voitiin ryhtyä vain vuoden 1918 aikana, sillä 7. 12. 1918 annetun armahduskirjan 5-kohdan mukaan ei saanut syyttää tai rangaista henkilöitä, joiden teot ylittivät sen, mikä kapinan kukistamiseksi tai järjestyksen palauttamiseksi oli välttämätöntä. Valkoisen terrorin uhrien omaiset saattoivat armahduskirjan julkaisemisen jälkeenkin vaatia korvauksia, joten tuomioistuimet joutuivat vielä 1920-luvun alkupuolella käsittelemään valkoisen terroriin liittyneitä surmaamisia.

Turun HO joutui jo vuonna 1918 käsittelemään kolmessa alistetussa jutussa valkoista terroria. Talollinen O. E. Villi »oli ollessaan jonkin verran päihtyneenä ja ilman todistettua käskyä tai lupaa» maaliskuussa 1918 Ikaalisissa noutanut erään henkilön ja sanonut vievänsä hänet Ikaalisten suojeluskunnan esikuntaan tutkittavaksi. Matkalla Villi oli surmannut noutamansa miehen. Villi joutui syytteeseen murhasta, mutta KO tuomitsi hänet kuolemaan johtaneesta pahoinpitelystä kuudeksi vuodeksi kuritushuoneeseen, koska KO katsoi selvitetyksi vain sen, että vanki oli yrittänyt karata, jolloin Villi oli sotilaskiväärillään ampunut hänet. Päätös alistettiin HO:n tarkistettavaksi, ja HO tuomitsi syytetyn tahallisesta taposta kymmeneksi vuodeksi kuritushuoneeseen. HO:lla oli eri käsitys kuin KO:lla tapahtumien kulusta. HO katsoi, että Villi surmaamisen aikomuksessa ja pikaistuksissa oli ensin ampunut

14 Esim. HO:n p. 29. 4. 1921 A.J. III: 13 (TMA).
15 Esim. HO:n p. 16. 11. 1923 A.J. V: 23 (TMA).
16 *Paavolainen* 1967, s. 400.
17 *Paavolainen* 1967, s. 402.

vankiaan käsivarteen ja tämän jälkeen teräaseella pistänyt hänet kuoliaaksi.[18] Tuomittu valitti KKO:een, joka poisti vuonna 1919 alempien oikeusasteiden päätökset ja siirsi jutun SO:een, koska Villi rikoksen tehdessään oli kuulunut suojeluskuntaan.[19] Paavolainen on pitänyt surmaamista erittäin puhtaana omavaltaisena hengenriistotapauksena ja on in extenso ottanut mukaan SO:n päätöksen. Villi tuomittiin maksamaan korvausta uhrin leskelle, mutta koska hän oli tehnyt tekonsa »kapinan kukistamisen tarkoituksessa», niin lausunto rangaistuksesta raukesi armahduskirjan nojalla.[20]

HO poisti joulukuussa 1918 Helsingin RO:n päätöksen, jolla RO oli tuominnut kaksi puolalaista erittäin lieventävien asianhaarain vallitessa tapahtuneesta tahallisesta taposta kummankin kuudeksi vuodeksi kuritushuoneeseen. HO:n mielestä RO ei ollut ollut oikea forum, koska tuomitut suojeluskuntalaisina olivat SO:n tuomiovallan alaisia. RO:ssa tuomitut olivat 19. 4. 1918 Suomenlinnassa ampuneet aikaisemmin vangitut ja linnoitusvalleille viedyt kaksi niinikään puolalaista upseeria. RO oli lieventävinä seikkoina ottanut huomioon rikosta tehtäessä vallinneet olosuhteet ja Helsingin puolalaisten mielipiteet uhrien suhteesta kapinallisiin ja venäläiseen sotaväkeen. Syyttäjä oli vaatinut rangaistusta murhasta.[21] Paavolainen on pitänyt surmaamisia punaisen terrorin osana, mahdollisesti uhrien yhteiskunnallisen aseman vuoksi.[22]

On epäselvää, voidaanko katsoa, että kolmas HO:n vuoden 1918 päätös koskee valkoista terroria.[23] HO tuomitsi hollolalaisen talollisen kuolemaan johtaneesta pahoinpitelystä, koska tämä oli 21. 5. 1918 (siis sodan loputtua) kiväärillä ampunut punaiseksi luulemansa irtolaisen. KO oli kokonaan hylännyt syytteen taposta, koska uhri, jota syytetty ei ollut tuntenut, omituisella käytöksellään oli aiheuttanut epäluuloja luvattomista aikeista ja koska kapinalliset olivat aikaisemmin uhanneet syytetyn henkeä, joten tämä oli ampunut uhrin itsepuolustuksekseen.[24] Syytetyn valituksesta KKO katsoi, että teko oli tapahtunut erittäin lieven-

18 HO:n p. 11. 10. 1918 A.J. I: 87 (TMA).

19 KKO 1919 p. II 489.

20 *Paavolainen* 1967, s. 403.

21 HO:n p. 2. 12. 1918 A.J. III: 32 (TMA).

22 *Paavolainen* 1966, s. 130.

23 En ole voinut todeta, onko tapaus mukana *Paavolaisen* tilastossa, sillä Hollolassa tapahtui lukuisia surmaamisia. Paavolainen 1967, s. 188.

24 HO:n p. 25. 11. 1918 A.J. III: 31 (TMA).

tävien asianhaarain vallitessa, ja alensi HO:n tuomitseman rangaistuksen.[25]

Vuonna 1922 HO vapautti syytetyn, joka kesäkuussa 1918 veljensä kanssa oli saattanut erästä kapinasta vangittua kultasepänpoikaa Lahden vankileirille. Matkalla syytetyn veli, joka oli SO:n tuomiovallan alainen, oli ampunut vangin, ja veljekset olivat haudanneet uhrin läheiseen mäkeen sekä ilmoittaneet tapahtuneesta suojeluskunnan esikunnalle, jonne he myös olivat jättäneet surmatulta ottamansa vaatteet. HO katsoi jääneen näyttämättä, että syytetty olisi millään tavalla ollut osallinen ampumiseen. KO oli lisäksi viitannut siihen, että vanki oli yrittänyt karata.[26]

Valkoiseen terroriin liittyneet surmaamiset jatkuivat, joskin harvalukuisina, vuoden 1919 puolelle asti. Kahdessa, myös Paavolaisen mainitsemassa tapauksessa vangittu, entinen punakaartilainen, oli surmattu ampumalla kohta vangitsemisensa jälkeen. Toisessa tapauksessa virallinen syyttäjä ei vaatinut mitään rangaistusta, ja asianomistajakin, ammutun leski, katsoi vain, että syytetyt olivat käyttäneet suurempaa väkivaltaa kuin oli ollut tarpeen karkaamisen estämiseksi. Sekä Orimattilan ym. KO että Turun HO hylkäsivät syytteet RL 3 luvun 8 ja 9 §:ien nojalla, koska syytetyt eivät »siihen suureen mahdollisuuteen nähden, mikä vangilla vallinneessa pimeydessä oli ollut karata sekä hänen rikollisuuteensa katsoen, olleet voineet malttaa mieltänsä eivätkä ehtineet harkita tekonsa seurausta».[27] Toisessakin tapauksessa kaikki oikeusasteet hylkäsivät RL 3 luvun 8 §:n nojalla syytteet työmies K. A. Rostedtin surmaamisesta. Rostedt oli ammuttu takaapäin, kun hän oli yrittänyt paeta.[28] Koko oikeudenkäynti kesti nelisen vuotta, sillä Kokemäen ym. KO ei aluksi tutkinut syytettä, koska vain surmatun isä, muttei leski, joka oli surmatun alaikäisten lasten lakimääräinen holhooja, oli tehnyt vaatimuksia asiasta. HO totesi, että surmatun isällä oli oikeus esiintyä asianomistajana. Syyttäjä ei esittänyt mitään vaatimuksia.[29]

---

25 KKO 1919 p. II 649.

26 HO:n p. 9. 10. 1922 A.J. I: 9 (TMA).

27 HO:n p. 2. 5. 1921 n:o 647 (TMA). *Paavolainen* 1967, s. 194 alaviite 15.

28 HO:n p. 3. 2. 1922 A.J. III: 1 (TMA), KKO 1923 p. II 1182, *Paavolainen* 1967, s. 194.

29 HO:n p. 19. 11. 1919 n:o 1453 (TMA).

Harvalukuisistakin HO:n käsittelemistä jutuista voidaan havaita, että sekä viranomaiset että myös tuomioistuimet, etenkin alioikeudet, olivat haluttomia tarttumaan valkoiseen terroriin. Irtolaisen surmaamista koskevassa jutussa uhrin veli vaati korvausta kahdentoista päivän ajasta, jona hän oli hankkinut selvitystä asiaan.[30] Lahden vankileirille matkalla surmatun isä vaati korvauksia yksityisetsivän avulla toimittamistaan alustavista kuulusteluista.[31] KO:t tekivät ratkaisuja syytettyjen eduksi. Asianomistajanaolo-oikeuden rajoittamisesta on mainittu edellä. Irtolaisen surmaamista koskevassa jutussa Hollolan ym. KO hyväksyi, ilmeisesti OK 17 luvun 11 §:ään nojautuen, estemuistutuksen poliisikomisariota vastaan, joka oli toimittanut asiassa kuulustelun, missä oli ollut saapuvilla toinen todistaja. HO havaitsi KO:lta puuttuneen laillisen perusteen tälle ratkaisulle.[32]

Tekojen rikosoikeudellinen arviointi oli syytettyjen kannalta huomattavasti edullisempi valkoista terroria kuin punaista terroria koskevissa jutuissa. Vaikka tapausten pieni lukumäärä ei suo mahdollisuuksia varmoihin johtopäätöksiin, voi todeta, että valkoiseen terroriin liittyneitä surmaamisia pidettiin kuolemaan johtaneena pahoinpitelynä tai korkeintaan pikaistuksissa tehtynä tappona, näin siinäkin tapauksessa, että kysymyksessä ilmeisesti oli säännönmukainen arkebuseeraaminen.[33] Uhrien poliittisista suhteista vallinneita käsityksiä pidettiin erittäin lieventävänä asianhaarana.[34] Usein viitattiin siihen, että uhri oli yrittänyt karata, Paavolaisen mukaan tavallinen, mutta myös epäilyttävä selitys.[35] Irtolaisen surmaamista koskevassa jutussa KO katsoi pelkän epäilyn oikeuttaneen ampumaan. Tästä tapauksesta ei voine sanoa mitään, sillä HO:n päätöstaltioiden perusteella näyttää tähän aikaan ja 1930-luvulle asti vallinneen ainakin maaseudulla eräänlainen »Villin lännen laki»; monet kulkivat »browninki» jatkuvasti taskussa, ja tuomioistuimet lienevät olleet nykyistä taipuvaisempia pitämään surmaamista rankaisemattomana hätävarjeluna.[36]

---

30 HO:n p. 25. 11. 1918 A.J. III: 31 (TMA).

31 HO:n p. 9. 10. 1922 A.J. I: 9 (TMA).

32 HO:n p. 25. 11. 1918 A.J. III: 31 (TMA).

33 Puolalaisten upseerien ampuminen Suomenlinnan linnoitusvalleilla, HO:n p. 2. 12. 1918 A.J. III: 32 (TMA).

34 Edell. alaviitteessä mainittu p.

35 *Paavolainen* 1967, s. 194 alaviite 15.

36 Esim. HO:n p:t 5. 11. 1920 n:o 1341 (TMA) ja 10. 2. 1934 A.J. VII: 10 (THOA).

c. poliittiset henkirikokset 1920- ja 1930-luvulla

Rauhanaikana ei Suomessa ole tehty montakaan poliittista murhaa. Autonomian ajalta ovat tunnettuja kenraalikuvernööri Bobrikovin ja prokuraattori Soisalon-Soinisen murhat. Itsenäistymisen jälkeen on murhattu sisäasiainministeri Heikki Ritavuori vuonna 1922. Näiden tyypillisten poliittisten attentaattien lisäksi on vielä olemassa muutamia tapauksia, joissa poliittiset vaikuttimet ovat johtaneet harkittuun henkirikokseen.

Kommunistinen liike suhtautui periaatteessa vieroksuvasti yksityisiin henkilöihin kohdistuviin terroritekoihin, mutta tästä huolimatta löytyy SKP:n ultravasemmistolaiselta kaudelta muutamia tapauksia, jotka osoittavat, että jotkut kommunistit hyväksyivät poliittisen murhankin taistelukeinona. Pietarissa pääasiassa punaupseereista koostunut »revolveriopposition» tunkeutui elokuussa 1920 ns. Kuusisen klubilla pidettyyn kokoukseen ja surmasi kahdeksan SKP:n toimihenkilöä.[37] Jyrkimmän linjan kannattajiin kuului ilmeisesti myös punaupseeri Aleksanteri Weckman, joka oli päättänyt surmata Mannerheimin. Hän tuli maaliskuussa 1920 kahden toverinsa kanssa väärien passien turvin Suomeen.

Koska tämä, ei edes yritystasolle edennyt suunnitelma on yleensä jäänyt kirjallisuudessa huomaamatta,[38] on syytä lähemmin selostaa tämän aiotun attentaatin melko surkuhupaisia alkuvalmisteluja.[39] Weck-

---

Viimeksi mainittuun tapaukseen liittyy poliittisia intohimoja. Surmattu oli syytetyn poliittista kantaa osoittavan puvun johdosta »ahdistellut» syytettyä, joka ampui ahdistajansa. Tampereen RO ja Turun HO totesivat jääneen selvittämättä, että surmattu olisi käyttänyt kiveä tai muuta astaloa tai käynyt käsiksi syytettyyn, mutta ne eivät tuominneet syytettyä rangaistukseen. KKO kuitenkin tuomitsi syytetyn kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen hätävarjelun liioitteluna tehdystä kuolemaan johtaneesta pahoinpitelystä. KKO 29. 11. 1934 n:o 3356 (KKOA).

37 *Hakalehto* 1966, s. 46.

38 Ainoa kirjallisuudesta löytämäni maininta Mannerheimin murhasuunnitelmista on *Vilho Tahvanaisen* merkillisessä »historiateoksessa» »Miksi Suomi ei käyttänyt etsikkoaikaansa?», s. 189 s. ja s. 190 alaviite (Jyväskylä 1973, 2. painos). Tässäkin on päähenkilöiden nimet sekoitettu keskenään.

39 Tässä esitetyt tiedot murhasuunnitelmista, ks. HO:n p. 15. 10. 1920 n:o 1157 (TMA) ja akti n:o s. 46 S.D. 1921 (VA).

man ilmoitti vasta Helsingissä mukana olleille työmies Aleksander Suokkaalle ja myös punaupseerikoulutuksen saaneelle Kaarle Salolle, että tarkoituksena oli surmata kenraali Mannerheim. Murhan piti tapahtua Tampereella pääsiäisen aikana pidettävissä suojeluskuntajuhlissa. Kaikki kolme menivät tämän jälkeen Salon luokse Kauniaisiin, missä heitettiin arpaa siitä, kuka murhan suorittaisi. Salo »voitti».

Seuraavana päivänä Weckman ja Suokas matkustivat Tampereelle. Ilmeisen vastahakoinen murhaaja in spe matkusti muista erillään, mutta nukahti junassa ja joutui Korkeakoskelle, joten hän tuli Tampereelle päivää myöhemmin kuin muut. Lähteet eivät kerro, oliko pullosta saatu rohkaisu syynä nukahtamiseen. Tampereella Salo sai Weckmanilta pistoolin tehtävää varten. Salo lähti tämän jälkeen kaupungille, missä hän näki Mannerheimin »kuitenkin voimatta yrittää häntä surmata», kuten HO totesi. Mannerheimin murhaaminen jäi sillensä, mutta kun Weckman myöhemmin tapasi Salon Helsingissä, minne kolmikko oli palannut, Weckman sanoi Salolle, että tämä voisi ampua sotaministeri Bruno Jalanderin, kun ei Mannerheimin ampumisesta ollut tullut mitään. Tämäkin suunnitelma raukesi, sillä kun kolmikko kahden avustajansa kanssa pidätettiin 21. 4. 1920, se oli matkalla Neuvosto-Venäjälle.

Pidätetyt asetettiin syytteeseen Turun HO:ssa, joka piti murhasuunnitelmia valtiopetoksen valmisteluna. Epäselväksi jäi, kuka oli koko attentaattiajatuksen alullepanija. HO:n päätös rakentui sille pohjalle, että Weckman oli saanut SKP:lta ohjeet tulla Suomeen suorittamaan terroritekoja. Weckmanin pyynnöstä HO:n hänelle määräämä avustaja lakit. kand. K. M. Kyrklund väitti päämiehensä puolesta, että Weckman oli omasta aloitteestaan päättänyt tuhota Mannerheimin Suomen ja Venäjän välisen rauhan esteenä. On vähemmän uskottavaa, että SKP:n virallinen johto olisi ollut suunnitelmien takana. Sitä vastoin on mahdollista, että jyrkkää linjaa kannattanut ryhmä oli lähettänyt Weckmanin Suomeen.

Mannerheimia koskeneilla murhasuunnitelmilla oli vielä traaginen jälkinäytös. Kolmikon kanssa pidätetyt työmies Anton Lonka ja seppä Teodor Sädevirta joutuivat myös syytteeseen Turun HO:een. Lonkaa syytettiin siitä, että hän tietoisena Weckmanin toiminnasta oli ottanut tämän luokseen asumaan, ja Sädevirta oli syyttäjän mukaan järjestänyt asunnon Weckmanille. Lonkaa koskeva syyte hylättiin toteennäyttä-

mättömänä, ja Sädevirtaa koskevasta vaatimuksestaan syyttäjä luopui jo oikeudenkäynnin aikana.[40]

Sädevirta ja todistajana kuultu Elin Aleksandra Pöyhönen olivat HO:ssa »todistaneet epäedullisesti muutamia Longan tovereita» (ilmeisesti edellä mainittua kolmikkoa) vastaan, ja Lonka päätti kostaa. Lonka sopi Sädevirran ja Pöyhösen surmaamisesta Venäjältä tulleen sotilasvakoilija August Enrothin kanssa. Eräänä yönä Lonka ja Enroth kumpikin heittivät pommin huoneeseen, jossa Sädevirta ja Pöyhönen asuivat parin muun henkilön kanssa. Pöyhönen loukkaantui vakavasti ja kuoli myöhemmin, Sädevirta ja toinen huoneessa ollut henkilö loukkaantuivat myös, kun taas neljäs henkilö selvisi vammoitta. HO tuomitsi sekä Longan että Enrothin yhdellä teolla tehdystä murhasta ja kolmesta murhayrityksestä elinkaudeksi kuritushuoneeseen.[41] KKO, johon vain Enroth valitti, ei muuttanut HO:n päätöstä.[42]

Poliittisiin henkirikoksiin syyllistyi myös äärioikeistolaisia. Eräänlaisena jatkona valkoiselle terrorille voidaan pitää HO:n vuoden 1922 päätöstaltioista löytyvää tapausta. Syytetty, vihtiläinen mylläri, oli eräänä maaliskuun iltana ampunut kiväärillä 150 metrin päästä neljä laukausta torppaan, jossa pidettiin sosialistien viikkokokousta. Yksi luoti meni ikkunan läpi ja osui torpassa olleeseen naiseen, joka kuoli heti. Paikallinen nimismies syytti ampujaa vain kuolemantuottamuksesta, koska tämän tarkoituksena ei ollut ollut ampua ketään; kuolleen aviomies vaati rangaistusta murhasta. Vihdin ym. KO tuomitsi ampujan kuolemantuottamuksesta kahdeksaksi kuukaudeksi vankeuteen. Turun HO, johon vain asianomistaja valitti, korotti rangaistuksen puoleksitoista vuodeksi.[43] Ampuja vuorostaan valitti KKO:een, joka ei muuttanut HO:n päätöstä.[44]

Heikki Ritavuoren surmaaja K. E. R. Tandefelt tuomittiin sekä Helsingin RO:ssa että Turun HO:ssa murhasta elinkaudeksi kuritushuonee-

40 Edell. alaviitteessä mainittu HO:n p.

41 HO:n p. 30. 8. 1921 A.J. I: 35 (TMA).

42 KKO:n p. 8. 3. 1922 n:o 755 (KKOA).

43 HO:n p. 30. 1. 1922 n:o 146 (TMA).

44 KKO 1923 p. II 928.

seen.[45] HO:n päätös ei ollut yksimielinen; asess. V. Wasastjerna halusi lähettää Tandefeltin mielentilatutkimukseen, mutta jäätyään vähemmistöön myös hän vahvisti RO:n päätöksen.[46] KKO katsoi, että Tandefelt oli rikoksen tehdessään ollut täyttä ymmärrystä vailla, ja tuomitsi hänet kahdeksitoista vuodeksi kuritushuoneeseen, mikä tässä tapauksessa oli maksimirangaistus.[47]

Lapuan Liikkeen sisäisiin ristiriitoihin liittynyt Minna Craucherin eli Maria Lindellin surmaaminen vuonna 1932 herätti aikoinaan runsaasti huomiota.[48] Kaikki kolme oikeusastetta tuomitsivat teon suorittajan ylioppilas Erkki Olavi Runolinnan täyttä ymmärrystä vailla olleena tehdystä murhasta ja ampuma-aseen luvattomasta hallussapidosta. KKO:n enemmistö, Helsingin RO ja HO:ssa vähemmistöön jäänyt Th. Bergroth pitivät seitsemän vuoden kuritushuonerangaistusta sopivana Craucherin murhaamisesta. HO:n enemmistö, apujäsenet H. Grunér ja J. Öhberg tuomitsivat Runolinnan tästä teosta viideksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Toimitusjohtaja Aarne Runolinna, jota syytettiin siitä, että hän neuvolla ja toimella oli edistänyt murhaa, vapautettiin.[49]

Teon motiivista Helsingin RO totesi päätöksessään, että Craucher oli kostoksi siitä, että Lapuan Liikkeen johto oli erottanut hänet liikkeen luottamustoimista, luovuttanut Suomen Sosiaalidemokraatille liikkeestä eräitä tietoja, jotka lehti sittemmin oli julkaissut. Erkki Runolinna, katsoen Craucherin käyttäneen väärin Lapuan Liikkeen luottamusta, »oli liikkeessä näkemänsä isänmaallisen mielialan valtaamana» päättänyt tehdä Craucherin vaarattomaksi ja luovuttuaan ajatuksesta kyyditä Craucheria vakain tuumin ampunut hänet kuoliaaksi.[50]

Lapuanliikkeen väkivalta-aallon yhteydessä tapahtui kolme henkirikosta, joiden uhreina oli vasemmistolaisia,[51] mutta ainoa Turun HO:n

---

45 HO:n p. 16. 6. 1922 A.J. I: 14 (TMA).

46 Äänestyspöytäkirja edell. alaviitteessä mainitun p:n kohdalla.

47 KKO 1923 p. II 1008.

48 Tarkemmin Minna Craucherista ja hänen surmaamisestaan, ks. *Hannula*, ss. 119—129.

49 HO:n p. 23. 12. 1932 A.J. IV: 62 ja p:n kohdalla oleva äänestyspöytäkirja (THOA) sekä KKO:n p. 25. 4. 1933 n:o 1243 (KKOA).

50 Edell. alaviitteessä mainittu HO:n p.

51 *Hyvämäki* 1964 I, s. 164.

tuomiopiirissä tapahtunut henkirikos (työmies Yrjö Holmin surmaaminen Forssassa)[52] jäi selvittämättä. Tammelan ym. KO:ssa tosin syytettiin vuonna 1938 erästä kyyditsijää Holmin kuolemaan johtaneesta pahoinpitelystä, mutta sekä KO että HO hylkäsivät syytteen toteennäyttämättömänä.[53]

Omaan luokkaansa voidaan sijoittaa erään ylioppilaan kesällä 1934 Neuvostoliiton lähetystössä tekemät murhayritykset, joskin näihinkin liittyi äärioikeistolainen vakaumus. Tämä ylioppilas, joka Helsingin RO:n mukaan »jo kauan aikaa oli etupäässä poliittisista syistä vihannut Sosialististen Neuvostotasavaltain Liittoa ja sen valtiollisia elimiä ja joka tässä vihassaan oli jo ainakin 1934 vuoden keväänä päättänyt ottaa hengiltä mainitun liiton Helsingissä olevan lähetystön lähettilään taikka niin monta sanotun lähetystön henkilökunnan jäsentä kuin mahdollista», oli korjannut hallussaan olleen revolverin ja suorittanut sillä koeammuntoja. Tämän jälkeen ylioppilas meni lähetystöön, ja kun hän ei saanut tavata lähettilästä, hän yritti ampua kaksi lähetystövirkailijaa, mutta onnistui vain haavoittamaan toista lievästi. Ampuja pakeni lähetystön neljänteen kerrokseen, latasi aseensa matkalla ja yritti vielä ampua kaksi häntä seurannutta virkailijaa osumatta kumpaankaan.[54]

Kaikki oikeusasteet tuomitsivat ylioppilaan täyttä ymmärrystä vailla olleena tehdystä neljästä murhayrityksestä, kotirauhan rikkomisesta ja luvattomasta aseen hallussapidosta. RO:ssa yhdistetty rangaistus oli kahdeksan, HO:ssa ja KKO:ssa seitsemän vuotta kuritushuonetta.[55]

Apujäsen Nils Wiklund esitti asiaa HO:ssa käsiteltäessä hyvin oudon päätösehdotuksen, jota muut jäsenet eivät kannattaneet. Wiklund katsoi, että syytetty oli »tahallisesti ja ilman syytä(!) ampunut useampia laukauksia», ja halusi tuomita syytetyn, »joka rikokset tehdessään oli täyttä ymmärrystä vailla, erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa tapahtuneesta lievästä pahoinpitelystä, johon sisältyi, pahoinpitelyn tapahduttua jatkettu, kotorauhan rikkominen», ja ampuma-aseen luvattomasta hallussapidosta. Wiklund yhdisti määräämänsä rangaistukset kahdeksaksi kuukaudeksi kymmeneksi päiväksi vankeutta. Syytetty oli tosin tunnustanut yrittäneensä murhata lähetystön virkailijat, mutta Wiklund

52 Holmin surmaamisesta, ks. *Hannula,* ss. 17—31.

53 HO:n p. 2. 9. 1938 A.J. VII: 31 (THOA).

54 HO:n p. 30. 11. 1934 A.J. I: 113 (THOA).

55 Edell. alaviitteessä mainittu HO:n p. ja KKO:n p. 7. 3. 1935 n:o 645 (KKOA).

hylkäsi syytteen murhayrityksistä toteennäyttämättömänä, »koskei niistä oltu esitetty muuta asiaan vaikuttavaa selvitystä kuin täyttä ymmärrystä vailla olevan ... [syytetyn] ... oma tunnustus, minkä notari vastoin säännöstä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 §:ssä katsoi riittämättömäksi tämän tapaisessa eli 1734 vuoden lain säännösten mukaan henkeä koskevassa rikosasiassa». Wiklundin perustelun ydin oli, ettei tunnustus tässä lain mukaan ollut riittävä edellytys langettavalle päätökselle, koska 1800-luvulla murhayrityksestä saattoi seurata kuolemanrangaistus. Asiakirjojen vaietessa jää arvailujen varaan, mikä oli tämän lievästi sanottuna hieman väkinäisen perustelun todellinen syy.[56]

Maamme ehkä tunnetuin murhaoikeudenkäynti oli ns. Antikaisen juttu 1930-luvun puolivälissä. Toivo Antikainen kuului SKP:n johtoon, ja häntä syytettiin sekä hänet tuomittiin Turun HO:ssa valtiopetoksen valmistelusta (s. 119). Antikainen tuomittiin kaikissa oikeusasteissa lisäksi siitä, että hän ollessaan neuvostojoukkojen pataljoonanpäällikkönä tammikuussa 1922 kukistamassa Itä-Karjalan kansannousua (s. 169) oli »surmaamisen aikomuksessa, vakain tuumin sotilaillaan heitättänyt Marjoniemen tuleen seurauksin, että Marjoniemi oli kohta kuollut». Antti Marjoniemi oli suomalainen nuorukainen, joka oli vapaaehtoisena liittynyt Itä-Karjalan kapinallisiin ja joutunut neuvostojoukkojen vangiksi. Rangaistukseksi määrättiin kuritushuonetta elinkaudeksi,[57] mutta Antikainen sai talvisodan jälkeen siirtyä Neuvostoliittoon, jossa hän kuoli lentoonnettomuudessa vuonna 1941.[58]

Hiitonen on käsitellyt laajasti Antikaisen juttua, jota hän pitää selvänä oikeusmurhana.[59] Vaikka Hiitosen selvitykset tuntuvat vakuuttavilta, ei niitä tässä ole syytä referoida todistuskysymyksen osalta. Todettakoon, että Antikainen pyrki käyttämään kaikkia lain hänelle suomia puolustuskeinoja. Antikainen yritti, tosin heikolla menestyksellä, jäävätä kaikki syyttäjän kutsumat todistajat ja onnistui saamaan KKO:n palauttamaan jutun kerran alioikeuteen, koska KO ei ollut hyväksynyt Antikaisen vaatimusta saada kutsua kuulusteltaviksi eräitä Neuvostolii-

56 Äänestyspöytäkirja alaviitteessä 54 mainitun HO:n p:n kohdalla.

57 HO:n p. 8. 9. 1936 A.J. VI: 34 (THOA) ja KKO:n p. 16. 3. 1937 n:o 696 (KKOA).

58 *Parkkari*, s. 292.

59 *Hiitonen*, ss. 322—352.

tossa asuvia todistajia.[60] Lisäksi Antikainen yritti syyttää KO:n puheenjohtajaa virkavirheestä.[61]

Erästä Antikaisen tekemää väitettä on syytä käsitellä tarkemmin. Heti oikeudenkäynnin alussa Antikainen totesi, että koska hän jo vuodesta 1918 lähtien oli ollut Neuvosto-Venäjän kansalainen ja koska murha oli väitetty tehdyksi hänen ollessaan Neuvosto-Venäjän vakinaisen armeijan joukko-osaston päällikkönä kukistamassa Neuvosto-Venäjän alueella puhjennutta kapinaa, niin Suomen oikeuslaitos yleensä ja KO erikoisesti ei ollut oikea oikeuselin käsittelemään murhasyytettä. KO hylkäsi väitteen, koska RL 1 luvun 1 ja 2 §:n nojalla henkilö oli tuomittava rikoksesta, jonka hän oli tehnyt Suomen ulkopuolella Suomen miestä vastaan, jos hänet täällä tavattiin. Tuomiovaltainen oikeus oli OK 10 luvun 22 §:n nojalla se, jonka tuomiopiirissä rikoksentekijä oli tavattu. Myöhemmin Antikainen vielä väitti, ettei murhajuttua »Suomen lain ja kansainvälisen oikeuden mukaan» voitu käsitellä Suomen tuomioistuimessa, mutta tätä väitettä ei hyväksytty.[62]

Hiitonen on hyväksynyt Antikaisen väitteen ja lisäksi todennut, ettei vieraan maan sotilasta ennen toista maailmansotaa voitu tuomita sotatoimien yhteydessä tehdyistä rikoksista. Hiitonen on lisäksi vihjannut, että tuomioistuimet tässä tapauksessa sivuuttivat kansainvälisen oikeuden normin voidakseen tuomita Antikaisen.[63]

Kysymys Suomen rikoslainsäädännön sovellettavuudesta vieraan sotajoukon jäsenten tekemiin rikoksiin oli ollut esillä jo 1920-luvulla. Piikkiön KO:ssa syytettiin kolmea itäkarjalaista miestä siitä, että he toimiessaan vuonna 1918 Itä-Karjalassa Karjalan Otreata (KKO:n vuosikirjassa: otrjada) -nimisen järjestön johtohenkilöinä olivat surmanneet eräitä ns. Karjalan apuretkikuntaan kuuluneita ja vangeiksi joutuneita Suomen kansalaisia. KO tuomitsi yhden sekä HO ja KKO vielä toisen syytetyistä murhista elinkaudeksi kuritushuoneeseen.[64]

Syytetyt itse väittivät, että syyteoikeus oli rauennut Tartonn rauhansopimuksen 35 artiklan nojalla. HO:n enemmistö ja myöhemmin KKO olivat sitä mieltä, ettei murhia voitu pitää »valtiollista laatua olevina siinä

60 HO:n p. 4. 6. 1935 A.J. V: 29 (THOA) ja KKO:n p. 4. 11. 1935 n:o 2757 (KKOA).

61 HO:n p. 20. 1. 1936 n:o 38 (THOA) ja KKO:n p. 27. 4. 1936 n:o 1138 (KKOA).

62 HO:n p. 4. 6. 1935 A.J. V: 29 (THOA).

63 *Hiitonen*, s. 343 s.

64 HO:n p. 14. 10. 1924 A.J. VI: 21 (TMA) ja KKO 1925 p. I 33.

merkityksessä kuin ... rauhansopimuksessa edellytetään», mutta HON B. Arrhenius katsoi, että rauhansopimuksen 35 artikla soveltui myös näihin rikoksiin, ja hylkäsi syytteet.[65] KKO sen sijaan ratkaisi täysistunnossaan, oliko juttu yleensä käsiteltävissä Suomen oikeudessa. Presidentin ja neljäntoista jäsenen äänellä KKO pysytti HO:n päätöksen voimassa. Vähemmistöön jääneet HON Aminoff ja OikN Blåfield lausuivat, että koska oli selvitetty tekojen

»tapahtuneen sodankäynnissä toiselta puolen englantilaisen ylipäällikkyyden alaisen Karjalan otrjada nimisen sotajoukon, johon ... [syytetyt] ... upseereina kuuluivat, ja toiselta puolen valtiollisesta itsenäisyydestään taistelevien, ... suomalaisen retkikunnan avustamien Venäjän karjalaisten välillä sekä sanottuja tekoja niin ollen oli sodan lakien ja tapojen mukaan arvosteltava eikä ... [syytettyjen] ... ollut niistä Suomen oikeudessa vastattava ...»,

niin mainitut jäsenet halusivat kumota ja poistaa alempien oikeusasteiden päätökset. OikN Serlachius antoi samansisältöisen lausunnon ja päätyi samaan lopputulokseen, koska hän katsoi, ettei asiaa voitu käsitellä yleisessä tuomioistuimessa, eikä Suomen SRL:a voitu sovelluttaa vieraan vallan sotaväkeen.[66] Antikaisen jutun kaltainen tapaus oli siis ollut esillä jo aikaisemmin, ja tällöin KKO ei katsonut olevan esteitä jutun käsittelemiseen Suomen tuomioistuimissa. Toisaalta KKO:n päätöksestä käy ilmi, että tuomarikunnassa esiintyi mielipiteitä, joiden mukaan sodan tapahtumiin ei voitu soveltaa Suomen RL:a. KKO:n päätöksestä ei käy ilmi, katsoiko enemmistö, että kaikissa tapauksissa voitiin soveltaa RL:a, kun vieraan vallan sotilas sodassa oli tehnyt rikoksen Suomen miestä vastaan, vai oliko esillä olleessa jutussa joitain erikoispiirteitä, joiden takia juttu poikkeuksellisesti voitiin käsitellä maamme tuomioistuimissa.

2. Kyyditykset

Lapuanliikkeelle ominaisena väkivaltamuotona olivat vuoden 1930 ns. kyyditykset. Liikkeen kannattajat riistivät poliittisilta vastustajiltaan vapauden ja kuljettivat nämä autolla pois kotipaikkakunnaltaan, joskus Pohjanmaalle »tuomittaviksi», ja usein itärajalle, jossa heidät pakotettiin

---

65 Äänestyspöytäkirja edell. alaviitteessä mainitun HO:n p:n kohdalla.

66 KKO 1925 p. I 33.

siirtymään rajan yli Neuvostoliittoon. Kyydityksiä tapahtui koko maassa yhteensä noin puolitoista sataa, eniten Turun ja Porin läänissä. Terrorikausi alkoi vuoden 1930 kesäkuussa alussa ja kesti syyskuun puoliväliin asti, joskin ensimmäiset kyyditykset suoritettiin jo toukokuussa. Entistä presidenttiä Ståhlbergiä kyydittiin vasta lokakuussa 1930, kun tilanne jo oli rauhoittumassa. Terrorikauden huippu oli kesäkuussa: koko maassa järjestettiin 74 kyyditystä, joista 42 johti itärajalle. Vaikka väkivalta kohdistui pääasiassa äärivasemmistolaisiin, kyydittiin myös muita lapuanliikkeeseen kriittisesti suhtautuneita henkilöitä, etupäässä sosiaalidemokraatteja. Ståhlbergin kyydityksen ohella herätti eduskunnan varapuhemiehen Väinö Hakkilan kyyditys paljon huomiota. Hyvämäki on todennut, etteivät kyyditykset olleet spontaaneja tekoja, koska autonvaihdot jne. vaativat suunnittelua ja alkuvalmisteluja.[1]

Kyydityksiin liittyi eräissä tapauksissa myös pahoinpitelyä. Uhria lyötiin nyrkeillä tai pampulla.[2] Joskus kyyditsijät nöyryyttivät uhria pakottamalla hänet laulamaan isänmaallisia lauluja ja riisumalla häneltä housut.[3] Vain poikkeustapauksissa kyyditsijät surmasivat uhrinsa (s. 271).

Rikosoikeudellisesti kyyditykset olivat toisen vapauden laitonta riistämistä.

RL 25 luvun 9 §: Joka tahallansa, ilman laillista oikeutta vangitsemalla, sisään sulkemalla tahi muulla tavalla riistää toiselta vapauden, rangaistakoon kuritushuoneella korkeintaan neljäksi vuodeksi taikka vankeudella. Jos vapauden kato kesti kauemmin kuin kolmekymmentä päivää, taikka jos asianhaarat muuten ovat erittäin raskauttavat; olkoon rangaistus kuritushuonetta korkeintaan kuusi vuotta.

Kyyditysten erikoisluonteen vuoksi ei Forsmanin ja Serlachiuksen RL 25 luvun 9 §:n tulkinnoista ole paljoakaan apua. Forsman totesi, että RL 25 luvun 9 § on sovellettavissa siinäkin tapauksessa, että joku pakotetaan lähtemään tietylle paikkakunnalle.[4] Serlachiuksen mukaan oli merkityksetöntä, millä keinoin vapauden riistäminen toimitettiin.[5] Lainkohdan

1 *Hyvämäki* 1964 I, s. 165. Tämän kappaleen tiedot, ks. mt. s. 164 s.
2 Esim. HO:n p. 15. 6. 1931 A.J. IV: 35 (THOA).
3 HO:n p. 5. 6. 1931 A.J. V: 32 (THOA).
4 *Forsman* II, s. 110.
5 *Serlachius* II, s. 64.

sanamuodosta käy ilmi, että tuomari voi, yhtä poikkeustapausta lukuun ottamatta, vapaasti harkita, milloin rikosta on pidettävä erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa tehtynä.

Oikeuskanslerin vuotta 1930 koskevassa kertomuksessa eduskunnalle mainittiin, että kyydityksen jäivät usein selvittämättä, koska asianomistajat joko olivat pelosta haluttomia auttamaan viranomaisia tai he eivät tunteneet toiselta paikkakunnalta tulleita kyyditsijöitä.[6] Tästä huolimatta löytyy Turun HO:n vuosien 1931—1938 päätöstaltioista 29 juttua, joissa oli yhteensä 196 henkilöä syytteessä kyydityksistä (liitetaulukko XI). Uhreja oli yhteensä 40,[7] joten Turun HO:ssa oli esillä noin 25—30 prosenttia maan kaikista kyydityksistä. HO:ssa tuomittiin 165 henkilöä kyydityksistä RL 25 luvun 9 §:n nojalla, 21 syytettä (runsas 10 %) hylättiin, kahdeksassa tapauksessa juttu palautettiin alioikeuteen ja kahta syytettä ei tutkittu. Syytteiden hylkäämisprosentti oli alioikeuksissa korkeampi. Lisäksi on muistettava, että vain langettavat päätökset alistettiin RVA 46 §:n nojalla HO:n tarkastettaviksi. Jos alioikeus hylkäsi syytteen, niin jutun tuleminen HO:een riippui syyttäjän tai asianomistajan aktiivisuudesta.[8] Tuomituista 111 tuomittiin varsinaisena tekijänä, viisi yllyttäjänä ja 49 (kuten esim. autojen hankkijat)[9] avunannosta toisen vapauden laittomaan riistämiseen.

Oikeuskanslerin huomautus, että kyyditysten uhrit olivat haluttomia myötävaikuttamaan tutkimuksiin, osoittautuu Turun HO:n päätösten valossa aiheelliseksi. Asianomistajista kaksi haastettiin, mutta ei tullut oikeuteen,[10] neljä ei yhtynyt syyttäjän rangaistusvaatimukseen[11] ja kaksi jopa väitti, että he olivat vapaaehtoisesti lähteneet kyyditsijöiden mukaan.[12] Seitsemää asianomistajaa ei tavattu. Kaksi Neuvostoliittoon vietyä uhria jäi sinne, mutta heitä edusti oikeudessa uskottu mies tai suku-

6 Oikeuskanslerin kertomus ... Valtiopäivät 1931, Asiakirjat IV.

7 Rouva Ståhlbergiä ei ole laskettu mukaan, koska hän seurasi miestään vapaaehtoisesti. Oikeuskanslerin mukaan Turun ja Porin, Hämeen sekä Uudenmaan läänèissä oli tapahtunut 60 kyyditystä. Valtiopäivät 1931, Asiakirjat IV.

8 Esim. HO:n p:stä 15. 9. 1931 A.J. VI: 34 (THOA) voidaan havaita, että neljästä Mäntsälän KO:n hylkäämästä syytteestä ei valitettu HO:een.

9 HO:n p. 31. 7. 1931 A.J. I: 52 (THOA).

10 HO:n p:t 7. 12. 1931 A.J. VII: 59 ja 11. 4. 1932 n:o 798 (THOA).

11 HO:n p:t 15. 6. 1931 A.J. IV: 35, 4. 11. 1931 A.J. VI: 47 ja 27. 4. 1932 n:o 975 (THOA).

12 HO:n p:t 7. 3. 1932 n:o 519 ja 1. 4. 1932 n:o 709 (THOA).

lainen.[13] Toisaalta ei asianomistajan rangaistusvaatimus eikä valitus HO:een aina johtanut tulokseen, koska HO tosin katsoi selvitetyksi, että syytetyt olivat yöllä kuljettaneet asianomistajaa jonkin matkaa autolla, mutta sen sijaan jääneen näyttämättä, että asianomistaja olisi vastoin omaa tahtoaan pakotettu lähtemään matkalle.[14] Myös syyte kyydityksen aikana tapahtuneesta pahoinpitelystä saatettiin hylätä toteennäyttämättömänä.[15] Jos kyydityksen uhri lisäksi liian äänekkäästi moitti hänen mielestään kyydityksestä vastuussa olleita henkilöitä, saattoi tämä johtaa herjauksesta tuomittuun sakkorangaistukseen.[16]

Tuomioistuimet pitivät kyyditsijöiden isänmaallisia vaikuttimia lieventävänä asianhaarana, mikä ilmeni etenkin rangaistuksen mittaamisessa (s. 324). Päätöksen perusteluissa mainittiin esim., että kyyditsijät olivat »pätevillä syillä pitäneet uhriaan kommunistina».[17] VJ 15 §:n mukaan oli kansanedustajaan kohdistunutta rikosta pidettävä erittäin raskauttavana, mm. jos se oli tehty valtiopäivien aikana tai jos valtiopäivien jälkeen tehtiin väkivaltaa edustajalle hänen toimensa suorittamisen vuoksi. Tästä syystä Pekkalan ja Rötkön sekä Hakkilan kyyditsijät tuomittiin RL 25 luvun 9 §:n toisen lauseen nojalla.[18] Muista kyydityksistä oli presidentti Ståhlbergin kyyditys ainoa, joka katsottiin tehdyksi erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa.[19] Tässä tapauksessa rikoksen arviointi vaikutti myös rangaistuksiin (s. 326).

Rajan vetäminen varsinaisten tekijöiden ja avunantajien välille oli horjuvaa. Ståhlbergin jutussa ainoastaan Johannes Janné, joka oli suorit-

---

13 HO:n p. 10. 11. 1938 A.J. VII: 41 (THOA).

14 HO:n p. 6. 4. 1933 n:o 710 (THOA).

15 Esim. HO:n p. 20. 1. 1933 A.J. II: 8 (THOA), Väinö Hakkilan kyyditys.

16 HO:n p. 20. 4. 1932 n:o 894 (THOA). Herjauksesta tuomittu Maarian kunnanvaltuuston jäsen oli väittänyt, että kaksi muuta kunnanvaltuuston jäsentä oli siveellisessä vastuussa hänen kyydityksestään ja pahoinpitelystään, koska he olivat kesällä 1930 vähän aikaa ennen kyyditystä vaatineet valtuuston kokouksessa, että hänen oli erottava luottamustoimestaan. Vähemmistöön jäänyt asess. T. Lindqvist halusi vapauttaa syytetyn huomioon ottaen maassa vaatimuksen esittämisen ja kyydityksen aikana vallinneet olosuhteet. Lindqvistin mielestä oli pidettävä ilmeisenä, että kyyditys oli ollut seurauksena vaatimuksen esittämisestä ja syytetyn kieltäytymisestä alistua siihen. Äänestyspöytäkirja em. p:n kohdalla.

17 HO:n p. 5. 6. 1931 A.J. V: 32 (THOA).

18 HO:n p:t 28. 1. 1931 A.J. I: 5 ja 20. 1. 1933 A.J. II: 8 (THOA).

19 HO:n p. 27. 2. 1931 A.J. IV: 10 (THOA).

tanut kyydityksen alkuvalmistelut ja toiminut johtajana matkalla Joensuuhun, tuomittiin tekijänä. Toinen syytetty, K. E. Olin, joka oli avustanut Jannéta tämän pakottaessa Ståhlbergiä nousemaan autoon ja joka tällöin, kuten HO totesi, oli käyttänyt »jonkun verran väkivaltaakin», tuomittiin HO:ssa vain avunannosta toisen vapauden riistämiseen.[20] Toisessa tapauksessa taas pidettiin henkilöä, joka vasta matkan aikana oli liittynyt kyydityksautossa olleeseen seurueeseen, varsinaisena rikoksentekijänä.[21]

Kyyditysten oikeudelliset jälkiselvittelyt eivät muuten ole oikeushistoriallisesti erityisen mielenkiintoisia, koska kyyditysten rikosoikeudellinen luonne oli selvä eikä aiheuttanut tulkintavaikeuksia. Tässä ei myöskään voida puuttua eri kyyditysten kulkuun. Kuriositeettina mainittakoon, että Turun HO vuonna 1931 vahvisti Vampulan ym. KO:n päätöksen, jolla kaksi syytettyä tuomittiin kahdesta vapauden riistämisestä, koska he kesäkuussa 1930 olivat parin päivän välein kyydinneet s a m a n henkilön.[22] Kenraalimajuri Walleniuksen osuus Ståhlbergin kyydityksen aiheutti vaikeuksia tuomioistuimille.

Kaikki tuomioistuimet olivat suurin piirtein yksimielisiä siitä, miten Ståhlbergin kyydityksen alullepano oli tapahtunut. Kenraalimajuri Wallenius oli ollut Sortavalan Seurahuoneella mukana pääasiassa upseereista koostuneessa seurassa, jossa nautittiin, kuten KKO totesi, »jonkin verran» väkijuomia. Oli käyty keskustelua valtiollisesta tilanteesta ja Ståhlbergin osuudesta siihen. Keskustelun aikana paikalla ollut everstiluutnantti Kuussaari oli kääntynyt Walleniuksen puoleen ja kysynyt, oliko soitettava Helsinkiin, mihin Wallenius oli vastannut myöntävästi. Tämän jälkeen Kuussaari oli poistunut seurasta ja antanut puhelimitse ohjeita Ståhlbergin kyydityksestä Suomen Lukon pääsihteerille Mikko Jaskarille, joka sitten järjesti kyydityksen. Palattuaan toisten seuraan Kuussaari oli ilmoittanut Walleniukselle, että käsky oli täytetty, ilman että Wallenius oli reagoinut negatiivisesti tähän.[23]

---

20 Edell. alaviitteessä mainittu HO:n p.

21 HO:n p. 4. 9. 1931 A.J. VII: 39 (THOA).

22 HO:n p. 16. 6. 1931 A.J. VI: 26 (THOA). Vähemmistöön jäänyt HON Birger Arrhenius halusi tuomita syytetyt jatketusta vapauden riistämisestä. Äänestyspöytäkirja em. p:n kohdalla.

23 HO:n p. 27. 2. 1931 A.J. IV: 10 (THOA) ja KKO 1931 II 338. *Lauri Hyvämäki* on teoksessaan »Sinistä ja mustaa» seikkaperäisesti käsitellyt Ståhlbergin kyydityst ä. Ks. Hyvämäki 1971, ss. 207—230 ja siinä sivulla 209 mainittu kirjallisuus. Hyvämäen tutkimuksen ilmestymisen jälkeen on K. M. Walleniuksen leski

Sekä Helsingin ym. KO että Turun HO pitivät Walleniusta vastuullisena tämän Sortavalan Seurahuoneella lausumista sanoista. KO tuomitsi Walleniuksen erittäin raskauttavien asianhaarojen vallitessa tapahtuneesta yllytyksestä toisen vapauden laittomaan riistämiseen. Perusteluissaan KO totesi mm., että jos otettiin huomioon Walleniuksen ja Kuussaaren »sivistyskanta, yhteiskunnallinen asema ja etenkin heidän edesvastuulliset virkansa voitiin ja täytyikin ehdottomasti olettaa, että heidän lausumansa ja erittäinkin määräyksensä niin laajakantoisessa asiassa ... olivat olleet täysin harkittuja ...». HO katsoi, että Wallenius oli »kehoituksella ja muutenkin» (vrt. RL 5 luvun 3 §:n sanamuoto) edistänyt Kuussaaren tekoa, ja tuomitsi Walleniuksen erittäin raskauttavien asianhaarojen vallitessa tapahtuneesta avunannosta toisen vapauden riistämiseen. KKO sitä vastoin katsoi, ettei voitu pitää toteennäytettynä, että Wallenius vastauksen antaessaan oli käsittänyt Kuussaaren todella suunnittelevan Ståhlbergin kyyditystä, ja hylkäsi Walleniusta vastaan nostetun syytteen.[24]

Maalaisliittoon kuulunut Uuno Hannula piti aikoinaan KKO:n päätöstä käsittämättömänä.[25] Tässä tutkimuksessa ei yleensä puututa todistusseikkoihin, joten ei voida arvostella tuomioistuinten Walleniusta koskevia päätöksiä. Todettakoon kuitenkin, että Wallenius tuomittiin myöhemmin avunannosta virastossa säilytetyn asiakirjan hävittämiseen, koska hän oli ilmoittanut kapteeneille Reino Henrik Hallamaa ja Otto Pöysti hyväksyvänsä heidän pyrkimyksensä poistaa häntä kompromettoiva sähkenauha Joensuun lennätinkonttorista.[26] Tämä ei kuitenkaan osoita, että Wallenius olisi ollut syyllinen itse kyyditykseen; kysymyksessä saattoi olla jonkinlainen paniikkireaktio.

Kyyditysten oikeudellisesta jälkiselvittelystä voi todeta, että tuomioistuimet vaativat melko täydellistä näyttöä langettavalle päätökselle, kuten

---

Anni Wallenius julkaissut teoksen nimeltä »Kyyditys» (Hämeenlinna 1972), jossa voimakkaasti kritisoidaan poliisitutkimusta ja alempien oikeusasteiden päätöksiä.

24 Edell. alaviitteessä mainitut p:t.

25 *Hannula,* s. 88.

26 HO:n p. 29. 6. 1931 n:o 1791 (THOA). KKO, johon Wallenius valitti, ei muuttanut HO:n päätöstä. KKO:n p. 14. 3. 1932 n:o 802 (KKOA). Jaskari oli lähettänyt Walleniukselle Jyväskylään salamerkkisähkeen, jossa mainittiin Ståhlbergin kyyditys kestä.

edellä Mäntsälän kapinaa selvitettäessä havaittiin (s. 143). Tapaukset olivat rikosoikeudellisesti selviä, mutta kyyditysten uhrien passiivisuus vaikeutti kyyditysten tapahtumien selvittämistä.

F. RIKOLLISET YHDISTYKSET

Vuonna 1919 säädetty YhdistysL [1] sääteli myös poliittisten puolueiden, järjestöjen ja yhdistysten toimintaa. Tarpeellinen yhdistysten kontrolli toteutettiin mm. siten, että tuomioistuin saattoi YhdistysL 21 §:n 1 momentin nojalla virallisen syyttäjän tai yhdistyksen jäsenen vaatimuksesta lakkauttaa rekisteröidyn yhdistyksen, joka oli toiminut vastoin lakia tai hyviä tapoja taikka yhdistyksen säännöissä määrättyä tarkoitusta. Saman pykälän 2 momentin mukaan oikeus saattoi, milloin kysymyksessä oli pienempi rikkomus, ainoastaan varoittaa yhdistyksen hallitusta. Tämä määräys näkyy Turun HO:n päätöstaltioiden valossa jääneen kuolleeksi kirjaimeksi. YhdistysL 33 §:n mukaan 21 §:n lakkauttamissäännökset koskivat soveltuvilta kohdin myös yhdistysrekisteriin merkitsemättömiä yhdistyksiä.

YhdistysL 21 § koki samoja kehitysvaiheita kuin poliittisia rikoksia koskeva lainsäädäntö yleensä. Säännös pysyi muuttumattomana läpi 1920-luvun, ja 1930-luvun oikeistolaistuminen johti lainkohdan tiukentamiseen. YhdistysL 21 §:n muuttaminen oli vuoden 1930 kommunisminvastaisen lainsäädännön ensimmäinen ilmentymä, sillä muutos hyväksyttiin jo tammikuussa 1930.[2] Lainmuutoksen jälkeen yhdistys voitiin lakkauttaa myös sillä perusteella, että se ilmeisesti oli tarkoitettu lakia kiertäen jatkamaan jonkin lakkautetun yhdistyksen toimintaa. Lisäksi sisäasiainministeriö ja maaherrat saivat oikeuden kieltää toistaiseksi yhdistyksen toiminnan. Yhdistysten joukkolakkauttamista helpotti uusi 21 §:n 4 momentti, jonka mukaan tuomioistuin lakkauttaessaan yhdistyksen voi lakkauttaa myös tämän itsenäisiä haaraosastoja ja jäsenyhdistyksiä kuultuaan näitä. Haaraosastoja ja jäsenyhdistyksiä voitiin haastaa virallisessa lehdessä olevalla kuulutuksella.

---

1 L. 4. 1. 1919/1.

2 L. 10. 1. 1930/4.

Viimeisen kerran YhdistysL:n säännöksiä tiukennettiin vuonna 1934.[3] Lain kiertämisen tarkoituksen ei enää tarvinnut olla ilmeistä. Yhdistys voitiin lakkauttaa myös sillä perusteella, että oli poikettu siitä, mitä YhdistysL:ssa tai maan hallituksen antamassa lupapäätöksessä muuten oli määrätty yhdistyksen noudatettavaksi. Uutta oli, että myös yhdistys saattoi hyötyä »tehokkaasta katumisesta». Yhdistystä ei lakkautettu, jos yhdistys oli lopettanut lain, hyvien tapojen tai sen säännöissä määrätyn tarkoituksen vastaisen toimintansa ja jos »yhdistyksen sisäisen uudelleenjärjestelyn samalla harkitaan olevan takeena siitä, ettei tuollainen toiminta vastaisuudessa uusiinnu» (21 §:n 3 momentti). Eduskunnassa käytiin kovaa polemiikkia siitä, oliko lakkauttamisperusteena oltava myös riippuvaisuus kansainvälisistä järjestöistä (tähdätty SDP:ta vastaan) tai se, että yhdistyksen jäsenet käyttivät poliittista kantaa osoittavia puvunosia (tähdätty IKL:tä vastaan).[4] Nämä lakiehdotuksen muutosyritykset epäonnistuivat, ja YhdistysL:n muutos hyväksyttiin yksimielisesti kolmannessa käsittelyssä.[5]

Valtiopetoksen valmistelua koskevien oikeudenkäyntien yhteydessä Turun HO ensimmäisenä oikeusasteena lakkautti rikollisiksi katsotut sosialistiset puolueet. Lisäksi Turun HO:een tuli lukuisia yhdistyksen lakkauttamista koskevia juttuja, joita ensin oli käsitelty alioikeudessa (liitetaulukko XII). Näiden juttujen yhteydessä ei yhdistyksen jäseniä syytetty, mutta jos yhdistys lainvastaisena lakkautettiin, niin jäsenyyttä voitiin myöhemmissä oikeudenkäynneissä pitää valtiorikoksena.

Ensimmäiset Turun HO:een tulleet yhdistysten lakkauttamisjutut koskivat sosialistien valtaamia työväenyhdistyksiä.[6] Häviölle jääneet sosiaalidemokraatit turvautuivat muutamissa tapauksissa oikeuslaitoksen apuun ja vaativat sosialistiseksi muuttuneen yhdistyksen lakkauttamista tuomioistuimessa. Yhdistyksen jäsenen kanteesta, johon syyttäjä yhtyi, lakkautettiin vuonna 1922 Lahden Työväenyhdistys r.y.[7] ja Kostian Työ-

3 L 25. 5. 1934/231, korjattu L:lla 2. 11. 1934/380.

4 Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 640 s.

5 Valtiopäivät 1934, Pöytäkirjat I, s. 936 s.

6 Sosiaalidemokraattisten järjestöjen valtaamisesta, ks. *Hakalehto* 1966, s. 151 ja s. 153 s.

7 HO:n p. 26. 6. 1922 n:o 1239 (TMA). KKO ei muuttanut päätöstä, KKO 1924 p. II 1572.

väenyhdistys r.y.[8] Lahden Työväenyhdistyksen katsottiin toimineen sen säännöissä määrättyä tarkoitusta vastaan, koska se oli päättänyt lopettaa sääntöjen mukaisten maksujen suorittamisen SDP:lle ja lisäksi antanut eräiden jo aikaisemmin SDP:sta eronneiden henkilöiden ottaa osaa tämän päätöksen tekemiseen.[9] Toisessa tapauksessa jo KO oli soveltanut ketjuuntumisperiaatetta perusteluissaan, jotka HO hyväksyi. Yhdistys oli päättänyt erota SDP:sta ja liittyä SSTP:een, ja koska KKO oli julistanut SSTP:n laittomaksi (ns. perustamisjutussa, s. 75), niin SSTP:n kannattaminen oli lakien ja hyvien tapojen vastaista.[10] Vielä vuosikymmenen lopulla eräs Hyvinkään Työväenyhdistys r.y:n jäsen sai yhdistyksen lakkautetuksi (virallinen syyttäjä ei tehnyt mitään vaatimuksia), koska yhdistys, joka sääntöjensä mukaan kuului SDP:een, oli luovuttanut määräämisvallan puolueen pyrkimyksiä vastustaville henkilöille ja päättänyt SDP:n etujen vastaisesti lahjoittaa omaisuutensa Suomen Rakennustyöväenliiton Hyvinkään osastolle. Lakkauttamisperusteena oli yhdistyksen säännöissä määrätyn tarkoituksen vastainen toiminta.[11]

Loput 1920-luvun yhdistysten lakkauttamisjutuista koskivat SSTP:ta kannattaneita yhdistyksiä. Suomen Sosiaalidemokraattinen Nuorisoliitto lakkautettiin vuonna 1923 lain ja hyvien tapojen vastaisen toimintansa takia, koska se oli siirtynyt tukemaan SSTP:ta, ja lisäksi yhdistyksen toimesta oli painettu ja ympäri maata levitetty yhdistyksen allekirjoittamaa rikollista lentolehtistä »Herää! Käy taisteluun!» (ks. s. 203).[12] Muut yhdistykset eivät olleet syyllistyneet sinänsä rikolliseen toimintaan, vaan lakkauttamisperusteena oli se, että yhdistys oli SSTP:een liityttyään maksanut sille puolueveroa, kuulunut lakkautettuun sosialistiseen kunnallisjärjestöön ja ollut edustettuna sosialistisen piirijärjestön kokouksessa.[13]

Kahdessa tapauksessa HO 1920-luvulla hylkäsi kanteen. Toinen tapaus osoittaa vain, että viranomaiset yrittivät joskus melko heikoilla perusteilla

---

8 HO:n p. 22. 3. 1923 n:o 664 (TMA).

9 Alaviitteessä 7 mainittu HO:n p. KKO lisäsi omana perustelunaan, että yhdistys oli päättänyt erota SDP:sta ja asettunut kannattamaan ns. sosialistista eli kommunistista puoluetta antaen tämän puolueen jäsenille äänivallan yhdistyksen kokouksissa ja valiten näistä toimihenkilöidensä enemmistön, KKO 1924 p. II 1572.

10 Ks. alaviite 8.

11 HO:n p. 6. 5. 1929 n:o 710 (TMA).

12 HO:n p. 10. 9. 1923 n:o 1399 (TMA).

13 Esim. HO:n p. 20. 5. 1927 n:o 859 (TMA).

lakkauttaa jonkin yhdistyksen. Sekä KO että HO hylkäsivät Mäntsälän sosialistisen kunnallisjärjestön lakkauttamista koskevan vaatimuksen, koska ei ollut todistettu, että yhdistys olisi ollut olemassa.[14] Toinen tapaus on mielenkiintoisempi. HO ei, päinvastoin kuin KO, suostunut vuonna 1927 lakkauttamaan Paraisten Työväenyhdistys r.y:tä, ja se esitti perustelut, jotka osoittavat, että vielä tähän aikaan yhdistyksen vastuu toiminnastaan ei ollut rajaton.

HO tosin katsoi näytetyksi, että sosiaalidemokraattinen nuoriso-osasto oli 17. 1. 1923 pitänyt työväenyhdistyksen huoneistossa Karl Liebknechtin ja Rosa Luxemburgin muistoksi vastaanottoiltaman, jossa esiintynyt turkulainen henkilö oli puhunut siihen suuntaan, että silloiset olot Suomessa oli väkivaltaisesti kumottava, mutta kun yhdistys ei ollut vastuussa siitä, mitä nuoriso-osaston viranomaisten luvalla toimeenpanemassa kokouksessa oli poliisimiehen läsnä ollessa lausuttu, niin HO hylkäsi lakkauttamisvaatimuksen.[15]

Tämä päätös jäi kuitenkin ainoaksi laatuaan, sillä 1930-luvulla yhdistyksiä lakkautettiin yksinomaan tai muun muassa sillä perusteella, että yhdistys oli luovuttanut toimitalonsa lakia vastaan toimineiden yhdistysen käyttöön.[16]

Turun HO:n päätöstaltioiden valossa vuoden 1930 lainmuutoksella näyttää olleen vähän ja vuoden 1934 lainmuutoksella ei mitään merkitystä. Tosin turkulainen urheiluseura lakkautettiin HO:ssa vuonna 1932, koska se lakia kiertäen oli jatkanut aikaisemmin lakkautetun seuran toimintaa, mutta tässä tapauksessa KKO kuten RO hylkäsi syytteen.[17] Kahdessa muussa tapauksessa HO hylkäsi kanteen toteennäyttämättömänä.[18] Helsingin Nuorisoseura r.y:tä ei lakkautettu sillä perusteella, että se oli

---

14 HO:n p. 18. 11. 1926 n:o 1237 (TMA).

15 HO:n p. 21. 2. 1927 n:o 283 (TMA).

16 HO:n p:t 27. 1. 1933 n:o 126 ja 13. 5. 1933 n:o 948 (THOA). Viimeksi mainitussa tapauksessa Leppävaaran Työväenyhdistys r.y:n lakkauttamisen ainoana perusteena oli, että se oli luovuttanut talonsa, kuten KKO totesi, sellaistenkin yhdistysten käyttöön, joiden toiminta Leppävaaran Työväenyhdistyksen toimihenkilöiden tieten oli lainvastaista. KKO:n p. 2. 11. 1933 n:o 2775 (KKOA).

17 HO:n p. 15. 8. 1932 n:o 1436 (THOA) ja KKO:n p. 8. 2. 1933 n:o 403 (KKOA).

18 HO:n p:t 30. 1. 1933 n:o 144 ja 3. 5. 1934 n:o 739 (THOA).

merkitty yhdistysrekisteriin jo vuonna 1923, kun sen edeltäjäksi epäilty Sos. Nuorisoliiton osasto oli lakkautettu vasta vuonna 1926.[19]

Yhdistysten lakkauttamista koskeva oikeuskäytäntö ei juuri muuttunut 1930-luvulla. Monet urheilujärjestöt lakkautettiin mm. sillä perusteella, että ne olivat kuuluneet Työläisurheilun Yhtenäisyyskomiteaan[20] tai Suomen Työväen Raittiusliittoon.[21] Perusteluina esitettiin yleensä samoja seikkoja kuin valtiopetoksen valmistelua koskevissa päätöksissä. Vankien Apu lakkautettiin, koska se oli toiminut läheisessä yhteydessä SKP:een ja SKP:n kontrollin alaisena.[22] SAJ ja sen alayhdistykset lakkautettiin, koska SAJ oli ainakin vuodesta 1929, jolloin STPP:n kannattajat olivat päässeet yksin määräämään sen toiminnasta, harjoittanut kiihotustyötä vallankumouksellisessa hengessä.[23]

Yhdessä tapauksessa lakkauttamiskanne koski äärioikeistoon kuuluvaa järjestöä. Helsingin RO lakkautti joulukuussa 1936 Sinimusta-nimisen rekisteröimättömän järjestön kaikkine tunnettuine ja tuntemattomine haaraosastoineen. Turun HO kumosi RO:n päätöksen, koska kaikkia hallituksen jäseniä ei ollut haastettu, ja palautti jutun alioikeuteen.[24] Mainittakoon vielä, että kun valtionsyyttäjä Arvid Planting kanteli Helsingin RO:n päätöksestä, jolla IKL:n toiminnan väliaikainen kieltäminen oli kumottu, niin sekä HO että KKO katsoivat, ettei väliaikaista kieltoa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä saanut valittaa.[25] Turun HO oli kuitenkin vuonna 1932 tutkinut vastaavanlaisessa tapauksessa tehtyä valitusta.[26]

Kuten on todettu (s. 282), lisättiin YhdistysL:iin vuonna 1934 säännös, jonka mukaan yhdistystä ei lakkautettu, jos se oli lopettanut lainvastaisen

19 HO:n p. 23.10.1931 n:o 2477 (THOA).

20 HO:n p. 3.6.1932 n:o 1280 (THOA).

21 HO:n p. 8.12.1933 n:o 1854 (THOA).

22 HO:n p. 15.10.1934 n:o 1435 (THOA).

23 HO:n p. 9.12.1932 n:o 2182 (THOA).

24 HO:n p. 28.10.1937 n:o 1237 (THOA).

25 HO:n p. 17.1.1939 n:o 34 (THOA) ja KKO 1939 I 20. HO:ssa vähemmistöön jäänyt G. Forss katsoi, että RO:lta oli puuttunut laillinen peruste olla antamatta valitusosoitusta, ja halusi palauttaa jutun RO:een. Äänestyspöytäkirja HO:n em. p:n kohdalla.

26 HO:n p. 15.1.1932 n:o 40 (THOA). HON R. Dahlberg, joka osallistui tähän päätökseen, kuului enemmistöön IKL:n väliaikaista kieltoa koskevassa jutussa.

toimintansa (21 §:n 2 momentti). Hallitus mainitsi esityksessään, että tämä lainmuutos rakentui aikaisemmin kehittyneen oikeuskäytännön pohjalle.[27]

Yhdistyksen toiminnan muutoksen huomioonottaminen ilmeni HO:n päätöksissä vasta 1930-luvulla. Kostian Työväenyhdistyksen lakkauttamisjutussa 1920-luvun alkupuolella ei se seikka, että yhdistys, tosin vasta runsas viikko ennen KO:n päätöstä, oli päättänyt erota SSTP:sta ja hyväksyä yhdistykselle »Suomen sosiaalidemokraattiset säännöt», voinut vaikuttaa asiaan.[28] Vuonna 1927 Kähärlän Työväenyhdistys Riento r.y:n lakkauttamista SSTP:een kuulumisen perusteella ei estänyt se seikka, että yhdistys jo vuonna 1922 oli eronnut SSTP:sta.[29] Vuodesta 1932 eräissä päätöksissä kuitenkin hylättiin lakkauttamisvaatimus sillä perusteella, että yhdistys oli luopunut rikollisesta toiminnastaan ja esim. liittynyt sosiaalidemokraattiseen TUL:oon[30] tai SDP:een.[31] Vasta vuonna 1933 HO:n käytäntö vakiintui täysin, sillä parissa joulukuussa 1932 tehdyssä päätöksessä HO katsoi, ettei eroaminen SAJ:stä ollut ammattiyhdistyksen lakkauttamisen esteenä.[32] Toisessa tapauksessa lakkautetut Suomen Muurarien Liitto r.y. ja sen alaosastot valittivat KKO:een, joka kumosi lakkauttamispäätöksen.[33] Jos yhdistys sitä vastoin itse oli lopettanut toimintansa vasta sen jälkeen, kun viranomaiset olivat ryhtyneet toimiin yhdistyksen lakkauttamiseksi, tämä ei ollut esteenä lakkauttamispäätökselle.[34]

Vuonna 1932 Lahdessa tehtiin yritys saada YhdistysL:n lakkauttamissäännökset koskemaan myös muita juridisia henkilöitä. Lahden v.a. kaupunginviskaali J. E. Pihlamo vaati RO:ssa, että Lahden Työväentaloosakeyhtiö lakkautettaisiin ja sen omaisuus julistettaisiin valtiolle mene-

---

27 Hallituksen esitys n:o 63 vuoden 1933 valtiopäiville, Valtiopäivät 1933, Asiakirjat III—IV.

28 HO:n p. 22. 3. 1923 n:o 664 (TMA).

29 HO:n p. 20. 5. 1927 n:o 862 (TMA). KKO ei muuttanut HO:n päätöstä, KKO:n p. 28. 2. 1928 n:o 792 (KKOA).

30 HO:n p. 7. 5. 1932 n:o 1063 (THOA).

31 HO:n p. 27. 1. 1933 n:o 123 (THOA).

32 HO:n p:t 9. 12. 1933 n:ot 2183 ja 2184 (THOA).

33 HO:n p. 9. 12. 1933 n:o 2183 (THOA) ja KKO 1933 II 491.

34 HO:n p. 16. 10. 1933 n:o 1532 (THOA).

tetyksi, koska yhtiö oli luovuttanut talonsa lakkautettujen yhdistysten käyttöön sekä muutenkin avustanut näitä yhdistyksiä ja siten toiminut vastoin lakia ja hyviä tapoja. Sekä RO että HO katsoivat, ettei Pihlamolla ollut laillista perustetta vaatimukselleen, mutta osakeyhtiö sai HO:n päätöksen mukaan itse kärsiä kulunsa asian laatuun nähden.[35]

35 HO:n p. 3. 3. 1933 n:o 661 (THOA).

IV RANGAISTUKSET

A. RANGAISTUKSEN MITTAAMINEN

1. Rangaistuksen mittaamisongelma oikeustieteellisessä kirjallisuudessa

Vuoden 1734 laki rakentui pääasiassa sille kannalle, että kustakin rikoksesta tuleva rangaistus oli laissa kerta kaikkiaan ehdottomasti määrätty, joskin eräistä rikoksista oli säädetty suhteellisesti määrätty tai kokonaan epämääräinen rangaistus. Vuosien 1863—1864 valtiopäivät hyväksyivät periaatteessa suhteellisesti määrättyjen rangaistusten eli rangaistuslatituudijärjestelmän, joka sitten omaksuttiin vuoden 1889 RL:ssa.[1] Koska RL ei tullut sisältämään mitään rangaistuksen mittaamista koskevaa yleisohjetta, on syytä lyhyesti toistaa rikosoikeudellisessa kirjallisuudessamme esitettyjä mielipiteitä.

Forsman on perusteellisimmin käsitellyt tuomarin harkinnasta riippuvaa rangaistuksen mittaamista.[2] Hän on selostanut myös ns. keskivertorangaistusta (straffmedium) koskevaa teoriaa. Keskivertorangaistuksella tarkoitettiin rangaistusasteikossa olevaa rangaistusta, joka vastaisi lainsäätäjän ajattelemaa normaalirikosta ilman rangaistavuutta korottavia tai alentavia sivuseikkoja. Oletettiin lainsäätäjän suunnitelleen tietyn rikoksen rangaistavuutta yleensä ottamatta huomioon seikkoja, jotka konkreettisessa tilanteessa saattoivat vaikuttaa rangaistavuuteen. Forsman hylkää teorian ja toteaa sen rakentuvan fiktion varaan, koska mitään rikoksen normaalitapausta ei ole olemassa. Lisäksi Forsman hyväksyen toistaa väitteet, joiden mukaan keskivertorangaistuksen omaksuminen olisi peiteltyä paluuta vanhaan absoluuttisesti määrättyjen

---

1 *Forsman* I, ss. 391—395 ja 432, *Serlachius* I, s. 208 s.

2 *Forsman* I, ss. 431—439.

rangaistusten järjestelmään, koska tuomari aina pysyisi niin lähellä keskivertorangaistusta kuin mahdollista.[3] Forsman ei hyväksy lakiin otettavia ohjeita, koska etukäteen on mahdotonta tietää kaikkia seikkoja, jotka yksittäisessä tapauksessa voivat vaikuttaa rangaistuksen määrään. Rangaistuksen mittaaminen on konkreettisesta rikoksesta tulevan oikeudenmukaisen rangaistuksen määräämistä. Rangaistusta määrätessään tuomarin on punnittava rikoksen sekä subjektiivista että objektiivista puolta. Mm. pahan tahdon voimakkuus, rikoksen vaikuttimet ja tekotapa liittyvät subjektiiviseen puoleen. Sekä rikoksen objektiivisen puolen laadulla että määrällä on suuri merkitys rangaistusta määrättäessä. Rangaistusta määrättäessä on vielä otettava huomioon tietyn säännöksen suhde muihin sitä lähellä oleviin säännöksiin ja viime kädessä koko RL:iin. Rikoksentekijän henkilöllisyys ja yhteiskunnallinen asema saadaan sitä vastoin ottaa huomioon vain, jos nämä seikat ilmenevät itse rikoksessa. Forsman toteaa, etteivät rikoksentekijän asema ja tähän rinnastettavat seikat enää saa vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen.[4]

Serlachius toteaa, että rangaistusta mitattaessa tuomarin tunne-elämällä on järkeen verrattuna suurempi sija ja merkitys kuin kenties missään muussa lainkäytössä, ja tämän vuoksi arvostelu usein tulee subjektiiviseksi. Subjektiivisuuden välttämiseksi on selvitettävä, mihin rangaistuksen mittaaminen perustuu. Serlachius panee pääpainon toisaalta rikoksentekijän luonteeseen ja toisaalta ulkoapäin tuleviin vaikuttimiin. Molemmat nämä seikat on aina otettava huomioon, mutta yksittäistapauksesta riippuu, kumpi seikka on tärkeämpi.[5]

Suomessa käytetyssä ja myös suomeksi käännetyssä Franz v. Lisztin rikosoikeuden oppikirjassa todetaan, että tuomari voi harjoittaa päämäärästään tietoista rikospoliittista vaikutusta vain, jos hän rangaistusta määrätessään etsii konkreettisen rikoksen syitä ja koettaa vastata kysymykseen, miksi tekijässä on syntynyt velvollisuuden vastainen tahtominen. Hyväksyen toistetaan Saksan vuoden 1925 rikoslakiehdotuksen 67 §:ää, jonka mukaan rangaistusta mitattaessa mm. oli otettava huomioon teon vaikuttimet ja kiihotin, tarkoitus, jota tekijä on tavoitellut, keinot, joita hän on käyttänyt, tekijän aikaisempi elämä ja tekijän käyt-

3 *Forsman* I, s. 432 s.

4 *Forsman* I, ss. 433—438.

5 *Serlachius* I, ss. 211—213.

täytyminen teon jälkeen. Teoksessa luonnehditaan ehdotetun lainkohdan rikospoliittinen sisällys toistamalla M. E. Mayerin lause »Motiivi vapauttaa, luonne langettaa».[6]

Tiivistäen voi sanoa, että rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa vältettiin konkreettisten rangaistuksen mittaamista koskevien ohjeiden antamista. Keskivertorangaistusteoria hylättiin, ja yksittäistapauksessa esillä oleva konkreettinen rikos oli otettava huomioon rangaistusta määrättäessä. Yhteistä kirjoittajille on rikoksen vaikuttimen merkityksen korostaminen.

2. Rangaistukset eri rikoksista

Edellisessä luvussa on selostettu Turun HO:n eri rikosten tunnusmerkistöä koskevaa oikeuskäytäntöä poliittisiksi katsottavien rikosten kohdalla. HO:n toiminnan kokonaiskuvan luomiseksi on lisäksi välttämätöntä selvittää, miten ankariksi rangaistukset määrättiin eri rikoksista säädetyn asteikon puitteissa. Valtiopetosrikosten kohdalla voidaan ainoastaan tutkimalla rangaistuksen mittaamista päästä perille siitä, mitä tekomuotoja HO piti erityisen raskauttavina tai vastaavasti vähemmän tuomittavina, koska useimmissa tapauksissa syytetyn viaksi luettiin runsas määrä eri tekoja ja lisäksi asema puoluekoneistossa tms. Rangaistuksen määrästä saattaa myös ilmetä, minkä painon HO on pannut teon motiiville (useimmiten rikoksentekijän poliittisille vaikuttimille) ja ovatko puhtaasti ei-juridiset seikat, kuten tuomitsemishetkellä vallinnut yleispoliittinen tilanne ja rikoksentekijän tai rikoksen uhriksi joutuneen yhteiskunnallinen asema, vaikuttaneet rangaistuksen mittaamiseen.

Suomessa on vasta 1960-luvulta lähtien tehty muutama suppea rangaistuksen mittaamista koskeva tutkimus. Poliittisista rikoksista annettuja rangaistuksia koskevia vakavasti otettavia tutkimuksia ei ole lainkaan. Esim. Branting on tyytynyt vain laskemaan yhteen STP:n lakkauttamisjutussa annetut rangaistukset ja päätynyt 380 vuoteen 10 kuukauteen. Vaikka Branting itse oli juristi, hän ei tässä kohdassa edes mai-

6 *Franz v. Liszt*, Rikosoikeuden yleiset opit (Kerava 1929), ss. 457—459.

nitse, että suuri osa yhteismäärästä koostuu aikaisemmin ehdollisina tuomituista tai osaksi kärsityistä rangaistuksista, jotka määrättiin pantaviksi täytäntöön.[1] Muutkin poliittisista oikeudenkäynneistä kirjoittaneet ovat pääasiassa rajoittuneet rangaistusten yhteismäärän mainitsemiseen.[2] Tällaista kylläkin suuriin lukuihin päätyvää yhteenlaskua voidaan pitää vain tendenssimäisenä tietona, joka on vailla tieteellistä arvoa.

Rangaistuksen mittaamista koskeva kvantitatiivinen tutkimus on mahdollista vain, jos tutkimusmateriaali täyttää tietyt vaatimukset. Ennen kaikkea päätösten lukumäärän on oltava niin suuri, ettei yksi tuomio pysty kovin paljon vaikuttamaan lopputulokseen. Valtiopetoksen valmistelusta annetut rangaistukset ovat tässä suhteessa erikoisasemassa (1 199 tapausta, liitetaulukko XIII), mutta myös RL 11 luvun 4 a §:ssä ja 16 luvun 24 §:ssä tarkoitetut rikokset täyttävät tämän edellytyksen, samoin myös poliittisten väkivaltarikosten kohdalla selostetut kyydityksen (kaikissa tapauksissa toista sataa päätöstä). Myös valtiopetoksesta annettuja rangaistuksia on punnittu kvantitatiivisesti, vaikka tässä tapauksessa päätösten pieni lukumäärä vaikeuttaa johtopäätösten tekemistä. Vuoden 1898 VSalIlmA:n nojalla annetut rangaistukset, vaikka näitä onkin useita, eivät sitä vastoin sovellu kvantitatiivisen tutkimuksen materiaaliksi. Asetuksessa oli ensinnäkin monia tekomuotoja, joita varten oli eri rangaistusasteikkoja. Lisäksi asetuksen nojalla 1920-luvun puolesta välistä lähtien tuomitut olivat syyllistyneet samalla teolla tehtyihin muihin rikoksiin, jolloin HO tuomitsi syytetyn kaikista teoista yhteen rangaistukseen RL 7 luvun 1 §:n mukaan.

Useita henkilöitä tuomittiin RL 12 luvun 5 §:n nojalla, mutta tällöin on huomattava, että kaikissa tapauksissa oli kysymys osallisuudesta samaan rikokseen (SSTP:n rauhanjulistus vuonna 1922), joten nämä rangaistukset eivät kuvasta v a k i n a i s t a mainittua rikosta koskevaa oikeuskäytäntöä. Sama rajoitus pätee Mäntsälän kapinan oikeudelliseen jälkiselvittelyyn. Mäntsälän kapinasta annetut rangaistukset on kuitenkin otettu mukaan tähän rangaistuksen mittaamiskäytäntöä koskevaan tutkimukseen, koska pyritään selvittämään, onko tuomittujen poliittisilla

---

1 *Branting*, s. 84 s.

2 Ks. *Hiitonen*, esim. s. 204 (Hiitonen viittaa kuitenkin aikaisempien rangaistusten täytäntöönpanoon), ja teoksessa Punaisten puolesta — valkoisia vastaan ss. 9—15 oleva »Valtiopetoskalenteri».

mielipiteillä ollut vaikutusta rangaistuksen määrään. Tämä on ainoa tapaus, jolloin HO ensimmäisenä oikeusasteena tuomitsi oikeistolaisia valtiopetosrikoksia muistuttavista teoista. RL 11 lukua sovellettiin vain äärivasemmistoa vastaan lukuun ottamatta ahvenanmaalaisia Julius Sundblomia ja Carl Björkmania (s. 46).

Kvantitatiivisen tutkimuksen toisena edellytyksenä on, että rangaistukset on määrätty »puhtaista» rikoksista, ts. että rikoksia ei ole tehty ideaalikonkurrenssissa jonkin toisen rikoksen kanssa. Tapaukset, jolloin tuomittu on lisäksi syyllistynyt toiseen reaalikonkurrenssissa olevaan rikokseen, kelpaavat sen sijaan tutkimuksen pohjaksi, koska toisen rikoksen ei tällöin (teoriassa) pitäisi vaikuttaa rangaistukseen. Samoin olen ottanut mukaan tapaukset, jolloin HO:n mielestä on ollut kysymyksessä jatkettu rikos (RL 7: 2). Tosin tätä seikkaa on pidettävä raskauttavana samalla tavalla kuin ideaalikonkurrenssitapauksissa, mutta tällöin ei toisesta rikoksesta säädetty rangaistusasteikko ole voinut vaikuttaa rangaistuksen määrään. Raskauttavien tai lieventävien asianhaarain vallitessa tehdyt rikokset, sikäli kuin tällaisia tapauksia varten on olemassa eri asteikko, avunantotapaukset ja nuorten henkilöiden tekemät rikokset on käsitelty eri ryhminä.

Rangaistuksena on luonnollisesti pidettävä vain kulloinkin tutkittavana olleesta rikoksesta tuomittua rangaistusta. Tuomitulle ei tietenkään ollut yhdentekevää, määrättiinkö aikaisemmin ehdollisena tuomittu rangaistus täytäntöön pantavaksi vai ei vai julistettiinko tuomitun ehdonalainen vapaus menetetyksi, mutta on kuitenkin harhauttavaa lukea tällä tavalla lisäksi tuleva rangaistus mukaan. Esim. valtiopetoksen valmistelua koskevissa oikeudenkäynneissä langettava päätös johti siihen, että HO:n oli pakko määrätä aikaisempi e h d o l l i n e n r a n g a i s t u s täytäntöön pantavaksi (L ehdollisesta rangaistustuomiosta 20. 6. 1918 5 §). Vaikka rangaistusten täytäntöönpanoasetuksen 15 §:n mukaan tuomioistuimella oli oikeus vapaasti määrätä, oliko rikoksentekijän e h d o n a l a i n e n v a p a u s julistettava menetetyksi, on selvää, ettei oikeudella ollut paljon harkintavaltaa, kun tuomittiin ehdonalaisessa vapaudessa oleva syytetty vapausrangaistukseen raskaaksi katsottavasta rikoksesta.

Voidaanko sitten verrata toisiinsa HO:n eri rikosten yhteydessä omaksumia rangaistuksen mittaamisperiaatteita? Poliittisiksi katsottavat rikoksetkin eroavat huomattavasti toisistaan jo törkeysasteensa perusteella (esim. valtiopetos ja perättömien tietojen levittäminen). Laissa

suojattu oikeushyvä on eri tapauksissa täysin erilainen; valtiopetos kohdistuu suoranaisesti valtioon, perättömien tietojen levittäminen valtiovallan auktoriteettiin ja kyyditykset yksityisen kansalaisen vapauteen.[3] Kyyditysten kohdalla on vielä uhrin henkilöllisyys (yhteiskunnallinen asema ja poliittinen kanta) voinut vaikuttaa rangaistuksen määrään. Katson, että eri rikosten kohdalla käytetyt rangaistukset ovat vain suurin varauksin vertailukelpoisia keskenään. Vertailu onkin rajoitettu yleishavaintoihin siitä, kuinka ankaria eri rikoksista käytetyt keskiarvorangaistukset olivat suhteessa rangaistusasteikkoihin.

Edellä mainituista syistä en ole myöskään katsonut tarpeelliseksi selvittää, onko Turun HO:n oikeuskäytännössä sovellettu mitään y l e i s t ä rangaistuksen mittaamisperiaatetta. Uudemmassa oikeustieteellisessä kirjallisuudessa annetaan joskus »nyrkkisääntönä» normaalitapauksia varten ohje, jonka mukaan tällaisissa tapauksissa käytettävä rangaistus sijaitsee asteikon neljänneksen päässä asteikon alapäästä laskettuna (esim. skaala 1—5 vuotta; normaalirangaistus 2 vuotta).[4] Vanhemmassa kirjallisuudessa ei sitä vastoin haluttu esittää edes näin tarkkoja ohjeita (s. 288). Kaikkien poliittisista rikoksista, henkirikoksista ja vaikkapa kieltolakirikoksista annettujen rangaistusten luetteloinnin ja vertaaminen toisiinsa olisi jo tutkimustaloudelliseltakin kannalta melko ylivoimainen tehtävä.

Koko tutkittavana aikana oli voimassa kansalaisluottamuksen menettäminen lisärangaistuksena eräistä rikoksista. Valtio- tai maanpetosrikoksesta seurasi säännönmukaisesti myös kansalaisluottamuksen menettäminen (RL 11: 6 ja 12: 9), maanpetosrikoksesta tosin vain, jos syytetty tuomittiin kuoleman- tai kuritushuonerangaistukseen. Kun uusi valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämistä koskeva lainkohta (RL 11: 4 a) liitettiin RL:iin vuonna 1931, muutettiin myös RL 11 luvun 6 §. Uusittu RL 11 luvun 6 § jätti tuomioistuimen harkinnasta riippuvaiseksi, oliko kansalaisluottamuksen menettämisseuraamusta käytettävä, jos syytetty tuomittiin valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä. Muista rangaistuksen mittaamiskäytännön osalta tutkituista rikoksista ei voinut seurata kansalaisluottamuksen menettäminen.

---

[3] *Serlachius* II, ss. 53, 312 ja 352.

[4] *Tapio Nousiainen,* Rangaistuksen tuomitsemisesta (Vammala 1963), liitetaulukot 1—32.

RL 2 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan syytetty tuomittiin menettämään kansalaisluottamuksensa ainiaaksi, jos rikoksesta tuli kuolemanrangaistus tai kuritushuonetta elinkaudeksi, mutta muussa tapauksessa vähintään yhdeksi ja enintään viideksitoista vuodeksi. Nuori rikoksentekijä tuomittiin kansalaisluottamuksen menettämisen sijasta olemaan todistajaksi kelpaamattomana korkeintaan kolme vuotta (RL 3: 2,2). Jos täytetystä rikoksesta oli säädetty kansalaisluottamuksen menettäminen, tuomittiin tämä seuraamus avunannosta ainoastaan sille, joka oli vikapää kuritushuonerangaistukseen (RL 5: 3,2).

Muiden seuraamusten ohella kansalaisluottamuksen menettäminen merkitsi myös tuomitun poliittisten oikeuksien, kuten äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden menettämistä. Tästä syystä olisi tärkeää selvittää, kuinka pitkäksi aikaa HO tuomitsi tätä seuraamusta valtiorikoksista tuomituille ja oliko olemassa mitään vakiintunutta käytäntöä. Olen kokeeksi verrannut RL 11 luvun 2 §:n ja 12 luvun 5 §:n nojalla tuomittujen kansalaisluottamuksen menettämistä heidän saamiensa kuritushuonerangaistuksien pituuteen. Tällöin on kuitenkin todettavissa, että HO:n käytäntö muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta oli se, että kansalaisluottamuksen menettämisseuraamuksen pituudeksi määrättiin aika, joka oli vuodesta muutamiin vuosiin pidempi kuin kuritushuonerangaistus. Sama käytäntö näkyy myös valtiopetoksen valmistelusta annetuista tuomioista. Sen sijaan on ollut täysin sattumanvaraista, k u i n k a p a l j o n p i d e m p i kansalaisluottamuksen menettämisaika on ollut. Koska tästä seikasta ei voi tehdä mitään johtopäätöksiä, en katso aiheelliseksi selostaa tuloksia. Sen sijaan olen niiden tapausten kohdalla, jolloin RL 11 luvun 4 a §:ää sovellettiin, tutkinut, kuinka usein HO tuomitsi syytetyn menettämään kansalaisluottamuksensa, koska tällöin seuraamuksen käyttäminen oli HO:n vapaasti harkittavissa.

a. valtiopetos ja sen avunanto

HO tuomitsi 20 henkilöä valtiopetoksesta, johon ei liittynyt surmaamisrikosta. Yksi henkilö tuomittiin vuonna 1920 yhdeksän vuoden kuritushuonerangaistukseen valtiopetoksesta, joka sisälsi laittoman kotietsinnän ja kiristämisen.[5] Muiden rangaistukset jakautuivat seuraavasti:

[5] HO:n p. 3. 12. 1920 n:o 1535 (TMA).

Taulukko III
Valtiopetosrangaistusten pituus ja vuosittainen jakautuma.

Vuosi	— — 1920	-21	-22	-23	-24	— — -27	-28 — —	-37 — —	Yhteensä
Kuritus-huonetta:									
Elinkautinen	—	—	—	—	—	—	1	—	1
12 v	1	1	—	—	—	—	—	—	2
9 v	4	3	2	1	1	—	—	—	11
8 v 6 kk	—	—	—	—	—	1[1]	—	—	1
8 v	1	1	1	—	—	—	—	1	4
Tapauksia/ vuosi	6	5	3	1	1	1	1	1	19

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1918—1939.
mediaani 9 v
keskiarvo n. 9 v 1 kk } määräaikaiset kuritushuonerangaistukset
1 Jatkettu valtiopetos.

RL 11 luvun 2 § sääti valtiopetoksesta elinkautisen tai 8—12 vuoden kuritushuonerangaistuksen, joten HO:n tuomitsemien määräaikaisten rangaistusten keskiarvo yhdeksän vuotta yksi kuukausi on lähellä latituudin alapäätä. Tapausten pieni luku vaikeuttaa syvemmälle menevien johtopäätösten tekoa, mutta yleisvaikutelmaksi tulee lievä rangaistuksen mittaamiskäytäntö. Poikkeuksena voitaisiin pitää Adolf Taimen elinkautista kuritushuonerangaistusta, mutta Taimi olikin huomattavin Suomessa tuomituista vuoden 1918 johtohenkilöistä. Taimi tuomittiin samalla kertaa seitsemäksi vuodeksi kuritushuoneeseen valtiopetoksen valmistelusta (ks. s. 66), ja armahduskirjan soveltamisen jälkeen yhdistetyksi vapausrangaistukseksi tuli 15 vuotta kuritushuonetta.

Neljä kertaa käytettiin lain säätämää minimirangaistusta, jopa kansanvaltuuskunnan jäsenen Juho Arjanteen jutussa.[6] Prokuraattori Matti Turkia sai kahdeksan vuotta kuusi kuukautta kuritushuonetta, vaikka HO katsoi, että hänen rikoksensa oli jatkettua laatua (ks. edellä s. 32). Oikeusasiain valtuutettu Antti Kiviranta ja tunnettu poliitikko Emil Louhikko tuomittiin toisaalta kovimpaan mahdolliseen määräaikaiseen rangaistukseen.[7]

Rangaistuskäytäntö näyttää parissa tapauksessa lieventyneen sitä

6 HO:n p. 26. 1. 1937 n:o 75 (THOA).
7 HO:n p:t 15. 10. 1920 n:o 1158 ja 17. 3. 1921 n:o 377 (TMA).

mukaa kuin aikaetäisyys kansalaissodasta kasvoi. Tähän viittaavat Matti Turkian tapaus vuodelta 1927 ja Juho Arjanteen vuodelta 1937. Näiden kahden tapauksen perusteella ei kuitenkaan voi sanoa mitään varmaa, etenkin kun Taimi tuomittiin vielä vuonna 1928 elinkautiseen rangaistukseen.

Joulukuun 1918 armahduskirjan mukaan oli määräaikaisista vapausrangaistuksista vähennettävä kolmannes siinä tapauksessa, ettei tuomittua laskettu ehdonalaiseen vapauteen.[8] Kolmessa tapauksessa HO ei tällä tavalla lieventänyt tuomiota. Matti Turkian tapauksessa syynä oli ilmeisesti se, että päätöksen mukaan hänen valtiopetoksellinen toimintansa oli jatkunut vuoteen 1919 asti, kahdessa muussa tapauksessa asiakirjat eivät valaise asiaa. Mahdollisena vaikuttimena on ollut armahduskirjan teksti, jossa puhutaan vain VRO:ista ja VRYO:sta. Erään HO:sta KKO:een tulleen valtiopetosjutun yhteydessä vähemmistöön jäänyt oikeusneuvos Andersin nimittäin kieltäytyi tekemästä armahduskirjan edellyttämää vähennystä, koskei tuomittu ollut saanut rangaistustaan VRO:ssa.[9]

Valtiopetoksen avunantoon perustuva päätös merkitsi HO:ssa tuomituille aina ehdonalaiseen vapauteen pääsyä lukuun ottamatta tapauksia, jolloin he olivat syyllistyneet myös muihin rikoksiin. Armahduskirjan 1-kohdan mukaan oli kaikki korkeintaan kuudeksi vuodeksi tuomitut eräiden edellytysten vallitessa laskettava ehdonalaiseen vapauteen, eikä HO tuominnut koskaan valtiopetoksen avunannosta edes näin ankaraan rangaistukseen. Kuudentoista valtiopetoksen avunannosta tuomitun rangaistusten jakautuma ilmenee oheisesta taulukosta IV.

RL 5 luvun 3 §:n ja 3 luvun 2 §:n mukaan rikoksen avunannosta oli tuomittava kuritushuonetta kahdesta kahteentoista vuoteen, jos itse rikoksesta saattoi seurata kuolemanrangaistus tai elinkautinen kuritushuonerangaistus. Valtiopetoksesta saattoi elinkautisen kuritushuonerangaistuksen ohella tuomita myös määräaikaiseen rangaistukseen. Uudemman oikeustieteen mukaan tällaisessa tapauksessa ei tarvitse pysytellä edellä mainitun asteikon puitteissa, vaan voidaan käyttää RL 3 luvun 2 §:n 1 momentin loppuosaa, jonka mukaan rangaistusminimiksi jää yleinen vapausrangaistuksen vähin määrä, neljätoista päivää vankeutta.[10] 1920-

[8] L 7. 12. 1918/165 2-kohta.

[9] KKO 1921 p. II 342.

[10] Näin *Honkasalo*, Yleiset opit III, s. 168 s.

Taulukko IV

Valtiopetoksen avunanto. Rangaistusten pituus ja vuosittainen jakautuma.

Vuosi	— — 1920	-21	-22	-23	— —	-26 — —	Yhteensä
Kuritushuonetta:							
4 v	—	1	1	—		1	3
3 v	1	3	5	1		—	10
2 v 6 kk	—	1	—	—		—	1
2 v	—	1	—	—		—	1
1 v	—	1[1]	—	—		—	1
Tapauksia/vuosi	1	7	6	1		1	16

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1918—1939.
mediaani 3 v
keskiarvo n. 3 v

[1] Alaikäinen rikoksentekijä (RL 3:2).

luvulla lienee vielä ollut vallalla Forsmanin käsitys, jonka mukaan tällaisissakin tapauksissa oli pitäydyttävä tämän kappaleen alussa esitettyyn asteikkoon.[11] HO onkin ollut tällä linjalla. Ainoassa tapauksessa, jossa rangaistus oli kahta vuotta lievempi, tuomittu oli ollut 15 vaan ei 18 vuotta täyttänyt osallistuessaan kansalaissotaan.[12]

HO on valtiopetoksen avunannon kohdalla omaksunut hyvin suppean rangaistusasteikon. Niissä kolmessa tapauksessa, joissa rangaistus on ollut alle kolme vuotta kuritushuonetta, HO on expressis verbis todennut, että valtiopetoksen avunanto on tapahtunut lieventävien asianhaarojen vallitessa, vaikka RL ei tässä kohdassa tunne tällaista rangaistuksen vähentämisperustetta. Yksi neljän vuoden rangaistuksen saanut oli sodan jälkeen syyllistynyt murhaan, mistä saatu elinkautinen tuomio konsumoi tämän määräaikaisen kuritushuonetuomion.[13] Valtiopetoksen avunannosta annettu rangaistus saattoi kuitenkin myöhemmin osoittautua kohtalokkaaksi, jos ao. henkilö syyllistyi uuteen rikokseen.

---

[11] *Forsman* I, s. 59 s.

[12] HO:n p. 14. 3. 1921 n:o 353 (TMA).

[13] HO:n p. 30. 8. 1921 A.J. I:35 (TMA).

b. valtiopetoksen valmistelu

b.a. rikosoikeudellisesti täysi-ikäiset

RL 11 luvun 4 §:ssä oli kaksi rangaistusasteikkoa, joista lievempää käytettiin siinä tapauksessa, että tuomittu oli liittynyt valtiopetosta valmistelevaan väkeen. Koska HO:n tuomitsema rangaistus useimmiten oli sellainen, ettei voi sanoa, kumpaa asteikkoa oli käytetty, ja koska perustelut harvoin antavat lisävalaistusta, olen kahdesta rangaistusasteikosta muodostanut yhden skaalan: kuritushuonetta kuudesta kuukaudesta kahdeksaan vuoteen.[14]

Liitetaulukossa XIII ovat kaikki tapaukset (1 199), jolloin HO tuomitsi syytetyn rikosoikeudellisesti täysi-ikäisenä (18 vuotta täyttänyt) tehdystä valtiopetoksen valmistelusta. Taulukossa on lisäksi joka vuodelta laskettu rangaistusten keskiarvo, mediaani ja yleisin rangaistus sekä näiden arvot koko tutkittavalta ajalta. Ennen kuin käyn yksityiskohtaisesti analysoimaan rangaistuskäytäntöä, esitän siitä eräitä yleishavaintoja.

Kuritushuonerangaistus määrättiin RL 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan »täysin kuukausin, taikka vuosin, taikka täysin vuosin ja kuukausin». Tämän mukaan voitiin tuomita 91 eripituista rangaistusta valtiopetoksen valmistelusta, mutta HO on käyttänyt 30:tä eli vajaata kolmannesta näistä vaihtoehdoista. Lisäksi rangaistuksista näkyy HO:n voimakas taipumus määrätä ne korkeintaan puolen vuoden tarkkuudella (1 060 1 199:stä eli 88,4 %). Tiettyjä rangaistuksia kuten vuosi ja yksi kuukausi tai yksi kuukausi alle vuoden on vältetty kokonaan. Kuukausia määrättäessä on lisäksi vältetty parittomia lukuja, jos nämä eivät samalla osoittaneet täysiä vuosineljänneksiä (vain kolme tapausta). Differentioinnin tarve on ollut pienempi ankaria rangaistuksia määrättäessä. Vuoden ja kahden vuoden rangaistusten välillä on käytetty kahdeksaa eri vaihtoehtoa, mutta kuukausien käyttö vähenee rangaistusten kovetessa, ja viittä vuotta pitemmät rangaistukset on kaikki tuomittu täysinä vuosina. Nämä havainnot eivät osoita muuta kuin sen itsestään selvän asian, että rangaistuksen mittaaminen ei ole tarkkoihin jyvitystaulukkoihin perustuva aritmeettinen toimenpide, vaan että on valittu kulloinkin »sopivalta tuntuva» rangaistus.

[14] RL 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan lyhin kuritushuonerangaistus oli kuusi kuukautta.

Yleisimmin käytetty rangaistus oli rangaistusasteikkoon nähden lievä yhden vuoden kuritushuonerangaistus, joka sitä paitsi usein määrättiin ehdolliseksi (s. 332). Melkein yhtä paljon käytettiin puolentoista ja kahden vuoden rangaistuksia; yli 60 % tuomituista tuomittiin johonkin näistä kolmesta rangaistuksesta. Yhden vuoden kuritushuonerangaistuksen yleinen käyttö on merkittävä sikäli, että se on ankaramman asteikon minimi, joten on ilmeistä, että RL 11 luvun 4 §:n toisen lauseen lievempi asteikko on vaikuttanut näihin rangaistuksiin.

Aritmeettisen keskiarvon ja mediaanin läheisyys (koko aineistossa 1 v 8 kk $\simeq$ 1,67 ja 2,05; erotus 0,38 vuotta) osoittaa, että jakautuma on melko symmetrinen. Keskiarvo on mediaania hieman korkeampi siitä syystä, että mediaani on lähellä asteikon alapäätä.

Liitetaulukosta XIII selviää HO:n rangaistuksen mittaamiskäytännön kehitys vuosina 1919—1939. Tällöin on havaittavissa tietty yleiskehitys. Vuosina 1919—1921 olivat rangaistukset erittäin ankaria, tämän jälkeen seurasi jyrkkä lieveneminen, joka jatkui vuoteen 1930 asti, minkä jälkeen rangaistukset jälleen huomattavasti kovenivat ja saavuttivat huipun vuonna 1939. Tästä voisi päätellä, että rangaistuksen mittaaminen olisi ollut riippuvainen sekä sisä- että ulkopoliittisesta tilanteesta. Vuosina 1919—1921 olisi äsken koettu kansalaissota ja muodollinen sotatila Neuvosto-Venäjää vastaan Tarton rauhansopimukseen asti saanut aikaan sen, että HO käytti kovia rangaistuksia. Tämän kriisikauden ohimentyä lievenivät myös rangaistukset valtiopetoksen valmistelusta, kunnes nouseva oikeistoradikalismi ja äärimmilleen kiristynyt sisäpoliittinen tilanne vuodesta 1930 alkaen vaikuttivat myös rangaistuksen mittaamiskäytäntöön. On kuitenkin otettava huomioon, että vuosittaiset vaihtelut saattavat johtua myös syytettyjen rikollisuudesta, ja tällöin voidaan a priori pääkriteerinä pitää sitä seikkaa, oliko syytetty osallistunut salaiseen vai julkiseen toimintaan. Aikajakautumaa 1919—1921, 1922—1929 ja 1930—1939 vastaan sotii vielä se seikka, että vuonna 1920 rangaistukset olivat lievempiä kuin 1919 ja 1921 sekä että vuonna 1928 rangaistusten keskiarvo oli erittäin korkea, jopa korkeampi kuin vuosina 1930—1937. Rangaistuksien koveneminen 1930-luvun lopulla ei myöskään voi johtua sisäpoliittisesta tilanteesta, sillä »punamultahallituksen» aika oli huomattavasti rauhallisempi kuin 1930-luvun alkupuoli.[15]

---

15 *Hyvämäki* 1964 II, s. 210.

Tilastossa olevat luvut vuodelta 1920 ovat sikäli harhaanjohtavia, että HO sovelsi tänä vuonna myös valtiopetoksen salahanketta koskevaa lainkohtaa (RL 11: 3, ks. s. 39). Yhdestätoista salahankkeesta tuomitusta yhdeksän tuomittiin vain ideaalikonkurrenssissa olevasta valtiopetoksen salahankkeesta ja valmistelusta. Näistä kaksi sai kuuden vuoden ja seitsemän viiden vuoden kuritushuonerangaistuksen. Koska näiden tuomittujen rikollisuus oli sellaista, jota myöhemmin pidettiin pelkkänä valtiopetoksen valmisteluna, voidaan myös nämä tapaukset ottaa mukaan tilastoon, jolloin rangaistusten keskiarvo kohoaa 2,77 vuodeksi. Ero vuosiin 1919 ja 1921 on vain 0,23 vuotta, joten ensi vaikutelma vuoden 1920 lievemmästä rangaistuskäytännöstä ei ole täysin oikea.

Vuonna 1928 rangaistusten keskiarvo kohosi 2,70 vuoteen. Tänä vuonna tuomittiin EK:n pidättämä SKP:n Suomessa oleva korkein johto, joten rangaistukset olivat erittäin ankarat, mm. Adolf Taimi sai seitsemän vuotta ja Suomen byroon muiden jäsenten rangaistukset olivat neljästä ja puolesta vuodesta seitsemään vuoteen.[16] Johtavaa asemaa SKP:n puoluekoneistossa pidettiin siis erittäin raskauttavana seikkana. Huomattavaa on, että muutamia kuukausia aikaisemmin Hjalmar Rasi, joka myös oli Suomen byroon jäsen, oli selvinnyt kolmen ja puolen vuoden rangaistuksella. Samassa oikeudenkäynnissä tuomittiin piiriorganisaattorina toiminut Eva Stina Sassi ja eräs divisioonanorganisaattori yhtä ankariin rangaistuksiin.[17]

Vuoden 1928 tapaukset osoittavat, että maanalaisen työn johtohenkilöihin sovellettiin asteikon yläpäässä olevia rangaistuksia. Julkisissa järjestöissä toimineita kohtaan ei sitä vastoin ainakaan vielä 1920-luvulla yleensä käytetty monivuotisia rangaistuksia. Koska tuomittu oli saattanut osallistua sekä salaiseen että julkiseen toimintaan, ei ole mahdollista täysin erottaa näitä muotoja toisistaan, mutta rangaistukset, jotka tuomittiin SSTP:n perustamisyrityksestä sekä STP:n ja Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutuissa, antavat melko valaisevan kuvan rangaistuskäytännöstä julkisen toiminnan kohdalla.

Vuonna 1920 tuomittiin samassa oikeudenkäynnissä kolmetoista SSTP:n perustavan kokouksen osanottajaa ja sihteerinä toiminut Robert Virta.[18]

---

16 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

17 HO:n p. 2. 4. 1928 n:o 522 (TMA).

18 HO:n p. 17. 12. 1920 n:o 1616 (TMA).

Rangaistukset olivat joko vuosi kuusi kuukautta tai vuosi kuritushuonetta. Ankaramman rangaistuksen saivat mm. väliaikaisen puoluetoimikunnan jäsenet August Raatikainen, Eino Pekkala ja Sulo Vuolijoki; muut kaksi toimikunnan jäsentä selvisivät vuodella.[19] Myöhemmin 1920-luvulla pelkästään osanotostaan perustavaan kokoukseen RL 11 luvun 4 §:n nojalla tuomitut seitsemän henkilöä (s. 77) saivat kaikki paitsi A. I. Heikka vuoden kuritushuonerangaistuksen. Heikka tuomittiin puoleksitoista vuodeksi ns. pietarinkävijöiden jutun yhteydessä.[20] Rangaistukset olivat siis lieviä. Kahden puoluetoimikunnan jäsenen kohdalla voidaan todeta, että HO on käyttänyt minimirangaistusta, koska näiden kokouksen toimeenpanijoiden kohdalla ei voida katsoa, että RL 11 luvun 4 §:n jälkimmäinen lause (»... liittäytyy sellaiseen väkeen...») olisi sovellettavissa.

SSTP:n perustamisyritystä koskevassa HO:n ensimmäisessä päätöksessä on yksi silmiinpistävä epäjohdonmukaisuus. Kaikki puoleksitoista vuodeksi tuomitut Pekkalaa lukuun ottamatta oli aikaisemmin tuomittu VRO:ssa osallisuudesta kansalaissotaan, kun taas ketään vuodella selvinnyttä ei ollut aikaisemmin rangaistu. Raatikaisen, Pekkalan ja Vuolijoen kohdalla ankarampi rangaistus on ymmärrettävää, koska he olivat kuuluneet va. puoluetoimikuntaan, vaikkakin Ida Kantanen ja Tuomas Heinonen, jotka myös olivat toimikunnan jäseniä, saivat lievemmän rangaistuksen. Muiden syytettyjen kohdalla eripituisten rangaistusten määrääminen on outoa, koska kaikkia syytettiin pelkästään osanotosta kokoukseen (paitsi Robert Virta, s. 75). Näistä yhdeksästä tuomitusta neljä »uusijaa» sai kovemman, muut viisi »ensikertalaista» lievemmän rangaistuksen. Rangaistuksia voi perustella vain sillä, että HO on soveltanut jonkinlaista kotitekoista uusimissääntöä. Lainsäädännössä hyväksyttiin rikoksen uusiminen raskauttavana asianhaarana periaatteessa kaikkien rikosten kohdalla vasta vuonna 1939.[21]

STP:n lakkauttamisjutussa tuomittiin 170 syytettyä valtiopetoksen valmistelusta,[22] joten liitetaulukossa XIII olevat luvut vuodelta 1924 ovat kaikki peräisin tästä päätöksestä. SSTP:n puoluesihteerit Niilo Välläri ja K. L. Kulo saivat ankarimman rangaistuksen (3 vuotta 6 kuukautta), ja SSTP:n puoluetoimikunnan ja eduskuntaryhmän puheenjohtaja Toivo

19 Va. puoluetoimikunnan jäsenet: *Hakalehto* 1966, s. 154.
20 HO:n p. 19. 11. 1923 n:o 1846 (TMA).
21 L 17. 11. 1939/402.
22 HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA).

Hj. Långström tuomittiin kolmeksi vuodeksi kuritushuoneeseen; kahden ja puolen vuoden tuomion saaneista kaksi (Ville Vainio ja Elin Fagerholm) oli ollut mm. kansanedustajana. Tuomiot olivat kuitenkin enimmäkseen lieviä, 104 henkilöä (melkein 2/3 kaikista valtiopetoksen valmistelusta tuomituista) sai vuoden vapausrangaistuksen. Huomattavaa on, että SKP:n Pietarin puoluekokoukseen osallistumisesta, siis salaisesta toiminnasta tuomitut Viktor Salomaa, Jalmari Kuusela ja Frans Hiilos selvisivät kaikki kahden vuoden rangaistuksella. Koska heidän syykseen luettiin myös melko huomattava osallistuminen julkiseen toimintaan, näyttää siltä, että HO ei tässä tapauksessa pitänyt salaistakaan toimintaa erityisen raskauttavana asianhaarana.

Koska nyt ensimmäisen kerran tuomittiin kansanedustajia toiminnastaan eduskunnassa, on syytä erikseen mainita, kuinka rikollisena HO piti tätä toimintaa. Kahdenkymmenenkahden tuomitun kansanedustajan rangaistukset vaihtelivat vuodesta kolmeen vuoteen. Kansanedustajana toimimista ei kuitenkaan pidetty sinänsä erityisen raskauttavana, sillä kuusi edustajaa sai vuoden rangaistuksen, neljässä tapauksessa rangaistus oli ehdollinen. Kaikki tuomitut kansanedustajat olivat lisäksi enemmän tai vähemmän muutoinkin osallistuneet SSTP:n toimintaan, paitsi vuodeksi ehdolliseen kuritushuonerangaistukseen tuomittu August Koivisto, joka oli ollut pelkästään kansanedustajana ja antanut puoluetoimikunnalle kirjalliset sitoumukset.

Mikäli vapausrangaistuksien yhteismäärällä yleensä voidaan katsoa olevan mitään merkitystä, niin voi todeta, että STP:n lakkauttamisjutussa tuomittujen kuritushuonerangaistuksien summa oli 229 vuotta 11 kuukautta, siis huomattavasti esim. Brantingin esittämää lukua pienempi.

Viimeinen suurehko julkista toimintaa koskeva oikeudenkäynti 1920-luvulla oli Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjuttu vuonna 1926.[23] Neljänkymmenen neljän tuomitun kuritushuonerangaistuksien pituudet olivat: kuusi tuomittua kolme vuotta, neljä tuomittua kaksi vuotta, kolme tuomittua vuosi yhdeksän kuukautta, kaksitoista tuomittua puolitoista vuotta, samoin kaksitoista tuomittua vuosi kolme kuukautta ja seitsemän tuomittua vuoden kuritushuonerangaistus. Rangaistuksien keskimääräinen pituus oli 1,62 vuotta eli noin neljä kuukautta (0,33 vuotta) korkeampi kuin STP:n lakkauttamispäätöksessä. Luvut osoittavat siis rangaistuksien

[23] HO:n p. 2. 6. 1926 n:o 661 (TMA).

kovenemista kahdessa vuodessa, mutta muutos on niin pieni siinä suhteessa, ettei siitä voi tehdä mitään johtopäätöksiä, koska on kysymys kahdesta yksittäisestä päätöksestä. Peräti kuusi syytettyä tuomittiin kuitenkin melko ankaraan kolmen vuoden rangaistukseen. Kaikki kolmeksi vuodeksi tuomitut olivat kuuluneet liiton toimikuntaan.

Viisi syytettyä tuomittiin muun ohella myös osallistumisesta salaiseen toimintaan, pääasiassa sotilasvakoiluun. Tässäkään tapauksessa HO ei pitänyt maanalaista toimintaa erityisen raskauttavana, koska rangaistukset olivat kaksi vuotta, vuosi yhdeksän kuukautta, vuosi ja kahdessa tapauksessa vuosi kolme kuukautta.

Edellä selostetut tapaukset osoittavat, että HO 1920-luvulla piti julkista toimintaa melko lievänä valtiopetoksen valmistelun tekomuotona. Vuosina 1919—1929 HO:ssa tuomittiin yhteensä 397 syytettyä valtiopetoksen valmistelusta, joka ei ollut ideaalikonkurrenssissa muun rikoksen kanssa. Tuomituista 230 henkilöä oli osallistunut pelkästään julkiseen toimintaan, muut olivat joko tehneet pelkästään maanalaista työtä tai sitten osallistuneet sekä salaiseen että julkiseen toimintaan. Edellisessä ryhmässä rangaistusten keskimääräinen pituus oli 1,34 vuotta, jälkimmäisessä ryhmässä 2,38 vuotta.[24] Salaisen toiminnan raskauttavampi luonne käy ilmi myös siitä, että kaikki vuosina 1919—1929 ankaraan rangaistukseen (= kuritushuonetta vähintään neljä vuotta)[25] tuomitut olivat osallistuneet salaiseen työhön, kun taas lievän (= vuoden) rangaistuksen saaneista 155 tuomitusta 123 henkilöä oli osallistunut pelkästään julkiseen toimintaan. Salaisen toiminnan osalta annettiin lievä tuomio esim. kirjallisuuden maahantuomisesta[26] tai levittämisestä,[27] mutta SKP:n pai-

[24] Korkeampi keskimääräinen rangaistus salaisen toiminnan ryhmässä saattaa osittain johtua siitä, että eräät tuomitut olivat osallistuneet sekä salaiseen että julkiseen toimintaan, joten heidän kokonaisrikollisuutensa oli suurempi. En kuitenkaan katso, että tämä seikka ratkaisevasti vaikuttaa tekstissä esitettyihin lukuihin, koska esim. kaikki vuosina 1919—1921 ja useimmat vuosina 1928—1929 salaisesta puoluetyöstä tuomitut olivat osallistuneet pelkästään salaiseen toimintaan.

[25] Käsitteet »ankara» ja »lievä» rangaistus on valittu mielivaltaisesti. Ankaria rangaistuksia sai koko tutkittavana aikana yhteensä 109 tuomittua (n. 9,1 %), lievän tuomion (vuoden tai alle) 276 (23 %).

[26] HO:n p. 10. 5. 1920 n:o 701 (TMA).

[27] HO:n p. 28. 6. 1920 n:o 885 (TMA).

kalliskomitean jäsen [28] tai jopa punaupseerikoulutuksen saanutkin[29] saattoi selvitä vuodella. STP:n ja Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutuissa tuomitut saivat myös rangaistuksia, jotka olivat keskimääräistä lyhempiä.

1920-luvun rangaistuksien mittaamiskäytännön vaihtelut selittyvät siis suureksi osaksi siitä, että kun ruvettiin tuomitsemaan julkisesti toimineita henkilöitä, niin rangaistukset lievenivät. Olisin kuitenkin taipuvainen väittämään, että tietty, tästä seikasta riippumaton kehitys kohti lievempiä rangaistuksia tapahtui 1920-luvun kuluessa. (Vuonna 1920 salaisesta toiminnasta annettujen rangaistusten keskiarvo 2,71 vuotta ja myös RL 11 luvun 3 §:n nojalla tuomitut mukaan lukien 3,20 vuotta sekä vuonna 1929 1,65 vuotta.) Vuonna 1920 saatettiin myös melko vähäpätöisestä salaisesta toiminnasta tuomita hyvinkin ankaria rangaistuksia (ks. jäljempänä s. 308). Tapausten erilaisuuden takia ei voi tehdä kategorisia väittämiä.

Vuodesta 1930 rangaistukset tulivat huomattavasti ankarammiksi. Kun vuosina 1919—1929 tuomituista vain 5,5 % sai ankaran rangaistuksen, vastaava luku 1930-luvulla oli 10,7 %. Lievien rangaistusten käyttö väheni vastaavasti; vuosina 1919—1929 39,0 % ja 1930-luvulla 14,8 %. Voisi olettaa, että lievien RL 11 luvun 4 §:n nojalla tuomittujen rangaistusten väheneminen 1930-luvulla johtuu siitä, että lievissä tapauksissa HO vuodesta 1931 tuomitsi syytetyn valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä, mutta olen osoittanut, että RL 11 luvun 4 a §:ää sovellettiin pääasiassa niissä tapauksissa, jolloin syytetty aikaisemmin oli tuomittu avunannosta valtiopetoksen valmisteluun (s. 124). Tosin RL 11 luvun 4 a §:ää käytettiin useammin kuin avunantosäännöksiä, mutta tämäkään seikka ei voi selittää yli 24 prosenttiyksikön laskua.

1930-luvun ankarampi oikeuskäytäntö voi luonnollisesti johtua siitä, että rikokset tällöin olivat raskaammanlaatuisia. Jakoperusteena on jälleen pidettävä toisaalta julkista, toisaalta salaista toimintaa. Tämä jakoperuste on käyttökelpoinen vain 1930-luvun alussa, sillä jo vuonna 1930 joutui äärivasemmisto siirtymään kokonaan maan alle.

Vuonna 1930 HO vain 48 tuomitun kohdalla ei edes viitannut osallisuuteen maanalaiseen toimintaan. Näiden tuomittujen saamien rangais-

---

[28] HO:n p. 30. 9. 1929 n:o 1235 (TMA).

[29] HO:n p. 18. 5. 1925 n:o 575 (TMA).

tuksien keskimääräinen pituus oli 1,69 vuotta, siis vain 0,07 vuotta eli vajaan kuukauden pidempi kuin Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutussa. Koska vuonna 1930 julkisesta toiminnasta syytetyt tuomittiin useissa eri oikeudenkäynneissä, on vuosien 1919—1929 keskiarvo vertailukelpoisempi luku. Erotus on tällöin 0,35 vuotta eli yli neljä kuukautta, mikä jo osoittaa rangaistuksien selvää kovenemista.

STP:n ja Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisoikeudenkäynteihin voidaan rinnastaa vuonna 1930 käyty oikeudenkäynti yhteensä 46:ta STPP:n toimihenkilöä vastaan, missä yhteydessä myös STPP:n puoluekoneisto lakkautettiin.[30] Tässä jutussa tuomittujen kuritushuonerangaistuksien keskimääräinen pituus nousee 2,24 vuoteen, eli keskiarvo on melkein vuoden korkeampi kuin STP:n lakkauttamisjutussa. Seitsemän syytetyistä tuomittiin viideksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Vuonna 1930 monet tuomittiin myös osallisuudestaan maanalaiseen toimintaan, jolloin rangaistus tietysti koveni. Eräiden tuomittujen kohdalla mainittiin tarkemmin osallistumisen laatu (esim. SKP:n jäsenyys), mutta muutamien syytettyjen kohdalla viittaus maanalaiseen toimintaan vaikuttaa lähinnä olleen syytekirjelmän ja päätöksen »höysteenä», esim. Eino Pekkalan katsottiin eri aikoina olleen läheisessä kosketuksessa SKP:n toimihenkilöihin. Jos otamme huomioon vain julkisesta toiminnasta tuomitut ja ne tapaukset, jolloin yhteyksiä SKP:een ei millään tavalla konkretisoitu, rangaistuksien keskiarvo on edelleen 1,80 vuotta. Sanomalehdentoimittaja Antti Timonen sai tässä ryhmässä ankarimman rangaistuksen: viisi vuotta kuritushuonetta.

STPP:n lakkauttamisjutussa tuomittujen joukossa oli kuusi kansanedustajaa. Joidenkin, kuten Jalmari Rötkön, katsottiin osallistuneen myös SKP:n toimintaan, ja rangaistukset olivat sen mukaiset. Lievimmän tuomion, vuosi ja kuusi kuukautta, sai Heikki Väisänen, jota oli pidetty eduskunnan hiljaisimpiin kuuluvana jäsenenä.[31] Kun monet kansanedustajat vuonna 1924 selvisivät vuoden tuomiolla, on tämäkin osoitus siitä, että vuonna 1930 noudatettiin ankarampaa linjaa.

---

30 HO:n p. 28.10.1930 n:o 1766 (THOA).

31 Valtiopäivät 1930, Pöytäkirjat, s. 1101 (ed. Ailion lausunto). Oikeudenkäynnin aikana Väisänen »tunnusti... käyttäneensä kerran puhevuoroa eduskunnassa... vaikka puhe ehkei kuulunut...». HO:n ptk:t, akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA). Väisäsen puhe koski Peltosalmen sillan rakentamista. Valtiopäivät 1929, Pöytäkirjat II, ss. 1474—1476.

Rangaistuksien vuosittainen keskiarvo oli koko 1930-luvun vuotta 1932 lukuun ottamatta vähintään kaksi vuotta. Kaikki toiminta oli tosin salaista, koska julkisia järjestöjä ei enää sallittu, mutta toiminta oli monesti samanlaista kuten ennenkin, lehtien toimittamista, kokoontumista jne. Vaikka äärivasemmistolaista toimintaa ei lainsäädäntöteitse expressis verbis koskaan kielletty, viranomaisten jyrkempi linja vuodesta 1930 johti siihen, että maan alle siirtynyttä toimintaa pidettiin aikaisempaa toimintaa rikollisempana, ja rangaistukset kovenivat. Vuonna 1930 rangaistuskäytäntö tuli ankarammaksi, vaikka tällöin vielä tuomittiin aikanaan sallittuun julkiseen järjestötoimintaan osallistuneita. On kuitenkin varsin vähän uskottavaa, että tämä käänne olisi ollut tiedostettua. Sen sijaan on luultavaa, että tulehtunut sisäpoliittinen tilanne ja »kommunismihysteria» vaikuttivat myös HO:n jäseniin. Tällaisia psykologisia seikkoja ei ole mahdollista tarkemmin tutkia tai mitata, joten on tyydyttävä olettamuksiin.[32]

Vuodesta 1936 rangaistukset pitenivät keskimäärin samalla kun tuomittujen määrä pysyi alhaisena, ja huippu saavutettiin vuonna 1939 keskiarvon noustessa ainoan kerran yli kolmen vuoden. Olen todennut, ettei tämä voinut johtua ainakaan sisäpoliittisesta tilanteesta. Vuoden 1939 tapaukset osoittavatkin, että puolet tuomituista oli saanut korkeinta puoluekoulutusta Lenin-koulussa (s. 118). Näiden tuomittujen rangaistukset vaihtelivat kahdesta ja puolesta vuodesta neljään vuoteen. Opiskelua Neuvostoliitossa pidettiin erittäin raskauttavana seikkana, sillä Lenin-koulun kurssin suorittamisesta tuli kolme vuotta kuritushuonetta, vaikka syytettyä ei tuomittu mistään toiminnasta Suomessa.[33] Vuonna 1938 kuudesta tuomitusta kaksi oli opiskellut Neuvostoliitossa, toinen heistä Lännen Vähemmistökansallisuuksien Kommunistisessa Yliopistossa. Molemmat tuomittiin neljäksi vuodeksi kuritushuoneeseen.[34] Rangaistusten koveneminen 1930-luvun lopulla johtuu siitä, että suurin osa tuomituista oli tärkeitä puoluetyöntekijöitä.

---

[32] *Hiitosen* (s. 232 s. ja s. 535), tosin melko varovaiset vihjailut siitä, että EK olisi voinut vaikuttaa rangaistuksien pituuteenkin, eivät saa tukea säilyneistä asiakirjoista, ja väite on sinänsä vähemmän uskottava. HO:n jäsenet olisivat tuskin hiljaa suostuneet tällaiseen painostukseen, jota ilmankin syytteet johtivat EK:n kannalta tyydyttävään tulokseen.

[33] HO:n p. 22. 3. 1939 n:o 449 (Eero Krook) (THOA).

[34] HO:n p:t 22. 3. 1938 n:o 436 ja 3. 6. 1938 n:o 807 (THOA).

Rangaistuksen mittaamiskäytännön yleiskuvan luomiseksi on vielä lyhyesti selostettava tapauksia, jolloin HO käytti toisaalta ankaria ja toisaalta lieviä rangaistuksia. On jo todettu, että lievää vuoden rangaistusta käytettiin pääasiassa, kun syytetty tuomittiin vain julkisesta toiminnasta tai vähäisestä salaisesta toiminnasta. Vielä vuonna 1930, jolloin neljätoista henkilöä tuomittiin vuodeksi kuritushuoneeseen, yksitoista näistä oli osallistunut pelkästään julkiseen toimintaan.

HO tuomitsi vuosina 1919—1939 109 syytettyä valtiopetoksen valmistelusta ankaraksi katsottavaan vähintään neljän vuoden kuritushuonerangaistukseen. Puolueopiskelua tai muuta oleskelua Neuvostoliitossa pidettiin raskauttavana seikkana, sillä esim. vuosina 1931—1939 ankariin rangaistuksiin tuomituista noin puolet (35 71:stä) oli syyllistynyt tähän valtiopetoksen valmistelumuotoon. Rangaistusta lisäsi tietysti se seikka, että koulutuksen saaneet tulivat SKP:n johtotehtäviin Suomeen ja että he usein ehtivät toimiakin täällä jonkin aikaa, mutta on todettu, että jo pelkän koulutuksen saaminenkin tiesi monivuotista rangaistusta. Vuodesta 1931 lähtien ankaraan rangaistukseen tuomittujen joukossa oli kolme Lenin-koulun suorittanutta, kymmenen Lännen Vähemmistökansallisuuksien Kommunistisessa Yliopistossa opiskellutta ja kaksi punaupseeria. 1920-luvulla sitä vastoin vain muutamat kolmestakymmenestä kahdeksasta ankaraan rangaistukseen tuomitusta olivat toimineet Neuvostoliitossa. Mainittakoon myös, että peräti 25 ankaraan rangaistukseen tuomittua oli saanut »koulutusta» sikäli, että he olivat aikaisemmin kärsineet kuritushuonerangaistusta valtiopetoksen valmistelusta tai (Arvo Tuominen) maanpetosrikoksesta. Tällöin ei ole laskettu mukaan niitä, jotka oli tuomittu osallisuudesta kansalaissotaan tai muusta poliittisesta rikoksesta.

Ylivoimaisesti suurin osa (81 henkilöä) ankariin rangaistuksiin tuomituista kuului SKP:een. Tuomittujen joukossa oli SKP:n keskuskomitean jäsen Toivo Antikainen, SKP:n johtoon niin ikään kuulunut Adolf Taimi, yhdeksän Suomen byroon tai politbyroon jäsentä, kolme yleis- ja kaksitoista piiriorganisaattoria sekä viisi aluekomitean organisaattoria ja yksi piirin apulais-, yksi kiertävä ja yksi soluorganisaattori. Lisäksi tähän ryhmään kuului kaksikymmentä viisi SKP:n toimitsijaa, joiden asemaa ei tarkemmin määritelty, ja kaksikymmentä kaksi SKP:n muuta jäsentä. Seitsemän SKNL:n jäsentä sai vähintään neljän vuoden rangaistuksen: yksi keskuskomitean jäsen, kolme yleisorganisaattoria, yksi piiriorganisaattori ja kaksi muuta jäsentä.

Edellä olevat tapaukset osoittavat selvästi, että rangaistusasteikon yläpäätä käytettiin pääasiassa silloin, kun syytetty oli ollut johtavassa asemassa SKP:ssa ja aktiivisesti osallistunut maanalaiseen toimintaan. Myös puolueopiskelua pidettiin erittäin raskauttavana asianhaarana, ja »uusiminen» on myös voinut vaikuttaa rangaistukseen. Tästä yleislinjasta löytyy myös muutamia poikkeustapauksia, jotka ajoittuvat 1920- ja 1930-luvun alkupuolelle, jolloin rangaistuksen mittaamiskäytäntö oli ankara tai tiukentumassa jälleen väliaikaisen lievenemisen jälkeen.

Vuonna 1920 HO käytti parissa päätöksessään viiden tai kuuden vuoden pituisia kuritushuonerangaistuksia, vaikka syytettyjen osallistuminen maanalaiseen toimintaan oli ollut hyvin vähäistä. Viisi vuotta kuritushuonetta saivat mm. eräs »postilaatikkona» toiminut henkilö sekä syytetty, joka oli välittänyt kaksi rahalähetystä, joiden sisältämät rahat jaettiin punakaartilaisten leskille.[35] Eräässä toisessa jutussa kuriiripostikeskuksen perustanut ja sitä hoitanut henkilö tuomittiin kuudeksi vuodeksi kuritushuoneeseen.[36] Näissä tapauksissa ei viitattu siihen, että tuomitut olisivat olleet SKP:n jäseniä.

Vuonna 1930 sovellettiin ankaria rangaistuksia STPP:n lakkauttamisjutussa, vaikka syyte pääasiallisesti käsitteli julkista toimintaa (s. 305). Eräässä päätöksessään vuodelta 1931 HO tuomitsi helsinkiläisen kirvesmiehen neljäksi vuodeksi kuritushuoneeseen, vaikka tämä oli julkisen toiminnan lisäksi syyllistynyt ainoastaan siihen, että hän oli vuonna 1931 painattanut ja levittänyt kirjasta »Työttömien taistelu».[37] Eräs HO:n päätös vuodelta 1932 voidaan rinnastaa edellä mainittuihin vuoden 1920 päätöksiin. Tuomittu sai neljä vuotta kuritushuonetta, vaikka syytteen ainoa kohta oli se, että hän oli vuonna 1931 maksusta monistanut suuret määrät SKP:n ja SPAJ:n lehtiä ja julistuksia.[38]

SKP:n keskuskomitean jäsen, punaupseeri Toivo Antikainen oli ainoa, joka tuomittiin kahdeksan vuoden maksimirangaistukseen.[39] Seitsemän vuotta kuritushuonetta saivat: vuonna 1920 sotilasvakoilua järjestänyt SKP:n jäsen Richard Ahola,[40] vuonna 1928 edellä usein mainittu Adolf

35 HO:n p. 12. 4. 1920 n:o 506 (TMA).
36 HO:n p. 23. 3. 1920 n:o 425 (TMA).
37 HO:n p. 15. 5. 1931 n:o 1417 (THOA).
38 HO:n p. 10. 3. 1932 n:o 452 (THOA).
39 HO:n p. 4. 6. 1935 A.J. V: 29 (THOA).
40 HO:n p. 28. 6. 1920 n:o 888 (TMA).

Taimi ja Suomen byroon jäsen Jaakko S. Kivi,[41] vuonna 1930 punaupseeri, SKP:n sotilaslinjalla toiminut Vilho Honkanen,[42] vuonna 1931 SKP:n Suomen byroon jäsen Huvi Luotonen,[43] vuonna 1933 samoin Suomen byroon jäsenenä toiminut Arne Nironen,[44] vuonna 1935 SKP:n toimitsijaksi Neuvostoliitossa valmentautunut Ville Pessi ja yleisorganisaattori Aimo Aaltonen[45] sekä vuonna 1937 yleisorganisaattori Matti Huhta.[46] Kaikki kymmenen ankarimpiin rangaistuksiin tuomittua olivat siis olleet erittäin huomattavassa asemassa SKP:ssa, ehkä poikkeuksena vuonna 1920 tuomittu Richard Ahola.

Koska valtiopetoksen valmistelua koskevat syytteet kohdistuivat miltei ainoastaan äärivasemmistoon, ei voi selvittää tuomittujen poliittisten näkemysten mahdollista vaikutusta rangaistuksiin, joskin syytetyt usein puolustuksekseen vetosivat siihen, että he olivat ottaneet osaa SKP:n toimintaan taloudellisista eivätkä vakaumuksellisista syistä (ks. s. 372). Mainittakoon, että ahvenanmaalaisten Carl Björkmanin ja A. J. Sundblomin vuonna 1920 saamat rangaistukset, kumpikin vuosi ja kuusi kuukautta kuritushuonetta, noudattivat sikäli HO:n yleistä linjaa, että tässä tapauksessa oli kysymys julkisesta toiminnasta.[47] Päätös tehtiin kuitenkin jo kesällä 1920, ennen kuin HO kertaakaan oli joutunut ottamaan kantaa äärivasemmiston julkiseen toimintaan, ja samaan aikaan, kun monet vähäisemmässäkin määrin SKP:n toimintaan osallistuneet tuomittiin monivuotisiin rangaistuksiin. Toisaalta on painotettava, että HO katsoi Björkmanin ja Sundblomin syyllistyneen valtiopetoksen valmisteluun lieventävien asianhaarain vallitessa.

RL 11 luvun 4 §:n nojalla tuomittujen äärivasemmistolaisten sosiaalinen tausta oli melko homogeeninen, eikä ole mitään merkkejä siitä, että muutamia sivistyneistöön kuuluneita olisi tuomittu lievempiin rangaistuksiin kuin muita. Fil.tri N. R. af Ursin tuomittiin tosin toisin kuin muut kommunistisen vaalilipun allekirjoittajat vain avunannosta valtio-

41 HO:n p. 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).
42 HO:n p. 21. 2. 1930 n:o 289 (THOA).
43 HO:n p. 8. 10. 1931 n:o 2272 (THOA).
44 HO:n p. 1. 12. 1933 n:o 1819 (THOA).
45 HO:n p. 1. 5. 1935 n:o 671 (THOA).
46 HO:n p. 11. 3. 1937 n:o 318 (THOA).
47 HO:n p. 27. 7. 1920 n:o 922 (TMA).

petoksen valmisteluun, vaikka HO totesikin, että hän saamansa korkean sivistyksen takia ilmeisesti oli ollut tietoinen julistuksen tarkoitusperästä.[48] HO tuomitsi af Ursinin puoleksitoista vuodeksi kuritushuoneeseen, mutta KKO muutti tuomion vuoden ehdolliseksi vankeusrangaistukseksi.[49] Inhimilliset näkökohdatkin ovat voineet vaikuttaa suhteellisen lievään rangaistukseen; af Ursin oli melkein sokea ja täytti muutamia päiviä KKO:n päätöksen jälkeen 70 vuotta.[50]

Yhteenvetona voi HO:n rangaistuksen mittaamiskäytännöstä valtiopetoksen valmistelua koskevissa jutuissa eräin varauksin todeta, että se käy huomattavissa määrin yhteen kulloinkin vallinneen poliittisen tilanteen kanssa. 1920-luvun alun ankarien rangaistuksien jälkeen käytäntö lieveni ohimenevästi, mutta rangaistukset kovenivat jälleen vuodesta 1930. Lieveneminen johtui osaksi siitä, että ruvettiin tuomitsemaan vain julkiseen toimintaan osallistuneita. Julkisesta toiminnasta vuosina 1920 ja 1924 tuomittuja erittäin lieviä rangaistuksia voisi tulkita myös siten, että HO on jossain määrin suhtautunut epäilevästi kysymykseen julkisen toiminnan rangaistavuudesta. Tällainen tulkinta ei ole kuitenkaan verifioitavissa tutkimuksen pohjana olevasta aineistosta.

b.b. nuoret rikoksentekijät

RL 3 luvun 2 §:n mukaan oli rikoksentekijän nuori ikä otettava huomioon lieventävänä seikkana rangaistusta määrättäessä. Kun rikoksesta saattoi ainoana rangaistuksena seurata määräaikainen kuritushuonerangaistus, voitiin nuori rikoksentekijä, joka rikoksen tehdessään oli täyttänyt viisitoista mutta ei kahdeksaatoista vuotta, tuomita rangaistukseen, joka oli korkeintaan kolme neljäsosaa normaaliasteikon maksimirangaistuksesta. Minimirangaistuksena oli yleinen kuritushuonerangaistuksen minimi kuusi kuukautta. Kuritushuonerangaistuksen sijasta voitiin käyttää vankeutta. Maksimirangaistus oli tällöinkin kolme neljäsosaa rikoksesta säädetystä pisimmästä kuritushuonerangaistuksesta, ei kuitenkaan yli neljä vuotta vankeutta, ja rangaistusminimi oli neljätoista päivää vankeutta. Näiden määräysten soveltaminen RL 11 luvun 4 §:n

48 HO:n p. 12. 3. 1923 n:o 567 (TMA).
49 KKO 1924 p. II 564.
50 Akti n:o s. 587 S.D. 1923 (VA).

rangaistusasteikkoon tiesi sitä, että nuori rikoksentekijä voitiin tuomita valtiopetoksen valmistelusta joko kuudesta kuukaudesta kuuteen vuoteen kuritushuoneeseen tai neljästätoista päivästä neljään vuoteen vankeuteen.

Turun HO:ssa tuomittiin vuosina 1918—1939 yhteensä 36[51] nuorta rikoksentekijää valtiopetoksen valmistelusta, joka ei ollut ideaalikonkurrenssissa muun rikoksen kanssa (liitetaulukko XIV). Rangaistuksien keskiarvo oli 1,17 vuotta kuritushuonetta. Tämä keskiarvo on laskettu siten, että vankeusrangaistukset RL 7 luvun 5 §:ssä olevaa ohjetta noudattaen on muunnettu kuritushuonerangaistuksiksi. Jos jätetään vapausrangaistuksien luonne huomiotta, niiden keskimääräinen pituus oli 1,32 vuotta eli noin vuosi ja neljä kuukautta. Melkein kahdessa kolmanneksessa tapauksista HO käytti RL 3 luvun 2 §:n suomaa mahdollisuutta tuomita kuritushuonerangaistuksen sijasta vankeutta.

Nuorten osuus äärivasemmiston toiminnassa näyttää HO:n pöytäkirjojen valossa olleen erittäin vähäistä 1920-luvulla. SKNL perustettiin vuonna 1925, ja vuonna 1933 lähes joka kymmenes (21 211:sta) Turun HO:ssa valtiopetoksen valmistelusta tuomittu oli tehnyt rikoksensa ennen kuin oli täyttänyt kahdeksantoista vuotta. Monelle nuorelle nimenomaan osallistuminen SKNL:n toimintaan osoittautui kohtalokkaaksi; tuomituista peräti 29 oli ollut SKNL:n jäseniä, joukossa yksi piiriorganisaattori ja viisi soluorganisaattoria. Koska nuorten toiminta joutui HO:n arvioitavaksi pääasiassa 1930-luvulla, ei löydy ketään pelkästään julkisesta toiminnasta tuomittua; poikkeuksena ehkä vuonna 1930 tuomittu Uuno Miettinen, joka oli kuulunut vain julkisiin järjestöihin ja lisäksi mielenosoituksellisesti heittänyt SKP:n julistuksia eduskunnan istuntosaliin (s. 52), mistä hänet tuomittiin kymmeneksi kuukaudeksi vankeuteen.[52]

Olen myös nuorten rikoksentekijöiden kohdalla katsonut aiheelliseksi selvittää lähemmin niitä tapauksia, jolloin HO on käyttänyt joko ankaraa tai lievää rangaistusta. Ankarina on pidetty vähintään kahden vuoden vapausrangaistuksia (viisi tapausta) ja lievinä alle vuoden rangaistuksia (kahdeksan tapausta).

Ankariin rangaistuksiin tuomittiin yksi SKNL:n piiriorganisaattori

---

51 Mainittakoon, että yksi syytetty tuomittiin kaksi kertaa nuorena henkilönä tehdystä valtiopetoksen valmistelusta, mistä syystä taulukossa on 37 tuomiota. HO:n p:t 19. 12. 1932 n:o 2244 ja 27. 11. 1933 n:o 1792 (THOA).

52 HO:n p. 26. 3. 1930 n:o 480 (THOA).

(kolme vuotta kuritushuonetta),[53] yksi SKNL:n soluorganisaattori[54] ja ainoa nuori henkilö, joka tuomittiin rikoksen uusijana[55] (kumpikin kaksi vuotta vankeutta). Drakooniselta vaikuttaa erään SKNL:n soluorganisaattorin vuonna 1933 saama rangaistus, kaksi ja puoli vuotta vankeutta, sillä tuomittu oli HO:n tehdessä päätöksensä vain 16-vuotias, ja syyttäjän oikeudelle esittämä aineisto perustui suureksi osaksi syytetyn toimintaan, ennen kuin tämä oli täyttänyt 15 vuotta.[56] Ainoa 1920-luvulla valtiopetoksen valmistelusta tuomittu nuori henkilö sai kolme vuotta vankeutta siitä, että hän oli toiminut SKP:n toimihenkilöiden kirjeenvaihdon välittäjänä.[57] Tämä päätös osoittaa jälleen HO:n 1920-luvun alussa soveltamaa hyvin ankaraa rangaistuksen mittaamiskäytäntöä.

Lievän rangistuksen saivat viisi nuorta, jotka tuomittiin pelkästään kuulumisestaan SKNL:oon, sekä jo mainittu Uuno Miettinen ja kaksi syytettyä, jotka vähäisessä määrin olivat osallistuneet salaiseen toimintaan.

Vaikka 3 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan oli tuomittava nuori henkilö kansalaisluottamuksen menettämisen sijasta olemaan todistajaksi kelpaamattomana k o r k e i n t a a n kolme vuotta, niin HO piti kolmen vuoden aikaa sääntönä, ja vain viisi tuomittua menetti todistajankelpoisuutensa ainoastaan kahdeksi vuodeksi.

b.c. *avunanto valtiopetoksen valmisteluun*

Turun HO:ssa tuomittiin vuosina 1918—1939 56 henkilöä avunannosta valtiopetoksen valmisteluun (liitetaulukko XV). Kun vankeusrangaistus muunnetaan kuritushuonerangaistukseksi, saamme kuritushuonerangaistuksen keskimääräiseksi pituudeksi 0,73 vuotta eli vajaa yhdeksän kuukautta (vapausrangaistuksien keskiarvo 0,79 vuotta). Vankeusrangaistusta käytettiin 21 tapauksessa (37,5 %).

---

53 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).

54 HO:n p. 27. 11. 1933 n:o 1792 (THOA).

55 Ks. alaviite 51.

56 HO:n p. 19. 12. 1933 n:o 1920 (THOA). Tuomittu oli HO:n päätöksen mukaan syntynyt 11. 1. 1917.

57 HO:n p. 12. 4. 1920 n:o 506 (TMA).

Vaikka avunantotapauksissa oli käytettävä samaa rangaistusasteikkoa kuin nuorten rikoksentekijöiden kohdalla, HO:n oikeuskäytännössä on huomattava ero näiden kahden ryhmän välillä. Avunannosta valtiopetoksen valmisteluun tuomitut rangaistukset olivat huomattavasti nuorille rikoksentekijöille tuomittuja rangaistuksia lievempiä (keskimäärin 0,44 vuotta kuritushuonetta). Toisaalta käytettiin avunannosta tuomittujen kohdalla useimmissa tapauksissa kuritushuonerangaistuksia, kun taas nuorten rikoksentekijöiden enemmistö tuomittiin vankeusrangaistukseen. Huomautettakoon, että jos varsinaisille tekijöille tietystä rikoksesta, kuten valtiopetoksen valmistelusta, oli säädetty kansalaisluottamuksen menetys, tämä sama seuraamus tuomittiin avunannosta ainoastaan sille, joka sai kuritushuonerangaistuksen.

Edellä olevat erot selittyvät osaksi siitä, että suurin osa avunantotapauksista on 1920-luvulta, kun nuoret rikoksentekijät saivat rangaistuksensa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta 1930-luvulla. Avunantotapauksissa on havaittavissa rangaistuskäytännön muutos, joka ilmeni vuodesta 1926. Vuosina 1920—1925 käytettiin etupäässä kuritushuonerangaistusta: 30 tapauksessa kuritushuonetta ja vain kolmessa tapauksessa vankeutta. Vuodesta 1926 tilanne oli päinvastainen: viidessä tapauksessa kuritushuonetta ja kahdeksassatoista vankeutta. On vaikea sanoa, mikä on aiheuttanut muutoksen käytäntöön; muutosta ei kuitenkaan voida pitää merkittävänä ottaen huomioon, että yhdeksäntoista kuritushuonerangaistusta tuomittiin samassa, STP:n lakkauttamista koskevassa jutussa vuonna 1924.[58]

Avunannosta tuomitut rangaistukset eivät myöskään tue edellä esitettyä teoriaa rangaistuksen mittaamiskäytännön lievenemisestä vuonna 1922 ja uudelleen kovenemisesta vuonna 1930. Avunannosta valtiopetoksen valmisteluun tuomittiin tosin muutamia erittäin ankaria rangaistuksia 1920-luvun alkupuolella, jonka jälkeen rangaistukset lievenivät, mutta 1930-luvulle tultaessa ei voida havaita mitään käytännön tiukkenemista. Avunantotapauksia oli kuitenkin niin vähän, ettei käytännön näiden kohdalla voida katsoa horjuttavan mainittua teoriaa. Koska vuodesta 1930 julkistenkin yhdistysten tavallisia jäseniä usein tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta, on selvää, että vain erittäin vähäisessä määrin äärivasemmiston toimintaan osallistuneet saattoivat selvitä avunantotuomiolla, jolloin oli luonnollista, että myös rangaistukset olivat lieviä.

58 HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA).

Salaiseen tai muutamissa tapauksissa osittain salaiseen ja osittain julkiseen toimintaan osallistuneita syytettyjä tuomittiin 36 tapauksessa avunannosta valtiopetoksen valmisteluun. Pelkästään julkisessa puoluetyössä olleet kaksikymmentä henkilöä saivat kaikki avunantotuomionsa vuonna 1924, heistä yhdeksäntoista STP:n lakkauttamisjutussa. Julkisesta toiminnasta tuomittujen rangaistusten keskiarvo ei sanottavasti poikkea koko aineiston keskiarvosta.

Ankaraan, vähintään kahden vuoden pituiseen kuritushuonerangaistukseen tuomittiin vuonna 1921 yksi SKP:n jäsen,[59] vuonna 1922 kuriirina toiminut talollinen [60] ja vuonna 1924 Sos. Nuorisoliiton Rauman osastojen puheenjohtaja.[61] Puheenjohtaja sai kaksi vuotta kuritushuonetta, siis kovemman rangaistuksen kuin monet samoihin aikoihin STP:n lakkauttamisjutussa valtiopetoksen valmistelusta tuomitut, mutta hän oli syyllistynyt tiettyyn tekoon, kiihotuspuheen pitämiseen.

Koska valtiopetoksen valmistelun avunannosta tuomitut rangaistukset yleensä olivat melko lyhytaikaisia, olen tässä lukenut lieviin rangaistuksiin vain korkeintaan kuuden kuukauden pituiset vapausrangaistukset (24 tapausta). Kuuden kuukauden kuritushuonerangaistukseen tuomittiin yhdeksän kirjapainojen johtokuntien jäsentä ja Lappeenrannan sosialistisen työväenyhdistyksen sihteeri STP:n lakkauttamisjutussa sekä SKP:n julkaisuja levittämistä varten hallussaan pitänyt henkilö vuonna 1932.[62] Kuudeksi tai neljäksi kuukaudeksi vankeuteen tuomittiin kuusi syytettyä, jotka olivat levittäneet kiellettyä kirjallisuutta, ja samoin kuusi henkilöä, jotka olivat luovuttaneet asuntonsa majoitus-, kokous- tai säilytyspaikaksi. SKP:n toimitsijan majoittaminen saattoi johtaa pidempäänkin rangaistukseen, vaikka tätä pidettiin vain avunantona; konttoristi Gustaf Amann tuomittiin vuonna 1922 Otto Wille Kuusisen majoittamisesta puoleksitoista vuodeksi vankeuteen.[63] Hämmästyttävän vähällä taas selvisi

---

59 HO:n p. 14. 10. 1921 (ei n:oa) (TMA).

60 HO:n p. 14. 2. 1922 n:o 304 (TMA). Talollinen tuomittiin neljäksi vuodeksi kuritushuoneeseen, ja jutun pääsyytetty, SKP:n hyväksi sotilasvakoilua harjoittanut työmies, sai kuusi vuotta kuritushuonetta valtiopetoksen valmistelusta. Nämä rangaistukset olivat erittäin kovia; olisi houkuttelevaa pitää näitä rangaistuksia seurauksena siitä, että HO teki päätöksensä viikko sen jälkeen kun »läskikapina» oli päättynyt (läskikapinasta, ks. *Hakalehto* 1966, ss. 89—93).

61 HO:n p. 9. 5. 1924 n:o 741 (TMA).

62 HO:n p. 9. 9. 1932 n:o 1528 (THOA).

63 HO:n p. 14. 3. 1922 n:o 557 (TMA).

vuonna 1928 SKP:n sotilaslinjan toimitsijoille tietoja kerännyt henkilö, joka sai neljä kuukautta vankeutta.[64] Yhtä SKP:n monistuskoneen säilyttämisestä vuonna 1930 neljäksi kuukaudeksi vankeuteen tuomittua oli aikaisemmin rangaistu valtiopetoksen valmistelusta.[65]

c. *valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistäminen*

Vuonna 1931 säädetyn RL 11 luvun 4 a §:n mukaan oli siinä mainittuun toimintaan syyllistynyt tuomittava vähintään kahden kuukauden vankeusrangaistukseen. Vankeusrangaistuksen maksimipituus oli neljä vuotta. Nuori rikoksentekijä voitiin tuomita valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä vähintään neljäksitoista päiväksi ja korkeintaan kolmeksi vuodeksi vankeuteen (RL 3: 2).

Turun HO:n vuosina 1931—1939 RL 11 luvun 4 a §:n nojalla tuomitsemien vankeusrangaistuksien keskimääräinen pituus oli 0,81 vuotta (liitetaulukko XVI). Jos vertailun vuoksi muunnetaan rangaistukset kuritushuoneeksi, keskiarvo on 0,61 vuotta, siis 0,12 vuotta lyhyempi kuin avunannosta valtiopetoksen valmisteluun tuomittujen kuritushuoneeksi muunnettujen rangaistuksien keskiarvo. Vapausrangaistuksien keskimääräinen pituus niiden laadusta riippumatta oli likipitäen sama (0,81 ja 0,79 vuotta). Rangaistuksen mittaamiskäytäntökin osoittaa, että RL 11 luvun 4 a § korvasi aikaisemmin käytetyn käsitteen avunanto valtiopetoksen valmisteluun.

Valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämistä koskevassa rangaistuskäytännössä ei 1930-luvun kuluessa tapahtunut mainittavia muutoksia lukuun ottamatta vähäistä lievenemistä vuodesta 1933. Rangaistukset olivat kohtalaisen lieviä asteikkoon nähden, sillä vain yhden kerran vuonna 1932 ylitettiin asteikon puoliväli.[66] Rangaistus määrättiin 88,1 %:ssa tapauksista asteikon lievimmän neljänneksen puitteissa eli syytetty tuomittiin korkeintaan vuodeksi vankeuteen. Toisaalta yleisimmin käytetty rangaistus vuosi vankeutta vastasi pituudeltaan valtiopetoksen valmistelusta yleisimmin tuomittua kuritushuonerangaistusta.

64 HO:n p. 10. 7. 1928 n:o 819 (TMA).

65 HO:n p. 9. 12. 1930 n:o 2299 (Lempi Hjorth) (THOA).

66 HO:n p. 8. 7. 1932 n:o 1408 (THOA).

Ankariin (tässä tapauksessa vähintään puolentoista vuoden) vankeusrangaistuksiin tuomittiin kaksikymmentä syytettyä. Kolme näistä tuomituista oli ollut mukana vain julkisissa järjestöissä, viiden tilillä oli sekä julkinen että maanalainen toiminta, ja loput olivat osallistuneet vain salaiseen toimintaan. Viimeksi mainituista seitsemän oli joko luovuttanut asuntonsa SKP:n tarkoituksiin tai hankkinut asunnon SKP:n salaiselle toimitsijalle. Aikaisemmin, kun tällaisia tekoja oli pidetty avunantona valtiopetoksen valmisteluun, rangaistukset olivat usein olleet huomattavasti lievempiä. Käytäntö oli vuodesta 1931 kuitenkin horjuva.

Lieviä, korkeintaan neljän kuukauden pituisia rangaistuksia käytettiin tapauksissa, jolloin syytetyn rikollisuus oli ollut erittäin vähäistä tai jolloin oli ollut tulkinnanvaraista, voitiinko syytetyn katsoa yleensä syyllistyneen rikolliseen toimintaan. Tähän ryhmään kuuluu neljä sosiaalidemokraattisessa kokouksessa äänestänyttä (s. 123), joista kolme sai minimirangaistuksen kaksi kuukautta vankeutta,[67] kirjailija Jarno Pennanen,[68] kaksi henkilöä, jotka tuomittiin paitsi julkisesta toiminnastaan myös osallistumisesta SKP:n järjestämään retkeen,[69] ja neljä muuta pelkästään julkisten järjestöjen jäsenyydestä tuomittua. Kahdeksan lievän rangaistuksen saanutta oli ollut mukana kielletyssä toiminnassa, mutta näidenkin rikollisuus oli ollut vähäistä, kuten osallistuminen hautajaisissa järjestetyyn mielenosoitukseen.[70] Kaksi neljään kuukauteen vuosina 1931 ja 1932 tuomittua oli kuitenkin luovuttanut osan asunnostaan maksua vastaan SKP:n tarkoituksiin.[71]

RL 11 luvun 6 §:n mukaan HO saattoi vapaasti harkita, oliko valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä tuomittu myös tuomittava menettämään kansalaisluottamuksensa. Useimmiten HO:n harkinnan tulos oli tuomitun kannalta epäedullinen, sillä 146 tapauksessa (78,9 %) HO tuomitsi syytetyn myös menettämään kansalaisluottamuksensa. Lievempi suhtautuminen vallitsi vain väliaikaisesti vuonna 1934, jolloin viisitoista 34 tuomitusta sai pitää kansalaisluottamuksensa. Kansalaisluottamuksen menettämisseuraamuksen käytössä on vaikeaa havaita mitään johdonmukaisuutta. Tosin kansalaisluottamus julistettiin aina menete-

67 HO:n p. 31. 10. 1934 n:o 1607 (THOA).
68 HO:n p. 7. 6. 1935 n:o 935 (THOA).
69 HO:n p. 31. 5. 1933 n:o 1020 (THOA).
70 HO:n p. 19. 1. 1934 n:o 32 (THOA).
71 HO:n p:t 10. 7. 1931 n:o 1812 ja 7. 11. 1932 n:o 1918 (THOA).

tyksi, jos vankeusrangaistuksen pituus oli yli vuoden, eikä tätä seuraamusta tuomittu kahdeksi kuukaudeksi tuomituille. Kun vankeusrangaistuksen pituus oli kolmesta kuukaudesta vuoteen, käytäntö oli hyvin kirjava, ja lienee ollut sattumanvaraista, menettikö tuomittu myös kansalaisluottamuksensa.

Kuusi nuorta rikoksentekijää tuomittiin vuosina 1932—1934 RL 11 luvun 4 a §:n nojalla. Vankeusrangaistukset vaihtelivat neljästä kymmeneen kuukauteen. Kaksi tuomituista julistettiin olemaan kelpaamattomana todistajaksi.[72]

d. avun lupaaminen tulevalle viholliselle (RL 12: 5,1)

Kaikki tämän pykälän nojalla tuomitut olivat sekaantuneet SSTP:n rauhanjulistusjuttuun vuonna 1922. RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin rangaistusasteikko sääti kuritushuonetta kahdesta vuodesta kahdeksaan vuoteen. Turun HO:ssa tuomituista 32 henkilöstä kaikki yhtä lukuun ottamatta tuomittiin tekijöinä. Rangaistusten pituus oli seuraava:

Taulukko V

SSTP:n rauhanjulistuksesta annettujen rangaistusten pituus ja vuosittainen jakautuma.

Vuosi	— — 1922	-23	— — -28 — —	Yhteensä	
Kuritushuonetta:					
4 v	2	—	—	2	
3 v	13	4	—	17	mediaani 3 v
2 v 3 kk	—	11	—	11	keskiarvo 2,77 v
2 v	—	—	1[1]	1	
Tapauksia/vuosi	15	15	1	31	

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1922—1939.

[1] Lisäksi tuomittiin samana vuonna yksi syytetty RL 12 luvun 5 §:ssä mainitun rikoksen avunannosta 2 vuodeksi kuritushuoneeseen.

[72] HO:n p:t 18. 4. 1932 n:o 887 ja 14. 7. 1932 n:o 1412 (THOA).

Tulos ei ole yllättävä. HO pitäytyi tässäkin tapauksessa skaalan alapäähän. Brantingin hämmästely rangaistusten pituudesta [73] ei tunnu kovin perustellulta ottaen huomioon RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin asteikon. Eroavaisuudet rangaistusten pituudessa selittyvät usein, mutteivät aina, tuomittujen eri syyllisyysasteesta.

Kovimmat tuomiot saivat SSTP:n julistuksen laatija Arvo (Poika) Tuominen ja Satakunnan piiritoimikunnan julistuksen kirjoittanut piirisihteeri Oskar Lamminen.[74] Tuominen mainitsee muistelmissaan jonkun HO:n jäsenen kertoneen yksityiskeskustelussa, että Tuominen oli saanut vuoden ylimääräistä »suunsoitostaan» oikeudenkäynnin aikana.[75] Tämän väitteen todenperäisyyteen on vaikea ottaa kantaa, koskei Tuominen mainitse aikaa eikä paikkaa. Vaikka joku olisi tällaista lausunutkin, voidaan sitä vain pitää merkkinä makaaberista huumorista; Tuomista oli kieltämättä pidettävä päätekijänä jutussa.

Kaikki muut vuonna 1922 tuomitut saivat kolme vuotta kuritushuonetta. Joukosta löytyy vain puolueneuvoston kokoukseen osallistuneita, toimittajat, jotka olivat julkaisseet julistuksen, ja Uudenmaan piirisihteeri, joka oli levittänyt julistusta edelleen. Kaikki viisitoista vuonna 1923 tuomittua olivat syytteessä vain siitä, että he olivat ottaneet osaa puolueneuvoston kokoukseen. Kolme vuotta saaneet tuomittiin yksitellen eri oikeudenkäynneissä tammikuusta elokuuhun 1923.[76] Kahden vuoden kolmen kuukauden tuomiot annettiin kaikki samassa oikeudenkäynnissä syyskuussa samana vuonna.[77] Viimeinen vuonna 1928 tekijänä tuomittu oli myös vain osallistunut edellä mainittuun kokoukseen.[78]

Kuten valtiopetoksen valmistelua koskevissa päätöksissä on näissäkin tapauksissa havaittavissa tiettyjä epäjohdonmukaisuuksia. Rangaistuksia ei ole edes samassa oikeudenkäynnissä aina differentioitu tuomittujen eri syyllisyysasteen mukaan. Esimerkiksi ensimmäisessä oikeudenkäynnissä kaksi tuomittua oli osallistunut vain puolueneuvoston kokouk-

---

73 *Branting*, s. 46. Branting mainitsee vain ensimmäisessä oikeudenkäynnissä vuonna 1922 annetut neljän ja kolmen vuoden tuomiot.

74 HO:n p:t 13. 6. 1922 n:o 1197 ja 20. 10. 1922 A.J. II: 49 (TMA).

75 *Tuominen*, s. 129.

76 HO:n p:t 25. 1. 1923 n:o 110, 26. 7. 1923 n:ot 1212—1213 ja 7. 8. 1223 n:o 1222 (TMA).

77 HO:n p. 20. 9. 1923 n:o 1489 (TMA).

78 HO:n p. 16. 3. 1928 n:o 395 (TMA).

seen, jossa julistuksen pohjana olleet ponnet hyväksyttiin. Kaksi muuta oli myös ollut tässä kokouksessa, mutta lisäksi myöhemmin puoluetoimikunnan kokouksessa, jossa pääsyytetty Arvo (Poika) Tuominen oli alustanut asian julistuksen laatimista varten, ja lisäksi he olivat ilmoittaneet hyväksyvänsä julistuksen. Kaikki neljä saivat saman kolmen vuoden tuomion. Oliko rikos siten tullut tehdyksi jo pelkästään ponsien hyväksymisellä, niin ettei enää myöhempi toiminta voinut vaikuttaa syyllisyyttä lisäävästi (vrt. Tuomisen rangaistus)?

Syyskuussa 1923 poikettiin kolmen vuoden tuomioista ja määrättiin kahden vuoden kolmen kuukauden kuritushuonerangaistus silloin syytetyille puolueneuvoston kokouksen osanottajille. Päätöksessä todetaan vain lakoonisesti, että syytettyjen viaksi jäi se, mistä heitä oli syytetty. Päätökseen osallistuivat HON Hj. Roinila sekä asessorit J. Stenström ja A. Gylling. Joskaan kukaan näistä ei ennen ollut osallistunut rauhanjulistajien tuomitsemiseen, tuntuisi luonnolliselta, että he olisivat olleet selvillä ennen omaksutusta käytännöstä. Mitään asiallista perustetta, esim. viittausta lieventäviin asianhaaroihin, päätöksestä ei löydy. Sama koskee vuonna 1928 annettua kahden vuoden tuomiota.

Koska lievimmät tuomiot on annettu viimeisissä oikeudenkäynneissä, olisi houkuttelevaa väittää, että rangaistuksien mittaamiskäytäntö lieveni, mitä pidempi aika oli kulunut rikoksesta. Tällaista tulkintaa pohdittiin jo valtiopetoksesta annettujen rangaistuksien tarkastelun yhteydessä. Valitettavasti on nyt todettava samaa kuin aikaisemmin: tapausten pieni lukumäärä estää varmojen johtopäätösten teon.

Mainittakoon vielä, ettei RL 12 luvun 5 §:n kohdalla voitu käyttää ehdollista tuomiota; rangaistusminimihän oli kaksi vuotta.

e. RL 16 luvun 24 § ja KiihotusL

Olen aikaisemmin todennut (s. 229), ettei RL 16 luvun 24 §:n 1 ja 2 momenttien nojalla annettuja tuomioita voida jakaa eri ryhmiin, koska HO:n päätöksistä ei aina ilmene, kumpaa momenttia oli sovellettu. Tästä syystä on myös mainitun pykälän nojalla annetut rangaistukset käsitelty yhdessä, ja asteikko on sakkoa tai korkeintaan vuosi vankeutta. Sakkorangaistus oli RL 16 luvun 24 §:n 1 momentin mukaan ainoa ja 2 momentin mukaan ensisijainen rangaistus. Vuoden 1930 lainmuutos ei koskenut

rangaistuksia; ainoastaan 2 momentin merkityksetön sakkorangaistuksen minimi poistettiin.[79]

Turun HO:ssa annettiin vuosina 1919—1939 yhteensä 110 rangaistusta pelkästään hallituksen halventamisrikoksesta (liitetaulukko XVII). Sakkorangaistuksien ensisijaisuus näkyy myös päätöksistä; 74 tapauksessa käytettiin sakkoja seuraamuksena (67,3 %). Rangaistusten lieveneminen 1930-luvulla on silmiinpistävä. Vuosina 1919—1926 vankeusrangaistusta käytettiin 46,2 prosentissa tapauksista (yhteensä 65 tapausta, 30 vankeusrangaistusta). Vuosina 1930—1939 sen sijaan vain kuudessa tapauksessa HO tuomitsi vankeusrangaistukseen (13,3 %, tapauksia yhteensä 45).

Edellä oleva rangaistuskäytäntö on täysin päinvastainen kuin valtiopetoksen valmistelutapauksissa omaksuttu käytäntö, jolloin rangaistukset kovenivat vuodesta 1930. Selvittääksemme tätä ilmiötä on tutkittava tuomittujen poliittisia näkemyksiä, sillä päin vastoin kuin valtiopetoksen valmistelusta, RL 16 luvun 24 §:n nojalla tuomittiin sekä vasemmistolaisia että oikeistolaisia. Eri poliittisten ryhmien saamat vankeusrangaistukset olivat seuraavat:

Taulukko VI

Tuomitun poliittinen kanta ja vapausrangaistuksien käyttö Turun HO:ssa vuosina 1919—1939 (RL 16:24).

Tuomitun poliittinen kanta	Tapauksia yht.	Vankeutta	Vankeutta (%)
Vasemmistolaisia,	79	32	40,5
joista kommunisteja yms.	(33)	(22)	66,7
muita vasemmistolaisia (SDP ym.)	(46)	(10)	21,7
Oikeistolaisia (IKL ym. ja kokoomus)	15	—	0
Muita	16	4	25
Kaikki tapaukset	110	36	32,7

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1919—1939.

Kaikki oikeistolaiset tuomittiin 1930-luvulla, kun taas suurin osa tuomioista, jotka koskivat kommunisteiksi luokiteltuja henkilöitä, annettiin 1920-luvulla (27 tapausta). Lisäksi on huomattava, että kuudesta 1930-

79 L 31. 7. 1930/273.

luvulla tuomitusta vankeusrangaistuksesta kolme koski kommunisteja tai sosialisteja;[80] ilmeisesti toivottomana tapauksena pidetty Ernesti Hentunen sai loput kolme vankeusrangaistusta.[81] Voidaan siis todeta, että tuomitun poliittinen vakaumus ilmeisesti on vaikuttanut rangaistuksen määrään. Kommunisteista tai sosialisteista enemmistö tuomittiin vankeuteen, muut vasemmistolaiset, kuten sosiaalidemokraatit, selvisivät useimmiten sakoilla, joskin myös vankeusrangaistuksia käytettiin, mutta oikeistolaisten ei tarvinnut pelätä vapautensa menettämistä. Tietysti vasta-argumenttina voidaan esittää, että äärivasemmistolaisten rikolliset lausumat olivat törkeämpiä kuin muiden, mutta tämä ei saa tukea aineistosta, ja onkin oletettavaa, että HO:n jäsenten porvarillinen maailmankatsomus sai heidät pitämään äärivasemmistolaisten esittämiä väitteitä räikeämpinä kuin aatteellisesti lähempänä olevien oikeistolaisten lausumia. On myös todettava, ettei oikeistolaisia s a k k o rangaistusten kohdalla juuri kohdeltu muita lempeämmin; oikeistolaisten saamien sakkorangaistusten keskiarvo oli n. 56 päiväsakkoa, kaikkien 1930-luvulla tuomittujen sakkojen keskiarvon ollessa n. 60 päiväsakkoa.

Myös RL 16 luvun 24 §:ää koskevassa rangaistuskäytännössä on havaittavissa merkkejä siitä, että käytäntö vuosina 1919—1921 olisi ollut jyrkempi, sillä viisi seitsemästä sosiaalidemokraatteja kohdanneesta vankeusrangaistuksesta annettiin näinä vuosina.

Hiitonen on kiinnittänyt huomiota SDP:n vuoden 1919 vaalijulistuksesta tuomittuja koskevaan ristiriitaiseen rangaistuskäytäntöön. Hän viittaa siihen, että kun SDP:n puoluetoimikunnan puheenjohtaja Väinö Tanner aluksi tuomittiin kahden kuukauden vankeusrangaistukseen, joka myöhemmin muuttui sakkorangaistukseksi, niin monet julistusta levittäneet saivat useamman, jopa kymmenen kuukauden pituisia rangaistuksia.[82] Turun HO:n päätöstaltioissa on myös muutama tällainen päätös, sillä vuosina 1919 ja 1920 HO kahden tuomitun valituksista huolimatta ei alentanut alioikeuksissa langetettuja neljän ja kuuden kuukauden vankeusrangaistuksia, jotka oli annettu SDP:n vaaliaineiston levittämisestä.[83]

---

80 HO:n p:t 26. 5. 1930 n:o 978 ja 1. 10. 1934 n:o 1356 (THOA).

81 HO:n p:t 11. 4. 1932 n:o 806 ja 6. 4. 1935 n:o 491 (THOA).

82 *Hiitonen*, s. 133 s.

83 HO:n p:t 18. 6. 1919 n:o 823 ja 29. 3. 1920 n:o 463 (TMA).

Tanneria koskeva päätös käsiteltiin HO:ssa vasta vuonna 1921,[84] samoin kuin useimmat SDP:n julistusten levittämistä koskevat jutut, joissa alioikeus oli tuominnut sakkorangaistukseen. Näissäkään tapauksissa HO ei muuttanut alioikeuden päätöstä, joten rangaistuskäytäntö jäi kieltämättä ristiriitaiseksi. Turun HO:ta ei kuitenkaan voida syyttää siitä, ettei se vuonna 1921 yhdenmukaistanut rangaistuksia (koventamalla rangaistuksia), sillä kaikissa tapauksissa vain tuomitut valittivat HO:een, joten sen kädet olivat sidotut.

On jo todettu, että hallituksen KiihotusL:n esityksessä esille tuoma pyrkimys rangaistuksien koventamiseen jäi ainakin Turun HO:ssa käsiteltyjen tapausten osalta toteutumatta (s. 250). Vain kaksi kahdestakymmenestä neljästä pelkästään KiihotusL:n nojalla tuomitusta sai vankeutta. Tämä luku oli jopa suhteellisesti pienempi kuin 1930-luvulla RL 16 luvun 24 §:n nojalla vankeusrangaistukseen tuomittujen määrä. KiihotusL 1 §:n 1 momentin sakkorangaistusten minimi oli 50 päiväsakkoa. Tästä huolimatta HO:ssa KiihotusL:n nojalla tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä ei huomattavasti ylittänyt RL 16 luvun 24 §:n nojalla 1930-luvulla tuomittuja sakkoja. KiihotusL:n nojalla tuomittujen sakkorangaistusten keskiarvo oli noin 67 päiväsakkoa niissä 21 tapauksessa, joissa tuomittu oli rikosoikeudellisesti täysi-ikäinen.

f Mäntsälän kapina

RL 16 luvun 4 §:n mukaan oli kapinan yllyttäjät ja johtajat tuomittava kuritushuoneeseen vähintään vuodeksi ja enintään yhdeksäksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat olivat erittäin lieventävät, vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi. Muut kapinaan osalliset oli tuomittava korkeintaan kolmen vuoden kuritushuone- tai vankeusrangaistukseen tai erittäin lieventävien asianhaarain vallitessa sakkoihin. Viimeksi mainittua asteikkoa ei kuitenkaan sovellettu Mäntsälän tapahtumien oikeudellisessa jälkiselvittelyssä, sillä tähän ryhmään kuuluvat syytetyt jätettiin rankaisematta vuoden 1932 armahduslain nojalla.

---

84 HO:n p. 30. 6. 1921 n:o 891 (TMA).

Mäntsälän kapinasta tuomittuja rangaistuksia tutkiessani olen ottanut mukaan kaikki, siis myös ideaalikonkurrenssitapaukset. Sekä Ohkolan että Mäntsälän tapahtumissa mukana olleet tuomittiin jatketusta kapinasta, johon osaksi sisältyi pakottaminen. Luutnantti Esra I. Terä sai kaksi ja puoli vuotta kuritushuonetta, kolme muuta tuomittua sai vuoden ja neljän, vuoden ja kolmen sekä vuoden ja kahden kuukauden kuritushuonerangaistukset. Loput viisi selvisivät tässä ryhmässä vuoden ja kuukauden kuritushuoneella, mikä oli rangaistusminimi (ks. RL 7: 1 ja 2: 2).[85]

Kapinasta tuomittiin kolmetoista syytettyä. Eläinlääkäri Chorinin rikos katsottiin tehdyksi erittäin lieventävien asianhaarain vallitessa, ja hän sai seitsemän kuukautta vankeutta. Muiden rangaistukset määrättiin normaaliasteikon puitteissa. Mäntsälän voimahahmo, luutnantti Artturi Vuorimaa, tämä »sekoitus Cromwellia ja Hitleriä»,[86] sai tämän ryhmän ankarimman rangaistuksen, kaksi ja puoli vuotta kuritushuonetta. Jääkärikapteeni Veijola tuomittiin puoleksitoista vuodeksi kuritushuoneeseen. Kaksi maanviljelijää sai vuoden ja kahden sekä vuoden ja yhden kuukauden rangaistukset. Tässäkin ryhmässä suurin osa selvisi minimirangaistuksella; kahdeksan syytettyä tuomittiin vuodeksi kuritushuoneeseen.

Pelkästään kapinasta normaaliasteikon puitteissa tuomittujen rangaistusten keskiarvo on 1,19 vuotta, mikä on erittäin alhainen verrattuna asteikkoon. Vaikka otamme mukaan jatketusta kapinasta ja pakottamisesta tuomitut, ei keskiarvo nouse paljoakaan: 1,23 vuotta. Jos vertaamme näitä lukuja vuonna 1932 valtiopetoksen valmistelusta tuomittujen rangaistusten keskiarvoon 1,96 vuotta, vahvistuu entisestään lievien rangaistusten vaikutelma, etenkin kun RL 11 luvun 4 §:n rangaistusmaksimi oli alempi. On kuitenkin otettava huomioon, että Mäntsälän kapinasta tuomitut rangaistukset pohjautuivat kaikki samaan tekoon, joten luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia. Rangaistusten ankaruutta arvosteltaessa on myös otettava huomioon, että HO ei katsonut muuta kuin poikkeustapauksessa kapinan tapahtuneen erittäin lieventävien asianhaarain vallitessa.[87]

---

[85] Kaikki rangaistukset: HO:n p:t 14. 11. 1932 n:o 1981, 31. 12. 1932 n:o 2256 ja 17. 12. 1934 n:o 1917 (THOA).

[86] *Hyvämäki* 1971, s. 269.

[87] Puhtaasti poliittisena kannanottona voidaan pitää OikN Fagerströmin eriävää mielipidettä KKO:ssa. Fagerström halusi tuomita useimmat johtohenkilöt kuuden kuukauden ja avunantajat neljäntoista päivän vankeuteen sekä lisäksi esittää tasavallan presidentille kaikkien tuomittujen armahtamista. KKO 1934 II 84.

Määrätessään rangaistuksia Mäntsälän kapinasta HO saattoi ottaa (ja ilmeisesti ottikin) huomioon teon poliittiset vaikuttimet. Tähän ei ole mitään huomauttamista, koska kapina säännönmukaisesti on ei-poliittinen rikos. Vertailun vuoksi mainittakoon vuonna 1918 RL 16 luvun 4 §:n toisen lauseen mukaan syytetylle tuomittu kahden vuoden kuritushuonerangaistus. Tuomittu oli ottanut osaa työttömyysmellakoihin.[88]

Kolmekymmentä kaksi avunannosta kapinaan tuomittua sai kahdesta kuukaudesta vuoteen vankeutta. Neljässä tapauksessa avunanto oli tehty yhdellä teolla virkarikoksen kanssa, ja yhdessä tapauksessa tuomitun rikokseen liittyi kotirauhan rikkominen ja omankädenoikeus. Näissä tapauksissa eivät rangaistukset (vankeutta kolmesta kuuteen kuukauteen) olleet normaalia ankarampia. Avunannosta kapinaan tuomittujen rangaistusten keskiarvo oli vajaa puoli vuotta (5,9 kuukautta).

Ainoa yllytyksestä pakottamiseen tuomittu sai kymmenen kuukautta vankeutta, mitä voidaan pitää ankarana rangaistuksena, jos otetaan huomioon RL 25 luvun 12 §:n maksimirangaistus vuosi vankeutta.

Suuri osa Mäntsälän kapinasta tuomituista rangaistuksista määrättiin ehdollisiksi (s. 336).

g. kyyditykset

Vapauden riistosta RL 25 luvun 9 §:ssä säädetty rangaistus oli normaalitapauksissa kuritushuonetta tai vankeutta korkeintaan neljä vuotta. Jos asianhaarat olivat erittäin raskauttavat, voitiin kuritushuonetta tuomita aina kuuteen vuoteen asti.

Vuosina 1931, 1932 ja 1938 annettiin Turun HO:ssa yhteensä 113 rangaistusta kyydityksestä (tuomittu oli ollut tekijänä eikä ollut syyllistynyt muihin rikoksiin, liitetaulukko XVIII). Vaikka lain sanamuodosta päätellen kuritushuone oli ensisijainen rangaistus, käytettiin tätä vapausrangaistuksen muotoa vain kahdeksan kertaa, näistä viisi tuomittua oli syyllistynyt raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehtyyn vapaudenriis-

88 HO:n p. 31. 10. 1918 A.J. II: 23 (TMA).

toon. Taulukossa eivät ole mukana Pekkalan ja Rötkön kyyditsijät, jotka HO:n mielestä samalla olivat syyllistyneet julkisen kotirauhan rikkomiseen (kaksi tapausta kymmenen kuukautta ja kaksi tapausta kuusi kuukautta kuritushuonetta),[89] eivätkä kolme Mikko Erichiä kyydinnyttä henkilöä, jotka tuomittiin myös samalla teolla tehdystä kotirauhan rikkomisesta kahdeksan ja seitsemän kuukauden kuritushuonerangaistuksiin.[90] Taulukossa olevien vapausrangaistuksien keskiarvo sijoittuu aivan lähelle rangaistusasteikon alapäätä (noin neljä kuukautta). Yleisimmin käytetty rangaistus oli kolme kuukautta vankeutta, jota käytettiin n. 50 prosentissa kaikista tapauksista.

Turun HO katsoi vapauden riiston tapahtuneen erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa vain siinä tapauksessa, että tämä suoraan ilmeni jossain erityissäännöksessä (kansanedustajien kyyditseminen, VJ 15 § ja sotilaan tekemä rikos, SRL 37 §:n 2 momentti ja 151 §).[91] Ankaramman asteikon nojalla saivat eduskunnan ensimmäisen varapuhemiehen Väinö Hakkilan neljä rikosoikeudellisesti täysi-ikäistä kyyditsijää kukin kahdeksan kuukauden kuritushuonerangaistuksen ja mukana ollut alaikäinen tehtaanharjoittelija kuusi kuukautta kuritushuonetta.[92] Ståhlbergin kyyditykseen yllyttänyt everstiluutnantti Eero Kuussaari sai raskauttavien asianhaarain vallitessa tapahtuneesta yllytyksestä toisen vapauden riistämiseen kaksi vuotta kuritushuonetta, ja lisäksi hänet erotettiin virastaan.[93]

Normaaliasteikon puitteissa saivat Ståhlbergin kyyditykseen yllyttänyt Mikko Jaskari kaksi vuotta ja itse kyydityksen päätekijä Johannes Janné vuoden ja neljä kuukautta kuritushuonetta.[94] Kuritushuoneeseen kuu-

89 HO:n p. 28. 1. 1931 A.J. I: 5 (THOA).

90 HO:n p. 17. 6. 1932 A.J. II: 45 (THOA).

91 HO:n soveltamassa SRL 151 §:ssä tosin mainitaan, että sotilaan tekemää laitonta vangitsemista on pidettävä raskauttavien asianhaarain vallitessa tehtynä, joten tässä tapauksessa ei mielestäni liene välttämätöntä soveltaa RL 25 luvun 9 §:n ankarampaa asteikkoa, joka on säädetty erittäin raskauttavien asianhaarain varalle.

92 HO:n p. 20. 1. 1931 A.J. II: 8 (THOA). Hakkila ja syyttäjänä toiminut nimismies Hakkarainen valittivat KKO:een, joka ei kuitenkaan muuttanut rangaistuksien pituutta. KKO 1931 II 308 (Täysistunto, ään.).

93 HO:n p. 27. 2. 1931 A.J. IV: 10 (THOA). KKO alensi kuritushuonerangaistuksen pituuden vuodeksi. KKO 1931 II 338.

94 HO:n ja KKO:n alaviitteessä 93 m. p:t. Nämäkin rangaistukset alenivat KKO:ssa puoleksitoista ja yhdeksi vuodeksi kuritushuonetta.

deksi kuukaudeksi tuomittu henkilö oli osallistunut fil. tri Mikko Erichin kyydityksen.[95] Ylivoimaisesti eniten käytettiin lyhyitä, useimmiten vain muutaman kuukauden pituisia vankeusrangaistuksia. Näissä tapauksissa uhrilla ei ollut merkittävää yhteiskunnallista asemaa.

Ståhlbergin kyydityksestä tuomitut rangaistukset erosivat jyrkästi muista rangaistuksista. Mainittakoon vielä, että kenraalimajuri K. M. Wallenius, jonka HO SRL 37 §:n 2 momenttia soveltaen tuomitsi erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa tapahtuneesta avunannosta toisen vapauden riistämiseen, sai vuoden ja kymmenen kuukauden kuritushuonerangaistuksen. Tämä tapaus viitannee siihen, että uhrin henkilöllisyys on vaikuttanut rangaistuksien määrään. Ståhlbergin kyyditys herätti aikanaan laajaa huomiota ja paheksumista (s. 276), ja kyydityksestä normaalisti käytetyt muutaman kuukauden ehdolliset vankeusrangaistukset päätekijöille olisivat ilmeisesti aiheuttaneet vastalauseiden myrskyn. Ståhlbergin kyyditys sinänsä ei poikennut törkeysasteeltaan tavanomaisesta. Myös Mikko Erichin kyyditsijät saivat kuritushuonetta.

Uhrin asema ja kyydityksen saama julkisuus eivät aina johtaneet ankaraan rangaistukseen. Väinö Hakkilan kyyditsijöiden rangaistukset olivat lievät verrattuina Ståhlbergin kyydityksestä tulleisiin rangaistuksiin. Pekkalan ja Rötkön kyyditsijät Sulo Sjölund ja Toivo Sairanen saivat HO:ssa teoreettisen rangaistusminimin alla olevan rangaistuksen, kumpikin kuusi kuukautta kuritushuonetta, vaikka heidät tuomittiin yhdellä teolla tehdystä erittäin raskauttavien asianhaarojen vallitessa tapahtuneesta toisen vapauden riistämisestä ja julkisen kotirauhan rikkomisesta.[96] Varovaisena arviona voisi todeta, että uhrin aseman lisäksi myös uhrin puoluekanta on saattanut vaikuttaa rangaistuksen määrään.

Tavallisia »kommunisteja» kyydinneet selvisivät sen sijaan aina vankeudella. Esimerkkinä mainittakoon eräs HO:n päätös vuodelta 1931, jolla

---

95 HO:n p. 17. 6. 1932 A.J. II: 45 (THOA).

96 HO:n p. 28. 1. 1931 A.J. I: 5 (THOA). Koska RL 25 luvun 9 §:n erittäin raskauttavien asianhaarain varalta säädetyn rangaistusasteikon alin rangaistus oli kuusi kuukautta kuritushuonetta, ei Sjölundin ja Sairasen osuutta Pekkalan ja Rötkön poistamiseen perustuslakivaliokumnan kokouksesta millään tavalla otettu huomioon rangaistusta määrättäessä. *Forsman* (I, s. 457) toteaa, että ideaalikonkurrenssi vaikuttaa rangaistusta määrättäessä korottavasti käytetyn asteikon puitteissa. *Honkasalo* on myöhemmin expressis verbis todennut (Yleiset opit III, s. 222), että ideaalikonkurrenssitapauksissa tuomitun rangaistuksen ainakin jossain määrin olisi ylitettävä korkein minimirangaistus.

tuomittiin 70 henkilöä siitä, että he olivat osallistuneet eräiden Mäntsälän »pahimpien kommunistien» kyyditsemiseen pitäjän rajojen ulkopuolelle. Varsinaisiksi tekijöiksi luokitellut saivat kolme ja avunantajiksi katsotut kaksi kuukautta vankeutta. Rangaistus oli sama niille, jotka olivat osallistuneet samalla kertaa tapahtuneeseen kolmen henkilön kyyditsemiseen.[97] Ankarimman vankeusrangaistuksen yhdestä kyydityksestä, kahdeksan kuukautta, sai Muurlasta kotoisin oleva maanviljelijä, joka oli yksin pannut alkuun sanomalehdentoimittaja Urho Johannes Kivisen kyydityksen Etelä-Suomesta Lapualle ja ollut päähenkilönä mukana kyydityksessä.[98]

Avunanto toisen vapauden laittomaan riistämiseen, johon ei liittynyt muuta rikosta, oli Turun HO:ssa vuonna 1931 yhteensä 50 tapauksessa päätöksen perusteena. Avunannosta erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa tapahtuneeseen toisen vapauden riistämiseen tuomittiin kolmetoista henkilöä. Mainitun kenraalimajuri Walleniuksen lisäksi kaksitoista Pekkalan ja Rötkön kyydityksen avunantajaa sai kahdesta viiteen kuukauteen vaihtelevia vankeusrangaistuksia.[99] Muissa, yhteensä 37 tapauksessa oli rangaistus 32 kertaa kaksi kuukautta vankeutta, kahdessa tapauksessa neljä kuukautta, sekä yhdessä tapauksessa kahdeksan kuukautta, yhdessä kymmenen kuukautta ja yhdessä vuosi vankeutta. Kaikki yli kahden kuukauden vankeusrangaistukset annettiin Ståhlbergin kyydityksestä.[100]

Tuomioistuimia on myös vasemmiston ulkopuolella moitittu liiallisesta lempeydestä lapuanliikkeen väkivallantekijöitä kohtaan.[101] Ainakin kun ottaa Turun HO:n rangaistuskäytännön huomioon tässä asiassa onkin todettava, että rangaistukset olivat hyvin lieviä. Lisäksi valtaosa rangaistuksista oli ehdollisia (s. 336). Ståhlbergin kyyditsijöiden rangaistukset ovat täysin muista poikkeavia. Voidaankin kysyä, nauttivatko 1930-luvun alussa lapuanliikkeen väkivallantekojen uhreiksi joutuneet asemastaan ja poliittisesta katsomuksestaan riippumatonta lain suojaa. Toisaalta on todettava, että HO otti huomioon rikoksentekijöiden poliittiset

97 HO:n p. 15. 9. 1931 A.J. VI: 34 (THOA).
98 HO:n p. 4. 9. 1931 A.J. VII: 39 (THOA).
99 HO:n p:t 28. 1. 1931 A.J. I: 5 ja 29. 5. 1931 A.J. I: 26 (THOA).
100 HO:n p. 27. 2. 1931 A.J. IV: 10 (THOA).
101 Esim. *Hornborg* 1960, s. 39 s.

vaikuttimet; taustana lienee ollut ajatus, että kommunisteja kyydinneet käyttivät eräänlaista moraalisesti, vaikka ei juridisesti hyväksyttävää »hätävarjelua» (vrt. OikN Serlachiuksen mielipiteeseen s. 199).

h. rangaistusten vertailua

Olen jo todennut, että eri rikosten yhteydessä noudatetun rangaistuksen mittaamiskäytännön vertaamisesta ei voi tehdä täysin luotettavia johtopäätöksiä rikosten erilaisuuden vuoksi. Jonkinlaisen kokonaiskuvan luomiseksi olen kuitenkin katsonut aiheelliseksi verrata keskenään rangaistuskäytäntöä niiden poliittisten rikosten kohdalla, joiden ainoana seuraamuksena oli määräaikainen vapausrangaistus. Vertailun ulkopuolelle jäävät siis valtiopetos ja hallituksen julkinen halventaminen.[102] Vapaus-

Taulukko VII

Turun HO:n rangaistuksen mittaamiskäytäntö eräiden poliittisten rikosten kohdalla vuosina 1918—1939.

Rikos	Keskiarvo (vuosia)	Asteikko	Vertailuluku
Avunanto valtiopetokseen	3,30	2 v—12 v	0,13
Valtiopetoksen valmistelu	2,05	6 kk—8 v	0,21
Valtiopetoksen valmistelu (nuoret)	1,32	14 pv—6 v	0,21
Valtiopetoksen valmistelu (avunanto)	0,79	14 pv—6 v	0,13
RL 11:4a	0,81	2 kk—4 v	0,17
RL 12:5	2,79	2 v—8 v	0,13
— — —			
Mäntsälän kapina (tekijät)	1,23	1 v—9 v	0,03
(myös eritt. liev. asianhaarat)	(1,20)	(6 kk—9 v)	(0,08)
Mäntsälän kapina (avunantajat)	0,49	14 pv—6 v 9 kk	0,07
Kyyditykset (tekijät)	0,33	14 pv—6 v	0,05
Kyyditykset (avunantajat)	0,29	14 pv—4 v 6 kk	0,06

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1939.

[102] Tosin RL 16 luvun 24 §:n nojalla tuomitut rangaistukset ovat myös vertailukelpoiset siinä mielessä, että tietty sakkorangaistus aina vastasi tiettyä vankeusrangaistusta. 60 päiväsakkoa olisi yhtä kuin kaksi kuukautta vankeutta, 100

rangaistuksen laatu on jätetty huomiotta; vertailulukuna on käytettyjen rangaistusten keskiarvo suhteessa asteikkoon siten, että asteikon minimiä vastaava keskiarvo on 0, maksimia vastaava 1.[103]

Rangaistuksen mittaamiskäytäntö kaikkien poliittisten rikosten kohdalla on ollut lievä, sillä rangaistusten keskiarvo pysytteli aina asteikon lievimmän neljänneksen puitteissa. HO on saavuttanut eräänlaisen »ihannetilan» tuomitessaan toisaalta rikosoikeudellisesti täysi-ikäisiä ja toisaalta nuoria rikoksentekijöitä valtiopetoksen valmistelusta (molemmissa ryhmissä vertailuluku 0,21). Silmiinpistävää on erittäin lempeä suhtautuminen oikeistolaisiin; vaikka otetaan huomioon Mäntsälän tapahtumien oikeudellisessa jälkiselvittelyssä vain kerran käytetty lievempi asteikko, oikeistolaisten vertailuluvut ovat 0,05—0,08 vasemmistolaisten kohotessa lukuihin 0,13—0,21.

Nämä luvut eivät sinänsä ole vertailukelpoisia, koska oikeistolaiset tuomittiin tavallisesti ei-poliittisina pidettävistä rikoksista, jolloin HO saattoi lieventävänä asianhaarana ottaa huomioon syytettyjen poliittiset vaikuttimet. Hallituksen julkisesta halventamisesta tuomitut rangaistukset erosivat myös toisistaan riippuen tuomitun poliittisesta kannasta (s. 304). RL 16 luvun 24 §:ssä mainittu rikos oli selvästi poliittinen. Tällöin ei pitäisi ottaa huomioon, millainen poliittinen vakaumus on ollut teon vaikuttimena, sillä silloin on erittäin todennäköistä, että tuomioistuin suhtautuu vähemmän vieroksuvasti sellaiseen vakaumukseen, joka lähinnä vastaa tuomioistuimen jäsenten poliittisia näkemyksiä. Ottaen huomioon sekä eri rikosten kohdalla ilmenevän erilaisen rangaistuksien mittaamiskäytännön että saman rikoksen kohdalla esiintyvän poliittisen

---

päiväsakkoa olisi ankarampi rangaistus kuin kolme kuukautta vankeutta jne. Tällainen muodollis-juridinen laskutapa olisi kuitenkin täysin harhaanjohtava, sillä on selvää, että vankeusrangaistus (ainakin tuomitun kannalta katsoen) aina oli ankarampi seuraamus kuin tuntuvakin sakkorangaistus.

103 Vertailuluvut on laskettu käyttäen kaavaa $\frac{k-m_1}{m_2-m_1}$, jolloin k = keskiarvo, m_1 = asteikon minimi ja m_2 = asteikon maksimi. Seurauksena siitä, ettei vapausrangaistuksien laatua ole otettu huomioon, vertailuluvut kohoavat hieman niissä ryhmissä, joissa rangaistuksena saattoi olla vaihtoehtoisesti kuritushuonetta tai vankeutta. Kaikki Mäntsälän kapinasta RL 16 luvun 4 §:n nojalla annetut rangaistukset on laskettu mukaan (myös ideaalikonkurrenssitapaukset), mikä korottaa näiden ryhmien vertailulukua. Valtiopetoksen avunannosta annettujen rangaistusten keskiarvoon ei sisälly ainoa nuori rikoksentekijä eikä maanpetosryhmässä avunannosta tuomittu rangaistus.

vakaumuksen vaikutuksen voidaan kysyä, olivatko rangaistuksia määrättäessä eri suuntaa edustavat poliittiset rikoksentekijät yhdenvertaisia lain edessä.

B. EHDOLLISTEN RANGAISTUSTEN KÄYTTÖ

Suomessa otettiin ehdolliset rangaistustuomiot käyttöön välittömästi kansalaissodan jälkeen annetulla lailla.[1] Lain 1 §:n mukaan tuomioistuin saattoi määrätä, että korkeintaan vuoden vapausrangaistuksen tai sakkorangaistuksen täytäntöönpano oli lykkäytyvä tietyn koetusajan. Koetusaika, jonka tuomioistuin määräsi, oli vähintään kaksi ja enintään viisi vuotta luettuna siitä, että tuomio oli saanut lainvoiman. Tuomitun käytöksestä koetusaikana riippui, oliko rangaistus pantava täytäntöön.

Ehdollista rangaistustuomiota ei voitu käyttää kaikissa tapauksissa. Jos syytetty rikosta edeltäneinä kymmenenä vuotena oli tuomittu kuritushuoneeseen tai pidemmäksi ajaksi kuin kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen tai samana aikana kärsinyt aikaisemmasta rikoksesta tällaista vapausrangaistusta, lain 2 §:n mukaan ei voitu käyttää ehdollista rangaistustuomiota. Alkuperäisen 4 §:n mukaan virkarikoksesta tuomittua rangaistusta ei voitu määrätä ehdolliseksi. 3 §:n mukaan ehdollista rangaistustuomiota sai käyttää vain silloin, kun rikoksentekijän aikaisempaan elämään sekä rikoksen vaikuttimiin ja sen teossa ilmaantuneisiin asianhaaroihin nähden voitiin olettaa, että rikoksentekijä ottaisi ojentuaksensa, vaikka rangaistusta ei pantaisikaan täytäntöön. Saman pykälän toisen lauseen mukaan oli lisäksi otettava huomioon rikoksentekijän käytös teon jälkeen ja erityisesti hänen auliutensa kykynsä mukaan korvata sen kautta aikaansaamansa vahinko.

Ehdollisen rangaistusten käyttöä rajoitettiin vuonna 1932 annetulla lain 4 §:n muutoksella.

4 § (L 13. 5. 1932/144): Ehdollista rangaistustuomiota älköön käytettäkö virkarikoksesta älköön myöskään, rikoslain 16 luvun 1 §:ssä, 26 luvun 1 ja 2 §:ssä sekä 28 luvun 2 §:ssä mainittuja rikoksia lukuunottamatta, rikoksesta, jonka kaksikymmentäyksi vuotta täyttänyt henkilö on teh-

[1] L 20. 6. 1918/44.

nyt, jos siitä kovimpana rangaistuksena on säädetty kuritushuonetta neljä vuotta tai enemmän.

Hallituksen esityksessä viitattiin ensinnäkin siihen, että ehdollisten rangaistusten käyttö oli jatkuvasti kasvanut ja että tämä käyttö ei ollut vastannut yleistä oikeustajuntaa. Lisäperusteluina viitattiin siihen, että HO:t vuosina 1930 ja 1931 olivat käyttäneet ehdollisia rangaistuksia, kun kysymyksessä oli ollut joko valtiopetoksen valmistelu taikka kyyditys. Hallituksen mielestä kyydityksistä tuomitut ehdolliset rangaistukset olivat vaikuttaneet amnestialta. Kysymys lain vaikutuksesta ennen sen voimaantuloa tehtyihin rikoksiin oli ratkaistava yleisten oikeusperiaatteiden mukaan. Tässä kohdassa viitattiin Mäntsälän kapinallisiin, mutta todettiin, etteivät armahduksen ulkopuolelle jääneet voineet odottaa saavansa ehdollisia rangaistuksia.[2]

Lakiehdotus herätti jossain määrin vastustusta eduskunnassa. Edustaja Tulenheimo totesi kolmannessa käsittelyssä, että kun puhuttiin kyydityksistä, niin tämä osoitti hallituksen tavoitteiden olevan sisäpoliittisia eikä kriminaalipoliittisia. Kun hallitus itsekin myönsi, ettei lakia voitu käyttää takautuvasti, niin puhuminen kyydityksistä oli vihjaisu siitä, »että tuomioistuimet eivät muka olisi puolueettomasti käyttäneet tuomiovaltaansa».[3] Kivimäen mukaan oli selvää, ettei laki ollut taannehtiva ja ettei esityksellä ollut tarkoitus osoittaa epäluottamusta tuomareita kohtaan, jotka parhaan tahtonsa mukaan olivat soveltaneet lakia.[4] Laki hyväksyttiin äänin 128—46.[5] Vuonna 1932 säädetyt rajoitukset olivat voimassa vuoteen 1948 asti.[6]

Hallitus oli kiinnittänyt huomionsa nimenomaan HO:ien poliittisten rikosten yhteydessä käyttämiin lukuisiin ehdollisiin rangaistuksiin. Olen tutkinut Turun HO:n ehdollisten rangaistusten käyttöä niiden rikosten kohdalla, joista on selvitetty HO:n rangaistuksen mittaamiskäytäntö ja joista saattoi seurata ehdollinen rangaistus. En ole voinut tutkia kaikkien poliittisista rikoksista tuomittujen rikosrekistereitä, joten valtiopetoksen

2 Hallituksen esitys n:o 33 vuoden 1932 valtiopäiville, Valtiopäivät 1932, Asiakirjat I—II.

3 Valtiopäivät 1932, Pöytäkirjat I, s. 797.

4 Valtiopäivät 1932, Pöytäkirjat I, s. 799.

5 Valtiopäivät 1932, Pöytäkirjat I, s. 800.

6 L 23. 12. 1948/903.

valmistelutapauksissakin on vertailukelpoisuuden vuoksi jätetty pois vain ne henkilöt, joiden aikaisempi, ehdollisen rangaistuksen käyttöä estävä rikollisuus käy ilmi itse päätöksestä.

Koska valtiopetoksen valmistelusta tuomittava rangaistusmaksimi oli yli neljä vuotta kuritushuonetta, ei tästä rikoksesta tuomittua rangaistusta enää voitu määrätä ehdolliseksi, jos rikos oli tehty 13. 5. 1932 jälkeen. Tämän vuoksi olen jakanut valtiopetoksen valmistelusta tuomitut rangaistukset kahteen ryhmään, jotka erottaa edellä mainittu päivämäärä.[7]

Vuodesta 1919 lähtien 13. 5. 1932 asti tuomittiin Turun HO:ssa yhteensä 213 rikosoikeudellisesti täysi-ikäistä valtiopetoksen valmistelusta korkeintaan vuoden kuritushuonerangaistukseen. Vain näissä tapauksissa voitiin rangaistus määrätä ehdolliseksi, mutta on muistettava, että HO:lla oli vapaus määrätä rangaistus asteikon puitteissa, joten jo rangaistusta mitattaessakin HO otti kantaa kysymykseen rangaistuksen ehdollisuudesta. 28 tapauksessa päätöksestä käy ilmi, ettei tuomitun rangaistusta aikaisemman rikollisuuden takia voitu määrätä ehdolliseksi, joten nämä tapaukset on poistettu. Muiden rangaistusten ja niiden ehdollisuuden jakautuma oli seuraava:

Taulukko VIII
Turun HO:n valtiopetoksen valmistelusta määräämien kuritushuonerangaistusten ehdollisuus 1. 1. 1919—13. 5. 1932 (ei nuoret rikoksentekijät = RL 3: 2).

Vuosi	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	— —	-28	-29	-30	-31	1. 1.— 13. 5. 32	Yht.	%
Korkeintaan vuoden kuritushuone-rangaistuksia	—	11	—	—	—	87	2	8		9	9	13	36	11	185	100
Näistä ehdollisia	—	—	—	—	—	49	—	—		7	6	9	22	5	98	53,0

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1919—1932.

[7] Tarkasti ottaen pitäisi päätökset jakaa sen mukaan, koska rikos on tehty, mutta tämä on vaikeaa, sillä päätöksissäkään ei aina ole tarkkoja päivämääriä. Suorittamalla jako päätöspäivämäärän mukaan selviää myös, pitikö HO lakia taannehtivana vai ei.

1920-luvulla ehdollista rangaistusta olisi voitu käyttää vain harvoissa tapauksissa, sillä monet valtiopetoksen valmistelusta tuomitut oli aikaisemmin tuomittu VRO:issa. Vuonna 1920 HO ei kuitenkaan määrännyt rangaistusta kertaakaan ehdolliseksi niissä yhdessätoista tapauksessa, jolloin se olisi ollut mahdollista. Vuonna 1924 käytettiin runsaasti ehdollisia rangaistustuomioita STP:n lakkauttamisjutussa, mutta vasta vuodesta 1928 ehdollisten rangaistusten käyttö tuli yleiseksi. Vuosina 1928—1931 rangaistus määrättiin ehdolliseksi 65,7 prosentissa tapauksista (67 rangaistusta, joista ehdollisia 44). Vaikka rangaistuksen mittaamiskäytäntö tuli ankarammaksi vuodesta 1930, ja korkeintaan vuoden kuritushuonerangaistusten suhteellinen osuus laski, tämä ei vaikuttanut ehdollisten rangaistusten käyttöön. Vuoden 1932 alkupuolella ehdollisten rangaistusten käyttö näkyy hieman vähentyneen, mutta mistään ratkaisevasta muutoksesta ei voi puhua jo tapausten pienen lukumääränkin vuoksi.

13. 5. 1932—31. 12. 1939 Turun HO tuomitsi yhteensä 58 valtiopetoksen valmisteluun rikosoikeudellisesti täysi-ikäisenä syyllistynyttä henkilöä vuodeksi kuritushuoneeseen. Kahdessa tapauksessa päätöksestä käy ilmi, ettei ehdollista rangaistusta voitu käyttää tuomitun aikaisemman rikollisuuden takia. Vuoden 1932 lainmuutoksen vaikutus ilmeni hyvin voimakkaana, sillä peräti 37 tapauksessa ehdollisen rangaistustuomion käyttö oli muutetun 4 §:n takia käynyt mahdottomaksi (tuomittu oli 21 vuotta täytettyään syyllistynyt valtiopetoksen valmisteluun 13. 5. 1932 jälkeen). Ehdollista rangaistusta käytettiin yhdessätoista niistä kolmestatoista tapauksesta, jolloin tuomittu rikosta tehdessään ei ollut täyttänyt 21 vuotta. Voidaan todeta, että HO määräsi rangaistuksen täytäntöönpanon ehdolliseksi melkein aina, jos se vain oli mahdollista.

Kuuden tuomitun rikollinen toiminta oli tapahtunut heidän täytettyään 21 vuotta, mutta ennen 13. 5. 1932. Näissä tapauksissa nousi esille lainmuutoksen taannehtivan soveltamisen ongelma. Tuomituista vain yksi selvisi ehdollisella tuomiolla; tämä päätös tehtiin 20. 5. 1932, siis tasan viikko lainmuutoksen jälkeen,[8] kun muissa myöhemmissä tapauksissa rangaistus määrättiin heti täytäntöönpantavaksi. Nämä tapaukset voisi tulkita siten, että tuomioistuin oli epävarma lain ajallisesta ulottuvuudesta ja varmuuden vuoksi ei käyttänyt ehdollisia rangaistuksia. Tätä

[8] HO:n p. 20. 5. 1932 n:o 1175 (THOA).

tulkintaa tukee se havainto, että HO 1930-luvulla hyvin mielellään määräsi valtiopetoksen valmistelusta tuomitun rangaistuksen ehdolliseksi. Osoituksena lievästä epävarmuudesta on myös KKO:n vuoden 1938 vuosikirjan selostusosassa oleva ratkaisu, jonka ainoana sisältönä on se, ettei vuoden 1932 lainmuutoksella ollut taannehtivaa vaikutusta.[9] Tässä esitetty tulkinta raukeaa kuitenkin siihen tosiseikkaan, että Mäntsälän kapinasta tuomitut rangaistukset useissa tapauksissa olivat ehdollisia (s. 336). Mistään virheestä ei tietenkään ollut kysymys, sillä HO saattoi vapaasti harkita, oliko rangaistus määrättävä ehdolliseksi vai ei.

Yhdeksäntoista syytettyä tuomittiin vuosina 1930—1935 Turun HO:ssa nuorena henkilönä tehdystä valtiopetoksen valmistelusta korkeintaan vuoden vapausrangaistukseen (liitetaulukko XIV). Yhdessä tapauksessa tuomittu oli syyllistynyt muihin rikoksiin, ja yhdistetty vapausrangaistus oli yli vuoden, joten ehdollinen rangaistustuomio ei tullut kysymykseen. Kuudelletoista rangaistus määrättiin ehdolliseksi (88,9 %), ja siis vain kahden vapausrangaistus oli heti pantava täytäntöön.

Avunannosta valtiopetoksen valmisteluun tuomittu vapausrangaistus oli 48 tapauksessa korkeintaan vuoden pituinen. Tuomitun aikaisempi rikollisuus oli kolmessa tapauksessa esteenä ehdollisen rangaistuksen käytölle, ja kolme tuomittua oli tehnyt rikoksensa 13. 5. 1932 jälkeen.

Taulukko IX

Turun HO:n avunannosta valtiopetoksen valmisteluun määräämien vapausrangaistusten ehdollisuus vuosina 1920—1932.

Vuosi	1920	-22	-24	-25	-26	-28	-29	-30	-31	-32	Yht.	%
Korkeintaan vuoden vapausrangaistuksia	2	1	16	6	2	7	5	1	1	1	42	100
Näistä ehdollisia	—	—	14	—	—	2	2	—	1	—	19	45,2

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1920—1932.

[9] KKO 1938 I 35.

Vaikka tapauksia on vähän, voi todeta, että tilanne oli sama kuin varsinaisten tekijöiden kohdalla. Ehdollisia rangaistustuomioita käytettiin ennen vuotta 1928 poikkeuksellisesti vain STP:n lakkauttamisjutussa. Avunantajat saivat tekijöitä harvemmin ehdollisen tuomion, mutta ero ei ole merkittävä.

Koska RL 11 luvun 4 a §:n rangaistusmaksimi oli neljä vuotta vankeutta, vuoden 1932 lainmuutos ei estänyt ehdollisten rangaistusten käyttöä. Korkeintaan vuoden vankeusrangaistuksia oli 162, mutta viidessä tapauksessa käy jo HO:n päätöksestä ilmi, ettei ehdollinen rangaistus tullut kysymykseen.

Taulukko X

Turun HO:n RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitetusta rikoksesta määräämien vankeusrangaistuksien ehdollisuus vuosina 1931—1939 (ei nuoret rikoksentekijät = RL 3: 2).

Vuosi	1931	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
Korkeintaan vuoden vankeusrangaistuksia	7	24	53	28	26	4	12	1	2	157	100
Näistä ehdollisia	3	12	37	19	16	4	7	—	1	99	63,1

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1931—1939.

Ehdollisten rangaistustuomioiden suhteellinen osuus (63,1 %) on suurin piirtein sama kuin valtiopetoksen valmistelusta määrättyjen ehdollisten rangaistusten osuus vuosina 1928—1931.

Kuudesta RL 11 luvun 4 a §:n nojalla tuomitusta nuoresta rikoksentekijästä viiden rangaistus määrättiin ehdolliseksi.

Hallituksen arvailut siitä, ettei Mäntsälän kapinallisia tuomittaisi ehdollisiin rangaistuksiin, osoittautuivat täysin virheellisiksi. 42 syytettyä tuomittiin korkeintaan vuoden vapausrangaistukseen. Neljä näistä oli samalla syyllistynyt virkarikokseen, ja Kosti Paavo Eerolainen oli tuomittu Rötkön ja Pekkalan kyydityksestä (s. 197), joten ehdollisen rangais-

tuksen edellytykset puuttuivat. Jäljelle jäi 37 tuomittua, ja näiden rangaistuksista Turun HO määräsi 32 ehdollisiksi (86,5 %).

Turun HO:ssa tuomittiin kyydityksistä yhteensä 165 henkilöä. Näistä 161 sai korkeintaan vuoden vapausrangaistuksen. 113 henkilöä tuomittiin yllyttäjänä tai varsinaisena tekijänä; kaikki paitsi kaksi olivat tehneet rikoksensa rikosoikeudellisesti täysi-ikäisinä. Näistä 93:n rangaistukset määrättiin ehdollisiksi (83,8 %), lisäksi molempien nuorina henkilöinä tuomittujen rangaistukset olivat ehdollisia. 48 henkilöä tuomittiin avunannosta toisen vapauden laittomaan riistämiseen, ja näistä kaikki paitsi kolme selvisivät ehdollisella rangaistuksella (93,8 %).

Edellä esitettyjen lukujen valossa on ymmärrettävää, että hallitus piti kyyditysten oikeudellista jälkiselvittelyä yleisen armahduksen luonteisena (s. 331). Koska Turun HO niin säännönmukaisesti määräsi rangaistuksen täytäntöönpanon ehdolliseksi, on syytä tarkastella niitä tapauksia, jolloin täytäntöönpanon lykkäystä ei myönnetty. Rajoitun lähinnä niihin päätöksiin, joissa kaikki rangaistukset olivat ehdottomia.

Turun HO:n VII osasto määräsi kahdessa päätöksessään syksyllä 1931, että kahdeksan alioikeuden ehdolliseksi määräämää rangaistusta oli pantava täytäntöön. Päätökset koskivat seitsemää tekijää ja yhtä avunantajaa.[10] Kaikkien vapausrangaistusten pituutta lyhennettiin samalla. Nämä olivat ainoat kyydityksiä koskevat jutut, jotka joutuivat tämän osaston ratkaistaviksi.

Ehdollisesta rangaistustuomiosta annetun lain 4 §:n muutos aiheutti mahdollisesti epävarmuutta ratkottaessa erästä kyydityksjuttua vuonna 1932. Koskenpään ym. KO oli huhtikuussa 1932 tuominnut neljä kyyditsijää kahden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja alistanut päätöksen Turun HO:n tarkasteltavaksi. HO teki päätöksensä 24. 5. 1932 ja määräsi rangaistukset täytäntöönpantaviksi, mutta alensi ne kuukaudeksi vankeutta.[11] Kesäkuussa 1932 kolmen Mikko Erichin kyyditsijän kuritushuonerangaistukset määrättiin pantaviksi täytäntöön, mutta tässä tapauksessa ei voinut olla kysymys uuden 4 §:n tulkinnasta, koska mui-

[10] HO:n p:t 4. 9. 1931 A.J. VII: 39 ja 7. 12. 1931 A.J. VII: 59 (THOA). HON G. Arrhenius ja asess. Th. Bergroth osallistuivat molempiin päätöksiin. Toisessa jutussa vähemmistöön jäänyt L. Kerppola olisi halunnut määrätä rangaistukset ehdollisiksi. Äänestyspöytäkirja HO:n ensiksi mainitun p:n kohdalla.

[11] HO:n p. 24. 5. 1932 A.J. I: 36 (THOA). Tuomitut valittivat KKO:een, joka määräsi rangaistukset ehdollisiksi. KKO:n p. 5. 12. 1932 n:o 3278 (KKOA).

den tuomittujen rangaistukset pysyivät ehdollisina.[12] Vuoden 1938 molemmissa päätöksissä rangaistukset oli pantava täytäntöön.

Valtiopetoksen valmistelua koskevissa päätöksissä ei mitenkään perusteltu ehdollisten rangaistustuomioiden käyttöä. Kyydityksiä koskevissa päätöksissä voitiin sen sijaan mainita, että rangaistukset olivat ehdollisia »rikoksen vaikuttimiin ja sen teossa ilmaantuneisiin asianhaaroihin nähden»,[13] tai (Hakkilan kyydityksjutussa) ottaen huomioon tuomittujen aikaisemman moitteettoman elämän, yhden tuomitun nuoruuden ja vaikuttimena kommunistisen maanpetoksellisen toiminnan vastustamista tarkoittavan liikkeen aikaansaaman kiihtymyksen.[14]

KiihotusL 7 §:n mukaan ei tämän lain nojalla tuomittua rangaistusta voitu tuomita ehdollisena. Säännös vaikuttaa Turun HO:n päätöstaltioiden valossa siinä mielessä turhalta, ettei RL 16 luvun 24 §:n nojalla tuomittua rangaistusta määrätty kertaakaan ehdolliseksi. Syynä tähän lienee vankeusrangaistuksen kanssa vaihtoehtoinen sakkorangaistus. Sakkorangaistusta käytettiin lievissä tapauksissa. Ehdollinen sakkorangaistus lienee harvinaisuus, vaikka laki ei sitä kielläkään, joten törkeimmissä tapauksissa tuomittu ehdollinen vankeusrangaistus olisi käytännössä ollut lievempi kuin sakkorangaistus. Koska KiihotusL sääti useissa kohdin ainoana seuraamuksena vankeutta, lain 7 § saattoi näin olla tarpeellinen.

Turun HO käytti runsaasti ehdollisia rangaistustuomioita tuomitessaan valtiopetoksen valmisteluri koksesta syytettyjä, ja erittäin runsaasti tuomitessaan Mäntsälän kapinallisia ja kyyditsijöitä. Vertailun vuoksi esitettäköön vielä yhteenvetona eri rikoksista tuomittujen ehdollisten rangastusten määrä ja suhteellinen osuus. Vertailukelpoisuuden lisäämiseksi olen ottanut mukaan vain vuosien 1928—1931 valtiopetoksen valmistelua ja sen avunantoa koskevat tapaukset. RL 11 luvun 4 ja 4 a §:ien nojalla tuomitut nuoret rikoksentekijät on sijoitettu yhteen ryhmään.

[12] HO:n p. 17. 6. 1932 A.J. II: 45 (THOA). KKO ei määrännyt rangaistuksia ehdollisiksi, mutta alensi ne ja muutti ne vankeusrangaistuksiksi. KKO:n p. 27. 2. 1933 n:o 612 (KKOA).

[13] HO:n p. 29. 5. 1931 A.J. I: 26 (THOA).

[14] HO:n p. 20. 1. 1931 A.J. II: 8 (THOA).

Taulukko XI
Turun HO:n eräistä poliittisista rikoksista tuomitsemien vapausrangaistusten ehdollisuus.

Rikos	Tapauksia	Ehdollisia	%
Valtiopetoksen valmistelu 1928—31	67	44	65,7
Avunanto valtiopetoksen valmisteluun 1928—31	14	5	35,7
RL 11:4 ja 4a (nuoret)	24	21	87,5
RL 11:4a	157	99	63,1
— — —			
Mäntsälän kapina	37	32	86,5
Kyyditykset (tekijät)	111	93	83,8
Kyyditykset (avunantajat)	48	45	93,8

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1928—1939.

Tiettyä eroa on havaittavissa tuomittujen äärivasemmistolaisten ja toisaalta tuomittujen äärioikeistolaisten rangaistusten ehdollisuuden määräämisessä. Selvää on, että eräiden RL 11 luvun 4 tai 4 a §:n nojalla ehdottomiin rangaistuksiin tuomittujen (kuten ilmeisesti myös muutamien kyyditsijöiden) aikaisempi rikollisuus esti ehdollisen rangaistuksen käytön, vaikka tämä ei ilmene päätöksestä. Tämä ei voi kuitenkaan kokonaan selittää eroa, sillä vuosina 1932—1939, kun 54 syytettyä tuomittiin ehdottomaan, korkeintaan vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen RL 11 luvun 4 a §:n nojalla, rikosrekisteriotteiden mukaan vain yhdessätoista tapauksessa ei olisi voitu käyttää ehdollista rangaistusta. Eron suurin syy on siinä, että kyydityksistä säännöllisesti määrätty rangaistuksen ehdollisuus tuskin vastasi lain tarkoitusta.

Turun HO käytti ensimmäisen kerran vuonna 1924 ja säännöllisesti vasta vuodesta 1928 ehdollisia rangaistustuomioita poliittisista rikoksista. Hallituksen esityksessä vuoden 1932 valtiopäiville annettiin tietoja ehdollisten rangaistustuomioiden määrästä vasta vuodesta 1924.[15] Tästä voinee

[15] Hallituksen esitys n:o 33 vuoden 1932 valtiopäiville, Valtiopäivät 1932, Asiakirjat I—II. Esityksen mukaan vuonna 1924 oli annettu 570 ehdollista rangaistustuomiota. Voi todeta, että näistä peräti 11,1 % (63) oli annettu STP:n lakkauttamisjutussa.

tehdä sen johtopäätöksen, ettei uutta lakia aluksi mielellään sovellettu, koska ehdollisten rangaistustuomioiden käyttö oli tuomioistuinten harkinnasta riippuvainen. 1920-luvun alkupuolella ehdollisten rangaistustuomioiden käyttö yleistyi, mutta vuoden 1932 lainmuutos katkaisi tämän kehityksen valtiopetoksen valmistelusta tuomittujen rangaistusten kohdalla. Kokonaisuuden kannalta ei valtiopetoksen valmistelusta tuomittujen rangaistusten ehdollisuudella ollut suurtakaan merkitystä, sillä vuoden kuritushuonerangaistusten käyttö väheni 1930-luvun alussa (s. 304). Vuoden 1932 lainmuutoksen merkitystä ei myöskään pidä yliarvioida tässä tapauksessa, sillä tuomioistuimet saattoivat melko vapaasti soveltaa RL 11 luvun 4 a §:ää 4 §:n sijasta ja siten määrätä rangaistuksen ehdolliseksi.

V OIKEUDENKÄYNNIT

A. OIKEUDENKÄYNTIEN KULUSTA

Turun HO joutui kommunistioikeudenkäynneissä [1] poikkeuksellisesti henkilökohtaiseen kosketukseen syytettyjen kanssa, koska se tällöin toimi ensimmäisenä oikeusasteena. Suuremmissa jutuissa HO:n omat tilat osoittautuivat liian ahtaiksi, ja jos jutussa oli monta vangittua, pidettiin istunnot Turun lääninvankilassa. Tällaista käytäntöä noudatettiin ainakin jo vuonna 1920.[2]

Menettely oli suullis-pöytäkirjallista,[3] ja oikeudenkäynnin tapahtumat, syyttäjien ja syytettyjen lausumat jne. merkittiin varsin tarkkaan pöytäkirjaan. HO:n pöytäkirjoista sekä jutun aikana kertyneestä kirjallisesta aineistosta, jollaisia olivat poliisitutkintapöytäkirjat, virkatodistukset ja syytetyiltä takavarikoidut paperit jne., tehtiin asiakirjavihko eli akti. Pääasiassa nämä aktit, joista suurin osa on tallella,[4] ovat tämän luvun esityksen pohjana.

Kuten muissakin törkeitä rikoksia koskevissa jutuissa noudatettiin kommunistioikeudenkäynneissäkin inkvisitorista menetelmää.[5] Tämän menetelmäperiaatteen mukaan syytteet olivat usein melko ylimalkaisia

---

1 Oikeudenkäynti, jossa äänivasemmistolainen oli syytteessä RL 11 luvun 4 tai 4 a §:ssä, 12 luvun 5 §:ssä tai VSalIlmA:ssa mainitusta rikoksesta.

2 HO:n p:n 19. 3. 1920 n:o 405 akti n:o s. 544 S.D. 1920 (VA).

3 Ks. *Tirkkonen* I, s. 121 s.

4 Eräät aktit, joista tärkein on Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutun asiakirjavihko, ovat kokonaan kadonneet. Toisissa tapauksissa akti tosin on jäljellä, mutta se on puutteellinen. STP:n lakkauttamisjutun ja STPP:n toimihenkilöitä koskevan jutun asiakirjavihkot sisältävät vain HO:n pöytäkirjan, mutta eivät liitteitä.

5 Inkvisitorisesta menetelmästä, ks. *Tirkkonen* I, ss. 111—115 ja II, ss. 453—455.

ja syyttäjien toiminta oikeudenkäyntien aikana verrattain passiivista (s. 348). Yritettiin myöskin saada syytetty tunnustamaan (s. 385). Inkvisitoriseen menetelmään kuului, että syytettyjä kuulusteltiin erikseen,[6] ja vasta sen jälkeen, jos heidän kertomuksensa poikkesivat toisistaan, pidettiin ristikuulustelu.[7] Käsittelyn alussa ja lopussa syytetyt olivat yhtä aikaa läsnä oikeudessa, ja tämä mahdollisti Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutun oikeuskäsittelyn lopussa vuonna 1926 sattuneen välikohtauksen (s. 369).

Hongan mielestä Turun HO:n työskentely oli kankeaa, muodollista ja hidasta.[8] Inkvisitoriseen prosessiin liittyi lykkäysjärjestelmä,[9] ja tätä käytettiin ahkerasti. Jutun jatkuva lykkääminen oli vangituille henkilöille erittäin raskasta, etenkin kun HO vain harvoin teki RL:n silloisen 3 luvun 11 §:n mukaan harkinnanvaraisen vähennyksen rangaistuksesta pitkän tutkintavankeuden perusteella. Lykkäyspyyntö saattoi muodostua aseeksi syyttäjän kädessä, sillä kun eräässä jutussa vuonna 1931 syytetty ensin osittain kiisti kanteen, hän myöhemmin myönsi sen oikeaksi, jotta syyttäjä peruuttaisi lisäselvityksen hankkimista varten tekemänsä lykkäyspyynnön.[10] HO ei kuitenkaan aina myöntänyt lykkäystä, sillä kun syyttäjä eräässä jutussa vuonna 1939 pyysi lykkäystä vain kirjallisen vastineen laatimista varten, HO hylkäsi pyynnön, koska syytetyt vastustivat sitä.[11]

Myös vapaalla jalalla oleville syytetyille, jotka asuivat muualla, oli oikeuskäsittely hankalaa, koska heidän oli pakko OK 15 luvun 1 §:n mukaan olla henkilökohtaisesti läsnä HO:ssa. Esimerkiksi vuonna 1931 valtiopetoksen valmistelusta syytetty helsinkiläinen satamatyömies oli poissa asian ensimmäisestä oikeuskäsittelystä, koska hänellä ei ollut ollut rahaa matkalippuun.[12]

---

6 Esim. HO:n p:n 20. 5. 1932 n:o 1175 akti 1932 Hak.D. 190: 2 (THOA).

7 Esim. HO:n p:n 1. 7. 1935 n:o 990 a akti n:o 1115/466 V.D. 1935 (KKOA, säilytetään yhdessä HO:n p:n 12. 7. 1935 n:o 995 aktin kanssa).

8 *Honka*, s. 106.

9 *Tirkkonen* I, s. 121.

10 HO:n p:n 5. 3. 1931 n:o 624 akti n:o 544/187 V.D. 1931 (VA).

11 HO:n p:n 22. 3. 1939 n:o 449 akti n:o 553/232 V.D. 1939 (KKOA).

12 HO:n p:n 19. 1. 1934 n:o 32 akti 1933 Hak.D. 211: 3 (THOA).

B. SYYTTÄJISTÖN TOIMINTA

Rikoksia käsittelevässä luvussa on jo eräiltä osin kosketeltu Turun HO:n syyttäjistön eli kanneviskaalinviraston toimintaa. Todettiin myös, että virallinen syyttäjä legaliteettiperiaatteen vallitessa oli velvollinen nostamaan syytteen kaikista hänen tietoonsa tulleista rikoksista (s. 78). Ennen kuin käyn tarkastelemaan syyttäjien toimintaa oikeudenkäyntien aikana, on syytä selvittää, kenen määräyksestä valtiorikosjutut pantiin vireille.

Suurimmat kommunistioikeudenkäynnit pantiin vireille korkeimpien poliittisten päätöksentekijöiden toimesta. Oikeusministeri Otto Åkesson antoi elokuussa 1923 pidättää STP:n johtavat toimihenkilöt ja määräsi heidät pantavaksi syytteeseen. Hallituksessa oli neuvoteltu toimenpiteestä aikaisemmin, mutta varsinaisesti hallitus hyväksyi pidätykset vasta jälkikäteen.[1] Se teki kesällä 1930 päätöksen STPP:n kansanedustajien vangitsemisesta.[2] — Valtioneuvosto siirsi vuonna 1926 Hornborgin asian oikeusministerille ja oikeuskanslerille, jotka yhdessä päättivät syytteen nostamisesta.[3] Oikeuskansleri oli vaatinut syytteen nostamista Björkmania ja Sundblomia vastaan.[4] SSTP:n perustamisjutun syyte perustui kokonaan oikeuskanslerin kanneviskaalinvirastolle lähettämään kirjelmään.[5]

Kanneviskaalinvirasto oli sidottu niissä tapauksissa, joissa syytekehotus oli tullut korkeammalta taholta. Oikeuskansleri korkeimpana syyttäjäviranomaisena valvoi muutenkin tarkkaan kanneviskaalinviraston toimintaa ja saattoi tiedustella, kuinka pitkälle valtiopetoksen valmistelua koskeva syyte oli edistynyt[6] tai kuinka tällaisessa jutussa oli

---

1 *Jutikkala*, s. 34. Esimerkkinä sosialistien yleisestä leimaamisesta maanpettureiksi on se, että Jutikkala virheellisesti mainitsee syytteen koskeneen maanpetosta.

2 *Hyvämäki* 1964 I, s. 161.

3 *Relander* I, s. 241 s. Hallituksessa oltiin erimielisiä syytteen nostamisesta. Syytettä perusteltiin sekä juridisilla (lain on oltava kaikille sama) että poliittisilla argumenteilla (välikysymyksen pelko jne.). Relander I, ss. 235—242.

4 HO:n p. 27. 7. 1920 n:o 922 (TMA).

5 *Honka*, s. 123.

6 Esim. oikeuskanslerinviraston kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 22. 12. 1919 (TMA).

käynyt.[7] Oikeuskanslerilta ja oikeusministeriltä tuli joskus myös ohjeita siitä, oliko valitettava jostakin HO:n päätöksestä (s. 387).

Vaikka HO:n syyttäjien oli pakko nostaa syyte, heidän oli kuitenkin mahdollista syytekirjelmässä tuoda julki oma mielipiteensä. Etenkin Pekka Westerling käytti syyttäjänä ollessaan tätä mahdollisuutta. Autonomian aikana hän meni parissa valtiosalaisuuksien ilmaisemista koskeneessa asiassa jopa niin pitkälle, ettei hän nostanut mitään syytettä, vaan jätti HO:n harkittavaksi, voitiinko asia jättää sillensä.[8] Eräässä virkasyytejutussa vuonna 1925 Westerling ilmoitti syytekirjelmässään olevansa »pakotettu nostamaan syyte».[9] Kommunistioikeudenkäyntien syytekirjelmissä ei kuitenkaan ole havaittavissa merkkejä siitä, että syyttäjä olisi epäillyt syytteen aiheellisuutta. Honka onkin muistelmissaan todennut, että hän oli asennoitunut vakaumuksellisesti kommunismia vastaan eikä pitänyt toimimista syyttäjänä kommunistioikeudenkäynneissä periaatteessa vastenmielisenä.[10]

Kanneviskaalinviraston asema oli hieman toinen, jos tutkimusasiakirjat tulivat suoraan EK:sta. Syyttäjällä oli tällöinkin tosin yleinen syyttämisvelvollisuus, mutta EK:lla ei ollut valtaa määrätä syytteiden nostamisesta, vaan se vain lähetti asiakirjat syytetoimenpiteitä varten. En ole säilyneistä asiakirjoista löytänyt ainoatakaan varmaa tapausta, jolloin kanneviskaalinvirasto olisi jättänyt nostamatta syytteen äärivasemmistolaista vastaan EK:sta tulleiden asiakirjojen pohjalta.[11] Sen sijaan EK näyttää ylittäneen toimivaltansa ja itse ratkaisseen, oliko syyte nostettava vai ei. EK:sta lähetettiin kanneviskaalille 17. 1. 1933 päivätty kirje, jossa mainittiin, että oli kymmenkunta SKNL:n solujen jäsentä, joita voitaisiin syyttää, mutta kun he olivat nuoria 16—17-vuotiaita tyttöjä ja poikia ja

---

7 Esim. oikeuskanslerinviraston kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 5. 7. 1926 (TMA).

8 HO:n p:t 25. 10. 1915 n:ot 955 ja 956 (TMA). Painoasiain ylihallitus oli lähettänyt syytepyynnöt Turun HO:lle.

9 HO:n p. 28. 5. 1925 n:o 623 (TMA). Mm. Turun HO:n asess. L. Kerppola oli syytteessä.

10 *Honka*, s. 122.

11 Vuonna 1928 kanneviskaalinvirasto palautti EK:lle erästä työmiestä koskevat kuulustelupöytäkirjat, mutta tapaus saattaa liittyä kansalaissotaan. EK:n kirje 24. 3. 1928/1148, jossa on syytepyyntö ja merkintä, että asiakirjat palautettiin 17. 4. 1928 (TMA).

kun useat katuivat, niin kuulustelupöytäkirjat oli jätetty ad acta.[12] Kun syyttäjät säännönmukaisesti nostivat syytteen EK:sta tulleen aineiston perusteella ja kun EK:n johto piti yhteyttä hallitukseen,[13] ei liene liioiteltua sanoa, että kommunistioikeudenkäyntien vireillepano viime kädessä riippui EK:sta.

Eräässä tapauksessa Turun HO:n kanneviskaalinvirasto ei suostunut nostamaan syytettä valtiopetoksen valmistelusta, kun EK oli vanginnut Antti Salamaa -nimisen henkilön,[14] joka ei kuulunut äärivasemmistoon. EK:n kirjeen yhteydessä säilytetään TMA:ssa ilmeisesti kanneviskaalinvirastossa syntynyttä muistiota. Koska muistio hyvin kuvannee syyttäjien suhtautumista RL 11 luvun 4 §:n tulkintaan, se ansaitsee tulla tässä kokonaisuudessaan toistetuksi.

»1) Keväällinen tapaus edellyttäisi, että suojeluskunnat nousisivat aseisiin V:n [vastaajan?] toimenpiteitten johdosta, jolloin V:n toiminta olisi avunantoa tai yllytystä

2) Valmistelun käsitteeseen kuuluu että valmistelija aikoo tehdä päärikoksen

3) Jos tarkoitus että muut tekevät pääteon ovat valmistelut vaan avunantoa päärikokseen

4) Vasta julistusten jakelu mahdollisesti sisältäisi valmistelun. Vaara määrää valmistelun rangaistavuuden

5) Kun teko edellyttää että *muut* tekisivat pitäisi olla selvitystä, että jokin järjestö, joka aikoisi tehdä tai jonka ohjelmaan kuuluisi valtiopetos

6) Kommunistien suhteen on asia toisin, heillä on järjestö joka ajaa tuota asiaa.»[15]

Muistio osoittaa, että syyttäjistö oli hyvin perillä rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa esitetyistä RL 11 luvun 4 §:n tulkintaohjeista, mutta nämä eivät koskeneet kommunisteja, koska »heillä on järjestö». EK ilmoitti myöhemmin, että Salamaa oli laskettu vapaalle jalalle.[16]

---

12 HO:n p:n 24. 2. 1933 n:o 389 akti 1933 Hak.D. 206: 2 ja 3 (THOA).

13 *Relander* II, s. 62 ja s. 298 s.

14 EK:n kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 16. 12. 1929/3847 (TMA).

15 Turun HO:n vesileimalla varustetulle paperille kirjoitettu päiväämätön ja allekirjoittamaton muistio (TMA).

16 EK:n kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 21. 12. 1929/3926 (TMA).

Syyttäjistön toiminnan selostaminen jäisi puutteelliseksi ilman hieman laajempaa perehtymistä EK:n toimintaan. EK pyrki monin tavoin tukemaan syyttäjiä. EK:ssa laadittiin laajoja, usein varsin subjektiiviseen sävyyn kirjoitettuja muistioita kommunistien ja sosialistien toiminnan eri muodoista, kuten opintoyhdistystyöstä,[17] ammatillisista keskusneuvostoista ja Puna-avusta.[18] Tärkeimmät muistiot painettiin valtioneuvoston kirjapainossa.[19] Lisäksi EK julkaisi säännöllisesti ilmestyneitä tiedonantoja. Erään jutun aktissa oleva EK:n tiedonanto on merkitty salaiseksi, joten on tuskin luultavaa, että syytetty lainkaan sai tutustua siihen.[20] Jossakin muistiossa EK jopa vaati rangaistusta syytetyille, mikä ei kyllä kuulunut sen tehtäväpiiriin.[21]

Turun HO:n syyttäjillä oli huomattavaa apua EK:n muistioista. Joskus muistio jätettiin sellaisenaan oikeuteen,[22] tai sitten syyttäjä laati EK:n muistioon perustuvan promemorian.[23] Nestori Parkkari kertoo, että kun Oulussa ryhdyttiin lakkauttamaan siellä toiminutta nuorisoklubia, EK:n paikallinen päällikkö tilasi Helsingin pääosastolta »lyhyen ja asiallisen» muistion, jota kaupunginviskaali voisi pitää runkona syytekirjelmässään. Pyyntöä perusteltiin sillä, että kaupunginviskaali ei tuntenut kommunistisen järjestöjen toimintaa juuri lainkaan ja toivoi tämän vuoksi saavansa koko syytekirjelmän EK:sta. Huvittavinta EK:n paikallisen päällikön kirjeessä oli toteamus, että nuorisoklubin johtokunnan jäsenten kuulustelemisesta ei ollut ollut sanottavaa hyötyä, koska nämä eivät yleensä itsekään olleet tietoisia järjestönsä rikollisuudesta.[24]

---

17 HO:n p:n 1. 12. 1930 n:o 2169 akti 1930 Hak.D. 182: 1 (TMA).

18 HO:n p:n 31. 5. 1933 n:o 1020 akti n:o 1147/438 V.D. 1933 (VA).

19 Esim. alaviitteessä 17 mainitussa aktissa oleva opintoyhdistystoimintaa koskeva EK:n muistio on painettu valtioneuvoston kirjapainossa vuonna 1930.

20 HO:n p:n 7. 4. 1933 n:o 732 aktissa 1933 Hak.D. 208: 3 oleva EK:n ammattiyhdistysliikkeestä laatima tiedonanto 2. 9. 1931 n:o 225 (THOA).

21 HO:n p:n 8. 10. 1931 n:o 2272 akti 1931 Hak.D. 191: 7 (THOA).

22 HO:n p:n 14. 11. 1930 n:o 1950 akti 1930 Hak.D. 181: 9 (TMA).

23 HO:n p:n 23. 12. 1930 n:o 2488 akti 1930 Hak.D. 185: 3 (TMA).

24 *Parkkari*, s. 198. Parkkari on lainannut kirjettä osittain sanatarkasti. En ole voinut tarkistaa lainauksen tarkkuutta, koska en ole Suojelupoliisissa vallitsevan tilanahtauden takia saanut lupaa tutustua siellä säilytettävään EK:n arkistoon.

EK pyrki tuomaan julki omia mielipiteitään myös kuulustelupöytäkirjoissa. Kuulustelua selostavan tekstin lomaan sijoitettiin »merkintöjä»,[25] joissa esitettiin kuulustelijan omaa näkemystä asiasta sekä yleisiä tietoja kommunistisesta toiminnasta. Syytettyjen avustajat suhtautuivat hyvin kriittisesti näihin »merkintöihin». HA Asser Salo totesi muistiossaan, että EK:n »merkinnät» sisälsivät rohkeita väitteitä.[26] Asioitsija K. E. Haanpään muistiossa lausuttiin, että jutun poliisitutkintapöytäkirja ei niinkään paljon sisältänyt syytettyjen kertomuksia vaan pääasiassa EK:n »merkintöjä», kuten että syytetty oli ollut »levoton» tms.[27] Lakit. yo Jorma Tuominen esitti laatimassaan muistiossa, että EK käytti nokkelasti mielikuvitusta ja vääriä asiatietoja ja että »merkinnöillä» pyrittiin oikeuden jäsenten mielipiteiden ennakkomuokkaukseen. Muistiossa todettiin lisäksi, että EK ylitti »merkinnöillään» tehtävänsä ja toimivaltuutensa ja että EK:n miehet eivät voineet poliisitutkintapöytäkirjoihin todistaa mitään.[28] Vaikka avustajat tietenkin olivat subjektiivisia, voidaan heidän huomautuksiaan tässä asiassa pitä asiallisina. — Mainittakoon myös, että Hiitonen on teoksessaan suhtautunut hyvin kriittisesti EK:n »merkintöihin» ja sen toimintaan yleensä.[29]

EK lienee usein ollut tiiviissä yhteistyössä Turun HO:n kanneviskaalinviraston kanssa. Yhteydenpito tapahtui ainakin osittain suullisesti, joten siitä ei jälkeenpäin voida saada tietoja asiakirjoista. EK:n vanhempi apulaispäällikkö Ville Pankko (Bang) ilmoitti kirjeessä vuonna 1930 haluavansa suullisesti Helsingissä keskustella kanneviskaalinviraston edustajan kanssa STPP:n lakkauttamisjutusta, koska tällainen menetelmä oli käytännöllisempi kuin laajojen asiakirjojen lähettäminen.[30] Joskus EK esitti suoraan, että kanneviskaalinviraston oli ryhdyttävä tiettyyn toimenpiteeseen. Pankon allekirjoittamassa kirjeessä pyydettiin vuonna 1930, että Turun HO:n kanneviskaalinvirasto ryhtyisi toimeen valtiopetoksen valmistelusta vuonna 1929 tuomitun Paavo Lehdon ehdollisen kuritushuo-

---

25 Kuulustelupöytäkirjassa olevat EK:n omia havaintoja sisältävät osat aloitettiin sanoilla »Merkitään, että . . .».

26 HO:n p:n 28. 3. 1930 n:o 512 akti n:o s. 574 S.D. 1930 (VA).

27 HO:n p:n 1. 5. 1935 n:o 671 akti n:o 872/363 V.D. 1935 (KKOA).

28 HO:n p:n 7. 9. 1934 n:o 1177 akti n:o 1280/508 V.D. 1934 (KKOA).

29 *Hiitonen*, s. 534. Laaja luku teoksessa käsittelee vain EK:n ja Valpon toimintaa. Hiitonen, ss. 508—545.

30 EK:n kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 6. 8. 1930/2611 (TMA).

nerangaistuksen täytäntöönpanemiseksi. Perusteluna esitettiin, että Lehto edelleen villitsi työläisiä mm. järjestämällä lokakuun vallankumouksen 12-vuotispäivän juhlatilaisuuden ja siten vietti sellaista »muuten pahantapaista elämää», kuin ehdollisesta rangaistustuomiosta annetun lain 5 §:ssä mainittiin.[31]

EK oli muodollisesti puolueeton tutkimuselin. Kuitenkin se asettui käytännössä voimakkaasti tukemaan syyttäjistöä ja kommunisminvastaista toimintaa yleensä. Tämä kallistuminen tiettyyn suuntaan aiheutti sen, ettei EK:n esittämää aineistoa aina voida pitää täysin luotettavana.

Syytteen ajaminen kommunistijutuissa oli Turun HO:n kanneviskaalin virkavelvollisuus. Suurempia juttuja varten määrättiin kuitenkin joku muu HO:n virkamies ajamaan syytettä, koska nämä jutut edellyttivät vapauttamista muista virkatehtävistä. HO teki käytännössä päätöksen, mutta muodollisesti oli saatava oikeuskanslerin hyväksyminen.[32] Honka kertoo muistelmissaan, että hän joutui 1920-luvulla toimimaan HO:n määräämänä virallisena syyttäjänä useimmissa kommunistijutuissa. Syynä tähän Honka esittää, että HO luultavasti piti toimivaa asianajajaa sopivampana esiintymään suullisessa käsittelyssä kuin vain kirjalliseen esitykseen tottuneita virkamiehiä. Honka lisää, että HO:n virkamiehet vieroksuivat tätä tehtävää, osaksi sen vaatiman esiintymisen, osaksi asioiden huomiota herättävän laadun takia. Mahdollisuutta kieltäytymiseen ei ollut, eikä Hongan mielipidettä edes ollut tiedusteltu.[33] Honka joutui ajamaan jo syytteen SSTP:n perustamisjutussa vuonna 1920 hoitaessaan kanneviskaalin virkaa.[34] Lisäksi hän toimi syyttäjänä mm. Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutussa vuonna 1926 ja Taimen jutussa vuonna 1928.[35] Ollessaan kanneviskaalina vuosina 1934—1935 Honka toimi jälleen syyttäjänä useissa kommunistioikeudenkäynneissä.[36]

Toiminta oikeudenkäynneissä loi Hongalle asiantuntijan maineen.

---

31 EK:n kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 17. 1. 1930/218 (TMA).

32 Useita oikeuskanslerin kirjeitä Turun HO:lle 1920- ja 1930-luvulla (TMA).

33 *Honka*, s. 122.

34 *Honka*, s. 122 s. ja HO:n p. 17. 12. 1920 n:o 1616 (TMA).

35 *Honka*, s. 123 s. ja HO:n p:t 2. 6. 1926 n:o 661 ja 1. 9. 1928 n:o 851 (TMA).

36 *Honka*, s. 130 s.

Hän kertoo, että hänet kesällä 1930 haettiin Helsinkiin antamaan lausuntonsa siitä, johtaisiko STPP:n kansanedustajien syytteeseen asettaminen myös heidän tuomitsemiseensa. Honka vastasi myöntävästi, mutta hallitus katsoi vielä tässä vaiheessa, ettei se voinut ryhtyä mihinkään toimenpiteisiin.[37]

Tässä ei ole syytä luetella kaikkia kommunistioikeudenkäynneissä syyttäjinä toimineita henkilöitä. Mainittakoon, että kanneviskaalinapulainen Axel Uggeldahl toimi syyttäjänä STP:n lakkauttamisjutussa vuonna 1924,[38] vt. kanneviskaali, notaari Kaarlo Wahnlund STPP:n kansanedustajia ja toimihenkilöitä koskeneessa jutussa vuonna 1930[39] ja kanneviskaali Verner Osvald Järnström vuoden 1933 suuressa kommunistioikeudenkäynnissä, jossa oli 78 syytettyä.[40]

Syyttäjät eivät oikeudenkäyntien aikana juuri antautuneet keskusteluihin syytettyjen tai heidän avustajiensa kanssa. Syytettyjen ja avustajien vastineet voitiin kuitata sillä, etteivät ne »ansainneet huomiota».[41] Uggeldahlin lausuma STP:n lakkauttamisoikeudenkäynnissä tuntuu oudolta. Hän katsoi tarpeettomaksi vastata syytettyjen avustajan vastineeseen, koska siinä käsiteltiin pelkkää oikeuskysymystä.[42] Syyttäjät esittivät harvoin syytekirjelmän lisäksi mitään kirjallisia lausumia oikeudessa, ja joskus syyttäjä tyytyi vain vaatimaan mitä ankarinta rangaistusta.[43] Honka kuitenkin katsoi velvollisuudekseen uhrata työtä ja vaivaa kirjallisen loppulausunnon laatimiseen Taimen jutussa.[44] Lausunto, joka osittain on painettuna Hongan muistelmissa, on asiallinen, ja siinä selvitetään myös RL 11 luvun 4 §:n tulkintakysymystä.[45] Olisin valmis väittä-

---

37 *Honka*, s. 132.

38 HO:n p. 12. 5. 1924 n:o 764 (TMA).

39 HO:n p. 28. 10. 1930 n:o 1766 (THOA).

40 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).

41 HO:n p:n 29. 5. 1934 n:o 935 akti 1934 Hak.D. 212: 5 (THOA).

42 HO:n p:n 12. 5. 1924 n:o 764 akti n:o ss. 655—658 S.D. 1924 (VA).

43 HO:n p:n 10. 12. 1930 n:o 2312 akti 1930 Hak.D. 185: 2 (TMA).

44 *Honka*, s. 127.

45 *Honka*, ss. 127—130 ja HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

mään, että Hongan toiminta syyttäjänä kohosi laadullisesti muiden toiminnan yläpuolelle.

Joidenkin syyttäjien esiintymistä voi sitä vastoin tuskin pitää asiallisena. Kun eräs syytetty väitti, että hänen jäsenyytensä työväenyhdistyksessä oli lakannut, koska hän ei ollut maksanut jäsenmaksuaan, syyttäjänä toiminut Verner Osvald Järnström tyytyi pöytäkirjan mukaan toteamaan, että syytetty siinä tapauksessa varmaan oli »kunniajäsen» poliittisten ansioidensa takia.[46] Eräässä toisessa jutussa oli Järnströmin mielestä raskauttavaa, että syytetty oli ottanut osaa Moskovassa pidettyihin Spartakiaadeihin vuonna 1928. (Syytetty oli saanut neljännen palkinnon uimahypyissä.)[47] Vuoden 1930 poliittinen ilmapiiri lienee vaikuttanut myös syyttäjiin. Valituksessaan KKO:een Kaarlo Wahnlund vaati kovempaa rangaistusta Eino Pekkalalle ja väitti, että tämä oli saanut rahaa Neuvostoliiton lähettiläältä, sekä liitti valitukseensa uutisen Uudesta Suomesta. Oikeuskansleri kuuli ulkoasiainministeriön pyynnöstä Wahnlundia, »joka silloin ei voinut esittää pätevää perustetta sanotulle väitteelleen».[48] Wahnlund suhtautui erittäin kielteisesti myös syytettyjen avustajaan Georg Brantingiin (s. 356).

Syyttäjät eivät mielellään perustaneet syytettään vuonna 1931 säädettyyn RL 11 luvun 4 a §:ään (liitetaulukko III). Wahnlund perusteli eräässä jutussa 4 a §:n soveltumattomuutta sillä, että sen sanamuodon mukaan sitä oli käytettävä vain, jollei muualla ollut säädetty ankarampaa rangaistusta. Hän esitti myös sen tulkinnan, että RL 11 luvun 4 § koski salaista ja 4 a § julkista toimintaa.[49] Esimerkkinä syyttäjän hieman oudosta laintulkinnasta voi mainita, että kanneviskaali Jarl Öhberg yritti vuonna 1933 saada syytetyn tuomituksi myös tämän lapsuudenaikaisesta toiminnasta sillä perusteella, että kun kysymyksessä oli jatkettu rikos, niin syytetty oli rikosoikeudellisesti vastuussa myös toiminnastaan, jota hän oli harjoittanut, ennen kuin hän oli täyttänyt 15 vuotta.[50]

Syyttäjien asennoitumista syytettyjen avustajiin ja todisteluun selostetaan jäljempänä (ss. 355 ja 384).

---

46 HO:n p:n 21. 4. 1932 n:o 909 akti 1932 Hak.D. 188: 1 (THOA).

47 HO:n p:n 3. 4. 1933 n:o 684 akti 1933 Hak.D. 207: 5 (THOA).

48 HO:n p:n 28. 10. 1930 n:o 1766 akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA).

49 HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).

50 HO:n p:n 19. 12. 1933 n:o 1920 akti 1933 Hak.D. 219: 8 (THOA).

C. PUOLUSTUS

1. Avustajat

a. avustajien käyttö

Syytetyn puolustus oli tutkittavana aikana lainsäädännössä epätyydyttävästi järjestetty.[1] Ei ollut mitään mahdollisuuksia määrätä pakollista, lainopillista avustajaa, ja ensimmäinen laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä säädettiin vasta vuonna 1955.[2] Avustajan kustantaminen oli varattomalle henkilölle mahdotonta, kuten eräs syytetty totesi itse laatimassaan vastineessa vuonna 1920.[3] OK 15 luvun 9 §:n mukaan tuomari saattoi määrätä yleisesti asianajotointa harjoittavan henkilön maksutta auttamaan köyhiä oikeuden edessä,[4] mutta Tirkkonen totesi vuonna 1948, että säännöksen merkitys oli käytännössä jäänyt vähäiseksi, koska tuomarit eivät olleet halukkaita rasittamaan asianajajia tällaisilla palkattomilla tehtävillä.[5] Turun HO sovelsi poliittisissa oikeudenkäynneissä vain muutamia kertoja OK 15 luvun 9 §:ää. Esim. vuonna 1920 se määräsi Mannerheimin murhasuunnitelmasta ym. syytetyn Aleksanteri Weckmanin pyynnöstä lakit. kand. Karl Magnus Kyrklundin tälle avustajaksi[6] ja vuoden 1934 vakoilujutussa syytetylle Arvid Jakobssonille HA Frans Johannes Leinon avustajaksi.[7]

On oletettavaa, että taloudellisten seikkojen lisäksi eräs toinen ilmiö, jota voitaisiin kutsua leimautumisen peloksi, vaikeutti avustajien saantia. Esimerkiksi törkeitäkään henkirikoksia koskevissa jutuissa avustajan ei tarvitse pelätä, että yleinen mielipide samaistaa hänen asennoitumisensa syytetyn asennoitumiseen. Jos sitä vastoin sama juristi toistuvasti puolusti kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjä, oli hyvin lähellä se vaara, että avustajaakin vähitellen ruvettiin pitämään kommunismille myötämielisenä. Lisäksi suurin osa asianajajakunnasta lienee kannattanut porvarillisia puolueita, joten heidän mielestään »rikollisten maapettureiden»

1 *Tirkkonen* I, s. 375.
2 L 6. 5. 1955/212.
3 HO:n p:n 30. 7. 1920 n:o 926 akti n:o s. 1037 S.D. 1920 (VA).
4 L 31. 12. 1917/119.
5 *Tirkkonen* I, s. 375.
6 HO:n p:n 15. 10. 1920 n:o 1157 akti n:o s. 46 S.D. 1921 (VA).
7 HO:n p:n 28. 3. 1934 n:o 501 akti n:o 750/291 V.D. 1934 (KKOA).

puolustaminen oli vastenmielistä. Poliittisen asennoitumisen merkitystä kuvannee myös se seikka, että kun äärivasemmistolaisilla oli ilmeisiä vaikeuksia saada avustajia, niin maan asianajajakunnan valiot matkustivat Turkuun puolustamaan Mäntsälän kapinasta syytettyjä.[8]

Äärivasemmistolaisten avustaminen vaati sisäpoliittisesti kiihottuneimpina aikoina melkoista rohkeutta. HA Asser Salo, joka oli kantajan asiamiehenä vaasalaisen Työn Äänen kirjapainon särkemistä koskevassa jutussa, riistettiin RO:n edessä maaherran suojeluksesta, heitettiin autoon ja kuljetettiin Viitasaaren kirkolle. Matkalla hänet pakotettiin allekirjoittamaan sitoumus, ettei hän enää saapuisi Etelä-Pohjanmaalle.[9] STPP:n kansanedustajia ja toimihenkilöitä vastaan vuonna 1930 käydyssä jutussa esiintynyt ruotsalainen asianajaja Georg Branting joutui myös eräänlaisen kyydityksen uhriksi, sillä Johan Helon kertoman mukaan lapuanliikkeen kannattajat tunkeutuivat Brantingin hotellihuoneeseen, riistivät häneltä passin ja kuljettivat hänet ruotsinlaivaan.[10] Branting esiintyi viimeisen kerran Turun HO:ssa 9. 10. 1930 ja ilmoitti seuraavana päivänä HO:lle luopuvansa avustajan toimestaan.[11] Mainittakoon vielä, että Hiitosen mukaan HA Vilho Joutsenlahti joutui vähäksi aikaa suljetuksi mielisairaalaan, mahdollisesti sen takia, että hän oli esiintynyt puolustuksen avustajana Antikaisen murhajutussa.[12]

Tässä esitetyt seikat huomioon ottaen on melko yllättävää, että tunnetuissa tapauksissa (tiedot puuttuvat 53 tapauksessa) peräti 55,7 prosentilla kommunistioikeudenkäynneissä syytetyistä oli ainakin jossain vaiheessa oikeudessa esiintynyt avustaja (1 611 syytettyä, joista 898 henkilöllä oli avustaja). 104 syytetyllä oli enemmän kuin yksi avustaja. Tilanne muuttuu kuitenkin toiseksi, jos tutkitaan käytettävissä olleiden avustajien lukumäärää ja heidän saamaansa koulutusta.

Liitetaulukosta XIX ilmenee, ketkä kommunistioikeudenkäynneissä esiintyivät avustajina. Vain kahdeksan juristia puolusti vähintään kymmentä syytettyä, ja näistä juristeista ainoastaan kaksi (HA Frans Johan-

8 HO:n p:n 14. 11. 1932 n:o 1981 akti n:o 104/38 V.D. 1933 (VA).
9 *Hyvämäki* 1964 I, s. 157 s.
10 *Helo*, s. 46 s.
11 HO:n p. 17. 11. 1930 n:o 1957 (THOA).
12 *Hiitonen*, s. 349 s.

nes Leino ja HA Asser Salo) esiintyi useammassa kuin kolmessa oikeudenkäynnissä. HA Vilho Joutsenlahden tilille tulee suurin määrä päämiehiä (192), mutta tämä johtuu siitä, että hän toimi kaikkien tuomittujen avustajana STP:n lakkauttamisoikeudenkäynnissä. Hiitonen väittää, että syytetyt kyllä olisivat voineet maksaa asianajopalkkiot, mutta ettei kukaan muu kotimainen asianajaja kuin suhteellisen tuntematon Joutsenlahti suostunut heidän avustajakseen.[13] VT Sigurd Mårtensson osallistui kuitenkin 32 syytetyn puolustukseen.[14]

Valtaosa useammin avustajana esiintyneistä oli aatteellisesti lähellä syytettyjä. Asser Salo ja Eino Pekkala olivat STPP:n kansanedustajia.[15] Eino Pekkala tuomittiin itse valtiopetoksen valmistelusta vuonna 1930. Pekkalan asianajajanura jäi tutkittavana aikana melko lyhyeksi, sillä hänet tuomittiin myös jo vuonna 1920 SSTP:n perustamisesta, ja suurimman osan 1920-luvusta hän oli vailla kansalaisluottamusta. Asser Salo sen sijaan siirtyi Neuvostoliittoon, joten hän välttyi valtiopetoksen valmistelusyytteeltä.[16] Vuonna 1924 SDP:n kansanedustajaksi valittu Leino[17] teki juristeista mittavimman työn syytettyjen avustajana ja esiintyi viidentoista vuoden aikana useissa oikeudenkäynneissä. Ruotsalainen Georg Branting oli myös sosiaalidemokraatti (s. 9). Koska hän ei ymmärtänyt suomea,[18] hän ei yksin pystynyt puolustamaan syytettyjä. Branting esiintyi STP:n lakkauttamisjutussa, Taimen jutussa vuonna 1928 ja jo mainitussa vuoden 1930 jutussa. Brantingin kokema kohtalo näyttää hillinneen hänen haluansa esiintyä Suomen poliittisissa oikeudenkäynneissä. Sodan aikana hän tosin pyrki avustajaksi kuutosten juttuun, mutta ei saanut viisumia.[19] Johan Helo oli myös sosiaalidemokraatti ja toimi sosiaali- sekä myöhemmin kulkulaitosten ja yleisten töiden ministerinä SDP:n vähemmistöhallituksessa vuosina 1926—1927.[20] Helo siirtyi 1930-luvun loppupuolella SDP:n oppositioon, tuomittiin kuutosten jutussa ja liittyi sotien jälkeen SKDL:oon.[21]

---

13 *Hiitonen*, s. 192 s.

14 HO:n p:n 12. 5. 1924 n:o 764 akti n:o ss. 655—658 S.D. 1924 (VA).

15 Lakimiesmatrikkeli 1939, ss. 426 ja 491.

16 Lakimiesmatrikkeli 1939, s. 491.

17 Lakimiesmatrikkeli 1939, s. 316. Leino valittiin SDP:n listalta suureen valiokuntaan. Valtiopäivät 1924, Pöytäkirjat I, s. 34.

18 HO:n p:n 28. 10. 1930 n:o 1766 akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA).

19 *Helo*, s. 46.

20 Lakimiesmatrikkeli 1939, s. 165.

21 *Helo*, ss. 11, 55 ja 88.

Brantingin ohella ruotsalainen lakit. tri Nils Söderqvist esiintyi puolustuksen avustajana STP:n lakkauttamisjutussa [22] ja saksalainen lakit. tri Joseph Herzfeld Taimen jutussa.[23] Herzfeld osoitti suomalaisen politiikan ja oikeuskäytännön täydellistä tuntemattomuutta yrittäessään puolustaa Adolf Taimea sillä, ettei tämän kansalaissodan aikaista toimintaa voitu pitää valtiopetoksena, koska maassa ei silloin ollut yleisesti tunnustettua hallitusta eikä valtiomuotoa.[24] Väitteen ainoana tehona voidaan pitää sitä, että se mahdollisesti ärsytti HO:n jäseniä.

VT Sigurd Mårtensson lienee ainoa useammassa jutussa esiintynyt avustaja, joka ei tuntenut mitään aatteellista yhteenkuuluvuutta päämiestensä kanssa, sillä hän oli osallistunut »vapaussotaan». Mårtenssonin asianajajanura oli lyhyt; hänet nimitettiin kruununnimismieheksi vuonna 1925.[25] Vain kerran kommunistioikeudenkäynneissä esiintyneiden avustajien valtaosa lienee myös omannut porvarillisen maailmankatsomuksen. Vähitellen kiristyvästä poliittisesta ilmapiiristä kertoo se seikka, että yli puolet näistä avustajista (9) esiintyi kommunistioikeudenkäyntien alkuvuosina 1920—1923. Myöhemmistä vain kerran esiintyneistä avustajista mainittakoon lakit. kand. Mikko Erich (vuonna 1928)[26] ja Ernesti Hentunen, joka puolusti, tosin heikolla menestyksellä, yhtä syytettyä vuonna 1933.[27] Taloudelliset seikat saattoivat kuitenkin voittaa aatteelliset epäilyt, sillä kun erään professorin, tunnetun kielitieteilijän tytärtä vuonna 1932 syytettiin valtiopetoksen valmistelusta, turkulainen VT Arne Schrey avusti häntä HO:ssa.[28] Muut 1930-luvulla vain kerran mukana olleet juristit (varatuomarit Aleksander Koiranen ja Vilho Sjöholm) avustivat kahta syytettyä vuoden 1934 suuressa vakoilujutussa (s. 186), jossa sisäpoliittiset ristiriidat ja aatteelliset kysymykset eivät olleet korostetusti esillä.[29]

Monet syytetyistä joutuivat turvautumaan ainakin muodollisesti epäpäteviin avustajiin, näin ennen kaikkea vuoden 1930 jälkeen. Juristin ja itseoppineen asioitsijan välimailla oli Pekkalan ja Salon asianajotoimis-

---

[22] HO:n p:n 12. 5. 1924 n:o 764 akti n:o ss. 655—658 S.D. 1924 (VA) ja *Branting*, s. 7 s.

[23] HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

[24] Edell. alaviitteessä mainittu akti. Herzfeldin lausunto on painettuna teoksessa Punaisten puolesta — valkoisia vastaan, ss. 268—282.

[25] Lakimiesmatrikkeli 1939, s. 372.

[26] HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

[27] HO:n p:n 17. 3. 1933 n:o 555 akti n:o 809/309 V.D. 1933 (VA).

[28] HO:n p:n 19. 12. 1932 n:o 2244 akti n:o 352/136 V.D. 1933 (VA).

[29] HO:n p:n 28. 3. 1934 n:o 501 akti n:o 750/291 V.D. 1934 (KKOA).

tossa työskennellyt, opintonsa keskeyttänyt lakit. yo Jorma Tuominen, joka vuosina 1931—1935 puolusti peräti 300:aa syytettyä Turun HO:ssa. Tuominen lopetti avustamisensa 1930-luvun puolivälissä. Antti Hyvönen on väittänyt, että Tuominen kieltäytyi puolustamasta Antikaista ja että hän vähitellen siirtyi kannattamaan sosiaalidemokraatteja.[30] Syynä Tuomisen luopumiseen saattoi olla myös hänen HO:ssa toistamiseen kokemansa nöyryyttävä kohtelu (s. 356). EK piti vuonna 1934 Tuomista kuten myös asioitsija Kustaa Emil Haanpäätä ja avustajana esiintynyttä nuohooja Karl Wibergiä kommunisteina.[31] Mainittakoon, että Haanpään sisar tuomittiin RL 11 luvun 4 a §:n nojalla vuonna 1933.[32] Kun Tuominen ja Leino eivät 1930-luvun puolivälin jälkeen enää esiintyneet avustajina, oli asioitsija Haanpää käytännöllisesti katsoen ainoa saatavissa ollut avustaja. Avustajien puutetta osoittaa myös erään syytetyn, tosin ehkä propagandamielessä, vuonna 1937 tekemä pyyntö saada lykkäystä ruotsalaisen tai englantilaisen asianajajan hankkimista varten.[33] — Ryhmään muut kuului ainakin yhdessä tapauksessa syytetyn lähisukulainen.[34]

b. avustajien toimintamahdollisuudet

Kysymys puolustusasianajajien toimintamahdollisuuksista liittyi osaksi yleiseen syytetyn oikeusturvaa koskevaan kysymykseen. Rikoksesta epäillyllä ei ollut oikeutta saada lainopillista apua syytteen kannalta ensisijaisen tärkeän poliisitutkinnan aikana, joten avustajan tehtävät rajoittuivat pääasiassa tuomioistuinkäsittelyn aikana tapahtuneeseen syytetyn puolustukseen.

Vaikka syyte kokonaan rakentui poliisitutkinnassa esille tulleille seikoille, avustajilla (ja myös syytetyillä) oli erittäin suuria vaikeuksia heidän yrittäessään saada tutustua poliisitutkintapöytäkirjoihin. HA Vilho Joutsenlahti teki ennen STP:n lakkauttamisoikeudenkäynnin alkamista anomuksen, että hän saisi lunastusta vastaan jäljennökset syytekirjelmästä ja poliisitutkintapöytäkirjoista. HO suostui Joutsenlahden

30 *Hyvönen*, s. 142.
31 Alaviitteessä 29 mainittu akti.
32 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).
33 HO:n p:n 11. 3. 1937 n:o 318 akti n:o 595/248 V.D. 1937 (KKOA).
34 HO:n p:n 31. 5. 1933 n:o 1020 akti n:o 1147/438 V.D. 1933 (VA).

pyyntöön saada jäljennös kanneviskaalinviraston syytekirjelmästä, mutta katsoi »sitä vastoin asian nykyisellä kannalla ei voivansa myöntyä hänen esitykseensä jäljennösten antamisesta asiassa syntyneistä poliisikuulustelupöytäkirjoista...».[35] Vähemmistöön jäänyt B. Gräsbeck halusi hyväksyä Joutsenlahden hakemuksen kokonaan.[36]

Käytäntö, jonka mukaan puolustus ei saanut tutustua poliisitutkintapöytäkirjoihin ennen oikeuskäsittelyä, vakiintui. Branting totesi Taimen jutussa antamassaan muistiossa, että tällä tavalla puolustusasianajajalle haluttiin jättää vain melko arvoton ja nöyryyttävä näennäistehtävä. (»... man ... blott avser att tilldela försvarsadvokaten en ganska värdelös och förödmjukande skenuppgift.»)[37] Taimen jutun oikeuskäsittelyn aikanakaan avustajina esiintyneet Pekkala ja Salo eivät saaneet käyttöönsä poliisitutkintapöytäkirjoja, joskin he myöhemmin saivat tutustua näihin ennen jutun lopullista ratkaisua.[38] Branting valitti oikeuskanslerille siitä, ettei poliisitutkintapöytäkirjoja näytetty avustajille, mutta oikeuskansleri jätti kirjelmän huomiotta.[39]

Avustajat valittivat myös sitä, etteivät he saaneet kahden kesken neuvotella päämiestensä kanssa ennen oikeudenkäyntiä.[40] Kukaan ei väittänyt tietoja vääriksi, kun Jorma Tuominen eräässä vastineessaan vuonna 1934 totesi, että kun tavallisissa rikosjutuissa vankilaviranomaisten edustaja oli läsnä, kun puolustusasianajaja tapasi päämiestään, niin poliittisissa jutuissa yhteydenpito sai tapahtua vain EK:n miehen läsnä ollessa.[41] Tällaisen käytännön tuhoisaa vaikutusta puolustuksen toimintamahdollisuuksiin ei tarvitse perustella.

Syyttäjät suhtautuivat ajoittain hyvin penseästi oikeudenkäyntiavustajiin ja yrittivät kykynsä mukaan vaikeuttaa heidän työtään. Vastenmielisyys kohdistui etupäässä kommunisteina pidettyihin avustajiin; erityisesti Georg Branting ja Jorma Tuominen joutuivat hyökkäyksien kohteiksi.

---

35 HO:n p. 22. 10. 1923 n:o 1727 (TMA).

36 Äänestyspöytäkirja edell. alaviitteessä mainitun HO:n p:n kohdalla.

37 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

38 Edell. alaviitteessä mainittu akti.

39 Oikeuskanslerin vuotta 1928 koskeva kertomus, Valtiopäivät 1930, Asiakirjat IV.

40 HO:n p:n 17. 3. 1933 n:o 555 akti n:o 809/309 V.D. 1933 (VA).

41 HO:n p:n 10. 4. 1934 n:o 534 akti n:o 787.306 V.D. 1934 (KKOA).

Olavi Honka suhtautui oikeudelle jättämässään muistiossa jo vuonna 1928 negatiivisesti ulkomaisten puolustusasianajajien käyttöön, koska nämä eivät ymmärtäneet kieltä.[42] STPP:n kansanedustajia ja toimihenkilöitä vastaan käydyssä jutussa vuonna 1930 syyttäjänä toiminut vt. kanneviskaali Kaarlo Wahnlund esitti Brantingia vastaan estemuistutuksen, joka merkittiin HO:n pöytäkirjaan seuraavasti:

»... samalla kuin Wahnlund totesi, että syytetyillä oli kieltämätön lainmukainen oikeus käyttää tässäkin oikeudenkäynnissä avustajaa, huomautti, että Branting, joka aikaisemmin oli Suomessa esiintynyt valtiopetoksesta rangaistukseen tuomittujen henkilöiden oikeudenkäyntiapumiehenä, oli käyttämällä oikeudenkäyntien ulkopuolella sanottuja juttuja kommunistisen propagandan harjoittamiseen, menetellyt tavalla, joka oli vahingoittanut maatamme. Kun myös oli todennäköistä, että asianajaja Branting sai palkkiota esiintymisestään täällä syytettyjen avustajana, niin notari Wahnlund huomautti, ettei ulkomaalainen lain mukaan saanut maassamme harjoittaa elinkeinona asianajaja-ammattia ilman erityistä lupaa. Näin ollen notari Wahnlund pani kiistanalaiseksi, oliko edes yleisen edun kannalta oikein, että asianajaja Branting, joka ei ilman tulkkia kyennyt edes hallitsemaan jutun käsittelyä, sai esiintyä jutussa oikeudenkäyntiavustajana.»

HO hylkäsi estemuistutuksen 9. 10. 1930.[43] Vaikka Branting jo seuraavana päivänä luopui avustajan toimestaan, Wahnlund valitti myös HO:n hylkäävästä välipäätöksestä. Wahnlundin suhtautuminen Brantingia kohtaan näkyy kehittyneen henkilökohtaisen vihan asteelle, sillä valituksessaan KKO:een Wahnlund väitti, että Brantingin toimintaa kustannettiin ruplilla ja että oli velvollisuus estää tuollaisen »häikäilemättömän häpäisijän» tunkeutuminen ainakin tuomioistuimeen. Lisäksi Wahnlund viittasi Brantingin kirjaan (s. 8) ja totesi, että Branting harjoitti likaista peliä.[44] KKO ei muuttanut HO:n välipäätöstä.[45]

Seuraavana vuonna Wahnlundin huomio kohdistui vasta uransa aloittavaan Jorma Tuomiseen. Kun Tuominen pyysi lykkäystä, koska hän sairauden takia ei ollut ehtinyt laatia vastinetta, Wahnlund lausui HO:n pöytäkirjan mukaan,

---

42 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

43 HO:n p:n 28. 10. 1930 n:o 1766 akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA), Ks. myös *Hiitonen*, s. 281 s.

44 Valituskirjelmä edell. alaviitteessä mainitussa aktissa.

45 KKO:n p. 13. 4. 1931 n:o 1093 (KKOA).

»ettei hänen virkavelvollisuuksiinsa tosin kuulunut syytettyjen etujen valvominen, mutta tehdyn lykkäyspyynnön johdosta katsoi hän olevansa pakoitettu huomauttamaan, että syytetyt ja varsinkin ne heistä, jotka olivat vangittuina, joutuivat oikeudenkäyntiavustajansa saamattoden takia, hän kun ei ollut kahden viikon aikana kyennyt saamaan vastinetta jutussa valmiiksi, olemaan pitemmän aikaa vangittuna kuin muuten olisi ollut välttämätöntä». Tuomisen esiintyminen tässä Wahnlundin mielestä »yli avustajan voimien ja kyvyn menevässä jutussa ei ollut ollut syytettyjen edun mukainen, vaan suorastaan avustajan toimettomuus esti oikeudenkäynnin joutuisuutta ja siten vaikutti syytettyjen asemaan».[46]

Turun HO piti Tuomista myös poliittisesti epäluotettavana, sillä samalla kun vuoden 1934 suuren vakoilujutun käsittely määrättiin tapahtuvaksi suljetuin ovin, todettiin, että Jorma Tuominen ja myös avustamaan pyrkinyt Albert Kaartamo eivät olleet sopivia oikeudenkäyntiavustajia »jutussa ilmaantuneisiin asianhaaroihin nähden».[47] Vaatimusten tueksi syyttäjänä toiminut notaari Lauri R. Hertzberg viittasi mm. siihen, että Tuominen oli syyslukukausiksi 1930 ja 1931 erotettu Pohjois-Pohjalaisesta osakunnasta.[48] Hieman myöhemmin vt. kanneviskaali B. U. Wallin yritti eräässä toisessa jutussa saada Tuomisen uudelleen julistetuksi sopimattomaksi toimimaan avustajana ja vetosi HO:n aikaisempaan päätökseen. Wallinin esittämästä todistuksesta saa välähdyksen 1930-luvun ylioppilasmaailmasta, sillä Pohjois-Pohjalaisesta osakunnasta erottamisen syynä oli se, että Tuomisen »m i e l i p i t e e t (tekijän harv.) ovat mitä jyrkimmässä ristiriidassa Osakunnan 1 §:n määräysten kanssa». Tuominen väitti, ettei OK 15 luvun 2 §:ää voitu soveltaa, koska häntä ei ollut syytetty mistään, ja viittasi siihen, että syyttäjän tarkoituksena oli estää syytettyjen avustaminen oikeudessa. Wallin vuorostaan totesi, ettei tarkoituksena ollut riistää syytetyiltä apua, vaan että väite kohdistui henkilökohtaisesti Tuomiseen. HO julisti Tuomisen kelpoiseksi avustamaan ja totesi, että vakoilujuttu oli ollut erikoistapaus.[49] HO oli vakoilujutussa perustanut päätöksensä OK 15 luvun 2 §:ään, jossa mainittiin vain, että hyvämaineinen ja rehellinen henkilö, joka ei ollut holhottava, sai toimia avustajana.[50]

Tässäkin asiassa kanneviskaalinvirasto sai hyvin voimakasta taustatukea EK:lta. Edellisessä kappaleessa mainitussa vakoilujutussa Hertz-

46 HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).
47 HO:n välip. 12. 2. 1934 aktissa n:o 750/291 V.D. 1934 (KKOA).
48 Edell. alaviitteessä mainittu HO:n p:n 28. 3. 1934 n:o 501 akti.
49 HO:n p:n 10. 4. 1934 n:o 534 akti n:o 787/306 V.D. 1934 (KKOA).
50 L 31. 12. 1917/119.

berg esitti HO:lle EK:n yleisesikunnalle lähettämän kirjeen, jossa Tuominen, Haanpää, Wiberg ja Jalmari Leväaho -niminen henkilö leimattiin kommunisteiksi. EK:ssa luultiin aluksi, että Leväaho olisi esiintynyt avustajana, ja hänet todettiin epäluotettavaksi, koska hän oli ollut Neuvostoliitossa. Kun EK:ssa selvisi, että Kaartamon eikä Leväahon oli pitänyt toimia avustajana, lähetettiin uusi kirje, jossa todettiin myös Kaartamo sopimattomaksi, koska hän ennen vuotta 1930 oli kuulunut sittemmin kommunistisena lakkautettuun Piikkiön työväenyhdistykseen, vaikkakin hän oikeudenkäynnin aikana oli Kaarinan kunnanvaltuuston sosiaalidemokraattisen ryhmän jäsen.[51] Jos HO olisi jatkuvasti noudattanut EK:n osoittamaa linjaa, olisi tämä johtanut siihen, ettei syytetyillä juuri olisi ollut mahdollisuuksia saada edes asioitsijatason avustajaa 1930-luvun loppupuolella. Toisaalta on mainittava, että kommunistioikeudenkäynneissä erittäin usein esiintynyt Frans Johannes Leino säilytti HO:n ja viranomaisten luottamuksen ja sai olla avustajana myös vuoden 1934 vakoilujutussa.[52]

Myös avustajien puute lienee heikentänyt puolustuksen toimintamahdollisuuksia. Jorma Tuominen saattoi yksin avustaa yli seitsemääkymmentä syytettyä samassa jutussa,[53] joten häneltä ei liiennyt aikaa paneutua jokaisen syytetyn puolustukseen erikseen. Lisäksi syytettyjen keskinäiset intressit saattoivat olla ristiriitaisia, esimerkiksi kun heidän kertomuksensa erosivat toisistaan. Melko tyypillisenä 1930-luvun juttuna voidaan pitää erästä oikeudenkäyntiä vuonna 1931, jossa Tuominen ja Leino yhdessä avustivat jutun 28:aa syytettyä ja jossa syyte suurilta osin rakentui viimeisen, 29:nnen syytetyn kertomuksille.[54] Vertailukohteena voidaan mainita Mäntsälän kapinan ensimmäinen oikeudenkäynti, jossa

[51] HO:n p:n 28. 3. 1934 n:o 501 akti n:o 750/291 V.D. 1934 (KKOA). Tuominen päätti valittaa HO:n välipäätöksestä, jolla hänet oli julistettu sopimattomaksi toimimaan avustajana, ja anoi tästä syystä, että hän saisi jäljennökset HO:lle jätetyistä EK:n ja eräiden muiden viranomaisten kirjeistä. Anomus ei antanut aihetta toimenpiteisiin. Tuomiselle oli annettu ote siitä kirjeestä, joka koski häntä; muut kirjeet eivät koskeneet Tuomista. HO:n p. 22. 3. 1934 n:o 466 (THOA). Tuomisen mielialaa kuvaa se seikka, että Turun HO:lle jätetty anomus ei sisällä tavanomaisia kohteliaisuusfraaseja. Em. p:n liite. Kantelu KKO:een ei johtanut tuloksiin. KKO:n p. 26. 11. 1934 n:o 3317 (KKOA).

[52] Edell. alaviitteessä mainittu akti.

[53] HO:n p:n 17. 3. 1933 n:o 555 akti n:o 809/309 V.D. 1933 (VA).

[54] HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).

viisitoista avustajaa (lakit. tri Brynolf Honkasalo ja neljätoista varatuomaria) puolusti syytettyjä. Tehtävät jaettiin siten, että muutamat toimivat ns. yleisavustajina ja muut puolustivat syytettyjä erikseen.[55]

c. *avustajien toiminnan arviointia*

Taulukossa XII olevat luvut osoittavat, ettei avustajien toiminta muodostunut erityisen menestyksekkääksi, sillä vain harvoissa tapauksissa päämies vapautui syytteestä. Tosin kommunistioikeudenkäynneissä syytteiden menestymisprosentti kokonaisuudessaan oli korkea, mutta siinäkin tapauksessa, että vertaamme avustettuja ilman avustajaa oikeudessa esiintyneisiin syytettyihin, luvut eivät osoita, että avustajien toiminnalla olisi ollut merkitystä.

Taulukko XII

Avustajien vaikutus Turun HO:n päätöksiin kommunistioikeudenkäynneissä (tunnetut tapaukset).

		%
Tekijöitä:		
Ei avustajaa	512	40,4
Avustaja	755	59,6
Avunantajia:[56]		
Ei avustajaa	142	58,0
Avustaja	103	42,0
Tuomittuja yhteensä:		
Ei avustajaa	654	43,3
Avustaja	858	56,7
Vapautettuja:		
Ei avustajaa	59	59,6
Avustaja	40	40,4

Lähde: Turun HO:n kommunistioikeudenkäyntien aktit vuosina 1918—1939.

55 HO:n p:n 14. 11. 1932 n:o 1981 akti n:o 104/38 V.D. 1933 (VA).

56 Avunantajilla tarkoitetaan tässä luvussa henkilöitä, jotka tuomittiin avunannosta valtiopetoksen valmisteluun tai VSalIlmA:ssa mainittuun rikokseen taikka RL 11 luvun 4 a §:ssä mainitusta rikoksesta.

Edellä olevista luvuista voisi tehdä sen johtopäätöksen, että avustajan palkkaamisesta oli pikemminkin haittaa kuin hyötyä. Tällainen johtopäätös olisi kuitenkin liian uskallettu, sillä on selvää, ettei tavallisissakaan rikosjutuissa etevinkään puolustusasianajaja voi tehdä juuri mitään, jos syytetyn syyllisyys on ilmeinen. Jos syyte sitä vastoin on perusteeton on myös oletettavaa, että tuomioistuin tulee vapauttavaan lopputulokseen ilman tehokasta puolustustakin. Tästä huolimatta voinee edellä olevien lukujen pohjalta sanoa, etteivät avustajat pystyneet paljoakaan vaikuttamaan tuomioistuimeen.

Eri avustajien toiminnan tuloksissa ei juuri ole eroavaisuuksia. Liitetaulukossa XIX nimeltä mainitsemattomien juristien menestyminen oli muita parempi. Tämä johtunee siitä, että suurin osa näistä esiintyi 1920-luvun alkupuolella, jolloin Turun HO vielä vaati tiettyjä tekoja langettavan päätöksen perustaksi. Lisäksi porvarillisesti asennoituneet asianajajat lienevät ottaneet ajaakseen vain sellaisia juttuja, joissa oli todennäköistä, ettei syytetty ollut syyllinen, toisin sanoen kommunisti.

Voidaan kysyä, miksi puolustusasianajajien toiminta jäi niin tehottomaksi, etenkin kun monissa jutuissa jutun oikeuskysymyskin oli tulkinnanvarainen. Avustajat noudattivat puolustuksessaan tavallisesti pääasiassa niin sanottua asialinjaa (ks. jäljempänä s. 370). Pyrittiin joko osoittamaan, etteivät syytekirjelmässä mainitut teot olleet lainvastaisia tai ettei syytekirjelmässä mainittuja seikkoja ollut näytetty toteen. Läpi koko ajanjakson uhrattiin avustajien laatimissa muistioissa runsaasti tilaa rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa esitettyihin tulkintoihin. Erityisesti Forsmania ja Serlachiusta lainattiin ahkerasti.[57] Vuodesta 1931 avustajien lähes ainoaksi tehtäväksi tuli näyttää, että lievempi RL 11 luvun 4 a § eikä 4 § oli oikea lainkohta. Useissa 1930-luvun jutuissa vedottiin lähinnä puolustuksen Pyrrhoksen voittona pidettävään Jouhtenin

[57] En katso aiheelliseksi tässä laajemmin referoida puolustuskirjelmissä esitettyjä näkökohtia, sillä *Forsmanin* ja *Serlachiuksen* teoksia on lainattu runsaasti luvussa III (Rikokset). *Hiitosen* ja *Brantingin* teokset sisältävät laajoja selostuksia puolustuksen näkökannoista. Eräitä puolustusasianajajien muistioita on painettuina teoksessa Punaisten puolesta — valkoisia vastaan.

tapaukseen.[58] Luonnollista oli, että avustajat ankarasti moittivat EK:a ja poliisitutkintapöytäkirjoja. Eri avustajien väitteissä ei ollut niin huomattavia eroja, kuin olisi voinut olettaa heidän erilaisten poliittisten näkökantojensa takia. Tosin Asser Salo saattoi puhua mielipidevainoista,[59] ja Jorma Tuominen hyökkäsi voimakkaasti EK:a vastaan,[60] kun taas maltillisempi Leino ja kommunistina pidetty Haanpää joskus vetosivat päämiehensä ymmärtämättömyyteen ja pyysivät lievää rangaistusta.[61]

Toistuvat vetoamiset oikeustieteeseen, todistelun kestämättömyyteen ja lain sanamuotoon eivät saavuttaneet vastakaikua HO:n jäsenissä, eivätkä syyttäjät useimmiten viitsineet edes kiistää puolustuskirjelmissä esitettyjä näkökohtia (s. 348). Voidaan havaita, että avustajien työ etenkin 1930-luvulla muuttui ilmeisesti turhana koetuksi rutiiniksi, koska toisaalta puolustuksen, toisaalta syyttäjistön ja tuomioistuimen välillä vallitsi täydellinen kommunikaatiokatkos. Etenkin Tuomisen HO:een tuomat muistiot sisälsivät useimmiten pääasiassa vanhojen väitteiden kertaamista. Brantingin vuonna 1928 esittämät katkerat sanat puolustusasianajajien turhasta ja nöyryyttävästä osasta kuvaavat hyvin kommunistioikeudenkäynneissä esiintyneiden avustajien koko toimintaa 1920- ja 1930-luvulla.

2. Syytettyjen puolustautuminen

a. poliisitutkintapöytäkirjat

Poliisitutkintapöytäkirjalla ja siinä olevalla syytetyn kertomuksella oli keskeinen sija oikeudenkäynneissä. Niissä vajaassa 1 500 tapauksessa, joissa säilyneessä HO:n pöytäkirjassa on nimenomainen maininta syytetyn suhtautumisesta poliisitutkintapöytäkirjaan, melkein tasan puolet (748 syytettyä) piti pöytäkirjaa ainakin jossain määrin virheellisenä. Tekijöinä tuomitut kiistivät muita hieman useammin (n. 52 % tapauksista)

---

58 Turun HO oli vuonna 1931 tuominnut työmies Jaakko Jouhtenin valtiopetoksen valmistelusta kahdeksi vuodeksi kuritushuoneeseen. KKO sovelsi RL 11 luvun 4 a §:ää ja tuomitsi Jouhtenin kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

59 HO:n p:n 2. 4. 1928 n:o 522 akti 1928 Hak.D. 170: 2 ja 5 (TMA).

60 HO:n p:n 7. 9. 1934 n:o 1177 akti n:o 1280/508 V.D. 1934 (KKOA).

61 Esim. HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (Leino) (VA) ja HO:n p:n 1. 7. 1935 n:o 990 a akti n:o 1115/466 V.D. 1935 (Haanpää) (KKOA).

pöytäkirjan oikeellisuuden, mutta ero ei ole merkittävä. Vaikka osa tapauksista on laskettavissa väärinkäsitysten, kirjoitusvirheiden yms. tilille, kaipaa poliisitutkintapöytäkirjoissa olevien tietojen hyvin yleinen kiistäminen lisäselvityksiä.

SKP lienee antanut ohjeet, joiden mukaan kiinni joutunut puoluetyöntekijä ei saanut tutkimusten aikana tunnustaa mitään.[1] Voimakkaat henkilöt, kuten Arvo (Poika) Tuominen[2] ja Hertta Kuusinen, saattoivat kokonaan kieltäytyä osallistumasta kuulusteluun, Hertta Kuusinen jopa kieltäytyi EK:ssa sanomasta nimeään.[3] Tällainen täyskieltäytyminen, jolloin ei myöhemmin tarvinnut kiistää kuulustelupöytäkirjan tietoja, saattoi kuitenkin vain harvoin tulla kysymykseen, sillä se tietenkin pidensi raskasta tutkintavankeusaikaa. Toisaalta poliisitutkintapöytäkirjan kiistäminen ei ollut tehokas puolustusmenetelmä, sillä EK:n virkailijat olivat aina valmiina todistamaan, että pöytäkirja oli oikein laadittu (s. 379).

Poliisikuulustelussa annetun kertomuksen kiistäminen saattoi johtua muiden syytettyjen painostuksesta. Arvo (Poika) Tuominen on kertonut, että ns. pietarinkävijäin jutussa painostettiin tunnustaneita kiistämään tunnustuksensa ja väittämään, että poliisitutkintapöytäkirja oli väärennetty.[4] Eräässä oikeudenkäynnissä vuonna 1936 yksi syytetty ensin piti pöytäkirjaa virheellisenä, kun se luettiin hänelle muiden syytettyjen läsnä ollessa, mutta muiden poistuttua hän myönsi pöytäkirjan täysin oikeaksi.[5] Pöytäkirjan oikeaksi myöntäminenkin saattoi tapahtua pilkalliseen sävyyn. Taimen jutussa vuonna 1928 yksi syytetty totesi EK:n pöytäkirjasta, että se oli »harvinaisen tarkkaan laadittu».[6]

Vaikka syytetyt useimmiten kiistivät vain joitakin pöytäkirjan osia, löytyy myös tapauksia, jolloin syytetty leimasi EK:n koko pöytäkirjan

---

1 *Tuominen*, s. 186 s. Arvo (Poika) Tuominen on muistelmissaan (s. 185) mainninut, että ns. pietarinkävijäin jutun yhteydessä EK:ssa tunnustaneet uhattiin leimata »ohranan kätyreiksi», jolleivät he peruuttaneet tunnustuksiaan. *Honka* viittasi jo toimiessaan kanneviskaalina (HO:n p:n 22. 3. 1935 n:o 405 akti 1935 Hak.D. 207: 2, THOA) sekä myöhemmin muistelmissaan siihen, että poliisikuulustelukertomuksen peruuttaminen oikeudessa oli SKP:n ohjeiden mukaista (Honka, s. 125).

2 *Tuominen*, s. 181 ss.

3 HO:n p:n 7. 9. 1934 n:o 1177 akti n:o 1280/508 V.D. 1934 (KKOA).

4 Ks. alaviite 1.

5 HO:n p:n 26. 2. 1936 n:o 323 akti n:o 634/251 V.D. 1936 (VA).

6 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

virheelliseksi. HO:n pöytäkirjoista löytyy mainintoja kuten pilkallinen ja väärennetty,[7] »vain siteeksi oikea»[8] ja »melkein paljasta pötyä».[9] Joskus kiistäminen oli avoimesti propagandistista, esim. Taimen jutussa yksi syytetty ei voinut hyväksyä poliisitutkintapöytäkirjaa, koska kuulustelijat kuuluivat fascistijärjestöihin.[10] Viitattiin myös siihen, että poliisitutkintapöytäkirja oli liian syyttävä,[11] tai hyväksyttiin pöytäkirja ilman EK:n merkintöjä.[12] Mielikuvitusta osoittaa erään rajaseudulla pidätetyn syytetyn väite vuodelta 1932. Hän mainitsi, että koko kuulustelupöytäkirjaan otettu kertomus oli valhetta, koska hän oli luullut olevansa Neuvostoliiton puolella.[13]

Runsaassa viidessäkymmenessä tapauksessa syytetty väitti joutuneensa laittoman painostuksen kohteeksi EK:ssa. Lisäksi puututtiin useissa syytettyjen laatimissa kirjallisissa vastineissa EK:n toimintaan. Noin puolessa tapauksista EK:n miehiä syytettiin varsinaisesta kiduttamisesta. Melkein yhtä usein viitattiin uhkailuihin, muuhun painostamiseen, väsyttäviin kuulusteluihin jne. Joskus tämäntapaiset viittaukset olivat melko lieviä, kuten erään yli 50-vuotiaan naisen väite vuonna 1936, että hän oli ollut uupunut kuulusteluissa, koska hän ei ollut päässyt ulkoilmaan EK:ssa ollessaan.[14] Joskus syytetty oli joutunut omien hermojensa uhriksi ja väitti tunnustaneensa, koska pelkäsi pahoinpitelyä.[15] Harvinaisen herkkiä lienevät olleet ne pari syytettyä, jotka valittivat, että EK:n miehet olivat kovasti kiroilleet.[16] EK:n sopimattomana menettelynä tuskin voi pitää tapausta, jossa syytetty kiisti kertomuksensa sillä perusteella, että se oli annettu leikillisesti keskusteltaessa.[17] Arvo (Poika) Tuominen viittaa myös muistelmissaan kahteen 1920-luvulla toimineeseen Urho-nimiseen kuulustelijaan, jotka ystävällisellä käytöksellään saivat aikaan erittäin hyviä tuloksia.[18]

---

7 HO:n p:n 4. 12. 1931 n:o 2903 akti 1931 Hak.D. 193: 8 (THOA).
8 Edell. alaviitteessä mainittu akti.
9 HO:n p:n 28. 10. 1930 n:o 1766 akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA).
10 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).
11 HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).
12 HO:n p:n 12. 7. 1935 n:o 995 akti n:o 1115/466 V.D. 1935 (KKOA).
13 HO:n p:n 21. 6. 1932 n:o 1397 akti 1932 Hak.D. 191: 6 (THOA).
14 HO:n p:n 10. 6. 1936 n:o 979 akti 1936 Hak.D. 208: 6 (THOA).
15 HO:n p:n 19. 3. 1920 n:o 405 akti n:o s. 544 S.D. 1920 (VA).
16 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).
17 HO:n p:n 4. 5. 1934 n:o 762 akti n:o 892/347 V.D. 1934 (KKOA).
18 *Tuominen*, s. 186.

Kidutusväitteet ansaitsevat erityistä huomiota. Äärivasemmistolaisessa traditiossa »kitumisella ohranan vankikomeroissa» ja EK:n julmilla kuulustelumenetelmillä on vankka asemansa.[19] Tätä traditiota ei kuitenkaan voi hyväksyä sellaisenaan, yhtä vähän kuin a priori voidaan väittää, ettei EK käyttänyt väkivaltaa kuulusteluissa.

Väitteet kuulustelijoiden suorittamista pahoinpitelyistä esiintyvät pääasiassa 1920-luvun alkupuolella, vuonna 1928 ja 1930-luvun alkupuolella. Kaikki väitettyjen pahoinpitelyjen uhrit, kolmea lukuun ottamatta, tuomittiin varsinaisina tekijöinä. Näiden joukossa oli myös SKP:n johtoportaan työntekijöitä, joten on mahdollista, että kidutusväitteet olivat osa ns. propagandistista puolustuslinjaa (s. 367). Eräissä tapauksissa kidutusväite liittyi yritykseen jäävätä todistajina esiintyneet EK:n virkailijat.[20] Väitettyjä kidutusmuotoja olivat esim. pampuniskut,[21] rottinkiseipäillä suoritettu pahoinpitely,[22] kuristaminen kaulahuivilla ja uhkaukset surmata kuulusteltava välittömästi.[23] Syytetyt eivät kuitenkaan pyrkineet oikeudelle osoittamaan mitään pahoinpitelyn jälkiä, vaikka niitä olisi pitänyt syntyä,[24] ja mikäli HO joutui ottamaan kantaa kidutusväitteisiin, se piti niitä toteennäyttämättöminä.[25]

HO:n pöytäkirjoista käy ilmi, että ainakin yksi kuulusteltava hirttäytyi poliisitutkintavaiheen aikana[26] ja että yksi tuli mielisairaaksi.[27]

---

19 Vielä tänäkin päivänä muistellaan »ohranan» kuulustelumenetelmiä. KOM-teatterin ohjelmistossa on laulu »toveri Viljasesta», jota sodan aikana raa'asti pahoinpideltiin ennen kuin hänet teloitettiin.

20 HO:n p:n 20. 3. 1925 n:o 369 akti n:o s. 468 S.D. 1925 (VA).

21 HO:n p:n 12. 4. 1920 n:o 506 akti n:o s. 169 S.D. 1920 (VA).

22 HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).

23 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA). Syytetyn Aleks Hirvelän mukaan EK:n miehet panivat hänet käsirautoihin ja veivät autoajelulle, jonka aikana he sitoivat pyyheliinan hänen silmilleen ja painaessaan jonkin kovan esineen hänen ohimoaan vasten keskustelivat keskenään sopivasta ampumisajankohdasta. Tämä pikakirjoituspöytäkirjan mukainen kertomus löytyy teoksesta Punaisten puolesta — valkoisia vastaan, ss. 122—126.

24 Teoksessa Punaisten puolesta — valkoisia vastaan olevassa Aleks Hirvelän kertomuksessa syytetty väitti myös, että hänelle pantiin niin piukat käsiraudat, ettei niitä käsien paisumisen takia myöhemmin enää tahdottu saada pois (mt. s. 124 s.).

25 Esim. alaviitteessä 20 mainittu akti.

26 HO:n p:n 19. 3. 1935 n:o 395 akti n:o 705/293 V.D. 1935 (KKOA).

27 HO:n p:n 1. 5. 1934 n:o 722 akti 1934 Hak.D. 209: 2 (THOA).

Tämä ei kuitenkaan välttämättä viittaa raakoihin kuulustelumenetelmiin, sillä pidättäminen ja tietoisuus tulevasta vapausrangaistuksesta voivat muutenkin olla liikaa tasapainottomalle henkilölle. Erään syytetyn lausuma vuodelta 1932 kertoo myös tutkintavankeuden raskaudesta. Syytetty väitti HO:ssa tulleensa aatteelliseksi kommunistiksi oltuaan pidätettynä 41 päivää.[28] Syytettyjen maltillisena pidettävä avustaja HA Frans Johannes Leino kuitenkin väitti vastalauseitta jo vuonna 1920 sisäasiainministeriön virallisesti myöntäneen, että EK:ssa oli pahoinpidelty kuulusteltavia.[29] Koska kysymys EK:n kuulustelutavoista ei varsinaisesti kuulu tämän tutkimuksen piiriin ja koska lisäksi tässä ei yleensä voida puuttua näyttökysymyksiin, ei myöskään voida ottaa kantaa tähän ongelmaan.

b. puolustuksen päälinjat

Syytettyjen suhtautumiset kanneviskaalinviraston esittämään kanteeseen voidaan karkeasti jakaa kolmeen ryhmään. Syyte voitiin kiistää kokonaan. Tämä tapahtui joko siten, että syytetty väitti, etteivät syytteissä esitetyt faktat olleet yhtäpitäviä todellisuuden kanssa, tai siten, että syytetty myönsi syytteessä mainitut tosiseikat oikeiksi, mutta väitti, että hänen syykseen luetut teot eivät olleet lainvastaisia. Luonnollisesti syyte voitiin kiistää myös molempiin seikkoihin vedoten. Toisen ryhmän syytetyistä voi todeta, että he jo olivat luopuneet toivomasta vapauttavaa päätöstä, mutta kiistivät osittain syytteen oikeellisuuden. Kolmannen ryhmän muodostivat ne, jotka myönsivät syytteen kokonaisuudessaan oikeaksi. Tässä tapauksessa syytetty kuitenkin melko usein viittasi lieventävänä asianhaarana siihen, että hän joko ymmärtämättömyyttään tai taloudellisessa ahdinkotilassa oli joutunut mukaan rikolliseen toimintaan. Tällaista lieventäviin asianhaaroihin viittaamista käytettiin joskus, vaikka syyte osittain kiistettiin.

Turun HO:n säilyneistä pöytäkirjoista löytyy runsaassa 1 400 tapauksessa maininta siitä, mitä syytetty oli oikeudessa lausunut syytteestä. Koska lausumat osittain ovat tulkinnanvaraisia, eri suhtautumisten suhteellista osuutta ei voi esittää tarkemmin kuin täysissä prosenteissa.

---

[28] HO:n p:n 20. 12. 1932 n:o 2251 akti n:o 316/123 V.D. 1933 (VA).

[29] HO:n p:n 12. 4. 1920 n:o 506 akti n:o s. 169 S.D. 1920 (VA).

Taulukko XIII

Kommunistioikeudenkäynneissä Turun HO:ssa syytettyjen suhtautuminen syytteeseen (prosenteissa).

Suhtautuminen syytteeseen	Tekijät	Avunantajat	Vapautetut	Yht.
Syyte kiistettiin	38	40	71	40
Syyte kiistettiin osittain	runsas 45	34	16	42
Syyte myönnettiin oikeaksi	runsas 16	26	13	18
Yhteensä	100	100	100	100

Lähde: Turun HO:n kommunistioikeudenkäyntien aktit vuosina 1918—1939.

Taulukosta XIII käy ilmi, että n. kaksi viidesosaa kaikista syytetyistä kiisti syytteen oikeellisuuden kokonaan. Selvää on, että yli 70 % vapautetuista kiisti syytteen. Pikemmin on hämmästyttävää, että niinkin monet vapautetuista oikeudessa ainakin osittain myönsivät syytteen oikeaksi. Tämä ryhmä oli kuitenkin absoluuttisesti katsottuna pieni (runsas 20 henkilöä), ja myöntäminen sisälsi usein väitteitä, jotka kohdistuivat subjektiiviseen syyllisyyteen, esim. ao. henkilö ei ollut ymmärtänyt kommunistisen toiminnan valtiopetoksellista luonnetta.[30] Merkittävämpi ilmiö on avunannosta tuomittujen henkilöiden suhteellisen yleinen syytteiden oikeaksi myöntäminen. Koska näissä tapauksissa myöntämiseen runsaassa 40 prosentissa tapauksista (57 tapauksesta 24) liittyi vetoaminen ymmärtämättömyyteen, katuminen jne., voitaisiin tätä pitää osoituksena siitä, että kolmas puolustuksen päälinja saattoi johtaa lievemmän lainkohdan käyttämiseen (ks. s. 373).

---

30 Turun HO:n pöytäkirjat antavat jonkin verran päätöksistä poikkeavan kuvan HO:n suhtautumisesta syytettyjen subjektiiviseen syyllisyyteen. Esim. eräässä oikeudenkäynnissä vuonna 1934 yksi syytetty myönsi ymmärtämättömyyttään liittyneensä SKP:een, mutta kiisti olleensa mukana kokouksissa. Syyttäjä oli vaatinut syytetylle rangaistusta SKP:n jäsenyydestä. HO totesi päätöksessään jääneen näyttämättä, että syytetty olisi tehnyt itsensä vikapääksi hänen syykseen väitettyyn rikokseen. HO:n p. 1. 5. 1934 n:o 722 ja akti 1934 Hak.D. 209: 2 (THOA). — Tekstissä mainittu ilmiö saattaa osittain johtua myös tulkinnanvaraisten lausumien virheellisestä luokittelusta.

Kommunistioikeudenkäyntien syytetyt käyttivät pääasiassa kolmea puolustuslinjaa, jotka osittain olivat riippumattomia suhtautumisesta syytteeseen. Nämä puolustus- tai esiintymislinjat ovat selvästi havaittavissa HO:n pöytäkirjojen liitteinä olevista noin kahdesta ja puolesta sadasta syytetyn itsensä laatimasta kirjallisesta vastineesta. Koska vastineen tarve oli riippuvainen syytetyn omaksumasta puolustuslinjasta ja koska lisäksi eri puolustuslinjoja käytettiin rinnakkain, on tässä tyydyttävä esittämään puolustuslinjat ilman tarkempia arviointeja niiden suhteellisesta osuudesta toisiinsa verrattuina.

Ensimmäistä esiintymislinjaa voidaan kutsua propagandistiseksi eli hyökkäävä̈ksi linjaksi. Arvo (Poika) Tuominen kertoo muistelmissaan esiintyneensä Taimen jutussa vuonna 1928 oikeaoppisen kommunistin tavoin eli hyökänneensä kiivaasti oikeutta vastaan ja pitäneensä pitkiä propagandapuheita.[31] Voidaan sanoa, että propagandistisen linjan mukaan toimineet kokivat oikeudenkäynnin puhtaasti poliittisena tapahtumana ja käyttivät tuomioistuinta puhujalavana kommunististen aatteiden levittämiseen. Tietenkin vain vakaumukselliset kommunistit, etupäässä johtavissa asemissa olleet, kuten esim. Arvo (Poika) Tuominen, Hertta Kuusinen,[32] Aimo Aaltonen ja Ville Pessi,[33] käyttivät tätä linjaa.

Propagandistiseen linjaan kuuluivat HO:n jäsenten jäävä̈misyritykset. Arvo (Poika) Tuominen yritti muiden syytettyjen avustamana jo vuonna 1923 jäävätä ns. pietarinkävijäin jutussa oikeuden puheenjohtajan ja jäsenet sillä perusteella, että nämä kuuluivat rkp:een tai kokoomukseen, jotka olivat julistaneet säälimättömän taistelun kommunisteja vastaan, ja että tuomarit siten olivat syytettyjen julkisia vihamiehiä (OK 13: 1). Syyttäjänä toiminut notaari Veikko Tauleri totesi, ettei tuomarin poliittinen katsantokanta tee häntä jääviksi, ja HO tietenkin hylkäsi estemuistutuksen.[34] Arvo (Poika) Tuominen uusi yrityksensä Taimen jutussa yhtä heikolla menestyksellä.[35] 1930-luvulla ei enää yritetty jäävätä koko istuvaa oikeutta. Sen sijaan Jorma Tuominen yritti ennen poissulkemistaan vuoden 1934 suuresta vakoilujutusta jäävätä apujäsenenä toimineen

31 *Tuominen*, s. 329.
32 HO:n p:n 7. 9. 1934 n:o 1177 akti n:o 1280/508 V.D. 1934 (KKOA).
33 HO:n p:n 1. 5. 1935 n:o 671 akti n:o 872/363 V.D. 1935 (KKOA).
34 HO:n p:n 19. 11. 1923 n:o 1846 akti n:o s. 165 S.D. 1924 (VA).
35 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

K. Wahnlundin, koska Wahnlund oli Pekkalan jutussa vuonna 1930 osoittautunut Neuvostoliitolle vihamieliseksi henkilöksi (s. 349), ja Tuomisen päämiehet olivat olleet Neuvostoliiton lähetystön palveluksessa.[36] Myös asioitsija Haanpää yritti samalla perusteella jäävätä Wahnlundin vuonna 1935.[37]

Noin 40 % tarkastelemistani syytettyjen kirjelmistä sisältää selvästi poliittista propagandaa. Kirjelmät päättyivät usein sellaisiin huudahduksiin kuin »Kommunismin lipun johdolla — eteenpäin!»,[38] »Vainosta huolimatta työväen liike kulkee eteenpäin!»,[39] »Eläköön SKP!» ja »Alas fascistidiktatuuri, eläköön Neuvosto-Suomi!».[40] Kirjelmien sisältö käsitteli pääasiassa poliittisia kysymyksiä, mikä ei estänyt laatijaa uhraamasta tilaa myös syytteen kiistämiselle. Verrattiin Suomen ja Neuvostoliiton oloja,[41] eräässä vastineessa vuodelta 1931 väitettiin, että Suomi valmisteli sotaa Ranskan imperialismin johdolla Neuvosto-Karjalan valtaamiseksi[42] jne. Kertomukset laatijan kurjasta lapsuudesta, mikä oli tehnyt hänestä kommunistin, olivat suosittuja,[43] joskin tällä voitiin perustella myös sitä, että syytetty taloudellisen tilan sanelemasta pakosta oli joutunut mukaan kommunistiseen toimintaan. Myös tuomioistuimet saivat osansa moitteista. Puhuttiin »luokkatuomioista» ja vaadittiin kaikkien poliittisten vankien vapauttamista,[44] korostettiin, että HO:n oli tuomittava tekoja eikä mielipiteitä, ja lisättiin: »Jos minut jostakin tuomitaan, niin on kai minulla lupa ajatella, etteivät Suomessa ole lait meitä varten.»[45] Laatijan odottama tuomio oli »vääryyteen ja riistoon perustuvan järjestelmän kosto».[46] Luonnollisesti syytetyt solvasivat myös »ohranaa».[47] Hyökkäävän vastineen laatijan oppimat kohteliaisuusfraasit asettivat joskus hieman

---

36 HO:n p:n 28. 3. 1934 n:o 501 akti n:o 750/291 V.D. 1934 (KKOA).

37 HO:n p:n 19. 3. 1935 n:o 395 akti n:o 705/293 V.D. 1935 (KKOA).

38 HO:n p:n 21. 2. 1930 n:o 289 akti n:o s. 487 S.D. 1930 (VA).

39 HO:n p:n 3. 8. 1931 n:o 1850 akti 1931 Hak.D. 191: 5 (THOA).

40 HO:n p:n 1. 5. 1935 n:o 671 akti n:o 872/363 V.D. 1935 (KKOA).

41 HO:n p:n 14. 7. 1936 n:o 1043 akti 1936 Hak.D. 208: 8 (THOA).

42 HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).

43 Esim. alaviitteissä 41 ja 42 mainitut aktit ja HO:n p:n 7. 9. 1934 n:o 1177 akti n:o 1280/508 V.D. 1934 (KKOA).

44 HO:n p:n 1. 5. 1935 n:o 671 akti n:o 872/363 V.D. 1935 (KKOA).

45 HO:n p:n 9. 9. 1932 n:o 1528 akti n:o 1347/472 V.D. 1932 (VA).

46 HO:n p:n 28. 3. 1930 n:o 512 akti n:o s. 574 S.D. 1930 (VA).

47 Esim. HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

esteitä; esim. punaupseeri Vilho Honkanen vastineessaan ensiksi »a n o i», mutta korjasi jälkeenpäin tekstin ja »v a a t i» vapauttamista.[48]

Joistakin vastineista kuultaa läpi syytetyn alistuminen. Nils Robert af Ursin oli valmis suuren ja jalon aatteen puolesta kärsimään, mitä »puolikuolleelta vanhukselta» vaadittiin.[49] Eräs vuonna 1935 tuomittu puuseppä totesi HO:ssa, että »kun hän seisoo työläisenä täällä ja syyttäjä häntä syyttää, tuomio tietysti langetetaan».[50]

Myös suulliset lausumat ja ylimielinen käyttäytyminen merkittiin tunnontarkasti pöytäkirjaan. Vuonna 1931 tuomittu silittäjä lausui pöytäkirjan mukaan oikeuden edessä: »eläköön Neuvosto-Suomi ja kommunistipuolue».[51] Samana vuonna todettiin pöytäkirjassa, että eräs sittemmin tuomittu kirjansitoja oikeuden edessä »nauraen kielsi kaiken», mitä hän oli EK:ssa tunnustanut.[52]

Kommunistioikeudenkäynnit olivat oikeastaan ainoa äärivasemmistolaisten tilaisuus julkisesti ilmaista mielipiteensä. HO:n jäsenet joutuivat kuuntelemaan pitkiä esitelmiä kommunismin paremmuudesta ja vallitsevan yhteiskunnan mädännäisyydestä. Tuomareiden kärsivällisyys ei kuitenkaan ollut rajaton; lainaan STPP:n kansanedustajia ja toimihenkilöitä koskeneen jutun yhteydessä vuonna 1930 laadittua pöytäkirjaa:

Armas Äikiä »ilmoitti itsellään olevan esiteltävänä puolustuskirja, minkä jälkeen hän sai ruveta sitä lukemaan. Kun tämä kirjelmä, jota hänen sallittiin lukea yli 1/2 tunnin ajan kuitenkin sisälsi yksinomaan nykyiseen yhteiskuntajärjestykseen, hallitukseen, tuomioistuimeen ja viralliseen syyttäjään kohdistettuja monessa kohdin mitä törkeimpiä loukkauksia, ilman että kirjelmässä havaittiin mitään itse syytettä koskevaa, niin oikeuden puheenjohtaja, keskusteltuaan asiasta oikeuden jäsenten kanssa keskeytti kirjelmän lukemisen. Tämän johdosta syytetty ilmoitti, ettei hän 'protestiksi' keskeytyksen johdosta tahtonut antaa kirjelmäänsä oikeuteenkaan, mikä tilaisuus hänelle tarjottiin.»[53]

Tämä tapaus lienee kuitenkin ollut ainutlaatuinen.

Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutussa syytetyt järjestivät vaikuttavan yhteisesiintymisen. Kun oikeuden puheenjohtaja oli ilmoittanut

48 HO:n p:n 21. 2. 1930 n:o 289 akti n:o s. 487 S.D. 1930 (VA).
49 HO:n p:n 12. 3. 1923 n:o 567 akti n:o s. 587 S.D. 1923 (VA).
50 HO:n p:n 12. 7. 1935 n:o 995 akti n:o 1115/466 V.D. 1935 (KKOA).
51 HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).
52 HO:n p:n 28. 1. 1931 n:o 153 akti n:o 474/162 V.D. 1931 (VA).
53 HO:n p:n 28. 10. 1930 n:o 1766 akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA).

käsittelyn päättyneeksi, syytetyt lauloivat yhteisvoimin »Internationalen». Honka on todennut muistelmissaan, että moni oikeudessa ollut kuuli sen tuolloin ehkä ensimmäisen kerran.[54]

Propagandistinen puolustuslinja oli monessa tapauksessa melko realistinen valinta, koska muutkaan puolustusmenetelmät eivät johtaneet tuloksiin. Kommunistista propagandaa esittäneet tuomittiin lähes poikkeuksetta,[55] mutta heidän osallistumisensa SKP:n toimintaan oli yleensä muutenkin selvää. Syyttäjä saattoi tosin pitää syytetyn vastinetta parhaana syytekirjelmänä syytettyä vastaan[56] tai huomauttaa, että syytetyn röyhkeä käytös osoitti syytetyn olevan SKP:n huomattava jäsen,[57] mutta ei liene osoitettavissa, että »suunsoitto» HO:ssa olisi vaikuttanut lisäävästi rangaistukseen (vrt. kuitenkin Arvo (Poika) Tuomisen mielipiteeseen, s. 318).

Toista puolustuslinjaa voidaan kutsua asialinjaksi. Puolustuksen yleensä vähäiset toimintamahdollisuudet rajoittivat asialinjan käyttämistä. Syytetyt eivät saaneet itsekään jäljennöksiä oikeudenkäyntien aikana kertyneistä asiakirjoista.[58] Asialinjalla olleet joko väittivät, ettei syyttäjä pystynyt näyttämään kannetta toteen tai että syytettyjen toiminta oli ollut täysin laillista. Vain julkisesta toiminnasta syytetyt toistivat jatkuvasti viimeksi mainittua väitettä ilman tuloksia. Osoituksena asialinjan heikosta menestyksestä on se, että yli 60:stä asiallisen vastineen laatineesta vain viisi vapautettiin syytteestä. Erikoisena asialinjan tapauksena mainittakoon, että kun erästä metallityömiestä vuonna 1933 syytettiin mm. puolueopiskelusta Neuvostoliitossa, syytetty HO:n pöytä-

---

54 *Honka*, s. 130, *Parkkari*, s. 135 s. Honka väittää välikohtauksen sattuneen Taimen jutun yhteydessä. Pitäisin Parkkarin tietoa oikeana, etenkin kun Taimen jutussa mukana ollut Arvo (Poika) Tuominen ei mainitse mitään tällaisesta välikohtauksesta. Hongan tieto saattaa perustua muistivirheeseen, sillä hän toimi syyttäjänä sekä Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutussa että Taimen jutussa.

55 Ns. pietarinkävijäin jutun ulkopuolella vain yksi hyökkäävään sävyyn puolustuskirjelmän laatinut vapautettiin HO:ssa. HO:n p. 20. 3. 1925 n:o 369 (TMA) ja akti n:o s. 468 S.D. 1925 (VA). Hänet tuomittiin kuitenkin KKO:ssa. KKO:n p. 7. 2. 1927 n:o 464 (KKOA).

56 HO:n p:n 22. 1. 1937 n:o 46 akti n:o 236/96 V.D. 1937 (KKOA).

57 HO:n p:n 15. 2. 1935 n:o 199 akti 1935 Hak.D. 206: 1 (THOA).

58 HO:n p. 17. 7. 1928 n:o 822 (TMA). Syytetyt Arvo Tuominen ja Yrjö Enne saivat jäljennöksen syytekirjelmästä, mutta muuten HO »asian nykyisellä kannalla» ei voinut suostua hakemukseen.

kirjan mukaan näytti känsiä käsissään osoittaakseen tehneensä työtä eikä opiskelleensa Neuvostoliitossa. Syytetty tuomittiin kuitenkin myös opiskelusta.[59]

On jo moneen kertaan todettu, että asiaväitteet eivät yleensä vaikuttaneet tuomioistuimeen. Jooseppi Suomisen tapaus SSTP:n rauhanjulistusta koskeneessa oikeudenkäynnissä osoittaa, miten toivotonta asiallinen puolustus saattoi olla. Puolustuksen kutsumat kolme todistajaa kertoivat, ettei Suominen ollut ollut läsnä puolueneuvoston kokouksessa, missä päätettiin julistuksen pohjana olevista ponsista, jolloin syyttäjänä toiminut Veikko Tauleri vaati Suomiselle rangaistusta, koska tämä oli syyllistynyt törkeään huolimattomuuteen (ks. s. 172 alaviite 43). Suomisen avustaja Leino totesi tähän, että RL 12 luvun 5 §:n 1 momentissa mainittu rikos edellytti tahallisuutta. HO katsoi päätöksessään, että Suominen oli ollut läsnä kokouksessa, ja tuomitsi hänet mainitun lainkohdan nojalla yhtä pitkään rangaistukseen kuin muut kokouksen osanottajat.[60]

Monet syytteen oikeaksi myöntäneet seurasivat kolmatta päälinjaa eli katumuslinjaa. Tähän linjaan kuului kommunistisen vakaumuksen kieltäminen, vetoaminen omaan ymmärtämättömyyteen ja nöyrä esiintyminen. Syytetty saattoi vedota HO:n jäsenten sydämeen[61] tai inhimillisyyteen taikka nöyrimmin pyytää, että HO:n jäsenet ajattelisivat hänen viattomia lapsiaan.[62] Samalla syytetyt korostivat omaa heikkoa luonnettaan ja syvää katumustaan. Kirjallisista vastineista löytyy lausumia, joissa syytetty katui ajattelematonta tekoaan taikka nöyrästi anoi lievää rangaistusta ja vakavasti lupasi parannusta,[63] viittasi heikkoon luonteeseensa ja alkoholinkäyttöönsä teon syynä ja väitti rakastavansa »Isänmaataan»[64] tai myönsi olleensa kevytmielinen sekä lupasi Jumalan ja ihmisten edessä parannusta (»varit lättsinnig ... lovar inför Gud och människor bättra mig»).[65] Selvää katumusta osoittanee myös pyyntö, ettei

---

59 HO:n p. 24. 4. 1933 n:o 797 (THOA) ja akti n:o 979/375 V.D. 1933 (VA).

60 HO:n p. 13. 6. 1922 n:o 1197 (TMA) ja akti n:o s. 1034 S.D. 1922 (VA). *Tuominen* on muistelmissaan (s. 177 s.) kertonut Suomisen tapauksesta ja Taulerin uskomattomalta tuntuvasta väitteestä.

61 HO:n p:n 12. 2. 1923 n:o 274 akti 1922 Hak.D. 144: 1 (TMA).

62 HO:n p:n 30. 7. 1920 n:o 926 akti n:o s. 1037 S.D. 1920 (VA).

63 HO:n p:n 28. 3. 1934 n:o 501 akti n:o 750/291 V.D. 1934 (KKOA).

64 HO:n p:n 22. 2. 1933 n:o 347 a akti 1933 Hak.D. 205: 1 (THOA).

65 HO:n p:n 1. 12. 1933 n:o 1819 akti n:o 223/87 V.D. 1934 (VA).

syytetyn nimeä annettaisi lehtiin.[66] Katumuslinjaa noudattaneiden oli tärkeää näyttää, etteivät aatteelliset, vaan esim. taloudelliset, seikat olleet saaneet heitä sortumaan kommunistiseen toimintaan. Syytetty ei hyväksynyt SKP:n päämääriä.[67] Syytetty oli sairas ja kärsi ainaista puutetta sekä oli vain »leipätaistelun takia» osallistunut salaiseen toimintaan.[68] Katumiseen liittyi säännöllisesti lievän ja mieluimmin ehdollisen rangaistuksen pyyntö, ja onkin selvää, että pääasiassa rangaistuksen pelko sai eräät syytetyt omaksumaan katumuslinjan.

Kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjen mielipiteillä oli korostettu merkitys. Eräässä tapauksessa, kun syytetty väitti, ettei hän ollut vakaumuksellinen kommunisti, vaan että hän oli hyvän luontonsa takia ja muiden kehotuksesta joutunut mukaan, sekä ilmoitti katuvansa tekoaan, niin HO:n pöytäkirjaan merkittiin jatkoksi: »... mikä myöskin nyt hänen esiintymisestään oikeudessa voitiin havaita».[69] Syyttäjä kysyi usein syytetyltä, katuiko tämä tekojaan, ja saattoi vaatia, että kieltävä vastaus otettaisiin huomioon rangaistusta määrättäessä.[70] Syyttäjän suhtautumisesta hyökkääviin vastineisiin ja röyhkeään käytökseen on jo mainittu. Syyttäjä saattoi myös vaatia mahdollisimman ankaraa rangaistusta sillä perusteella, että syytetty edelleen piti vakoilua Neuvostoliiton hyväksi oikeutettuna tekona.[71] Vaikka ehdollisesta rangaistustuomiosta annetun lain 3 §:n mukaan myös rikoksentekijän käytös teon jälkeen oli otettava huomioon rangaistuksen ehdollisuudesta päätettäessä, luo HO:n nimenomaan kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjen mielipiteiden innokas tutkiminen helpolla sen kuvan, että tuomioistuin oli valmis tuomitsemaan myös mielipiteitä. Honka tosin totesi Taimen jutussa jättämässään muistiossa olevansa syytettyjen kanssa samaa mieltä siitä, ettei ketään ollut tuomittava mielipiteensä takia.[72]

On melko vaikeaa esittää tarkkoja arviointeja katumuslinjan tehokkuudesta. Tosin eräät syytteen kiistäneet ja vapautetutkin esiintyivät

---

66 HO:n p:n 1. 7. 1935 n:o 990 a akti n:o 1115/466 V.D. 1935 (KKOA yhdessä HO:n p:n 12. 7. 1935 n:o 995 aktin kanssa).

67 Alaviitteesä 63 mainittu akti.

68 Alaviitteessä 66 mainittu akti.

69 HO:n p:n 5. 2. 1934 n:o 163 akti n:o 529/205 V.D. 1934 (KKOA).

70 HO:n p:n 28. 10. 1930 n:o 1766 akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA).

71 HO:n p:n 28. 1. 1938 n:o 79 akti 1937 Hak.D. 211: 1 (THOA).

72 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA). Lausuma on painettuna *Hongan* muistelmissa s. 129.

hyvin nöyrästi HO:ssa, mutta esiintymistapa lienee tuskin vaikuttanut ratkaisuun.[73] On jo todettu, että avunantajina tuomitut ja syytteen oikeaksi myöntäneet usein noudattivat katumuslinjaa (s. 366). Sen sijaan tekijöinä tuomituista ja syytteen oikeaksi myöntäneistä vain vajaa viidennes noudatti katumuslinjaa. Lisäksi on muistettava, että HO:n 1930-luvulla vetämä raja valtiopetoksen valmistelun ja valtiopetokseen tähtäävän toiminnan välillä oli hyvin horjuva ilman päätöksissä näkyvää syytä, joten on todennäköistä, että syytetyn käyttäytyminen oikeudessa saattoi (HO:n jäsenten sitä ehkä edes tiedostamatta) vaikuttaa lainkohdan valintaan.[74] Toisaalta on otettava huomioon, että avunantajina tuomitut usein olivat olleet mukana vain vähän aikaa kommunistisessa toiminnassa ja että vaikuttimena olivat olleet taloudelliset syyt tai ehkä pelkkä sattuma, joten katumuslinjan valitseminen oli melko luonnollista. Vakaumuksellinen kommunisti ei sitä vastoin juuri voinut valita tätä linjaa ilman maailmankatsomuksellista kriisiä. Varovaisena olettamuksena esittäisin kuitenkin, että rajatapauksissa nöyrä käytös saattoi johtaa suhteellisen lievään rangaistukseen, lievemmän lainkohdan käyttöön tai ehdolliseen rangaistukseen.[75]

---

[73] Esim. HO:n p. 11. 4. 1924 n:o 596 ja akti 1923 Hak.D. 243: 3 (TMA). Syytetty väitti vastineessaan, että hän perättömästi oli kertonut olevansa punaupseeri, jotta punaiset eivät sortaisi häntä, koska hän oli valkoinen, ja lopetti vastineensa toteamukseen, että hän ei ollut isänmaansa petturi, vaikka hän muuten oli rikollinen. (Syytetty oli useita kertoja tuomittu varkauksista.) Vetoaminen ymmärtämättömyyteen saattoi kuitenkin joskus johtaa vapauttavaan päätökseen. Ks. alaviite 30.

[74] Ajatuskaava olisi tällöin melko yksinkertainen: röyhkeä käytös = vaarallinen kommunisti = RL 11 luvun 4 § ja nöyrä käytös = myötäjuoksija = RL 11 luvun 4 a §. Olen luvussa III (s. 132) käsitellyt erästä HO:n päätöstä vuodelta 1935, jolloin neljästä kirjallisuuden välittäjästä kaksi tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta ja kaksi valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä, ilman että eron syy kävisi ilmi päätöksen perusteluista. Jutun pöytäkirjoista voi havaita, että valtiopetoksen valmistelusta tuomitut Peura ja Järvinen osittain kiistivät kanteen ja että Peura lisäksi esitti sivulla 369 lainatun lausuman siitä, että hänet työläisenä tietysti tuomitaan. RL 11 luvun 4 a §:n nojalla ehdolliseen rangaistukseen tuomitut Kosunen ja Kauppila myönsivät poliisitutkintapöytäkirjan ja syytteen oikeiksi (Kosunen tosin kiisti tietoisuutensa toiminnan rikollisuudesta), ja Kosunen ilmoitti lisäksi katuvansa ja pyysi ehdollista. HO:n p:n 12. 7. 1935 n:o 995 akti n:o 1115/466 V.D. 1935 (KKOA).

[75] HO:n p:n 1. 12. 1933 n:o 1819 akti n:o 223/87 V.D. 1934 (VA). Jumalan ja ihmisten edessä parannusta luvanneen syytetyn rangaistus määrättiin ehdolliseksi.

Lukumäärältään pienenä, mutta oikeudenkäyntien kannalta erittäin tärkeänä ryhmänä olivat syytetyt, jotka suostuivat kertomaan myös muiden syytettyjen toiminnasta. Heidän kertomustensa merkitystä todistelun kannalta selostetaan jäljempänä, kun taas tässä lähinnä kosketellaan ilmiötä sellaisenaan ja tutkitaan, mikä merkitys tällaisella avomielisyydellä oli ao. henkilön puolustuksen kannalta.

Voidaan todeta, että varmuudella vain toistakymmentä syytettyä suostui auttamaan syyttäjää kertomalla muiden syytettyjen toiminnasta. Ilmiö rajoittui lisäksi pääasiassa 1930-luvulle; eräässä jutussa vuonna 1933 peräti neljä syytettyä antoi tukensa syyttäjälle.[76] Tunnetuin tähän ryhmään kuulunut syytetty oli monesti mainittu Hjalmar Rasi, joka vuonna 1928 auliisti kertoi kaiken tietämänsä SKP:sta.

Selvää on, että aatetoverit pitivät tällaista menettelyä mitä törkeimpänä, ja mahdollisuuksien mukaan yritettiin painostaa näitä luopioina pidettyjä henkilöitä. Eräs SKP:n salaisia toimitsijoita pitkähkön aikaa majoittanut pariskunta suostui vuonna 1935 tekemään paljastuksia poliisitutkinnassa. Mies teki myöhemmin HO:ssa puolinaisen yrityksen kiistää kertomansa väittämällä, että hänet oli EK:ssa pakotettu tunnustamaan. (Miehen esiintyminen HO:ssa oli pöytäkirjan mukaan kuitenkin epävarmaa.) Vaimo sitä vastoin yritti saada miehensä kertomaan totuuden. Lisäksi vaimo kertoi, että hän itse oli Helsingin lääninvankilassa ollessaan saanut lapun, jossa luki: »Muista akka, aikas tulee, veres punnitaan.»[77] Eräässä toisessakin tapauksessa syytetty yritti muiden kuin itsensä osalta peruuttaa tunnustuksensa väittämällä, että hänet oli erehdytetty uskomaan, että muut olivat tunnustaneet.[78] Muiden syytettyjen suhtautuminen näihin »luopioihin» oli varsin halveksivaa. Kun vuonna 1939 eräs Taivainen-niminen henkilö kutsuttiin oikeuden istuntoon kertomaan samassa jutussa syytetystä Rauhavuoresta, sattui HO:n pöytäkirjan mukaan seuraava välikohtaus:

»Merkittiin, että Taivaisen astuessa istuntohuoneeseen Rauhavuori irroitti uumiltaan vyönsä, pani sen lenkille ja pyysi oikeuden luvalla saada tarjota vyötänsä Taivaiselle, jota kohti hän samalla ojensi vyönsä, ilmeisesti tarkoituksin kehoittaa Taivaista hirttäytymään.»

---

76 HO:n p:n 12. 10. 1933 n:o 1502 akti n:o 14/6 V.D. 1934 (KKOA).

77 HO:n p:n 1. 5. 1935 n:o 671 akti n:o 872/363 V.D. 1935 (KKOA).

78 HO:n p:n 20. 12. 1932 n:o 2251 akti n:o 316/123 V.D. 1933 (VA).

Kysyttäessä, tunsiko Rauhavuori Taivaisen, tämä vastasi: »Ikävä kyllä minun täytyy myöntää tuntevani tuollaisen roiston.» Lisäksi eräs toinen syytetty pyysi kysymään, kuinka kauan Taivainen oli ollut EK:n palveluksessa. Taivaisella oli todella paljon kerrottavaa, sillä hänen 312 sivua pitkän pöytäkirjansa lukemiseen meni HO:ssa aikaa yli puolitoista päivää.[79] Taivaisen tapauksessa lienee ollut kysymyksessä uuden pidättämisen aikaansaama henkinen luhistuminen. Hänet oli aikaisemmin tuomittu valtiopetoksen valmistelusta vuonna 1932, jolloin hän oli kiistänyt syytteen.[80] Vankilasta vapauduttuaan hän oli HO:n päätöksen mukaan puolueen komentamana matkustanut Neuvostoliittoon, opiskellut Leninkoulussa ja palattuaan Suomeen ollut SKP:n toimitsijana.[81]

Avomielisyydellä syytetyt pyrkivät lieventämään tulevaa rangaistusta.[82] OK 17 luvun 9 §:ssä oli säännös, joka kielsi jättämästä rankaisematta henkilöä, joka oli ilmiantanut rikoskumppaninsa, eikä tällaista tietenkään sattunut. Tosin eräs muista syytetyistä laajasti kertonut syytetty jätettiin vuonna 1937 rankaisematta, mutta tällöin sovellettiin RL 3 luvun 3 §:ää (ks. s. 382). Avoin kertominen näyttää sen sijaan vaikuttaneen rangaistuksen määrään. Rasi oli vuonna 1928 saanut suhteellisen lievän rangaistuksen ottaen huomioon hänen keskeisen asemansa SKP:ssa (s. 300). Vuonna 1939 syyttäjä jätti HO:n harkittavaksi, missä määrin Taivaisen täysi tunnustus oli otettava huomioon.[83] Taivainen tosin tuomittiin kolmeksi ja puoleksi vuodeksi kuritushuoneeseen, mutta kaksi muuta valtiopetoksen valmistelun uusijaa, jotka vapautumisensa jälkeen olivat toimineet puolueen johtotehtävissä vain Suomessa, tuomittiin viideksi vuodeksi kuritushuoneeseen.[84] Kun muistaa, miten raskauttavana HO piti puolueopiskelua Neuvostoliitossa, on oletettavaa, että paljastukset lievensivät rangaistusta. Monet tämän ryhmän syytetyistä selvisivät ehdollisella rangaistuksella kuten edellä mainittu, paitsi majoittamisesta, myös julkisesta toiminnasta tuomittu aviopari.[85] Vuonna 1933 täyden

79 HO:n p:n 22. 3. 1939 n:o 449 akti n:o 553/232 V.D. 1939 (KKOA).

80 HO:n p. 12. 1. 1932 n:o 3 ja akti n:o 441/153 V.D. 1932 (VA).

81 HO:n p. 22. 3. 1939 n:o 449 (THOA).

82 Jorma Tuominen viittasikin eräässä jutussa vuonna 1931 siihen, että yksi syytetty oli kertonut muista syytetyistä vain oman rangaistuksensa lievittämiseksi. HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).

83 HO:n p:n 22. 3. 1939 n:o 449 akti n:o 553/232 V.D. 1939 (KKOA).

84 HO:n p. 22. 3. 1939 n:o 449 (THOA).

85 HO:n p. 1. 5. 1935 n:o 671 (THOA).

tunnustuksen tehnyt 17-vuotias SKNL:n soluorganisaattori sai vuoden ehdollisen vankeusrangaistuksen, kun taas hänen vuotta nuorempi, tosin hieman aktiivisempi toverinsa tuomittiin kahdeksi ja puoleksi vuodeksi vankeuteen.[86] Ehdollisen tuomion käyttö oli sikäli perusteltua, että muita syytettyjä ilmiantaneella ei sen jälkeen ollut mitään mahdollisuuksia päästä mukaan kommunistiseen toimintaan. Kertominen muiden syytettyjen toiminnasta olikin tehokkain puolustuskeino.

Avoin tunnustaminen saattoi, paitsi että se vaikutti rangaistukseen, johtaa myös muihin etuihin. Vuonna 1931 todettiin HA Leinon syytettyjen puolesta jättämässä muistiossa, että jutun ainoa vapaalla jalalla oleva syytetty oli saanut tämän edun EK:lta, koska hän oli kertonut muidenkin syytettyjen toiminnasta; syyte perustui vain hänen kertomukseensa. Vaikka syytetty tuomittiin vuodeksi ja kymmeneksi kuukaudeksi kuritushuoneeseen, häntä ei tällöinkään määrätty vangittavaksi.[87] Hiitonen väittää, että Rasin oli rangaistusaikanaan nähty vapaasti liikkuvan Helsingin kaduilla siviiliasussa.[88] Kun eräät syytetyt vuonna 1930 halusivat, että Rasi tuotaisiin oikeuteen kuultavaksi, syyttäjänä toiminut notaari Wahnlund ilmoitti, että Rasi oli armahdettu ja poistunut maasta.[89]

D. TODISTELU

1. Yleistä

Vaikka näyttökysymysten arvioiminen jälkikäteen on usein mahdotonta, on sitä vastoin perusteltua selvittää, millaisia todistelumenetelmiä kommunistioikeudenkäynneissä käytettiin. Koska perehtyminen laajoi-

86 HO:n p. 19. 12. 1933 n:o 1920 (THOA).

87 HO:n p. 2. 12. 1930 n:o 2199 (THOA) ja akti n:o 58/20 V.D. 1931 (VA). Tuomittu valitti KKO:een, joka ei muuttanut päätöstä. Syyttäjä sen sijaan tyytyi HO:n päätökseen tältä osin, vaikka hän valitti parin muun syytetyn saamasta tuomiosta. KKO:n p. 12. 5. 1931 n:o 1501 (KKOA). — Poliisitutkintapöytäkirjan kiistäminen saattoi taas johtaa siihen, että HO syyttäjän pyynnöstä määräsi syytetyn vangittavaksi. HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).

88 *Hiitonen*, s. 237. Kuten tavallista Hiitonen ei mainitse lähdettään.

89 HO:n p:n 28. 10. 1930 n:o 1766 akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA) sekä *Hiitonen*, s. 512 s.

hin poliisitutkintapöytäkirjoihin ja takavarikoituun aineistoon on mahdotonta, keskityn tarkastelemaan etupäässä todistajien käyttöä. Samalla voidaan kuitenkin esittää myös eräitä yleisiä havaintoja siitä, millaista näyttöä Turun HO vaati langettavan päätöksen perustaksi.

Tutkittavan aikana oli lainsäädännössä vielä vallalla legaalinen todistusteoria. Tälle teorialle rakentuva OK 17 luku (Laillisista todistuksista kaikkinaisissa asioissa) määräsi sitovasti eri todistuskeinot ja niiden käyttämisen sekä myös sen todistusvoiman, mikä eri todistusperusteilla oli. Tuomioistuin ei saanut vapaasti harkita esille tullutta todistusaineistoa.[1] Legaalista todistusteoriaa sovellettiin todistajien kertomuksiin siten, että ne arvioitiin aritmeettisesti. Kahden todistajan yhtäpitävät lausumat olivat täysi todiste, ja yhden todistajan kertomus oli puoli todistetta (OK 17: 29). Jos suurenpuoleisissa rikosasioissa esitettiin enemmän kuin puoli todistetta syytettyä vastaan, mutta hän kielsi rikoksen, oli asia jätettävä vastaisen varalle (OK 17: 32). Tirkkonen totesi vuonna 1953, että tuomioistuimet olivat jo ennen vuoden 1948 lainmuutosta luopuneet tästä aritmeettisesta laskutavasta ja ruvenneet vapaasti harkitsemaan todistusperusteiden todistusvoimaa.[2]

Ennen kuin käyn tarkastelemaan kommunistioikeudenkäynneissä noudatettua todistusmenettelyä, on syytä lyhyesti toistaa eräitä vuonna 1948 kumotun[3] OK:n osittain alkuperäisen 17 luvun säännöksiä, jotka ovat tärkeitä tämän tutkimuksen kannalta. Legaalisen todistusteorian kannalta oli tärkeää, että todistajat olivat esteettömiä eli jäävittömiä. Tuomioistuimet noudattivat Tirkkosen mukaan vuoden 1948 lainmuutokseen asti johdonmukaisesti määräyksiä, jotka koskivat todistajien jääväämistä.[4] Todistaa ei saanut se, joka oli tuomittu menettämään kansalaisluottamuksensa tai joka oli syytteessä rikoksesta, josta saattoi tulla tämä seuraamus. Todistaa ei saanut myöskään syytetyn vastapuoli eikä ilmeinen vihamies, ei »mielipuoli» eikä viittätoista vuotta nuorempi henkilö, ei myöskään ilmiantaja. Jos jollakin oli mahdollista hyötyä tai vahinkoa odotettavissa jutusta, ei hänkään saanut todistaa (7 §). Tiukkoja jäävisääntöjä oli omiaan helpottamaan se määräys, että tuomari suurissa rikosasioissa

---

1 *Tirkkonen* II, s. 128 s.

2 *Tirkkonen* II, s. 129.

3 L 29. 7. 1948/571.

4 *Tirkkonen* II, s. 129.

saattoi kuulla valatta jääviä todistajaa (9 §).[5] »Vahdeilla ja niillä, jotka Oikeuden tai kuninkaan käskynhaltijan käskyjä ja asioita toimittavat», (myös poliiseilla) oli lupa valallansa todistaa, mitä heille toimituksissaan oli tapahtunut, jos muita todistajia ei ollut (11 §, ks. myös 267). — Kirjallisista todistuksista määrättiin, ettei niillä ollut voimaa, jolleivät riitapuolet niitä hyväksyneet taikka jollei niitä vahvistettu valalla (26 §). — Se, joka oli kutsunut todistajan, oli velvollinen maksamaan todistajanpalkkion (5 §).[6] — Tunnustettu asia oli todistetun veroinen, jos syytetty, joka oli tullut »lailliseen ikään» eikä ollut »mielipuoli», oli vapaaehtoisesti tunnustanut asian oikeuden edessä. Henkeä koskevissa rikosasioissa ketään ei kuitenkaan saanut tuomita vain oman tunnustuksensa perusteella (36 §).

Tirkkonen on todennut, että OK 17 luvun alkuperäiset säännökset olivat varsin puutteellisia eikä niissä ollut mitään määräyksiä esim. asiantuntijoista. Vanhemmat todistusoikeutta koskevat normit eivät myöskään antaneet riittäviä takeita todistelun välittömyydestä ja suullisuudesta.[7]

2. Todistajat

a. yleistä

Kommunistioikeudenkäynneissä esiintyneiden todistajien lukumäärä ja vuosittainen jakautuma käy ilmi liitetaulukosta XX. Todistajia haastettiin oikeuteen suhteellisen vähän ottaen huomioon, että näissä oikeudenkäynneissä syytettiin yli 1 500:aa henkilöä. Esim. STP:n lakkauttamisjutussa vuonna 1924 ei kuultu ainoatakaan todistajaa,[1] mikä kyllä sinänsä on ymmärrettävää, koska syyte käsitteli vain yleisesti tunnettua julkista toimintaa. Syyttäjä kutsui lähes yhdeksän kymmenesosaa (88,2 %) kaikista todistajista, ja tämä onkin luonnollista, koska syyttäjän oli näytettävä kanteensa toteen (OK 17: 33). Toisaalta syytettyjen kutsumien todistajien pieni lukumäärä viittaa puolustuksen passiivisuuteen

5 Knk. A 20. 1. 1779 ja *Tirkkonen* II, s. 129 alaviite 42.

6 A 7. 9. 1901/36.

7 *Tirkkonen* II, s. 130.

1 HO:n p:n 12. 5. 1924 n:o 764 akti n:o ss. 655—658 S.D. 1924 (VA).

ja ehkä myös rajoittuneisiin toimintamahdollisuuksiin.[2] Vertailun vuoksi mainittakoon, että Mäntsälän kapinaa koskeneessa ensimmäisessä oikeudenkäynnissä, missä kuultiin yhteensä yli 200:aa todistajaa, yli puolet näistä oli puolustuksen kutsumia.[3] Liitetaulukossa XX ovat mukana myös valatta kuullut henkilöt; luvut osoittavat, että syyttäjät etenkin vuodesta 1931 säännöllisesti turvautuivat tällaisiin henkilöihin.

b. syyttäjän todistajat

Syyttäjän kutsumista todistajista valtaosa (61,1 %, 637 todistajasta 391) oli virkamiehiä, jotka virkansa puolesta olivat joutuneet tekemisiin syytettyjen kanssa. Virkamiehistä ylivoimaisesti suurin osa (345) oli EK:n tai yleiesikunnan tutkintaosaston palveluksessa. Nämä tulivat oikeuteen lähinnä, kun piti todistaa, että syytettyjen kiistämä poliisitutkintapöytäkirja oli täysin oikein laadittu. Muut virkamiehet olivat tavallisia poliiseja, vanginvartijoita ja joskus sotilashenkilöitä.[4]

Syytetyt yrittivät säännöllisesti jäävätä puolueellisina pitämiään virkamiehiä. Jäävämisyritykseen liittyi usein pahoinpitelyväite, jonka perusteella esitettiin, että todistaja oli syytetyn julkinen vihamies.[5] Toinen väite oli, että EK:n miehet olivat puolueellisia, koska heidän toimeentulonsa oli riippuvainen siitä, mitä he kertoivat.[6] Puhtaasti poliittisiakin perusteluja esitettiin. Vuonna 1933 eräs syytetty yritti jäävätä pari vanginvartijaa ja esitti vaatimuksensa tueksi Lapuan Liikkeen lehden,

---

[2] Koska syytetyt vasta oikeudenkäynnin aikana pääsivät tutustumaan poliisitutkintapöytäkirjaan ja siis vasta tällöin saivat tietää syyteaineiston yksityiskohdat, olisi todistajien hankkiminen edellyttänyt kallista tai vangittujen kohdalla raskaalta tuntuvaa lykkäystä.

[3] HO:n p:n 14. 11. 1932 n:o 1981 akti n:o 104/38 V.D. 1933 (VA). Syytetyt olivat ilmeisesti yrittäneet painostaa syyttäjän todistajia, sillä oikeuden puheenjohtaja totesi, että HO:n presidentille oli tehty valituksia siitä, että syytetyt olivat oikeuspaikan odotussuojassa kohdelleet huonosti todistajia, ja huomautti, ettei sellaista saanut tapahtua.

[4] Esim. vuoden 1934 suuressa vakoilujutussa ev.luutn. Heinrichs esiintyi todistajana ja sai lisäksi tavallisesta käytännöstä poiketen syyttäjän pyynnöstä olla läsnä koko oikeuskäsittelyn ajan. HO:n p:n 28. 3. 1934 n:o 501 akti n:o 750/291 V.D. 1934 (KKOA).

[5] Esim. HO:n p:n 20. 3. 1925 n:o 369 akti n:o s. 468 S.D. 1925 (VA).

[6] HO:n p:n 19. 2. 1925 n:o 174 akti n:o s. 431 S.D. 1925 (VA).

jonka kautta vanginvartijat olivat lähettäneet tervehdyksensä Vihtori Kosolalle.[7] HO hylkäsi melkein aina estemuistutukset joko todistamattomina tai lakiin perustumattomina. Vuonna 1920, siis vielä kommunistioikeudenkäyntien alkuvaiheessa, HO kuitenkin hyväksyi estemuistutuksen poliisia vastaan sillä perusteella, että tämä oli rikoksen ilmiantaja.[8] Samoin HO vuonna 1930 hyväksyi estemuistutuksen syyttäjän kutsumaa todistajaa vastaan, joka itse oli syytteessä valtiopetoksen valmistelusta. Ko. henkilöä kuultiin kuitenkin valatta.[9]

EK:n virkailijat saattoivat myös esiintyä asiantuntijoina. Esittelijä Freedy Kekäläinen antoi käsiala-asiantuntijana useita lausuntoja.[10] Tässä ei ole mahdollista arvioida Kekäläisen pätevyyttä. HA Asser Salo ei kuitenkaan antanut mitään arvoa Kekäläisen lausunnoille,[11] ja eräs syytetty totesi, että Kekäläinen ainoastaan oman väitteensä mukaan oli asiantuntija.[12]

Vaikka syytettyjen estemuistutukset EK:n virkailijoita ja yleensä virkamiehiä vastaan usein tehtiin propagandamielessä, ei kysymystä EK:ssa työskennelleiden todistajien puolueettomuudesta voi sivuuttaa tällä maininnalla. Hiitonen on teoksessaan jatkuvasti epäillyt EK:n miesten antamien todistusten luotettavuutta.[13] Virkamiesten puolueettomuuden epäileminen ei kuitenkaan ole ollut ominaista vain vasemmistolle. Hornborg toteaa muistelmissaan asemansa vaikeutuneen valtiosalaisuuksien ilmaisemista koskeneessa oikeudenkäynnissä, koska hänen todellinen vastustajansa, yleisesikunnan päällikkö K. M. Wallenius ei ollut muodollisesti jäävi, ja hänet voitiin siten kutsua todistajaksi.[14]

EK:n aktiivinen toiminta syytteiden menestymiseksi (s. 345) luo vahvan epäilyn sen virkailijoiden puolueellisuudesta. Syytettyjen viittaukset siihen, että EK:n miesten toimeentulo oli riippuvainen siitä, mitä he oikeu-

---

7 HO:n p:n 8. 8. 1933 n:o 1135 akti 1933 Hak.D. 212: 6 (THOA).

8 HO:n p:n 28. 6. 1920 n:o 888 akti n:o s. 962 S.D. 1920 (VA).

9 HO:n p:n 6. 11. 1930 n:o 1861 akti 1930 Hak.D. 178: 5 (TMA).

10 Esim. HO:n p:n 28. 3. 1930 n:o 512 akti n:o s. 574 S.D. 1930 (VA), jonka liitteenä on Kekäläisen kahdeksan sivua pitkä analyysi, jossa hän väitti, että eräät kohdat syytetyiltä takavarikoiduissa papereissa oli kirjoitettu Kullervo Mannerin käsialalla.

11 Edell. alaviitteessä mainittu akti.

12 HO:n p:n 28. 10. 1930 n:o 1766 akti n:o s. 1212 S.D. 1930 (VA).

13 Esim. *Hiitonen*, s. 238 ja etenkin s. 533 s.

14 *Hornborg* 1959, s. 202.

dessa kertoivat, eivät käytännössä olleet täysin vailla perää, sillä EK eli kauan jokavuotiseen budjettiin otetun määrärahan varassa,[15] joten EK:n johto tietenkin pelkäsi, että määräraha oli riippuvainen saavutetuista tuloksista. Tällaista jääviperustetta laki ei kuitenkaan tuntenut. EK:n virkailijoiden henkilökohtaisessa puolueettomuudessa lienee myös ollut toivomisen varaa. Mainittakoon, että vuonna 1930 Rötkön ja Pekkalan kyydityksestä ja myöhemmin Mäntsälän kapinasta kuuluisaksi tullut Kosti Paavo Eerolainen oli aikaisemmin samana vuonna ollut todistajana Turun HO:ssa EK:n virkailijana.[16] Eerolainen oli joutunut jo aikaisemmin käytöksensä takia syytettyjen moitteiden kohteeksi.[17] Turun HO:ta ei kuitenkaan voi millään tavalla moittia tässä asiassa, sillä EK:n miehet olivat valtion virkamiehinä täysin todistuskelpoisia.

Toiseksi suurimman ryhmän syyttäjän kutsumista todistajista muodostivat valalla kuullut yksityishenkilöt (28,4 % syyttäjän todistajista). Näistä ei ole paljoakaan sanottavaa, paitsi että syytetyt tai heidän puolustajansa muutamissa tapauksissa väittivät, että todistajat olivat toimineet provokaattoreina. Väitteissä näkyy olleen ainakin jossain määrin perää, sillä eräässä jutussa vuonna 1935 kanneviskaali Olavi Honka nimenomaan totesi, ettei hän aikonut asettaa syytteeseen kahta todistajaa.[18] Vuotta myöhemmin eräs syytetty vaati vapauttamistaan sillä perusteella, että jutussa esiintynyt todistaja oli ollut yhtä aktiivinen kommunistisessa toiminnassa kuin syytetty itse.[19] Erään jutun aktista voidaan havaita, että EK:n palveluksessa ollut Freedy Kekäläinen ilmeisesti oli toiminut provokaattorina.[20] HO:n pöytäkirjat ja niiden liitteet antavat tietyn tuen Hiitosen väitteelle, että EK toimi provokatorisesti ja piti palveluksessaan provokaattoreita.[21]

Runsasta kymmenesosaa syyttäjän todistajiksi kutsumista henkilöistä kuultiin valatta. Nämä henkilöt olivat miltei aina itse aikaisemmin valtiorikoksesta tuomittuja. Eräässä jo ohimennen mainitussa tapauksessa

15 *Hiitonen*, s. 510.
16 HO:n p:n 28. 3. 1930 n:o 512 akti n:o s. 574 S.D. 1930 (VA).
17 HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).
18 HO:n p:n 22. 2. 1935 n:o 227 akti 1935 Hak.D. 205: 5 (THOA).
19 HO:n p:n 26. 2. 1936 n:o 323 akti n:o 634/251 V.D. 1936 (VA).
20 HO:n p:n 5. 4. 1933 n:o 696 akti 1933 Hak.D. 208: 2 (THOA).
21 *Hiitonen*, s. 512.

muita ilmiantanut syytetty välttyi itse rangaistukselta RL 3 luvun 3 §:n nojalla, joten tapaus liittyy pikemminkin todisteluun kuin puolustukseen.

Eräässä melko suuressa jutussa vuonna 1937, jolloin tuomittiin neljätoista syytettyä, syyte perustui suureksi osaksi erään, myös syytetyn, työmiehen kertomuksiin. Puolustus esitti lääkärintodistuksen, jonka mukaan kyseinen henkilö oli mielisairas, joten hänen lausumiinsa ei ollut luottamista. (Lääkärintodistus tosin koski vuosia 1931—1933.) Vt. kanneviskaali K.-E. Miestamo esitti vuorostaan toisen lääkärintodistuksen, jonka mukaan mainittu henkilö oli osittain luotettava.[22] Tämä henkilö oli lisäksi vuonna 1933 syyllistynyt tappoon, mutta jätetty syyntakeettomana rankaisematta.[23] Juttu ratkaistiin muiden osalta, mutta kyseinen työmies lähetettiin mielentilatutkimukseen. Syksyllä 1937 HO totesi päätöksessään, että syytetty tosin oli syyllistynyt valtiopetoksen valmisteluun, mutta että hän oli ollut ymmärrystä vailla, ja jätti hänet rankaisematta RL 3 luvun 3 §:n nojalla.[24] Sitä vastoin HO ilmeisesti uskoi tämän »mielipuolen» (vrt. OK 17: 7) kertomusta, sillä aikaisemmalla päätöksellä oli tuomittu kaikki syytetyt yhtä lukuun ottamatta.[25]

Aikaisemmin tuomittuja syytettyjä, jotka olivat avoimesti kertoneet tietämänsä, tuotiin myöhempiinkin oikeudenkäynteihin. Rasia kuultiin oikeudessa Taimen jutussa.[26] Tähän ryhmään kuulunutta Salminennimistä henkilöä voidaan pitää eräänlaisena »ammattitodistajana», sillä häntä kuultiin ainakin seitsemässä eri oikeudenkäynnissä vuosina 1933—1936. Asioitsija Haanpää onnistui kuitenkin eräässä jutussa vuonna 1933 osoittamaan Salmisen epäluotettavaksi, sillä HO hylkäsi syytteen siltä osin, kuin se koski salaista toimintaa.[27]

Vaikka Turun HO oli valmis kuulemaan kansalaisluottamusta vailla olevia henkilöitä, se sitä vastoin hylkäsi syyttäjän pyynnön saada kuulla alle 15-vuotiasta lasta.[28]

---

[22] HO:n p:n 8. 3. 1937 n:o 297 akti n:o 539/224 V.D. 1937 (KKOA).

[23] HO:n p:n 14. 9. 1937 n:o 1021 akti n:o 539/224 V.D. 1937 (KKOA, yhdessä edell. alaviitteessä mainitun aktin kanssa).

[24] HO:n p. 14. 9. 1937 n:o 1021 (THOA).

[25] HO:n p. 8. 3. 1937 n:o 297 (THOA).

[26] HO:n p:n 1. 9. 1928 n:o 851 akti n:o s. 1380 S.D. 1928 (VA).

[27] HO:n p. 18. 8. 1933 n:o 1171 ja akti 1933 Hak.D. 213: 1 (THOA).

[28] HO:n p:n 27. 11. 1933 n:o 1792 akti 1933 Hak.D. 218: 2 (THOA).

Eräissä tapauksissa syyttäjä turvautui kirjallisiin kertomuksiin, ilman että kertoja olisi ollut oikeudessa. Rasin olinpaikkaa ei tiedetty ainakaan vuodesta 1930, mutta vielä vuonna 1931 syytteet perustuivat hänen kertomuksiinsa.[29] Jorma Tuominen totesi syytettyjen puolesta laatimassaan vastineessa, että Rasi oli ilmiantaja ja ettei edes riitajutuissa annettu mitään arvoa »ventovieraan» henkilön oikeuteen jättämille kirjelmille. HO:n suhtautumista Rasin kertomuksen luotettavuuteen tässä tapauksessa on vaikea arvioida, sillä vaikka kaikki syytteet hyväksyttiin kokonaisuudessaan, niin tuomittujen joukossa oli henkilö, joka oikeudenkäynnin aikana oli kertonut muiden syytettyjen toiminnasta.[30] — Neljä juttua vuonna 1939 perustui aikaisemmin mainitun Taivaisen kertomukseen. Kun yksi syytetty pyysi, että Taivaista kuultaisiin oikeudessa, HO hylkäsi pyynnön.[31] Samoin oli käynyt jo aikaisemmin, sillä kun eräs vuonna 1934 syytetty leipomotyöläinen pyysi, että hänestä ja muista syytetyistä kertonut henkilö tuotaisiin oikeuteen, niin pyyntö hylättiin, koska mainittua henkilöä oli kuultu aikaisemman oikeudenkäynnin yhteydessä.[32]

c. puolustuksen todistajat

Puolustuksen turvautuminen todistajiin oli vähäistä ja tyrehtyi miltei kokonaan 1930-luvun alkuvuosien jälkeen. Todistajien hankkiminen keskittyi 1920-luvun alkupuolelle (liitetaulukko XX), jolloin vielä oli toivoa syytteiden hylkäämisestä. Koska eräillä syytetyillä saattoi olla vaikeuksia kustantaa omakin matkansa Turkuun (s. 341), on selvää, ettei todistajien haastaminen tällöin tullut kysymykseen. Puolustuksen todistajat tuskin aina olivat sen puolueettomampia kuin EK:n virkailijatkaan; SSTP:n kansanedustaja Ville Vainio oli puolustuksen kutsumana todistajana SSTP:n perustamisjutussa vuonna 1920.[33]

Syytetyt ja heidän avustajansa esittivät melko usein kirjallisia todistajanlausumia. Ne eivät yleensä valaisseet itse asiaa, vaan kertoivat esim.

---

29 HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti 867/296 V.D. 1931 (KKOA) ja p:n 8. 10. 1931 n:o 2272 akti 1931 Hak.D. 191: 7 (THOA).

30 HO:n p. 15. 4. 1931 n:o 1049 (THOA) ja akti 867/296 V.D. 1931 (KKOA).

31 HO:n p:n 17. 11. 1939 n:o 1355 akti 1939 Hak.D. 208: 6 (THOA).

32 HO:n p:n 5. 2. 1934 n:o 163 akti n:o 529/205 V.D. 1934 (KKOA).

33 HO:n p:n 17. 12. 1920 n:o 1616 akti n:o s. 248 S.D. 1921 (VA).

syytetyn luonteesta.[34] Todistuksen sisältönä saattoi olla vain se, ettei syytetty ollut häirinnyt rauhaa työpaikallaan, jolloin syyttäjä luonnollisesti totesi, ettei todistuksella ollut mitään arvoa.[35] Kirjallisissa todistuksissa arvioitiin joskus syytettyjen poliittisia mielipiteitä. Vuonna 1939 kaksi syytettyä ja sittemmin tuomittua henkilöä esitti SDP:n Turun piirijärjestön todistukset siitä, etteivät he olleet poliittisesti epäluotettavia.[36]

3. Muu todistelu ja HO:n suhtautuminen todistuskysymykseen

Asioitsija Haanpää piti eräässä vastineessaan tyypillisenä ilmiönä, että poliittisissa jutuissa nostettiin syyte vain jonkun syytetyn kertomuksen perusteella ja että näyttö yleensä oli epäluotettava.[1] Syyttäjien esittämä todistelu oli joskus kieltämättä muodollisesti varsin hatara. Muutamissa tapauksissa syyttäjien oli pakko turvautua aihetodisteluun, jolloin syytetyn mielipiteet jälleen olivat etualalla. Eräässä oikeudenkäynnissä vuonna 1923 luettiin syytetyn vankilassa kirjoittama kirje, joka oli takavarikoitu ja jonka EK oli lähettänyt HO:lle, koska sen sävy antoi selvän kuvauksen syytetyn mielipiteistä.[2] Samoin pyrittiin vuonna 1934 osoittamaan syytetyn kommunistinen mielenlaatu lukemalla HO:ssa ääneen syytetyn fascismista pitämä esitelmä.[3]

Oletettavasti melko harvinaisena voidaan rikosprosessissa pitää syyttäjänä toimineen K. Wahnlundin vuonna 1930 esittämää väitettä. Syytetyltä oli takavarikoitu rahamäärä (yli 8.000:-), jonka Wahnlund vaati valtiolle. Vaatimusta perusteltiin sillä, että rahojen täytyi olla SKP:n rahoja, kun syytetty ei pystynyt t o d i s t a m a a n, että ne olivat hänen yksityisiään. HO tuomitsi rahat »valtiopetoksen toimeenpanoon tarkoitettuina» valtiolle.[4]

---

34 Esim. HO:n p:n 12. 4. 1920 n:o 506 akti n:o 169 S.D. 1920 (VA).

35 HO:n p:n 20. 5. 1932 n:o 1176 akti 1932 Hak.D. 190: 3 (THOA).

36 HO:n p:n 22. 3. 1939 n:o 449 akti n:o 553/232 V.D. 1939 (KKOA).

1 HO:n p:n 19. 7. 1937 n:o 878 akti 1937 Hak.D. 209: 1 (THOA).

2 HO:n p:n 20. 9. 1923 n:o 1489 akti n:o s. 1056 S.D. 1923 (VA).

3 HO:n p:n 19. 1. 1934 n:o 32 akti 1933 Hak.D. 211: 3 (THOA).

4 HO:n p. 27. 11. 1930 n:o 2128 ja akti 1930 Hak.D. 183: 4 (THOA). Tapaus on kuitenkin sikäli ymmärrettävissä, että rahasumma oli suhteellisen suuri ja syytetty oli metallityömies, joka ilmoitti olevansa huonossa taloudellisessa tilassa.

Hatarien todisteiden takia syyttäjät panivat paljon painoa syytetyn tunnustukselle. Tunnustamista rohkaistiin siten, että syyttäjä ilmoitti oikeudenkäynnin aikana pitävänsä syytetyn tekemää rehellistä tunnustusta lieventävänä seikkana [5] taikka ettei hän vastustanut ehdollista rangaistusta, koska syytetty oli tunnustanut.[6]

Lievästi sanottuna Turun HO ei noudattanut kommunistioikeudenkäyntien yhteydessä legaalisen todistusteorian periaatteita. Tuskin voidaan sanoa, että HO aina olisi noudattanut vapaatakaan todistusteoriaa, sillä tällöinkin vaaditaan täyttä näyttöä.[7] Päätökset, kuten syytteetkin, perustuivat usein vain muiden syytettyjen kertomuksiin, aikaisemmin tuomittujen poliisitutkinnassa antamiin kertomuksiin ja jopa mielisairaan paljastuksiin. Joskus päätös perustui pelkästään olettamuksiin. Vuonna 1935 eräs sähkötyömies tuomittiin mm. puolueopiskelusta Neuvostoliitossa, vaikka syyttäjä ei esittänyt mitään todisteita tästä. Syytetty itse väitti olleensa töissä.[8] Vaikka puolustus poikkeuksellisesti onnistuikin jääväämään todistajan (s. 380), niin HO kuulusteli tätä valatta ja tuomitsi sitten syytetyn todistajan kertomuksen perusteella.[9] Toisaalta on muistettava, että vaikka HO tuomitsikin syytettyjä muodollisesti heikon todistelun pohjalta, niin se lienee varsin usein saanut todellisuutta vastaavan kuvan tuomittujen toiminnasta.[10]

---

5 HO:n p:n 28. 1. 1931 n:o 153 akti n:o 474/162 V.D. 1931 (VA).

6 HO:n p:n 15. 4. 1931 n:o 1049 akti n:o 867/296 V.D. 1931 (VA).

7 *Tirkkonen* II, s. 171.

8 HO:n p. 26. 3. 1935 n:o 410 ja akti 1935 Hak.D. 207: 4 (THOA).

9 HO:n p. 6. 11. 1930 n:o 1861 (THOA) ja akti 1930 Hak.D. 178: 5 (TMA). Ks. kuitenkin *Tirkkosen* lausuma siitä, että tuomioistuimet olivat luopuneet legaaliseen todistusteoriaan kuuluvasta aritmeettisesta todistajanlausumien arvioinnista (ks. s. 377).

10 Sotien jälkeen on äärivasemmistolaisissa historia- ja muistelmateoksissa kuvattu seikkaperäisesti monen Turun HO:ssa tuomitun henkilön toimintaa. Esim. *Parkkari*, passim.

VI VALITUKSET KKO:een

A. YLEISTÄ

Turun HO:n poliittisia rikoksia koskevista päätöksistä voitiin valittaa KKO:een. HO:n ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä valtiorikosjutuissa sekä syyttäjällä että tuomituilla oli rajaton valitusoikeus. Samoin sekä syyttäjä että tuomitut saattoivat aina valittaa kyydityksiä koskeneista päätöksistä. Hallituksen ym. halventamista (RL 16: 24) koskevista HO:n päätöksistä voitiin sitä vastoin valittaa vain tietyin edellytyksin OK 30: 3,[1] ks. jäljempänä s. 396).

Tässä luvussa ei ole tarkoitus perehtyä jokaiseen KKO:n päätökseen erikseen, sillä ainakin tärkeimmät KKO:n Turun HO:n päätöksistä poikenneet kannanotot on mainittu rikoksia koskevassa luvussa. Sen sijaan pyritään osoittamaan, oliko KKO:n poliittisia rikoksia koskeva suhtautuminen yleensä Turun HO:n käsityksistä poikkeavaa. Mitään suuria eroavaisuuksia ei tietenkään ollut, koska Turun HO luonnollisesti pyrki seuraamaan KKO:sta kantautuneita mielipiteitä. (Osoituksena tästä voidaan mainita valtiopetoksen salahanketta koskevan RL 11 luvun 3 §:n käytöstä luopuminen 1920-luvun alkupuolella, s. 40). Kaikista poliittisia rikoksia koskevista päätöksistä tehtyjä valituksia ei ole syytä esittää tämän lähinnä kvantitatiivisen tutkimuksen yhteydessä, vaan tarkastelen vain eräitä lukumäärältään tärkeimpiä ryhmiä. Kommunistijuttujen päätökset esitetään yhdessä niiden läheisen yhteenkuuluvuuden takia. Koska on tärkeää selvittää myös KKO:n suhtautumista äärioikeistolaisiin, on valitukset Mäntsälän kapinaa ja kyydityksiä koskevissa jutuissa käsitelty yhdessä toisena ryhmänä. Kolmantena ryhmänä ovat eräitä sananvapausrikoksia koskevat valitukset.

---

[1] L 19. 12. 1922/300.

Ennen eri rikoksia koskevien valitusten käsittelyä on syytä selostaa eräitä yleisiä seikkoja, jotka koskevat syyttäjien ja tuomittujen tekemiä valituksia. Turun HO:n kanneviskaalinvirasto oli valittaessaan HO:n päätöksistä, kuten syytteiden nostamisessakin, osittain riippuvainen ylemmältä taholta tulevista määräyksistä. Oikeusministeriö kehotti kanneviskaalinvirastoa valittamaan HO:n päätöksestä Emil Lindahlin jutussa (s. 27) vuonna 1920.[2] Oikeusministeriö ilmoitti vuonna 1927 myös, ettei ollut valitettava Hornborgin jutussa.[3] Oikeuskanslerinvirasto totesi, ettei ollut syytä valittaa STP:n lakkauttamisjutun päätöksestä.[4] Oikeuskansleri saattoi myös itse valittaa HO:n päätöksestä.[5] Toisaalta saattoivat kanneviskaalinvirasto kommunistioikeudenkäynneissä ja alioikeuksien syyttäjät vastaavasti muita poliittisia rikoksia koskevissa jutuissa tavallisesti itse harkita, oliko valituksen tekeminen tarpeellista vai ei.

Rikoksesta vangitun henkilön valittaminen korkeampaan oikeusasteeseen oli koko tutkittavana aikana tietynlaista arpapeliä, sillä silloisen RL 3 luvun 11 §:n mukaan oli täysin tuomioistuimen harkinnassa, tehtiinkö rangaistukseen vähennys pitkän tutkintavankeusajan takia vai ei. Periaatteessa kai voitiinkin katsoa, että jos vangittu teki tuloksettoman valituksen, niin häntä ei ollut ilman hänen omaa syytänsä (vrt. RL 3 luvun 11 §:n sanamuoto) kauan pidetty vangittuna. Tosin KKO joskus kommunistioikeudenkäynneissä tehdyn muuten tuloksettoman valituksen yhteydessä pidensi Turun HO:n RL 3 luvun 11 §:n nojalla tekemää vähennystä, mutta tämä lisäys ei yleensä vastannut valitukseen kulunutta aikaa.[6]

---

[2] Oikeusministeriön kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 15. 1. 1920 (TMA).

[3] Oikeusministeriön kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 7. 2. 1927 (TMA).

[4] Oikeuskanslerinviraston kirje Turun HO:n kanneviskaalinvirastolle 15. 8. 1924 (TMA).

[5] KKO 1920 p. II 528 ja KKO 1934 II 84 (Mäntsälän kapina).

[6] Esim. KKO 1920 p. II 590. Ei muuta muutosta kuin että Turun HO:n RL 3 luvun 11 §:n nojalla tekemä neljän kuukauden vähennys lisättiin kuudeksi kuukaudeksi. HO:n päätös oli annettu 30. 4. 1920 ja KKO:n päätös tehty 16. 8. 1920 (THO:n ja KKO:n päätöstaltiot, TMA ja KKOA). Poikkeuksena on KKO:n p. 6. 4. 1922 n:o 1145 (KKO 1922 p. II 469), jolloin Turun ja Viipurin HO:ien pitkän tutkintavankeuden perusteella tekemät yhteensä neljän kuukauden vähennykset lisättiin kymmeneksi kuukaudeksi. HO:n päätös oli annettu 14. 12. 1921 (HO:n p. 14. 11. 1921 n:o 1358, TMA).

Vaikka valitus joskus johtikin osittain myönteiseen tulokseen, niin se käytännössä lisäsi vankilassaoloaikaa.[7] Voidaan siis a priori lähteä siitä oletamuksesta, että vangittuna olo huomattavasti vähensi tuomitun halua valittaa tuomioistuimen päätöksestä, jollei hän pitänyt itseään täysin syyttömänä ja jollei hän lisäksi luottanut valitustuomioistuimen objektiivisuuteen.

B. VALITUKSET TURUN HO:n POLIITTISIA RIKOKSIA KOSKEVISTA PÄÄTÖKSISTÄ

1. Kommunistioikeudenkäynnit

a. yleistä valituksista

Liitetaulukosta XXI käyvät ilmi kaikki Turun HO:n kommunistijuttujen päätöksistä KKO:een tehdyt valitukset. Kun laskuperusteena on oikeudenkäynneissä syytettyjen eikä itse juttujen lukumäärä, voimme todeta, että runsaassa neljänneksessä tapauksista (26,1 %, 1664 tapauksesta 434) joko syyttäjä tai tuomittu valitti, taikka harvemmin, molemmat valittivat HO:n päätöksestä.

Tuomittujen ja syyttäjien tekemien valitusten ajallisessa jakautumassa on huomattava ero. Tuomittujen valitukset keskittyivät 1920-luvulle (289 valituksesta 221 eli 76,5 %). Suurin osa (134 valitusta) koski tosin vain kahta HO:n päätöstä (STP:n ja Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutut), mutta vuosina 1919 ja 1920 tuomitut säännöllisesti tekivät valituksen KKO:een. Tämä tietysti johtui siitä, ettei oikeuskäytäntöä tällöin vielä pidetty vakiintuneena ja että tuomituilla oli toivoa siitä, että HO:n päätös kumottaisiin KKO:ssa.

Syyttäjien tekemien valitusten ajallinen jakautuma oli täysin päin-

---

7 KKO:n p. 17. 8. 1931 n:o 2243 (KKOA). Työmies Jaakko Jouhten oli Turun HO:ssa tuomittu valtiopetoksen valmistelusta kahdeksi vuodeksi kuritushuoneeseen, ja hän oli siis vangittuna (vrt. RVA 20 §). Jouhten valitti KKO:een, joka katsoi hänen syyllistyneen valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämiseen ja tuomitsi hänet kahdeksi vuodeksi vankeuteen, mutta ei tehnyt mitään vähennystä RL 3 luvun 11 §:n nojalla. Jouhten joutui olemaan valituksensa aikana tutkintavankeudessa ainakin kolme kuukautta. HO:n p. oli annettu 13. 5. 1931 (HO:n p. 17. 4. 1931 n:o 1083, THOA).

vastainen. 1920-luvulla syyttäjä valitti vain poikkeuksellisesti Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tekemistä päätöksistä. (Kahdeksaatoista tuomittua tai vapautettua koskevat valitukset, 11,5 % kaikista syyttäjien tekemistä valituksista.) Turun HO:n vapauttavistakin päätöksistä valitettiin harvoin. Turun HO:n kanneviskaalinviraston passiivisuus korostuu vielä, kun otetaan huomioon, että valituksiin sisältyy kaksi oikeuskanslerin vuonna 1920 tekemää valitusta, jotka koskivat seitsemää tuomittua.[1] Vuosina 1930—1934 kanneviskaalinvirasto valitti usein myös HO:n langettavista päätöksistä. Huippu saavutettiin vuosina 1933 ja 1934, jolloin kanneviskaalinvirasto piti vajaata viidennestä näistä HO:n päätöksistä epätyydyttävänä. Vuoden 1935 jälkeen syyttäjät paria poikkeusta lukuun ottamatta eivät valittaneet HO:n päätöksistä. Tämä selittyy siten, että syytteet miltei poikkeuksetta johtivat tulokseen ja että HO:n rangaistuksen mittaamiskäytäntö oli 1930-luvun jälkipuolella erittäin ankara (liitetaulukko XIII).

b. syyttäjien valitukset

Syyttäjien tekemät valitukset ja niiden menestyminen ilmenevät liitetaulukosta XXII. Valituksen teki kahta tapausta lukuun ottamatta Turun HO:n kanneviskaalinvirasto. Syyttäjä valitti yhteensä 31:stä HO:n päätöksestä. Kun laskuperusteena ovat valituksissa mainitut syytetyt ja tuomitut, niin 40,8 %:ssa tapauksista syyttäjän valitus johti ainakin osittain toivottuun lopputulokseen.[2] Valitusten menestyminen ei riippunut siitä, koskivatko ne HO:ssa varsinaisina tekijöinä vai avunantajina tuomittuja vaiko kokonaan vapautettuja henkilöitä. — Turun HO:n vuonna 1923 vapauttamat, mutta KKO:n vuonna 1925 tuomitsemat neljä henkilöä olivat kaikki syytteessä ns. pietarinkävijäin jutussa.[3]

Syyttäjien tekemät valitukset ja KKO:n päätökset eivät yleensä anna aihetta kommentteihin. Erityisen maininnan ansaitsevat kuitenkin syyttäjien 1930-luvun alkupuolella melko usein tekemät valitukset jo HO:ssa tekijöinä tuomituista. Olen jo aikaisemmin osoittanut, että Turun HO:n

1 KKO 1920 p. II 528 ja 724.

2 Tähän ryhmään ei ole laskettu mukaan muutamia tapauksia, jolloin KKO:n HO:n päätökseen tekemä muutos on ollut aivan vähäpätöinen, esim. HO:n määrämän ehdollisen rangaistuksen koeaikaa on pidennetty.

3 KKO 1925 p. II 175.

rangaistuksen mittaamiskäytäntö tuli ankarammaksi vuodesta 1930 (s. 304). Rangaistuksien yleinen korottaminen ei kuitenkaan riittänyt kanneviskaalinvirastolle. Kanneviskaalinapulainen Väinö Helke valitti kolmesta HO:n vuonna 1930 tekemästä päätöksestä vaatien vain kovempaa rangaistusta eräille tuomituille, ja kahdessa tapauksessa hänen valituksensa johtivat tuloksiin; KKO korotti yhteensä seitsemän tuomitun rangaistuksia. Toisessa tapauksessa, jolloin mm. Turun HO:ssa seitsemäksi vuodeksi kuritushuoneeseen tuomitun punaupseerin Vilho Honkasen rangaistus korotettiin maksimirangaistukseen eli kahdeksaksi vuodeksi, KKO:n päätöksessä ei ollut mitään perusteluja.[4] Toisessa päätöksessään KKO perusteli rangaistusten korottamista sillä, että tuomitut olivat jo aikaisemmin kärsineet rangaistuksen valtiopetoksen valmistelusta.[5] Nämä KKO:n päätökset saattoivat tuskin ainakaan ratkaisevasti vaikutaa Turun HO:n vuoden 1930 rangaistuksen mittaamiskäytäntöön, sillä aikaisempikin päätös tehtiin vasta 26. 9. 1930.[6]

Myös vuonna 1933 syyttäjä sai KKO:n korottamaan Turun HO:n valtiopetoksen valmistelusta tuomitsemia rangaistuksia. Kanneviskaalinvirasto valitti mm. HO:n päätöksestä suuressa SKNL:n toimitsijoita koskeneessa jutussa (s. 113), ja KKO korotti mm. 24:n HO:ssa varsinaisina tekijöinä tuomitun henkilön rangaistukset keskimäärin 0,72 vuodella. KKO:n päätöksessä ei perustella näitä korotuksia.[7] HO oli päätöksessään pitänyt kaikkia näitä henkilöitä koskevia syytteitä kahta lukuun otamatta kokonaan toteennäytettyinä.[8] KKO:n päätös mahdollisesti vaikutti Turun HO:n rangaistuksen mittaamiskäytäntöön, sillä HO:n valtiopetoksen valmistelusta tuomitsemien kuritushuonerangaistusten keskimääräinen pituus vuonna 1934 oli 2,30 vuotta oltuaan edellisenä vuonna 2,03 vuotta (liitetaulukko XIII).

c. tuomittujen valitukset

289 Turun HO:n kommunistioikeudenkäyntien yhteydessä tuomittua valitti KKO:een. Tuomittujen tekemät valitukset johtivat huomattavasti

4 KKO:n p. 17. 11. 1930 n:o 3856 (KKOA).
5 KKO:n p. 26. 9. 1930 n:o 3132 (KKOA).
6 Ks. edell. alaviite.
7 KKO:n p. 15. 11. 1933 n:o 2905 (KKOA).
8 HO:n p. 17. 3. 1933 n:o 555 (THOA).

harvemmin tuloksiin kuin syyttäjien tekemät valitukset, sillä vain 42 valitusta (14,5 % tuomittujen tekemistä valituksista) johti jonkinlaiseen tulokseen (liitetaulukko XXIII). Huomattavaa on, että runsas puolet näistä (22 valitusta) keskittyy vuosiin 1919 ja 1920. Tuomittu vapautettiin KKO:ssa kokonaan vain seitsemässä tapauksessa; neljä näistä koski HO:n vuonna 1920 tekemiä päätöksiä.

Ennen kuin käymme tarkastelemaan tuomittujen valituksia, on selvitettävä, mikä merkitys tuomitun vangitsemisella on ollut valitusalttiudelle. Arvo (Poika) Tuominen on muistelmissaan todennut, että hänen tutkintavankeusaikansa piteni yli puolella vuodella, kun hän SSTP:n rauhanjulistusjutussa tuloksettomasti valitti KKO:een, ja että hän Taimen jutussa aikaisemmasta prosessista oppia ottaneena ei enää valittanut HO:n päätöksestä.[9] Myös Hiitonen on maininnut, että Taimen jutussa tuomitut eivät halunneet »riskeerata» sitä, että heidän tutkintavankeusaikansa olisi pidentynyt tuloksettoman muutoksenhaun vuoksi.[10] Liitetaulukossa XXIII olevat luvut osoittavat, että näillä Tuomisen ja Hiitosen maininnoilla on myös yleisempää kantavuutta. Yhteensä 1 008 vangitusta [11] vain 104 (10,3 %) valitti HO:n päätöksestä, kun vastaavasti 545:stä vapaalla jalalla olleesta henkilöstä peräti 185 (33,9 %) teki valituksen KKO:een. Tuomittujen valitukset keskittyivät vuosiin 1919—1924, jolloin esim. neljä viidesosaa kaikista valittaneista vangituista haki muutosta KKO:sta. Tällöin 44,8 % (192 vangitusta 86) valitti HO:n päätöksestä ja vapaalla jalalla olleista 68,1 % (138 henkilöstä 94). Kun tuomittujen valitukset vuoden 1920 jälkeen eivät yleensä johtaneet mihinkään tuloksiin ja kun KKO:kin piti STP:n julkista toimintaa valtiopetoksen valmisteluna, tuomittujen muutoksenhakuyritykset vähenivät tuntuvasti. Vuosina 1925—1939 vain 2,2 % vangituista (816 henkilöstä 18) katsoi aiheelliseksi valittaa KKO:een. Näinäkin vuosina vapaalla jalalla olleet tuomitut valittivat useammin (407 henkilöstä 91 eli 22,4 %); näiden henkilöiden valituksista yli kolmannes (33) koski Turun HO:n vuonna 1926 tekemää Sos. Nuorisoliiton lakkauttamispäätöstä. Tässä jutussa tehdyt valitukset osoittavat selvästi vangittuna olemisen vaikutuksen valitusalttiuteen. Kukaan kymmenestä

9 *Tuominen*, ss. 130 ja 332.

10 *Hiitonen*, s. 240.

11 Tässä on tutkittu tilannetta nimenomaan HO:n päätöksen antamisen jälkeen.

vangitusta ei valittanut, kun taas kaikki vapaalla jalalla olleet yhtä lukuun ottamatta hakivat muutosta KKO:sta.[12]

Voidaan siis osoittaa todeksi se luonnollinen olettamus, että RL 3 luvun 11 §:n säännöksestä johtuen tuomitut, jotka olivat vangittuina, valittivat harvemmin HO:n päätöksestä kuin vapaalla jalalla olleet. Näiden ryhmien melko suuri ero voi osittain johtua myös siitä, että vapaalla jalalla ollut saattoi ilman muutoksen toivoakin valittaa HO:n päätöksestä, koska rangaistuksen täytäntöönpano tällöin lykkääntyi. Valitushaluun vaikutti yleensä tietoisuus siitä, että KKO vain harvoin poikkesi HO:n päätöksestä, samoin kuin mahdollisesti myös vähäinen koulusivistys, heikko taloudellinen tila ja avustajien puute.

Tuomittujen valitusten johdosta KKO ei oikeuskysymyksen eikä rangaistuksen mittaamisen suhteenkaan juuri poikennut Turun HO:n linjasta 1920-luvun alkuvuosien jälkeen. Seitsemän syytettä hylättiin sillä perusteella, ettei niitä ollut näytetty toteen. Vuonna 1920 KKO alensi eräitä Turun HO:n valtiopetoksen valmistelusta tuomitsemia rangaistuksia[13] tai katsoi, että Turun HO:n varsinaisina tekijöinä tuomitsemat henkilöt olivatkin syyllistyneet vain valtiopetoksen valmistelun avunantoon.[14] HO:n rangaistuskäytäntö lievenikin tämän jälkeen, ja STP:n lakkauttamisjutussa KKO:n rangaistuksien lieventäminen neljässä tapauksessa sisälsi pääasiassa sen, ettei tuomitun vanhaa VRO:ssa saamaa tuomiota määrätty pantavaksi täytäntöön.[15]

1930-luvulla Turun HO:ssa syytetyt yrittivät usein vedota siihen, että heidän tekonsa oli valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämistä eikä valtiopetoksen valmistelua, ja esittivät tämän myös KKO:een tekemissään valituksissa. Neljässä tapauksessa KKO sovelsikin tuomitun valituksesta RL 11 luvun 4 a §:ää 4 §:n sijasta, kuten jo mainitussa Jouhtenin tapauksessa (ss. 360 ja 388). Lievennyksen merkitys jäi tosin vähäiseksi, sillä kolmessa tapauksessa KKO vain muutti Turun HO:n määräämän kuritushuonerangaistuksen vankeudeksi lyhentämättä vapausrangaistuksen aikaa.[16] Ei myöskään ole todettavissa, että KKO olisi laa-

---

12 HO:n p. 2. 6. 1926 n:o 661 (TMA) ja KKO:n p. 5. 11. 1926 n:o 3669 (KKOA).

13 KKO 1920 p. II 819 ja 916.

14 KKO 1920 p. II 260 ja 590.

15 KKO:n p. 16. 3. 1925 n:o 581 a (KKOA).

16 KKO:n p:t 17. 8. 1931 n:o 2243, 27. 5. 1932 n:o 1609 ja 26. 11. 1934 n:o 3299 (KKOA).

jemmin kuin Turun HO soveltanut RL 11 luvun 4 a §:ää, sillä parissa tapauksessa KKO katsoi syyttäjän valituksesta, että Turun HO:n valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisenä pitämä toiminta olikin valtiopetoksen valmistelua.[17]

KKO:n ja Turun HO:n päätökset kommunistioikeudenkäynneissä eivät paljoakaan poikenneet toisistaan. KKO oli siinä mielessä usein sidottu HO:n päätöksiin, että vain joko syyttäjä tai tuomittu oli tehnyt valituksen. KKO lievensi eräitä rangaistuksia 1920-luvun alussa, mutta rupesi 1930-luvulla syyttäjien valitusten johdosta korottamaan Turun HO:n valtiopetoksen valmistelusta tuomitsemia rangaistuksia, mikä mahdollisesti vaikutti Turun HO:n rangaistuksen mittaamiskäytäntöön. KKO:n 1930-luvun alussa omaksuma jyrkempi linja osoittanee, että sisäpoliittinen tilanne vaikutti myös sen jäseniin.

2. Mäntsälän kapina ja kyyditykset

a. Mäntsälän kapina

Kolmessa Turun HO:n päätöksessä käsiteltiin yhteensä sataa syytettä Mäntsälän kapinaan osallistuneita vastaan.[1] Yhdeksästä tuomitusta, seitsemästä armahduslain nojalla rankaisematta jätetystä ja kolmestatoista kokonaan vapautetusta ei valitettu ollenkaan, joten KKO joutui ottamaan kantaa 71 syytetyn ja tuomitun kohtaloon.[2] Valituksen teki syyttäjäviranomaisten puolesta oikeuskansleri, lisäksi myös asianomistaja, sanomalehdentoimittaja Eemeli Mäki valitti. Useimpien tuomittujen lisäksi myös neljätoista Turun HO:n rankaisematta jättämää valitti KKO:een.

Valituksien tulokset selviävät alla olevasta taulukosta. Runsaassa

---

17 KKO:n p:t 27. 10. 1933 n:o 2702 ja 15. 11. 1933 n:o 2905 (KKOA).

1 HO:n p:t 14. 11. 1932 n:o 1981, 31. 12. 1932 n:o 2256 ja 17. 12. 1934 n:o 1917 (THOA).

2 KKO 1934 II 84 ja KKO:n p. 14. 6. 1935 n:o 1662 (KKOA). Tässä luvussa jäljempänä esitetyt tiedot ovat manituista KKO:n päätöksistä. Molemmat KKO:n päätökset syntyivät äänestyksen jälkeen. Tässä ei ole syytä puuttua KKO:ssa esitettyihin eriävdin mielipiteisiin.

puolessa tapauksista (37) valitus ei johtanut tuloksiin, ja kymmenessä tapauksessa KKO muutti HO:n päätöstä vain siten, että rankaisematta jättämisen sijasta syyte hylättiin kokonaan.

Taulukko XIV

Mäntsälän kapinaa koskeneet valitukset KKO:een.

Valituksentekijä	Oikeus-kansleri	Molemmat	Syytetty	Yhteensä
Tuomittuja:				
Ei muutosta	1	19	10	30
Rangaistus koveni	2	11	—	13
Rangaistus lieveni	—	—	2	2
Syyte hylättiin	—	—	1	1
Rankaisematta jätettyjä:				
Tuomittiin	—	4	—	4
Syyte hylättiin	—	1	9	10
Vapautettuja:				
Ei muutosta	7	—	—	7
Tuomittiin	4	—	—	4

Lähde: KKO 1934 II 84 ja KKO:n p. 14. 6. 1935 n:o 1662 (KKOA).

Joitakin KKO:n kannanottoja on jo selostettu rikoksia koskevassa luvussa. Yleisesti katsoen KKO noudatti ankarampaa linjaa kuin Turun HO, sillä HO:ssa vapautetuista ja rankaisematta jätetyistä kahdeksan tuomittiin, ja HO:ssa tuomittujen rangaistukset kovenivat kolmessatoista tapauksessa. Tuomittujen tekemät valitukset sen sijaan johtivat vain yhden syytteen hylkäämiseen toteennäyttämättömänä ja kahden rangaistuksen alenemiseen. Turun HO osoitti Mäntsälän kapinaa koskevissa päätöksissään asettavansa hyvin ankarat vaatimukset langettavalle näytölle. KKO katsoi eräät HO:n hylkäämät syytteet toteennäytetyiksi, ja rangaistusten kovenemiset johtuivat osittain myös siitä, että tuomittujen syyksi luettiin muitakin kuin HO:n päätöksissä mainittuja tekoja. Lisäksi KKO tulkitsi eräissä tapauksissa armahduslakia suppeammin kuin Turun HO (s. 159). Kuuden tuomitun rangaistus korotettiin oikeuskanslerin valituksesta ilman perusteluja.

Vaikka KKO määräsi eräitä korottamiaan rangaistuksia ehdollisiksi,

yhdeksän HO:ssa vapautettua, ei rangaistua tai ehdollisen rangaistuksen saanutta joutui KKO:n päätöksen perusteella kärsimään vapausrangaistusta. Eräs HO:ssa vapautettu (Vilho Mustonen, s. 160) selvisi kuitenkin kahdellakymmenellä päiväsakolla ymmärtämättömyydestä tehdystä virkavirheestä.

b. kyydityksset

KKO:een valitettiin yhteensä kymmenestä Turun HO:n kyydityksiä koskevasta päätöksestä. Valitukset koskivat 82:ta tuomittua, kahdeksaa vapautettua ja kahta henkilöä, joita koskevia syytteitä ei ollut tutkittu. Valittajat ja valitusten tulokset selviävät taulukosta XV.

Taulukko XV

Turun HO:n kyydityksiä koskevista päätöksistä tehdyt valitukset KKO:een.

Valituksen tekijä	Syyttäjä[1]	Molemmat	Tuomittu	Yhteensä
Tuomittuja:				
Ei muutosta	15	—	44	59
Rangaistus koveni	5	2	—	7
Rangaistus lieveni	—	3	10	13
Syyte hylättiin	—	1	—	1
Vapautettuja:				
Ei muutosta	8	—	—	8
Syytettä ei tutkittu:				
Ei muutosta	2	—	—	2

Lähde: KKO:n päätöstaltiot ja vuosikirjat vuosina 1931, 1932 ja 1939.

[1] Myös asianomistaja Väinö Hakkila valitti. KKO 1931 II 308.

KKO noudatti ankarampaa linjaa kuin Turun HO vain eniten julkisuutta herättäneissä kyydityspapauksissa, joita koskevat päätökset julkaistiin KKO:n vuosikirjoissa. Neljä rangaistuksen kovenemista johtui siitä, että KKO katsoi eduskunnan neuvotteluvapauden tulleen häirityksi Rötkön ja Pekkalan kyydityksen yhteydessä (s. 198). Kahden Ståhlbergin kyyditsijän Turun HO:n ehdollisina tuomitsemat rangaistukset määrät-

tiin täytäntöönpantaviksi.[3] Lisäksi KKO katsoi, ettei HO:lla rikoksenteossa ilmaantuneisiin asianhaaroihin nähden ollut syytä määrätä Hakkilaa kyydinneen jääkärikapteeni Arvid Kalstan rangaistusta ehdolliseksi.[4]

Useammin kuitenkin KKO oli Turun HO:ta lievemmällä kannalla. Kolmen Ståhlbergin kyyditysjuttuun sekaantuneen rangaistukset alenivat, ja kenraalimajuri Wallenius vapautettiin kokonaan syytteestä (s. 280). Kuuden kyyditsijän rangaistukset määrättiin ehdollisiksi, näistä kaksi vuonna 1939.[5] Mikko Erichin kyyditsijöistä kolmen kuritushuonerangaistukset muutettiin perusteluitta vankeudeksi ja rangaistusaikaa lyhennettiin. Neljännen valittajan vankeusrangaistus sekä lyheni että muuttui ehdolliseksi.[6] Voidaan todeta, että suunnilleen samaan aikaan kun KKO kovensi eräitä Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomitsemia rangaistuksia, se alensi eräitä kyyditsijöiden jo entuudestaan melko lievinä pidettäviä rangaistuksia. Tapaukset ovat kuitenkin niin harvalukuisia, että rangaistuksen mittaamiskäytännön eroa ei voida pitää merkittävänä.

Useimmat valitukset eivät johtaneet minkäänlaisiin muutoksiin. Tuomitut valittivat hyvin usein siinäkin tapauksessa, että HO oli määrännyt heille muutaman kuukauden ehdollisen vankeusrangaistuksen.[7]

3. RL 16 luvun 24 § ja KiihotusL

Tammikuun 16. päivänä 1923 astui voimaan OK:n uusi 30 luku, jolla rajoitettiin mm. valittamista HO:n päätöksistä rikosjutuissa.[1] OK 30 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan oli valitusoikeus riippuvainen rikoksen rangaistuksesta in abstracto. Jos rikoksesta ei ollut säädetty muuta tai kovempaa seuraamusta kuin sakkoa, vankeutta enintään kaksi vuotta tai

---

3 KKO 1931 II 338.

4 KKO 1931 II 308.

5 KKO:n p:t 5. 12. 1932 n:o 3278, 12. 4. 1939 n:o 942 ja 27. 9. 1939 n:o 2012 (KKOA).

6 KKO:n p. 27. 2. 1933 n:o 612 (KKOA).

7 Esim. KKO:n p. 11. 5. 1932 n:o 1437 (KKOA). 31 tuomittua valitti ilman tuloksia.

1 L 19. 12. 1922/300.

omaisuuden menettäminen, sai HO:n päätökseen hakea muutosta ainoastaan se, joka oli tuomittu vapausrangaistukseen tai menettämään yli 5000 markan arvoista omaisuutta.

Valitusoikeuden rajoittaminen koski myös RL 16 luvun 24 §:n nojalla tuomittuja. Koska usein vaadittiin myös jonkin lehden numeron koko painoksen julistamista valtiolle menetetyksi tai lehden väliaikaista lakkauttamista, näissä tapauksissa sekä alioikeuden syyttäjä että vain sakkorangaistukseen tuomittu saivat valittaa KKO:een.

Taulukko XVI

Turun HO:n hallituksen julkista halventamista ym. (RL 16:24) koskevista päätöksistä tehdyt valitukset KKO:een.[1]

Valituksen tekijä	Syyttäjä	Molemmat	Tuomittu	Yhteensä
Tuomittuja:				
Ei muutosta	1	—	27	28
Rangaistus koveni	—	1	—	1
Rangaistus lieveni	—	1	10	11
Syyte hylättiin	—	—	3	3
Vapautettuja:				
Ei muutosta	2	—	—	2
Syytetty tuomittiin	4	—	—	4

Lähde: KKO:n päätöstaltiot ja vuosikirjat vuosina 1920—1940.

1 Mukana ei ole muutama tapaus, jolloin KKO ei tutkinut valitusta, ei myöskään muutama tapaus, jolloin HO ei ollut tutkinut valitusta alioikeuden päätöksestä.

Tuomittujen tekemät valitukset johtivat yhdessätoista tapauksessa rangaistuksen lievenemiseen ja kolmessa tapauksessa syytteen hylkäämiseen. Vaikka kommunistit ja sosialistit tuomittiin HO:ssa useammin vankeusrangaistukseen kuin muut, mistä syystä he usein myös valittivat KKO:een (seitsemäntoista tutkittua valitusta), heidän valituksensa eivät yleensä johtaneet tuloksiin. Vain kolmessa tapauksessa rangaistus lieveni, mutta pysyi edelleen vankeusrangaistuksena,[2] ja vain yhdessä

2 KKO 1923 p. II 1190, 1925 p. II 235 ja 244.

tapauksessa syyte hylättiin kokonaan.[3] Sosiaalidemokraattien tekemät valitukset menestyivät huomattavasti paremmin; kahdestatoista tutkitusta valituksesta seitsemän johti rangaistuksen lievenemiseen ja kahdessa tapauksessa syyte hylättiin kokonaan.[4] Väinö Tannerin kaksi vankeusrangaistusta[5] sekä lääket. lis. August Ryömän ja toimittaja Karl Saxellin vankeusrangaistus muutettiin sakoiksi.[6] Oikeistolaisten kolme ja Ernesti Hentusen myös kolme valitusta eivät johtaneet tuloksiin. Mainittakoon, että neljästä tuomitusta, joiden KKO:n päätöksen perusteella ei tarvinnut kärsiä heille HO:ssa tuomittua vankeusrangaistusta, kolme kuului ylempiin sosiaaliryhmiin, nimittäin Tanner, Ryömä ja fil. tri Väinö Johansson, jonka neljän kuukauden vankeusrangaistus muuttui KKO:ssa ehdolliseksi.[7]

Syyttäjän valitus johti yhdessä tapauksessa siihen, että yhden äärioikeistolaisen tuomitun sakkorangaistusta korotettiin kahdellakymmenellä päiväsakolla, ja samalla HO:ssa vapautettu jutun toinen syytetty tuomittiin sakkoihin.[8] Lisäksi kolme HO:ssa vapautettua vasemmistososiaalidemokraattia, jotka olivat vastuussa Soihdussa julkaistusta kirkonvastaisesta kirjoituksesta, tuomittiin KKO:ssa sakkoihin.[9]

Turun HO:n KiihotusL:n nojalla tekemistä päätöksistä voitiin aina valittaa KKO:een, sillä 1 §:n 2 momentin mukaan maksimirangaistus oli neljä vuotta vankeutta, ja yhteiskunnalliseen toimihenkilöön kohdistetusta herjauksesta voitiin 2 §:n mukaan tuomita enintään kolmeksi vuodeksi vankeuteen.

---

3 KKO 1925 p. II 1303.

4 KKO 1922 p. II 1263 ja 1923 p. II 949.

5 Ks. edell. alaviite.

6 KKO 1922 p. II 387 ja 1935 II 94.

7 KKO:n p. 23. 5. 1936 n:o 1444 (KKOA). Johansson tuomittiin yhdellä teolla tehdystä herjauksesta ja RL 16 luvun 24 §:ssä mainitusta rikoksesta, joten hänen rangaistuksensa ei ole mukana luvussa Rangaistukset. — Tanner tuomittiin SDP:n puoluetoimikunnan puheenjohtajana sosiaalidemokraattien vuonna 1919 julkaisemasta vaaliaineistosta (s. 223). Eräs vaalijulistusta levittänyt jalkinetyöntekijä ei selvinnyt yhtä helpolla, tosin KKO alensi hänen kuuden kuukauden vankeusrangaistuksensa kolmeksi kuukaudeksi. KKO 1921 p. II 816.

8 KKO 1935 II 477.

9 KKO 1935 I 28.

Taulukko XVII

Turun HO:n KiihotusL:a koskevista päätöksistä tehdyt valitukset KKO:een.

Valituksen tekijä	Syyttäjä	Molemmat[1]	Tuomittu	Yhteensä
Tuomittuja:				
Ei muutosta	2	3	4	9
Rangaistus koveni	—	1	—	1
Rangaistus lieveni	—	2	—	2
Vapautettuja:				
Ei muutosta	9	—	—	9

Lähde: KKO:n päätöstaltiot ja vuosikirjat vuosina 1935—1937.

[1] Yhdessä tapauksessa vain asianomistaja ja tuomittu valittivat.

Valitukset johtivat vain kolmessa tapauksessa HO:n päätöksen muuttamiseen. Turun HO:n notaaria Yrjö Moisiota herjanneen tilallisen vankeusrangaistus aleni kuudesta neljään kuukauteen ja IKL:n kannattajan varatuomari R. G. I. Kallian sakkorangaistus kahdeksastakymmenestä kuuteenkymmeneen päiväsakkoon.[10] Suomen Pienviljelijän päätoimittajan Eino Yliruusin sakkorangaistus sen sijaan muutettiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta.[11] Muun muassa syyttäjien yhdeksää vapautettua oikeistolaista koskeneet valitukset eivät johtaneet tuloksiin.

Edellä mainittuja sananvapausrikoksia koskevissa päätöksissäkään ei ollut huomattavia eroja KKO:n ja Turun HO:n välillä. KKO:n päätökset johtivat tosin siihen, että RL 16 luvun 24 §:n nojalla tuomittuja äärivasemmistolaisia koskevan rangaistuksen mittaamiskäytännön ankaruus muita tuomittuja koskevaan käytäntöön verrattuna entisestään korostui.

10 KKO 1935 II 469 ja 1936 II 85.

11 KKO 1935 II 387.

VII HO:n JÄSENET JA SYYTTÄJÄT

A. SOSIAALINEN TAUSTA JA VIRKAURA

HO:n jäsenet ja syyttäjät käsitellään yhdessä tässä luvussa,[1] koska kommunistioikeudenkäyntien syyttäjänä toimiminen usein oli askel virkauralla ennen asessoriksi nimittämistä. Poliittisia rikoksia koskeviin päätöksiin osallistui presidentti Kävyn lisäksi yhteensä 72 Turun HO:n hovioikeudenneuvosta ja asessoria, ja etupäässä nämä ovat tämän luvun tutkimuksen kohteena.[2] Kokonaan huomiotta on jätetty pari asessoriksi nimitettyä, mutta lainvalmistelukunnan jäsenenä toiminutta henkilöä sekä kolme vuonna 1939 nimitettyä asessoria, jotka eivät osallistuneet HO:n poliittisia rikoksia koskevaan oikeudenkäyttöön. Syyttäjinä tai apujäseninä poliittisissa oikeudenkäynneissä toimi lisäksi neljä juristia, jotka myöhemmin siirtyvät muille aloille, sekä kuusi henkilöä, jotka saivat vasta tutkimuksen kohteena olevan ajan jälkeen nimityksen Turun HO:n tai yhdessä tapauksessa Itä-Suomen HO:n asessoriksi.

HO:n jäsenten sosiaalista taustaa tutkittaessa on lähdetty lakimiesmatrikkeleissa tai juhlajulkaisuissa olevista isän ammattia koskevista maininnoista. Yleiskuvaksi jää, että HO:n jäsenten lähtökohtana useimmin oli ylempi keskiluokka tai yläluokka. Akateeminen loppututkinto oli ainakin 35 HO:n jäsenen isällä, ja näistä oli noin kolmasosa juristeja. Pappeja oli kuusi, agronomeja neljä ja apteekkareita kolme. Kymmenen on ilmoittanut isänsä ammatiksi maanviljelijän, talollisen, tilanomistajan

---

1 Tässä alaluvussa esitetyt tiedot Turun HO:n jäsenistä ja syyttäjistä on saatu yhdistämällä vuosien 1926 ja 1939 lakimiesmatrikkeleissa sekä Turun HO:n vuosien 1923 ja 1973 juhlajulkaisuissa olevia tietoja, jollei lähdettä ole erikseen mainittu.

2 Kävyn seuraaja Frans Hugo Lilius, joka osallistui ainoastaan Hornborgin jutun päätökseen, on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle.

jne., kun sen sijaan kenenkään isä ei näytä kuuluneen maaseudun tilattomaan väestönosaan. Akateemisen koulutuksen saaneiden joukossa oli kaksi senaattoria, kaksi HO:n presidenttiä ja yksi professori. Keskiluokkaan ja osittain alempaan keskiluokkaan voinee laskea neljä kauppiasta, kaksi merikapteenia ja yhden kauppalaivurin, kaksi kansakoulunopettajaa, vaatturimestarin, kirjanpitäjän, kassanhoitajan ja asioitsijan.[3] Vain kolmessa tapauksessa isän ammatti viittaa työväenluokkaan: suutari, palotorninvartija ja tehtaantyömies.

HO:n jäsenten kohdalla säätykierto oli siis melko vähäistä. Säätykierto ei näytä olleen voimakkaampaa HO:n nuorempienkaan juristien joukossa, sillä kuuden vasta 1940-luvulla nimitetyn asessorin isän ammatti tai arvo oli professori, hallintoneuvos, lakitieteen tohtori, kamreeri ja talonomistaja. Yhdessä tapauksessa isän ammattia ei ole ilmoitettu. Noin joka kuudennella HO:n jäsenellä oli lakimiesisä. Lakimiessuvuista kertoo myös se, että peräti neljä veljesparia (Birger ja Gustaf Arrhenius, Arne ja Thorvald Bergroth, Eino ja Yrjö Eskola sekä Viktor ja Evert Havu) toimi HO:n jäseninä tutkittavana aikana. Viktor ja Evert Havu toimivat lisäksi peräkkäin HO:n varapresidenttinä. Lisäksi HON Veikko Taulerin veli Heikki Tauleri oli Turun HO:n virkamiehenä vuosina 1919—1921. — Vertailun vuoksi mainittakoon, että Turun HO:ssa syytettyjen avustajina toimineiden Frans Johannes Leinon isä oli työmies, Eino Pekkalan isä metsätyönjohtaja ja Asser Salon isä ajuri.[4]

Honka on väittänyt, että hänen tullessaan Turun HO:een vuonna 1917 sen jäsenten enemmistö oli ruotsinmielistä tai ainakin tätä kieliryhmää suosivaa.[5] Kielikysymys oli samalla ainakin osittain myös säätykysymys. Kolmestakymmenestä viidestä HO:n jäsenestä, joiden isä oli suorittanut akateemisen tutkinnon, 22 oli ruotsinkielistä,[6] kun esim. kaikki kolme

---

3 Lakimiesmatrikkeli 1939 s. 39 (Rudolf Beckman). Asioitsijan sijoittaminen on vaikeaa, sillä ruotsinkielistä termiä »sakförare» lienee tähän aikaan käytetty myös juridisen koulutuksen saaneista henkilöistä.

4 Lakimiesmatrikkeli 1939, ss. 316, 426 ja 491.

5 *Honka*, s. 105.

6 Kielikysymys on ratkaistu seuraavien periaatteiden mukaan. Koska ao. henkilön nimi ei tähän aikaan sanonut mitään, on jaon perusteena ollut ao. henkilön koulukieli. Jos henkilö on käynyt suomalaista koulua, mutta hänen elämäkerralliset tietonsa on lakimiesmatrikkeleissa julkaistu ruotsiksi, on henkilöä kuitenkin pidetty ruotsinkielisenä. Päinvastaisissa tapauksissa (koulukieli ruotsi, tiedot suomeksi) on koulukieli ollut ratkaiseva, sillä lakimiesmatrikkeleiden tiedot

työväenluokkaan kuulunutta olivat suomenkielisiä. Kaikista tutkimuksen kohteena olevista 73:sta HO:n jäsenestä 37 oli suomenkielistä. Vaikka aikakauden alussa ruotsinkieliset olivat enemmistönä, tämä suhde muuttui, joskin hitaasti. Vuoden 1939 lopussa HO:n jäsenistä kuusitoista oli suomen- ja yksitoista ruotsinkielistä.[7] Tosin myös HO:n varapresidentiksi vuonna 1939 siirtynyt Rafael Dahlberg oli ruotsinkielinen. Turun HO:n vähittäistä suomalaistumista kuvaa se, että kuudesta vasta 1940-luvulla asessorin viran saaneesta viisi oli suomenkielistä. Kielikysymyksellä oli laajempaakin merkitystä, koska se usein ratkaisi ko. henkilön puoluekannan, ja lisäksi on väitetty, että se vaikutti myös asennoitumiseen kommunistioikeudenkäynneissä (s. 408).

Honka on elävästi kuvannut HO:n virkanimitysjärjestelmää ja todennut, että ratkaiseva oli vain virkaikä eivätkä mitkään muut ansiot.[8] Tutkimuksen kohteena olevien vuoden 1917 jälkeen nimitettyjen 50 asessorin keski-ikä olikin melkein 41 vuotta, ja keskimäärin oli kulunut yli kuusitoista ja puoli vuotta siitä, kun he olivat suorittaneet tutkintonsa.[9] Tilanne vaihteli tietenkin vapautuvien virkojen mukaan, ja 1930-luvun jälkipuolella useimmat nimitetyt olivat alle 40-vuotiaita.

Virkaura HO:ssa näkyy soveltuneen keskivertojuristille, jolla oli ehkä enemmän kärsivällisyyttä kuin kykyjä.[10] Normaalia hovioikeusuran

---

julkaistiin ensisijaisesti suomeksi. Tulos ei liene aina täysin varma, esim. ruotsinkielisen ja rkp:seen kuuluneen Arne Bergrothin nuorempi veli Thorvald on näillä perusteilla laskettu suomenkieliseksi. Toisaalta monet alunperin ruotsinkieliset lienevät suomalaistuneet.

7 Mukana ovat myös ne kolme vuonna 1939 nimitettyä asessoria, jotka eivät olleet mukana poliittisissa oikeudenkäynneissä.

8 *Honka*, ss. 109—111.

9 En ole laskenut mukaan autonomian ajan nimityksiä. Nämä eivät anna oikeata kuvaa virkanimitysjärjestelmästä, koska Turun HO:n jäsenet erotettiin poliittisista syistä vuonna 1903, ja sijalle tulleet erotettiin vuorostaan vuonna 1907 poliittisen tilanteen muututtua. Mukana ei myöskään ole muutamia aikaisempia HO:n jäseniä, kuten Erik Albert Stigzelius, joka siirryttyään eläkkeelle kihlakunnantuomarin virastaan 68-vuotiaana vuonna 1921 nimitettiin Turun HO:n hovioikeudenneuvokseksi ja joka vasta vuonna 1926 erosi ikälain takia.

10 *Honka* on takaamatta tiedon todenperäisyyttä esimerkkinä virkanimitysjärjestelmän nurinkurisuudesta kertonut jutun HO:ssa heikolla menestyksellä toimineesta ylimääräisestä virkamiehestä, joka lopulta nimitettiin vakinaiseen virkaan sillä ehdolla, että hän lupasi olla hakematta korkeampaa virkaa. Honka, s. 110.

huippua, hovioikeudenneuvoksen arvoa ja virkaa, ei aina myöskään pidetty tyydyttävänä saavutuksena. Honka on todennut, että HO:n juridiseen tasoon vaikutti myös sen etevimmiksi todettujen jäsenten siirtyminen KKO:een.[11] Yksitoista Turun HO:n jäsentä siirtyi 1920- ja 1930-luvulla joko KKO:een tai KHO:een, mutta haluttuja olivat myös kihlakunnantuomarin virat, joihin siirtyi kaksitoista HO:n jäsentä. Siirtymiset muualle ja melko korkea nimittämisikä johtivat siihen, ettei kukaan vuoden 1918 alussa toimineista HO:n jäsenistä enää ollut HO:ssa talvisodan syttyessä.

Virkanimitysjärjestelmästä johtuen oli 1920- ja 1930-luvulla (kuten lienee nykyäänkin) jatko-opintoja harjoittanut HO:n jäsen harvinaisuus. Neljä vuoden 1917 jälkeen asessoriksi nimitettyä oli suorittanut molempien oikeuksien kandidaatintutkinnon. Sekä heidän nimitysikänsä että tutkinnosta kulunut aika oli lähes sama kuin muiden (nimitysikä 41 vuotta, aika MOK-tutkinnosta 15 vuotta). Ainoat tohtorit olivat Rudolf Beckman, joka vuonna 1938 siirtyi KHO:een, ja Lauri Cederberg, joka oli koko asessorinaoloaikansa lainvalmistelukunnan jäsen.

B. HO:n JÄSENTEN POLIITTISET MIELIPITEET

Eräiden lukijoiden mielestä saattaa syventyminen HO:n jäsenten poliittiseen toimintaan ja puoluesidonnaisuuteen olla turhaa, koska oikeudellisen ratkaisutoiminnan ei pitäisi olla riippuvainen näistä seikoista. Koska Turun HO:n vuosina 1918—1939 tekemissä poliittisia rikoksia koskevissa päätöksissä on havaittavissa tiettyjä kannanottoja, jotka ovat juridisin argumentein vaikeasti selitettävissä, olisi mielestäni väärin vaitiololla sivuuttaa tuomareiden poliittiset näkemykset.

Ennen kuin käymme tarkastelemaan HO:n jäseniä, on syytä hieman puuttua itsenäisyytemme ensimmäisten vuosikymmenien juristikuntaan yleensä. Tällainen ammattikunnan leimaaminen tietyn poliittisen suuntauksen kannattajaksi saattaa kyllä sisältää liiallisen ylimalkaisuuden vaaran, mutta katson kuitenkin aiheelliseksi esittää eräitä yleisiä näkökohtia.

11 *Honka*, s. 109.

Olisin valmis olettamaan, että oikeustieteellinen koulutus sinänsä helposti saa aikaan konservatiivisen asennoitumisen tulevassa juristissa. Koulutus keskittyi (ja keskittyy vieläkin) voimassa olevan oikeuden opettamiseen, ja sen yhteydessä korostettiin lain kunnioittamista. Tuleva juristi saattoi sitä paitsi melko varmasti odottaa, että hänestä tuli joko valtion virkamies tai tuomari (siis voimassa olevan yhteiskuntajärjestyksen palvelija), mikäli hän oli kiinnostunut näistä tehtävistä. Tällaiset olettamukset eivät kuitenkaan ole merkittäviä, jollei pystytä esittämään faktoja juristikunnan asennoitumisesta.

Kansalaissodan uhrit tarjoavat yhden lähtökohdan. Punaisen terrorin uhreina surmattiin 22 juristia; lisäksi valkoisten puolella kaatui viisi lakimiestä, ja kaksi oli murhattu jo suurlakon aikana vuonna 1917.[1] Valkoisen terrorin uhrina surmattiin vain yksi juristi, ent. lääninsihteeri Jääskeläinen, joka ammuttiin »bobrikoffilaisena» Pietarsaaressa maaliskuun alussa 1918.[2] Kun lakimiehiä vuoden 1918 alkupuolella oli noin 1 500,[3] lähes puolitoista prosenttia juristikunnasta joutui kansalaissodan aikaisen punaisen terrorin uhriksi. Surmattujen juristien lukumäärä ylittää sekä absoluuttisesti että suhteellisesti esim. surmattujen pappien ja kansakoulunopettajien lukumäärän.[4] Paavolainen on todennut, että punaisten surmaamat lakimiehet olivat yleensä toimineet aktiivisesti valkoisten hyväksi.[5]

Jo esim. vuoden 1939 lakimiesmatrikkelin selaileminen osoittaa, että moni juristi oli osallistunut »vapaussotaan». Tarkkojen lukujen esittäminen vaatisi tuskin perusteltavissa olevaa laajaa työtä, mutta tulen myöhemmin palaamaan niihin HO:n jäseniin, jotka olivat osallistuneet val-

---

1 Luvut on saatu yhdistämällä vuoden 1918 Lakimiehen (ss. 113—115 olevassa luettelossa kapinan aikana surmatuista lakimiehistä) sekä Suomen lakimiehet 1926 -teoksen tiedot. Viimeksi mainittu on täydellisempi, se sisältää 28 tapausta. Lakimiehessä, mutta ei vuoden 1926 matrikkelissa, on lisäksi J. A. Rekola, joka »sai väkivaltaisen kuoleman Hämeenkyrössä helmikuun alkupuolella». *Paavolainen* mainitsee, että valkoisten lähettiinä toiminut Rekola joutui vangiksi ja murhattiin (Paavolainen 1966, s. 133), joten tapauksen on katsottu kuuluvan punaiseen terroriin.

2 *Paavolainen* 1967, s. 214 s. ja s. 215 alaviite 36.

3 Suomen lakimiehet 1926 -teoksen mukaan oli kansalaissodan alkaessa 1502 Suomessa tutkinnon suorittanutta juristia elossa. Matrikkeli ei kuitenkaan ole täysin luotettava, esim. alaviitteessä 1 mainittu Rekola on kokonaan jäänyt pois.

4 *Paavolainen* 1966, s. 187.

5 *Paavolainen* 1966, s. 189.

koisten puolella kansalaissotaan. Selvää on kuitenkin, ettei vuoden 1918 VROL:lla olisi ollut toteutumismahdollisuuksia ilman valkoisten asialle myötämielistä juristikuntaa. Vasemmistolaisesti suhtautuneita juristeja oli vain kourallinen; useimmat heistä lienevät toimineet kommunisti-oikeudenkäyntien puolustusasianajajina Turun HO:ssa (s. 352). Näiden lisäksi voi mainita Turun HO:n asess. Onni Laaksovirran veljen MOK Einari Kustaa Laaksovirran, joka otettuaan osaa kansalaissotaan pakeni Neuvosto-Venäjälle,[6] missä hänet teloitettiin 1930-luvulla.[7]

Vaikka lakimieskunta pääasiallisesti oli siis porvarillisesti asennoitunut, eräs Turun HO:n päätös vuodelta 1920 osoittaa, että pyrittiin ehkäisemään vasemmistolaisten pesiytyminen tuomarikuntaan estämällä heiltä välttämätön käräjäharjoittelu. Lakit.yo Toivo Kurkela oli syksyllä 1918 poistettu Helsingin yliopiston kirjoista, koska hän ei ollut ilmoittautunut yliopistoon. Kun hän vielä samana syksynä pyrki takaisin yliopistoon, Hämäläis-osakunta antoi rehtorin pyynnöstä lausunnon,

»jonka mukaan Kurkelaa ei voitu sinä eikä seuraavanakaan lukukautena ottaa Osakunnan yhteyteen, koska asian käsittelyssä oli selvinnyt, että Kurkela oman tunnustuksensakin mukaan, oli ottanut osaa kapinaan keväällä 1918 toimimalla Kansanvaltuuskunnan lainvalmisteluvaliokunnan erään osaston sihteerinä puolivälistä helmikuuta maaliskuun 1 päivään sekä samaan aikaan olemalla Helsingin poliisilaitoksen palveluksessa ja pidätti Osakunta lisäksi itselleen vallan asiasta uudelleen päättää, jos kysymyksessä oleva henkilö uudelleen pyrki Osakuntaan».

Kun Kurkela syksyllä 1919 uudelleen pyrki osakunnan jäseneksi, niin osakunta katsoi

»tosin sen varsinaisen rangaistusajan, jona Kurkela kurinpitolautakunnan päätöksellä syyslukukaudelta 1918 on ollut estetty Osakuntaan liittymästä, loppuunkuluneeksi, mutta vaikka Kurkelan käytös sinä aikana, jolloin hän on ollut eroitettuna Osakunnan yhteydestä, ei ole antanut minkäänlaista muistutuksen aihetta, ottaen huomioon, että Kurkelan puheenaoleva toiminta samoinkuin hänen *luonteenominaisuutensa* (alleviivattu HO:n aktissa) estävät hänen tovereitaan häneen luottamuksella suhtautumasta, ei Osakunta ... ole kuitenkaan katsonut voivansa Kurkelaa uudelleen Osakunnan yhteyteen hyväksyä».

6 Lakimiesmatrikkeli 1939, s. 296.

7 *Arvo Tuominen,* Kremlin kellot (Helsinki 1957), s. 315.

Koska yliopiston kirjoissa olo edellytti osakunnan jäsenyyttä, Kurkela anoi kanslerinvirastolta, että hän saisi suorittaa tutkintoja olematta yliopiston kirjoissa. Vastoin konsistorin äänin 8—4 antamaa negatiivista lausuntoa kanslerinvirasto hyväksyi 19. 11. 1919 Kurkelan anomuksen.[8] Huomautettakoon, ettei Kurkelaa ollut syytetty eikä tuomittu osallisuudestaan kansalaissotaan.

Kurkela suoritti oikeustutkinnon 17. 3. 1920 ja anoi tulla otetuksi Turun HO:n auskultantiksi. HO kuitenkin hylkäsi anomuksen täysistunnossa äänin 17—16,

»...koska asiaakoskevista kirjoista selviää, että Toivo Emanuel Kurkela on siten ottanut osaa maassa vuonna 1918 puhjenneeseen kapinaliikkeeseen, ettei hänellä voida katsoa olevan sitä kansalaiskuntoa, jota on vaadittava maan oikeuslaitoksen palvelukseen pyrkivältä ...».[9]

Kurkela otettiin kuitenkin auskultantiksi Turun HO:een vuonna 1927, ja hän sai varatuomarin arvon vuonna 1930.[10]

Kurkelan tapauksen laajahko selostaminen puolustanee paikkaansa sillä, että, sen lisäksi että se antaa kuvan ylioppilasmaailmassa kansalaissodan jälkeen vallinneesta ilmapiiristä, se myös osoittaa HO:n jäsenten suhtautumisen kansalaissodan hävinneeseen osapuoleen. Tämä HO:n päätös oli sikäli merkittävä, että päin vastoin kuin poliittisia rikoksia koskevissa päätöksissä mielipiteitä ei voitu verhota juridisin perustein, vaan päätöksessä näkyy puhdas poliittinen arviointi. Kurkelan hakemuksen hyväksyneeseen vähemmistöön kuuluivat mm. HO:n presidentti Aleksi Käpy ja HON Hjalmar Roinila,[11] jotka suhtautuivat jossain määrin muita lievemmin äärivasemmistolaisiin 1920-luvun kommunistioikeudenkäynneissä (ss. 76 ja 174).

---

8 HO:n akti 1920 Hak.D. 9:5 (TMA). Eräs Kurkelan anomusta puoltanut konsistorin jäsen perusteli kantaansa mm. sillä, ettei kahden viikon työskentelyn punaisten puolesta tarvinnut osoittaa moraalista rappiota ja etteivät opiskelumahdollisuudet saaneet olla riippuvaisia tovereiden käsityksistä, joihin poliittiset näkökannat voivat voimakkaasti vaikuttaa.

9 HO:n p. 26. 4. 1920 n:o 573 (TMA).

10 Lakimiesmatrikkeli 1939, s. 286.

11 Äänestyspöytäkirja 20. 4. 1920, jota säilytetään I osaston konseptipöytäkirjojen kanssa (TMA).

Voidaan pitää melko varmana, ettei kellään Turun HO:n jäsenellä ollut vasemmistosympatioita ottaen vielä huomioon HO:n jäsenten sosiaalisen taustan. Vaikka HO:n jäsenet kannattivatkin porvarillisia puolueita, Turun HO ei kuitenkaan ollut poliittisesti yksimielinen. Perustuslaillisten (ruotsalaisten ja nuorsuomalaisten) sekä myöntyväisyyssuunnan (vanhasuomalaisten) ristiriidat raastoivat pahoin Turun HO:ta, sillä eri suuntien edustajat erotettiin vuorotellen in corpore 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.[12] Honka kertoo, että tämä »viileä» suhtautuminen toisin ajatteleviin jatkui autonomian ajan loppuun.[13] Turun HO:n poliittisiin oikeudenkäynteihin osallistui Suomen itsenäistyttyä kolmetoista perustuslaillista ja kuusi myöntyväisyyslinjan kannattajaa.[14]

Honka on väittänyt, ettei Turun HO:n virkamiehistö paljoakaan osallistunut julkiseen toimintaan, mikä hänen mielestään oli omiaan myötävaikuttamaan siihen, että virkamiehistö vieraantui käytännön elämästä.[15] Hongan väite on kuitenkin tässä suhteessa liian yleistävä, sillä melko useat HO:n jäsenet ja virkamiehet toimivat kansanedustajina, kaupungin- tai kunnanvaltuutettuina tai kunnallisissa luottamustehtävissä.[16] Asess. Gunnar Sahlstein oli aktiivipoliitikko; hän edusti kokoomusta eduskunnassa ja oli sisäasiainministerinä vuosina 1924—1925. Toinen itsenäisyyden ajan kansanedustaja oli HON ja myöhempi OikN Knut Molin, joka edusti rkp:ta. Autonomian ajalla Fredrik Stenström ja Erik Stigzelius olivat olleet rkp:n sekä presidentti Aleksi Käpy ja Karl Raade vanhasuomalaisen puolueen kansanedustajina. HO:n jäsenet ottivat osaa myös kunnallispolitiikkaan. Karl Erikson (rkp) ja Aleksis Ekholm (edistyspuolue) olivat 1920-luvulla Turun kaupunginvaltuutettuja. Hugo Appelqvist valittiin kaupunginvaltuustoon suomalaisten porvarillisten puolueiden yhteislistalta. Porvarillisten puolueiden yhteislistalta valittiin 1930-luvulla monissa kommunistioikeudenkäynneissä syyttäjinä toimineet

---

12 Ks. *Yrjö Blomstedtin* artikkeli »Turun hovioikeus sortovuosien kriisissä» teoksessa Turun hovioikeus 1973 ss. 223—237.

13 *Honka,* s. 106.

14 Kaikki eivät olleet olleet HO:ssa erottamisien yhteydessä, mutta esim. vuonna 1929 asessoriksi nimitetty Axel Uggeldahl oli ollessaan Hämeenlinnan pormestarina vuonna 1915 tuomittu vankeuteen yhdenvertaisuuslain vastustamisesta, Turun hovioikeus 1973, s. 290.

15 *Honka,* s. 109.

16 Tässä esitetyt tiedot löytyvät edellisen alaluvun alaviitteessä 1 mainituista lähteistä ja Turun kaupungin kunnalliskalentereista vuosilta 1917—1939 tai eduskunnan pöytäkirjoista.

Väinö Helke Maarian ja Yrjö Moisio Piikkiön kunnanvaltuustoon.[17] Arne Bergroth (rkp) oli Turun kaupunginvaltuuston varamiehenä, ja 1930-luvun loppupuolella Turun HO:n kanneviskaalina ollut Yrjö Suontausta (edistyspuolue) yritti vuonna 1936 turhaan tavoitella kaupunginvaltuutetun paikkaa.[18] Lisäksi monet HO:n jäsenet olivat mukana erilaisissa kunnallisissa lautakunnissa. Mainittakoon lopuksi, että varapresidentti J. V. Havu oli aikoinaan ollut Turun kansallisseuran puheenjohtaja.

Jo silmäys painettuihin lähteisiin osoittaa, että kymmenkunta Turun HO:n jäsentä toimi aktiivisesti joko kokoomuksen, rkp:n tai edistyspuolueen hyväksi. Painamattomien lähteiden, kuten eri puolueiden jäsenluettelojen, tutkimisella[19] olisi varmaan osoitettavissa, että useampikin HO:n jäsen kannatti jotakin porvarillista puoluetta, mutta jo edellä mainitut tapaukset riittänevät perustaksi väitteelle, että monilla HO:n jäsenillä oli selvä poliittinen näkemys ja että he järjestään olivat porvarillisesti asennoituneita.[20]

Sekä Arvo (Poika) Tuominen että Hiitonen ovat esittäneet väitteitä HO:n jäsenten puoluesidonnaisuuden ja kielen vaikutuksesta HO:n päätöksiin. Tuominen on maininnut HO:n »ruotsikkojäsenen» E. A. Stigzeliuksen tasapuolisesta suhtautumisesta pietarinkävijäin jutussa, mikä Tuomisen mielestä oli jotain aivan päinvastaista kuin varapresidentti Havun käyttäytyminen SSTP:n rauhanjulistusjutussa. Myöhemmin Taimen jutussa, kun puheenjohtajana oli »kokoomuslainen poliitikko», poliittinen tendenssi oli vieläkin selvempi.[21] Hiitonen on vuorostaan korostanut, että Hj. Roinila HO:n osaston »ainoana suomenkielisenä jäsenenä» oli vapauttavalla kannalla SSTP:n perustamisjutussa.[22]

---

17 Turun Sanomat 8. 12. 1936 ja Varsinais-Suomi 6. ja 8. 12. 1936.

18 Turun Sanomat 4. ja 8. 12. 1936.

19 En ole pystynyt tarkastamaan sitä tosin pientä mahdollisuutta, että joku HO:n jäsenistä olisi ollut IKL:n jäsen, sillä IKL:n arkisto on käytännöllisesti katsoen suljettu vuoteen 1986 asti. Ilmoitettu VA:ssa tekijälle 11. 3. 1976.

20 Ottaen huomioon sen kirpeän kritiikin, jonka myös sosiaalidemokraatit esittivät poliittisia oikeudenkäyntejä vastaan, on tuskin luultavaa, että edes oikeistososiaalidemokraatti olisi voinut olla HO:n syyttäjänä tai jäsenenä.

21 *Tuominen*, s. 194 s.

22 *Hiitonen*, s. 173. Hiitosen väite on jo sinänsä virheellinen, sillä myös Juhana Sandelius ja Pekka Westerling olivat suomenkielisiä.

Tuomisen ja Hiitosen väitteet perustuvat muutamiin yksittäistapauksiin. Saadakseni selville, oliko HO:ssa erimielisyyttä poliittisten rikosten suhteen, olen tutkinut äänestyksiä niissä tapauksissa, jolloin äänestyspöytäkirja on liitetty joko päätöstaltiossa olevaan päätökseen tai jutun asiakirjavihkoon. Olen ottanut mukaan periaatteessa kaikki äänestykset, jotka koskivat poliittisia rikoksia, siis kommunistioikeudenkäyntien lisäksi kansalaissotaa koskevat tapaukset, Mäntsälän kapinan, kyydityksset, äärisuuntien edustajien tekemät poliittiset sananvapausrikokset, harvat poliittiset murhat ja myös yhdistysten lakkauttamiset. Paitsi vähemmistöön jääneet on myös enemmistö otettu mukaan, kun kolmijäsenisessä jaostossa äänet ovat jakautuneet 2—1. »Oikeistolaisena» on pidetty ankaraa asennoitumista äärivasemmistolaisia vastaan ja lievää suhtautumista äärioikeistolaisiin, »vasemmistolaisena» päinvastaista käyttäytymistä.[23] Jokaisen jäsenen »oikeistolaisesta» tai »vasemmistolaisesta» mielipiteestä on annettu yksi piste sekä laskettu pisteiden erotus.[24] Jos erotus on ollut vähintään neljä, on tulosta pidetty merkittävänä. Selvää on, että tällainen aritmeettinen menetelmä on erittäin karkea, eikä sillä voida erotella tuomarin suhtautumista oikeuskysymykseen, todisteluun tai rangaistuksen mittaamiseen. Äänestyksien tutkimista rasittaa lisäksi jo sinänsä se heikkous, että äänestykset olivat riippuvaisia eri osastojen vaihtelevasta kokoonpanosta.

HO oli aatteellisesti suhteellisen homogeeninen, eikä poliittisissa oikeudenkäynneissä näy äänestetyn useammin kuin muissakaan jutuissa. Äänestykset olivat suhteellisen harvinaisia. Esimerkiksi 1930-luvun kommunistioikeudenkäynneissä äänestettiin vain parikymmentä kertaa eikä vuoden 1936 jälkeen ollenkaan, kyydityksiä koskevissa jutuissa vain kuusi kertaa. Vain kahdeksan HO:n jäsentä saavuttaa edellä selostetun neljän pisteen rajan. »Vasemmistolaisesti» suhtautuivat Bror Gräsbeck ja Thorvald Bergroth (molemmat seitsemän mielipidettä), Rafael Dahlberg (viisi) ja Torsten Lindqvist (seitsemän, mutta myös kaksi »oikeistolaista» mielipidettä). Lisäksi Gräsbeck ja Dahlberg, jotka ainoina näistä kahdeksasta osallistuivat Kurkelan tapauksen ratkaisemiseen (s. 406), olivat valmiita hyväksymään Kurkelan HO:n auskultantiksi.[25] »Oikeistolaisesti» ääneS-

[23] Huomautettakoon, että nämä termit ovat jokseenkin sopimattomia eivätkä mitenkään kuvaa HO:n jäsenten poliittisia mielipiteitä, mutta ne kelvannevat kuitenkin parempien puutteessa.

[24] Aivan vähäiset erimielisyydet on jätetty huomiotta.

[25] HO:n äänestyspöytäkirja 20. 4. 1920 (TMA).

tivät Walter Silfwerberg (kuusi kertaa), Carl Hastig (viisi kertaa), Lahja Kerppola (neljä kertaa) ja Håkan Grunér (seitsemän kertaa ja kerran »vasemmistolaisesti»). Mainittakoon, että HO:n aktiivipoliitikkojen äänestyskäyttäytyminen oli vain lievästi »oikeistolaista» (Gunnar Sahlstein kaksi ja yksi, erotus yksi, sekä Knut Molin viisi ja kolme, erotus kaksi), vaikka Molin eduskunnassa vastustikin liian lievien rangaistuksien säätämistä valtiopetosrikoksista (s. 110).

Gräsbeck, Dahlberg, Lindqvist, Silfwerberg, Hastig ja Grunér olivat ruotsinkielisiä. Thorvald Bergroth lienee alunperin ollut ruotsinkielinen, mutta hän oli käynyt suomalaista koulua ja mahdollisesti suomalaistunut (ks. s. 401 alaviite 6). Lahja Kerppola oli suomenkielinen. Gräsbeckin isä oli tullinhoitaja ja kollegiasessori, Dahlbergin rovasti, Th. Bergrothin filosofian maisteri ja Lindqvistin kirjanpitäjä. Silfwerbergin isä oli agronomi, Hastigin kauppias, Kerppolan kirkkoherra ja Grunérin lääkäri. Kukaan näistä ei ollut mukana eduskunnassa eikä kunnanvaltuustossa, joten ei ole tietoa heidän mahdollisesta puoluesidonnaisuudestaan, joskin ruotsinkielisten suuri määrä viittaa rkp:seen. Voimmekin vain tehdä sen negatiivisen johtopäätöksen, ettei tuomareiden sosiaalisella taustalla, kielellä tai poliittisilla mielipiteillä näytä olleen ratkaisevaa merkitystä äänestyksissä.[26] On kuitenkin korostettava, että äänestyksissä yleensä ilmeni vain vivahde-eroja, eikä kukaan HO:n jäsen esimerkiksi pitänyt äärivasemmistolaisten julkista toimintaa laillisena.[27] HO:n jäsenistä ainoastaan Thorvald Bergroth ei halunnut soveltaa RL 11 luvun 4 a §:ää taannehtivasti. Edellä esitetyt tulokset saattavat tietysti suureksi osaksi

---

26 Ruotsinkieliset tosin näyttävät suomenkielisiä useammin osoittaneen eriävän mielipiteensä. — Vanhojen vastustajien, myöntyväisyysmiesten ja perustuslaillisten, välillä lienee ollut hieman eroa suhtautumisessa vasemmistoon. Kurkelan jutussa (s. 406) vain neljä perustuslaillista halusi hyväksyä tämän anomuksen, kun seitsemän oli hylkäävällä kannalla. Kuudesta myöntyväisyysmiehestä vain G. E. Havu halusi hylätä anomuksen. HO:n äänestyspöytäkirja 20. 4. 1920 (TMA). Myöntyväisyysmiehiin kuuluivat mm. Käpy ja Roinila — *Hiitonen* on esittänyt (s. 123 s.) VRO:ien jäseniä koskevan olettamuksen, että entiset myöntyväisyysmiehet suhtautuivat ankarammin punakaartilaisiin osoittaakseen siten isänmaallista mieltään.

27 Gräsbeck osallistui sekä STP:n että Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutun päätöksiin. STP:n lakkauttamisjutussa Gräsbeck tosin oli päätöksestä poikkeavalla kannalla, mutta tämä koski vain takavarikoitujen lehtinumeroiden menetetyksi julistamista. Äänestysptk. HO:n p:n 12. 5. 1924 n:o 764 kohdalla (TMA). Tätä tapausta ei ole laskettu mukaan äänestyskäyttäytymistä selvitettäessä.

riippua HO:n jäsenten yleensä omaksumasta rangaistuksen mittaamiskäytännöstä tai suhtautumisesta todistelukysymykseen, mutta Gräsbeck ja Th. Bergroth, jotka suhtautuivat muita jonkin verran lempeämmin äärivasemmistolaisiin, olivat valmiit vaatimaan ankarampia rangaistuksia äärioikeistolaisille.[28]

Koska tässä tutkimuksessa on voitu todeta, ettei Turun HO:n suhtautuminen poliittisissa oikeudenkäynneissä ollut täysin objektiivista, on syytä vielä hieman syventyä suhtautumisen syihin. HO:n jäsenistön poliittisesti porvarillinen luonne on jo tullut esille. Vuoden 1939 lakimiesmatrikkelista voidaan myös todeta, että seitsemän HO:n nuorempaa jäsentä oli osallistunut »vapaussotaan». Lisäksi jotkut HO:n jäsenistä olivat kokeneet henkilökohtaisia menetyksiä kansalaissodan yhteydessä. Koska näiden tapausten yleisyyden selvittäminen vaatisi laajoja sukuhistoriallisia tutkimuksia, on tyydyttävä esittämään pari esimerkkiä. Olavi Hongan morsiamen isä joutui punaisen terrorin uhriksi ja Hongan nuorin veli sai surmansa ollessaan mukana Vienan-Karjalan retkikunnassa.[29] Kaarlo Wahnlund (myöhemmin Vähä-Kirvelä) oli vaimonsa kautta sukua marraskuussa 1917 surmatulle maanviljelysneuvos Alfred Kordelinille.[30] Täysin arvailujen varaan jää esim., kuinka monella HO:n jäsenellä oli ystävyyssuhteita kansalaissodassa surmansa saaneisiin lakimiehiin.

VRO:ien lievästi sanoen summaarinen toiminta[31] saattoi myös saada

---

[28] Gräsbeck halusi KiihotusL 1 §:n 2 momentin nojalla tuomita IKL:n Uusimaa-nimisen lehden päätoimittajan neljäksi kuukaudeksi vankeuteen, mutta enemmistö vahvisti Porvoon RO:n sakkorangaistuksen. Äänestysptk. HO:n p:n 14. 12. 1934 n:o 1891 kohdalla (THOA). Vuonna 1934 Th. Bergroth ja Gräsbeck eivät halunneet alentaa Ajan Suunnan päätoimittajan Arne Somersalon RO:ssa RL 16 luvun 24 §:n nojalla saamaa sakkorangaistusta. Äänestysptk. HO:n p:n 22. 1. 1934 n:o 42 kohdalla (THOA). Thorvald Bergroth kuului vuonna 1931 enemmistöön, joka ei halunnut määrätä viiden kyyditsijän rangaistusta ehdolliseksi. Äänestysptk. HO:n p:n 4. 9. 1931 A.J. VII: 39 kohdalla (THOA).

[29] *Honka*, s. 117 s.

[30] Wahnlundin vaimo oli omaa sukua Kordelin, ja Wahnlund toimi A. Kordelinin kuolinpesän selvittäjäkunnan jäsenenä ja testamentin toimeenpanijana. Lakimiesmatrikkeli 1939, s. 628. Kordelinin surmaamisesta, ks. *Paavolainen* 1966, ss. 56—60.

[31] VRO:ien toiminnasta, ks. esim. *Hiitonen*, passim.

aikaan eräänlaisen varmastikin tiedostamattoman käsityksen, että poliittisia rikoksia koskevat jutut ratkaistiin muilla perusteilla kuin muut jutut. Merkille pantavaa on, että vaikka ilmeisesti monikin HO:n jäsen oli joutunut osallistumaan VRO:ien toimintaan,[32] vain kaksi (Carl Hastig ja John Stenström) on ilmoittanut tästä vuoden 1939 lakimiesmatrikkeliin.

1930-luvulle tultaessa yhä useampi HO:n jäsen oli aikaisemmin toiminut syyttäjänä kommunistioikeudenkäynneissä. Tutkimuksen kohteena olevista HO:n jäsenistä yhdeksäntoista oli aikaisemmin ollut syyttäjänä. Tietenkään tällä ei olisi pitänyt olla mitään vaikutusta, mutta on psykologisesti ymmärrettävää, että HO:n jäsenten melko yksipuolinen, vain sen omien virkamiesten (ja siis myös syyttäjien) joukosta tapahtunut rekrytointi ei ollut omiaan lisäämään tuomioistuimen objektiivisuutta. Aikaisemmin syyttäjänä olleiden toiminta ei juuri poikkea muiden toiminnasta äänestyspöytäkirjojen valossa, mutta äänestysten puuttuminen 1930-luvun loppupuolella on jo sinänsä merkittävä seikka.

Valtiopetoksen valmistelusta tuomittujen rangaistusten koveneminen vuonna 1930 osoittaa, ettei HO:n jäsenistö, sen enempää kuin muutkaan ryhmät, ollut immuuni yhteiskunnassa liikkuville virtauksille.

---

[32] Turun HO:n HON:t A. Juselius ja V. Furuhjelm olivat VRYO:n jäseniä. *Hiitonen*, s. 89.

VIII SYYTETYT JA TUOMITUT

Koska Ilkka Hakalehto on SKP:ta käsittelevässä teoksessaan tutkinut puolueen jäsenistöä Suomen virallisen tilaston oikeustilaston pohjalta, saattaa syventyminen Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjen ja tuomittujen sosiaaliseen taustaan jne. ehkä tuntua turhalta. Hakalehdon esittämä aineisto kattaa kuitenkin vain osan Turun HO:ssa tuomituista, sillä hänen jäsenistöä käsittelevä tutkimuksensa rajoittuu vuosiin 1921—1928, mutta toisaalta siinä ovat mukana muissakin HO:issa tuomitut.[1] Lisäksi Hakalehdon tutkimusta rasittavat eräät puutteellisuudet, jotka eivät välttämättä ole vaikuttaneet tutkimustuloksiin, mutta jotka kuitenkin lienee otettava huomioon.

Hakalehto on käyttänyt virallista oikeustilastoa, joten hänen esittämänsä tiedot ovat riippuvaisia sen asettamista rajoituksista. Valtio- ja maanpetoksista vuosina 1921—1928 tuomittuja koskevat tilastot sisältävät vuosilta 1921—1926 »kuritushuone- ja vankeusrangaistuksiin 1:sessä oikeusasteessa tuomitut» ja vuosilta 1927—1928 »rangaistuslaitoksiin rangaistustaan kärsimään tulleet kuritushuone- ja vankeusvangit». Hakalehto on itse todennut, että näiltä ajanjaksoilta olevat tiedot eivät ole täysin verrannollisia.[2] Tämä koskeekin nimenomaan vuosia 1926 ja 1927. Kolmekymmentäkolme Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjutussa tuomittua valitti KKO:een, joka hylkäsi syytteen vain yhdessä tapauksessa. Koska KKO:n päätös annettiin vasta helmikuussa 1927,[3] niin 32 henkilöä esiintyy sekä vuoden 1926 että vuoden 1927 tilastossa. Hakalehdon esittämät luvut koskevat luonnollisesti t u o m i o i d e n eivätkä t u o m i t t u j e n h e n k i l ö i d e n lukumäärää. Tosin näin lyhyen ajan kuluessa vain harva ehti

---

1 *Hakalehto* 1966, ss. 140—146.

2 *Hakalehto* 1966, s. 140 alaviite 109.

3 Ks. KKO:n p. 5. 11. 1926 n:o 3669 (KKOA), josta käy ilmi, että päätös annettiin 9. 2. 1927.

saada useamman kuin yhden tuomion, mutta esim. Arvo (Poika) Tuominen tuomittiin sekä vuonna 1922 että vuonna 1928.

Hakalehto on aivan oikein huomauttanut, että hänen tutkimaansa ryhmään kuului ilmeisesti myös muutamia henkilöitä, joiden valtio- tai maanpetosrikoksen motiivina oli ollut jokin muu kuin kommunistinen vakaumus,[4] vaikka vakaumuksesta puhuminen sinänsä on hieman harhaanjohtavaa, sillä puhtaasti taloudelliset seikat saattoivat johtaa äärivasemmiston toimintaan osallistumiseen. Turun HO:ssa vuosina 1918—1939 tuomituista vain ahvenanmaalaiset Björkman ja Sundblom syyllistyivät valtiorikokseen muun kuin äärivasemmiston hyväksi, ja nämä on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Virallisesta oikeustilastosta on mahdotonta erottaa henkilöitä, jotka tuomittiin VRO:ien lakkauttamisen jälkeen HO:issa osallistumisestaan kansalaissotaan. Turun HO:ssa tuomittiin vuosina 1921—1928 49 tällaista henkilöä. Vaikka nämä henkilöt saattoivat kyllä suhtautua myötämielisesti äärivasemmistoon kansalaissodan jälkeen, ei heidän ryhmänä voida katsoa kuuluneen työväenliikkeen radikaalimpaan siipeen 1920-luvulla. Tämä ryhmä poikkeaa rakenteeltaan kommunistioikeudenkäynneissä tuomituista; esim. vain kaksi valtiopetoksesta tai valtiopetoksen avunannosta tuomituista oli naisia.

Ennen kuin käyn tarkastelemaan syytettyjä ja tuomittuja koskevia tietoja, on mainittava eräs ehkä itsestään selvä seikka, joka koskee sitä, m i t ä näillä tiedoilla kuvataan. Hakalehto on katsonut, että oikeustilastolla voidaan selvittää »kommunistiseen toimintaan Suomessa aktiivisimmin osallistuneen henkilöryhmän sosiaalista rakennetta, ryhmän, jota myös SKP edusti».[5] Edellä jo esitetyin rajoituksin tämä pitänee paikkansa, mutta on todettava, että materiaali kuvaa vain esim. salaisessa toiminnassaan epäonnistuneita, toisin sanoen kiinni joutuneita. Jotkut ehkä välttyivät kokonaan epäilyiltä. Mukana ei ole Neuvostoliittoon paenneiden tai kyyditettyjen ryhmä.

Tässä esitetyt tiedot on pääasiassa saatu Turun HO:n kommunistioikeudenkäyntien akteista eli pöytäkirjoista ja niiden liitteistä. Niissä tapauksissa, jolloin akti kokonaan on kadonnut tai se on puutteellinen,

4 *Hakalehto* 1966, s. 140 alaviite 109.

5 *Hakalehto* 1966, s. 140.

olen saanut Suojelupoliisilta näissä oikeudenkäynneissä syytettyjä ja tuomittuja koskevat tiedot, jotka ovat löytyneet EK:n arkistosta.[6]

Kun aikaisemmissa luvuissa on tutkittu tuomioiden, valitusten jne. lukumäärää, keskitytään tässä luvussa tuomittujen ja syytettyjen henkilöiden lukumäärään, jolloin on pyritty siihen, että jokainen tuomittu on otettu mukaan tilastoon vain yhden kerran. Periaatteena on ollut, että jokaista henkilöä koskevat tiedot on lueteltu siltä vuodelta, jona hänet on ensimmäisen kerran tuomittu varsinaisena tekijänä (tai yllyttäjänä yhdessä tapauksessa) joko valtiopetoksen valmistelusta, rauhanaikaisesta maanpetosrikoksesta tai VSalIlmA:ssa mainitusta rikoksesta. Jollei henkilöä tuomittu ollenkaan Turun HO:ssa varsinaisena tekijänä, häntä koskevat tiedot ovat peräisin siltä vuodelta, jona hänet ensimmäisen kerran tuomittiin edellä mainittujen rikosten avunannosta tai RL 11 luvun 4 a §:n nojalla valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä.[7] HO:ssa kokonaan vapautetut muodostavat oman ryhmänsä, johon puututaan vain poikkeustapauksissa.

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomitut eivät kaikki olleet poliittisesti yhtä aktiivisia. Ääritapauksina voidaan esittää toisaalta Neuvostoliitossa monivuotisen puoluekoulutuksen saanut SKP:n johtava toimihenkilö ja toisaalta vanhahko, taloudellisessa ahdinkotilassa elävä leski, joka sopivaa maksua vastaan »unohti» ilmoittaa alivuokralaisensa poliisille. Osoittaakseni, oliko aktiivisten puoluejäsenten ja myötäjuoksijoiden välillä mitään eroa, olen eräiden tietojen kohdalla jakanut henkilöt varsinaisiin tekijöihin ja avunantajiin. Tämä jako ei ole täysin tyydyttävä ottaen huomioon HO:n horjuvan oikeuskäytännön etenkin 1930-luvulla, mutta jokaisen päätöksen arvioiminen erikseen olisi mahdotonta.

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1918—1939 tuomittiin yhteensä 1444 henkilöä, näistä 234 (16,2 %) pelkästään avunantajina

---

6 Vuosina 1924 (STP:n lakkauttamisjuttu), 1926 (Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisjuttu) ja 1930 (Rötköä, Pekkalaa ym. STPP:n toimihenkilöitä koskeva juttu) tuomittuja koskevat tiedot ovat EK:n kortistosta ja kuulustelupöytäkirjoista. Koska kaikista ei ole löytynyt kuulustelupöytäkirjaa, näitä vuosia koskevat tiedot ovat osittain puutteelliset. Suojelupoliisin kirje tekijälle 7. 6. 1976.

7 Jos henkilö esim. tuomittiin vuonna 1932 RL 11 luvun 4 a §:n nojalla ja vuonna 1933 valtiopetoksen valmistelusta, ko. henkilöä koskevat tiedot on tilastoitu vuoden 1933 kohdalle.

(liitetaulukko XXIV).[8] Kun verrataan henkilöiden lukumäärää liitetaulukossa XXIII olevien tuomioiden lukumäärään, voidaan todeta, että noin sata henkilöä tuomittiin useammin kuin kerran.

Tuomituista vajaa neljännes (24,4 %) oli naisia. Naisten osuus oli merkittävä etenkin 1930-luvulla (960 tuomitusta 276 naista eli 28,8 %). 1920-luvulla naisia oli runsaammin mukana vain STP:n lakkauttamisjutussa vuonna 1924 (1920-luvulla yhteensä 484 tuomitusta 76 naista eli 15,7 %).[9] Vaikka tuomittuja naisia oli suhteellisen paljon, voi toisaalta olettaa, että heidän toimintansa ei ollut niin aktiivista kuin miesten. Avunantajista lähes kolmannes oli naisia, kun tekijöinä tuomittujen naisten osuus oli 22,7 %.

Tuomittujen ikäjakautuma ja keski-ikä laskettuna vuosittain ilmenevät liitetaulukosta XXV. Kaikista tuomituista, joiden iästä on saatavissa tietoja, yli kaksi viidennestä (40,5 %) oli 21—29-vuotiaita ja yli puolet 21—34-vuotiaita. Alle 21-vuotiaita eli siihen aikaan alaikäisiä oli peräti 12,8 %, suurin osa näistä tuomittiin 1930-luvun alkupuolella. Vanhin henkilö oli 73-vuotias nainen, joka tuomittiin vuonna 1935 Turun HO:ssa valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämisestä kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen.[10]

Tuomittujen keski-ikä vaihteli melko paljon vuosittain. STP:n lakkauttamisjutussa tuomittujen keski-ikä oli yli 35 vuotta. Sos. Nuorisoliiton lakkauttamisvuonna (1926) keski-ikä laski 25,7 vuoteen.[11] Vuonna 1933, jolloin HO:ssa käsiteltiin suurta SKNL:n jäseniä koskevaa juttua, tuomittujen keski-ikä oli alhaisin 1930-luvulla (27,1 vuotta). Ikärakenteen muutos vuodesta 1935 on merkittävä. Keski-ikä kohosi huomattavasti, samalla kun alaikäisten osuus loppui miltei kokonaan. Vuosina

---

8 Tämä lukumäärä saattaa olla hieman virheellinen, sillä uusijat on poistettu pääasiassa aktissa olevan rikosrekisteriotteen perusteella. Yli 1500 nimen aakkosellinen luetteloinnin vain täysin tarkan lukumäärän saamiseksi tuskin olisi perusteltavissa.

9 *Hakalehdon* mukaan vuosina 1921—1928 tuomituista vain 9,9 % oli naisia (mt. s. 140). Turun HO:ssa näinä vuosina tuomituista naisia oli 14,3 %. Hakalehdon mainitsema pienempi naisten osuus johtunee ainakin osittain siitä, että mukana ovat kansalaissotaan osallistumisesta tuomitut.

10 HO:n p. 6. 11. 1935 n:o 1579 (THOA). KKO alensi vankeusrangaistuksen viideksi kuukaudeksi. KKO:n p. 26. 2. 1936 n:o 580 (KKOA).

11 *Hakalehto* on myös mainninut näiden päätösten vaikutuksesta keski-iän vaihteluihin. Hakalehto 1966, s. 141 s.

1935—1939 tuomittujen yli 30-vuotiaiden osuus oli 69,9 %, kun se koko aineistossa on 46,6 % (tunnetut tapaukset). Vielä on otettava huomioon, että 1930-luvun loppupuolella tuomittiin monta uusijaa, joiden keski-ikä lienee myös ollut melko korkea. Mikäli Turun HO:ssa tuomittujen lukumäärästä ja ikärakenteesta voi tehdä johtopäätöksiä SKP:n toiminnasta ja jäsenistöstä, voitaisiin todeta, että samalla kun SKP:n toiminta 1930-luvun jälkipuolella tyrehtyi, nuoriso näkyy menettäneen kiinnostuksensa puolueeseen.

Tuomittujen miesten ja naisten sekä tekijöiden ja avunantajien ikäjakautumassa on tiettyjä eroja (liitetaulukko XXVI). Kaikista tuomituista miehistä 43,2 % oli yli 30-vuotiaita, kun naisten vastaava luku oli 53,3 %. Naisten korkeampi keski-ikä on huomattava sekä tekijöiden (yli 30-vuotiaita 49,8 % ja yli 40-vuotiaita 19,6 %, miesten vastaavien lukujen ollessa 40,6 % ja 11,8 %) että avunantajien ryhmässä (yli 30-vuotiaita 65,0 % ja yli 40-vuotiaita 33,8 %; miehet: yli 30-vuotiaita 59,3 % ja yli 40-vuotiaita 24,3 %). Kaikista avunantajista valtaosa oli täyttänyt 30 vuotta (61,1 %, tekijät 42,7 %).

Edellä havaittujen seikkojen syyn selvittäminen ilman perusteellista tutkimusta on vaikeaa. Avunantajina tuomittiin usein melko passiivisia henkilöitä, jotka olivat esim. luovuttaneet asuntonsa majapaikaksi tai kirjallisuuden säilytyspaikaksi. 30—40 vuoden ikähän ei sinänsä ole mikään este aktiivisen toiminnan harjoittamiselle, mutta etenkin maanalaiseen toimintaan osallistui pääasiassa melko nuoria henkilöitä (vrt. STP:n lakkauttamisjutussa tuomittujen korkea keski-ikä). Naisten korkeampi keski-ikä viittaa siihen, että naiset olivat miehiä vanhempia kiinnostuessaan politiikasta. — Arvailujen varaan jää esim., missä määrin kansalaissodan yhteydessä tapahtuneet lähiomaisten menetykset lisäsivät naisten poliittista aktiivisuutta.

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomituista ylivoimainen enemmistö (85,2 %) kuului varsinaiseen työväestöön (liitetaulukko XXVII). Seuraavaksi suurimpana ryhmänä (3,9 %) oli »kaulusköyhälistö», siis lähinnä liikeapulaiset, konttoristit jne. Hämmästyttävän vähäiseksi jäi maatalousväestön osuus (runsaat 2 %, ryhmät II ja VII sekä yksi työväestöön luokiteltu muonamies). Syynä saattaa olla se, etteivät Itä- ja Pohjois-Suomen »korpikommunistit» juuri joutuneet Turun HO:n tuomittaviksi.[12]

[12] *Hakalehto* esittää (mt. ss. 142—144) eri lähteisiin vedoten maanviljelijöi-

Keskiluokkaan kuului arviolta noin 4 %.[13] Melko suuren ryhmän muodostivat SSTP:n ym. puolueiden toimihenkilöt ja etenkin sanomalehdentoimittajat. Sen jälkeen kun koko äärivasemmistolainen liike joutui siirtymään maan alle vuonna 1930, tähän ryhmään kuuluvia tuomittuja ei juuri enää ollut. Vuonna 1935 HO:n päätöksissä luokiteltiin toimitsijoiksi eräitä SKP:n salaisia työntekijöitä. Koska ammattijakautuma tekijöinä ja avunantajina tuomittujen sekä miesten ja naisten keskuudessa oli suurin piirtein samanlainen, ei ole syytä esittää näitä lukuja erikseen.

Tuomituista luonnollisesti suurimmalla osalla (81,3 %) oli kotipaikkansa Turun HO:n tuomiopiirissä Uudenmaan, Turun ja Porin tai Hämeen läänissä tai Ahvenanmaalla (liitetaulukko XXVIII). Muiden läänien asukkaiden melko suuri osuus johtuu osaksi siitä, että Turun HO käsitteli parissa jutussa äärivasemmiston toimintaa koko maassa; esim. STP:n lakkauttamisjutussa 110 tuomitun kotipaikka oli Turun HO:n tuomiopiirin ulkopuolella. Tuomitut olivat pääasiassa kaupunkilaisia, ja yli kahdella viidenneksellä oli kotipaikkansa Helsingissä. Kaupunkien dominanssi käy vielä selvemmäksi, kun ottaa huomioon, että suuri osa köyhemmästä väestöstä asui työläiskaupunginosissa kaupunginrajojen ulkopuolella. Turun HO:ssa tuomituista esim. 45 oli kirjoilla Turun naapurikunnissa Maariassa ja Kaarinassa sekä 12 Viipurin maalaiskunnassa. Lisäksi moni tuomituista asui kauppaloissa ja muissa asutuskeskuksissa, esim. Riihimäellä asui 23 henkilöä. Nämä tiedot samoin kuin tuomittujen ammattijakautuma osoittavat, että äärivasemmiston toiminta ainakin Turun hovioikeuspiirissä oli keskittynyt kaupunkeihin, etupäässä Helsinkiin, sekä muihin asutuskeskuksiin.

Ennen kuin käyn tarkastelemaan tuomittujen siviilisäätyä, on mainittava eräs seikka, joka heikentää tulosten luotettavuutta. Äärivasemmis-

---

den osuudeksi äärivasemmistossa 8—14 %. Vuosina 1921—1928 koko maassa tuomituista 12 % kuului maatalousväestöön, mutta tämä luku saattanee osittain johtua HO:issa tuomituista ent. punakaartilaisista. Turun HO:n vuosina 1921—1928 valtiopetoksesta tai sen avunannosta tuomitsemasta 49 henkilöstä kahdeksan kuului maatalousväestöön. — »Korpikommunismista», ks. *Jaakko Nousiainen*, Kommunismi Kuopion läänissä. Ekologinen tutkimus kommunismin joukkokannatukseen vaikuttavista tekijöistä Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa, Joensuu 1956.

[13] Tämä rajanveto on melko vaikea ja subjektiivinen. Tässä on laskettu keskiluokkaan kuuluviksi ryhmät V—IX (liitetaulukko XXVII).

tolainen työväestö ei näy 1920- ja 1930-luvulla perhesuhteissaan paljoakaan piitanneen muodollisuuksista. Lienee ollut verrattain yleistä, että nuoripari muutti asumaan yhteen ilman avioliiton solmimista. Monet tuomitut ilmoittivat kuulusteluissa elävänsä »toveriavioliitossa», »omantunnonavioliitossa» jne. Jos solmittu avioliitto kariutui, muutettiin vain erilleen asumaan eikä ryhdytty hakemaan avioeroa. Tämä näkyy myös eronneiden pienestä osuudesta (0,9 %, liitetaulukko XXIX), ja on myös muistettava, että avioeron saaminen ennen vuoden 1929 avioliittolain voimaantuloa oli melko monimutkainen toimenpide. Jokseenkin tavallista oli myös, että mies oli kadonnut kansalaissodan yhteydessä, mutta vaimo oli virallisesti naimisissa vielä 1930-luvulla. Nämä seikat kyllä tasoittavat toisensa, mutta voidaan todeta, että virallinen siviilisääty ei usein kertonut mitään ko. henkilön perhesuhteista.

Liitetaulukosta XXIX ilmenevä naimattomien ja naimisissa olevien suhde vastaa suurin piirtein Hakalehdon oikeustilaston pohjalta esittämiä lukuja.[14] Hakalehdon toteamus, että naimattomien suhteellisesti suuri määrä selittyy henkilöiden iän perusteella,[15] pitää paikkansa, kun vertaamme esim. vuosina 1924, 1926, 1933 ja 1935 tuomittujen siviilisäätyä koskevia lukuja näinä vuosina tuomittujen henkilöiden keski-ikään (liitetaulukot XXV ja XXIX).

Hakalehdon toiseen väitteeseen, jonka mukaan naimattomien suuri osuus johtuu siitä, että naimisissa olevat kokivat illegaaliseen toimintaan liittyvän riskin suurempana kuin naimattomat,[16] voidaan suhtautua varauksellisemmin. Edellä mainitut toveriavioliitot ym. kohottavat virallisesti naimattomien lukumäärää. Ei ollut harvinaista, että aviopuolisoilla oli sama poliittinen vakaumus, ja usein sekä mies että vaimo tuomittiin samalla kertaa Turun HO:ssa (ks. esim. ss. 124 ja 374). Eroavaisuudet tuomittujen eri ryhmissä antavat kuitenkin tietyn tuen Hakalehdon väitteelle.

Avunantajina tuomituista 47,0 % oli naimisissa, kun taas varsinaisten tekijöiden vastaava luku on 35,6 % (liitetaulukko XXX). Tämä viittaisi siihen, että naimisissa olleiden toiminta oli vähemmän aktiivista. Avunantajien korkeampi avioliittoprosentti voidaan kuitenkin selittää siten, että he olivat keskimäärin iäkkäämpiä kuin tekijät. Merkittävämpää on, että tuomituista naisista vain 27,3 % oli naimisissa, kun miehiä oli nai-

[14] *Hakalehto* 1966, s. 142. Hakalehdon luvut ovat: naimattomia 54,1 %, naineita 41,5 % sekä leskiä, eronneita ja tuntemattomia 4,4 %.

[15] *Hakalehto* 1966, s. 142.

[16] Ks. edell. alaviite.

misissa 40,8 %. Naisten ikäjakautuma osoittaa, että naiset olivat vanhempia kuin miehet. Voinee siis todeta, että etupäässä naimattomat naiset osallistuivat äärivasemmiston toimintaan ja että perheestä huolehtiminen saattoi eräiden kohdalla vähentää halua osallistua aktiiviseen poliittiseen toimintaan.

Vuoden 1922 uskonnonvapauslain mukaan saattoi jokainen 1. 1. 1923 lukien erota kirkosta, jos hän teki siitä henkilökohtaisen ilmoituksen kirkkoherralle.[17] Vuodesta 1923 lähtien tuomituista 62,7 % oli käyttänyt tätä mahdollisuutta hyväkseen ja siirtynyt siviilirekisteriin (liitetaulukko XXXI). Tämä luku oli todellisuudessa varmasti suurempikin, sillä tuntemattomien ryhmä on melko suuri (5,6 %). Vaikka siviilirekisteriin siirtyneiden määrä ajoittain jonkin verran kasvoi 1930-luvulle tultaessa, kirkkoon kuuluneiden osuus pysyi suhteellisen huomattavana.

Hakalehto on todennut, että naisia siirtyi suhteellisesti enemmän kuin miehiä siviilirekisteriin. Hän on, tosin varauksin, katsonut tämän viittaavan siihen, että kirkkoon kuuluminen ehkäisi kommunistiseen toimintaan ryhtymistä enemmän naisten kuin miesten osalta ja että tämä puolestaan selittyisi sillä, että naisia yhdistivät voimakkaammat siteet uskontoon ja kirkkoon kuin miehiä.[18]

Turun HO:ssa tuomituista naisista 69,4 % ja miehistä 60,3 % kuului siviilirekisteriin, joten Hakalehdon rajoittuneemman aineiston perusteella tekemä havainto on oikea. Tästä huolimatta pitäisin Hakalehdon tekemiä johtopäätöksiä hieman heikosti perusteltuina, koska ero miesten ja naisten välillä ei ole tämän suurempi (Hakalehdon aineistossakin 9,5 %-yksikköä). On lisäksi otettava huomioon, että useimmat Neuvostoliitossa koulutuksensa saaneet ja salaa Suomeen palanneet olivat miehiä. Jos nämä olivat lähteneet Neuvostoliittoon ennen vuotta 1923, he kuuluivat edelleen kirkkoon, sillä olisi ollut täysin järjetöntä henkilökohtaisesti ilmoittautua kotipaikan kirkkoherralle vain kirkosta eroamisen takia. Esimerkiksi vuonna 1930 tuomittu punaupseeri Vilho Honkanen kuului edelleen kirkkoon.[19] Toisaalta vuonna 1924 STP:n lakkauttamisjutussa tuomituista oli suurempi osa naisista kuin miehistä eronnut kirkosta. Myös avunantajina tuomitut naiset olivat miehiä useammin siirtyneet

17 L 10. 11. 1922/267, 5 ja 34 §:t.

18 *Hakalehto* 1966, s. 146.

19 HO:n p:n 21. 2. 1930 n:o 289 akti n:o s. 487 S.D. 1930 (VA).

siviilirekisteriin, mutta ero on melko pieni (58,9 % ja 53,1 % tunnetuista tapauksista).

Avunantajina tuomitut kuuluivat tekijöitä useammin kirkkoon (42,8 % ja 29,4 %). Tämä selittynee sillä, että avunantajina tuomittiin esim. puoluetoimitsijoiden majoittajat, joiden teon motiivina usein ehkä oli pikemminkin taloudellisen hyödyn tavoittelu kuin poliittinen vakaumus. Syy- ja seuraussuhteet ovat tässä tapauksessa vaikeasti selvitettävissä, koska HO:n rajanveto tekijöiden ja avunantajien välillä oli horjuva ja koska katumuslinjan (s. 373) noudattaminen saattoi johtaa lievemmän lainkohdan käyttämiseen, jolloin kirkkoon kuulumista ehkä pidettiin indisiona lievemmästä rikollisuudesta, ts. kommunistisen vakaumuksen puuttumisesta. Mainittakoon, että vuosina 1923—1939 vapautetuista noin puolet (31 henkilöä 61:stä) kuului kirkkoon.

Tuomittujen koulusivistystä selvitettäessä olen poikennut oikeustilaston jaottelusta (liitetaulukko XXXII). Lukutaitoisten ryhmään on luettu kaikki tuomitut, jotka eivät olleet käyneet mitään koulua. Tähän ryhmään kuuluvat myös henkilöt, jotka ilmoittivat, että heidän lukutaitonsa oli erittäin heikko tai että he eivät osanneet lukea juuri ollenkaan. Ammatti- tai keskikouluun on rinnastettu muu kokopäiväinen jatkokoulutus kansakoulun jälkeen.

Tunnetuissa tapauksissa 72,9 % tuomituista oli saanut vähintään kansakoulukoulutuksen. Koulutustason riippuvaisuus iästä käy ilmi 1930-luvun luvuista, sillä kun vuonna 1935 tuomittujen keski-ikä nousi, niin koulutustaso laski. Kaikista tuomituista 10,6 % kuului neljänteen ryhmään (ammatti- tai keskikoulu tms.); näistä vain murto-osa oli suorittanut keskikoulun. Akateemisen tutkinnon suorittaneet ovat yhden käden sormilla laskettavissa: SSTP:n perustamisjutussa tuomitut Sulo Vuolijoki ja Eino Pekkala, Nils Robert af Ursin ja vuoden 1934 suuressa vakoilujutussa tuomittu amerikansuomalainen filosofian maisteri.

Miesten ja naisten koulusivistyksessä ei ollut sanottavaa eroa (liitetaulukko XXXIII). Avunantajilla oli heikompi sivistystaso kuin tekijöillä, mikä johtunee paitsi keskimäärin korkeammasta iästä myös siitä, että esim. puutteellinen lukutaito esti kvalifioidumpien tehtävien hoitamisen.

Hakalehto on oikeustilaston perusteella todennut, että runsaat kolme neljäsosaa vuosina 1921—1928 valtio- ja maanpetosrikoksesta tuomituista

oli sellaisia, joiden taloudellinen tila oli huono tai jotka olivat »aivan köyhiä».[20] Olen tutkimuksen edistyessä luopunut alkuperäisestä tarkoituksestani esittää tuomittujen taloudellista tilaa koskevia lukuja, koska on osoittautunut, että nämä tiedot ovat melko arvottomia. Tietolähteenä (kuten ilmeisesti virallisessa tilastossakin) olisi käytettävissä tuomitun oikeudenkäynnin alussa tai poliisikuulustelussa esittämä oma arviointi varallisuusasemastaan. Oikeudenkäyntien aikana annetuista tiedoista voi todeta, että oikeuden puheenjohtaja on ilmeisesti joskus »pannut sanat syytetyn suuhun», sillä eräissä oikeudenkäynneissä melkein kaikkien syytettyjen taloudellinen tila on merkitty »kohtalaiseksi»,[21] toisissa taas »huonoksi»,[22] ilman että esim. syytettyjen ammatit selittäisivät tämän eron. Syytetyn oma ilmoitus saattoi myös olla riippuvainen hänen omaksumastaan puolustuslinjasta. Jos syytetty oli päättänyt vedota lieventävänä seikkana taloudelliseen ahdinkoonsa, hän tietysti samalla ilmoitti taloudellisen tilansa erittäin huonoksi. Jos syytetyltä taas oli takavarikoitu rahoja, joita epäiltiin SKP:n varoiksi, syytetyn oli oman etunsa takia parasta ilmoittaa taloudellinen tilansa mahdollisimman hyväksi, koska rahat muuten julistettiin SKP:n varoina valtiolle menetetyiksi.

Lopuksi on selvitetty Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen aikaisempi rikollisuus. Tutkimusmateriaalina ovat ensi kädessä olleet akteissa olevat tuomittujen rikosrekisteriotteet. EK:n arkistossa ei ole rikosrekisteriotteita, joten Suojelupoliisilta saamani tiedot perustuvat kuulusteltavan omaan ilmoitukseen. Koska kuulusteltava on voinut yrittää salata häpeällisinä pitämiään rikoksia, nämä tiedot, jotka käsittävät noin viidenneksen koko aineistosta, eivät ole täysin luotettavia.

Naisten aikaisempi rikollisuus oli vähäistä. Tosin yhdeksäätoista tuomittua oli aikaisemmin rangaistu VRO:issa ja neljätoista muuta oli syylistynyt poliittisluontoisiin rikoksiin,[23] mutta vain kuusi (1,7 %) oli tuomittu muista rikoksista.

Miehistä sen sijaan oli suuri osa (36,8 %) aikaisemmin tuomittuja (liite-

---

20 *Hakalehto* 1966, s. 144.

21 HO:n p:n 7. 9. 1934 n:o 1177 akti n:o 1280/508 V.D. 1934 (KKOA).

22 HO:n p:n 10. 7. 1931 n:o 1812 akti 1931 Hak.D. 191: 3 (THOA).

23 Poliittisluontoisiin rikoksiin on luettu paitsi aikaisemmin poliittisina pidetyt rikokset myös muut teot, joista käy ilmi, että teon motiivi on ollut poliittinen, tai joista voidaan tällaista olettaa (esim. luvattoman rajanylityksen yritys Neuvostoliittoon), sekä miesten kohdalla myös sotilasrikokset.

taulukko XXXIV). Valtaosa näistä oli kuitenkin tuomittu vain VRO:issa tai muista poliittisluontoisista rikoksista. Etenkin 1920-luvulla oli aikaisemmin saatu VRO-tuomio niin yleinen, että eräässä valtiopetoksen valmistelua koskevassa jutussa puolustusasianajaja yritti osoittaa päämiehensä syyttömyyttä sillä, että tämä ei ollut osallistunut kansalaissotaan punaisten puolella.[24] Noin joka yhdeksäs tuomituista miehistä (10,6 %) oli syyllistynyt myös tavallisiin kriminaalirikoksiin, etenkin varallisuusrikoksiin. Avunantajina tuomitut olivat varsinaisia tekijöitä useammin syyllistyneet tällaisiin rikoksiin (16,6 % ja 9,5 %, liitetaulukko XXXV). Kun on todennäköistä, että taloudellinen voitto oli useammin teon motiivina avunantajilla kuin tekijöillä, voinee olettaa, että tässä ryhmässä oli muutamia kriminaalirikollisia, jotka vain korvausta vastaan osallistuivat äärivasemmiston toimintaan. Todettakoon lopuksi, että vuosi 1935 oli jälleen poikkeuksellinen; lähes neljännes tuomituista miehistä oli aikaisemmin tuomittu ei-poliittisista rikoksista.

---

[24] HO:n p:n 12. 4. 1920 n:o 506 akti n:o s. 169 S.D. 1920 (VA). Poikkeustapauksessa kommunistioikeudenkäynnissä tuomittu oli vapaaehtoisena osallistunut valkoisten puolella kansalaissotaan. HO:n p:n 19. 2. 1925 n:o 174 akti n:o s. 431 S.D. 1925 (VA).

IX TIIVISTELMÄ JA ARVIOINTIA

Turun HO:n poliittisten oikeudenkäyntien pääosan muodostivat ns. kommunistioikeudenkäynnit, joissa äärivasemmistolaisia tuomittiin etupäässä valtiopetoksen valmistelusta. Vuonna 1918 perustettu SKP omaksui aluksi ultravasemmistolaisen linjan, ja maamme itsenäisyyden ensimmäisinä vuosina tuomittuihin kommunismin kannattajiin oli helppo soveltaa RL:n valtiopetoksen valmistelua koskevia säännöksiä. Kun äärivasemmiston piirissä vähitellen ilmeni julkista toimintaa kannattavia suuntauksia, ruvettiin myös julkisen toiminnan kannattajiin soveltamaan valtiorikoksia koskevia pykäliä. Aluksi vain tietty teko, kuten Kominterniin liittymistä koskeva päätös tai Neuvosto-Venäjän etuja puolustavan julistuksen julkaiseminen, oli rikollista, mutta vuodesta 1924 pidettiin myös äärivasemmiston sinänsä sallittuja toimintamuotoja, kuten vaalitoimintaa, parlamentaarista toimintaa jne., valtiopetoksen valmisteluna. Tähän aikaan ei vielä sosialistien julkista toimintaa estetty kokonaan, ja uudelleen perustetut puoluejärjestöt saivat vielä toimia rauhassa muutamia vuosia. Äärivasemmistoon kohdistetut oikeudelliset toimenpiteet olivat paljolti riippuvaisia kulloinkin vallitsevasta sisäpoliittisesta tilanteesta, eikä sosiaalidemokraattien hallituskaudella vuonna 1927 Turun HO:ssa pidetty ainoatakaan kommunistioikeudenkäyntiä. Kasvava oikeistoradikalismi johti vuonna 1930 äärivasemmiston toiminnan täydelliseen kieltämiseen, ja toisen kerran myös tämän ryhmän kansanedustajat tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta. Äärivasemmisto joutui koko 1930-luvun toimimaan maanalaisena liikkeenä. Turun HO:n kommunistioikeudenkäyntien määrällinen huippu oli vuonna 1933. Vuosikymmenen loppupuolella, kun sisäpoliittinen tilanne oli rauhoittumassa ja SKP:n toiminta ilmeisesti heikentyi, oikeudenkäyntien lukumäärä myös väheni. Kun kommunistit omaksumansa uuden taktiikan mukaisesti tähän aikaan pyrkivät tunkeutumaan sosiaalidemokraattisiin järjestöihin, ruvettiin myös radikaalia toimintaa näissä järjestöissä pitämään valtiopetoksen valmisteluna.

— Vuonna 1931 astui voimaan uusi RL 11 luvun 4 a §, joka ainakin teoriassa huomattavasti laajensi valtiopetoksen valmistelukäsitettä.

Turun HO noudatti äärivasemmiston julkista toimintaa tuomittaessa perustelukaavaa, jota olen kutsunut ketjuuntumisperiaatteeksi. Moskovassa asuvien punapakolaisten johtamaa SKP:ta voitiin perustellusti pitää valtiopetoksellisena järjestönä. Kun myöhemmin ruvettiin lakkauttamaan julkisesti toimivia järjestöjä sekä tuomitsemaan niiden toimihenkilöitä ja jäseniä, perusteltiin tätä sillä, että ko. järjestö oli ollut yhteydessä SKP:een ja edistänyt sen tarkoitusperiä. Tämän perustelutavan takia päätösten ns. yleiset perustelut olivat tärkeimmät, kun taas syytettyjen yleisestikin tunnettu poliittinen toiminta voitiin kuitata muutamilla lyhyehköillä maininnoilla. Kaavan toistuva käyttäminen johti siihen, että ketju piteni, ja 1930-luvun alussa sen toisessa päässä oli SKP, toisessa ammattiyhdistykset ja paikalliset työväen urheiluseurat. Jokainen perusjärjestönkin jäsen oli periaatteessa vastuussa Kominternin päätöksistä ja SKP:n julkilausumista. Tässä kohden onkin havaittavissa, että Turun HO suhtautui eri tavalla äärivasemmistolaisiin ja äärioikeistolaisiin, sillä kun Turun HO joutui suorittamaan Mäntsälän kapinan oikeudellisen jälkiselvittelyn, jokaista syytettyä kohdeltiin yksilönä, joka vastasi vain omista teoistaan. Vaikka jokainen äärivasemmistolaisen perusjärjestön rivimieskin oli syyllistynyt valtiorikokseen, on selvää, että äärivasemmiston suhteellisen suuren kannatuksen takia vain aktiivisimmat tai muuten viranomaisten huomion itseensä kiinnittäneet henkilöt joutuivat vastuuseen jäsenyydestään.

RL:n valtiopetoksen valmistelua koskevan 11 luvun 4 §:n melko väljän sanamuodon takia Turun HO:n kommunistioikeudenkäyntien päätöksiä ei voida pitää muodollisesti virheellisinä. Kuitenkin ilmeisesti lainkohdan sovellutusalan laajuutta koskevan epävarmuuden takia katsottiin välttämättömäksi säätää uusi RL 11 luvun 4 a § 1930-luvun alkupuolella, ja koska Turun HO jo aikaisemmin oli pitänyt eräitä vasta uudessa laissa expressis verbis kriminalisoituja tekoja valtiopetoksen valmisteluna, oikeuskäytäntö 1930-luvulla oli horjuva. Uusi lainkohta sisälsi lopussa yleislausekkeen, joten tuomioistuimilla oli vapaat kädet vuodesta 1931. Ratkaistaessa uuden lainkohdan takautuvaa soveltamista koskevaa kysymystä Turun HO:n käytäntö oli niin ristiriitaista, että sitä voidaan pitää selvästi virheellisenä. — Lain sanamuodolla näkyy sinänsä olleen vain

vähäinen merkitys poliittisissa oikeudenkäynneissä, sillä niissä tapauksissa, joissa laki tarkoin määritteli rikoksen, voitiin päätökset tehdä täysin välittämättä laissa olevasta rikoksen tunnusmerkistöstä, kuten esim. tapahtui eräissä hallituksen halventamista koskevissa jutuissa 1920-luvulla.

Turun HO joutui poikkeuksellisesti toimimaan ensimmäisenä oikeusasteena kommunistioikeudenkäynneissä sekä myös Mäntsälän kapinaa koskevissa jutuissa. Syytettyjen oikeusturva oli tutkittavana aikana lainsäädännössä heikosti järjestetty, mutta kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjen asema oli tavallistakin heikompi. Syytettyjen oli vaikeaa järjestää itselleen pätevää puolustusta ehkä ensisijassa varattomuuden takia, mutta osaksi myös siitä syystä, että oikeistolaisesti asennoitunut asianajajakunta ei halunnut avustaa näitä syytettyjä. Lisäksi puolustuksen toimintamahdollisuuksia rajoitettiin monin tavoin. Oikeudenkäynneissä keskityttiin usein syytettyjen poliittisten mielipiteiden selville saamiseen, mikä oli omiaan luomaan sen kuvan, että tuomittiin mielipiteitä eikä tekoja. Jotkut syytetyistä kokivatkin asiallisen puolustuksen täysin turhaksi ja esiintyivät avoimesti hyökkäävinä oikeudessa.

Turun HO:n itsenäinen merkitys jäi melko vaatimattomaksi, sillä se luonnollisesti seurasi KKO:n ratkaisuissaan viitoittamia linjoja. Ei myöskään ole havaittavissa, että Turun HO ja KKO olisivat missään päätöksissään ratkaisevasti poikenneet toisistaan.

Vaikka Turun HO:n poliittisten juttujen päätöksissä on havaittavissa tiettyä puolueellisuutta, historiallisessa tutkimuksessa ei ole syytä langettaa mitään tuomiota HO:n jäsenille. Voidaan sanoa, ettei objektiivisuudelle ja toisen linjan omaksumiselle juuri ollut edellytyksiä. HO:n jäsenten sosiaalinen tausta ja poliittiset mielipiteet tekivät HO:n täysin vieraaksi työväenluokan pyrkimyksille, ja kansalaissota oli ollut omiaan radikalisoimaan tunteita molemmin puolin. Turun HO:n liikkumatila jäi lopulta vähäiseksi. Vuosina 1920—1924 olisi vielä ollut mahdollista omaksua toinen linja; täyskäännös aikaisemmasta oikeuskäytännöstä olisi ollut mahdotonta esim. 1930-luvun alussa. Vuoden 1930 tiukentunut rangaistuksen mittaamiskäytäntö ja eräiden syyttäjien käytös oikeudenkäyntien aikana osoittavat vain, että tuomarikin on poliittinen ihminen poliittisessa ympäristössä.

ZUSAMMENFASSUNG

»... auf Grund und Gesetz, nicht aber auf Willkür ...«

Eine Untersuchung über die politischen Prozesse vor dem Appellationsgericht Turku in den Jahren 1918—1939.

1. Einleitung

Der Titel weist auf Kap. 24 § 3 der finnischen Prozessordnung hin, nach der das Urteil auf Grund und Gesetz, nicht aber auf Willkür beruhen soll. In der Einleitung werden die Aufgabe dieser Abhandlung und ihre Grenzen dargestellt. Ich versuche nicht, eine allgemeine Theorie über die politischen Prozesse aufzustellen; die Untersuchung konzentriert sich auf die politischen Prozesse vor dem Appellationsgericht Turku in den Jahren 1918—1939. Wegen des vielen Stoffes war es nicht möglich, alle politischen Prozesse Finnlands zu behandeln. Es war zweckmässig, sich auf das Appellationsgericht Turku zu begrenzen, weil die Appellationsgerichte nach Kap. 8 § 2 der Prozessordnung als erste Instanz die Hoch- und Landesverratsachen verhandelten und weil das Appellationsgericht Turku von Appellationsgerichten des Landes am wichtigsten war (der Gerichtsbezirk umfasste u.a. Helsinki, Turku und Tampere). Die eigentlichen Gerichtsverhandlungen fanden vor den Appellationsgerichten statt, während das Verfahren vor dem als höchste Instanz entscheidenden Obersten Gerichtshof rein schriftlich war. Die Periode dauert vom Ende des Bürgerkrieges bis zum Anfang des Winterkrieges, weil meine Absicht ist, die Tätigkeit des Gerichts in Friedenszeit zu untersuchen.

Der Begriff politischer Prozess wird hier wie folgt definiert; ein Prozess ist politisch wenn der Gegenstand des Prozesses ein politisches Verbrechen ist. Schon in der finnischen Gesetzgebung werden einige Verbrechen als politisch bezeichnet (Hoch- und Landesverrat und einige Redefreiheitsdelikte). In dieser Abhandlung werden ausserdem einige Gewaltverbrechen als politisch angesehen, z.B. der rote und weisse Terror des Bürgerkrieges und die zahlreichen von der Lapuabewegung verübten Verbrechen wider die persönliche Freiheit am Anfang der dreissiger Jahre.

2. Der Hintergrund der politischen Prozesse

Die politischen Prozesse, vor allem die Strafverfolgungen wegen Hoch- oder Landesverrats, richteten sich mit ein paar Ausnahmefällen gegen die Mitglieder und Anhänger der Kommunistischen Partei Finnlands und der dieser Partei nahestehenden linkssozialistischen Parteien und Organisationen. In diesem Kapitel wird der Hintergrund der Prozesse dargestellt.

Innenpolitische Machtbestrebungen haben besonders zu den grössten Prozessen einigermassen beigetragen. Die linkssozialistischen Parteien nahmen, im Gegensatz zu der von Moskau aus wirkenden Kommunistischen Partei Finnlands, an der parlamentarischen Arbeit teil, und die Auflösung der Parteien und die Verhaftungen ihrer Abgeordneten in den Jahren 1923 und 1930 führten zur Vergrösserung der Majorität der nichtsozialistischen Parteien im Parlament. Das Abhängigkeitsverhältnis der Prozesse zur Innenpolitik zeigt sich auch darin, dass es während der Minderheitsregierung der Sozialdemokraten im Jahre 1927 keine Prozesse wegen Staatsverbrechen gegen die Linksradikalen vor dem Appellationsgericht Turku gab.

Die Prozesse gegen die Linksradikalen (die sog. Kommunistenprozesse) können als eine Fortsetzung des Bürgerkrieges angesehen werden. Der finnische Bürgerkrieg war einer der blutigsten in der europäischen Geschichte. Es gab um 1 600 Opfer des roten Terrors und um 20 000 Opfer des weissen Terrors, wenn die nach dem Krieg in den Gefangenenlagern vor Hunger und Seuchen Verstorbenen mitgezählt werden (die Einwohnerzahl Finnlands war um 3,5 Millionen). Der Terror erregte auf beiden Seiten Rache- und Angstgefühle. Die Verbitterung der Weissen wurde umso grösser, weil sie den Bürgerkrieg als einen Freiheitskrieg gegen Russland ansahen; dabei wurden die Roten (und später die Linksradikalen) mit Landesverrätern gleichgestellt. Die Einstellung der Weissen zu Russland war sehr negativ, man sprach von »Russenhass». Bei den Roten glühte »Herrenhass».

Der Druck verschiedener politischer Gruppen war gross; er ist aber schwer messbar. Die wichtigste Gruppe war die Lapuabewegung, die sich später als eine rechtsradikale Partei organisierte, und deren ideologisches Prinzip der Kampf gegen Kommunismus und Marxismus war. Die im Jahre 1919 als eine politische Polizei errichtete Etsivä Keskuspoliisi (= die detektive Zentralpolizei) wurde von den Rechtskräften

übernommen und sie übte auch einen Druck auf die Regierung und andere Behörden aus.

Auch die Kommunistische Partei Finnlands war an den politischen Prozessen mitschuldig. Die nach Sowjet-Russland geflohenen Mitglieder des Volkskommissariats (= die rote Regierung während des Bürgerkrieges) gründeten die Kommunistische Partei Finnlands im Sommer 1918 und vor allem in den Anfangsjahren befolgte die Parteileitung eine ultralinksradikale Linie, die nach sofortiger Revolution strebte. Die Haltung der Kommunistischen Partei Finnlands war eine dauernde Last für die öffentlich wirkenden linkssozialistischen Parteien.

3. Die Verbrechen

Eine der wichtigsten Aufgaben dieser Untersuchung ist zu zeigen, ob die Rechtsprechung des Appellationsgerichts in den politischen Prozessen von den Gesetzesbestimmungen und allgemeinen Rechtsgrundsätzen abwich. In diesem Kapitel werden die Entscheidungen des Appellationsgerichts über die verschiedenen politischen Verbrechen beschrieben und diese Urteile werden mit der Gesetzgebung und den in der strafrechtswissenschaftlichen Literatur vorgetragenen Auslegungsempfehlungen verglichen. Obwohl das Appellationsgericht natürlich nicht verpflichtet war, die in der strafrechtswissenschaftlichen Literatur vorgebrachten Meinungen zu befolgen, ist doch eine Abweichung von diesen Empfehlungen ein starkes Indiz davon, dass auch politische Umstände die Verurteilung bewirkt haben. Besonders die Sachen, deren Gegenstand ein Staatsverbrechen war und über die das Appellationsgericht als erste Instanz urteilte, werden genau analysiert.

Die Roten, die den Bürgerkrieg verloren, wurden nur ausnahmsweise vor dem Appellationsgericht Turku verurteilt, denn nach einem Gesetz, das kurz nach dem Bürgerkrieg erlassen wurde, wurden über 70 000 gefangene Rote in Sondergerichten (den Staatsverbrechensgerichten) unter Anklage gestellt. Erst nachdem diese Sondergerichte im Jahre 1920 eingezogen wurden, gab es vor dem Appellationsgericht Turku einige Prozesse gegen diejenigen, die den Bürgerkrieg verloren.

Das Appellationsgericht Turku war dagegen in einer hervorragenden Stellung bei der Verurteilung der Linksradikalen wegen Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat und wegen Landesverrat in Friedenszeiten (um 1 500 Verurteilte in den Jahren 1918—1939). Bevor ich die Recht-

sprechung darstelle, ist es notwendig, ein bisschen von der Entwicklung der innenpolitischen Lage Finnlands in den zwanziger und dreissiger Jahren, besonders mit Rücksicht auf die Tätigkeit der Linksradikalen, zu erzählen.

Die von der Kommunistischen Partei Finnlands zur Zeit der Parteigründung befolgte ultralinksradikale Linie ist schon erwähnt worden und die Partei wollte nicht an der legalen politischen Tätigkeit teilnehmen. Die in der sozialdemokratischen Partei in der Minorität gebliebenen Radikalen aber gründeten im Jahre 1920 eine legale linkssozialistische Partei und als die politische Linie der Kommunistischen Partei Finnlands kurz darauf geändert wurde, begannen die Kommunisten Fraktionen in der neuen Partei zu bilden. Die Linksradikalen wurden von den Behörden scharf beobachtet und schon die Gründungsversammlung wurde im Mai 1920 aufgelöst, weil in der Versammlung ein Beschluss vom Beitritt der Kommunistischen Internationale (Komintern) gefasst worden war. Die Partei (die Sozialistische Arbeiterpartei Finnlands) wurde doch im Sommer 1920 erneut gegründet und ihre Teilnahme an den Parlamentswahlen im Jahre 1922 war einigermassen erfolgreich (die Partei bekam 27 von 200 Abgeordneten). Die Partei, die unterdessen den Namen die Arbeiterpartei Finnlands angenommen hatte, wurde im August von den Behörden aufgelöst. Die Partei konnte sich doch reorganisieren und sie nahm unter dem Namen die Wahlorganisation sozialistischer Arbeiter und Kleinbauern an den Parlamentswahlen im Jahre 1924 teil. Die Regierung wurde von dem wachsenden Rechtsradikalismus gezwungen, die Partei im Jahre 1930 wieder aufzulösen. Gleichzeitig wurden die Parlamentsordnung und die Wahlgesetze so geändert, dass die als Kommunisten gehaltenen Personen ihre Wählbarkeit verloren. Die öffentliche Tätigkeit der Linksradikalen war danach bis zum Jahre 1944 verboten. Die Kommunistische Partei Finnlands versuchte ohne Erfolg noch in den Parlamentswahlen im Jahre 1933, ihre eigenen Kandidaten aufzustellen, befolgte aber bald die von der Komintern angenommene Volksfrontstaktik und versuchte, in die sozialdemokratische Organisationen einzudringen.

Die vor dem Appellationsgericht Turku angeklagten Linksradikalen wurden meistens wegen Vorbereitungshandlung zum Hochverrat (Kap. 11 § 4 des Strafgesetzes) verurteilt. (Schon am Anfang der untersuchten Zeit hörte das Appellationsgericht Turku laut Standpunkt des Obersten Gerichtshofes auf, die Gesetzesvorschrift über die hochverräterische Ver-

schwörung anzuwenden.) Die Strafe für Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat verwirkte nach dem Gesetz derjenige, der in hochverräterischer Absicht mit einer auswärtigen Regierung in Beziehungen trat, die ihm anvertraute Amtsgewalt missbrauchte, Mannschaften anwarb oder Waffen beschaffte oder eine andere solche Vorbereitungshandlung ausführte. Die letzterwähnte allgemeine Vorschrift war die absolut wichtigste in der Rechtsprechung des Appellationsgerichts. Auch der Beitritt zu einer hochverräterischen Mannschaft war nach dem Gesetz strafbar.

Die Entscheidungen des Appellationsgerichts sind auf dem Grund gruppiert, ob sie die öffentliche oder die geheime Tätigkeit zum Gegenstande hatten. Schon seit dem Jahre 1919 wurde jede Art Tätigkeit zugute der Kommunistischen Partei Finnlands und auch die Mitgliedschaft in der Partei an sich als Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat gehalten. Nach der Rechtsprechung waren z.B. die Einfuhr oder Verbreitung von linksradikaler Literatur oder Studium in der Sowjetunion (obgleich es sich nur um Studium der allgemeinen Theorien des Sozialismus handelte) Straftaten. Im Gerichtsbezirk des Appellationsgerichts Turku scheint es dagegen keine Versuche zur bewaffneten Tätigkeit gegeben zu haben. Als die Kommunistische Partei Finnlands seit Mitte der dreissiger Jahre in die sozialdemokratischen Organisationen einzudringen versuchte, wurde bald radikale Tätigkeit auch in diesen Organisationen als Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat angesehen.

Einige Teilnehmer an der Gründungsversammlung der Sozialistischen Arbeiterpartei Finnlands waren die ersten, die vor dem Appellationsgericht Turku wegen öffentlicher Tätigkeit bestraft wurden. Im Jahre 1924 wurden 189 Parlamentsabgeordnete und Funktionäre der Arbeiterpartei Finnlands wegen Vorbereitungshandlung zum Hochverrat oder wegen Beihilfe zur Vorbereitung verurteilt. Während es früher immer eine bestimmte Tat als Grund des Schuldspruches (z.B. des Beschluss über den Beitritt zur Komintern) gegeben hatte, reichte jetzt eine Stellung im Parteiapparat, in den Redaktionen der Parteizeitungen und sogar das Abgeordnetenmandat zum Schuldspruch. Dieselben Richtlinien wurden im Prozess gegen die Funktionäre des sozialistischen Jugendbundes im Jahre 1926 befolgt und am Ende des Jahrzehntes wurden auch Teilnehmer an Arbeiterstudienkreisen vor dem Appellationsgericht Turku der Vorbereitungshandlung zum Hochverrat für schuldig erklärt. In einigen auf Auslegung beruhenden Entscheidungen vom Jahre 1930 und

mit Sicherheit seit dem Jahre 1931 wurde die Mitgliedschaft an sich in den öffentlich wirkenden Organisationen als Vorbereitungshandlung zum Hochverrat angesehen.

Die Entscheidungsgründe in den Prozessen gegen die Mitglieder der öffentlich wirkenden Organisationen basierten auf einem Kettenprinzip. Das Gericht bemühte sich, um die Verbindungen der Organization, zu der die Angeklagten hörten, mit früher verbotenen Organisationen und in letzter Linie mit der Kommunistischen Partei Finnlands nachzuweisen. Am Anfang der dreissiger Jahre hatte sich die Kette so weit ausgedehnt, dass die Kommunistische Partei Finnlands und letztens die Komintern an einem Ende, am anderen die Gewerkschaften und die örtlichen Sportvereine der Arbeiter lagen. Wegen des Kettenprinzips waren die sog. allgemeinen Entscheidungsgründe sehr ausführlich, von der Tätigkeit verschiedener Angeklagter wurde aber meistens nur mit einigen Worten erwähnt.

Zu den in den Jahren 1930—1931 erlassenen sog. Kommunistengesetzen gehörte auch Kap. 11 § 4 a des Strafgesetzes (Beförderung einer auf Hochverrat gerichteten Tätigkeit). Im neuen Gesetzparagraphen wurden einige, hauptsächlich öffentliche Tätigkeit betreffende Tatbestände als Beispiele genannt. Auch die Mitgliedschaft in den öffentlich wirkenden Organisationen war nach Kap. 11 § 4 a strafbar. Die Rechtsprechung des Appellationsgerichts Turku war nach dem Verkünden des neuen Gesetzes sehr schwankend. Einige im neuen Gesetz festgesetzten Tatbestände wurden früher in der Rechtsprechung als Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat angesehen und im Laufe der dreissiger Jahre konnte das Appellationsgericht nicht die alte, noch geltende Gesetzesbestimmung von der neuen abgrenzen. Die Rechtsprechung des Appellationsgerichts der Rückwirkung des neuen Gesetzes betreffend war so widerspruchsvoll, dass sie geradeaus für falsch angesehen werden kann. Jede Meinungsäusserung die kommunistisch gehalten wurde, war im Prinzip nach dem neuen Gesetz ein Verbrechen. Das Appellationsgericht verurteilte auch solche Angeklagte, die nur an Ausflügen in die Natur teilgenommen hatten oder sogar nur mit der kommunistischen Fraktion in einer sozialdemokratischen Organisation abgestimmt hatten, ohne selbst Mitglieder dieser Fraktion zu sein. Die Vorwürfe, die später in linksradikalen Schriften wegen Meinungsterror gemacht wurden, sind nicht ganz ohne Grund.

Die Anhänger der rechtsradikalen Lapuabewegung revoltierten im Jahre 1932 in Mäntsälä in der Nähe von Helsinki. Der Aufruhr breitete

sich an mehrere Orte im Lande aus und eine Woche lang war die Lage kritisch. Obwohl der Anfang des Aufruhrs spontan war und nur gegen eine örtliche Feier der Sozialdemokraten gerichtet wurde, forderten die bewaffneten Aufrührer später u.a. eine neue Regierung und das Verbot der sozialdemokratischen Partei. Der Aufruhr wurde ohne Blutvergiessen unterdrückt; dazu bewirkte entscheidend die vom Staatspräsidenten Svinhufvud im Rundfunk gehaltene Rede, in der er den Aufrührern versprach, dass nur die Aufruhrstifter und -führer bestraft werden würden.

Das Parlament nahm später das mit den Versprechungen des Staatspräsidenten übereinstimmenden Amnestiegesetz an. Gleichzeitig wurde auch ein Gesetz erlassen, nach dem die Aufruhrstifter und-führer vor dem Appellationsgericht Turku unter Anklage gestellt wurden. Die Aufrührer hatten zwar verfassungswidrige Forderungen gestellt, das Appellationsgericht fand es aber nicht erwiesen, dass die Aufrührer sich des Hochverrats oder seiner Vorbereitung schuldig gemacht hatten und die Beklagten hatten nur die Strafe für Aufruhr (Kap. 16 § 4 des Strafgesetzes) verwirkt. (Die Anwendung der Hochverratsparagraphen hätte dazu geführt, dass die Beschränkungen der politischen Rechte auch die Anhänger der Lapuabewegung betroffen haben würden; ein Zustand, der zu jener Zeit politisch unmöglich gewesen wäre.) Das Verhalten des Appellationgerichts den Angeklagten gegenüber unterschied sich auch vom Verhalten den Linksradikalen gegenüber. Die Angeklagten der äussersten Linke waren alle im Prinzip für die Resolutionen der Komintern und der Kommunistischen Partei Finnlands verantwortlich, diejenigen aber, die des Mäntsäläaufruhrs beschuldigt wurden, wurden als Individuen behandelt und sie waren nur für ihre eigenen Taten verantwortlich.

Der aufsehenerregendste Landesverratprozess war das Rechtsverfahren gegen diejenigen, die für die im Jahre 1922 veröffentlichte sog. Friedensproklamation der Sozialistischen Arbeiterpartei verantwortlich waren. In Ostkarelien, das zu Sowjet-Russland gehörte, war ein Volksaufstand ausgebrochen, an dem auch finnische Freiwillige teilnahmen. Die Leitung der Sozialistischen Arbeiterpartei veröffentlichte deshalb eine Proklamation, in der sie die Arbeiter Finnlands zum Kampf gegen die Kriegspläne des finnischen Bürgertums aufforderte. Die Behörden verhafteten die Leitung der Sozialistischen Arbeiterpartei wahrscheinlich der Zwischenrubrik »Zum Kampf für die Verteidigung Sowjet-Russlands» wegen. Die Angeklagten, die von dem Appellationsgericht Turku des Verbrechens der Beihilfe zu einem fremden Staat in seinem Krieg gegen

Finnland schuldig erklärt wurden, wurden vor dem Appellationsgericht Turku nach Kap. 12 § 5 Abs. 1 des Strafgesetzes verurteilt.

Nur wenige politische Prozesse hatten die in den Kapiteln 14 und 15 des Strafgesetzes (die Verbrechen gegen einen befreundeten Staat; die Verbrechen gegen das Parlament und Wahlverbrechen) bezeichneten Verbrechen zum Gegenstand. Als Beweis für ein positives Verhalten des Appellationsgerichts zu den Rechtsradikalen kann erwähnt werden, dass das Appellationsgericht in Abweichung vom Standpunkt des Untergerichts es nicht erwiesen fand, dass die angeklagten Anhänger der Lapuabewegung den freien Ablauf der Beratungen eines Ausschusses gestört hatten (Kap. 15 § 1 des Strafgesetzes), obwohl sie während der Sitzung des Ausschusses mit Gewalt zwei sozialistische Ausschussmitglieder davon entfernten.

Es gab Bestimmungen über die meisten Redefreiheitsdelikte im Kap. 16 des Strafgesetzes. Im Kap. 16 § 8 wurden die öffentliche Aufforderung zur Begehung u.a. des Staatsverbrechens (§ 8 Abs. 1), die öffentliche Aufforderung zum Ungehorsam gegen Gesetze und gesetzliche Vorschriften und die Verherrlichung eines Verbrechens (§ 8 Abs. 2) mit Strafe bedroht. Die meisten, die sich diese Delikte schuldig gemacht hatten, gehörten zur Linke. Angeklagte, die ein Denkmal auf den Gräbern der im Bürgerkrieg gefallenen oder während des weissen Terrors getöteten Roten errichtet hatten, wurden vom Appellationsgericht Turku der Verherrlichung eines Verbrechens für schuldig erklärt.

Ein im Jahre 1919 erlassenes Gesetz bedrohte denjenigen mit Strafe, der erdichtete Tatsachen öffentlich verbreitete, um dadurch die Regierung, das Parlament, öffentliche Behörden oder die gesetzliche Gesellschaftsordnung verächtlich zu machen (die sog. Staatsverleumdung, Kap. 16 § 24 des Strafgesetzes). Seit dem Jahre 1930 ab wurde auch die Verbreitung von entstellten oder beleidigenden, wahren Tatsachen mit Strafe bedroht. Die Gerichte, das Appellationsgericht Turku mitgerechnet, fangen aber schon in den zwanziger Jahren an, auch solche Angeklagte (Anhänger der Linke) zu verurteilen, die wahre Tatsachen verbreitet hatten. Nach der Gesetzesänderung im Jahre 1930 war alle an der Regierung und den Behörden geübte Kritik im Prinzip mit Strafe bedroht, ein Zustand, nach dem die Gerichte schon in den zwanziger Jahren gestrebt hatten.

Das Kap. 16 § 24 des Strafgesetzes wurde in den Jahren 1934—1936

durch das einstweilige sog. Aufwiegelungsgesetz ersetzt. Nach diesem Gesetz waren u.a. die Beziehungen zu ausländischen Staaten und nationale Gedächtnisse neue Schutzobjekte. In den Entscheidungen des Appellationsgerichts Turku wurden die Jägerbewegung im ersten Weltkrieg, der Tag der Unabhängigkeitserklärung und die Gedichte des Nationaldichters Runeberg für nationale Gedächtnisse gehalten. — Mit Rücksicht auf diese Beschränkungen der Redefreiheit in der Gesetzgebung der dreissiger Jahre ist es fragwürdig, ob es zu jener Zeit Redefreiheit in Finnland gab, ausser in dem formalen Sinne, dass es keine Vorzensur gab.

Unter der Zwischenrubrik »Andere politische Verbrechen» werden einige die politische Tätigkeit oder die Tätigkeit der Gewerkschaften beschränkende Gesetze der dreissiger Jahre, wie das politische Trachten und Embleme verbietende Gesetz und das Arbeitsfriedensgesetz, dargestellt. Diese Gesetze scheinen nach der niedrigen Zahl der Prozesse vor dem Appellationsgericht Turku eine recht geringe Bedeutung gehabt zu haben.

Von den politischen Gewaltsverbrechen werden nur die Entscheidungen über die politischen Tötungen und die von den Anhängern der Lapuabewegung verübten Verbrechen wider die persönliche Freiheit dargestellt. Einige Prozesse gegen die am weissen Terror Beteiligten zeigen, dass die Behörden und Gerichte sehr abgeneigt waren, diesen Terror zu erforschen. (Die am weissen Terror Beteiligten wurden ausserdem durch eine Amnestieakte im Dezember 1918 völlig begnadigt.) In der Zeit der Selbständigkeit hat es nach dem Bürgerkrieg nur einige politische Morde gegeben. — Die von den Anhängern der Lapuabewegung verübten Verbrechen wider die persönliche Freiheit waren strafrechtlich leicht zu beurteilen (Kap. 25 § 9 des Strafgesetzes), die Verurteilung der Schuldigen wurden aber dadurch erschwert, dass die Opfer oft Angst hatten, an den Erforschungen mitzuwirken.

In den Prozessen, deren Gegenstand die Auflösung der linksradikalen Organisationen war, wendeten die Gerichte in ihren Entscheidungsgründen das oben erwähnte Kettenprinzip an.

4. Die Strafen

In diesem Kapitel werden die Strafzumessung und der Gebrauch von bedingten Verurteilungen dargestellt. Nach einem kurzen Überblick

über das Strafzumessungsproblem in der finnischen strafrechtswissenschaftlichen Literatur am Ende des vorigen und am Anfang dieses Jahrhunderts wird die Strafzumessungspraxis des Appellationsgerichts Turku untersucht. Um die Entwicklungslinien der Praxis feststellen zu können, wird in der Untersuchung nur auf die Strafzumessung bei einigen häufig vorkommenden politischen Deliktstypen begrenzt.

Die wegen Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat verhängten Strafen bieten den umfangreichsten Stoff dar. Da es während der ganzen untersuchten Zeit Prozesse von solcher Art gab, ist es auch möglich gewesen, die Korrelation zwischen der Strafzumessung und der jeweiligen politischen Lage zu beweisen. Das Appellationsgericht verhängte sehr schwere Strafen in den Jahren 1919—1921, d.h. unmittelbar nach dem Bürgerkrieg. Nach einer einstweiligen Milderung wurde die Strafzumessungspraxis im Jahre 1930, als der Einfluss der Lapuabewegung sehr gross war, wieder verschärft und sie blieb streng während der ganzen dreissiger Jahre. Die Veränderungen der Strafzumessungspraxis sind zwar teilweise von der Beschaffenheit der Verbrechen abhängig, was z.B. die schweren Strafen am Ende der dreissiger Jahre erklärt. Es ist aber auch klar, dass z.B. die Verschärfung der Strafen seit dem Jahre 1930 im engen Zusammenhang mit der unruhigen innenpolitischen Lage stand. — Wegen öffentlicher Tätigkeit wurden meistens mildere Strafen als wegen geheimer Tätigkeit verhängt.

Vor dem Appellationsgericht Turku wurden zahlreiche Anhänger sowohl der Rechte als der Linke der Staatsverleumdung schuldig erklärt. Diese Tat war mit Geld- oder Freiheitsstrafe bedroht. Fast nur Anhänger der Linke wurden zum Gefängnis verurteilt, während alle Anhänger der Rechte mit einer Geldstrafe entkamen. Im Gegensatz zur Praxis bei Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat wurde die Strafzumessung in diesem Falle milder als in den dressiger Jahren, was wahrscheinlich darauf beruht, dass man erst zu jener Zeit Strafverfolgungen gegen die Anhänger der Rechte einleitete.

Die wegen des Mäntsäläaufruhrs und des Verbrechens wider die Persönliche Freiheit überführten Anhänger der Lapuabewegung wurden beinahe ohne Ausnahmen zu sehr milden Strafen verurteilt. Wie bei Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat war auch in diesen Fällen eine Freiheitsstrafe die obligatorische Sanktion. Die gegen die Anhänger der Lapuabewegung verhängten Durchschnittsstrafen lagen im mildesten

Zehntel des Strafrahmens, die Durchschnittsstrafe für Vorbereitungshandlungen zum Hochverrat lag dagegen um ein Fünftel des Strafrahmens vom Strafminimum entfernt (Durchschnittsstrafe 2,04 Jahre, Strafrahmen von sechs Monaten bis acht Jahre Zuchthausstrafe). Obwohl die Strafzumessungspraxis bei diesen verschiedenen Verbrechen nicht gerade vergleichbar ist, muss man doch annehmen, dass die Angeklagten verschiedener politischer Meinungen nicht gleich vor dem Gesetz waren.

Durch ein im Jahre 1918 angenommenes Gesetz wurde die bedingte Urteilung eingeführt. Da die bedingten Urteile auch in politischen Prozessen am Anfang der dreissiger Jahre sehr häufig wurden, wurde eine Gesetzesänderung im Jahre 1932 erlassen, nach der die bedingte Verurteilung u.a. in meisten Fällen der Vorbereitungshandlung zum Hochverrat ausgeschlossen wurde.

5. Die Prozesse

Das gerichtliche Verfahren in den Kommunistenprozessen wie in den Prozessen im allgemeinen war mündlich-protokollarisch; der Gang des Verfahrens und die Aussagen der Parteien wurden genau ins Protokoll aufgenommen. Diese Protokolle mit Anlagen wie auch die Untersuchungsprotokolle und das von den Angeklagten beschlagnahmte Material bilden die Unterlage der Darstellung dieses Kapitels. Das Verfahren vor dem Appellationsgericht war inquisitorisch wie auch sonst in schweren Strafsachen. Die grossen Kommunistenprozesse wurden auf Veranlassung der höchsten politischen Kreise eingeleitet; z.B. die gerichtlichen Erhebungen gegen die Leitung der Arbeiterpartei Finnlands im Jahre 1923 wurden von dem Justizministerium verfügt. Die Staatsanwaltschaft beim Appellationsgericht Turku hatte dagegen eine gewisse Ermessensbefugnis, wenn der Stoff direkt von der Zentralpolizei kam; sie erhob aber regelmässig eine Anklage auf Grund dieses Stoffes. Die Staatsanwaltschaft arbeite eng zusammen mit der Zentralpolizei und diese hatte grosse Möglichkeiten, auf die Tätigkeit der Anklagebehörden zu wirken. Die Zentralpolizei übersandte ausser die Protokolle auch allerlei Denkschriften über die kommunistische Wirksamheit im allgemeinen. Wegen des inquisitorischen Verfahrens waren die Staatsanwälte recht passivisch während der Gerichtsverhandlungen. Einige Staatsanwälte zeigten in den

innenpolitisch gespannten Zeiten deutlich ihre Abneigung gegen die Angeklagten und die Verteidiger.

Die Verteidigung der Angeklagten war in der untersuchten Zeit unbefriedigend geregelt und die Möglichkeit, einen Verteidiger anzustellen war vom Vermögen des Angeklagten abhängig. Ausserdem vermied es der politisch rechtsorientierte Anwaltsstand, an den Kommunistenprozessen teilzunehmen und es gab nur einige sozialdemokratische oder sozialistische Anwälte und selbstgelernte Rechtsbeistände, die die Verteidigung der Angeklagten übernahmen. Die Verteidigung wurde auch von Behörden und Gerichten erschwert; z.B. der Verteidiger durfte nur in Anwesenheit von einem Beamten der Zentralpolizei mit seinem verhafteten Auftraggeber reden und die Verteidiger durften sich vor der Gerichtsverhandlung mit den Untersuchungsprotokollen nicht vertraut machen. Die Staatsanwaltschaft beim Appellationsgericht versuchte ausserdem in den dreissiger Jahren die Teilnahme einiger Verteidiger an den Prozessen zu verhindern und wies darauf hin, dass sie Kommunisten waren. Diese Forderung wurde doch vom Gericht zurückgewiesen. — Die Verteidiger befolgten in der Verteidigung eine sachliche Linie, d.h. sie behaupteten, dass die Klage nicht erwiesen war oder dass die Tätigkeit des Angeklagten nicht strafbar gewesen war. Die Verteidigung war meistens erfolglos, weil ein völliger Informationsbruch zwischen dem Gericht und der Verteidigung herrschte.

Die Angeklagten verteidigten sich hauptsächlich nach drei Linien. Einige, wie die Leiter der Komnunistischen Partei befolgten eine propagandistische Linie, für die (möglicherweise richtige) Behauptungen von Tortur bei der Zentralpolizei, Lobreden auf die Sowjetunion und Kritik der kapitalistischen Gesellschaft und des Gerichts charakteristisch waren. Die sachliche Linie wurde schon erwähnt. Zur Bereuenslinie gehörte das Verleugnen einer kommunistischen Überzeugung, demütige Reue und Ersuchen um eine milde Strafe. Es ist nicht möglich zu ergeben, dass die Wahl der Verteidigungslinie zu einer Strafverschärfung oder Strafmilderung geführt hätte; einige, die die Bereuenslinie gewählt hatten, erhielten zwar eine bedingte Verurteilung. Wenn der Angeklagte dagegen von der Tätigkeit der anderen Angeklagten erzählte und damit dem Staatsanwalt half, führte das zu gewissen Vorteilen. In diesem Falle wurde der Angeklagte zu einer verhältnismässig milden Strafe verurteilt und er durfte vielleicht auf freiem Fusse während des Prozesses sein.

Der Abschitt über den Beweis wird auf den Zeugenbeweis konzen-

triert. Während der Prozesse gegen die öffentlich wirkenden Parteien und Organisationen hörte man keine Zeugen, weil die Tätigkeit der Angeklagten allgemein bekannt war. Der überwiegende Teil der Zeugen war Verhörsleiter von der Zentralpolizei, die die von den Angeklagten bestrittenen Vernehmungsniederschriften beeidigten. Wegen der legalen Beweistheorie gab es in der Prozessordnung viele Ablehnungsgründe der Zeugen, das Gericht durfte aber einen ablehnbaren Zeugen ohne Zeugeneid vernehmen.

6. Die Beschwerden beim Obersten Gerichtshof

In diesem Kapitel werden die von der Staatsanwaltschaft und von den Verurteilten beim Obersten Gerichtshof eingelegten Beschwerden untersucht Die in den Kommunistenprozessen Verurteilten, die verhaftet waren, beschwerten sich nur selten, weil die Gerichte zu jener Zeit nicht zur Anrechnung der Untersuchungshaft auf die Freiheitsstrafe verplichtet waren. Die Entscheidungen des Obersten Gerichtshofes unterschieden sich im ganzen genommen kaum von den Entscheidungen des Appellationsgerichts.

7. Die Mitglieder und die Staatsanwaltschaft des Appellationsgerichts

Die im Titel erwähnten zwei Gruppen werden zusammen behandelt, weil die Beamtenlaufbahn im Appellationsgericht eine solche war, dass der junge Jurist erst als Vortragender oder Staatsanwalt beim Gericht tätig war und erst später zum Mitglied des Gerichts befördert wurde. Die meisten Mitglieder des Appellationsgerichts stammten aus dem oberen Mittelstand. Am Anfang der untersuchten Zeit war ein grosser Teil schwedischsprechend, später wurde die Zahl der Finnischsprechenden grösser. Das Dienstalter war die wichtigste Bedingung für die Beförderung und die Richterschaft des Appellationsgerichts bestand aus Durchschnittsjuristen, die vielleicht mehr Geduld als Talent hatten.

Ich habe die politische Überzeugung derjenigen Mitglieder des Appellationsgerichts untersucht, die Parlamentsabgeordnete oder Gemeindevertreter waren. Alle gehörten zu irgendeiner nichtsozialistischen Partei und es ist wahrscheinlich, dass auch die Einstellung der nicht aktiven Mitglieder dieselbe war, da sich die finnischen Juristen meistens zu den Weissen zählten. Es hat sich nicht ergeben,

dass politische Überzeugung oder Sprache auf das Abstimmungsbenehmen der verschiedenen Mitglieder gewirkt hätte.

8. Die Angeklagten und Verurteilten

Über die Hälfte von den 1 444 Personen, die in den Kommunistenprozessen vor dem Appellationsgericht Turku verurteilt wurden, war im Alter von 21 bis 34 Jahre und sogar 12,8 % waren noch nicht 21 Jahre alt, d.h. zu jener Zeit waren sie Minderjährige. Die verurteilten Frauen waren durchschnittlich älter als die Männer, so auch die Gehilfen, verglichen mit den als Täter Verurteilten. Um 85 % der Verurteilten gehörten zur Arbeiterschaft, während z.B. nur ungefähr 2 % aus der landwirtschaftlichen Bevölkerung bestand. Über vier Fünftel war in den Städten wohnhaft, und von diesen Verurteilten wohnte um die Hälfte in Helsinki. — 47 % von den Gehilfen waren verheiratet, von den Tätern dagegen nur um 36 %, was darauf hinweist, dass die Verheirateten weniger aktiv waren. Die Männer waren öfter als die Frauen verheiratet. Die grosse Zahl der Unverheirateten ist teilweise dadurch zu erklären, dass der überwiegende Teil der Verurteilten recht jung war.

Nach dem Gesetz über die Religionsfreiheit vom Jahre 1922 durfte jeder, der so wollte, aus der Kirche ausscheiden und von den Personen, die vom Jahre 1923 ab verurteilt wurden, hatten um 63 % diese Möglichkeit benutzt.

Beinahe drei Viertel hatte den Kursus der Volksschule absolviert. Die Ausbildungsstufe der älteren Verurteilten war niedriger, auch die Gehilfen hatten oft keine oder nur mangelhafte Schulerziehung. Nur vier Verurteilte hatten einen akademischen Grad.

Zum Schluss dieses Kapitels wird die frühere Straffälligkeit der Verurteilten untersucht. Die frühere Straffälligkeit der Frauen war gering, ungefähr jeder neunte von den Männern hatte sich aber früher einer nichtpolitischen Straftat schuldig gemacht.

9. Zusammenfassung und Schlussbemerkungen

In diesem Kapitel werden die Forschungsergebnisse kurz dargestellt.

LIITE

TURUN HO:n VALTIOPETOKSEN VALMISTELUA KOSKEVIEN PÄÄTÖSTEN YLEISET PERUSTELUT [1]

A. Salainen toiminta

HO:n päätös 1. 9. 1928 n:o 851:

Maassa 1918 vuoden alussa puhjenneen, valtakunnan silloisen hallitusmuodon ja yhteiskuntajärjestyksen väkivaltaista muuttamista tarkoittaneen kapinan tultua saman vuoden keväällä kukistetuksi, useat siihen osaaottaneet Suomen kansalaiset ja varsinkin monet tuon kapinaliikkeen johdossa olleet henkilöt olivat paenneet Venäjän alueelle sekä perustaneet jo saman vuoden syksyllä Moskovassa Suomen kommunistiseksi puolueeksi nimittämänsä järjestön, jonka toiminta alusta pitäen tietoisesti oli tähdätty mainitulla kapinalla saavuttamatta jääneeseen päämäärään eli Suomen laillisen hallitusvallan kukistamiseen ja voimassa olevan hallinto- ja yhteiskuntajärjestyksen tuhoamiseen sekä köyhälistödiktatuurin voimaansaattamiseen maassa. Kolmanteen eli kommunistiseen internationaleen liittyen Suomen kommunistinen puolue, hyläten toisen internationalen käsityksen rauhallisen, vähitellen tapahtuvan sosialismiin siirtymisen mahdollisuudesta, oli ottanut ohjeekseen välittömän toiminnan aseelliseen taisteluun saakka sanotun tarkoitusperän saavuttamiseksi. Tässä tarkoituksessa puolue oli omaksunut kommunistisen internationalen siihen liittyneille puolueille osoittamat ohjeet toiminnan järjestämiseksi siellä, missä köyhälistödiktatuuri ei ollut vallalla eikä järjestön julkinen toiminta sellaisenaan ollut mahdollista, siten, että oli luotava salainen järjestökoneisto, joka rinnan legaalisten, mutta tosiasiallisesti samaan päämäärään pyrkivien järjestöjen kera toimisi useinmainitun päämäärän toteuttamiseksi. Tämän salaisen järjestön työssä oli erikoista huomiota kiinnitetty kommunistisen kiihoitustyön harjoittamiseen niin hyvin suullisesti kuin jakamalla tarkoitusta varten painettua kiihoituskirjallisuutta, uusien jäsenten hankkimiseen järjestöön, puolueelle hyödyllisten tietojen hankkimiseen, työväestön keskuudessa olevien virtausten tarkkaan seuraamiseen sekä etenkin vaikutusvallan saamiseen jul-

kisesti toimivissa työväen järjestöissä ja sanomalehdistössä sekä näiden saattamiseen tosiasiallisesti asettamaan toimintansa päämääräksi edellämainitun tarkoitusperän ja siten valmistamaan työväenluokkaa sopivan tilaisuuden tulleen ottamaan itselleen valtiollisen herruuden.

Suomen kommunistisen puolueen järjestökoneiston ylimpänä toimeenpanevana elimenä oli keskuskomitea, joka oli aluksi ollut Pietarin kaupungissa Venäjällä, mutta jonka toiminta sittemmin oli siirretty Moskovaan ja jonka alaisena oli laaja Suomessa toimiva salainen verkosto. Tämän verkoston korkeimpana elimenä oli n.k. Suomen byroo, jonka toiminta jakaantui kolmeen päälinjaan, nimittäin puolue- eli poliittiseen linjaan, nuorisolinjaan ja sotilaslinjaan. Ensiksimainitun, linjoista tärkeimmän, tehtäviin kuului varsinainen poliittinen puoluetyö ja puolueen järjestäminen maassa. Tarkoitusta varten oli maa jaettu eri piireihin, joita johtivat piirikomiteat sekä piiriorganisaattorit, jotka olivat läheisessä yhteydessä ja vuorovaikutuksessa Suomen byroon kanssa. Eräillä paikkakunnilla toimi sitäpaitsi alapiirikomiteoita. Piirit olivat jaetut vielä pienempiin alueisiin, joiden johdossa olivat alue- sekä paikalliskomiteat ja näiden alaisina varsinaiset puolueen peruselimet eli n.s. solut, jotka käsittivät pääasiallisesti samalla työpaikalla toimivien henkilöiden yhteenliittymän, sekä n.k. fraktiot eli julkisissa työväenjärjestöissä puolueen tarkoitusperän ajamista varten puolueen jäsenistä muodostetut ryhmät. Puoluelinjaan läheisesti liittyvänä oli nuorisolinja järjestetty pääasiallisesti samaan tapaan kuin puoluelinjakin.

HO:n päätös 2. 4. 1928 n:o 522:

Sotilaslinjan toiminnan tarkoituksena oli Suomen armeijan keskuudessa harjoitettavan vallankumouksellisen kiihoituksen järjestely ja armeijaan kohdistetun vakoilun harjoittaminen. Se huolehti myös värväyksestä ... punaupseerikouluun, josta taas komennettiin sanottua koulua käyneitä henkilöitä tämän linjan toimitsijoiksi Suomeen. Sotilaslinjaa johti n.s. armeijanorganisaattori apunaan divisioonanorganisaattoreita, jotka toimivat neljällä eri maantieteellisellä linjalla. Divisioonanorganisaattorien johdon alaisina olivat n.s. Paikallis Sotilas Komiteat, jotka olivat kokoonpannut siviilihenkilöistä ja oli niitä muodostettu tärkeimpiin garnisioonikeskuksiin. Mainittujen komiteain tehtäviin kuului muun muassa yhteyden ylläpito joukko-osastoissa oleviin sotilaslinjan järjestäytymisessä alimman asteen muodostaviin sotilassoluihin ja näiden johtajiin, sekä rykmentin- ja pataljoonanorganisaattoreihin, jotka viimeksi mainitut olivat armeijan palveluksessa olevia henkilöitä. Sotilaslinja oli kiinteässä yhteistoiminnassa sekä puolue- että nuorisolinjan kanssa. Puoluelinja otti nimittäin osaa Suomen Kommunistisen Puolueen maassamme harjoittamaan vakoiluun ja kiihoitukseen siten, että se värväsi ja opasti puolueen asiamiehiksi sotaväkeen joutuvia nuorukaisia, joille puolue- ja nuorisolinjan toimitsijat antoivat erikoiset tunnukset, jotka sitten tiedotettiin »Suomen Byroolle» ja edelleen sotilaslinjalle, jotta tuohon linjaan

kuuluvat henkilöt tietäisivät kääntyä oikeitten miesten puoleen sotaväessä.

HO:n päätös 1. 9. 1928 n:o 851:

Valmistaakseen henkilöitä kykeneviksi toimintaan järjestössä oli puolue järjestänyt erikoisia opastuskursseja muun muassa Ruotsin kuningaskunnassa ja Venäjällä ja kouluutti puolue sitäpaitsi jäseniään Pietariin perustetussa sotakoulussa eli n.s. punaupseerikoulussa, jonka tarkoituksena oli sotilaallisen kasvatuksen antaminen sen oppilaille, joista sitten osa määrättiin toimintaan Suomessa puolueen sotilaslinjalla, sekä lännen vähemmistökansallisuuksien kommunistinen yliopisto nimisessä oppilaitoksessa eli puoluekoulussa, jossa oppilaita valmistettiin toimintaa varten puolueen palveluksessa.

HO:n päätös 22. 3. 1939 n:o 449:

Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton pääkaupungissa Moskovassa oli jo ainakin vuodesta 1929 alkaen toiminut kansainvälisen kommunistisen liikkeen opinahjo n:s. Kansainvälinen Lenin-koulu. Se oli kaksivuotinen ja sen tarkoituksena oli kouluttaa kommunistisia puoluetyöntekijöitä eri maita varten nimenomaan käytännöllistä puoluetyötä silmälläpitäen. Sitä varten annettiin koulussa teoreettista opetusta muun muassa kommunistisen puolueen historiassa, poliittisessa taloustieteessä, leninismissä, ammatillisessa liikkeessä, puolueteknikassa ja sissitoiminnassa, mutta tärkeintä opetuksessa eivät olleet teoreettiset tiedot, vaan niiden poliittinen soveltaminen. Jokaista ainetta käsitellessä otettiin huomioon sen soveltaminen jokapäiväiseen elämään. Oppilaiden oli opittava ymmärtämään ja itsenäisesti ratkaisemaan, miten erilaisissa tilanteissa oli kommunistisen puolueen kannalta oikein meneteltävä ja mahdollisuuksia käytettävä hyväksi yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Koska koulussa opiskeli melkein kaikkiin kansallisuuksiin kuuluvia kommunisteja, oli koulu jaettu sektoreihin eli maajaostoihin oppilaiden kielen ollessa tässä suhteessa määräävänä tekijänä. Suomalaisessa sektorissa, jossa opiskeli Suomen kommunistinen puolue nimisen salaisen järjestön sinne komentamia, aikaisemmin vähintään kaksi, mutta nykyään vähintään neljä vuotta puolueessa toimineita luotettavia jäseniä, oli opettajina tunnettuja suomalaisia kommunisteja ja opetuksessa otettiin huomioon Suomen kommunistisen puolueen illegalisuus ja puolueen toimintamahdollisuudet Suomessa. Edellä mainitun varsinaisen koulutyön ohella, joka oli kaikille sektorin oppilaille yhteinen ja yhtäläinen, oli oppilaiden sitä paitsi etupäässä iltatunneilla osallistuttava jonkin erikoisaineen tutkimiseen, n.s. ryhmätyöhön. Tällaisia ryhmiä eli brigaadeja oli useita, muun muassa nuorisobrigaadi ja mopr eli puna-avun brigaadi. Oppilaat näihin brigaadeihin jaettiin sen mukaan millä puoluetyön alalla he aikaisemmin ennen kouluun tuloaan olivat toimineet.

Opetuksessa oli otettu jo ennen heinä- ja elokuussa 1935 pidettyä kom-

ternin VII:ttä kongressia huomioon kommunistien liittyminen julkisiin järjestöihin ja työ yhteisrintaman hyväksi, mutta erikoisen tärkeäksi tämä muodostui opetuksessa sen jälkeen kuin sanotussa kongressissa oli tehty päätös n.s. yhteis- ja kansanrintamataktiikan hyväksikäyttämisestä. Tämä taktiikka sisälsi sen, että kommunistien oli liityttävä sosialidemokraattisiin järjestöihin ja koetettava saada nämä järjestöt edistämään toimintaa Suomen kommunistisen puolueen päämäärien hyväksi. Sitä paitsi oli liityttävä muihinkin julkisiin järjestöihin, joissa tällainen toiminta oli mahdollista, muun muassa siviilirekisteriin kuuluvien yhdistyksiin, sekä ryhdyttävä tukemaan rauhanliikkeitä ja kuolemanrangaistuksen käytäntöönottamista vastaan taistelevia piirejä.

B. Julkinen toiminta

HO:n päätös 17. 12. 1920 n:o 1616:

... sitten kuin joukko Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen jäseniä oli, tyytymättömänä sanotun puolueen Joulukuussa 1919 pidetyssä puoluekokouksessa tehtyihin päätöksiin, ryhtynyt toimenpiteisiin uuden valtiollisen puolueen perustamiseksi sekä tässä tarkoituksessa oli valittu väliaikainen puoluetoimikunta laatimaan ehdotusta puolueen ohjelmaksi ja suorittamaan muut puolueen perustamista varten tarpeelliset valmistavat tehtävät, niin on, mainitun väliaikaisen toimikunnan täytettyä täten saamansa tehtävän ja kehoitettua »köyhälistön luokkataistelun kannalla olevia työväenjärjestöjä» lähettämään edustajiaan Toukokuun 13—15 päivänä 1920 Helsingissä pidettävään perustavaan kokoukseen, erinäisten työväenjärjestöjen edustajia sanotun kuun 13 päivänä mainitussa kaupungissa kokoontunut tuollaiseen kokoukseen ... ja jossa yksimielisesti on päätetty perustaa Suomen sosialistinen työväenpuolue niminen uusi puolue sekä hyväksytty puolueelle ei ainoastaan ohjelma, jossa paitsi muuta sanotaan että porvarillinen valtiokoneisto on poistettava ja virkavalta karkoitettava kaikkialta sekä sen sijaan järjestettävä köyhälistön valta työväenneuvostojärjestelmän muodossa ja että puolue ei kehoita työläisiä anarkistisiin väkivallantöihin, epäjärjestyksiin, mellakoihin eikä kapinoihin, vaan päin vastoin tahtoo valistus- ja järjestämistoiminnallaan vaikuttaa siihen suuntaan että työväenluokan ja sosialismin täydellinen voitto saavutettaisiin niin hyvässä järjestyksessä, niin rauhallisesti ja vakavasti, niin kivuttomasti ja nopeasti kuin suinkin mahdollista on, mutta ettei kuitenkaan millään puoluepäätöksellä voitaisi edeltäpäin määrätä niitä muotoja, joissa koko maailman käsittävä yhteiskunnallinen vallankumousprosessi tulisi täyttymään, ja että tämän prosessin valtiolliset muodot enimmin tulisivat riippumaan työväen vihollisten taistelutavoista, vaan myöskin menettelytapaperiaatteet, joissa muun ohella huomautetaan että kapitalistinen kansanvalta on niin järjestetty valtio-

muoto ettei köyhälistö voi sille myönnetyllä oikeudella saada vallatuksi valtiollista herruutta sekä ettei työväen tilaa voida saada siedettäväksi eduskunnallisella uudistuspolitiikalla, jonka ohessa kokous, samoin yksimielisesti, on päättänyt liittyä niin sanottuun kolmanteen eli Moskovalaiseen internationaaleen omalla ohjelmallaan ... Ja koska kolmannen internationaalen periaatteisiin kuuluu että se, hyläten toisen internationaalen vaatimuksen että taistelussa köyhälistön puolesta on käytettävä ainoastaan parlamentaarisia keinoja, kehoittaa järjestöjään toteuttamaan tarkoituksensa uuden hallitusmuodon ja yhteiskuntajärjestyksen saavuttamiseen nähden myöskin vallankumouksellisilla teoilla, jollaisia käyttämättä kolmannen internationaalen äsken viitatut periaatteet eivät ole toteutettavissa, sentähden ja kun semmoisen yhtymän muodostaminen, joka aikoo käyttää myöskin laittomia keinoja (pyyhitty: joka hyväksyy myöskin laittomia tekoja) valtakunnan voimassa olevan hallitusmuodon kumoamiseksi tai muuttamiseksi, sisältää valtiopetoksen valmistelun, eikä se seikka, että edellä kerrotun kokouksen päätökseen siinä perustetun uuden puolueen liittymisestä kolmanteen internationaaleen on tehty lisäys että liittyminen tapahtui »omalla ohjelmalla», muuta asian laatua, varsinkin kun ei tuon ohjelman eroavaisuutta kolmannen internationaalen periaatteista ole päätöksen alustuksessa eikä sen ponnessakaan mainittu, vaan ilmeistä on että sanottu lisäys on tehty ainoastaan asian oikean laidan salaamiseksi ...

HO:n päätös 12. 5. 1924 n:o 764:

Helsinkiin kokoontuneet erinäisten työväenjärjestöjen edustajat ovat ... [13. 5. 1920] ... perustaneet Suomen sosialistiseksi työväenpuolueeksi kutsumansa järjestön sekä hyväksyneet sille säännöt ja ohjelman ynnä menettelytapaperiaatteet ohjelman toteuttamiseksi, mainiten ohjelmassa päämääränsä olevan kapitalismin poistamisen ja sosialistisen yhteiskunnan rakentamisen, minkä saavuttamiseksi porvarillinen valtiokoneisto oli, koskei sen avulla voitu sosialismia toteuttaa, poistettava ja sen sijaan järjestettävä köyhälistön valta työväenneuvostojärjestelmän muodossa siten että neuvostoilla ja niiden valitsemilla valtaelimillä oli oleva kaikki valta, kunnes valtiovalta kaikissa muodoissaan häviäisi, sekä menettelytapaperiaatteissa muun muassa että köyhälistöä koetettiin pimittää uskottelemalla että eduskunnallisella uudistuspolitiikalla voitiin saada työväen tila siedettäväksi, mutta ettei köyhälistö voinut valtiomuodon sille kapitalistisessa kansanvallassa suomalla oikeudella valloittaa valtiollista herruutta eikä poistaa kapitalistista omistusta, sekä että kapitalistisen maailman sisäiset ristiriidat olivat johtaneet kansainväliseen proletariseen vallankumousliikkeeseen ja että Suomenkin köyhälistön luokkataistelujen kohtalo oli tuohon vapausliikkeeseen sidottu; että sanotun perustavan kokouksen tultua mainitun Toukokuun 14 päivänä järjestysviranomaisten toimesta hajoitetuksi ja puolueen toiminnan oltua jonkun aikaa lamassa Helsingin sosialistinen kunnallisjärjestö on 19 päivänä seuran-

nutta Kesäkuuta julistautunut Suomen sosialistinen työväenpuolue nimiseksi järjestöksi ja samalla hyväksynyt sille ohjelman ja niinhyvin puolueelle kuin myös sen piiri- ja kunnallisjärjestöille säännöt, kaikki sellaisina kuin ne oli hyväksytty edelläkerrotussa perustavassa kokouksessa; että puolueen 27 ja 28 päivänä Joulukuuta samana vuonna pidetyssä puolueneuvoston ensimmäisessä kokouksessa taas on hyväksytty niinhyvin mainitun kunnallisjärjestön puolueeksi julistautuminen kuin myös puolueen ohjelma ja kaikki säännöt siinä muodossa kuin ne oli kunnallisjärjestön toimesta otettu käytäntöön samoin kuin menettelytapaperiaatteetkin, viimeksimainitut yllä viitatussa kohdin semmoisina kun edellä on kerrottu; että tämän jälkeen puolueneuvosto on sen toisessa kokouksessa Tammikuun 6, 7 ja 8 päivänä 1922, todettuaan puolueen menettelytapoja koskevassa päätöslauselmassa ettei porvarillisen yhteiskunnan taloudellinen ja poliittinen kriisi ollut rauhallista tietä ratkaistavissa, hyväksynyt yksimielisesti puoluetoimikunnan ammatillisissa järjestöissä tapahtuvasta toiminnasta laatiman alustuksen, jossa lausutaan muun muassa että vastapainoksi niinsanotulle Amsterdamin internationalelle, joka uskotteli rauhallisen, hiljalleen tapahtuvan kapitalismista sosialismiin siirtymisen mahdollisuutta ja esiintyi heikkona, sekavana ja porvaristoa tukevana, oli asetettava vallankumouksellisen toiminnan, luokkataistelun ja aktivisuuden internationale, joka yhdessä kolmannen internationalen kanssa järjesti työväenluokan kukistamaan porvariston, hävittämään porvarillisen valtion, luomaan proletariaatin diktatuurin, ottamaan käsiinsä tuotannon välikappaleet ja täydellisesti toteuttamaan kommunismin, sekä että puolueen toimintaohjelma oli luotava suoran toiminnan periaatteelle, mikä toiminta ilmeni sosialistisen puolueen johdolla aina tavallisesta lakosta tehtaitten valtaukseen ja aseelliseen toimintaan saakka; että puolueen nimi sen johdosta ettei puoluetta oltu hyväksytty rekisteröitäväksi on puolueeseen kuuluvien piirijärjestöjen edustajakokouksessa Toukokuun 15, 16, 17 ja 18 päivänä 1923 muutettu Suomen työväenpuolueeksi ja sen säännöt samalla uusittu; että puolueen alaiset piirijärjestöt samoin kuin sen kanssa kiinteässä vuorovaikutuksessa toimineet Suomen sos.-dem. Nuorisoliitto ja Suomen sos.-dem. Naisliitto ovat edustajakokouksissaan vuosina 1921 ja 1922 ottaneet noudatettavakseen yllämainitut ohjelman ja menettelytapaperiaatteet; että puolueen eduskuntaryhmä ja sanomalehdistö ovat suhtautuneet puolueeseen ja ottaneet osaa sen toimintaan kuten syytteessä lausutaan; kuin myöskin että syytteessä mainittujen yhtiöiden toiminta niiden toimihenkilöiden tieten on ollut sellainen kuin syytekirjelmässä väitetään.

Mitä erikoisesti tuli Suomen sosialistisen työväenpuolueen eduskuntaryhmän jäseniin, oli huomattava puolueneuvoston Tammikuun 7 päivänä 1922 puolueen suhtautumisesta eduskuntaan hyväksymä päätöslauselma sekä eduskuntaryhmän saman vuoden Syyskuussa ennen Eduskunnan istuntojen alkamista toimintaansa varten hyväksymät säännöt ja johtavat periaatteet. Puolueneuvoston päätöslauselmassa sanottiin, että Eduskun-

taan valittujen puolueen jäsenten oli otettava ohjeekseen kommunistisen internationalen toisen kongressin parlamentarista työskentelyä koskevat päätökset. Näiden päätösten sisällys taas oli lyhyesti se, ettei niiden kannalla oleva puolue mennyt porvarilliseen parlamenttiin suorittaakseen siellä elimellistä työtä, vaan auttaakseen parlamentista käsin joukkoja tuhoamaan porvarillisen valtiokoneiston ja itse parlamentin, että puolueen parlamenttiryhmän toiminnan käytännöllisen järjestelyn ja asiallisen johdon täytyi olla täydellisesti puolueen keskuselimen käsissä, että jokaisen puolueen vaalilistalla olevan ehdokkaan oli annettava kirjallinen sitoumus että hän oli valmis tuon keskuselimen ensimmäisestä vaatimuksesta luopumaan edustajavaltuuksistaan, ja että ryhmän jäsen oli toiminnastaan vastuussa yksinomaan puolueellensa. Asiallisesti olivatkin Suomen sosialistisen työväenpuolueen eduskuntaryhmän yllä mainitut säännöt ja johtavat periaatteet täydellisesti kommunistisen internationalen toisen kongressin äsken kosketeltujen päätösten mukaiset, joskin sanontatapa ensiksimainituissa oli, olosuhteiden pakosta, vähemmän räikeä, eikä niiden lähempi selostaminen siis ollut tarpeellinen, koska se johtaisi vaan ennen sanotun toistamiseen. Mainittava oli kuitenkin, että useimmat puolueen eduskuntaryhmän jäsenistä olivat ennen 1922 vuoden eduskuntavaalien toimittamista antaneet puoluetoimikunnalle kirjallisen sitoumuksen, jossa he vakuuttivat tulevansa toimimaan Eduskunnassa yksinomaan työväenluokan etuja silmällä pitäen ja puoluetoimikunnan taholta siinä tarkoituksessa annettujen ohjeiden ja määräysten mukaisesti sekä luopumaan edustajavaltuuksistaan puoluetoimikunnan esittäessä siitä vaatimuksen, että eduskuntaryhmä puheenjohtajan laatimien toimintakertomusten mukaan oli toimintaohjeenansa pitänyt hyväksyttyjä periaatteita ja että sen jäsenet ryhmän sääntöjen mukaisesti olivat tehokkaasti tukeneet puoluettansa myöskin taloudellisesti siten että he olivat luovuttaneet puolueensa käytettäväksi tuntuvan osan edusmiespalkkioitaan.

Erittäin tärkeäksi oli vihdoin arvioitava kysymyksessä olevan järjestön käytettävissä olleen sanomalehdistön osuus järjestön toimintaan järjestön valmisteleman ratkaisevan valtataistelun edellyttämän kumouksellisen hengen herättäjänä ja kiihoittajana maan työläisten keskuudessa; ja oli puoluejohdolla tässäkin kohden ollut ehdoton määräämisvalta, kuten kävi ilmi puolueneuvoston 8 päivänä Tammikuuta 1922 hyväksymästä, puoluelehdistöä koskevasta päätöslauselmasta ja eritoten sen 8:nesta kohdasta, jonka mukaan jokaisen puoluelehden oli noudatettava puolueen kiinteää ohjausta ja puolueen johdon taholta annettuja määräyksiä.

— — —

...kaikkien nyt kysymyksessä olevien yhtiöiden toiminta ... [lehtien julkaisemisen ohella] ... Suomen sosialistisen työväenpuolueen perustamisesta alkaen oli niinhyvin yhtiöiden osakasten kuin niiden johtokuntainkin tieten miltei yksinomaan tarkoittanut sanotun puolueen ja sen alajärjestöjen poliittisen toiminnan tukemista ...

HO:n päätös 2. 6. 1926 n:o 661:

... sittenkuin Helsingin kaupungin raastuvanoikeus oli päätöksessä huhtikuun 11 päivänä 1923 julistanut Suomen Sos.dem. Nuorisoliiton ... lakkautetuksi, erinäiset työläisnuorison järjestöt ja henkilöt, joista huomattava osa sitä ennen oli kuulunut sanottuun liittoon, olivat ryhtyneet toimiin uuden yhdistyksen perustamiseksi edistämään sosialistisen työläisnuorison järjestäytymistä sekä olemaan jo olevien sekä vastedes muodostettavien työläisnuorison järjestöjen yhdyssiteenä; ja olikin sanotun vuoden toukokuun 6 päivänä Helsingissä perustettu Suomen Sosialistinen Nuorisoliitto niminen yhdistys, joka myös oli aloittanut toimintansa ...

... kun viimeksi mainittua yhdistystä ei kuitenkaan oltu muodollisista syistä hyväksytty otettavaksi yhdistysrekisteriin, erinäiset yksityishenkilöt ja nuorisojärjestöjen edustajat ovat niinikään Helsingissä joulukuun 2 päivänä 1923 pidetyssä kokouksessa perustaneet rakenteeltaan sellaisen työläisnuorisokeskusjärjestön, kuin syytekirjelmässä mainitaan, mikä järjestö sitten on nimellä Sosialistinen Nuorisoliitto tammikuun 17 päivänä 1924 merkitty yhdistysrekisteriin;

... vaikkakin tämän järjestön tarkoituksena sille hyväksyttyjen ohjelman ja sääntöjen mukaan on vain olla niiden Suomen kansalaisista muodostettujen yhdistysten yhdissiteenä, joita maan työläisnuoriso yhteiskunnallisten ja sivistyksellisten pyrintöjensä tukemiseksi muodosti, ja sellaisena edistää sen järjestäytymistä sekä työväenliikkeen tunnetuksi tekemistä, Sosialistinen Nuorisoliitto, joka sen jälkeen kuin Kommunistisen Nuoriso-Internationalen 4 kongressi oli vahvistanut uudet toimintamuodot vallankumouksellisen toiminnan kehittämiseksi, oli ryhtynyt muuttamaan omia järjestäytymismuotojansa noiden toimintamuotojen mukaisiksi, on, jos kohta muodollista päätöstä tekemättä, toiminnassaan äskenkerrotun tarkoituksensa ohella omaksunut poliittiseksi päämääräkseen, kuten Suomen Työväenpuolue ja Sos.dem. Nuorisoliittokin aikaisemmin, kumota Suomen voimassaoleva hallitusmuoto ja yhteiskuntajärjestys tarkoituksella asettaa näiden tilalle köyhälistön valta työväenneuvostojärjestelmän muodossa, mikä päämäärä on suunniteltu saavutettavaksi laittomalla tavalla ja ajankohtana, joka, kehityksestä riippuen, saattoi olla läheisessäkin tulevaisuudessa;

... Sosialistisen Nuorisoliiton toiminta, mikäli se on kohdistunut vasta mainitun tarkoitusperän saavuttamiseen, on ilmennyt:

liiton ja sen eri järjestöjen muodostamisessa ja niitten toiminnan järjestämisessä sekä edelleen kehittämisesssä,

kiihoitustyössä, jonka tarkoituksena on ollut työläisnuorison kokoaminen liittoon ja sen perehdyttäminen liiton tarkoitusperään, ja jota kiihoitustyötä liitto, ollen yllä kerrotun järjestäytymismuotonsa johdosta siihen erittäin sopiva, on harjoittanut työläisnuorison keskuudessa osaksi toimittamissaan osaksi levittämissään julkaisuissa sekä järjestämällä erilaisia kokoontumis- ja puhetilaisuuksia, opintokursseja ym.

sekä siinä että liitto toimintansa edistämiseksi on jäseniltään koonnut

ja alaisiltaan järjestöiltä vaatinut rahallista avustusta kuin myös itse puolestaan niitä rahallisesti avustanut.

Ylipyyhitty: Tämän ohessa on nyt kysymyksessä [olevan] järjestön toimintaa arvosteltaessa otettava huomioon, että erinäisiltä jutussa syytetyiltä henkilöiltä on tavattu suuret määrät kiellettyä kommunistista kirjallisuutta ja että maassa toimii salaisia järjestöjä, jotka työskentelevät saman rikollisen tarkoitusperän saavuttamiseksi, kuin liittokin ja joiden järjestöjen olemassa olo ja tarkoitus on katsottava olleen ensiksi mainitun järjestön toimihenkilöiden tiedossa.

HO:n päätös 1. 9. 1928 n:o 851:

Hovioikeuden ... [STP:n lakkauttamista koskevasta] ... päätöksestä tehtyihin valituksiin maaliskuun 16 päivänä 1925 antamassaan päätöksessä Korkein oikeus oli lausunut muun muassa: että Suomen työväenpuolue oli perustettu tarkoituksin kumota Suomen voimassaoleva hallitusmuoto ja yhteiskuntajärjestys sekä asettaa sijalle köyhälistön valta työväenneuvostojärjestelmän muodossa; että puolueen toiminta oli suunniteltu sellaiseksi, että tuo tarkoitusperä saavutettaisiin väkivalloin puolueeseen liittyvien joukkojen avulla; että vaikkakaan siihen suunnitelmaan, jonka puolue oli laatinut tarkoitusperänsä saavuttamiseksi, ei ollut sisältynyt ennakolta määrättyä aikaa, jolloin vallankumous olisi suoritettava, puolueen toiminta oli kuitenkin suunniteltu tähtäämään siihen, että puolue jo läheisessäkin tulevaisuudessa, jos olosuhteet muodostuivat sellaisiksi, että puolue katsoisi olevan toiveita menetyksellisestä toiminnasta, olisi valmis toimintaan kerrotun tarkoitusperän saavuttamiseksi; kuin myöskin että kun puolueen toimintaa arvosteltaessa muun ohessa kiinnitettiin huomiota siihen, että puolueneuvosto mainitussa kokouksessaan 27 ja 28 päivänä joulukuuta 1920 oli päättänyt saattaa puolueen jäsenten tietoon kommunistisen internationalen toisen kongressin asettamat ehdot, jotka muun muassa sisälsivät, että mainittuun internationaleen yhtyvän puolueen oli luotava puolueen kanssa rinnakkainen salainen järjestökoneisto, joka ratkaisevalla hetkellä auttaisi puoluetta vallankumouksen toimeenpanemisessa, sekä että maassa toimi myös salaisia järjestöjä, jotka työskentelivät saman tarkoitusperän saavuttamiseksi kuin useinmainittu puoluekin, oli ilmeistä, että noiden salaisten järjestöjen olemassaolo, vaikkakin niiden toiminta oli muodollisesti ollut erillään puolueen toiminnasta, kuitenkin oli ollut puolueen toimihenkilöiden tiedossa ja heidän toimintansa edellytyksenä; ja oli Korkein oikeus sanotussa päätöksessään katsonut, että henkilöt, jotka tietoisina puolueen tarkoitusperästä olivat ottaneet osaa puolueen toimintaan, olivat tehneet itsensä syypäiksi valtiopetoksen valmisteluun sekä jättänyt hovioikeuden päätöksen, mikäli puolue oli julistettu lakkautetuksi, voimaan.

HO:n päätös 30. 9. 1929 n:o 1235:

Maamme hallitusmuodon ja yhteiskuntajärjestyksen väkivaltaisen

kumoamisen päämääräkseen. omaksuneiden julkisten järjestöjen toiminnan osoittautuessa lakimme vastaisiksi ja Sosialistisen Nuorisoliiton ja siihen kuuluneiden paikallisosastojen tultua edelläkerrotuin tavoin lakkautetuiksi, oli vallankumouksellisen työläisnuorison yllämainitunlaista rikollista toimintaa maassa ryhdytty lakkautetun järjestön toimihenkilöiden ja useinmainitun salaisen järjestön toimesta järjestämään siten, että Sosialistisen Nuorisoliiton lakkautettujen paikallisosastojen tilalle oli perustettu työläisnuorten opintoyhdistysten, kerhojen y.m. nimillä ja tuollaisten nimien varjolla yhdistyksiä, joiden tarkoituksena todellisuudessa oli lakkautettujen yhdistysten lainvastaisen toiminnan jatkaminen ja erittäin jäsentensä tutustuttaminen mainitunlaisiin vallankumouksellisiin oppeihin sekä kehittäminen ja kiihoittaminen sanotulaiseen toimintaan. Joskin mainitunlaiset yhdistykset oli edelläkerrotusta syystä jätetty muodollista yhdyssidettä vaille, johti ja järjesti niiden toimintaa Helsingissä toimiva opintotyön neuvontayhdistys, ollen sanottu toiminta läheisessä yhteydessä Suomen kommunistisen puolueen nuorisolinjan eli Suomen kommunistisen nuorisoliiton kanssa sekä sen johdon alaisena ja toimivat useat tuon salaisen järjestön toimitsijat samalla sanottujen julkisten yhdistysten toimihenkilöinä. Suomen kommunistinen nuorisoliitto oli, paitsi opintoyhdistyksiä, ohjannut myös työläisnuorison n.s. komiteatoimintaa eli toimintamuotoa, joka käsitti aloitteenteon julkisten kokousten kokoonkutsumiseen pohtimaan pääasiallisesti poliittisia kysymyksiä sekä myötävaikutuksen kokousten päätösten sisältöön ja niiden toimeenpanemiseksi kulloinkin valitun komitean kokoonpanoon ja myöhäisempään toimintaan.

HO:n päätös 28. 10. 1930 n:o 1766:

Kun Suomen työväenpuolueen toiminta sitten oli estetty, oli vuonna 1924 sen toimihenkilöiden ja Suomen kommunistisen puolueen toimesta ryhdytty luomaan Suomen työväenpuolueen tilalle uutta julkista kommunistista poliittista järjestöä aikaisemman vaalitoiminnan pohjalla. Helsingin työväen paikallisjärjestön kutsusta oli talvella 1924 pidetty Helsingin järjestyneen työväen kokous ja asetettu siinä keskuselimeksi Suomen työväen keskusvaalikomitea, joka oli järjestänyt jokaisen vaalipiirin keskukseen piirivaalikomitean ja sitä paitsi paikallisvaalikomiteoita. Samaan aikaan oli perustettu myös uusia työväen paikallisjärjestöjä sekä työväen ja pienviljelijäin yhdistyksiä. Tämän koneiston johdolla kommunistit eli vasemmistotyöväki ja lukuisat Suomen työväenpuolueen puolueosastot, joiden toiminta oli jäänyt estämättä, olivat ottaneet osaa eduskuntavaaleihin huhtikuun 1 ja 2 päivänä 1924, ja oli se myös todettu kominternin toimeenpanevan komitean toimintakertomuksessa maaliskuulta 1925 seuraavin sanoin: »koko maassa on kommunistien johdolla perustettu työläis- ja talonpoikaisvaaliyhdistyksiä, jotka menestyksellä toimivat viime vaaleissa huhtikuulla 1924». Samasta tosiasiasta oli Suomen kommunistisen puolueen keskuskomitean vuonna 1925 pidetyn laa-

jennetun plenumin päätöslauselmassa valtiollisesta tilasta Suomessa lausuttu: »hajoitetun SSTP:n sijalla on jälleen useimmilla paikkakunnilla valtiolliset vallankumoukselliset paikallisjärjestöt, joille on järjestetty myös piirijohdot ja keskusjohto ja jotka vaaleissa esiintyvät »Sos. työväen ja pienviljelijäin liittona».»

1924 vuoden eduskuntavaalien jälkeen oli ryhdytty sanotuissa vaaleissa yksinomaan vaalitoiminnan puitteissa tapahtunutta sosialistisen työväen ja pienviljelijäin puoluetoimintaa kehittämään ja järjestämään kaikkia puoluetarpeita paremmin tyydyttäväksi siten, että Helsingin työväenjärjestöt olivat valinneet joulukuun 5 päivänä 1924 Suomen työväenpuolueen puolueneuvostoa vastaavan vaalineuvoston, joka oli ylin koko maata käsittävä vaalitoimintaa ohjaava elin. Tärkeiden asioiden ollessa kysymyksessä tuli vaalineuvoston kutsua kokouksiinsa päätösvaltaisina eduskuntaryhmän ja työväenlehtien edustajia. Vaalineuvosto oli taas vuorostaan valinnut keskuudestaan Suomen työväenpuolueen puoluetoimikuntaa vastaavan keskuskomitean eli työväen keskusvaalikomitean, jonka tuli olla varsinaisena koko maata käsittävänä toimeenpanevana elimenä ja sellaisena kiinteässä vuorovaikutuksessa piirikomiteain, eduskuntaryhmän ja työväenlehtien kanssa sekä yleensä valvoa koko maan sosialistisen työväen ja pienviljelijäin järjestäytymistä ja antaa niille kaikkea tarvittavaa ohjausta ja apua itsenäisen järjestötoiminnan kehittämiseen. Keskuskomitea ja eduskuntaryhmän valmistava valiokunta valitsivat yhteisen vakinaisen toimitsijan. Vielä oli perustettu Suomen työväenpuolueen piirijärjestöjä vastaavia piirikomiteoita, jotka pitivät yhteyttä piirissään paikallisjärjestöjen ja keskuskomitean kanssa. Perusjärjestöinä taas toimivat Suomen työväenpuolueen kunnallisjärjestöjä ja puolueosastoja vastaavina suuremmissa kaupungeissa ja teollisuuspaikoissa työpaikkajärjestöt, jotka muodostettiin kunkin työpaikan omista työläisistä, sekä pienemmissä kaupungeissa ja maaseudulla paikallisjärjestöt y.m. senluontoiset järjestöt. Jokaisessa paikallisosastossa ja piirikokouksessa tuli olla kommunistinen fraktio sekä kussakin piirikomiteassa Suomen kommunistisen puolueen jäsen tai toimitsija, minkä ohessa »Helsingin komitean» eli t.s. Helsingin työväen vaalikomitean vakinaisen toimitsijan tuli olla Suomen kommunistisen puolueen jäsen. Muodollisesti olivat paikallis- ja piirijärjestöt ilman keskusjohtoa, mutta tosiasiallisesti oli kuitenkin niiden keskuselimenä työväen keskusvaalikomitea, jonka nimi oli vaalineuvoston kokouksessa syyskuun 21 päivänä 1925 muutettu Helsingin työväen vaalikomiteaksi. Tämän vuoksi olikin edellämainitussa plenumin päätöslauselmassa selitetty, ettei Suomen työväenpuolueen tilalle muodostettua uutta organisatiota, joka vaaleissa kulki sosialistisen työväen ja pienviljelijäin vaaliliiton nimellä, ollut taktillisista syistä kehitettävä ulkonaiselta muodostukseltaan varsinaiseksi legaaliseksi puolueeksi, vaan että se oli koetettava säilyttää ja vahvistaa julkisena valistus- ja vaalitaistelujärjestönä, jonka sisälle ja oheen oli kuitenkin muodostettava — salaisen toiminnan tavoin — työpaikoittain toisia julkisia

valtiollisia joukkojärjestöjä, ja että näiden jäsenet oli opastettava suorittamaan säännöllistä alinomaista vallankumouksellista valistustyötä. Vielä Suomen kommunistisen puolueen keskuskomitea oli ohjeissaan määrännyt, että sosialistisen työväen ja pienviljelijäin eduskuntaryhmään kuuluvain puolueen jäsenten oli muodostettava puolueen ryhmä (fraktio), joka ohjasi ryhmää sekä aina esiintyi yhtenäisenä ja noudatti politiikassaan puolueen osoittamaa luokkataistelun linjaa ja sen antamia ohjeita. Ryhmällä tuli sen lisäksi olla johtava byroonsa, jonka kokoonpanon puoluejohto vahvisti. Päätöslauselmasta kävi myös selville, että lakkautetun Suomen työväenpuolueen toimintaa jatkamaan perustetun sosialistisen työväen ja pienviljelijäin puolueen järjestelyssä (organisatio) oli tarkoin seurattu ja noudatettu Suomen kommunistisen puolueen keskuskomitean päätöksiä ja ohjeita. Ja näin tavoin kehitetyn ja järjestetyn Suomen työväenpuolueen rikollisiksi katsottuja järjestöelimiä täysin vastaavan julkisen puolue- ja vaalikoneiston johdolla ja avulla oli sosialistisen työväen ja pienviljelijäin vaaliliitto ottanut sitten osaa kaikkiin eduskuntavaaleihin vuoden 1924 jälkeen.

Edelläesitetyn perusteella ja kun vielä kiinnitettiin huomiota Helsingin työväen vaalikomitean alaisilleen järjestöille vuodesta 1925 alkaen lähettämien kiertokirjeiden sisällykseen, voitiin todeta, että sosialistisen työväen ja pienviljelijäin puolue, vaaliliitto ja eduskuntaryhmä olivat muodostelmia sen valtiopetoksellisen toiminnan jatkamiseksi, jota lakkautettu Suomen työväenpuolue aikoinaan maassa harjoitti.

Mitä sitten erikoisesti tuli sosialistisen työväen ja pienviljelijäin puolueen eduskuntaryhmän jäseniin, oli huomattava, että Suomen sosialistisen työväenpuolueen puolueneuvoston kokouksessa tammikuun 7 päivänä 1922 oli hyväksytty päätöslauselma puolueen suhtautumisesta Eduskuntaan, jonka lauselman mukaan, kuten sanottua työväenpuoluetta koskevassa jutussa oli selvitetty, Eduskuntaan valittujen puolueen jäsenten oli otettava ohjeekseen kommunistisen internationalen toisen kongressin parlamentarista työskentelyä koskevat päätökset. Niiden mukaan, paitsi muuta: kommunistisen puolueen keskuskomitean oli oltava vastuunalainen kommunistisen parlamenttiryhmän koko työstä; vaalien päätyttyä täytyi parlamenttiryhmän organiseerauksen olla täydellisesti kommunistisen puolueen keskuskomitean käsissä, katsomatta lainkaan siihen, oliko kokonaispuolue sanotulla hetkellä laillinen vaiko laiton; puolueen keskuskomitean täytyi vahvistaa kommunistisen parlamenttiryhmän puheenjohtajan ja puhemiehistön vaali; keskuskomitealla täytyi parlamenttiryhmässä olla vakituinen edustaja, jolla oli epäämisoikeus (veto); kaikissa poliittisesti tärkeissä kysymyksissä täytyi parlamenttiryhmän ennakolta pyytää menettelyohjeita puolueen keskuskomitealta; kommunistinen edustaja oli keskuskomitean päätöksestä velvollinen yhdistämään laillisen työn laittomaan; kaiken parlamentissa tapahtuvan esiintymisensä täytyi kommunistisen edustajan alistaa palvelemaan puolueen parlamentin ulkopuolista työtä; mielenosoituksellisten lakiehdotusten säännöllinen

esittäminen, jotka eivät olleet tarkoitetut porvarillisen enemmistön hyväksyttäviksi, vaan edistämään agitatsioonia, propagandaa ja järjestymistä, täytyi tapahtua puolueen ja sen keskuskomitean osoituksesta; työläisten katumielenosoituksilla ja muuten vallankumouksellisissa toiminnoissa oli kommunistisilla parlamentinedustajilla velvollisuus asettua työläisjoukkojen johtoon ensimmäiselle näkyvälle paikalle; kommunistisen edustajan täytyi olla joka aika kommunistisen järjestön käytettävissä kaikenlaiseen propagandatyöhön maassa, jokaisen kommunistisen parlamenttiedustajan täytyi ymmärtää, ettei hän ollut »lainsäätäjä», joka yritti yhteisymmärrystä muitten lainsäätäjien kanssa, vaan että hän oli puolueen agitaattori, joka oli lähetetty vihollisen leiriin toteuttaakseen siellä puolueen päätöksiä, ja kommunistisen edustajan täytyi parlamentin puhujalavalta harjoittaa laajaa propagandaa kolmannen internationalen aatteiden puolesta. Edelläolevista päätöslauselmista ja Suomen kommunistisen puolueen päätöksestä, että sosialistisen työväen ja pienviljelijäin eduskuntaryhmä oli saatava kaikissa asioissa voimakkaasti ajamaan puoluejohdon osoittaman linjan mukaista politiikkaa ja taistelemaan Eduskunnassa kommunistisella tavalla, josta edellä jo oli tehty selkoa, kävi ilmi, että sosialistisen työväen ja pienviljelijäin eduskuntaryhmä kommunistisena puolueena oli Suomen kommunistisen puolueen keskuskomitean käskyläinen. Sanotuissa päätöslauselmissa oli lisäksi määritelty kommunistisen edustajan n.s. vallankumoukselliset velvollisuudet. Toiminnassaan niin hyvin Eduskunnassa kuin sen ulkopuolella olivatkin sosialistisen työväen ja pienviljelijäin eduskuntaryhmän jäsenet noudattaneet kommunistisen internationalen ja Suomen kommunistisen puolueen määräyksiä ja ohjeita, ja oli ryhmän jäsenistä ainakin osa sitä paitsi ollut yhteistoiminnassa Suomen kommunistisen puolueen johtohenkilöiden kanssa.

Maamme hallitusmuodon ja yhteiskuntajärjestyksen väkivaltaisen kumoamisen päämääräkseen ottaneiden julkisten järjestöjen toiminnan osoittautuessa lakimme vastaiseksi, oli niiden rikollista toimintaa ruvettu myös pukemaan n.s. komiteatoimintamuotoon, joka käsitti aloitteenteon julkisten kokousten kutsumiseen pohtimaan pääasiallisesti poliittisia kysymyksiä sekä myötävaikutuksen kokousten päätösten sisältöön ja niiden toimeenpanemiseksi kulloinkin valitun komitean kokoonpanoon ja vastaiseen toimintaan.

— — —

Naisten keskuudessa oli, sen jälkeen kuin rikollisin keinoin päämääräänsä pyrkineet julkiset järjestöt, joista edelläsanotussa, viime elokuun 27 päivälle päivätyssä syytekirjelmässä oli kerrottu, oli lainvastaisina lakkautettu, ryhdytty jatkamaan tuollaisen edustajaliikkeen varjolla ja muodossa valtiopetoksellista toimintaa. Mainitun edustajaliikkeen toiminta tapahtui kokouksissa, joiden kokoonpano oli järjestetty siten, että pääasiallisesti eri työpaikoittain kokoontuneet naiset valitsivat edustajansa paikkakunnittain pidettäviin kokouksiin, joissa sitten valittiin edus-

tajat useita eri paikkakuntia käsittäviin piirikokouksiin. Näissä piirikokouksissa vihdoin valittiin koko maan käsittäviin työläis- ja talonpoikaisnaisten edustajakokouksiin lähetettävät edustajat. Ja sanotunlaisiin edustajakokouksiin osallistumisen hovioikeus oli eräissä viime aikoina antamissaan päätöksissä lukenut siitä syytettyjen henkilöiden viaksi valtiopetoksen valmisteluna ja tuominnut heidät siitä rangaistukseen. Maamme kommunistinen sanomalehdistö, kumouksellisen hengen herättäjänä sekä rikollisen kiihoituksen lietsojana ja ylläpitäjänä, oli osaltaan pyrkinyt valmistamaan ja muokkaamaan maaperää valtakuntamme hallitusmuodon ja yhteiskuntajärjestyksen väkivaltaisin keinoin tapahtuvaksi suunnitelluille kumoamishankkeille.

HO:n päätös 2. 12. 1930 n:o 2199:

Senjälkeen kuin kommunistinen nuorisointernationale oli V kongressissaan syyskuussa 1928 korostanut ammatillisten nuorisojaostojen merkitystä vallankumouksellisessa toiminnassa ja siinä mielessä kehoittanut eri maiden kommunistisia nuorisoliittoja tehostamaan työtä ammatillisessa liikkeessä n.k. ammatillisten nuorisojaostojen (sektioiden) avulla ja muodossa, niin oli Suomen kommunistisen nuorisoliiton elinten ja nuorten työläisten opintoyhdistysten jäsenten aloitteesta ja nuorisoliiton antamien ohjeiden mukaisesti ryhdytty Suomessakin yleisesti perustamaan ammatillisten järjestöjen yhteyteen sanotunlaisia ammatillisia nuorisojaostoja, joiden organisation ja toiminnan tuli perustua, missä suinkin oli mahdollista, työpaikoille sekä kaupungeissa että maaseuduilla. Nuorisojaostojen tehtävänä oli, paitsi muuta, kommunistisessa hengessä ohjata työläisnuorison ammatillista joukkotoimintaa ja johtaa sen taistelua erityisten nuorisovaatimusten puolesta aina nuorisolakkoihin asti sekä sitä paitsi myös sopivalla tavalla kytkeä poliittisia kysymyksiä taloudellis-ammatillisiin taisteluihinsa ja muutenkin suorittaa Suomen kommunistisen nuorisoliiton niille määräämiä vallankumouksellisia tehtäviä. Näin tavoin edustivat ammatilliset nuorisojaostotkin yhtä sellaista julkisen kommunistisen nuorisoliikkeen toimintamuotoa, jollaisia sosialistinen nuorisoliitto ja nuorten työläisten opintoyhdistykset myös olivat olleet. Ja nuorisojaostojenkin toiminta tähtäsi ja pyrki siis osaltaan edistämään Suomen kommunistisen nuorisoliiton valtiopetoksellisia tarkoitusperiä.

Liitetaulukko I

Valtiopetosjutut Turun HO:ssa vuosina 1918—1939.[1])

Vuosi	1918	-19	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-27	-28	-29	-30	-- -33 --	-37 --	Yht.[2])
Juttuja	(1)	1	14	26	21	5	3	3	2	3	4	2	1	1	1	87
Syytettyjä:																
Valtiopetoksesta	(56)	1	10	14	13	2	1	—	2	2	1	1	—	—	1	48
ja murhasta [3])	—	—	3	8	5	3	1	3	—	1	—	1	1	—	—	26
Valtiopetoksen avunannosta	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
ja murhasta [3])	—	—	2[4])	2[5])	2[5])	—	1	1	—	—	3	—	—	1	—	12
Yhteensä	(56)	1	15	26	22	5	3	4	2	3	4	2	1	1	1	90
Tuomittuja:																
Valtiopetoksesta	—	—	7	5	3	1	1	—	—	1	1	—	—	—	1	20
ja murhasta [3])	—	—	1	4	1	1	1	2	—	1	—	—	—	—	—	11
Valtiopetoksen avunannosta	—	—	1	7	6	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	16
ja murhasta [3])	—	—	—	2	4	—	1	2	—	—	3	1	—	1	—	14
Yhteensä	—	—	9	18	14	3	3	4	1	2	4	1	—	1	1	61
Syyte raukesi [6]) (P 7. 12. 1918)	—	—	4	6	8	1	—	—	1	1	—	1	1	—	—	23
Syyte hylättiin	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Syytettä ei tutkittu	(56)	1	2[4])	—	—	1[7])	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Yhteensä	(56)	1	8	6	8	2	—	—	1	1	—	1	1	—	—	29

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1939.

[1]) Jos juttu on palautettu KKO:sta, on vain lopullinen päätös otettu huomioon. [2]) Vuoden 1918 juttua lukuun ottamatta. [3]) Kansalaissodassa tehty surmaamisrikos (myös yritys ja avunanto). [4]) Juttu oli siirretty Helsingin RO:sta, kanneviskaalinvirasto ei vaatinut rangaistusta. [5]) Yksi tapaus, jolloin ei tehty yksilöityä rangaistusvaatimusta. [6]) Myös tapaukset, jolloin syyte osittain hylättiin ja osittain raukesi. [7]) Valtiopetossyytettä ei tutkittu, koska syytetty oli vapautettu VRYO:ssa; syytetty tuomittiin Turun HO:ssa murhasta.

Liitetaulukko II

Valtiopetoksen valmistelua koskevat jutut Turun HO:ssa vuosina 1918—1930.[1])

Vuosi	1918	-19	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-27	-28	-29	-30	Yht.	%
Juttuja	—	3	20	7	10	8	3	6	4	—	3	5	28	97	
Syytettyjä:															
Valmistelusta	—	10	90	11	30	18	180	15	55	—	56	34	136	635	95,5
Valmistelun avunannosta	—	1	—	—	1	—	18	—	—	—	6	2	2	30	4,5
Yhteensä	—	11	90	11	31	18	198	15	55	—	62	36	138	665	100,0
Tuomittuja:															
Valmistelusta	—	7	67	6	18[2])	7	170	6	51	—	50	31	134	547	82,3
Valmistelun avunannosta	—	—	2	1	3	1	20	6	2	—	9	5	2	51	7,7
Yhteensä	—	7	69	7	21	8	190	12	53	—	59	36	136	598	89,9
Syyte hylättiin	—	3	18	4	10	10	1	3	2	—	3	—	1	55	8,3
Ei tutk., raukesi tms.[3])	—	1	3	—	—	—	7	—	—	—	—	—	1	12	1,8
Yhteensä	—	4	21	4	10	10	8	3	2	—	3	—	2	67	10,1

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1930.

[1]) Jos juttu on palautettu KKO:sta tai päätös siirretty, on vain lopullinen päätös otettu huomioon.

[2]) Kaksi tuomiota yllytyksestä valtiopetoksen valmisteluun.

[3]) Syytettyä ei tavattu, kuollut oikeudenkäynnin aikana, syyttäjä luopunut vaatimuksestaan tms.

Liitetaulukko III

Valtiopetoksen valmistelua tai valtiopetokseen tähtäävän toiminnan edistämistä koskevat jutut Turun HO:ssa vuosina 1931—1939.[1])

Vuosi	1931	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
Juttuja	41	45	40	31	19	7	8	5	5	201	
Syytettyjä:											
Valmistelusta	159	162	283	150	106	18	34	6	30	948	97,4
Valmistelun avunannosta	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	0,3
RL 11 luvun 4 a §:ssä main. rikoksesta	—	8	8	2	1	1	—	—	—	20	2,1
Vain muusta rikoksesta, mutta tuom. vain RL 11 luvun nojalla	—	—	—	—	—	—	—	2[2])	—	2	0,2
Yhteensä	162	170	291	152	107	19	34	8	30	973	100
Tuomittuja:											
Valmistelusta	146	124	211	99	71	13	19	6	26	715	73,5
Valmistelun avunannosta	1	4	—	—	—	—	—	—	—	5	0,5
RL 11 luvun 4 a §:ssä main. rikoksesta	10	33	56	36	33	6	13	2	2	191	19,6
Muusta, kun syytetty vain RL 11 luvun nojalla	1[3])	—	—	—	—	—	—	—	—	1	0,1
Yhteensä	158	161	267	135	104	19	32	8	28	912	93,7
Syyte hylättiin	4	6	24	17	3	—	1	—	1	56	5,8
Ei tutkittu, raukesi tms.[4])	—	3	—	—	—	—	1[5])	—	1	5	0,5
Yhteensä	4	9	24	17	3	—	2	—	2	61	6,3

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1931—1939.

[1]) Jos juttu on palautettu KKO:sta tai päätös siirretty muuhun oikeudenkäyntiin, vain lopullinen päätös on otettu huomioon. HUOM. Taulukosta puuttuvat Mäntsälän tapaukset.

[2]) Syyttäjä vaati rangaistusta valtiosalaisuuksien ilmaisemisesta, syytetty tuomittiin RL 11 luvun 4 a §:n nojalla.

[3]) Rikoksen suosiminen (RL 16: 20).

[4]) Syytettyä ei tavattu, kuollut oikeudenkäynnin aikana, syyttäjä luopunut vaatimuksestaan tms.

[5]) Ei rangaistu RL 3 luvun 3 §:n nojalla (mielisairas).

Liitetaulukko IV

RL 11 luvun 4 a §:ssä tarkoitettujen rikosten jakautuminen pykälän eri kohtien mukaan HO:n päätöksissä vuosina 1931—1939.

Vuosi	1931	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
Kohta 1	4	15	17	4	1	—	2	—	—	43	22,5
Kohdat 1 ja 2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	1,0
Kohdat 1 ja 3	2	2	2	1	—	—	—	—	—	7	3,7
Kohdat 1, 3 ja 4	—	—	—	2	1	—	—	—	—	3	1,6
Kohdat 1 ja 4	1	2	6	4	3	—	3	—	—	19	9,9
Kohta 2	—	—	3	—	5	—	1	—	—	9	4,7
Kohta 3	1	5	2	1	—	—	—	—	—	9	4,7
Kohdat 3 ja 4	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2	1,0
Kohta 4	2	8	25	23	22	6	7	2	2	97	50,8
Yhteensä	10	33	56	36	33	6	13	2	2	191	100

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1931—1939.

Huomautuksia:

1-kohtaan on laskettu kuuluvan kohdassa mainitut teot ja lisäksi vaali- ja opiskelutoiminta.

2-kohtaan on laskettu mukaan vain ne tapaukset, joissa kokouksen osanottaja ei ole ollut kokouksen järjestäneen yhteenliittymän jäsen.

3-kohdassa ovat mukana vain lakitekstin mukaiset tapaukset. Kirjallisuuden monistaminen, hallussapito ja kuljettaminen on laskettu kuuluviksi 4-kohtaan.

Liitetaulukko V

Maanpetoksellista toimintaa koskevat jutut Turun HO:ssa vuosina 1918—1939.[1])

Vuosi	-- 1920	-21	-22	-23	-24	-- -26	-- -28	-29	-- -34	-- -38	-39	Yht.
Juttuja	5	7	3	6	1	3	2	2	2	3	1	35
Syytettyjä:												
RL 12 luvun [2]) nojalla	1	—	16	15	—	—	1	—	—	—	—	33
ja RL 11 luvun nojalla	6	6	3	3	—	—	1	—	—	—	—	19
VSalIlmA nojalla	—	—	1	3	1	1	—	1	—	5	1	13
ja RL 11 luvun nojalla	—	2	—	—	—	3	—	1	29	—	—	35
Yhteensä	7	8	20	21	1	4	2	2	29	5	1	100
Tuomittuja:												
RL 12 luvun [2]) nojalla	—	—	12	12	—	—	1	—	—	—	—	25
ja RL 11 luvun nojalla	3	—	3	3	—	—	1	—	—	—	—	10
VSalImA nojalla	—	2	—	2	1	—	—	—	12	3	—	20
ja RL 11 luvun nojalla	—	—	—	—	—	3	—	1	13	—	—	17
Yhteensä	3	2	15	17	1	3	2	1	25	3	—	72
Maanpetossyyte raukesi A 14. 1. 1921 nojalla	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Maanpetossyyte hylättiin	3	—	4	4	—	1	—	—	4[3])	2[4])	1	19
Syytteestä luovuttiin	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	3
Yhteensä	4	6	5	4	—	1	—	1	4	2	1	28

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1939.

[1]) Jos juttu on palautettu KKO:sta tai päätös siirretty, on vain lopullinen päätös otettu huomioon. [2]) Vuosina 1920—1921 RL 12 luvun 1—3 §:t, sen jälkeen RL 12 luvun 5 §:n 1 momentin 2-kohta. [3]) Kaksi syytettyä tuomittiin RL 11 luvun 4 a §:n nojalla. [4]) Molemmat tuomittiin RL 11 luvun 4 a §:n nojalla.

Liitetaulukko VI

Turun HO:n vuosina 1918—1939 tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat julkista kehotusta valtio- tai maanpetosrikokseen taikka kapinaan.

Vuosi	-- 1919	-20	-21	-22	-23	-24	--28	--31	--34	--38	Yht.
Juttuja	1	1	1	9	2	4	1	5	1	1	26
Syytettyjä yhteensä	3	5	1	28	6	8	1	11	1	1	65
Alioikeus tuomitsi	3	—	1	6	5	1	—	3	—	—	19
HO: ei muutosta	3	—	—	5	5	1	—	3	—	—	17
hylkäsi syytteen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
rangaistus aleni	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2
rangaistus koveni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
palautti, poisti tms.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Alioikeus hylkäsi syytteen	—	5	—	22	1	4	1[1])	8[2])	1[1])	1	43
HO: ei muutosta	—	5	—	22[1])[3])1		2	1	8[3])	1	1	41
tuomitsi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
palautti, poisti tms.	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2
Alioikeus ei tutkinut syytettä	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3
HO: ei muutosta	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3
palautti	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1918—1939.

[1]) Yksi syytetty tuomittu RL 16 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla (mukana liitetaulukossa VII).

[2]) Kolme syytettyä tuomittu RL 16 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla (mukana liitetaulukossa VII).

[3]) Yksi syytetty tuomittu RL 16 luvun 24 §:n nojalla.

Liitetaulukko VII

Turun HO:n vuosina 1918—1939 tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat RL 16 luvun 8 §:n 2 momentissa tarkoitettua rikosta.[1])

Vuosi	1918	-19	-20	-21	-22	-23	-24	-28	-30	-31	-33	-34	-35	-36	-38	Yht.
Juttuja	1	1	1	2	6	3	1	1	4	4	1	2	1	1	2	31
Syytettyjä yhteensä	1	1	1	2	6	25	5	1	4	18	1	4	1	1	2	73
Alioikeus tuomitsi	—	—	1	2	4	15	1	1	3	5	1	1	1	—	2	37
HO: ei muutosta	—	—	—	1	4	9	1	1	3[2])	2	—	—	1[2])	—	2	24
hylkäsi syytteen	—	—	1[3])	1	—	—	—	—	—	—	1[3])	—	—	—	—	3
rangaistus aleni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
rangaistus koveni	—	—	—	—	—	6	—	—	—	3	—	1[2])[4])	—	—	—	10
Alioikeus hylkäsi syytteen	1	1	—	—	2	10	4	—	—	13	—	3	—	1	—	35
HO: ei muutosta	1	1	—	—	—	3	4	—	—	3	—	3	—	1	—	16
tuomitsi	—	—	—	—	2	7	—	—	—	10	—	—	—	—	—	19
HO ei tutkinut valitusta	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1918—1939.

[1]) Koska eräät tuomitut olivat syytteessä rikokseen kehottamisesta (RL 16: 8, 1), esiintyvät muutamat tapaukset myös liitetaulukossa VI.

[2]) Yksi syytetty tuomittu myös RL 16 luvun 24 §:n nojalla.

[3]) Tuomittu RL 16 luvun 24 §:n nojalla.

[4]) Osittain vapautettu alioikeudessa.

Liitetaulukko VIII

Turun HO:n toisena oikeusasteena vuosina 1919—1930 tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat RL 16 luvun 24 §:ssä tarkoitettua rikosta.[1])

Vuosi	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-27	-28	-29	-30	Yht.
Juttuja	5	8	27	18	8	5	1	1	—	—	1	4	78
Syytettyjä yhteensä	5	15	36	21	27	19	1	1	—	—	1	4	130
Alioikeus tuomitsi	5	8	34	20	15	15	1	1	—	—	1	3	103
HO: ei muutosta	4	3	15	10	9	15	1	1	—	—	—	2	60
hylkäsi syytteen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
rangaistus aleni	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
rangaistus koveni	—	—	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	7
poisti alioikeuden päätöksen	—	3	17	9	—	—	—	—	—	—	—	—	29
Alioikeus hylkäsi syytteen	—	7	2	1	12	4	—	—	—	—	—	1	27
HO: ei muutosta	—	5	—	1	5	4	—	—	—	—	—	—	15
tuomitsi	—	2[2])	—	—	7	—	—	—	—	—	—	1	10
poisti alioikeuden päätöksen	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
HO ei tutkinut valitusta	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1919—1930.

[1]) Koska eräät henkilöt olivat lisäksi syytteessä RL 16 luvun 8 §:n nojalla, esiintyvät eräät tapaukset myös liitetaulukoissa VI ja VII.

[2]) Toinen syytetty oli alioikeudessa tuomittu RL 16 luvun 8 §:n nojalla (rangaistus aleni).

Liitetaulukko IX

Turun HO:n vuosina 1931—1939 toisena oikeusasteena tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat RL 16 luvun 24 §:ssä tarkoitettua rikosta (ei pelkästään takavarikon vahvistamista koskevat jutut).[1][2]

Vuosi	1931	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.
Juttuja	9	7	7	17	6	—	—	6	2	54
Syytettyjä yhteensä	11	7	7	23	7	—	—	6	2	63
Alioikeus tuomitsi	8	7	7	13	6	—	—	5	2	48
HO: ei muutosta	6	3	4	9	3	—	—	4	1	30
hylkäsi syytteen	1	—	1	1[3]	—	—	—	—	1[3]	4
rangaistus aleni	—	2	1	—	3	—	—	—	—	6
rangaistus koveni	—	2	1	2	—	—	—	1	—	6
poisti alioikeuden päätöksen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Alioikeus hylkäsi syytteen	3	—	—	10	1	—	—	1	—	15
HO: ei muutosta	2	—	—	8	—	—	—	1	—	11
tuomitsi	1	—	—	1	1	—	—	—	—	3
poisti alioikeuden päätöksen	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
HO ei tutkinut valitusta	1	—	1	1	—	—	—	—	—	2

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1931—1939.

[1]) Koska eräät henkilöt olivat lisäksi syytteessä RL 16 luvun 8 §:n nojalla, esiintyvät jotkut tapaukset myös liitetaulukoissa VI ja VII.

[2]) Turun HO:n käsittelemät RL 16 luvun 24 §:n nojalla tehdyt takavarikkovaatimukset (yhteensä neljä) eivät ole mukana taulukossa.

[3]) Tuomittiin PainovapausL:n nojalla painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäytöstä.

Liitetaulukko X

Turun HO:n vuosina 1934—1937 tekemät päätökset jutuissa, jotka koskivat KiihotusL:ssa tarkoitettua rikosta (ei pelkästään takavarikon vahvistamista koskevat jutut).

Vuosi	1934	-35	-36	-37	Yhteensä
Juttuja	6	12	5	1	24
Syytettyjä yhteensä	6	18	11	1	36
Alioikeus tuomitsi	4	16	4	1	25
HO: ei muutosta	2	15	2	—	19
hylkäsi syytteen	—	—	1	—	1
rangaistus aleni	1	1	—	—	2
rangaistus koveni	1	—	1	1	3
Alioikeus hylkäsi syytteen	2	2	7	—	11
HO: ei muutosta	2	—	6	—	8
tuomitsi	—	2	—	—	2
palautti alioikeuteen [1]	—	—	1[2]	—	1

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1934—1937.

[1] Mukana eivät ole tapaukset, jolloin palautettu juttu on tullut uudelleen HO:n käsiteltäväksi.

[2] RO laiminlyönyt lausunnon antamisen KiihotusL:n nojalla nostetusta syytteestä.

Liitetaulukko XI

Turun HO:n vuosina 1931—1938 tekemät päätökset kyydityksistä koskevissa jutuissa (toisen vapauden laiton riistäminen, RL 25: 9).

Vuosi	1931	-32	-33 -- -38	Yhteensä
Juttuja	18	8	1 2	29
Syytettyjä yhteensä	159	32	3 2	196
Alioikeus tuomitsi	146	11	— 2	159
HO: vahvisti	102	2	— 2	106
hylkäsi syytteen	—	1	— —	1
rangaistus aleni	22[1] [2]	4[3]	— —	26
rangaistus koveni	22	4	— —	26
Alioikeus hylkäsi syytteen	11	19	3 —	33
HO: ei muutosta	3	14	3 —	20
tuomitsi	2	5	— —	7
palautti alioikeuteen	6[4]	—	— —	6
Alioikeus ei tutk. syytettä	2	2	— —	4
HO: ei muutosta	—	2	— —	2
palautti alioikeuteen	2	—	— —	2

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1931—1938.

[1]) Vuorimaan ym. tapaukset (s. 197) ovat vaikeita arvioida, mutta rangaistukset alenivat de facto.

[2]) Kahdeksan tuomitun rangaistukset alenivat, mutta ne muutettiin ehdottomiksi.

[3]) Kaikki kuten alaviitteessä 2.

[4]) Alistettu, vaikka syyte hylätty.

Liitetaulukko XII

Turun HO:n toisena oikeusasteena käsittelemät yhdistyksen lopullista lakkauttamista koskevat jutut vuosina 1919—1939.

Vuosi	- - 1922	-23 - - -26	-27 - - -29 - - -31	-32	-33	-34	-35 - - -37	-38 - -	Yht.
Juttuja	1	2 2	7 2 3	16	14	4	3 1	1	56
Yhdistyksiä	1	2 2	7 2 3	172[1]	14	4	3 1	1	212
Alioikeus lakkautti	1	2 1	4 2 2	129	8	2	2 1	—	154
HO: ei muutosta	1	2 —	3 2 2	127	6	2	1 —	—	146
hylkäsi kanteen	—	— —	1 — —	—	2	—	— —	—	3
palautti alioikeuteen	—	— —	— — —	—	—	—	— 1	—	1
Alioikeus hylkäsi kanteen	—	— 1	3 — 1	43	6	2	1 —	1	58
HO: ei muutosta	—	— 1	— — 1	2	6	2	1 —	1	14
lakkautti	—	— —	3 — —	40	—	—	— —	—	43
HO ei tutkinut valitusta	—	— 1	— — —	3	—	—	1 —	—	5

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1919—1939.

[1]) Mm. SAJ:ä ja sen alayhdistyksiä koskevat kanteet.

Liitetaulukko XIV

Turun HO:n valtiopetoksen valmistelusta tuomitsemat rangaistukset vuosina 1918—1939 (nuoret rikoksentekijät, RL 3:2).

Vuosi	-- 1920	-- -30	-31	-32	-33	-34	-35	-- Yht.
Kuritus-huonetta:								
3 v	—	—	—	—	1	—	—	1
1 v 9 kk	—	—	—	—	1	—	—	1
1 v 8 kk	—	—	—	—	—	1	—	1
1 v 6 kk	—	—	1	2	2	2	—	7
1 v	—	—	1	1	1	1	—	4
Vankeutta:								
3 v	1	—	—	—	—	—	—	1
2 v 6 kk	—	—	—	—	1	—	—	1
2 v	—	—	—	—	2	—	—	2
1 v 6 kk	—	—	—	—	4	—	—	4
1 v	—	—	—	—	6	—	1	7
10 kk	—	1	—	—	—	—	—	1
9 kk	—	—	—	1	1	—	—	2
8 kk	—	—	—	3	1	—	—	4
6 kk	—	—	—	—	1	—	—	1
Yhteensä	1	1	2	7	21	4	1	37

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1918—1939.
Rangaistuksien keskiarvo (kuritushuonetta, RL 7:5): 1,17 v.
Rangaistuksien keskiarvo (laadusta riippumatta): 1,32 v.
Yleisin rangaistus: 1 v 6 kk kuritushuonetta ja 1 v vank.

Liitetaulukko XIII

Turun HO:n valtiopetoksen valmistelusta tuomitsemat kuritushuonerangaistukset

Kuritushuone-rangaistuksen pituus	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	— -28
8 v	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 v	—	1	—	—	—	—	—	—	2
6 v	—	3	—	1	—	—	—	—	2
5 v	1	7	—	—	—	—	—	—	1
4 v 6 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	1
4 v	1	1	2	—	—	—	—	—	—
3 v 8 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3 v 6 kk	—	—	—	—	—	2	—	—	8
3 v 4 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3 v	2	4	2	2	—	1	1	6	6
2 v 10 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 v 8 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 v 6 kk	—	—	—	—	—	4	—	—	7
2 v 5 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 v 4 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 v 3 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2 v 2 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 v	3	9	1	3	2	18	2	6	10
1 v 10 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 v 9 kk	—	—	—	—	—	—	—	3	—
1 v 8 kk	—	—	—	1	—	—	—	—	—
1 v 6 kk	—	13	—	8	1	33	—	13	3
1 v 5 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 v 4 kk	—	—	—	—	—	—	1	—	—
1 v 3 kk	—	—	—	2	—	8	—	12	—
1 v 2 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 v	—	17[1])	1	1	4	104	2	8	9
10 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 kk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Yhteensä	7	55	6	18	7	170	6	48	50
Rangaistusten keskiarvo vuosina	3,00	2,37	2,83	1,95	1,36	1,29	1,72	1,62	2,70
Mediaani	3 v	2 v	3 v	1 v 6 kk	1 v	1 v	1 v 8 kk	1 v 6 kk	2 v 6 kk
Yleisin rangaistus	2 v	1 v	4 v 3 v	1 v 6 kk	1 v	1 v	2 v 1 v	1 v 6 kk	2 v

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1939.

1) Yksi tapaus jätetty pois, koska syytetty tuomittiin vuonna 1921 samasta teosta samaan rangaistukseen (KKO oli palauttanut jutun).

sina 1918—1939 (ei nuoret rikoksentekijät, RL 3: 2).

-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yhteensä
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
1	1	—	1	—	2	—	1	—	—	9
—	3	1	2	2	1	—	1	—	—	16
9	3	1	3	2	2	1	—	—	2	32
—	—	—	—	2	—	1	1	—	1	6
5	7	6	8	4	4	—	1	2	4	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
9	2	2	1	4	1	—	—	—	3	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
10	12	9	14	11	5	—	1	—	6	95
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	3
25	15	8	19	10	3	5	1	—	2	99
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
20	34	31	49	14	14	3	4	—	2	231
1	—	—	4	1	—	—	—	—	—	6
—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	7
1	4	1	3	—	4	—	—	—	1	16
31	22	31	30	11	11	2	4	—	—	221
—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	2
—	—	1	5	2	4	—	—	—	—	13
6	1	3	10	1	1	—	—	—	—	45
1	2	3	9	3	7	—	3	—	1	30
14	32	19	23	14	9	1	1	1	1	270
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
133	144	117	190	84	70	13	19	6	26	1199
2,32	2,07	1,96	2,03	2,30	2,23	2,46	2,52	2,72	3,06	2,05
2 v	2 v	2 v	2 v	2 v	1 v 8 kk	2 v 6 kk	2 v	2 v 7 kk	3 v 2 kk	1 v 8 kk
v 6 kk	2 v	2 v 1 v 6 kk	2 v	2 v 1 v	2 v	2 v 6 kk	2 v 1 v 6 kk	4 v	3 v	1 v

Liitetaulukko XV

Turun HO:n avunannosta valtiopetoksen valmisteluun tuomitsemat rangaistukset vuosina 1918—1939.

Vuosi	-- 1920	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-- -28	-29	-30	-31	-32 --	Yht.
Kuritus-huonetta:													
4 v	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2 v	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
1 v 6 kk	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	3
1 v	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	1	4
9 kk	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	4
8 kk	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
7 kk	—	—	1	—	7	—	—	—	—	—	—	—	8
6 kk	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	1	11
Vankeutta:													
1 v 6 kk	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
1 v	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
9 kk	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
8 kk	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	3
6 kk	1	—	—	—	—	—	—	2	3	—	1	1	8
4 kk	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	1	5
Yhteensä	2	1	3	1	20	6	2	9	5	2	1	4	56

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1918—1939.
Rangaistuksien keskiarvo (kuritushuonetta, RL 7: 5): 0,73 v.
Rangaistuksien keskiarvo (laadusta riippumatta): 0,79 v.
Yleisin rangaistus: 6 kk kh.

Liitetaulukko XVI

Turun HO:n RL 11 luvun 4 a §:ssä mainitusta rikoksesta tuomitsemat rangaistukset vuosina 1931—1939 (ei nuoret rikoksentekijät, RL 3: 2).

Vuosi	1931	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.
Vankeutta:										
2 v 6 kk	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
2 v	1	3	1	—	—	—	—	—	—	5
1 v 6 kk	2	2	1	2	5	2	—	—	—	14
1 v 3 kk	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
1 v 2 kk	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
1 v	1	11	17	8	5	1	1	—	1	45
10 kk	2	—	5	2	5	—	1	1	1	17
9 kk	—	1	4	2	1	—	—	—	—	8
8 kk	1	4	8	8	8	2	9	—	—	40
7 kk	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
6 kk	2	6	12	3	7	—	1	—	—	31
5 kk	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2
4 kk	1	1	5	2	2	1	1	—	—	13
3 kk	—	—	1	2	—	—	—	—	—	3
2 kk	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3
Yhteensä	10	30	55	34	33	6	13	2	2	185
Keskiarvo (v)	0,97	0,99	0,77	0,72	0,82	0,70	0,67	1,00	0,92	0,81

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1931—1939.

Mediaani: 8 kk.

Yleisin rangaistus: 1 v vankeutta.

Liitetaulukko XVII

Turun HO:n RL 16 luvun 24 §:ssä mainitusta rikoksesta tuomitsemat rangaistukset vuosina 1919—1939.

Vuosi	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	--	-30	-31	-32	-33	-34	-35	--	-38	-39	Yht.
Vankeutta	2	4	5	8	5	4	1	1		1	—	2	—	2	1		—	—	36
Sakkoja	3	1	11	6	2	12	—	—		1	6	6	6	9	5		5	1	74
Yhteensä	5	5	16	14	7	16	1	1		2	6	8	6	11	6		5	1	110

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot vuosina 1919—1939.

Liitetaulukko XVIII

Turun HO:n kyydityksistä RL 25 luvun 9 §:n nojalla tuomitsemat rangaistukset.

Vuosi	1931	-32	--	-38	Yhteensä
Kuritushuonetta:					
2 v	2	—		—	2
1 v 4 kk	1	—		—	1
8 kk	4	—		—	4
6 kk	—	1		—	1
— — —					
Vankeutta:					
8 kk	1	—		—	1
6 kk	5	—		—	5
5 kk	5	—		3	8
4 kk	15	2		—	17
3 kk	55	2		—	57
2 kk	12	1		—	13
1 kk	—	4		—	4
Yhteensä	100	10		3	113

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1931—1938.

Rangaistuksien keskiarvo: 0,33 v.
Yleisin rangaistus: 3 kk vankeutta.

Liitetaulukko XX

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä esiintyneet todistajat.[1])

HO:n päätösvuosi	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	--	-28
Syyttäjän todistajat:										
EK:n virkamiehiä	1	22	1	8	22	8	9	3		33
Muita virkamiehiä	—	9	5	2	2	1	—	—		—
Muita todistajia	6	20	1	4	9	4	—	1		34
Ilman valaa kuultuja	—	2	5	1	—	—	—	—		3
Yhteensä	7	53	12	15	33	13	9	4		70
Puolustuksen todistajat:										
Todistajia	—	19	1	7	18	2	—	—		2
Ilman valaa kuultuja	—	—	—	1	—	—	—	—		10
Yhteensä	—	19	1	8	18	2	—	—		12
Kaikki yhteensä	7	72	13	23	51	15	9	4		82

L ä h d e: Turun HO:n kommunistioikeudenkäyntien aktit vuosina 1919—1939.

[1]) Sama henkilö esiintyi monesti useamman kerran, joten taulukossa olevat luvut esittävät todistajanlausumien eivätkä henkilöiden lukumäärää.

Liitetaulukko XXI

Valitukset Turun HO:n kommunistijuttujen päätöksistä vuosina 1918—1939.

HO:n päätösvuosi --	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	--	-28
Tuomittuja:										
Ei valitettu	1	14	5	21	17	90	9	19		57
Tuomittu valitti	6	47	4	12	3	101	3	34		3
Syyttäjä valitti	—	—	—	—	2	—	—	—		—
Molemmat valittivat	—	7	—	—	—	—	—	—		—
Tuomittuja yhteensä	7	68	9	33	22	191	12	53		60
Vapautettuja: [1])										
Ei valitettu	4	19	1	14	10	1	4	1		3
Syyttäjä valitti	1	—	—	—	4	—	1	—		—
Vapautettuja yhteensä	5	19	1	14	14	1	5	1		3

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1939 ja KKO:n päätöstaltiot vuosina 1919—1940.

[1]) Taulukossa ei ole mukana eräitä tapauksia, jolloin syyttäjä oikeudenkäynnin aikana luopui syytteestä, koska syytetty oli kuollut, syytettyä ei ollut tavattu tms.

-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
7	33	39	11	57	26	31	5	10	7	12	345	47,8
—	5	2	3	9	5	2	—	1	—	—	46	6,4
1	31	5	13	9	16	5	2	11	2	7	181	25,0
—	1	9	4	10	6	5	3	10	1	5	65	9,0
8	70	55	31	85	53	43	10	32	10	24	637	88,2
—	2	2	6	6	—	—	—	—	3	—	68	9,4
—	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	17	2,4
—	5	4	7	6	—	—	—	—	3	—	85	11,8
8	75	59	38	91	53	43	10	32	13	24	722	100,0

-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
32	114	138	143	207	109	93	17	26	8	23	1143	73,6
1	7	13	5	8	9	7	2	6	1	5	277	17,8
3	14	6	12	51	27	4	—	—	2	—	121	7,8
—	1	—	1	1	2	—	—	—	—	—	12	0,8
36	136	157	161	267	147	104	19	32	11	28	1553	100,0
—	1	3	1	16	3	3	—	2	—	1	87	78,4
—	—	2	5	8	2	—	—	—	—	1	24	21,6
—	1	5	6	24	5	3	—	2	—	2	111	100,0

Liitetaulukko XIX

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä esiintyneet avustajat.

Avustaja		Päämiehiä: Tekijöitä	Päämiehiä: Avunantajia	Päämiehiä: Vapautettuja	Yhteensä	Juttuja yhteensä	Toimintavuodet
Juristit:							
HA Vilho Joutsenlahti	yksin	138	20	—	192	2	1924, 1937
	toisten kanssa	34	—	—			
HA Frans Joh. Leino	yksin	112	5	10	178	44	1919—1934
	toisten kanssa	51	—	—			
HA Asser Salo	yksin	55	5	—	101	11	1926—1930
	toisten kanssa	36	2	3			
VT Georg Branting	toisten kanssa	55 (223)	2 (21)	3	60	3	1924—1930
MOK Eino Pekkala	yksin	12	—	—	53	3	1928—1930
	toisten kanssa	36	2	3			
VT Sigurd Mårtensson	yksin	1	—	1	34	3	1923—1924
	toisten kanssa	32	—	—			
HA Urho Alonen	yksin	11	—	3	14	1	1923
HA Johan Helo	yksin	4	—	—	10	2	1930
	toisten kanssa	6	—	—			
Muut, yht. 16	yksin	8	4	5	18	18	1920—1934
	toisten kanssa	—	1	—			
Asioitsijat ym:							
yo Jorma Tuominen	yksin	208	44	14	300	41	1931—1935
	toisten kanssa	34	—	—			
Kustaa Emil Haanpää	yksin	24	10	2	37	18	1933—1939
	toisten kanssa	—	1	—			
Karl Wiberg	yksin	25	3	—	28	9	1932—1933
Kyösti Brynolf Kivi	yksin	15	—	2	20	5	1922—1924
	toisten kanssa	2	1	—			
Muut, yht. 5	yksin	3	2	1	8	7	1921—1933
	toisten kanssa	2	—	—			

Lähde: Turun HO:n kommunistioikeudenkäyntien aktit vuosina 1919—1939.

Liitetaulukko XXII

Syyttäjien tekemät valitukset Turun HO:n kommunistijuttujen päätöksistä vuosina 1918—1939.

HO:n päätös-vuosi	-- 1919	-20	-- -23	-- -25	-- -29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-- -38	-39	Yht.
Tekijöistä:														
Ei muutosta	—	7[1]	1	—	—	7	5	8	15	19	1	—	—	63
Rangaistus koveni [2]	—	—	1	—	—	8	—	1	29	6	—	—	—	45
Avunantajista:														
Ei muutosta	—	—	—	—	—	—	1	3	5	4	—	2	—	15
Rangaistus koveni [2]	—	—	—	—	3	—	—	1	3	—	3	—	—	10
Vapautetuista:														
Ei muutosta	1	—	—	—	—	—	1	4	6	2	—	—	1	15
Syytetty tuomittiin	—	—	4	1	—	—	1	1	2	—	—	—	—	9
Yhteensä	1	7	6	1	3	15	8	18	60	31	3	2	1	157

L ä h d e: KKO:n päätöstaltiot vuosina 1919—1940.

[1]) Mukana on kaksi tapausta, jolloin syyte hylättiin tuomitun valituksesta, tai juttu palautettiin Turun HO:een.

[2]) Syytetty tuomittiin myös muusta toiminnasta kuin mistä HO oli hänet tuominnut; rangaistus koveni; ehdollinen rangaistus määrättiin pantavaksi täytäntöön.

Liitetaulukko XXIII

Tuomittujen tekemät valitukset Turun HO:n kommunistijuttujen päätöksistä vuosina 1918—1939.

HO:n päätösvuosi --	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26 --
Tekijöitä, vangittuja:								
Ei muutosta	3	33	4	11[1])	2	7[1])	—	—
Rangaistus lieveni	3	14	—	—	—	4[1])	—	—
Syyte hylättiin	—	4	—	—	—	—	—	—
Juttu palautettiin	—	1	—	—	—	—	—	—
Tekijöitä, ei vangittuja:								
Ei muutosta	—	—	—	1	—	71	1	33
Rangaistus lieveni	—	—	—	—	—	5	—	—
Syyte hylättiin	—	—	—	—	—	—	—	1
Avunantajia, ei vangittuja:								
Ei muutosta	—	2	—	—	—	14	1	—
Rangaistus lieveni	—	—	—	—	1	—	1	—
Syyte hylättiin	—	—	—	—	—	—	—	—
Yhteensä	6	54	4	12	3	101	3	34
Ei valitettu:								
Vangittuja	1	13	5	20	19	48	8	16
Ei vangittuja	—	1	—	1	—	42	1	3
Kaikki yhteensä	7	68	9	33	22	191	12	53

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1939 ja KKO:n päätöstaltiot vuosina 1919—1940.

[1]) Mukana on yksi vangittu avunantaja. [2]) Mukana yksi tapaus, jolloin rangaistus koveni syyttäjän valituksesta.

-28	-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.
—	—	—	2	—	4[2)]	2	1	1	1	1	4	76
—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1	1	8	9	1	2	3	2	—	—	—	—	133
—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	8
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
2	—	—	1	4	3	4	2	1	3	—	1	38
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
3	1	8	13	6	9	11	7	2	6	1	5	289
44	21	99	117	109	176	88	63	12	16	8	21	904
13	14	29	27	46	82	48	34	5	10	2	2	360
60	36	136	157	161	267	147	104	19	32	11	28	1553

Liitetaulukko XXIV

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä syytettyjen ja tuomittujen henkilöiden lukumäärä.

Vuosi	-- 1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-- -28
Tekijöitä:									
Miehiä	3	61	6	29	18	132	6	48	42
Naisia	4	5	1	2	2	37	—	3	6
Yhteensä	7	66	7	31	20	169	6	51	48
Avunantajia:									
Miehiä	—	—	—	2	1	19	6	2	6
Naisia	—	2	1	—	—	1	—	—	3
Yhteensä	—	2	1	2	1	20	6	2	9
Tuomittuja:									
Miehiä	3	61	6	31	19	151	12	50	48
Naisia	4	7	2	2	2	38	—	3	9
Yhteensä	7	68	8	33	21	189	12	53	57
Vapautettuja:									
Miehiä	4	15	—	14	6	1	5	2	1
Naisia	1	5	1	—	3	—	—	—	—
Yhteensä	5	20	1	14	9	1	5	2	1
Kaikki yhteensä	12	88	9	47	30	190	17	55	58

Lähde: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1939.

-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
24	87	105	93	134	70	50	5	11	5	6	935	77,3
7	24	38	24	66	26	11	4	5	2	8	275	22,7
31	111	143	117	200	96	61	9	16	7	14	1210	100,0
3	1	10	22	31	26	15	2	8	2	1	157	67,1
2	—	1	12	26	9	11	3	5	—	1	77	32,9
5	1	11	34	57	35	26	5	13	2	2	234	100,0
27	88	115	115	165	96	65	7	19	7	7	1092	75,6
9	24	39	36	92	35	22	7	10	2	9	352	24,4
36	112	154	151	257	131	87	14	29	9	16	1444	100,0
—	1	2	1	13	4	—	—	1	—	2	72	71,3
—	—	2	5	8	1	3	—	—	—	—	29	28,7
—	1	4	6	21	5	3	—	1	—	2	101	100,0
36	113	158	157	278	136	90	14	30	9	18	1545	

Liitetaulukko XXV

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1918—1939 tuomittujen vuosittainen ikäjakautuma.

Vuosi	-- 1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-- -28
15—17 v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18—20 v.	3	5	2	1	—	1	1	6	—
21—24 v.	2	10	2	6	2	18	1	20	6
25—29 v.	1	18	1	13	2	23	6	15	14
30—34 v.	—	11	2	8	5	36	3	7	14
35—39 v.	1	12	—	2	3	46	1	1	12
40—44 v.	—	5	1	1	3	28	—	1	6
45—49 v.	—	2	—	2	4	21	—	—	3
50—59 v.	—	3	—	—	1	6	—	—	1
60—69 v.	—	—	—	—	1	3	—	—	—
70— v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tuntematon	—	2	—	—	—	7	—	3	1
Yhteensä	7	68	8	33	21	189	12	53	57
Keski-ikä vuosissa[1])	24,2	31,9	27,4	29,9	38,7	36,5	28,1	25,7	33,6
Mediaani[2])	23	30	25	27,5	37,5	37,5	27,5	22,5	32,5

Lähde: Ks. s. 414 s.

[1]) Laskettu jokaisen tuomitun iän mukaan täysissä vuosissa ja lisätty puoli vuotta (tunnetut tapaukset).

[2]) Mediaanina on käytetty soveltuvan ikäryhmän keskipistettä tai ikäryhmän rajaa.

-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
—	1	1	5	14	4	1	—	—	—	—	26	1,8
2	12	25	24	61	12	—	1	—	—	—	156	10,8
12	15	25	32	47	27	7	1	2	2	1	238	16,5
15	26	37	40	63	30	19	1	2	3	6	335	23,2
2	22	15	20	32	28	17	3	8	3	4	240	16,6
3	11	21	15	16	17	17	1	9	1	2	191	13,2
1	7	10	6	9	5	9	1	2	—	2	97	6,7
—	4	3	5	6	2	11	3	2	—	—	68	4,7
1	11	5	2	6	6	4	3	2	—	1	52	3,6
—	1	1	2	—	—	1	—	—	—	—	9	0,6
—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2	0,1
—	2	11	—	2	—	—	—	2	—	—	30	2,1
36	112	154	151	257	131	87	14	29	9	16	1444	100
27,7	31,8	29,8	28,6	27,1	30,3	36,4	38,6	36,2	29,9	33,4	31,0	
27,5	32,5	27,5	27,5	27,5	27,5	32,5	40	37,5	27,5	32,5	27,5	

Liitetaulukko XXVI

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä varsinaisina tekijöinä sekä avunantajina tuomittujen miesten ja naisten ikäjakautuma.

	Tekijät						Miehet	
	Miehet		Naiset		Yhteensä			
	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%
15—17 v.	18	1,9	5	1,8	23	1,9	3	1,9
18—20 v.	114	12,2	28	10,2	142	11,7	12	7,6
21—24 v.	163	17,4	47	17,1	210	17,4	18	11,5
25—29 v.	245	26,2	53	19,3	298	24,6	25	16,0
30—34 v.	146	15,6	48	17,5	194	16,0	35	22,3
35—39 v.	123	13,2	35	12,7	158	13,1	20	12,7
40—44 v.	53	5,7	24	8,7	77	6,4	10	6,4
45—49 v.	30	3,2	12	4,4	42	3,5	18	11,5
50—59 v.	24	2,6	16	5,8	40	3,3	7	4,5
60—69 v.	3	0,3	2	0,7	5	0,4	3	1,9
70— v.	—	0,0	—	0,0	—	0,0	—	0,0
Tuntematon	16	1,7	5	1,8	21	1,7	6	3,8
Yhteensä	935	100	275	100	1120	100	157	100

Lähde: Ks. s. 414 s.

Avunantajat				Tuomitut yhteensä					
Naiset		Yhteensä		Miehet		Naiset		Yhteensä	
Lukumäärä	%	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%
—	0,0	3	1,3	21	1,9	5	1,4	26	1,8
2	2,6	14	6,0	126	11,5	30	8,5	156	10,8
10	13,0	28	12,0	181	16,6	57	16,2	238	16,5
12	15,6	37	15,8	270	24,7	65	18,5	335	23,2
11	14,3	46	19,7	181	16,6	59	16,8	240	16,6
13	16,9	33	14,1	143	13,1	48	13,6	191	13,2
10	13,0	20	8,5	63	5,8	34	9,7	97	6,7
8	10,4	26	11,1	48	4,4	20	5,7	68	4,7
5	6,5	12	5,1	31	2,8	21	6,0	52	3,6
1	1,3	4	1,7	6	0,5	3	0,9	9	0,6
2	2,6	2	0,9	—	0,0	2	0,6	2	0,1
3	3,9	9	3,8	22	2,0	8	2,3	30	2,1
77	100	234	100	1092	100	352	100	1444	100

Liitetaulukko XXVII

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen ammatti.

Vuosi	--	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	--	-28
I Työväestöä[1])		6	51	6	24	12	145	11	40		46
— tästä amm. t. käsityöl.		(3)	(26)	(3)	(12)	(8)	(72)	(3)	(15)		(24)
II Pienvilj., palstatil., torppareita ym.		—	2	—	2	—	1	—	—		—
III Liikeapul., konttoristeja ym.		1	2	—	2	2	10	—	2		—
IV Asevelv. (miehistö)		—	1	1	—	—	—	—	3		—
V Palveluskuntaa		—	4	1	—	—	3	—	1		2
— tästä aliups.		—	(1)	(1)	—	—	—	—	—		—
VI Kaupanhoit., teknikoita, työnjoht. ym.		—	—	—	—	2	6	—	—		—
VII Maanvilj., talollisia		—	—	—	1	—	2	1	—		—
VIII Opettajia ja koululaisia		—	1	—	—	1	1	—	—		—
IX Liikemiehiä, kauppiaita, johtajia ym.		—	2	—	—	1	3	—	—		2
X Puolueiden toimihenk.		—	2	—	4	3	15	—	7		5
— näistä lehtien toimittajia		—	(2)	—	(4)	(1)	(12)	—	(4)		(5)
XI Muu amm. t. ei main.		—	3	—	—	—	3	—	—		2
Yhteensä		7	68	8	33	21	189	12	53		57

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—1939.

[1]) Mukana ovat myös mainittuihin ryhmiin kuuluvat omaiset.

-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
30	95	140	140	236	113	76	12	25	8	14	1230	85,2
(15)	(47)	(51)	(55)	(79)	(45)	(31)	(7)	(10)	(3)	(6)	(515)	(35,7)
—	3	1	—	3	1	—	—	—	—	—	13	0,9
3	4	9	2	8	7	1	—	1	1	2	57	3,9
1	—	—	2	4	2	—	—	—	—	—	14	1,0
1	—	2	1	1	1	—	—	2	—	—	19	1,3
—	—	—	—	—	(1)	—	—	—	—	—	(3)	(0,2)
1	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	12	0,8
—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	—	7	0,5
—	—	—	1	2	3	—	—	—	—	—	9	0,6
—	—	1	2	—	2	1	—	—	—	—	14	1,0
—	10	1	—	1	—	7	—	—	—	—	55	3,8
—	(8)	—	—	(1)	—	(1)	—	—	—	—	(38)	(2,6)
—	—	—	1	2	1	1	1	—	—	—	14	1,0
36	112	154	151	257	131	87	14	29	9	16	1444	100,0

Liitetaulukko XXVIII

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen kotipaikka.[1])

			%	Yhteensä	%
Uudenmaan lääni:	Helsinki	582	40,3		
	muut kaupungit	10	0,7		
	muut kunnat	115	8,0	707	49,0
Turun ja Porin lääni:	kaupungit	159	11,0		
	muut kunnat	101	7,0	260	18,0
Ahvenanmaa:	muut kunnat	1	0,1	1	0,1
Hämeen lääni:	kaupungit	100	6,9		
	muut kunnat	96	6,6	196	13,6
Viipurin lääni:	kaupungit	37	2,6		
	muut kunnat	36	2,5	73	5,1
Kuopion lääni:	kaupungit	30	2,1		
	muut kunnat	14	1,0	44	3,0
Mikkelin lääni:	kaupungit	5	0,3		
	muut kunnat	13	0,9	18	1,2
Vaasan lääni:	kaupungit	53	3,7		
	muut kunnat	17	1,2	70	4,8
Oulun lääni:	kaupungit	50	3,5		
	muut kunnat	23	1,6	73	5,1
Kaupungit:				1026	71,1
Muut kunnat:				416	28,8
Yhteensä:				1442	99,9
Ulkomaat:				2	0,1
Kaikki yhteensä:				1444	100,0

L ä h d e: Turun HO:n päätöstaltiot ja alistettujen juttujen taltiot vuosina 1918—39.

[1]) Jos päätöksessä poikkeuksellisesti on ilmoitettu tuomitun asuinpaikka (= muu, kuin missä hän oli kirjoilla), on tätä käytetty.

Liitetaulukko XXX

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen tekijöiden ja avunantajien sekä miesten ja naisten siviilisääty.

	Tekijät		Avun-antajat		Miehet		Naiset		Yhteensä	
	Luku-määrä	%	Luku-määrä	%	Luku-määrä	%	Luku-määrä	%	Luku-määrä	%
Naimaton	689	56,9	87	37,2	556	50,9	220	62,5	776	53,7
Naimisissa	431	35,6	110	47,0	445	40,8	96	27,3	541	37,4
Eronnut	7	0,6	6	2,6	7	0,6	6	1,7	13	0,9
Leski	26	2,1	10	4,3	16	1,5	20	5,7	36	2,5
Tuntematon	57	4,7	21	9,0	68	6,2	10	2,8	78	5,4
Yhteensä	1210	100	234	100	1092	100	352	100	1444	100

Lähde: Ks. s. 414 s.

Liitetaulukko XXXIII

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynnissä tuomittujen tekijöiden ja avunantajien sekä miesten ja naisten koulusivistys.

	Tekijät		Avunantajat		Miehet		Naiset		Yhteensä	
	Luku-määrä	%	Luku-määrä	%	Luku-määrä	%	Luku-määrä	%	Luku-määrä	%
Lukutaitoinen	95	7,9	33	14,1	93	8,5	35	9,9	128	8,9
Alle kansakoulu	188	15,5	33	14,1	167	15,3	54	15,3	221	15,3
Kansakoulu	662	54,7	119	50,9	598	54,8	183	52,0	781	54,1
Ammatti- t. keskik. tms.	137	11,3	16	6,8	115	10,5	38	10,8	153	10,6
Ylioppilas	2	0,2	—	0,0	2	0,2	—	0,0	2	0,1
Akat. tutkinto	3	0,2	1	0,4	4	0,4	—	0,0	4	0,3
Tuntematon	123	10,2	32	13,7	113	10,3	42	11,9	155	10,7
Yhteensä	1210	100	234	100	1092	100	352	100	1444	100

Lähde: Ks. s. 414 s.

Liitetaulukko XXIX

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1918—1939 tuomittujen siviilisääty.

Vuosi	--	1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	--	-28
Naimaton		6	30	5	19	2	53	6	38		24
Naimisissa		1	31	2	10	17	110	6	6		28
Eronnut		—	—	—	—	—	—	—	1		2
Leski		—	1	—	—	2	6	—	—		3
Tuntematon		—	6	1	4	—	20	—	8		—
Yhteensä		7	68	8	33	21	189	12	53		57
Naimisissa olevia %-issa tunnetuista tapauksista vuosittain		14,3	50,0	28,6	34,5	81,0	65,1	50,0	13,3		49,1

Lähde: Ks. s. 414 s.

-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
24	59	94	98	182	77	29	6	7	6	11	776	53,7
2	40	42	49	64	48	50	8	20	2	5	541	37,5
—	2	2	—	4	2	—	—	—	—	—	13	0,9
1	4	3	2	3	4	7	—	—	—	—	36	2,5
9	7	13	2	4	—	1	—	2	1	—	78	5,4
36	112	154	151	257	131	87	14	29	9	16	1444	100,0
7,4	38,1	29,8	32,9	25,3	36,6	58,1	57,1	74,1	25,0	31,3	39,6	

Liitetaulukko XXXI

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1923—1939 tuomittujen tekijöiden ja avunantajien sekä miesten ja naisten kuuluminen kirkkoon tai siviilirekisteriin.

Vuosi		1923	-24	-25	-26	--	-28	-29	-30
Tekijät:	kirkko	9	42	3	14		22	6	22
	siv.rek.	11	87	3	32		24	22	82
	tuntematon	—	40	—	5		2	3	7
	yhteensä	20	169	6	51		48	31	111
Avunantajat:	kirkko	—	8	2	—		5	2	1
	siv.rek.	1	4	4	—		4	3	—
	tuntematon	—	8	—	2		—	—	—
	yhteensä	1	20	6	2		9	5	1
Miehet:	kirkko	7	42	5	13		21	6	21
	siv.rek.	12	70	7	30		25	18	63
	tuntematon	—	39	—	7		2	3	4
	yhteensä	19	151	12	50		48	27	88
Naiset:	kirkko	2	8	—	1		6	2	2
	siv.rek.	—	21	—	2		3	7	19
	tuntematon	—	9	—	—		—	—	3
	yhteensä	2	38	—	3		9	9	24
Kaikki tuomitut:	kirkko	9	50	5	14		27	8	23
	siv.rek.	12	91	7	32		28	25	82
	tuntematon	—	48	—	7		2	3	7
	yhteensä	21	189	12	53		57	36	112
Kuuluminen siv.rekisteriin %-issa tunnetuista tapauksista vuosittain		57,1	64,5	58,3	69,6		50,9	75,8	78,1

Lähde: Ks. s. 414 s.

-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
36	31	82	35	14	1	2	3	1	323	29,4
107	85	118	59	46	8	12	3	13	712	64,8
—	1	—	2	1	—	2	1	—	64	5,8
143	117	200	96	61	9	16	7	14	1099	100,0
3	14	25	22	11	—	4	—	1	98	42,8
8	20	31	13	15	5	9	2	1	120	52,4
—	—	1	—	—	—	—	—	—	11	4,8
11	34	57	35	26	5	13	2	2	229	100,0
34	36	75	44	20	—	5	2	2	333	33,6
81	78	89	51	44	7	14	4	5	598	60,3
—	1	1	1	1	—	—	1	—	60	6,1
115	115	165	96	65	7	19	7	7	991	100,0
5	9	32	13	5	1	1	1	—	88	26,1
34	27	60	21	17	6	7	1	9	234	69,4
—	—	—	1	—	—	2	—	—	15	4,5
39	36	92	35	22	7	10	2	9	337	100,0
39	45	107	57	25	1	6	3	2	421	31,7
115	105	149	72	61	13	21	5	14	832	62,7
—	1	1	2	1	—	2	1	—	75	5,6
154	151	257	131	87	14	29	9	16	1328	100,0
74,7	70,0	58,2	55,8	70,9	92,9	77,8	62,5	87,5	66,4	

Liitetaulukko XXXII

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä vuosina 1918—1939 tuomittujen koulusivistys.

Vuosi	-- 1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-- -28
Lukutaitoinen	—	9	—	4	5	27	—	—	6
Alle kansakoulu	1	11	1	4	5	29	3	5	10
Kansakoulu	4	30	5	15	7	81	6	33	31
Ammatti- tai keskik. tms.	2	7	2	6	3	29	2	5	7
Ylioppilas	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Akat. tutkinto	—	2	—	—	1	—	—	—	—
Tuntematon	—	9	—	4	—	22	1	10	3
Yhteensä	7	68	8	33	21	189	12	53	57
Vähintään kansakoulun käyneitä %-issa tunnetuista tapauksista vuosittain	85,7	66,1	87,5	72,4	52,4	66,5	72,7	88,4	70,4

Lähde: Ks. s. 414 s.

-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
2	6	15	13	13	9	12	1	4	—	2	128	8,9
5	13	25	21	40	19	16	3	6	2	2	221	15,3
22	54	91	84	150	86	49	8	13	3	9	781	54,1
3	12	9	12	28	10	5	2	2	4	3	153	10,6
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	0,1
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	0,3
4	27	14	20	26	6	5	—	4	—	—	155	10,7
36	112	154	151	257	131	87	14	29	9	16	1444	100,0
78,1	77,6	71,4	74,0	77,1	77,6	65,9	71,4	60,0	77,8	75,0	72,9	

Liitetaulukko XXXIV

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tuomittujen miesten aikaisempi rikollisuus.

	-- 1919	-20	-21	-22	-23	-24	-25	-26	-- -28
Ei rangaistuja	1	25	3	12	10	57	5	27	24
Tuomittuja: [1]									
Vain VRO:ssa	2	28	3	13	7	66	4	13	15
Muista pol.luont. rikoksista [2]	—	—	—	3	—	6	1	3	2
Kieltolaki-, säännöstely- ym. rik.[3]	—	1	—	—	2	2	1	—	—
Väkivaltarik.[4]	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Varallisuusrik.[5]	—	4	—	2	—	4	—	1	3
Vain muista rikoksista	—	—	—	—	—	1	1	2	1
Tuntematon	—	1	—	1	—	15	—	4	1
Yhteensä	3	61	6	13	19	151	12	50	48
Ei-pol. rikoksista tuomittuja %-issa tunnetuista tapauksista vuosittain	0,0	11,7	0,0	16,7	10,5	5,1	16,7	6,5	12,8

Lähde: Ks. s. 414 s.

1) Ryhmät on järjestetty siten, että alemmassa ryhmässä oleva henkilö on voinut syyllistyä myös ylemmässä ryhmässä olevaan rikokseen.

2) Ks. s. 422 alaviite 23.

3) Mukana ovat myös juopumustapaukset, salakuljetus ja tullikavallus.

4) Pahoinpitelyrikoksia, vuonna 1937 yksi tappo.

5) Varkaus, näpistys, kavallus ym.

-29	-30	-31	-32	-33	-34	-35	-36	-37	-38	-39	Yht.	%
18	55	72	81	123	76	33	4	11	6	7	650	59,5
4	22	16	11	13	8	15	2	4	—	—	246	22,5
—	6	4	4	8	1	1	—	1	—	—	40	3,7
—	—	2	5	5	2	8	1	1	—	—	30	2,7
1	—	—	2	1	—	—	—	1	—	—	9	0,8
—	2	7	11	13	6	7	—	—	1	—	61	5,6
—	—	4	1	2	3	—	—	1	—	—	16	1,5
4	3	10	—	—	—	1	—	—	—	—	40	3,7
27	88	115	115	165	96	65	7	19	7	7	1092	100,0
4,3	2,4	12,4	16,5	12,7	11,5	23,4	14,3	15,8	14,3	0,0	11,0	

Liitetaulukko XXXV

Turun HO:n kommunistioikeudenkäynneissä tekijöinä ja avunantajina tuomittujen miesten aikaisempi rikollisuus.

	Tekijät		Avunantajat		Yhteensä	
	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%
Ei rangaistuja	563	60,2	87	55,4	650	59,5
Tuomittuja: [1]						
Vain VRO:ssa	219	23,4	27	17,2	246	22,5
Muista poliittiisluontoisista rikoksista	37	4,0	3	1,9	40	3,7
Kieltolaki-, säännöstelyym. rikoksista	20	2,1	10	6,4	30	2,7
Väkivaltarikoksista	7	0,7	2	1,3	9	0,8
Varallisuusrikoksista	49	5,2	12	7,6	61	5,6
Muista rikoksista	14	1,5	2	1,3	16	1,5
Tuntematon	26	2,8	14	8,9	40	3,7
Yhteensä	935	100	157	100	1092	100,0

Lähde: Ks. s. 414 s.

[1]) Selitykset, ks. liitetaulukko XXXIV.

HENKILÖHAKEMISTO

(Mukana eivät ole alaviitteissä lähteinä mainitut henkilöt.)

Aaltonen, Aimo 309, 367
Ahola, Richard 308
Ahola, Saga 125
Ahonen, Niilo 72
Ailio, J. 305 alav. 31
Alanen, Kerttu 125
Alkio, Santeri 220, 221, 228
Allenius, Kaarle 213
Amann, Gustaf 314
Aminoff, C. G. 9, 9 alav. 10
Aminoff, H. G. 275
Andersin, W. A. 199, 296
Andersson, Kaarlo 82
Angervo, R. S. 33
Antikainen, Toivo 113, 118 alav. 320, 119, 248, 273, 274, 275, 307, 351, 354
Anttila, Walfrid 203
Appelqvist, Hugo 407
Arho, A. O. 223 alav. 79
Arjanne, Juho 28, 32, 295, 296
Aronen, Juho 213
Arrhenius, Birger 47 alav. 100, 275, 401
Arrhenius, Gustaf 336 alav. 10, 401
Autere, Sulo 72

Beckman, Rudolf 401 alav. 3, 403
Berg, Armas 65
Bergroth, Arne 28, 137, 401, 401 alav. 6, 408
Bergroth, Thorvald 139, 271, 336 alav. 10, 401, 401 alav. 6, 409, 410, 411, 411 alav. 28
Björkman, Carl 46, 105, 292, 309, 342, 414
Blåfield, V. 275
Bobrikov, N. 240, 268
v. Born, E. 145
Branting, Georg 8, 9, 42, 43, 78, 176, 180, 214, 215, 216, 290, 302, 318, 349, 351, 352, 355, 356, 361
Bränskär, Anders 131
Bucharin, N. 49, 51 alav. 118, 54, 167

Cederberg, Lauri 403
Chorin, Armi 156, 323
Colliander, R. 232
Craucher, Minna 271, 271 alav. 48

Dahlberg, Rafael 47 alav. 100, 285 alav. 26, 402, 409, 410
Davidsson, Erik 65

Eerolainen, Kosti P. 24, 197, 198, 199, 200, 335, 381
Ekholm, Aleksis 189 alav. 110, 407
Engels, Fr. 53, 54
Enne, Yrjö 370 alav. 58
Enroth, August 270
Erich, Mikko 145, 150, 156, 161, 325, 326, 336, 353, 396
Erikson, Karl 174, 407
Ervamaa, Erkki 194
Eskola, Eino 117, 143, 401
Eskola, Yrjö 401
Estlander, E. 147, 232

Fagerholm, Elin 81, 83, 84, 84 alav. 228, 90, 302
Fagerström, J. W. 323 alav. 87
Forsman, August Emil 48, 171, 172 alav. 49
Forsman, Johannes 173
Forsman, Jaakko 12, 13, 39, 41, 42, 69, 70, 137, 138, 143, 150, 161, 164, 165, 166, 169, 181, 185, 191, 197, 200, 202, 211, 215, 219, 276, 288, 289, 297, 360
Forss, G. 285 alav. 25
Furuhielm, V. 412 alav. 32

Goebbels, J. 191
Grunér, Håkan 198, 271, 410
Gräsbeck, Bror 175, 355, 409, 410, 410 alav. 27, 411, 411 alav. 28
Gylling, A. 247 alav. 27, 319
Gylling, Edward 28, 49
Göring, H. 191

Haanpää, Kustaa Emil 346, 354, 358, 361, 361 alav. 61, 368, 382, 384
Haataja, Kyösti 110, 110 alav. 290, 221
Hakalehto, Ilkka 57, 86, 114, 170, 185, 413, 414, 419, 420, 421
Hakkarainen, J. 325 alav. 92
Hakkila, Väinö 276, 278, 278 alav. 16, 325, 325 alav. 92, 326, 337, 395, 396
Halén, Verner 208
Hallamaa, Reino 280
Hannula, Uuno 280
Hannunen, Hilda 87
Harinen, Ville 226
Harjunpää, Urho 66
Hastig, Carl 247 alav. 23, 410, 412
Havu, G. E. 174, 198, 401, 410 alav. 26

Havu, J. V. 37, 174, 401, 408
Hedenberg, E. R. 47 alav. 100
Heikka, A. I. 74 alav. 202, 78, 301
Heikkinen, Otto 78
Heimolainen, Bernhard 194
Heino, Onni 96
Heinonen, Lyyti 89
Heinonen, Tuomas 75, 301
Heinonen, Tyyne 129
Heinrichs, A. E. 379 alav. 4
Helanen, Vilho 195
Helin, Martti 116, 117
Helke, Väinö 144, 151, 390, 408
Helo, Johan 351, 352
Hentunen, Ernesti 176, 177, 223, 229, 233, 233 alav. 119, 234, 234 alav. 122, 235, 236, 236 alav. 124 ja 125, 321, 353, 398
Hernberg, Alarik 13
Herttua, H. V. 160, 161
Hertzberg, Lauri R. 357
Herzfeld, J. 58 alav. 143, 353, 353 alav. 24
Hiilos, Frans 84, 302
Hiisivaara, Tapio 246
Hiitonen, Ensio 9, 9 alav. 10, 10, 70, 77, 88, 89, 134, 175, 176, 177, 199, 248, 273, 274, 321, 346, 351, 352, 376, 380, 381, 391, 408, 409
Hiltunen, Antti 82, 84
Hirvelä, Aleks 364 alav. 23 ja 24
Hitler, A. 191
Hjorth, Lempi 315 alav. 65
Holm, Yrjö 272
Honka, Olavi 10, 38, 108, 126, 341, 343, 347, 348, 349, 356, 362 alav. 1, 370, 370 alav. 54, 372, 402, 403, 407, 411
Honkanen, Hjalmar 75, 75 alav. 206
Honkanen, Vilho 309, 369, 390, 420
Honkasalo, Brynolf 135, 162, 192, 260, 359
Hornborg, Eirik 10, 19 alav. 5, 22 alav. 16, 188, 189, 342, 380, 381, 387
Huhta, Matti 309
Hupli, Hjalmar 63
Huuha, Lauri 158, 158 alav. 455
Hyvämäki, Lauri 276
Hyvönen, Antti 354
Häkli, Pekka 225
Hämäläinen, Ida 95

Ignatius, J. F. 240, 241
Isaksson, Adolf 116
Itkonen, H. 50 alav. 109
Itkonen, Otto 63
Iversen, Felix 192, 245, 246

Jakobsson, Arvid 350
Jalander, Bruno 145, 146, 269
Janné, Johannes 278, 279, 325
Jansson, Gösta 263
Jaskari, Mikko 279, 280 alav. 26, 325
Johansson, Väinö 398, 398 alav. 7
Jokinen, Juho 50, 50 alav. 110
Jokinen, V. 61
Jouhten, Jaakko 360, 361 alav. 58, 388 alav. 7, 392
Joutsenlahti, Vilho 70, 351, 352, 354, 355
Juselius, A. 412 alav. 32
Jutila, K. T. 24 alav. 28
Juva, Einar W. 113, 157
Järnström, Verner Osvald 126, 348, 349
Järvimäki, J. 61, 62
Järvinen, Anton Henrik 66
Järvinen, Väinö 133, 373 alav. 74
Jääskeläinen, J. 404
Jääskeläinen, Kalle 82

Kaantamo, Albert 357, 358
Kallia, R. G. I. 399
Kallio, Albert 87
Kallio, K. 22, 22 alav. 17
Kalsta, Arvid 396
Kaminen, Matti 194, 196
Kanerva, Juho 238, 239
Kankari, Kaarle (Kalle) 81, 227
Kantanen, Ida 75, 301
Karlsson, Karl 195
Kauppila, Katri 133, 373 alav. 74
Kekkonen, Urho 23, 23 alav. 22, 24, 24 alav. 33
Kekäläinen, Freedy 380, 380 alav. 10, 381
Kemppainen, Juho 82, 88
Kerppola, Lahja 236 alav. 125, 343 alav. 9, 410
Kivi, Jaakko S. 77, 94, 309
Kivilahti, Jalmari 170, 171, 183
Kivimäki, T. M. 108, 109, 110, 111, 111 alav. 295, 197, 331
Kivinen, Urho Johannes 327
Kiviranta, Antti 32, 38, 295
Klinge, Matti 20
Koiranen, Aleksander 353
Koivisto, August 82, 85, 302
Koivisto, Kaarlo I. 146, 158
Koivisto, Martti 66
Koivu, Lauri 50
Koivula, Emil 129
Koivumäki, Taisto 128
Kokko, Sulo 174, 174 alav. 55, 175, 180 alav. 84
Kordelin, Alfred 411, 411 alav. 30
Korhonen, Eva ks. Sassi, Eva Stina
Korkiala, Frans 64, 68
Kosola, Vihtori 146, 380

Kosunen, Jalmari 133, 373 alav. 74
Krook, Eero 306 alav. 33
Kulo, K. L. 301
Kunnas, Vilho 82
Kuokkanen, E. V. 235
Kurkela, Toivo 405, 406, 406 alav. 8, 409, 410 alav. 26
Kuusela, Jalmari N. 86, 302
Kuusela, Jalmari S. 213, 214
Kuusela, Johanna 95
Kuusinen, Hertta 362, 367
Kuusinen, O. W. 28, 45, 70 alav. 187, 314
Kuussaari, Eero 279, 280, 325
Kyrklund, Karl Magnus 269, 350
Käpy, Aleksi 174, 175, 175 alav. 61, 400, 406, 407, 410 alav. 26

Laakkonen, Aina 82
Laaksovirta, Einari Kustaa 405
Laaksovirta, Onni 174, 405
Lagerborg, Rolf 9 alav. 10
Lagercrantz, Ludvig 27, 28, 40 alav. 75, 49, 53, 70
Lagerstam, Paul 124
Laiho, Kustaa 195, 196
Laiho, Martin 66
Laine, Lauri August 67
Lamminen, Oskar 79, 173, 318
Langolai po. Laurila O. 235
Launila, Armas 214
Lehtimäki, Auvo 117
Lehtinen, Yrjö Ilmari 67
Lehto, Paavo 96, 98, 346, 347
Leino, A. E. 238
Leino, Frans Johannes 350, 352, 354, 358, 361, 361 alav. 61, 365, 371, 376 401
Leino, Jalmari 110, 112
Leinonen, Olga 213
Leinonen, Vilhelm 63
Lempinen, Kustaa 82
Lempinen, Lahja 121
Lempinen, Laila 121, 122
Lenin, V. I. 50, 54, 179, 208, 210
Lepola, Kalle 64, 67
Leväaho, Jalmari 358
Liebknecht, Karl 284
Lilius, Frans Hugo 400 alav. 2
Lindahl, Emil 27, 28, 205, 387
Lindeberg, G. 47 alav. 100
Lindell, Maria ks. Craucher, Minna
Lindén, Arvi 96, 98
Lindholm, Kalle 119
Lindholm, Yrjö Henrik 66, 246
Lindqvist, Torsten 52, 124, 278 alav. 16, 409, 410
v. Liszt, Franz 289
Liukkonen, Martta 129, 131
Lonka, Anton 269, 270
Louhikko, Emil 34, 34 alav. 50, 165 alav. 18, 295
Lundén, Alvar 127, 171, 183
Luotonen, Huvi 309
Luxemburg, Rosa 284
Långström, Toivo Hj. 225, 228, 229, 302

Mali, M. 259 alav. 13
Malmberg, Martti 125
Manner, Kullervo 28, 35, 380 alav. 10
Mannerheim, C. G. 25, 268, 269, 350
Mannila, Axel 65
Mantere, O. 232
Marjoniemi, Antti 273
Marx, K. 54
Mayer, M. E. 290
Meriluoto, Eero 205 alav. 11
Mesterton, A. 254
Mexmontan, M. B. 91
Miestamo K.-E. 382
Miettinen, Uuno 311, 312
Moisio, Yrjö 249, 399, 408
Molin, Knut 54, 79, 110, 410
Montin, R. W. 47 alav. 100
Muje, Heikki 96, 98, 98 alav. 262
Mustonen, Vilho 160, 161, 395
Myllymäki, Kaarle 213

Mårtensson, Sigurd 352, 353
Mäki, Eemeli 393
Mäkinen, Heikki Jalmari 85, 86, 87, 174
Mäkinen, Kaarle Johannes 170, 171
Mäkinen, V. 79

Nahkala, Antti 84, 84 alav. 228, 90
Nevalainen, Yrjö 194
Nieminen, Kauko 131, 132
Nieminen, Vendla 214, 214 alav. 41
Niemistö, August 67, 227
Nironen, Arne 309
Niukkanen, J. 220
Nordgren, J. B. 247 alav. 27
Nurmiranta, Pekka 87
Näsman, David 139

Olin, K. E. 279
Orjatsalo, Aarne 36, 37

Paasivuori, M. 256
Paavolainen, Jaakko 1, 9, 262, 264, 265, 266, 267, 404
Packalén, Yrjö 213
Pajari, A. 217, 255
Pankko (Bang), Ville 346
Parkkari, Nestori 345
Pekkala, Eino 10, 21, 22, 22 alav. 18, 24,

75, 95, 97, 197, 198, 199, 200, 200 alav. 11, 278, 301, 305, 325, 326, 326 alav. 96, 327, 335, 349, 352, 353, 355, 368, 381, 395, 401, 415 alav. 6, 421
Peltonen, Emil 129
Pennanen, Jarno 134, 316
Pentti, Samuel 241
Penttinen, Kaino 116, 132
Perttuli po. Pelttari R. 234
Pessi, Ville 309, 367
Peura, Matti 133, 373 alav. 74
Pihlamo, J. E. 286, 287
Planting, Arvid 193, 198, 285
Pulkkinen, (Jo)hannes 88
Päts, Konstantin 191, 193
Pääkkö, Johan 96
Pöyhönen, Elin 270
Pöysti, Otto 280

Raade, K. 230, 263, 407
Raatikainen, August 75, 301
Raekallio, Urho 23
Rahja, J. 167
v. Ranke, L. 11
Rasi, Hjalmar 59, 65, 66, 68, 68 alav. 178, 174 alav. 55, 300, 374, 375, 376, 382, 383
Rauhavuori, T. 374, 375
Reijonen, Ida Maria 97, 204, 205, 207
Rekola, J. A. 404 alav. 1 ja 3
Relander, Lauri Kristian 10, 17 alav. 24, 21 alav. 15, 22, 22 alav. 16
Riekki, Esko 24
Riipinen, Hilja 148
Rinne, Armas 63
Ritavuori, Heikki 176, 177 alav. 76, 268, 270
Roinila, Hjalmar 76, 77, 319, 406, 408, 410 alav. 26
Rostedt, K. A. 266
Rouhiainen, Antti 66
Runeberg, J. L. 246, 247
Runolinna, Aarne 271
Runolinna, Erkki 271
Ruuskanen, Väinö 129
Rytkönen, August 84
Ryömä, August 398
Rötkö, Jalmari 10, 21, 22, 22 alav. 18, 24, 95, 97, 197, 198, 199, 200, 200 alav. 11, 278, 305, 325, 326, 326 alav. 96, 327, 335, 381, 395, 415 alav. 6

Saarinen, Paavo 125
Sahlstein, Gunnar 407, 410
Sairanen, Toivo 197, 198, 326, 326 alav. 96
Saks, Vilho 116, 117
Salamaa, Antti 245, 246, 247, 248, 344
Salin, Heino 130
Salmi, Aksel 223, 229
Salmi, Kalle 64
Salminen, F. 382
Salo, Asser 346, 351, 352, 353, 355, 361, 380, 401
Salo, Kaarle 269
Salomaa, Viktor 81, 302
Sandelius, Juhana 408 alav. 22
Sario, V. 146
Sassi, Eva Stina 174, 174 alav. 55, 175, 176, 176 alav. 66, 300
Savolainen, Niilo 96
Saxell, Karl 398
Schauman, G. 232
Schrey, Anne 353
Serlachius, Allan, 12, 13, 21, 21 alav. 15, 39, 42, 43, 78, 137, 138, 150, 161, 162, 164, 169, 176, 177, 177 alav. 76, 181, 185, 190, 199, 200, 202, 211, 221, 227, 275, 276, 289, 328, 360
Silfwerberg, Walter 263 alav. 10, 410
Sippola, Jorma 125
Sirk, A. 193, 194, 195
Sirola, Amanda 64, 67
Sirola, Yrjö 57
Sjöholm, Viilho 353
Sjölund, Sulo 197, 198, 199, 326, 326 alav. 96
Soisalon-Soininen, E. 268
Somersalo, Arne 191, 212, 240 alav. 141, 248, 411 alav. 28
Stalin, J. V. 208, 210
Stenström, Fredrik 407
Stenström, John 319, 412
Stigzelius, Erik Albert 54, 402 alav. 9, 407, 408
Strengell, Pekka 97, 98
Ståhlberg, E. 277 alav. 7
Ståhlberg, K. J. 18, 18 alav. 3, 174 alav. 54, 180 alav. 84, 276, 278, 279, 279 alav. 23, 280, 280 alav. 26, 325, 326, 327, 395, 396
Sulopuisto, Sulo 129
Summanen, Kalle 206, 209
Sundblom, A. J. 46, 105, 292, 309, 342, 414
Sundqvist, Else 125
Sundström (Salmiala), Bruno 240, 241, 243
Sundström, Cay 237
Suokas, Aleksander 269
Suomi, Vilho 96
Suominen, Jooseppi 170, 171, 172, 172 alav. 43, 371, 371 alav. 60
Suontausta, Yrjö 408
Susitaival, Paavo 156

Suutari, Viljo 131
Svinhufvud, P. E. 19, 22, 22 alav. 16, 29, 29 alav. 17, 110, 145, 146, 192, 193, 235
Sädevirta, Teodor 269, 270
Säilä, Heikki 194, 194 alav. 8
Söderholm, K. G. 235
Söderqvist, Nils 353

Taimi, Adolf 32, 33, 38, 58 alav. 143, 66, 68, 70 alav. 187, 71, 77, 94, 119, 295, 296, 300, 307, 309, 347, 348, 352, 353, 355, 362, 363, 367, 370 alav. 54, 372, 382, 391
Taivainen, T. 374, 375, 383
Takkula, E. 221
Tandefelt, K. E. R. 270, 271
Tanner, Hilda 116
Tanner, Väinö 18 alav. 2, 19 alav. 5, 147, 148, 223, 229, 321, 322, 398, 398 alav. 7
Tapiola, Väinö 116
Tauleri, Heikki 401
Tauleri, Veikko 172 alav. 43, 189 alav. 110, 367, 371, 371 alav. 60
Teder, Johannes 194
Terä, Esra I. 323
Tigerstedt, Örnulf 23
Timonen, Antti 305
Tirkkonen, Tauno 350, 377, 378
Toivola, Henrik 213, 214, 216
Trotski, L. D. 50, 54
Tulenheimo, A. 11 alav. 294, 331
Tulla, Toivo Evert 204, 205, 207, 209
Tuomi, Emil A. 170, 171, 183, 205 alav. 11
Tuominen, Anders 82, 89
Tuominen, Arvo (Poika) 10, 54, 74, 74 alav. 202, 85, 94, 170, 171, 172, 174, 176, 177, 180, 180 alav. 82, 183, 307, 318, 319, 362, 363, 367, 370, 370 alav. 58, 391, 408, 409, 414
Tuominen, Jorma 346, 354, 355, 356, 357, 358, 358 alav. 51, 361, 367, 368, 375 alav. 82, 383
Tuominen, Vieno Armas 67
Tuomisto, Heikki 82
Turkia, Matti 32, 33, 61, 295, 296
Turkka, Arvid 82, 88, 89
Turunen, August 82
Tynkkynen, Kaarlo 129

Uggeldahl, Axel 35 alav. 53, 61, 67, 88, 348, 407
af Ursin, N. R. 61, 71, 309, 310, 369, 421

Wahnlund (Vähä-Kirvelä), Kaarlo 348, 349, 356, 357, 368, 376, 384, 411, 411 alav. 30
Wainio, J. V. 244, 245
Vainio, Juho 84, 84 alav. 228, 90
Vainio, Ville 78, 87, 101 alav. 267, 302, 383
Vala, Erkki 245, 248, 249
Wallén, G. A. 198
Wallenius, K. M. 146, 161, 279, 279 alav. 23, 280, 280 alav. 26, 326, 327, 380, 396
Wallin, B. U. 357
Wasastjerna, V. 271
Weckman, Aleksanteri 268, 269, 350
Veijola, L. 323
Vennola, J. H. 174 alav. 54, 180 alav. 84
Vepsäläinen, Viljo 122, 122 alav. 339, 131
Westerling, Pekka 188, 343, 408 alav. 22
Westerlund, Juho 87
Wiberg, Karl 354, 358
Wiik, K. H. 244
Wiklund, Nils 272, 273
Vilenius, Lauri 129, 131
Vilkman, O. A. 235
Villi, O. E. 264, 265
Vilmi, Otto 172
Winsten, Rudolf 116
Virkkunen, J. J. 194, 195
Virta, Robert 75, 76, 300, 301
Wirtanen, Atos 9
Wrede, R. A. 221
Vuolijoki, Sulo 75, 301, 421
Vuorimaa, A. O. 18 alav. 1, 20
Vuorimaa, Artturi 10, 152, 197, 198, 199, 323
Väisänen, Heikki 97, 305, 305 alav. 31
Väisänen, Matti 77, 84 alav. 228
Välläri, Niilo 80, 81, 301

Yliruusi, Eino 233, 238, 245, 399
Yliruusi, Lauri 233

Åkerfelt, Aimo 129
Åkesson, Otto 342

Äikiä, Anmas 369

Öhberg, Jarl 271, 349